

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทุนวิจัย

กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เทศน์มหาชาติล้านนา: ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ที่พบในประเพณีศาสนา

โดย

พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์

กรกฎาคม ๒๕๕๘

ชื่อโครงการวิจัย เทศน์มหาชาติล้านนา: ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ที่พบใน
ประเพณีศาสนา
ชื่อผู้วิจัย พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์
เดือนปีที่ทำวิจัยเสร็จ กรกฎาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อภาษาไทย

งานวิจัยเรื่องเทศน์มหาชาติล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเทศน์มหาชาติในวัฒนธรรมล้านนาและเพื่อศึกษาวิเคราะห์ทำนองการเทศน์มหาชาติล้านนาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และลำปาง ระหว่างพ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๖ ร่วมกับการสัมภาษณ์พระนักเทศน์ชาวล้านนาทั้งหมด ๑๑ รูป

การวิจัยบริบทที่เกี่ยวข้องพบว่าชาวล้านนานิยมจัดเทศน์มหาชาติในเดือนอ้ายไปจนถึงเดือนสี่ซึ่งชาวล้านนามีชื่อเรียกประเพณีนี้ว่าตั้งธรรมหลวง เนื้อหาเทศน์มหาชาติแสดงทศบารมีของพระเวสสันดรซึ่งเป็นพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ด้วยความเชื่อเรื่องอานิสงส์การฟังเทศน์มหาชาติประเพณีนี้ยังคงมีความสำคัญในสังคมล้านนามาแต่ช้านาน จุดมุ่งหมายสูงสุดของการเข้าร่วมประเพณีจึงเป็นไปเพื่อการชบาซึ่งในรสพระธรรมและเพื่อรับอานิสงส์จากการฟังธรรม เป้าหมายรองคือการสร้างความสามัคคีและความร่วมมือร่วมใจกันในกลุ่มชน ประเพณีการเทศน์มหาชาติของชาวล้านนามีเอกลักษณ์เฉพาะคือมีการสืบทอด นอกเหนือไปจากความเพลิดเพลินใจจากการฟังทำนองเทศน์ที่ไพเราะจากพระนักเทศน์ที่มีกระแสเสียงดี ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเกิดรูปแบบการจัดงานเทศน์มหาชาติล้านนาในปัจจุบัน ๒ รูปแบบคือการเทศน์ประจำปีแบบดั้งเดิมและการจัดเทศน์มหาชาติแบบการสืบทอดอายุ

ผลการวิจัยพบว่าการใช้เสียงในเทศน์มหาชาติล้านนาเป็นความงามในพุทธศาสนาเพื่อสื่อสารความหมายและให้เกิดศรัทธาในธรรมของพระพุทธเจ้า เทศน์มหาชาติล้านนาเป็นการสวดของพระสงฆ์ครั้งละหนึ่งรูปซึ่งใช้ทำนองเฉพาะเรียกว่าระบำ จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่พบว่ามี ๗ ทำนองที่ยังปรากฏใช้ในเทศน์มหาชาติคือทำนองธรรมวัตร ทำนองไถ่สวดทำนองม้ายาไฟ ทำนองมะนาวล่องของ ทำนองน้ำตกตาด ทำนองหมาไต่คันทนาและทำนองพรวัวไกวใบ ทำนองทั้ง ๗ ทำนองแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือทำนองที่ใช้ในการเทศน์ทั่วไป และทำนองที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติเท่านั้น ทำนองธรรมวัตรและทำนองไถ่สวดเป็นทำนองที่ใช้เดินธรรม สามารถนำมาใช้เป็นทำนองเทศน์ทั้งในงานประเพณีตั้งธรรมหลวงและการเทศน์ทั่วไป ส่วนทำนองอีก ๕ ทำนองใช้เฉพาะในประเพณีตั้งธรรมหลวงเท่านั้นและมีการจัดแบ่งหน้าที่ของทำนองเพื่อสื่อความหมายแตกต่างกันไป ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ในเสียงเทศน์มหาชาติล้านนาคือ การใช้ลมหายใจยาว การใช้ทำนองเฉพาะในเทศน์มหาชาติเท่านั้น การใช้เสียงเอื้อนยืดเสียง การใช้กลุ่มเสียงอ้ำอึง และการคัดเลือกพระนักเทศน์เพื่อแบ่งระดับเสียงตามคุณลักษณะเสียงของพระนักเทศน์

Project Title	The Vessantara Jataka Preaching in Lanna Culture: Musical Characteristics in Religious Tradition
Name of the Investigators	Pornprapit Phoasavadi
Year	2015

Abstract

This research project aims to study the context of Maha Jataka Festival in the northern part of Thailand known as Lanna cultural area and to analyze its chanting melodies. The scope of the study focuses on the west Lanna cultural area including Chiangmai, Chiengrai, Lampang, and Lamphoon. By employing qualitative research methodology, I conducted fieldwork between 2009 - 2013, observing two Maha Jataka festivals, and interviewing eleven chanting priests in Lanna.

The Maha Jataka Festival in Lanna is known as *Dang Dham Laung* festival. It is annually held from the first month until the fourth month. The chanting in this festival transmits the story of the Lord Buddha's last life and his ten *Parami*. It remains one of the most popular activities in that Theravada Buddhists in Lanna believe that the experience of attending the Maha Jataka preaching would lead listeners to appreciate the Lord Buddha's teachings and liberating oneself from sufferings as a primary objective of the festive convention. In addition, it also strengthens the community's morale and spirit. The Maha Jataka Festival in Lanna is unique in that it incorporates the *Suebchata* ritual as part of the festival. It is therefore two categories of Lanna Maha Jataka Festival can be inferred: (1) annual Maha Jataka festival, and (2) *Suebchata* Maha Jataka Festival.

Maha Jataka chanting is aesthetically and acoustically delivered by a solo male priest to mediate meanings of the teachings by designated melodies called *Rabam*. They are assigned to accompany to Maha Jataka chanting. Seven types of melodic chanting were found: (1) Dharmavaddha, (2) *kai sub dong*, (3) *ma yam fai*, (4) *manao long khong*, (5) *nam tok tad*, (6) *ma tai kan na*, and (7) *prao kwai bai*. The first two types of melodic preaching are used in both general Buddhist preaching and in the festival. The other five types are used in the contexts of the Maha Jataka festival only. In conclusion, Maha Jataka chanting in Lanna is characterized by its extended pitch-bending, extended breathing, melodic phrasing, specific appropriation of melodies, pitch referencing, and classifications of male priests' vocal quality.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องเทศน์มหาชาติล้านนา: ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ที่พบในประเพณีศาสนาสำเร็จจุลวงลงได้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับเงินทุนสนับสนุนงานวิจัย รัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบนมัสการด้วยความนอบน้อมเป็นอย่างสูงแด่พระครูอดุลสีลกิตติ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระนักเทศน์ที่ได้รับการยกย่องทางด้านระเบียบวิธีและความไพเราะในการเทศน์มหาชาติมากที่สุดรูปหนึ่งในประเทศไทย

ขอกราบนมัสการด้วยความนอบน้อมเป็นอย่างสูงแด่พระใบฎีกาชาญณรงค์ จันทุสโร เจ้าอาวาสวัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ที่กรุณาสละเวลาให้เข้าบันทึกเสียงสัมภาษณ์และสังเกตการณ์เตรียมงานประเพณีเทศน์มหาชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ ของวัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ขอกราบนมัสการด้วยความนอบน้อมเป็นอย่างสูงแด่พระอธิการธวัชชัย ธิวจิตโต วัดป่าบาง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พระมหาชัน จุกวโร วัดทุ่งป่าเกิด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พระณรงค์ฤทธิ์ ชัตติโย วัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระครูคำมูล วรภูมิ วัดโสภณาราม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พระมหานุญธรรม ธมฺมสิริ วัดपालาน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พระครูวิสุทธิประกาศ วัดหัวดง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้กรุณาให้บันทึกเสียงเทศน์ในงานประเพณีเทศน์มหาชาติประจำปี ๒๕๕๒ ในระหว่างวันที่ ๑๑-๑๒ เดือนมกราคม ๒๕๕๒ ณ วัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ขอกราบนมัสการด้วยความนอบน้อมเป็นอย่างสูงแด่พระครูอนุศาสน์กัวรรรรม วัดบุญวาฑ์วิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระครูนิวิฐศาสนธรรม วัดศรีบุญโยง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระครูพิสุทธิพัฒนพิธาน วัดศาลาดงลาน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พระจินดารัตนาภรณ์ วัดพระเจดีย์ชาวหลัง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระกฤษณะ ฐานสมฺปนฺโน วัดนาก่วมเหนือ จังหวัดลำปาง พระจักรกริช อนามโย วัดหนองขาม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พระสมฤทธิ กุศลจิตโต วัดศรีภูมิมา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระกมลธน อภัสสุโร วัดจอมเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระดนุพล มณีวิโส วัดหัวข่วง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สามเณรนรินทร์ มิกลิน วัดม่อนกระติง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระเศวต ปญญาวิชโร วัดดอนไชย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง พระฉัตรดน้อย ปฎิญาเมธี วัดปงหอสาล อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พระศุภเศียร จันทภูมิ วัดดอนหัววัง อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พระครูวาปีธรรมเกษม วัดหนองร่อง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระศรีทน อนุจारी วัดสันนารินทร์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พระสุรพล ทนุต จิตโต วัดศรีอ้วน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พระประเทือง ทีปกโร สำนัก

ปฏิบัติธรรม ท.แสงประทีปธรรม อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ที่ได้ให้สัมภาษณ์และสังเกตการณ์
มหาชาติประจำปีเกิด งานตั้งธรรมหลวงจังหวัดลำปาง ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๑
ณ วัดบุญวาทย์วิหาร พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ขอกราบนมัสการด้วยความนอบน้อมเป็นอย่างสูงแด่พระธรรมนันทโสภณ เจ้าคณะ
จังหวัดเจ้าอาวาสวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พระชยานันทมุนี เจ้าคณะ
อำเภอภูเพียง เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
พระพนัส ติพพเมธี เจ้าอาวาสวัดน้ำลาด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พระปลัดขวัญชัย สิริวิมฺโน
เจ้าอาวาสวัดกู่คำ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พระครูพระมหาณรงค์ศักดิ์ สุวรรณกิตติ เจ้าอาวาสวัด
พญาวัต อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และขอกราบขอบพระคุณสลาฎญาณ สองเมืองแก่นที่ได้
อนุเคราะห์ข้อมูลการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแด่ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ที่ได้อนุญาต
ให้ผู้วิจัยเข้ากราบเรียนถาม สัมภาษณ์ที่บ้านพักอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และกรุณาสละเวลา
สาคิระบ่า ทำนองเทศน์มหาชาติของจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกในพระคุณของท่านมา
ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแด่ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรีที่ได้กรุณาสละ
เวลาให้สัมภาษณ์ ให้ความข้อมูล และมอบข้อมูลภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนัง วัดก่อเหนือ จังหวัด
ลำปางเพื่อประกอบคำอธิบายงานวิจัยฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี คุณครูผู้ให้คำสอนทั้งภูมิรู้ ภูมิธรรม
พร้อมทั้งคุณธรรมประจำวิชาการดนตรี

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ศาสตราจารย์ชานเงินทุนบริหาร
วิชาการคณะศิลปกรรมศาสตร์ ผู้ให้คำปรึกษาและขอเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ยิ่งในการ
ดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วัฒน์ บุญจับที่ได้กรุณาเอื้อเฟื้อข้อมูลเอกสารเรื่องการสวด
ทำนองสวดและเสียงเทศน์ในพุทธศาสนาเถรวาท

ขอกราบขอบพระคุณท่านคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ (รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภกรณ์
ดิษฐพันธ์) ผู้อำนวยการศูนย์เชี่ยวชาญวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ (ศาสตราจารย์
ดร. บุษกร บิณฑสันต์) รองศาสตราจารย์ ดร. ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์ (รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะ
ศิลปกรรมศาสตร์) ประธานสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย (รองศาสตราจารย์ ดร. ชำคม พรประสิทธิ์)
อาจารย์ ดร. ภัทระ คมขำ ในการสนับสนุนเวลาและเป็นที่กำลังใจในการทำวิจัยจนบรรลุผลสำเร็จ
ลุล่วงในครั้งนี้

ขอขอบคุณนายกิตติภักดิ์ ชิตเทพ นายปกป้อง ข้าประเสริฐ นางสาวกฤติยา เบี้ยกระโทก นางสาววรรณวลี คำพันธ์ นางสาวมณฑดา ศิลปบรรเลง นางสาวประเสริฐศรี ชื่นพลดี นางสาววาสนา สาระจันทร์ นางสาวหนึ่งสตรี ตู่ไชย นางสาวณารยา สายน้ำใส นายบรรพต โปทา นางสาวกานต์รวี ถาวรพันธุ์ นางสาวทัชชกร แก้ววรรณ และนางสาวกัญญณัฐ ผลใหม่ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์เชี่ยวชาญพัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ ในการประสานงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดียิ่ง

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๘
กิตติกรรมประกาศ	๙
สารบัญ	๗
สารบัญภาพ	๘
สารบัญตาราง	๙
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
๑.๗ กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย.....	๑๑
บทที่ ๒ ประเพณีงานเทศน์มหาชาติล้านนา	๑๓
๒.๑ สำนวนของวรรณกรรมมหาชาติที่สำคัญ	๑๓
๒.๒ มูลเหตุและความสำคัญของเสียงทำนองเทศน์มหาชาติ	๒๓
๒.๓ ทำนองในการเทศน์มหาชาติล้านนา.....	๓๑
๒.๔ ขนบปฏิบัติการจัดงานเทศน์มหาชาติล้านนา	๓๗
๒.๕ พระนักเทศน์และผู้ถ่ายทอดเทศน์มหาชาติล้านนาที่สำคัญ.....	๗๒
๒.๖ สรุปท้ายบท	๘๒
บทที่ ๓ บทวิเคราะห์ทำนองเทศน์กัณฑ์กุมาร.....	๘๓
๓.๑ ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ตกัณฑ์กุมาร	๘๔
๓.๒ วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ในกัณฑ์กุมาร	๑๖๑
๓.๒.๑ การแบ่งวรรคและการใช้ลมหายใจ.....	๑๖๑
๓.๒.๒ การบรรจุกำเทศน์	๑๗๒
๓.๒.๓ โครงสร้าง	๑๗๙
๓.๒.๔ จังหวะ	๑๘๐
๓.๒.๕ รัศมีเสียง	๑๘๐

๓.๒.๖	ลักษณะสำคัญของการดำเนินทำนองและกลวิธีการใช้เสียงเทศน์.....	๑๘๑
๓.๓	สรุปบทวิเคราะห์กัณฑ์กุมาร.....	๑๘๙
บทที่ ๔	บทวิเคราะห์ทำนองเทศน์กัณฑ์มัทรี.....	๑๙๐
๔.๑	ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ตกัณฑ์มัทรี.....	๑๙๐
๔.๒	วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ในกัณฑ์มัทรี.....	๒๗๑
๔.๒.๑	การแบ่งวรรคและการใช้ลมหายใจ.....	๒๗๑
๔.๒.๒	การบรรจุกำเทศน์	๒๗๘
๔.๒.๓	โครงสร้าง	๒๘๑
๔.๒.๔	จังหวะ	๒๘๒
๔.๒.๕	ระดับเสียง	๒๘๒
๔.๒.๖	ลักษณะสำคัญของการดำเนินทำนองและกลวิธีการใช้เสียงเทศน์.....	๒๘๓
๔.๓	สรุปบทวิเคราะห์กัณฑ์มัทรี.....	๓๑๐
บทที่ ๕	บทวิเคราะห์ทำนองเทศน์กัณฑ์มหาธาต	๓๑๑
๕.๑	ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ตกัณฑ์มหาธาต.....	๓๑๑
๕.๒	วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ในกัณฑ์มัทรี.....	๓๔๖
๕.๒.๑	การแบ่งวรรคและการใช้ลมหายใจ.....	๓๔๖
๕.๒.๒	การบรรจุกำเทศน์	๓๕๐
๕.๒.๓	โครงสร้าง	๓๕๔
๕.๒.๔	จังหวะ	๓๕๔
๕.๒.๕	ระดับเสียง	๓๕๔
๕.๒.๖	ลักษณะสำคัญของการดำเนินทำนองและกลวิธีการใช้เสียงเทศน์.....	๓๕๖
๕.๓	สรุปบทวิเคราะห์กัณฑ์มหาธาต.....	๓๖๗
บทที่ ๖	สรุปและข้อเสนอแนะ	๓๖๘
	รายการอ้างอิง	๓๗๒
	ภาคผนวก	๓๗๘
	นามานุกรมพระนักเทศน์	๓๗๙

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ ๑ การประดับธงและสายสิญจน์ภายในวิหาร วัดบุญวาทย์วิหาร จังหวัดลำปาง.....๕๐

ภาพที่ ๒ การประดับซุ้มประตูวัด งานตั้งธรรมหลวง วัดทุ่งหมื่นน้อย๕๐

ภาพที่ ๓ ไม้ค้ำหน้าธรรมาส์นกลางบริเวณพิธีมณฑล วัดทุ่งหมื่นน้อย๕๑

ภาพที่ ๔ ธรรมาส์สูงสร้างโดยสถาปนากองเมืองแก่น จังหวัดน่าน๕๒

ภาพที่ ๕ ธรรมาส์เดี่ยว วัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่๕๓

ภาพที่ ๖ ธรรมาส์เดี่ยวในงานเทศน์มหาชาติ วัดบุญวาทย์วิหาร จังหวัดลำปาง๕๔

ภาพที่ ๗ ธรรมาส์สูงและธรรมาส์เดี่ยวภายในพระอุโบสถวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร จ. น่าน...๕๕

ภาพที่ ๘ ตราประจำรัชกาลที่ ๕ ด้านหลังธรรมาส์เดี่ยวภายในพระอุโบสถ
วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร จังหวัดน่าน๕๕

ภาพที่ ๙ ด้านหลังธรรมาส์สูงในพระอุโบสถ วัดพญาวัด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน.....๕๗

ภาพที่ ๑๐ ลายฉลุฝาประกอบธรรมาส์สูงในพระอุโบสถ วัดพญาวัด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ..๕๗

ภาพที่ ๑๑ ศาลาพระอุปัชฌ์๕๙

ภาพที่ ๑๒ บริเวณมณฑลงานเทศน์มหาชาติของวัดบุญวาทย์วิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๐

ภาพที่ ๑๓ บริเวณด้านหน้าวัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่๕๑

ภาพที่ ๑๔ บริเวณด้านหน้าวัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่๕๑

ภาพที่ ๑๕ ซ่อตุงประจำจักราศีปีเกิดด้านหน้าพระอุโบสถวัดทุ่งหมื่นน้อย
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่๕๑

ภาพที่ ๑๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์ทศพร๕๓

ภาพที่ ๑๗ ภาพจิตรกรรมฝาผนังข้างปัจฉิมนาเคนทร์ที่พระเวสสันดรได้ทรงบริจาค
กัณฑ์หิมพานต์๕๔

ภาพที่ ๑๘ ภาพจิตรกรรมฝาผนังราชรถและม้าที่พระเวสสันดรทรงบริจาค กัณฑ์ทานกัณฑ์๕๖

ภาพที่ ๑๙ ภาพจิตรกรรมฝาผนังกัณฑ์วนปเวสนแสดงการเสด็จถึงเมืองเจตราชของ
พระเวสสันดร๕๘

ภาพที่ ๒๐ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์ชูชก๕๙

ภาพที่ ๒๑ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์จุลพน๖๑

ภาพที่ ๒๒ ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงอจุตระภาชีซึ่งทางแก่พราหมณ์ชูชก กัณฑ์มหาพน๖๒

ภาพที่ ๒๓ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์กุมาร๖๔

ภาพที่ ๒๔ ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงพระนางมัทที่สลบ กัณฑ์มัทที่๖๖

ภาพที่ ๒๕ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์สักกบรรพ	๒๘
ภาพที่ ๒๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์มหาราช	๒๙
ภาพที่ ๒๗ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์นักษัตรีย์	๗๐
ภาพที่ ๒๘ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์นครกัณฑ์	๗๑
ภาพที่ ๒๙ พระครูอดุลสีลกิตติ์	๗๒
ภาพที่ ๓๐ พระใบฎีกาชาญนรงค์ จันทสโร	๗๔
ภาพที่ ๓๑ ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์	๗๘
ภาพที่ ๓๒ ครูญาณ สองเมืองแก่น	๘๑
ภาพที่ ๓๓ พระณรงค์ฤทธิ์ ขตุติโยเทศน์กัณฑ์กุมาร วัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	๘๓

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๑	การจัดแบ่งระดับเสียงสำหรับกัณท์เทศน์ทั้ง ๑๓ กัณท์	๒๕
ตารางที่ ๒	ความสัมพันธ์ระหว่างปีเกิดและกัณท์เทศน์	๓๘
ตารางที่ ๓	การจำแนกจำนวนห้องเพลงที่ละวรรคทำนองเทศน์กัณท์กุมาร	๑๖๒
ตารางที่ ๔	การจำแนกจำนวนวรรคและความยาวของวรรคทำนองเทศน์กัณท์กุมาร	๑๖๙
ตารางที่ ๕	การจำแนกจำนวนห้องเพลงที่ละวรรคทำนองเทศน์กัณท์มีทที่	๒๗๒
ตารางที่ ๖	การจำแนกจำนวนวรรคและความยาวของวรรคทำนองเทศน์กัณท์มีทที่	๒๗๖
ตารางที่ ๗	ลำดับชั้นการเอื้อนเสียงสระ	๒๙๑
ตารางที่ ๘	การจำแนกจำนวนห้องเพลงที่ละวรรคทำนองเทศน์กัณท์มหाराช	๓๔๖
ตารางที่ ๙	การจำแนกจำนวนวรรคและความยาวของวรรคทำนองเทศน์กัณท์มหाराช	๓๔๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา

คำว่า “เทศน์มหาชาติ” ประกอบด้วยคำ ๒ คำคือ คำว่า “เทศน์” และคำว่า “มหาชาติ” คำว่าเทศน์หมายถึง “การแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๔: ๕๘๓) ส่วนคำว่า “มหาชาติเป็นค่านาม ใช้สำหรับเรียกเวสสันดรชาดก มี ๑๓ กัณฑ์” (เรื่องเดียวกัน, ๘๘๕) ดังนั้นคำว่าเทศน์มหาชาติจึงหมายถึงการแสดงธรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์

การเรียกเรื่องเวสสันดรว่ามหาชาตินั้นเป็นการประกาศเกียรติคุณที่ยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ดังที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญและเหตุผลการเรียกเรื่องเวสสันดรชาดกว่ามหาชาติไว้ดังนี้ว่า

การเรียกเรื่องเวสสันดรชาดกว่ามหาชาตินั้น เพราะเป็นชาติซึ่งแสดงบารมีของพระโพธิสัตว์ครบบริบูรณ์ เป็นแบบอย่างของมนุษย์ผู้ก้าวถึงขั้นสูงสุดแห่งการดำเนินชีวิตในทางของวิวัฒนาการ อันนำไปสู่ความเต็มเปี่ยมทางจริยธรรม ความรู้และการข้ามพ้นวิภวสัญญา ซึ่งเป็นห่วงสุดท้ายอันจะแยกออกเสียจากการเกิดเป็นเวทนา การเรียกเรื่องนี้ว่ามหาชาตินั้นได้เรียกกันมาแต่สมัยสุโขทัย (มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๘: ๒๕๖)

การจัดงานเทศน์มหาชาติปรากฏในทุกภาคของประเทศไทย และถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนกลายเป็นประเพณีของสังคมไทยพุทธในทุกภาค ภาคอีสานนิยมจัดงานเทศน์มหาชาติในเดือนสี่เรียกว่างานบุญเดือนสี่หรือเรียกว่างานบุญผะเหวด (บุญผะเวส) ภาคกลางนิยมจัดตามสะดวกไม่จำกัดฤดูกาล ภาคใต้นิยมจัดงานในวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนหก ชาวล้านนานิยมจัดในเดือนยี่หลังจากเสร็จสิ้นการทำไร่ทำนาแล้วและถือเป็นงานบุญใหญ่ มีชื่อเฉพาะเรียกว่าประเพณีตั้งธรรมหลวง ความเชื่อเรื่องอานิสงส์การฟังเทศน์มหาชาติสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของพระมาลัยสูตรผู้นำชาวสวรรค์จากพระศรีอาริยมตไตรยมมาแจ้งแก่ชาวโลกว่า ผู้ใดได้ทำบุญนำเครื่องสักการบูชาพระธรรมเทศนามหาชาติ ผู้นั้นจะได้บุญมาก อีกทั้งยังเชื่ออีกด้วยว่าชายหญิงทั้งปวงหากปรารถนาจะพบศาสนาพระศรีอาริยมตไตรย ให้นั่งฟังสดับเทศน์มหาชาติให้จบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ภายในเวลา วันเดียวในงานประเพณีตั้งธรรมหลวง^๑

^๑ การสะกดคำว่าตั้งธรรมหลวงนั้นพบว่ามีกรสะกดหลายรูปแบบในเอกสารวิชาการ เช่น ตั้งธัมม์หลวง ตั้งธรรมหลวง ตั้งธรรมหลวง ในงานวิจัยฉบับนี้สะกดคำว่าตั้งธรรมหลวงตามการสะกดที่ปรากฏในเอกสารทางวิชาการของศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ (๒๕๔๖: ๑๗๗; ๒๕๔๘: ๒๕๔)

ประเพณีตั้งธรรมหลวงมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อสร้างความศรัทธาความเชื่อในชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน ได้เรียนรู้จารีตการตระเตรียมพิธีการหลายประการและทำให้มีโอกาสได้ฟังพระเสียงดีขึ้นธรรมาสน์เทศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเทศน์มหาชาติประกอบด้วยระเบียบแบบแผนและขั้นตอนการปฏิบัติ ทำนองในการเทศน์มหาชาติเป็นทำนองที่ใช้เฉพาะในประเพณีเทศน์มหาชาติเท่านั้น ดังนั้นเจ้าภาพจัดงานเทศน์มหาชาติจึงต้องศึกษาข้อมูลก่อนว่าพระธรรมกถึกรูปใดมีความถนัดหรือมีประสบการณ์ในการเทศน์กัณฑ์ใดจึงจะออกฎีกาณิมนต์พระนักเทศน์ ๑๓ รูปประจำกัณฑ์จนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ จึงจะทำให้การจัดงานเทศน์มหาชาติประสบความสำเร็จ บังเกิดผลทั้งความศรัทธาอันอมนำในพุทธศาสนาและความงามได้

การศึกษาเกี่ยวกับเทศน์มหาชาติล้านนานั้นพบว่ามียุบบ้าง แต่เน้นการศึกษาเทศน์มหาชาติในฐานะวรรณกรรม (ประคอง นิมมานเหมินท์ ๒๕๒๖; มณี พยอมยงค์ ๒๕๑๙; มัชฌิมา วีรศิลป์ ๒๕๔๙; วาทีต ธรรมเชื้อ ๒๕๕๕; อุดม รุ่งเรืองศรี ๒๕๔๕) งานวิจัยเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการศึกษาเทศน์มหาชาติในฐานะวรรณกรรมสาสนาประเภทวรรณกรรมชาดกที่เป็นตัวบทสำคัญสำหรับการเทศน์มหาชาติ ปัญหาสำคัญในงานวิจัยเหล่านี้มุ่งศึกษาชั้นลักษณะของวรรณกรรม การใช้คำ การใช้สำนวน กลวิธีการประพันธ์ ตลอดจนจินตนาการ ความคิด ความรู้ ความเชื่อ และความหมายเชิงคติชนวิทยา

การศึกษาเรื่องทำนองเทศน์ รูปทำนองและประเภททำนองที่ใช้ในการเทศน์ วิธีการผูกทำนองในแต่ละกัณฑ์เริ่มต้นปรากฏเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1985 โดยศาสตราจารย์ ดร. Terry Miller งานวิจัยชิ้นนี้ทำการศึกษาระดับเสียงที่ใช้เทศน์มหาชาติ Miller (1985) ยังได้ทำการสำรวจเสียงเทศน์มหาชาติในภาคอีสานและประเทศลาวไว้อีกด้วย งานวิจัยชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่งของอิติพล กันตวิวงศ์ (๒๕๔๕) ได้ทำการศึกษาทำนองเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในประเพณีตั้งธรรมหลวงจังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยทั้งสองชิ้นนี้เป็นรากฐานสำคัญในการศึกษาเสียงเทศน์ที่ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Peoples (2012) ได้ทำการศึกษาดับริบทการสวดสังคีตีสวดในประเทศไทย ส่วนงานวิจัยเสียงสวดในสหภาพเมียนมาร์ (Greene 2004) และในกัมพูชา (Bader 2011) นั้นมิได้ศึกษาทำนองสวดในประเพณีเทศน์มหาชาติ แต่เป็นการศึกษาเรื่องมิติของเสียงสวดบทเจริญพระพุทธรูปพระปริตรในพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งขยายผลมาจากการศึกษาเสียงสวดในศรีลังกา (Piyadassi 1999; Kulatilake 1982; Perera 2000)

สำหรับการศึกษาเสียงสวดในพุทธศานามหายานนั้นมีผู้เริ่มต้นศึกษาไว้ตั้งแต่ค.ศ. 1975 (Aria 1995; Ellingson 1979a; Ellingson 1979b; Hill 1982; Kaufmann 1975; Tsukamoto 1983) การสวด Rol mo ในพุทธศานามหายานของชาวทิเบตและการสวด Shomyo ของชาวญี่ปุ่นได้รับความสนใจจากนักวิชาการมากกว่าการศึกษาเสียงสวดในพุทธศาสนาเถรวาทเนื่องจากการสวดของพระที่มีตำแหน่งและหน้าที่สวดตามระดับเสียง ใช้ระบบบันทึกลีเสียงเป็น

ลายลักษณ์อักษรเพื่อกำหนดวิธีการใช้เสียง แต่อย่างไรก็ตามการสวดเหล่านี้ไม่ใช้การสวดเทศน์ มหาชาติจึงทำให้งานศึกษาเรื่องสวดเทศน์มหาชาติจำกัดวงแคบอยู่แต่เฉพาะในกลุ่มนักวิชาการ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาเท่านั้น

Kaufmann (1975) ได้เริ่มต้นบันทึกเสียงสวดของพระธิดาเบตในพิธีสวดพุทธมหามงคลและรวบรวมทำนองไว้ได้ ๗๕ ทำนอง ต่อมา Ellingson (1979a) ได้ต่อยอดการศึกษาของ Kaufmann โดยทำการจัดแบ่งประเภทของทำนองสวดในธิดาเบตทั้งหมด ๑,๐๐๐ ทำนอง Ellingson (1979a: 112) การศึกษานี้ใช้วิธีการจัดแบ่งทำนองสวดตามลักษณะของรูปแบบทำนองทางดุริยางคศิลป์ซึ่งแตกต่างจากเกณฑ์การจัดหมวดทำนองโดยพระธิดาเบตซึ่งมีเกณฑ์การแบ่งทำนองสวด ๓ ประเภท คือ การใช้คำขึ้น การใช้บุคคลหรือสิ่งของที่รับพรจากการสวดและลักษณะของงานพิธีกรรม ดังจะเห็นได้ว่านักวิชาการต่างเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์ว่าเสียงสวดในพุทธศาสนาทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ล้วนแต่แสดงคุณลักษณะการใช้เสียงทางดนตรีของพระนักบวช เพียงแต่ยังมีนักวิชาการได้ริเริ่มพินิจคุณลักษณะทางดุริยางคศิลป์ในประเพณีเทศน์มหาชาติกันอย่างจริงจังเป็นจริงเป็นจัง

งานวิจัยข้างต้นเป็นพื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเทศน์มหาชาติล้านนาในฐานะการใช้เสียงมนุษย์อย่างวิจิตร มิใช่เป็นเพียงการอ่าน การท่องหรือสวดตัวบทวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยังมี การจัดแบ่งทำนองไว้อย่างชัดเจนเพื่อประกอบการเทศน์ด้วยเช่นกัน จังหวัดและท่วงทำนองที่เป็น ส่วนสำคัญในการถ่ายทอดเนื้อหาและอรรถรสของวรรณกรรมชาดก ดังที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณ มณี พยอมยงค์ได้กล่าวไว้ว่า “การเทศน์เป็นการขบร่องทางศาสนา” (๒๕๒๙: ๙๔) บางครั้งสร้างความครื้นเครง บางครั้งสร้างความปิติซาบซึ้งใจ บางครั้งเป็นที่โหม่งใจ แสดงถึงความสามารถส่วนตัวและพรสวรรค์ของพระนักเทศน์แต่ละรูป ปัจจุบันการฝึกหัดเทศน์มหาชาติได้รับความนิยมน้อยลง ขาดช่วงในการสืบทอดการเทศน์มหาชาติทั่วประเทศ พระครูวินัยธร (๒๕๕๓: ๑๓๖) ได้ แดงปัญหาเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติไว้ว่า ทำนองเทศน์ฝึกฝนได้ยาก ต้องมีความรู้ทั้งคำ ประพันธ์ มีพรสวรรค์เรื่องเสียง เสียงต้องกังวานแจ่มใส ต้องเป็นผู้มีน้ำเสียงไพเราะ และต้องมีความอดทน เมื่อฝึกหัดแล้วขาดโอกาสที่จะขึ้นเทศน์ได้บ่อย ๆ เนื่องจากเป็นการเทศน์เฉพาะกิจใน เทศกาล อีกทั้งยังไม่มีสถาบันการศึกษาใดสนใจพัฒนาหลักสูตรการสอนเทศน์มหาชาติเข้าไว้ใน มหาวิทยาลัย จึงทำให้เทศน์มหาชาติใกล้จะสูญหายเพราะไม่มีผู้ใดใคร่จะสืบทอด

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการเทศน์มหาชาติล้านนาโดยทำการเก็บ ข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามพื้นที่ ๗ จังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัด น่าน มุ่งเน้นการศึกษาเรื่องการใช้เสียง ระดับเสียง การแบ่งลมหายใจ กลวิธีการเปล่งเสียง

ในการเทศน์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ที่งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งทำความเข้าใจและถือเป็นหัวใจของการศึกษา

การศึกษาเรื่องลักษณะเฉพาะทางดนตรีที่พบในการเทศน์มหาชาติ ครั้งนี้ทำการศึกษาในเขตวัฒนธรรมล้านนาซึ่งดำเนินการแบ่งเขตการศึกษาออกเป็น ๒ พื้นที่ ดังที่ข้าคม พรประสิทธิ์ ได้เสนอไว้ดังนี้ว่า

กลุ่มวัฒนธรรมล้านนาสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมล้านนาตะวันออกประกอบด้วยจังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมล้านนาตะวันตก ประกอบด้วยจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปางและจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ข้าคม พรประสิทธิ์, ๒๕๔๙: ๑)

ในการดำเนินการวิจัยฉบับนี้จะนำเสนอลักษณะทำนองการเทศน์ของเขตวัฒนธรรมล้านนาตะวันออกโดยศึกษาในจังหวัดน่านเป็นหลัก ส่วนลักษณะทำนองของเขตวัฒนธรรมล้านนาตะวันตกจะทำการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่เป็นหลักเนื่องจากทั้งสองจังหวัดเป็นศูนย์กลางของพื้นที่วัฒนธรรม มีเจ้าผู้ครองนครมาแต่ในอดีต ที่ได้ให้การอุปถัมภ์ประเพณีตั้งธรรมหลวงตั้งปรากฏหลักฐานจารึกไว้โดยสังฆราชญ์ จรุงจิตตประชากรมย์ (๒๕๔๒: ๘๙) ว่าการจัดงานเทศน์มหาชาติรุ่งเรืองและได้รับการทำนุบำรุงจนทำให้เกิดทำนองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในจังหวัดน่านและจังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยเจ้ามหาพรหมสุรธาตยา เจ้าผู้ครองนครน่าน

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งให้เกิดประโยชน์ในการศึกษารูปแบบทำนองการเทศน์มหาชาติล้านนาในปัจจุบัน โดยทำการวิเคราะห์กลวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาของชาดกและวิเคราะห์ทำนองที่ปรากฏในการเทศน์มหาชาติล้านนาเมื่อพินิจโดยกรอบแนวคิดทางดุริยางคศิลป์ไทย เพื่อประโยชน์สำหรับการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้สนใจต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานเทศน์มหาชาติในสังคมและวัฒนธรรมล้านนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประเภทของทำนอง การผูกทำนองและกลวิธีที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติล้านนา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ มุ่งศึกษาอย่างลึกซึ้งในด้านทำนองเทศน์เฉพาะ ๓ กัณฑ์คือ กัณฑ์มหาราช กัณฑ์กุมาร และกัณฑ์มัทรี^๒ เนื่องจากทั้ง ๓ กัณฑ์นี้เป็นกัณฑ์ที่ต้องคัดเลือกพระผู้เทศน์ที่มีเสียงพิเศษสอดคล้องกับเสียงเทศน์ในแต่ละกัณฑ์และต้องได้รับการฝึกหัดจนชำนาญจึงจะขึ้นเทศน์ได้

๑.๓.๒ มุ่งศึกษาเฉพาะจังหวัดในภาคเหนือ ๗ จังหวัด ยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอนเนื่องจากเป็นพื้นที่วัฒนธรรมไทใหญ่มากกว่าวัฒนธรรมล้านนาโดยเน้นการศึกษาทำนองเทศน์ในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางในการศึกษาพระพุทธศาสนาของภาคเหนือ พระนักเทศน์ในภาคเหนือจึงได้รับอิทธิพลการเทศน์และการฝึกหัดโดยพระนักเทศน์จังหวัดเชียงใหม่เป็นส่วนใหญ่

๑.๔ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสืบทอดทำนองสวดและประเพณีสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี โดยปรมินทร์ จารุวรรณ (๒๕๔๒) งานวิจัยมุ่งศึกษาประเพณีสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทสวดและทำนองสวดตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมที่มีผลกระทบต่อ การสืบทอดประเพณีสวดพระมาลัย ผลการศึกษาพบว่า การสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวสวดโดยฆราวาสวัย ๔๐ ปีขึ้นไปมีคณะสวด ๓ สำหรับ ใช้บทสวดจากคัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับ ส.ธรรมภักดีเป็นหลัก ปัจจุบันพบว่า มีทำนองสวดทั้งสิ้น ๒๒ ทำนอง จำแนกได้เป็นทำนองสวดพระธรรม ๒ ทำนอง ทำนองเก่า ๕ ทำนอง และทำนองล้านนาก ๑๕ ทำนอง ปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีสวดพระมาลัยประกอบด้วย ๕ ปัจจัย ได้แก่ ความยาวของประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะสังคมแบบพึ่งพากัน การมีระบบเครือญาติ การนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่เชื่อในเรื่องกรรม การเวียนว่ายตายเกิด และการตั้งอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์

บทความเรื่อง กลอนสวด ใน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน โดย หรีด เรืองฤทธิ์ (๒๔๙๘-๒๔๙๙) อธิบายถึงค่านิยมและความสำคัญของเสียงสวดต่อพุทธศาสนิกชนว่า ศาสนิกชนจะเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเมื่อได้ฟังเสียงสวดซึ่งประกอบด้วยความเปลือดยล ๓ ประการคือ เพลินทำนอง เพลินข้อความในเนื้อหา และเปลือดยลภาษาที่กลั่นกรองเป็นบทกลอน

กลอนสวดภาคกลาง โดย ตริศศิลป์ บุญจรรยา (๒๕๔๗) ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลางที่เป็นเอกสารต้นฉบับตัวเขียนในแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ

^๒ ในภาคกลางสะกดว่ามัทรี พระนักเทศน์และนักวิชาการในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือสะกดว่ามัทรี เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ที่พบในการเทศน์มหาชาติของภาคเหนือจึงสะกดตามพระนักเทศน์และนักวิชาการในภาคเหนือ

ในด้านรูปแบบและเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่ากลอนสวดแต่งด้วยกาพย์ชนิดต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับประเพณีการสวดอ่านวรรณกรรมของไทยชนิดต่าง ๆ

การวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้ โดย มณี พยอมยงค์ (๒๕๑๙) ทำการศึกษาต้นฉบับมหาชาติจากภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้ โดยเลือกศึกษาจากฉบับที่มีความสมบูรณ์ที่สุดของแต่ละภาค และทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะการแต่ง สำนวนโวหาร พุทธิกรรมตัวละคร การพรรณนาสถานที่ คติธรรมและคำพังเพย ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติทั้ง ๔ ภาค ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจทางด้านภูมิศาสตร์ ค่านิยมทางสังคม และความเข้าใจศิลปะวรรณคดีมหาชาติ

ทำนองเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มัทรีในประเพณีตั้งธัมม์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดย ธิติพล กันตวิวงศ์ (๒๕๔๕) เป็นงานวิทยานิพนธ์ที่มุ่งศึกษาสำนวน บทเทศน์ ข้อมูลบริบท และลักษณะวิธีการเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มัทรี ผลการศึกษาพบว่า ทำนองเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในประเพณีตั้งธัมม์หลวงใช้สำนวนเทศน์ฉบับไม้ไผ่แจ้เรื่อยแดง ผลการวิจัยแบ่งส่วนต่าง ๆ ในการเทศน์ กัณฑ์มัทรีที่ได้ ๖ ส่วนใหญ่ ประกอบด้วย อารานาธรรม อื้อกั้นโลง กาบแก้ว ตั้งนโมฯ เนื้อธัมม์ กัณฑ์มัทรีและกาบปลาย พบลักษณะทำนองในการเทศน์ ๘ ทำนองคือ ทำนองตั้ง ทำนองเที่ยว ทำนองเหลือว ทำนองวาง ทำนองยั้ง ทำนองขึ้น ทำนองหวาย และทำนองก่าย

ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย โดย มณี พยอมยงค์ (๒๕๑๖) กล่าวถึงทำนองเทศน์มหาชาติที่นิยมในล้านนามี ๓ ทำนองคือ ทำนองพร้าวไกวใบ ทำนองมะนาวล่องของ และทำนองนกเขาเหิน แต่มีการบันทึกทำนองประกอบ

มหาชาติล้านนา: การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น งานวิจัยโดยประคอง นิยมมานเหมินท์ (๒๕๒๖) มุ่งศึกษาการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องมหาชาติล้านนาให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น โดยทำการวิเคราะห์วิถีชีวิตของตัวละคร บุคลิกลักษณะของตัวละคร คติธรรมทางพุทธศาสนา และการใช้ภาษา โดยเลือกศึกษาจาก ๕ สำนวนคือ สำนวนไม้ไผ่แจ้เรื่อยแดง สำนวนอินทร์ลงเหลา สำนวนพระยาพื้น สำนวนสร้อยสังกร และสำนวนสร้อยรวมธรรม ผลการศึกษาพบว่าสำนวนที่เลือกมาศึกษาทั้ง ๕ สำนวนมีความคล้ายคลึงกันมาก มีความเรียบง่าย เป็นประโยคสั้น ๆ ถึงแม้ว่าบ่อเกิดของวรรณคดีเรื่องนี้มีที่มาจากอินเดีย แต่ก็ได้รับการดัดแปลงให้ตัวละครมีวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมและประเพณีบางอย่างเป็นแบบล้านนา

หลักคีตศิลป์ไทย หนังสือหลักคีตศิลป์ของท่วม ประสิทธิ์กุล ศิลปินแห่งชาติ (สาขา ศิลปะการแสดง ด้านคีตศิลป์) ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ แบ่งหลักคีตศิลป์ออกเป็น ๕ หมวดคือ ทฤษฎีการขับร้อง หลักการสอนขับร้อง หลักการเรียนรู้การร้องและหลักจังหวะ การขับเสภา และหลักการบรรจเพลง หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่รวบรวมจากลายมือต้นฉบับของครูท่วมที่สั่งสมจาก

ประสบการณ์อันเต็มไปด้วยความรู้และความสามารถในการปฏิบัติคีตศิลป์ไทยจากการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง จนเกิดเป็นกลวิธีขับร้อง แนวคิดและหลักการ

สาระสำคัญทางการขับร้องทางดุริยางคศิลป์ไทยสรุปได้ดังนี้คือ

๑. หลักการถอนหายใจซึ่งมีความสำคัญกับการออกเสียงมาก หากกำหนดการหายใจไม่ถูกต้อง จะทำให้เสียงสั้น เสียงเพี้ยน และขาดความไพเราะ

๒. หลักการเน้นเป็นวิธีที่มีประโยชน์เป็นหลักการสำหรับขับร้องให้เกิดความไพเราะ

๓. การแบ่งประเภทการใช้เสียงร้องโดยบัญญัติศัพท์พร้อมกลวิธีของการขับร้องเพลงไทย ๕ ประการดังนี้ เสียงครันหมายถึงความสะเทือน ไหวพริ้วในคอ เสียงกลืน หมายถึงการกลืนเสียงให้ลงต่ำถึงหลอดคอ เสียงเกลือกหมายถึงการเลื่อนไปเรื่อย ๆ หรือใช้เสียงค่อย ๆ ไหลไป เสียงกลอก คือการทำให้เสียงคล้ายระลอกหรือคลื่นที่ซัด กลับไปกลับมา กลอกไปกลอกมา เสียงบริบ หมายถึงการทำให้กระทบกัน เหมือนสะดุดเพียงเบา ๆ ระหว่างเสียงที่ว่างเล็กน้อย หรือใช้ผิวเสียง ท่วม ประสิทธิกุลกล่าวว่า เสียงพิสดารเหล่านี้ใช้สำหรับสอดแทรกหรือปรุงแต่งให้มีรสชาติมากยิ่งขึ้น หลักเกณฑ์การอธิบายเสียงพิสดารในการขับร้องไทยนี้จะช่วยอธิบายเสียงพิเศษที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติ

๔. เสียงเอื้อนพื้นฐานในการขับร้องเพลงไทยมีทั้งหมด ๗ เสียงประกอบด้วยเสียง เออ เอย อือ เอ้ย เฮอ ฮือ และ หือ

สุจิตร์เทศน์มหาชาติ ฉลองราชย์หกสิบทัศ สิริสวัสดิ์รัชสมัย โดย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (๒๕๔๙) กล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับเทศน์มหาชาติภาคกลาง พร้อมรายชื่อพระธรรมกถึกนักเทศน์ของภาคกลาง ๑๓ ท่าน รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเทศน์และทำนองการเทศน์มหาชาติภาคกลางโดยสังเขป

สุจิตร์ดนตรีสำหรับประชาชนครั้งที่ ๒๔ ประจำปีที่ ๘ ของคณะศิษย์แก้วกังวาน เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ตอนชูชกทวงทอง ประจำวันอาทิตย์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑ ในสุจิตร์ฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยกองการสังคีต กรมศิลปากร อธิบายเนื้อหาของรายการแสดงดนตรีสำหรับประชาชน ในสุจิตร์ฉบับนี้ได้เชิญข้อเขียนจากคุณครูประเวช กุมทอรรถอธิบายเกี่ยวกับประเพณีการจัดงานเทศน์มหาชาติของภาคกลาง ประวัติการเทศน์มหาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเทศน์แหล่มหาชาติของภาคกลางที่มีชื่อเสียงทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ ๕ และ รัชกาลที่ ๖ คือนายอ่อน แก้วกังวาน ผู้ซึ่งเป็นครูสอนการเทศน์แหล่ให้กับหลวงเสียงเสนาะภรณ์ นักร้องในกรมปีพาทย์หลวง สมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่ออุปสมบทและเป็นนักเทศน์ ในระยะต่อมาที่ได้ฝึกฝนลูกศิษย์ไว้จำนวนมาก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความนิยมมหาชาติเวสสันดรชาดกในล้านนา ศึกษาโดยพระครูอดุลสีลกิตติ (ประพัฒน์ สุวานุฑูโฒ บุญชุ่ม) (๒๕๕๑) เป็นงานวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความนิยมมหาชาติเวสสันดรชาดกในล้านนานั้นประกอบด้วย ๓ ปัจจัยหลักคือ ปัจจัยในด้านการแต่งคำประพันธ์ ปัจจัยในด้านการเทศน์และปัจจัยด้านการฟัง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการเขียนจากมุมมองของนักเทศน์มหาชาติล้านนาที่มีชื่อเสียงที่สุดรูปหนึ่งของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับระบำทำนอง การใช้เสียง การฝึกหัดการเทศน์ซึ่งเป็นการเขียนจากประสบการณ์จริงของพระครูอดุลสีลกิตติ

การศึกษาวรรณกรรมล้านนา เรื่องเวสสันดรชาดก สำนวนไม้ไผ่แฉ่เรียวแดง โดยมีชัชฌิมา วีรศิลป์ (๒๕๔๙) เป็นงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญามหาบัณฑิต เพื่อศึกษาเนื้อหาและคุณค่าด้านวรรณศิลป์ของเรื่องเวสสันดรชาดก สำนวนไม้ไผ่แฉ่เรียวแดง ศึกษาวัฒนธรรมล้านนาที่ปรากฏในเรื่องเวสสันดรชาดก สำนวนไม้ไผ่แฉ่เรียวแดง และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีตั้งธรรมหลวงกับเรื่องเวสสันดรชาดก สำนวนไม้ไผ่แฉ่เรียวแดง ผู้วิจัยทำการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนไม้ไผ่แฉ่เรียวแดงกับนิบาตชาดกพบว่ามี การปรับเปลี่ยนเนื้อหาด้วยกลวิธี ๕ วิธี คือ การเพิ่มเหตุการณ์ การตัดเหตุการณ์ การเพิ่มรายละเอียด การตัดรายละเอียดของเนื้อเรื่อง และการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเนื้อเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากการเทศน์มหาชาตินั้นพระนักเทศน์ที่มีความสามารถถึงแม้จะยึดถือสำนวนฉบับไม้ไผ่แฉ่เรียวแดงเป็นคัมภีร์ แต่เมื่อเทศน์จนชำนาญก็จะแต่งคัมภีร์ของตนเองเพื่อใช้เทศน์มหาชาติ จึงทำให้ล้านนามีสำนวนเวสสันดรมากมายหลายสำนวน

พระบฏ: พลวัตของการใช้งานพุทธศิลป์เรื่องเวสสันดรในชุมชนหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี โดย ประมินท์ จารุวรรณ (๒๕๕๕) ศึกษาพระบฏในฐานะข้อมูลคติชนประเภทวัตถุ โดยทำการศึกษาพลวัตของการใช้งานพุทธศิลป์เรื่องเวสสันดรในชุมชนหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี และเปรียบเทียบภาพวาดและภาพพระบฏที่บ้านหนองขาว โดยเลือกนำมาเสนอในด้านเนื้อหาจากการวิจัยผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ด้วยบริบทแวดล้อมทางข้อมูลคติชนวิทยานำมาสู่ข้อสรุปที่สำคัญประการหนึ่งคือ บ้านหนองขาวน่าจะเป็นหมู่บ้านที่มีคนในชุมชนเคยเทศน์มหาชาติเป็นจำนวนมากที่สุดแห่งหนึ่งในสังคมไทย

ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา โดยพระมหาสมชาติ นนฺทุทฺธมฺมิโก (๒๕๕๐) งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์แนวคิดของพระสงฆ์และประชาชนที่มีต่อการเทศน์มหาชาติล้านนาพบว่าการเทศน์มหาชาติล้านนามีประโยชน์ต่อสังคม มีการปรับกลวิธีจัดงานให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม ท่วงทำนองการเทศน์มีความหลากหลายมากขึ้น

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดย พระมหาธวัช เขมธโช (พุทธโส) (๒๕๔๕) พบว่าการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อในอานิสงส์ ๕ ประการของการฟังเทศน์มหาชาติคือ จะได้เป็นบุคคลซึ่งได้เกิดในศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรย จะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จะไม่ไปเกิดในอบายภูมิ จะเป็นผู้มีลาภยศ ไม้ตรีและความสุข จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เขียวแดง ปรีวรรตและชำระต้นฉบับโดยศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี (๒๕๔๕) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำการชำระจากต้นฉบับ ๓ ชุด ที่ได้เก็บรักษาไว้ที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฉบับที่ ๑ นั้นคือมหาชาติชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เขียวแดง พ.ศ. ๒๔๔๗ ของวัดศาลาลหลวง จังหวัดลำปาง ฉบับที่ ๒ คือ มหาชาติชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เขียวแดง พ.ศ. ๒๔๗๗ วัดนาคตหลวง จังหวัดลำปาง และฉบับที่ ๓ คือ มหาชาติชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เขียวแดง พ.ศ. ๒๔๕๑ วัดปงสนุกใต้ จังหวัดลำปาง ในการปรีวรรตต้นฉบับนี้ผู้ปรีวรรตได้เลือกต้นฉบับจากวัดศาลาลหลวงเป็นฉบับหลัก เนื่องจากเป็นฉบับที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด มีจำนวนกัณฑ์ครบ และยังมีลักษณะสำนวนภาษาที่เป็นภาษาไทยล้านนากลมกลืนตลอดทั้งฉบับ

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ โดย มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (๒๕๔๒) มีทั้งหมด ๑๕ เล่ม จัดแบ่งเรื่องต่าง ๆ ออกเป็นทั้งหมด ๑๗ หมวด หมวดที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับงานวิจัยเรื่องเทศน์มหาชาติคือหมวดศิลปะการแสดงและหมวดประเพณี ในหมวดศิลปะการแสดงพบว่ามียุทธศิลป์ชื่อเพลงทั้งหมด ๒๐ เพลง ซึ่งปรากฏว่าเป็นทำนองที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติ ๔ ทำนองคือ กายพโยกลาง กายพโยลำดับกัณฑ์ พราวไกวใบ และน้ำตกตาด

เทศน์มหาชาติกับจิตรกรรมฝาผนัง เวสสันดรชาดก ภูริทัตตชาดก จันทกุมารชาดก นารทชาดก วิรุทธชาดก โดย นิดดา หงษ์วิวัฒน์ (๒๕๔๘) หนังสือเล่มนี้แสดงภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ได้บันทึกภาพถ่ายจากวัดทั้งหมด ๑๖ วัดในภาคกลางของประเทศไทยและภาพจากสมุดไทยของพิพิธภัณฑสถานวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี เพื่อแสดงเรื่องราวในแต่ละตอนให้ลุ่มลึก โดยคัดเรื่องราวจากชาดกคู่กับภาพจิตรกรรมฝาผนังพร้อมด้วยคำศัพท์ในเรื่องทั้งหมดนำเสนอไว้ในภาคผนวก

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเทศน์มหาชาติล้านนา กำหนดรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสามารถแบ่งเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การเก็บข้อมูลภาคสนาม แหล่งข้อมูลที่ศึกษา บุคคลข้อมูล

๑.๑ การเก็บข้อมูลภาคสนาม

๑.๑.๑ กำหนดการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ทำการสัมภาษณ์

๑.๑.๒ เข้าสังเกตการณ์งานตั้งธรรมหลวง จังหวัดลำปาง ณ วัดบุญวาทย์วิหาร พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระหว่างวันที่ ๑๘-๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๑

๑.๑.๓ เก็บข้อมูลการจัดเตรียมงานเทศน์มหาชาติและงานเทศน์มหาชาติ ณ วัดทุ่งหมื่นน้อย ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๒ มกราคม ๒๕๕๒

๑.๒ บุคคลผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มดังนี้

๑.๒.๑ กลุ่มพระนักเทศน์ประกอบด้วย

๑.๒.๑.๑ พระครูอดุลสีลภิตติ์ พระนักเทศน์กัณฑ์มัทรี กัณฑ์กุมาร
เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๒ พระใบฎีกาชาญณรงค์ จุนทสโร พระนักเทศน์
เจ้าอาวาสวัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๓ พระกฤษณะ ฐานสมฺปนฺโน พระนักเทศน์ วัดนาก่วมเหนือ
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๑.๒.๑.๔ พระอธิการธวัชชัย ธีรจิตฺโต พระนักเทศน์กัณฑ์ทศพร
กัณฑ์หิมพานต์ วัดป่าบาง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๕ พระมหาชัน จุกวโร พระนักเทศน์กัณฑ์ทานกัณฑ์
วัดทุ่งป่าเกิด จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๖ พระณรงค์ฤทธิ์ ขตฺติโย พระนักเทศน์กัณฑ์วนประเวศน์
กัณฑ์กุมาร วัดทุ่งหมื่นน้อย จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๗ พระธนากร อินทวโร พระนักเทศน์กัณฑ์จุลพน วัดศรีลังกา
อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๘ พระเสกสันต์ สุเมธี พระนักเทศน์กัณฑ์มหาพน วัดป่าจู้
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๙ พระครูคำมูล วรธมฺโม พระนักเทศน์กัณฑ์ชูชก
กัณฑ์นครกัณฑ์ กัณฑ์มหาพรต วัดโสภณาราม อำเภอ
แมริม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๑๐ พระมหานุกญธรรม ธมฺมสิริ พระนักเทศน์กัณฑ์มัทรี
วัดป่าลาน จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๑.๑๑ พระครูวิสุทธิประภากร พระนักเทศน์กัณฑ์นครกัณฑ์

วัดหัวดง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ กลุ่มนักวิชาการผู้ที่มีความรู้ และศึกษาเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม

ภาคล้านนา ศาสนา ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยาทางดนตรี มานุษยวิทยา ระเบียบวิธีวิจัย ทฤษฎีดนตรีวิเคราะห์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒.๑ ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ นักวิชาการ

วัฒนธรรมล้านนา นักเทศน์ทำนองล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑.๒.๒.๒ ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี นักวิชาการ

วรรณกรรมล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒. ทำการบันทึกโน้ตทำนองการเทศน์มหาชาติด้วยวิธีการดังนี้

๒.๑ บันทึกเสียงเทศน์ด้วยไฟล์ดิจิทัลแล้วแปลงไฟล์ที่บันทึกเป็นไฟล์เสียง

๒.๒ ทำการถอดเสียงโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ชื่อเมโลไดต์วัดความถี่เสียง แล้วบันทึกโน้ตไว้เป็นโน้ตสากล บันทึกเนื้อเทศน์ในกัณฑ์เทศน์โน้ตต่อโน้ต คำต่อคำ

๒.๓ ตรวจสอบค่าเทศน์ที่ได้บันทึกทำนองและค่าเทศน์ด้วยระบบการบันทึกโน้ตสากล โดยเทียบเนื้อเทศน์กับหนังสือเวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง ปรีวรรตและชำระต้นฉบับโดย ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี

๒.๔ ส่งโน้ตพร้อมค่าเทศน์ให้พระใบฎีกาชาญณรงค์ จนุทโสโรเพื่อตรวจทานข้อมูล

๒.๕ ถอดและบันทึกโน้ตจากระบบโน้ตสากลเป็นระบบโน้ตไทย

๓. ทำการวิเคราะห์ระบบเสียงที่ใช้ การใช้งาน การเคลื่อนที่ของทำนอง การแบ่งวรรค และการแบ่งลมหายใจ

๔. สรุปผลการวิเคราะห์เป็นรูปเล่มงานวิจัย

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

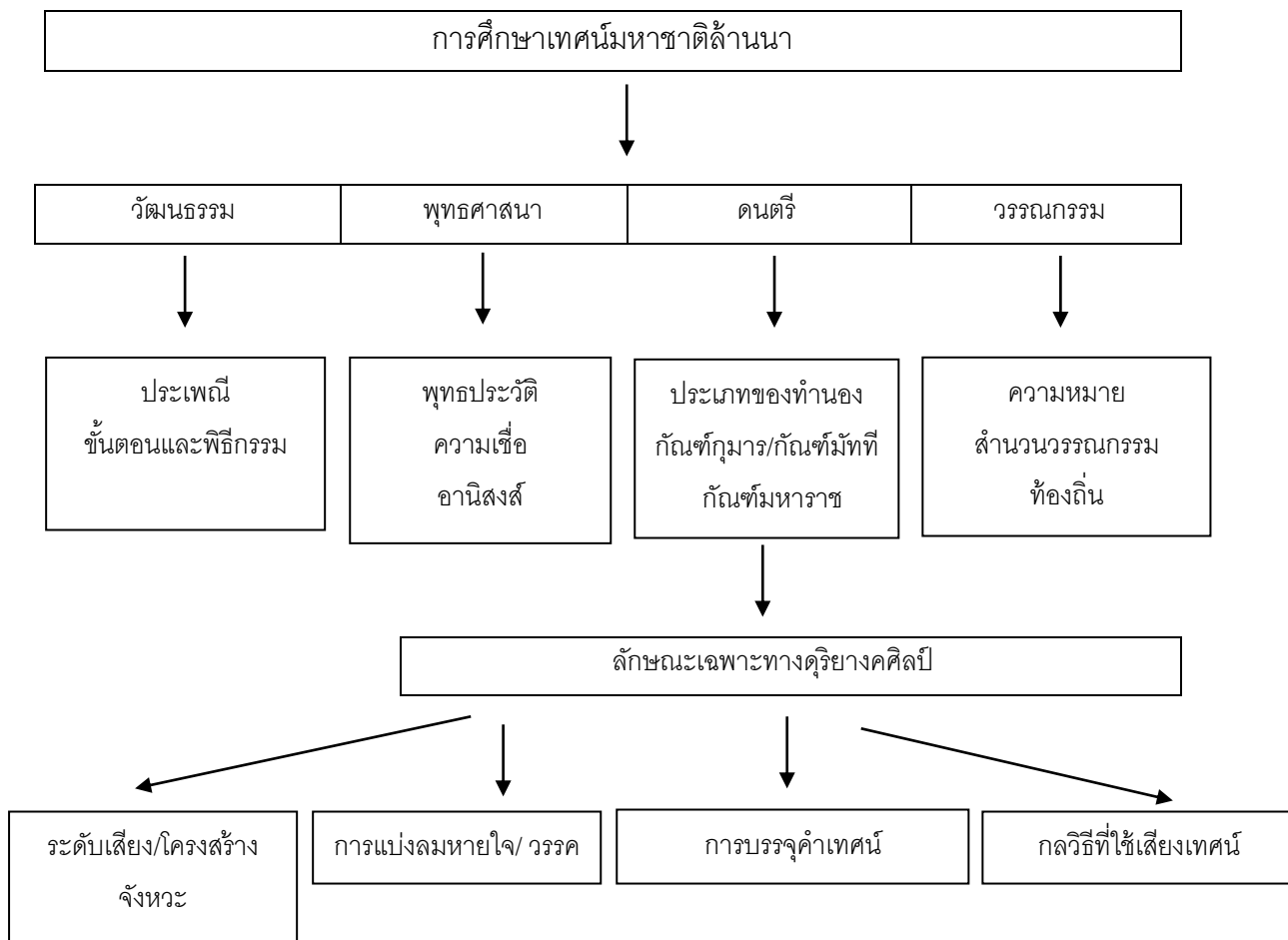
๑. ทราบบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานเทศน์มหาชาติในสังคมและวัฒนธรรมล้านนา

๒. ทราบลักษณะเฉพาะของศิลปะการใช้เสียงทางศาสนาในการเทศน์มหาชาติล้านนา

๑.๗ กรอบแนวความคิด (Conceptual Framework) ของโครงการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดมานุษยวิทยาทางดนตรีเพื่อศึกษาเทศน์มหาชาติล้านนา ทั้งด้านบริบทและด้านการวิเคราะห์ทางดุริยางคศิลป์ไทย จึงอาศัยกรอบแนวคิดที่เสนอเป็น แผนภูมิดังนี้

กรอบแนวความคิด (Conceptual Framework) ของโครงการวิจัย

บทที่ ๒

บริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเทศน์มหาชาติล้านนา

งานวิจัยเรื่องเทศน์มหาชาติล้านนา: ลักษณะเฉพาะที่พบทางดุริยางคศิลป์ในประเพณีศาสนาที่มีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งเพื่อศึกษาความสำคัญและบริบทของประเพณีเทศน์มหาชาติในสังคมล้านนา ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวและได้นำเสนอไว้ในบทที่ ๒ โดยแบ่งหัวข้อไว้ ๖ ประเด็นดังต่อไปนี้

๒.๑ ส่วนของวรรณกรรมมหาชาติที่สำคัญ

๒.๒ มูลเหตุและความสำคัญของเสียงทำนองเทศน์มหาชาติ

๒.๓ ทำนองในการเทศน์มหาชาติล้านนา

๒.๔ ขนบปฏิบัติในการจัดงานเทศน์มหาชาติล้านนา

๒.๔.๑ ประเภทของประเพณีเทศน์มหาชาติล้านนา

๒.๔.๒ การจัดเตรียมสถานที่

๒.๔.๓ พิธีกรรม

๒.๔.๔ เนื้อเรื่องที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องมหาชาติ

๒.๕ พระนักเทศน์และผู้ถ่ายทอดทำนองเทศน์ล้านนาที่สำคัญ

๒.๖ สรุปท้ายบท

การศึกษาเรื่องบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานเทศน์มหาชาตินี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารสำคัญ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งได้สัมภาษณ์พระนักเทศน์ เจ้าอาวาสผู้ดำเนินการจัดงานเทศน์มหาชาติ เจ้าคณะจังหวัด และชาวบ้านที่ได้เข้าร่วมงานเพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านเอกสารและข้อมูลบุคคลประกอบร่วมกันเป็นสำคัญ หนึ่งในงานวิจัยนี้จะเรียกชื่องานเทศน์มหาชาติของชาวล้านนาว่างานตั้งธรรมหลวงตามชื่อประเพณีที่รู้จักของชาวล้านนา

๒.๑ ส่วนของวรรณกรรมมหาชาติที่สำคัญ

มหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมที่ได้รับการร้อยกรองไว้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กวีนิยมแต่งเรื่องมหาชาติเพราะสามารถสอดแทรกคติธรรมสอนใจไว้ใช้เป็นสื่อในรสพระธรรมในแง่ของวรรณคดีศึกษาเรื่องมหาชาติสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม มุมมองของสมาชิกในสังคม ศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อ ประเพณี รวมทั้งแนวความคิดของชนในยุคนั้น

จุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการแต่งมหาเวสสันดรชาดกคือการแสดงธรรมทางพุทธศาสนา โน้มน้าวให้อุบาสกอุบาสิกาเข้าใจและปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยมีตัวอย่างเป็นนิทานชาดก เนื่องจากนิทานชาดกทำให้ผู้ฟังและผู้อ่านเข้าใจและจดจำเรื่องราวได้ง่ายขึ้น เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่มีพื้นฐานธรรมะนั้นอยู่ให้ได้ศึกษาเป็นเบื้องต้น

มหาเวสสันดรชาดกนิยมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามหาชาติ นับเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งและก่อให้เกิดแรงบันดาลใจแก่กวีและศิลปินหลายยุคหลายสมัย ในอดีตพระสงฆ์เทศน์เป็นต้นคาถาภาษาบาลีทั้ง ๑๓ กัณฑ์ (อัญญา อัครปิยานนท์, ๒๕๒๘: ๒) เมื่อพุทธศาสนิกชนได้ฟังเทศน์เรื่องนี้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจะได้านิสงส์มาก อีกทั้งยังเชื่อว่าพระศรีอารยเมตไตรยเทพบุตรซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตได้ตรัสกับพระมาลัยเถระเมื่อครั้งได้สนทนาธรรม ณ พระธาตุเกตแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ว่า ถ้าผู้ใดปรารถนาจะพบพระศรีอารยเมตไตรยซึ่งบังเกิดมาในชาติหน้าให้ตั้งใจสวดเรื่องมหาเวสสันดรชาดกอันประกอบด้วยหนึ่งพันพระคาถาภายในวันและคืนเดียว บูชาด้วยประทีป เทียน ธง ฉัตร ดอกไม้ต่าง ๆ ให้ครบสิ่งละพัน ผลานิสงส์จะชักนำให้ได้พบพระองค์ในอนาคต

ด้วยอิทธิพลความเชื่อดังกล่าวทำให้เกิดการนิพนธ์มหาชาติขึ้นมากมายหลายสำนวน จนมีบทเทศน์เรียกว่า เทศน์มหาชาติ อันเป็นประเพณีการเทศน์ที่ชาวพุทธถือฟังกันมาแต่โบราณทั้งในราชสำนักและท้องถิ่นต่าง ๆ เทศน์มหาชาติเริ่มต้นด้วยบทเทศน์เกี่ยวกับความคิดเรื่องโลกอุดมคติในยุคพระศรีอารยเมตไตรย บทนี้ปรากฏแทรกอยู่ในส่วนต้นของเทศน์มหาชาติที่เรียกว่าเทศน์สังกาส์ ซึ่งเทศน์โดยพระเถระหรือสามเณรในงานบุญเฉพาะของอีสานก่อนเริ่มต้นการเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์ (พรประพิศร์ เผ่าสวัสดิ์, ๒๕๕๐: ๑๐) ส่วนในงานประเพณีตั้งธรรมหลวงของภาคเหนืออันเรียกว่า เทศน์อานิสงส์มหาชาติ (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๘ มกราคม ๒๕๕๒)

เรื่องมหาเวสสันดรชาดกหรือมหาชาตินั้นเป็นชาดกที่กล่าวถึงพระชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงถือกำเนิดเป็นพระเวสสันดร และทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง ๑๐ อย่างรวมถึงการบำเพ็ญทานบารมีอย่างสูงสุดในบรรดาพระชาติทั้ง ๑๐ ชาติ ดังที่อัญญา อัครปิยานนท์ได้อธิบายไว้ดังนี้

พระเวสสันดรเป็นพระชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดจึงเรียกว่ามหาชาติ ปรากฏเป็นเรื่องราวสุดต้นตอปฏิภพ ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก แต่งเป็นคำฉันท์บาลี ปรุยาวัดฉันทน์ เรียกว่าอยู่ในพระ “คาถา” คาถาบทหนึ่งมี ๔ บาท บาทหนึ่งมี ๘ คำ มหาเวสสันดรชาดกมีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ ประกอบด้วย ๑,๐๐๐ คาถาจึงเรียกว่า “คาถาพัน” ต่อมาเมื่อมีผู้รู้แปลและถ่ายทอดเป็นภาษาไทยจึงแต่งเป็นคำประพันธ์แบบต่าง ๆ จนเกิดเป็นมหาชาติหลายสำนวน (อัญญา อัครปิยานนท์, ๒๕๒๘: ๔)

เรื่องมหาเวสสันดรชาดกแบ่งเนื้อหาออกเป็นกัณฑ์ต่าง ๆ คำว่า กัณฑ์ มีความหมายตามสารานุกรมมหาเวสสันดรชาดก โดยเฉลิม สุขเกษม (๒๕๐๙: ๕) อันหมายถึงเรื่อง หมวด ตอน ส่วนของเรื่อง ประกอบไปด้วย ๑๓ กัณฑ์คือ ๑. กัณฑ์ทศพร ๒. กัณฑ์หิมพานต์ ๓. กัณฑ์ทานกัณฑ์ ๔. กัณฑ์วนปเวสน ๕. กัณฑ์ชูชก ๖. กัณฑ์จุลพน ๗. กัณฑ์มหาพน ๘. กัณฑ์กุมาร ๙. กัณฑ์มัทรี ๑๐. กัณฑ์สักกบรรพ ๑๑. กัณฑ์มหาราชบรรพ ๑๒. กัณฑ์ฉกษัตริย์ ๑๓. กัณฑ์นครกัณฑ์

มหาเวสสันดรชาดกนั้นพบในหลายสำนวน ทั้งฉบับภาษาไทย ภาษาล้านนา ภาษาเขมร ล้วนแล้วแต่มีโครงสร้างที่เหมือนกันกล่าวคือแบ่งเนื้อหาออกเป็นกัณฑ์ต่าง ๆ ทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ ดังที่ได้เสนอไว้แล้วข้างต้น รวม ๑๓ กัณฑ์ประกอบด้วย ๑,๐๐๐ คาถา ขึ้นต้นแต่ละกัณฑ์ด้วยภาษาบาลี วัฒนชัย หมั่นยิ่ง (๒๕๕๕: ๔๓) ได้ศึกษามหาเวสสันดรชาดก (กัณฑ์ทานกัณฑ์) ฉบับภาษาเขมรพบว่าในแต่ละกัณฑ์ของฉบับภาษาเขมรนั้น กวีจะขึ้นต้นด้วยคาถาเป็นภาษาบาลี แล้วจึงขยายความบาลีเป็นภาษาร้อยแก้วเขมรสลັบกันไป

วรรณกรรมชาดกเรื่องพระเวสสันดรของประเทศไทยนั้นมีประวัติปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตามหลักฐานที่สืบค้นพบ อดุลภา อิศวปยานนท์ (๒๕๒๘: ๔) ได้เสนอประเภทของวรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดรชาดกไว้ทั้งหมด ๖ ประเภท โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทประพันธ์เทศน์มหาชาติซึ่งเป็นวรรณคดีที่ปรากฏทั้งในราชสำนักและในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยแบ่งขึ้นจากเกณฑ์การประพันธ์ตามยุคสมัยต่าง ๆ เรียงตามลำดับที่เกิดขึ้นก่อนหลังได้ ๖ ประเภทดังนี้

๒.๑.๑ มหาชาติคำหลวง เป็นวรรณกรรมที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสำนวนเก่าที่สุดของเรื่องมหาชาติ ถือเป็นวรรณกรรมราชสำนัก แต่งขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตามรับสั่งของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายถึงหลักฐานสมัยที่แต่งในหนังสือมหาชาติคำหลวงว่า

... หนังสือมหาชาติเดิมแต่งในภาษามคร ใครแต่งหาปรากฏไม่ น่าจะได้แปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่พระนครสุโขทัย แต่หากต้นฉบับสูญไปเสีย หนังสือมหาชาติแปลเป็นภาษาไทยเก่าที่สุดที่มีอยู่ในเวลานี้ ... มีจดหมายเหตุปรากฏว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีรับสั่งให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตในกรุงศรีอยุธยา แปลแต่งเมื่อปีชาล จุลศักราช ๘๔๔ พ.ศ. ๒๐๒๕ ... (กรมศิลปากร, ๒๕๑๖: ๓)

ธนิศ อยู่โพธิ์ (๒๕๐๑: ๔๐) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องตำนานเทศน์มหาชาติเกี่ยวกับหลักฐานในสมัยโบราณเรื่องการสวดทำนองมหาชาติคำหลวงไว้ในอดีตมีฆราวาสเป็นผู้สวด เรียกว่า สวดโถ้เอื้อวิหาราย นิยมสวดในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นธรรมเนียมมา

ในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ประเพณีการสวดมหาชาติคำหลวงนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในพระบรมมหาราชวังขึ้นทำหน้าที่สวด ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงแต่งคำอธิบายไว้ในหนังสือมหาชาติคำหลวงว่า

ประเพณีนี้ยังมีมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ เวลานั้นกษัตริย์ เช่น เจ้าพระยา ยังเป็นหน้าที่ขุนทินบรรณาการ ขุนธำรงกำนันกับผู้ช่วยอีก ๒ คนขึ้นนั่งเพียงสวดในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สวดมหาชาติคำหลวงโดยทำนองอย่างเก่า ถวายเวลาเสด็จพระราชดำเนินไปบำเพ็ญพระราชกุศล (กรมศิลปากร, ๒๕๑๖: ๔)

๒.๑.๒ กาพย์มหาชาติ เนื่องจากมหาชาติคำหลวงเป็นวรรณกรรมราชสำนักชั้นสูงที่ประกอบด้วยคำประพันธ์หลายประเภท และมีคาถาภาษาบาลีสลับกับคำแปลภาษาไทยตลอดทั้งเรื่อง จึงทำให้เข้าใจยากและติดตามเนื้อเรื่องลำบาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายถึงเหตุแห่งการประพันธ์กาพย์มหาชาติโดยอาศัยหลักฐานจากหนังสือพระราชพงศาวดารว่า สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งกาพย์มหาชาติขึ้นสำหรับพระเทศน์เพื่อให้เข้าใจเรื่องง่ายขึ้นกว่ามหาชาติคำหลวง (เรื่องเดียวกัน, ๕)

กาพย์มหาชาติประกอบด้วยร้อยยาวซึ่งมีคำบาลีน้อย ยกเอาคำบาลีไว้ส่วนหนึ่งและคำไทยซึ่งแปลมาจากคาถาอื่นอีกส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตามกาพย์มหาชาติมุ่งเน้นในด้านการเล่าเรื่องจึงมีความยาวมากไม่สามารถเทศน์ให้จบได้ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ภายในวันเดียวตามคติความเชื่อซึ่งได้จากพระมาลัยว่าการฟังเทศน์มหาชาติต้องฟังให้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ภายในวันเดียวกัน ต่อมาจึงมีผู้แต่งมหาชาติในลักษณะคล้ายกับกาพย์มหาชาติ (สุพรรณ ฦ บางช้าง, ๒๕๒๔: ๔๑)

๒.๑.๓ มหาชาติ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ ถือเป็นสำนวนมหาชาติที่สำคัญในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นสำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอและพระเจ้าลูกเธอถวายเทศน์เมื่อทรงถวายผนวชเป็นสามเณรในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๙-๒๔๑๑ รวมระยะเวลาราว ๒ ปีเศษ แต่พระราชนิพนธ์นี้มีไม่ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มีเพียง ๕ กัณฑ์ได้แก่ กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์วนปเวสน กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพน และกัณฑ์กษัตริย์ นอกนั้นใช้ของเดิมซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส คำประพันธ์ที่ใช้ในมหาชาติฉบับนี้คล้ายกับกาพย์มหาชาติ กล่าวคือเป็นการยกคาถาบาลีตั้งนำในช่วงต้นสั้น ๆ แล้วขยายความเป็นภาษาไทยด้วยร้อยยาว แต่หนังสือมหาชาติฉบับนี้ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของชั้นสูงที่เป็นเชื้อพระวงศ์โดยตรงเท่านั้น

๒.๑.๔ มหาชาติกลอนเทศน์ หนังสือมหาชาติเล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้นโดยกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๙ จากการรวบรวมคัดเลือกสำนวนที่ดีที่สุดของกวีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สำหรับพระเทศน์ในการเทศน์มหาชาติ และเป็นฉบับที่มีผู้นิยมมากที่สุด มหาชาติฉบับนี้คัดเลือกจากผู้นิพนธ์ ๖ ส่วนวนเรียงตามการปรากฏชื่อผู้นิพนธ์ในลำดับกัณฑ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ดังนี้

๑. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส นิพนธ์กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์มหาธาต กัณฑ์ฉกษัตริย์ และกัณฑ์นครกัณฑ์

๒. สำนักวัดถนน เป็นผู้แต่งกัณฑ์ทานกัณฑ์

๓. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์กัณฑ์วนปเวสน กัณฑ์จุลพน และกัณฑ์สักกบรรพ

๔. สำนักสงฆ์วัดสังข์กระจาย เป็นผู้แต่งกัณฑ์ชูชก

๕. พระเทพโมลี (กลิน) นิพนธ์กัณฑ์มหาพน

๖. เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้แต่งกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี

๒.๑.๕ มหาชาติเวสสันดรชาดกจำนวนเทศนา หรือเป็นที่รู้จักกันในนามมหาชาติฉบับหลวงหรือพระสมุทวชิรญาณ คณะกรรมการหอพระสมุทวชิรญาณได้รวบรวมมหาชาติจำนวนต่าง ๆ พิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ส่วนใหญ่ตรงกับฉบับของกระทรวงศึกษาธิการที่แตกต่างไป ได้แก่ กัณฑ์วนปเวสน กัณฑ์จุลพน กัณฑ์สักกบรรพ

๒.๑.๖ มหาชาติจำนวนท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ ยังปรากฏมหาชาติฉบับท้องถิ่นอีกมากมาย กระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ กวีในแต่ละท้องถิ่นศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาและการฟังเทศน์มหาชาติจึงได้ประพันธ์มหาชาติจำนวนท้องถิ่นขึ้นอย่างแพร่หลาย เนื่องจากพระสงฆ์ในวัดประจำท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ต้องการให้มีมหาชาติจำนวนที่เหมาะสมสำหรับเทศน์ให้ชาวบ้านท้องถิ่นของตนฟังโดยสอดคล้องสภาพสังคม คตินิยม ความเชื่อตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นไว้และยังคงอนุรักษ์สืบทอดมาจนปัจจุบัน

ในภาคเหนือมีการแต่งมหาชาติหลายจำนวน สวงน โชติสุขรัตน์ (๒๕๕๓: ๑๐๖) ได้รวบรวมจำนวนมหาชาติของภาคเหนือไว้ถึง ๕๘ จำนวน ปรากฏชื่อเรียกตามจำนวนได้แก่ ฉบับวิงวอนน้อย วิงวอนหลวง พุกาม ทาแป้นริมคง ไม้ไผ่แจ้เวียงแดง เจียงตอง พญาพื้น หึงแก้ว มโนเนื่อง แสนยอด ยองปี วัวพันหลัก แทนแก้วผู้ฟัง

สมหมาย เปรมจิตต์ (๒๕๔๔) พบว่าจำนวนที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมใช้เทศน์มหาชาติได้แก่จำนวนไม้ไผ่แจ้เวียงแดง จำนวนสร้อยสังกร จำนวนอินทร์ลงเหลา ฉบับฮ่องแสนโงง ฉบับกำแพงชั้นใน เป็นต้น

ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๒๖: ๓-๘) ได้พิจารณาจำนวนมหาชาติต่าง ๆ เหล่านี้พบว่าส่วนใหญ่เป็นร้อย แต่ฉันทลักษณ์ไม่เคร่งครัดตามแบบแผน ต่อมาพระธรรมราชานุวัตรได้รวบรวมจำนวนต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่มากมายและนำมาปรับปรุงให้มีความไพเราะ มหาชาติฉบับนี้มีชื่อว่ามีมหาชาติภาคพายัพฉบับสร้อยสังกร (ประทุม สุวรรณคังคะ, ๒๕๒๖: ๓๑)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้อธิบายเกี่ยวกับสำนวนมหาชาติที่ใช้เทศน์
ในภาคเหนือไว้ดังนี้ว่า

มหาชาติในล้านนามีสำนวนมากมายที่ได้ค้นคว้าสำรวจไว้มีถึง ๑๕๐ สำนวน ดังนั้น
การเทศน์มหาชาติของแต่ละแห่งจะเทศน์ตามความรู้ ตามความเห็น การประพจน์
ปฏิบัติของครูบาอาจารย์รุ่นก่อน ๆ ศิษย์ของใครก็จะนำฉบับของครูบาอาจารย์ท่านนั้น
มาสวด นำมาท่อง ดังนั้นแต่โบราณดั้งเดิมมีสำนวนเท่าที่จำได้ได้แก่ ฉบับเผ่าลี้มหลัก
ฉบับไม้แจ้เขียวแดง ฉบับท่าแบ่นินคง ฉบับข้างหลวง ปัจจุบันนี้การบวชเรียนของพระ
เถรเถรเจ้าของล้านนามักจะไปบวชเรียนกันที่ภาคกลาง ดังนั้นหนังสือมหาชาติที่จารึก
ด้วยภาษากลางก็ได้แก่สำนวนสร้อยสังกรเป็นการรวบรวมโดยสำนวนดี ๆ พระสมัยนี้
มักจะยึดฉบับนี้ ไม้แจ้เขียวแดงก็มี แต่สร้อยสังกรเป็นที่นิยมมากกว่าเพราะว่าเป็น
ตัวหนังสือภาคกลาง เป็นฉบับที่ยึดถือเทศน์กันมานาน (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์,
๘ มกราคม ๒๕๕๒)

นอกจากนี้ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ยังได้อธิบายต่อไปอีกว่าในการเทศน์
มหาชาติของล้านนานั้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวและเน้นเนื้อหาของเรื่องมหาชาติแตกต่าง
ไปจากภาคกลางโดยยกเนื้อหาบทเทศน์จากสำนวนฉบับเผ่าลี้มหลักซึ่งหาบทต้นฉบับเทียบ
สำนวนได้ยากในปัจจุบันไว้ดังนี้ว่า

ทางมหาชาติล้านนากับทางภาคกลางอาจจะเน้นจุดเด่นต่างกัน มหาชาติภาคกลาง
เน้นมหาพน หรือ เน้นกุมาร หรือ มหาราช แต่ทางเมืองเหนือเน้นในด้านเนื้อหายังมี
มหาพนก็มีบ้าง เรียกว่ามหาพนตำรายา สรรพภุชชาติ ต้นไม้ทั้งหลายอยู่ในนั้น แต่ที่
เน้นที่สุดก็คือมัทที แล้วก็มหาราช แล้วก็ชูชก มหาราช มัทที ชูชกนี้เน้นมาก ชูชกนี้คง
จะเกี่ยวพันกับความตลกไปกษา เข้ากับนิสัยของหนุ่มสาวและนางอมิตตดา พอเป็น
สาวเป็นนางก็ได้กับพราหมณ์ชูชก คนแก่เป็นรักต่างวัย เป็นที่กล่าวหา มีตลก
มีเนื้อความที่พูดถึงชีวิตของชาวบ้านมาก เพื่อเป็นการดึงเอาคนเข้าวัด เพราะว่กัณฑ์
อื่นเป็นการเทศน์เรื่องหนัก ๆ จริง ๆ จัง ๆ แต่สำหรับชูชกเป็นเรื่องตรงกับนิสัยของเด็ก
ในกัณฑ์มัททีของทางเหนือ เน้นการทำปราสาทศพของกษัตริย์ เพราะว่าพระเจ้าเวสสันดร
กล่าวว่ถ้าน้องไปตายในพระนครอันใหญ่กว้าง พี่จะสร้างปราสาทวิมานให้เป็น
สถานที่ใส่ศพน้อง ในตอนที่นางมัททีเป็นลมสิ้นสติไป หมายความว่าประดับประดา
ด้วยเครื่องประดับอย่างดี การพรรณนาไว้ในกัณฑ์มัทที เป็นเครื่องมือ คำสอนและ

แนวทางสำหรับงานช่างทั้งหลายสำหรับการสร้างปราสาทเจ้านายในราชตระกูล
ปราสาทของพระเถระผู้ใหญ่ ปราสาทยอดเดียว ปราสาทจตุรมุข ปราสาทนทหัตถ์สี่ลึงค์
ซึ่งแสดงองค์ความรู้เรื่องปราสาท ล้วนมา ต่อไปกัณฑ์มหाराชกวีสอดแทรกสิ่งที่ดีไว้
หลายอย่าง เช่น ลำดับราชรถพระเจ้าสุทนต์ กวีได้นำเอาดาวนพเคราะห์ ดาวฤกษ์เข้า
ไปเป็นชื่อของราชรถอันว่าราชรถทั้งหลายมีลักษณะนามเป็นเล่ม ภาคเหนือเรียกว่า
เล่ม ภาคกลางเรียกเป็นคัน สรรพเล่ม มีเนื้อเทศน์อย่างนี้ อันว่ารถทั้งหลายสรรพเพชร
ควรสังเกตุไว้เป็นตรา เล่มหนึ่งชื่อสุริยาทิพย์หัล้า เล่มหนึ่งเรียกว่าจันทมาสสมณฑล เล่ม
หนึ่งชื่ออังกคารพลวิเศษ เล่มหนึ่งชื่อว่าพฤษภพาวรา เล่มหนึ่งชื่อว่าพัสดวิโครงโลก นั้น
หมายความว่าพฤษภดีเป็นทรงของโลก เล่มหนึ่งชื่อว่าศุภโชคคอยเมืองมา เล่มหนึ่ง
ชื่อว่าโสฬสฐานสูงส่ง เล่มหนึ่งชื่อว่าราหูโกกรจิวฉิว เล่มหนึ่งชื่อว่าเกตุเป็นเทวก่อง
ฟ้า ต่อไปเป็นดาวฤกษ์ต่อจากราหู เล่มหนึ่งชื่อว่าศวันีม้าหางอน เล่มหนึ่งชื่อกิตติกา
ดาวไถ่น้อย (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๘ มกราคม ๒๕๕๒)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้กล่าวอธิบายต่อไปถึงชนิดของพิณว่าขึ้นรูปเป็น
ทรงต่าง ๆ ได้แก่ พิณรูปหงส์ พิณรูปหัตถ์สี่ลึงค์ พิณรูปม้า พิณรูปครุฑ ดังจะสันนิษฐานได้ว่าพิณ
เหล่านี้เป็นพิณที่พบในล้านนา พิณเหล่านี้มีสายที่ให้คามหมายไว้ในกัณฑ์มหाराช ล้วนบนแผ่น
ลิ่มกลับไว้ดังนี้ว่า

...จุดสำคัญในกัณฑ์มหाराชกล่าวถึงนาฏดนตรีต่าง ๆ สะล้อ ปี่อ้อ ดิด สี เกรี่ และ
บอกต่อไปว่ามีพิณหลายชนิด มีเนื้อสำหรับเทศน์อย่างนี้ว่า อันว่าสรรพพิณอายุ อันว่า
พิณคือสูงงมาติดพิณกู คือมีเสียงอร่อย ม่วนใจอิงอ้อย ชาวทกลาย มีแสรัดลายทวน
อีกหัวหาง มีรูปม้าแก้วแก่นอัสดร รูปไกรสรครุฑราชกางปีก กษัตริย์ทั้งหลายใคร่รู้จัก
พิณกู ค่อยฟังดูเถี ๆ [ให้ชัด ๆ] คือดังเสียงปี่เมืองสวรรค (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์,
๘ มกราคม ๒๕๕๒)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ยังได้อธิบายต่อไปถึงความหมายของสายพิณทั้งหมด
๒๖ สาย แต่ละสายมีความหมายตามจินตนาการปรากฏในเนื้อเทศน์มหาชาติล้านนาฉบับแผ่นลิ่ม
กลับดังต่อไปนี้

สายหนึ่งชื่อว่าเสียงเนืองน้นสั่วซ่า คือว่าสายฟ้าผ่าก้องท้องสมุทรสาคร มีความหมาย
ว่ายิ่งใหญ่ สายหนึ่งชื่อว่ากินรี กินนร [ออกเสียงกิน-นะ-รอน] ร่ายพ้อน แสดงการร่าย

ำที่สอดคล้องเข้ากันนั้นหมายถึงจังหวัด สายหนึ่งชื่อว่าสาวน้อย สาวอ่อน คือแม่หาผ้า
 สายนี้หมายถึงสาวน้อยร้องอันแม่ ขอร้องให้แม่หาผ้าให้ หมายถึงเสียงที่ออกอ่อน
 เสียงเล็กที่ลูกอ่อนแม่ เข้าใจว่าเพลงนี้สื่อไปทางด้านวัฒนธรรมอาจเป็นเสียงอ้อยอิ่ง
 กระซิบ เบา ๆ เสียงเบา ๆ ค่อย ๆ เหมือนการจะบอกความลับก็ต้องเบา ๆ สายหนึ่งว่า
 สาวหวิมตตอนเข้า เสียงวิจิตรบรรจง อาจวิเคราะห์ในเชิงอารมณ์ที่ละสาย สายหนึ่ง
 หน้าคนเฒ่าเหี่ยวแล้ว สายหนึ่งว่าปฐมยามยางน้อย หมายถึงสาวแรกแย้มหรือเพิ่งตื่น
 นอน สายหนึ่งว่าเต้าไปที่อื่นนางกอง หมายความว่าพระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปที่อื่น นาง
 กองก็คอยตามหา สายหนึ่งชื่อว่ารุทรทองทั้งแท่ง รุทธหมายถึงการดีดอย่างไรเพราะ
 หมายถึงว่าเป็นจุดเด่นจังหวัดนครศรีที่ชัดไพเราะ ล้วนบริสุทธิ์ สายหนึ่งว่าแต่งเอาใจ
 หมายถึงการออกอ่อน การเอาอกเอาใจพะเน้าพะนอ มีการหยอกล้อกัน สายหนึ่งชื่อ
 สุดตาไหลปองเต้า หมายถึงนางยืนอยู่บนปราสาทและมองส่องลงมา ปองคือหน้าต่าง
 หาชายหนุ่ม สายหนึ่งชื่อว่าน้ำคอนองหมายถึงการร่วมหลับนอน สายหนึ่งหมายถึง
 วอนใจนางงามแ่ง หมายถึงหญิงสาวได้รับความรู้สึกจากการหลับนอนกับชายนั้นอย่าง
 เต็มที่ การได้รับความรู้สึกครั้งแรก สายหนึ่งชื่อว่าแม่ไมตรี หมายถึงไมตรี สายหนึ่งชื่อ
 ว่าอยู่สวัสดิศุกราบเฒ่าชรา สายหนึ่งชื่อว่าเกาะก้องเอาใจลูกเต้าก็ออกมาเมือง สายนี้ไป
 คล้องเอาใจพระเวสสันดร พระมัทที่กลับมา ไปติดในป่าหิมพานต์ สายหนึ่งชื่อว่า
 สมบัติเรื่องบไร หมายถึงการมีสมบัติมาก ไม่ยากไร้ สายหนึ่งชื่อว่าคนชี้ไร่เกิดเป็นดี
 หมายถึงผู้ร่ำรวย สายหนึ่งชื่อว่าข้าศึกหนีพ่ายการ ทางเมืองเหนือคำว่าพ่ายแปลว่า
 ชนะ ทางภาคกลางคำว่าแพ้คือพ่าย สายหนึ่งชื่อว่าบ้านสมบัติ หมายถึงสมบัติมาก คำ
 ว่าบ้านหมายถึงกำแพง หมายถึงบ้านสมบัติกองสุขุมมากมาย สายหนึ่งชื่อว่าบัดเต็มค
 นางสนธิ หมายถึงสร้อยไข่มุก ใส่หลายสาย มีความหมายด้านสวยและรวยเท่านั้น ยิ่ง
 ใส่ยิ่งร่ำรวยเท่านั้น เส้นเล็ก เส้นยาวลงเต็มคอ สายหนึ่งชื่อว่าช่องนางคลี่สต่างค์
 หมายถึงนางเกล้าผมส่วนผมก็ส่วนผม และช่องผมคลี่ลงมาเป็นทาง สายหนึ่งชื่อว่า
 ตานสมบัติในโลก หมายถึงทุกอย่างมีความพร้อม หามาได้อย่างตั้งใจ สายเหล่านี้เป็น
 สายที่กล่าวถึงที่สุดของชีวิต สายหนึ่งชื่อว่าข้ามโพ้นอกขสงสาร โลกขเป็นชื่อธรรมใน
 พุทธ คำสอน พวกเราต้องมาตกในห่วงแห่งกาม ห่วงแห่งภพ ห่วงแห่งอวิชชา สาย
 หนึ่งชื่ออยู่ทางนิพพานเป็นที่แล้ว หมายถึงการไปนั่งอยู่รอพระนิพพาน สูงขึ้นไปที
 เล้าโลมเอาลูกแก้วก็มาเสวยเมืองเกิดเพื่อนเอย พวกสูงขึ้นไปติดพิณพะเน้าพะนอพาลูก
 เรากลับมาเมืองเกิด มีเท่านี้เมื่อจำมาจำได้แค่นี้สิบสี่ บางที่อาจจะรวมกัน คนเขียน
 อาจจะเขียนสี่ ๆ กันมา น่าจะอยู่ในฉบับเฒ่าลืมหลับ ครุจำได้ขึ้นใจทั้งหมด และ
 ไม่ได้เทศน์มา ๕๐ ปีแล้ว ... (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๘ มกราคม ๒๕๕๒)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ยังได้กล่าวอีกว่าในทัศนะของท่าน เมื่อพิจารณา โดยเกณฑ์การเทศน์แล้วนั้น กัณฑ์มหाराชนั้นมีความโดดเด่นเนื่องจากการบรรยายอาหาร การกินไว้อย่างมากมาย และบรรยายถึงสมบัติอันเหลือคณานับที่ปุพราหมณ์ไม่เคยได้พบเห็นมาก่อน บรรยายอารมณ์ความรู้สึกตะกตะกของปุพราหมณ์ในการบริโภค ดังบทที่ได้ยกตัวอย่างดังนี้

มันก็มากินอาหาร ะไววะवाद กินทั้งจิ้นปึงปาดตาเกลือ กินทั้งแกงหมากเชื้อใส่
จิ้นจ้าง กินทั้งจิ้นย่างและปุมย่า กินทั้งปลาตำและปลาจ่อม กินวะว่อมวะว่อมอยู่
คนเดียว กินหนังนิ้วกាប់ตี้อริมปากยื่นอยู่พังย้ง สะมากินทั้งแกงปลายำแกงปลา
กรอบ กินทั้งแกงหน่อและแกงแค^๑

มหาชาติในภาคอีสานจัดได้เป็น ๓ ประเภทตามความสั้น-ยาว มหาชาติฉบับขั้วคือฉบับที่มีการขยายความมากโดยเฉพาะบทพรรณนา มหาชาติฉบับกลางหมายถึงมหาชาติที่มีความยาวขนาดกลาง และมหาชาติฉบับก้อมเป็นมหาชาติฉบับย่อ (อนุภา อัสวปิยานนท์, ๒๕๒๘: ๕๘) ต้นฉบับที่สำคัญได้แก่ มหาชาติฉบับโคราช กัณฑ์จุลพน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (ธวัชชัย ปุณโณทก, ๒๕๒๐: ๒) จำนวนที่พบว่ายังมีความสมบูรณ์อยู่นั้นคือฉบับวัดโคกค้อ จังหวัดกาฬสินธุ์ (อนุภา อัสวปิยานนท์, ๒๕๒๘: ๕๘) นอกจากนี้ยังพบว่าจังหวัดอุบลราชธานีก็มีการพิมพ์และชำระสำนวนมหาชาติไว้ด้วย และใช้สำหรับเทศน์ในจังหวัดอุบลราชธานี (พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์, ๒๕๕๐: ๑๒)

ในภาคใต้พบว่ามีหนังสือมหาดกที่เก่าแก่ โดยเฉพาะมหาชาติฉบับมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา มหาชาติฉบับนี้ปรากฏในต้นฉบับสมุดข่อยครบสมบูรณ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ที่แต่งด้วยคำประเภทกาพย์และใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ จากการศึกษาของประทุม สุวรรณคังคะ (๒๕๒๖) พบว่ามหาชาติฉบับนี้เลือกใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ล้วน ๆ และตัดคาถาภาษาบาลีออกทั้งหมด เริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู นอกจากนี้ประทุม สุวรรณคังคะ (๒๕๒๖: ๓๔) ยังแสดงความเห็นว่ามหาชาติทางภาคใต้ส่วนใหญ่สร้างขึ้นเพื่อใช้สวดอ่านตามวัด หวังบุญกุศลมากกว่าการใช้เทศน์ ดังนั้นมหาชาติในภาคใต้มิได้แต่งขึ้นเพื่อใช้สำหรับเทศน์ในงานประเพณีมหาชาติ และเมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนมหาชาติในท้องถิ่นภาคอีสานและภาคเหนือจะมีจำนวนน้อยกว่าเนื่องจากมหาชาติสำนวนต่าง ๆ ในภาคเหนือและภาคอีสานมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปใช้ในการเทศน์มหาชาติเป็นสำคัญ

^๑ ใช้ทำนองพรวัวไกวใบ มีลักษณะเหมือนลมกระแทกหน้า

มหาชาติสำนวนภาคกลางที่มีใช้มหาชาติฉบับราชสำนักพบว่า มีฉบับที่สำคัญคือมหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ชูชก จากการศึกษาของสมาน ไข่ห่ม (๒๕๒๘) พบว่าจังหวัดเพชรบุรีเป็นเมืองเก่าแก่มีศิลปะการแสดง เอกลักษณะทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวรรณกรรม เนื่องจากเป็นแหล่งศึกษาศิลปวิทยาการมาแต่โบราณ มหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรีนั้นมีต้นฉบับที่สืบอายุได้ว่าจารไว้ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ดังนี้

๑. มหาชาติกัณฑ์ชูชก สำนวนหมอบาน เป็นคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ของวัดจันทราวาส อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี คัมภีร์นี้บอกวัน เดือน ปี ที่จารเอาไว้ว่าประมาณ พ.ศ. ๒๓๔๕ ในรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
๒. มหาชาติกัณฑ์กุมาร สำนวนมหานิยม เป็นคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ของวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี บอกวัน เดือน ปี ที่จารเอาไว้ว่า ประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๖ ในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
๓. มหาชาติกัณฑ์ชูชก สำนวนแม่พร้อม เป็นคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ของวัดไม้รวก สุขาราม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ไม่ได้บอกวัน เดือน ปี เอาไว้ แต่พิจารณาจากลักษณะอักษรและอักษรวิธีในคัมภีร์แล้ว สันนิษฐานว่า น่าจะแต่งในราวสมัยรัชกาลที่ ๖-๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (สมาน ไข่ห่ม, ๒๕๒๘: ๖)

ปรมินท์ จารูวร (๒๕๕๕: ๕๐) ได้ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบคัมภีร์เทศน์มหาชาติที่บ้านหนองขาวซึ่งเป็นฉบับคัดลายมือของครูและพระผู้เทศน์ คัมภีร์นี้ใช้สำหรับบันทึกทำนองต่าง ๆ ไว้ และใช้สืบต่อกันมา เมื่อปรมินท์ จารูวรได้ทำการวิเคราะห์คัมภีร์ฉบับนี้โดยใช้วิธีเปรียบเทียบคัมภีร์นี้กับร้อยยาวมหาเวสสันดรชาดกพบว่า

เป็นสำนวนเดียวกับร้อยยาวมหาเวสสันดรชาดก กล่าวคือ กัณฑ์ทศพร หิมพานต์ วนปเวสน์ จุลพน สักกบรรพ มหาราช ฉกษัตริย์ และนครกัณฑ์ เป็นพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส กัณฑ์ทานกัณฑ์ เป็นสำนวนของวัดถนน กัณฑ์ชูชกเป็นสำนวนของสำนักวัดสังข์กระจาย กัณฑ์มหาพนเป็นสำนวนของพระเทพโมลี (กลั่น) ส่วนกัณฑ์กุมารและมัทรีเป็นสำนวนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (ปรมินท์ จารูวร, ๒๕๕๕: ๕๐)

คัมภีร์ทั้งหลายเหล่านี้เป็นของสูง พระผู้เทศน์เก็บรักษาอย่างดี ต้องสักการบูชา ในเชียงใหม่ นั้นพระครูอดุลสีกิตติ์ใช้คัมภีร์ฉบับสร้อยสังกรเป็นต้นฉบับสำหรับการเทศน์มหาชาติประจำปี ณ วัดธาตุคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับนี้ชำระโดยพระธรรมราชานุวัตร (พระครูอดุลสีกิตติ์, สัมภาษณ์, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓)

๒.๒ มูลเหตุและความสำคัญของเสียงทำนองเทศน์มหาชาติ

เรื่องการเล่าชาดกนั้นถือว่าเป็นวิธีหนึ่งในการแสดงธรรม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นประกอบด้วยกลวิธีต่าง ๆ เรียกว่า “นวัคส์ตทศาสตร์” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๔๖๑: ๗) กลวิธีดังกล่าวนี้มีทั้งหมด ๙ ประการดังนี้

๑. สุตตะ พระสูตร
๒. เคยยะ คำสอนที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน
๓. เวยยากรณ์ คำสอนที่เป็นร้อยแก้วล้วน
๔. คาถา คำสอนที่เป็นร้อยกรอง
๕. อุทาน คำสอนที่เปล่งออกมาด้วยความโสมนัส
๖. อิติวุตตกะ มีพระสูตร ๑๑๐ สูตร
๗. ชาดก เรื่องชาดก
๘. อัปภุตธรรม เรื่องที่น่าอัศจรรย์
๙. เวทัลลະ พระสูตรแบบตอบถาม

มหาเวสสันดรชาดกถือเป็นส่วนหนึ่งของชาดกในพระไตรปิฎก หมวดขุททกนิกาย ฝ่ายสุตตันตปิฎก ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด ๕๔๗ เรื่อง และแบ่งออกเป็นหมวดเรียกว่า นิบาตชาดก ในพระไตรปิฎกนั้นแบ่งออกเป็นหมวดต่าง ๆ ตามจำนวนคาถา เรียงลำดับจากนิบาตที่มีจำนวนคาถาน้อยไปจนถึงนิบาตที่มีจำนวนคาถามาก (ประทุม สุวรรณคังคะ, ๒๕๒๖: ๑๒) ชาดกเหล่านี้มีชื่อนิบาตตามจำนวนคาถาในชาดกแต่ละเรื่อง เช่น เอกนิบาต มีจำนวน ๑ คาถา ทุกนิบาตมีจำนวน ๒ คาถา ดิกนิบาต มีจำนวน ๓ คาถา ไปจนถึงมหานิบาตซึ่งมีจำนวนคาถาเกิน ๘๐ คาถา ชาดกในหมวดมหานิบาตนี้จะมีจำนวนคาถาไม่เท่ากัน

การเทศน์มหาชาตินั้นเป็นการใช้เสียงลักษณะพิเศษเพื่อให้เกิดความศรัทธาและเป็นการแสดงธรรมประการหนึ่ง พระครูอดุลสีกิตติ์ได้อธิบายไว้ว่าการเทศน์มหาชาติเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความนิยมมหาชาติเวสสันดรชาดกในล้านนา (พระครูอดุลสีกิตติ์, ๒๕๕๑: ๘๙) ปัจจัยด้านการเทศน์ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการคือ ระบุว่าหรือทำนองเทศน์ในดินแดนล้านนา การใช้เสียงเทศน์ และปัจจัยที่ทำให้อยากเป็นนักเทศน์

การใช้เสียงเทศน์นั้นเปรียบเสมือนการร้องเพลงเนื่องจากการวางระดับเสียง กลวิธี และทำนองที่ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการเทศน์จะต้องมีการฝึกหัดใช้ระดับเสียงต่าง ๆ ดังที่พระครูอดุลสืลภิตติได้อธิบายไว้เกี่ยวกับการแบ่งระดับเสียงพระนักเทศน์ในเชียงใหม่เป็น ๕ ระดับดังนี้

๑. เสียงหนิว คือเสียงแหลม
๒. เสียงน้อย คือ เสียงเล็กตามธรรมชาติ
๓. เสียงเขื่อง คือเสียงแตกพาน
๔. เสียงฮาม คือเสียงปานกลาง ไม่ใหญ่ ไม่เล็ก พอดี
๕. เสียงหลวงคือเสียงใหญ่ (พระครูอดุลสืลภิตติ, สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๒)

เสียงเทศน์ดังที่แบ่งไว้ข้างต้นเหมาะสำหรับกัณฑ์เทศน์ทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ซึ่งสามารถจัดระดับเสียงให้เหมาะสมกับเนื้อหาธรรมของแต่ละกัณฑ์ได้ดังนี้

๑. เสียงหนิว ใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์กษัตริย์
๒. เสียงน้อย ใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์มัทรี
๓. เสียงเขื่อง ใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์กุมาร
๔. เสียงฮาม ใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์นคร
๕. เสียงหลวง ใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาธาต และบางครั้งใช้เทศน์กัณฑ์นคร กัณฑ์ได้ด้วย (พระครูอดุลสืลภิตติ, สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๒)

ธิดิพล กันตวิงศ์ (๒๕๔๕: ๘๙) อธิบายว่าการคัดเลือกพระนักเทศน์ต้องคำนึงถึงน้ำเสียงและลูกคอของผู้เทศน์ ลักษณะทางกายภาพของผู้เทศน์ และลักษณะของน้ำเสียงในการเทศน์ด้วย สำหรับกัณฑ์มัทรีนั้น ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้กล่าวอธิบายลักษณะการใช้น้ำเสียงที่สำคัญไว้ดังนี้

กัณฑ์มัทรีถือเป็นกัณฑ์ที่สำคัญของการเทศน์ชาวล้านนา สำหรับภาคกลางนั้น อาจจะเห็นว่ากัณฑ์อื่นเป็นกัณฑ์ที่สำคัญ การเทศน์ในทุกกัณฑ์นั้นสำคัญเช่นกัน เพราะว่าพระนักเทศน์จะต้องใช้กลวิธีการเดินทำนองให้ไพเราะ ติดต่อกันบ้าง เพื่อแสดงฝีมือและดึงให้คนเข้าวัดมาฟังธรรม ในกัณฑ์มัทรีนั้นการเดินทำนองมาอยู่ที่การประดับประดาปราสาทบรรจุศพของชาวล้านนาที่ได้พรรณนา

ไว้ในกัณฑ์มัทรี ได้กล่าวไว้ถึงแนวทางการสร้างปราสาทสำหรับเจ้าเมือง พระ
พินาง พระเถระชั้นผู้ใหญ่ อันเป็นประเพณีของชาวล้านนา อีกทั้งการเดินทำนอง
ที่คร่ำครวญถึงลูกน้อยที่พระเวสสันดรบริจาคแก่พราหมณ์ชุกจนสลบไป (มณี
พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ยังได้สรุปไว้ด้วยอีกว่าเสียงเทศน์ของพระนักเทศน์
แต่ละองค์นั้นมีคุณลักษณะแตกต่างกัน แต่จะต้องเลือกและจัดให้เทศน์ให้เหมาะสมกับกัณฑ์ต่าง ๆ
ดังนี้

๑. เสียงต่ำมีพลัง สำหรับเทศน์กัณฑ์ชุกกัณฑ์มหाराช
 ๒. เสียงกลาง สำหรับเทศน์ กัณฑ์วนปเวสน กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์ทานกัณฑ์
กัณฑ์นครกัณฑ์
 ๓. เสียงเล็ก สำหรับเทศน์กัณฑ์ฉกษัตริย์ กัณฑ์กุมาร
 ๔. เสียงต่ำใหญ่ สำหรับเทศน์ กัณฑ์จุลพน และกัณฑ์มหาพน
 ๕. เสียงสูง สามารถเอื้อนมีลูกคอได้ สำหรับเทศน์กัณฑ์มัทรี
- (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓)

ดังจะเห็นได้ว่าทั้งพระครูอดุลสืลภิตติ์และศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์
มีข้อกำหนดในการเลือกใช้เสียงให้เหมาะสมกับกัณฑ์เทศน์สอดคล้องกัน ดังสามารถสรุปได้เป็น
ข้อกำหนดดังนี้

ตารางที่ ๑ การจัดแบ่งระดับเสียงสำหรับกัณฑ์เทศน์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์

ระดับเสียง	รหัสระดับเสียง	กัณฑ์
เสียงต่ำมีพลัง	๑	ชุกก + มหาราช
เสียงต่ำใหญ่	๒	จุลพน + มหาพน
เสียงกลาง	๓	วนปเวสน + สักกบรรพ + ทานกัณฑ์ + นครกัณฑ์
เสียงเล็ก	๔	ฉกษัตริย์ + กุมาร
เสียงสูง (มาก)	๕	มัทรี

พระครูอดุลสืลภิตติ์ได้อธิบายประสบการณ์การหัดเทศน์และการใช้ระดับเสียงของท่านเมื่อ
ครั้งยังเป็นสามเณรน้อยจนกระทั่งเสียงของท่านเริ่มเปลี่ยนเมื่อเข้าสู่รุ่นพระผู้ใหญ่ไว้ดังนี้ว่า

เมื่อเราเป็นเด็กเสียงอาจเล็ก พอโตเสียงเริ่มเปลี่ยนไปเป็นเสียงแตกพาน และไม่ค่อยทนกล่าวคือเมื่อเทศน์ไปสักกระยะเสียงก็แห้ง ครูที่สอนอาตมาตอนนั้นทดสอบอาตมาโดยให้ทดสอบเทศน์ทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ทั้งวัน เมื่อเทศน์เสร็จแล้วผลปรากฏว่าเสียงจริงจะคงอยู่และเสียงนั้นคือเสียงของเราจริง ๆ คือจะใหญ่ก็ใหญ่ไปตลอด จะเล็กก็เล็กไปเลย (พระครูอดุลสีกิตติ, สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๒)

นอกจากนี้แล้วพระครูอดุลสีกิตติยังได้อธิบายไว้เพิ่มเติมในงานวิทยานิพนธ์เรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความนิยมมหาชาติเวสสันดรชาดกในล้านนาเกี่ยวกับรายละเอียดการฝึกเทศน์มหาชาติไว้ดังนี้ว่า

ผู้วิจัยได้ทดลองเทศน์มหาชาติฉบับสร้อยสังกร พิมพ์เป็นอักษรไทยในโบราณ เริ่มตั้งแต่หลังฉันเช้า เวลา ๐๘.๐๐ น. เทศน์เรื่อยไป พักฉันเพลเวลา ๑๑.๓๐ น. จากนั้นจึงเทศน์ต่อไปจนจบเวลา ๑๙.๓๐ น. ปรากฏว่าเสียงแหบไม่มีเสียงออกมาพูดเหมือนกระซิบ แก้ไขโดยวิธีต้มน้ำตะไคร้ต้มเป็นเวลา ๓ วัน จึงมีเสียงกลับคืนมาเหมือนเดิม ปรากฏว่าสามารถออกเสียงได้ ๒ เสียง คือเสียงฮาม (กลาง) และเสียงน้อย (เล็ก) ด้วยเหตุนี้จึงสามารถฝึกเทศน์ได้ ๓ กัณฑ์ คือ กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรีและกัณฑ์สักบรรพ์ และเมื่อได้ย้ายมาจำพรรษาในตัวเมืองเชียงใหม่ที่วัดหมื่นสารยังสามารถฝึกหัดนครกัณฑ์ได้อีกกัณฑ์หนึ่ง (พระครูอดุลสีกิตติ, ๒๕๕๑: ๙๔)

การเทศน์มหาชาติมีความเกี่ยวข้องกับศิลปะการใช้เสียง ดังจะเห็นได้ว่าการใช้เสียงของพระนักเทศน์นั้นมีความพิถีพิถันและได้จัดแบ่งหมวดทำนองไว้เสมือนการขับร้องคีตศิลป์หมวดหนึ่ง ในแง่นี้ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้แถลงไว้ว่า “การเทศน์เป็นการร้องเพลงอย่างหนึ่ง เป็นการใช้เสียงเพื่อทำให้เกิดความสนุกสนานแก่คนฟัง ทำให้เกิดศรัทธา” (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓) เนื่องจากมีการใช้ระดับเสียงและทำนองเฉพาะเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์สำคัญคือการเผยแผ่จรรโลงพระพุทธศาสนาและเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดศรัทธา

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเกิดประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่เป็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคาบเกี่ยวระหว่างข้อห้ามของพระสงฆ์ในการห้ามฟังและบรรเลงดนตรีกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการใช้ศิลปะของเสียงแบบดนตรีเนื่องจากเทศน์มหาชาติมีลักษณะเช่นเดียวกับการเปล่งเสียงคีตศิลป์ด้วยเสียงเทศน์ของพระที่เป็นทำนอง และบางครั้งมี

ความสนุกสนาน ตลกขบขัน จึงเป็นเหตุให้มีข้อถกเถียงว่าพระสงฆ์นักเทศน์นั้นจักต่างพร้อยหรือขาดการครองศีลไปด้วยอาการต่าง ๆ ที่กำกับไว้ด้วยองค์อุโบสถที่ ๗ กล่าวคือ

ยวาระซีวัง อะระหังโธ, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย,
 นี้จะ คีตะ วาทิตะ วิสุกะ ทัสสะนะ มาลา คันธะ วิเลปะนะ
 ธารณะ มัณทะนะ วิภูสะนัฏฐานา ปะฏิวิระตา
 ท่านเป็นผู้เว้นขาดแล้ว, จากการพ้อนรำ การขับเพลง การดนตรี การดูการเล่นชนิด
 เป็นข้าศึกต่อกุศล, การทัดทรงสวมใส่ การประดับ การตกแต่งตน, ด้วยพวงมาลา
 ด้วยเครื่องกลิ่นและเครื่องผิดทา; (อ. อโณทัย อาตมา, ๒๕๔๘: ๖๐)

ความเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาข้อนี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้อธิบายว่า

เมื่อพิจารณาข้อสงสัยของการยึดศีลข้อเจ็ด ปมาณิกาในพระพุทธศาสนาเป็น
 ทางออกได้พระปมาณิกานี้หมายถึงการวัด การกะ เครื่องวัด เกณฑ์ซึ่งบุคคลใน
 โลกนี้แบ่งตามประมาณ

๑. รูปปมาณิกา ผู้ถือประมาณในรูป บุคคลที่มองเห็นรูปว่าสวยงาม
๒. โสฬสปมาณิกา ผู้ถือประมาณในเสียง บุคคลที่ได้ยินได้ฟังเสียง
 สรรเสริญเกียรติคุณหรือเสียงพูดจาไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสโน้มใจที่จะ
 เชื้อถือ
๓. ธัมมปมาณิกา ผู้ถือประมาณในธรรม บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็น
 สาระธรรมหรือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงจะชอบใจ
 เลื่อมใสที่จะเชื้อถือ
๔. ลูขปมาณิกา ผู้ถือประมาณในความเศร้าหมอง บุคคลที่มองเห็น
 สิ่งของ เครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่เศร้าหมอง หรือมองเห็นการกระทำคร่ำครึยดเป็น
 ทุกรกิริยา ประพฤติเคร่งเข้มงวด จึงชอบใจเลื่อมใสที่จะเชื้อถือ (มณี พยอมยงค์,
 สัมภาษณ์ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓)

ในข้อโสฬสปมาณิกาซึ่งเป็นเรื่องของศรัทธาอันเกิดจากเสียงนั้น พระครูอนุกูลธรรมวงศ์
 (ประยูร วิสารโท) ได้อธิบายไว้ว่า

การมีความศรัทธาในเสียงเพราะได้ยินเสียงเพราะ ๆ ก็เลยร่วมทำบุญ หรือแม้ไม่ เพราะแต่ว่าเป็นเสียงที่สุภาพก็อยากจะทำทาน แม้เป็นเสียงที่ไม่สุภาพนัก แต่ว่า พุดตักเตือนกันด้วยความจริงใจ ก็ก่อให้เกิดความศรัทธาได้เช่นกัน การถือเอารูป ประมาณนั้นเป็นเพียงเหตุเบื้องต้นเท่านั้น เมื่อได้เห็นรูปแล้วก็เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในตัวบุคคลนั้น ๆ แต่เมื่อเห็นรูปเพียงอย่างเดียวก็อาจจะไม่เกิดความ เลื่อมใสศรัทธามากเท่าไร บางครั้งก็มานั่งสนทนาซักถาม พุดคุยกันเพื่อให้เกิด ความเชื่ออีกมาตรฐานหนึ่ง คือเอาลักษณะการพูดมาเป็นเหตุจูงใจหรือถือเอาเสียง ที่พูดมาเป็นประमाण เพื่อให้เกิดความศรัทธาในเสียง ... (พระครูอนุกูลธรรมวงศ์, ๒๕๕๓: ๑๒)

ในพระไตรปิฎกได้กำหนดองค์ประกอบของเสียงที่ดีเพื่อให้บุคคลฟังแล้วเกิดศรัทธา จะต้องมียุติประกอบครบ ๘ ประการดังนี้

การที่จะให้บุคคลต่าง ๆ นับถือในเสียงนั้น เสียงต้องประกอบด้วยองค์ ๘ คือ แจ่มใส ๑ ชัดเจน ๑ นุ่มนวล ๑ น่าฟัง ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พร่า ๑ ลึก ๑ มีกังวาน ๑ ย่อมเกิดความเลื่อมใส เช่นการที่ได้ฟังเสียงสวดมนต์ สรรเสริญในพระรัตนตรัยก็ สามารถทำให้เกิดความเลื่อมใส ความร่าเริง ความกล้าหาญในการที่จะประกอบ กิจต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นนิมิตหมายของการทำกุศลกรรมเบื้องต้น (พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๐, ๒๕๓๙: ๑๖๑-๑๖๒)

สืบเนื่องจากเนื้อหาการใช้เสียงและองค์ประกอบของเสียงอันนำมาซึ่งความศรัทธา ในพระพุทธศาสนานั้น เสียงดังได้กล่าวข้างต้นเป็นคุณลักษณะที่มีในพระพุทธองค์ ดังปรากฏใน พระไตรปิฎก สาริปุตตสูตรบรรยายเกี่ยวกับกระแสเสียงของพระพุทธเจ้าต่อนหนึ่งว่า

พระศาสดามีพระกระแสเสียงอันไพเราะ คือ มีพระกระแสเสียงอันเสนาะ มีพระ กระแสเสียงเป็นที่ตั้งแห่งความรัก มีพระกระแสเสียงดุจดั่งมัทย มีพระกระแสเสียง เพราะดังเสียงนกการเวก เสียงอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการย่อมเปล่งออกจาก พระโอษฐ์แห่งพระผู้มีพระภาคนั้น คือ เป็นเสียงไม่ขัดข้อง ๑ เป็นเสียงผู้ฟังทราบ ได้ง่าย ๑ เป็นเสียงไพเราะ ๑ เป็นเสียงน่าฟัง ๑ เป็นเสียงกลมกล่อม ๑ เป็นเสียง ไม่แปร่ง ๑ เป็นเสียงลึก ๑ เป็นเสียงก้องกังวาน ๑ ... (พระสุตตันตปิฎก ขุททก นิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย), ๒๕๓๙: ๔๒๗)

อย่างไรก็ดีบุคคลผู้มีเสียงไพเราะยังถือมิได้ว่าควรค่าได้รับการยกย่อง หากผู้นั้นมิได้ใช้เสียงในทางที่ถูกต้อง พระองค์ทรงกำหนดองค์ประกอบภายนอกที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเนื้อหาสาระของสิ่งที่พูด ดังที่ได้แสดงไว้ดังนี้ว่า

แม้ถือเอาเสียงเป็นประมาณนี้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเฉพาะผู้ที่กล่าวด้วยวาจาสุภาพิต กล่าวคำที่เป็นมงคล ถือเอาคำที่เป็นสัจจะ ฯลฯ เพราะการพูดถึงสิ่งที่ไม่ดีงามเหล่านั้นเป็นเหตุให้ถึงความเสื่อมเสียต่อตัวเอง และทรงปรับอาบัติกับผู้ทีล่วงละเมิดอีก การกล่าวคำไพเราะนั้นเป็นการสร้างให้กับชนทั่วไปได้เกิดความเลื่อมใส ร่าเริง บั่นเทิงใจ และก็จะมีความศรัทธาในการประพฤติปฏิบัติยังความปลานปล้ำมัจฉิต ยินดีด้วยเสียง (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย), ๒๕๓๙: ๒๓๐)

ดังนั้นการพิจารณาว่าเทศน์มหาชาติมีลักษณะของการใช้เสียงเทศน์เหมือนการขับร้องเป็นการละเมิดศีลข้อ ๗ หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับเจตนาของการใช้เสียงที่ไพเราะและสาระอันเป็นมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำนองแบบเทศน์มหาชาตินั้นมีทำนองและการเคลื่อนที่ของทำนองที่วิจิตรในประเด็นดังกล่าวข้างต้นพระครูอดุลสัจจกิตติได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเทศน์ทำนองแบบมหาชาติของพระนักเทศน์ว่าเป็นการประพาศติผิดพระธรรมวินัยหรือไม่ไว้ดังนี้ว่า

การพิจารณานั้นให้พิจารณาว่าเจตนาในการใช้เสียงของพระนักเทศน์นั้นมีวัตถุประสงค์อย่างไร หากเป็นการเทศน์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจและซาบซึ้งในรสพระธรรม การขับขานนั้นเป็นการสร้างผลานิสงส์ ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย (พระครูอดุลสัจจกิตติ, สัมภาษณ์ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๒)

จากการประมวลแนวคิดเรื่องการพิจารณาว่าการใช้เสียงเทศน์มหาชาติจะเป็นอาบัติในเชิงพุทธศิลป์หรือไม่นั้น สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบสำคัญในการใช้เสียงการเทศน์มหาชาตินั้นประกอบไปด้วย ๓ ส่วนคือ สาระ เจตนา และความงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไพเราะอันเกิดจากกระแสเสียงในเชิงรูปธรรม หากการเทศน์ไม่มีความไพเราะ ไม่เกิดความงามจับจิตผู้ฟัง การเทศน์นั้นจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์สำคัญในการทำให้เกิดความนิยมชมชอบ ความเลื่อมใสเพื่อน้อมใจให้ถึงพระธรรมจนเกิดความเห็นงามในศีล ผู้ฟังจึงเกิดความชอบใจในการปฏิบัติในธรรมอันชอบ ในการกล่าวถึงความงามซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเทศน์มหาชาติ นั้น สมเด็จพระญาณสังวรได้ทรงแสดงทัศนะไว้ว่า

ความงามนี้เป็นข้อที่ละเอียดอ่อนสักหน่อยหนึ่ง... ความงามนี้ก็มิใช่หมายถึงเครื่อง ตกแต่งมีค่าเท่านั้น แต่ย่อมหมายถึงความถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยต่าง ๆ รวมอยู่ด้วย เช่นการจะวางสิ่งของในห้องหับก็ตั้งวางให้เป็นระเบียบเรียบร้อย วาจา ที่พูดก็ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เหล่านี้ก็เป็นความงามทั้งนั้น แม้สิ่งที่เรียกว่าศิลปะ วิธีที่จะทำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเรียกว่าเป็นความงามอย่างหนึ่งนั่นก็เป็นศิลปะ อย่างหนึ่ง ... แต่ความงามนั้นมีความลึกซึ้งกว่า และแม้ในทางพุทธศาสนาก็ต้องทำ ความงาม เพราะฉะนั้นในข้อว่าความงามนี้ จึงมีความหมายถึงว่าความนิยม ชมชอบ หรือว่าเป็นสิ่งหรือข้อที่พึงนิยมชมชอบ พึงพอใจ ชอบใจ พึงเลื่อมใส ... ได้ เห็นงามในศิลปะที่ศิลปะเหมือนอย่างเป็นอารมณ์เครื่องประดับอันประเสริฐสุด ... จนถึง นิยมชมชอบอย่างสูง ยกย่องขึ้นเป็นของสูงงาม คือเป็นรัตนอันเป็นของมีค่ายิ่ง ใน ทุกะหมวด ๒ ก็มีธรรมที่ทำให้งาม ๒ อย่าง ชั้นดี ไสรัจจะ ต้องเห็นว่าชั้นดีงาม ไสรัจจะงาม จึงจะน้อมใจปฏิบัติในชั้นดี ไสรัจจะ และจะทำให้ทั้งชั้นดีทั้ง ไสรัจจะ ไม่ได้ ปล่อยตัวเองไปกระโดดโลดเต้นด้วยอำนาจของโลกะโทษะโมหะไม่ได้ ไม่งาม (สมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๔๐: ๑๙-๒๐)

จากการพิจารณาทัศนะข้างต้นโดยสมเด็จพระญาณสังวรซึ่งได้ทรงแจกความงามเป็น ลำดับขั้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าชุดความงามในเสียงเทศน์มหาชาติประกอบด้วยปัจจัยจากพระนักเทศน์ และผู้ฟังเทศน์ด้วย ปัจจัยจากพระผู้เทศน์จะต้องเป็นผู้มีพื้นฐานในการศึกษาธรรมเข้าใจธรรมอย่าง ลึกซึ้งด้วยเหตุว่า โดยแก่นสารแล้วคือปัญญาในการเห็นชอบสังขธรรม นั่นคือเหตุทั้งหลายทั้งปวง ประกอบขึ้นเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปล้วนแต่ไม่จีรังยั่งยืน ทุกอารมณ์ความรู้สึกคือบ่อเกิด แห่งทุกข์ สรรพสิ่งล้วนปราศจากตัวตนที่เที่ยงแท้ การปฏิบัติคือหนทางสู่การเข้าสู่ความว่างอัน หมายถึงนิพพาน

การศึกษาเทศน์อย่างถูกต้องตามระเบียบและมีกระแสเสียงที่ไพเราะเหมาะสมกับเนื้อหา กัณฑ์เทศน์ในแต่ละกัณฑ์ดังที่ได้แสดงไว้ข้างต้นแล้วนั้นเป็นปัจจัยสำคัญขั้นพื้นฐาน แต่ปัจจัยขั้น สูงที่จะทำให้เกิดความงามคือการเข้าใจอย่างกระจ่างในพระธรรมของผู้ฟัง ผู้วิจัยเห็นว่าเทศน์ มหาชาติจะเป็นธรรมที่ไพเราะนั้น หาได้ขึ้นอยู่กับเพียงพระเทศน์ฝ่ายเดียวเท่านั้นไม่ ผู้ฟังก็ต้องมี ใจใฝ่ในพระธรรม ดังที่สมเด็จพระญาณสังวรได้ทรงแสดงทัศนะไว้ดังนี้ว่า

เมื่อถึงพระธรรมจะไม่เบื่อที่จะฟังธรรม ไม่เบื่อที่จะปฏิบัติธรรม ธรรมจะเป็นสิ่งที่ ดงงามที่ไพเราะ อยากที่จะฟังอยากที่จะอ่าน ได้ฟังธรรมได้อ่านธรรมแล้วมีความ เพลิดเพลินมีความสุข นี่แปลว่าใจถึงพระธรรม เห็นงามในพระธรรม งามใน

เบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด และพอใจที่จะปฏิบัติธรรมเห็นงามในการ
ปฏิบัติธรรม (สมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๔๐: ๒๐)

ด้วยเหตุนี้เองการเทศน์มหาชาติต้องการวินัยขั้นสูงในการแสดงออกจึงจะไพเราะ ถือว่า
เป็นความงามเพื่อการเข้าสู่วิมุตติหลุดพ้น (เขมานันทะ, ๒๕๕๔: ๒๔๙-๒๕๖) มิใช่เป็นความงาม
เพื่อแสวงหาความสนุกทางโลกหรือผ่อนคลายความเครียด ความสำคัญในการน้อมนำให้เกิด
ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้บำเพ็ญกุศลกรรมเนื่องด้วยการเทศน์มหาชาติคือการใช้เสียงเพื่อ
สื่อสารเนื้อหาธรรมแก่ผู้ฟังให้เกิดความเข้าใจ ศรัทธา ความปิติ ความยินดีที่จะหลีกเลี่ยงในการ
ประพฤติมิชอบ หลีกห่างจากทุจริต และก่อให้เกิดความใฝ่รู้และเห็นงามในการปฏิบัติธรรมเพื่อ
เป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

๒.๓ ทำนองในการเทศน์มหาชาติล้านนา

การร้อยเรียงถ้อยคำด้วยน้ำเสียงที่ไพเราะให้มีจังหวะทำนองร้อยเรียงต่อเนื่องกันอย่างมี
ศิลปะนั้น ทำให้บทร้อยกรองมีความหมายและมีคุณค่า อีกทั้งยังเป็นการช่วยสืบทอด
พระพุทธศาสนาและเป็นการแสดงธรรม มุ่งถ่ายทอดข้อคิดปริศนาธรรมให้ปรากฏดังได้แสดงไว้ใน
พระไตรปิฎกและวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างมี
ระเบียบแบบแผน ความไพเราะของทำนองและการดัดน้ำเสียงที่งดงามนั้นทำให้เกิดธรรมเนียม
การอ่านวรรณกรรมหรือพิสาที่เรียกอีกอย่างว่าหนังสือผูกโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมทาง
ศาสนาดังเช่นเรื่องเวสสันดรชาดก

การศึกษาเรื่องทำนองธรรมภาคอีสาน โดย ชุมเดช เดชภิมล (๒๕๒๑) พบว่ามีทำนอง
ธรรมชาวบ้านอีสานเหนือนั้นสามารถแบ่งตามลักษณะเฉพาะของท่วงทำนองและจุดมุ่งหมายของ
การนำมาใช้ได้ดังนี้

๑. ทำนองสูตรขวัญ
๒. ทำนองแห่
๓. ทำนองสารภัญญ์
๔. ทำนองกาพย์เซิ้งบั้งไฟ

การแบ่งทำนองธรรมภาคอีสานดังกล่าวข้างต้น ๔ ประเภทแบ่งตามลักษณะเฉพาะของ
ท่วงทำนองและจุดมุ่งหมายของการนำมาใช้ ดังนั้นทำนองสูตรขวัญนำมาใช้ในงานทำขวัญ
เนื้อทำนองเป็นการกล่าวถึงฤกษ์ยามยามดีในการทำพิธีสู่ขวัญ

ทั้งนี้การสวดทำนองในเทศน์มหาชาตินั้นยังได้รับความนิยมอยู่เป็นอันมากเมื่อเทียบกับ
ทำนองการสวดพระมาลัยซึ่งหมายถึงการอ่านพระมาลัยกลอนสวดในงานแต่งงานและงานศพนั้น
ถือได้ว่าการสวดทำนองเทศน์มหาชาตินั้นมีความหลากหลายและยังไม่สูญหายไปจากสังคมไทย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือและภาคอีสานของประเทศไทย ประมินท์ จารุวร (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่องประเพณีการสวดมาลัยของบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรีพบว่า ประเพณีการสวดอ่านเลื่อมความนิยมและสูญหายไปจากสังคมไทย เนื่องจากความนิยมในการอ่านด้วยตามากกว่าการรับฟังด้วยโสตทักษะ การเสพวรรณกรรมของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป ท่วงทำนองการสวดแต่ละทำนองก็สูญหายไปด้วย

ประมินท์ จารุวร (๒๕๔๒) พบว่าทำนองการสวดพระมาลัยของจังหวัดกาญจนบุรีนั้นมีทั้งสิ้น ๒๒ ทำนอง จำแนกออกเป็นทำนองสวดพระธรรม ๒ ทำนอง ทำนองเก่า ๕ ทำนองและทำนองที่มีชื่อเรียกว่าทำนองล้านอก ๑๕ ทำนอง ทำนองที่พบทั้งหมดนี้ประมินท์ จารุวร (๒๕๔๒: ๙๖-๑๗๔) ได้รวบรวมทำนองไว้และจัดบันทึกโน้ตด้วยระบบโน้ตสากลซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์ทำนอง ระดับเสียง กลุ่มเสียงทางดุริยางคศิลป์ต่อไป ทั้งนี้ประมินท์ จารุวรได้ทำการวิเคราะห์เฉพาะรูปแบบคำประพันธ์ของบทสวดมาลัยซึ่งจำแนกไว้ได้ ๕ ประเภทคือ คำประพันธ์คล้ายกาพย์ยานี ๑๑ คำประพันธ์รูปแบบคล้ายกาพย์ฉับ ๑๖ คำประพันธ์รูปแบบคล้ายกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ คำประพันธ์รูปแบบคล้ายกาพย์สุรางคนางค์ ๓๒ และไม่ทราบรูปแบบการประพันธ์

ผู้วิจัยเรื่องเทศน์มหาชาติล้านนาจึงได้ทำการพิจารณาระดับเสียงที่ใช้ในการสวดพระมาลัยในเบื้องต้นพบว่าระดับเสียงการสวดพระมาลัยอยู่ในระดับช่วงเสียงกลาง ทำนองล้านอกที่มีชื่อว่าไอ้เจ้าดวงพุ่มพวงใช้กลุ่มเสียงสูงที่สุด แต่ไม่เกินช่วงเสียง ๑๓ เสียงจากระดับเสียง โด (๑) ที่ใช้ในการบันทึกโน้ต โน้ตที่มีเสียงสูงสุดคือระดับเสียง มีสูง (มี)

ทำนองสวดพระธรรมมีสองทำนอง คือทำนองสวดพระสหัสสนัย และทำนองสวดพระธรรม ๗ บท ทั้งสองทำนองใช้ระดับเสียงเดิมย่ำเสียงเนื่องจากการเดินพระคาถา การเคลื่อนที่ของทำนองใช้ระดับเสียงประชิด เช่น จากเสียง ฟา ไปสู่เสียง ซอล ไม่นิยมใช้การเคลื่อนที่ทำนองที่กระโดดข้ามเสียง การใช้คู่เสียงห่างพบเพียงคู่เดียวคือขั้นคู่ ๔ จากเสียง ซอล ไปสู่เสียง โด เท่านั้น ซึ่งมักจะใช้ทุก ๆ จังหวะที่ ๘-๑๐ ของการเดินพระคาถาเพื่อปิดประโยค และทำให้เป็นเอกลักษณ์ของเสียงการสวดทำนองพระสหัสสนัย ระบบเสียงที่พบในการใช้ในทำนองนี้เป็นกลุ่มเสียงปัญญามูล ฟ ซ ล ด ร แต่มีลักษณะพิเศษของทำนองสวดพระธรรมอันเนื่องมาจากเสียงการใช้เสียง เร จึงทำให้ปรากฏการใช้กลุ่มเสียงเสมือนว่าใช้เพียง ๔ เสียงคือ ฟ ซ ล ด และมีเสียงหลักที่ใช้ของทำนองพระสหัสสนัยคือเสียง ซอล แต่ทำนองพระธรรม ๗ บทนั้นมีการใช้เสียงหลักคือเสียง ลา

ทำนองเก่าเป็นทำนองที่นักสวดพระมาลัยสวดตามทำนองที่กำกับไว้หน้าบทสวดในคัมภีร์สวดพระมาลัย ฉบับ ส. ธรรมภักดี (ประมินท์ จารุวร, ๒๕๔๒: ๑๒๔) ใช้กลุ่มเสียงปัญญามูลสองกลุ่มคือ ด ร ม ซ ล และ ฟ ซ ล ด ร

ทำนองลำนอกโดยส่วนใหญ่ในการสวดพระมาลัยใช้กลุ่มเสียงปัญญามูล เช่น ทำนองธรรณีกันแสงร่ายใช้กลุ่มเสียงปัญญามูล ฟ ซ ล ด ร ทำนองนกกาเหว่าใช้สองกลุ่มเสียงปัญญามูล ด ร ม ซ ล และกลุ่มเสียงปัญญามูล ซ ล ท ร ม บางครั้งใช้เสียงที่ ๗ ร่วมด้วยเป็นเสียงผ่านและเสียงเชื่อม ทำนองนกเขาขันใช้กลุ่มเสียงปัญญามูล ด ร ม ซ ล ทำนองนางยักษ์ใช้กลุ่มเสียงปัญญามูล ซ ล ท ร ม อย่างเคร่งครัด

ในการเทศน์มหาชาติในเขตวัฒนธรรมล้านนานั้นก่อนเริ่มต้นเทศน์ต้องมีการเทศน์ช่วงต้นเรียกว่ากาบแก้ว กาบแก้วไม่ใช่ส่วนกัณฑ์เทศน์แต่เทศน์เพื่อสรุปเนื้อหาของกัณฑ์ น้อมนำผู้ฟังเข้าสู่ความสำคัญของเนื้อหาและจุดประสงค์การเทศน์มหาชาติ จากนั้นจึงสรุปเนื้อความในกัณฑ์ที่จะเริ่มต้นเทศน์โดยย่อ

ทำนองเทศน์มหาชาติในล้านนาเรียกว่าระบำ แบ่งออกเป็น ๒ ระบบคือ ระบำหรือทำนองเทศน์แบบธรรมวัตร และระบำหรือทำนองเทศน์แบบมหาชาติ ทำนองเทศน์เหล่านี้เกิดจากการสังเกตกิริยาอาการของสรรพสิ่งในธรรมชาติ มีแม่น้ำ ลำธาร น้ำตกและสัตว์ทั้งหลายที่พบในชีวิตประจำวันแล้วนำมาคิดเป็นท่วงทำนอง สามารถแยกได้เป็น ๒ ประเภทคือ คิดจากธรรมชาติ และคิดจากพฤติกรรม กิริยาของสัตว์ (พระครูอดุลสีลจิตฺติ, ๒๕๕๑: ๘๙)

พระครูอดุลสีลจิตฺติได้อธิบายทำนองเทศน์แบบธรรมวัตรไว้ดังนี้ว่า

ธรรมวัตร หมายถึง วัตรปฏิบัติตามปกติทั่วไป ระบำธรรมวัตร คือ ระบำหรือทำนองของธรรมดาปกติทั่วไป ที่จะใช้เทศน์ในกัจจิมณฑหรือเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา ในระบำทำนองแบบธรรมวัตรอาจแบ่งได้เป็น ๔ แบบคือ

ก. แบบน้ำดั้นท่อรินคำ (น้ำไหลวนลงท่อ)

ข. แบบชีมัวแฉ่วเมือง (ชีมัวเที่ยวชมเมือง)

ค. แบบม้าย่าไฟ (ม้ายเหยียบไฟ)

ง. แบบฝนแสนห่า (ฝนตกกระทบหลังคามีเสียงดังอ้ออิ่ง) (พระครูอดุลสีลจิตฺติ, ๒๕๕๑: ๘๙)

พระครูอดุลสีลจิตฺติ พระนักเทศน์ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ จังหวัดเชียงใหม่ได้อธิบายไว้ว่าทำนองเทศน์ทั้งหมดแบ่งออกได้ ๔ ลักษณะดังนี้

๑. ทำนองน้ำดั้นท่อเป็นทำนองธรรมดา ไม่เร็ว ไม่ช้า ทำนองจังหวะปานกลาง กำลังพอดี สิ่งสำคัญคือต้องลากเสียงให้ยาว ลงเสียงให้ยาว ระดับเสียงใช้เสียงปกติ

เรียกว่าเสียงนอก และใช้เสียงในด้วย เสียงในคือเสียงในลำคอ ทำยวรรค คำสุดท้ายมีการลากเสียงยาวเพื่อส่งไปวรรคต่อไป

๒. ทำนองขี้อั่วแฉ่วเมืองคือการเทศน์ที่ใช้เสียงเสมอดันเสมอปลาย ซึ่งจังหวะการอ่านคำแต่ละคำให้หลังจังหวะขี้อั่วเสมอ ตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่เร่งไม่รีบ เหมือนร้อนชมเมืองให้ทั่ว ทำยวรรคก็จะหยุดที่คำที่มีเสียงยาวและลากเสียงยาวให้ส่งยาวไป
๓. ทำนองม้าย่าไฟเป็นการเทศน์เร็ว ไม่คำนึงเสียงสั้นเสียงยาว ใช้เทศน์กับส่วนที่เป็นคาถาหรือภาษาบาลี ใช้เทศน์กับคาถาพัน คาถาที่มีความยาว
๔. ทำนองฝนแสนห่า เป็นการเทศน์พร้อมกันตั้งแต่พระ ๒ รูปขึ้นไป ใช้ทำนองย่าไฟ แต่เมื่อเทศน์พร้อมกันมากกว่า ๒ องค์เรียกว่าทำนองฝนแสนห่า เสียงดังระงม เต็มวิหารเหมือนห่าฝนตกลงมาฟังไม่ได้ศัพท์ (พระครูอดุลสัจจกิตติ, สัมภาษณ์, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓)

ส่วนทำนองประเภทที่ ๒ คือทำนองมหาชาติ ใช้ในการเทศน์มหาชาติเรื่องพระเวสสันดรชาดกเท่านั้น มีทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ พระครูอดุลสัจจกิตติได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. ระบายหรือทำนองท้องถิ่น เป็นทำนองผสมผสาน หรืออาจดัดแปลงจากทำนองประจำเมืองอื่น ๆ มาเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
 - ระบายมาไตคันทนา
 - ระบายวางเดินดง
 - ระบายน้ำคันทอ (น้ำไหลลงท่อที่แคบ)
 - ระบายกวนกแล (นกแก้วเอียงคอ)
 - ระบายแม่ของนองบน (แม่น้ำโขงไหลบ่าอย่างรวดเร็ว)
 - ระบายไก่สับตั้ง (ไกจิกอาหารในกระดัง) (พระครูอดุลสัจจกิตติ, ๒๕๕๑: ๙๒)

ส่วนทำนองประเภทที่ ๒ นั้นพระครูอดุลสัจจกิตติได้จัดเป็นหมวดหมู่ตามการรวบรวมของพระธรรมราชานุวัตร (ฟู อุตตสิโว) ดังนี้

๒. ทำนองประจำเมือง คือทำนองที่เด่นและมีผู้นิยมใช้ในเมืองใหญ่
 - ก. ระบายประจำเมืองลำพูน-เชียงใหม่ คือระบายน้ำตกตาด และระบายพร้าวไกวใบ มีลักษณะเหมือนน้ำฝนตกจากชายคา หรือหยดลงมาเป็นระยະถี่ ๆ ห่างเสมอกัน หรือจะเทียบกับการเคาะไม้เป็นจังหวะก็ได้ ส่วนระบายพร้าวไกวใบมีอาการดุจใบ

มะพร้าวเมื่อยามต้องลม แกว่งเอนไปมาซ้ำ ๆ พระเทศน์จะนิยมเทศน์เมื่อบรรยาย ความและตอนที่ตื่นเต้นเร้าใจด้วยระบำน้ำตกตาดและเทศน์ตอนที่โศกสลดด้วย ระบำพร้าวไกวใบ

ข. ระบำประจำเมืองเชียงแสน-เชียงราย ได้แก่ระบำมะนาวล่องของคือลีลา คล้ายลูกมะนาวที่ไหลเอื่อยไปตามลำแม่น้ำของ (โขง) คือจิ้งหะข่าและเสียงทุ้ม มี เสียงต่ำ ๆ สูง ๆ เหมือนมะนาวที่ลอยน้ำ บางทีโดนคลื่นผลักสูง บางทีจมลงใต้น้ำ

ค. ระบำประจำเมืองลำปาง คือ ระบำภูษมดวง มีลีลาราวกับแมลงภูษม เกสรดอกไม้ คือเทศน์ไปหาอักษรตัวต่อไป เป็นจิ้งหะเหมือนแมลงภูษมดูน้ำหวาน ดอกไม้จากดอกนี้ไปดอกนั้นเรื่อยไปพร้อมมีการเล่นลิ้นอย่างน่าฟังมาก

ง. ระบำประจำเมืองแพร่ คือระบำนกเขาเหิน มีลีลาคล้ายกับนกเขาบินไป ซ้ำ ๆ แล้วเหินตัวขึ้นบนอากาศ เวลาเทศน์ไปซ้ำ ๆ แล้วพุ่งเสียงขึ้นสูงเหมือนนกเขา เหินไม่มีผิด

จ. ระบำประจำเมืองน่าน คือระบำข้างข้ามทุ่ง ลีลาซ้ำเนิบนาบ ชัดถ้อยชัด คำ คล้ายการเดินทางของช้าง คือสม่่าเสมอ

ฉ. ระบำประจำเมืองลับแล (อุตรดิตถ์) คือระบำสำเภากลางท่า คือ มีลีลา คล้ายกับระบำมะนาวล่องของ แต่เวลาหยุดหายใจกลับตัวดวงเสียงขึ้นเล็กน้อย (พระธรรมราชานุวัตร (ฟู อุตตสิโว), ๒๕๐๒: ๓๔)

ผู้วิจัยได้เดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังมีทำนองที่ยังคงเป็นที่ รู้จักและยังไม่สูญหายดังนี้

ทำนองที่ใช้กันในจังหวัดเชียงใหม่ก็มีมาแต่คันทนาหรือคุดทะราษเหยียบกรวด ไก่ลับ กระดัง น้ำตกตาด มะนาวล่องของอันนี้ใช้สำหรับพรรณนาอาหาร ส่วนนกเขาเหินนั้น เป็นของจังหวัดแพร่ แมงภูษมดวงเป็นของลำปาง และยังมีพร้าวไกวใบของเชียงใหม่ มะนาวล่องของเชียงใหม่และเชียงแสนนั้นแตกต่างกัน (พระครูอดุลสีลิกิตติ, สัมภาษณ์, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓)

ผู้วิจัยได้เดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดลำปาง พระภิกษุณะ สุานสุมปฺโน พระ นักเทศน์ในจังหวัดลำปาง ปัจจุบันเป็นพระประจำวัดนาแก้วเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปางได้ อธิบายว่ามีทำนองที่ยังคงเป็นที่รู้จักและยังไม่สูญหายดังนี้

มีทำนองธรรมวัตร ภูษมดวงอันนี้เป็นของลำปาง ทำนองเก่าแก่ ทำนองน้ำตกตาดอันนี้เป็นของเชียงใหม่ นกเขาเหินเป็นของจังหวัดแพร่ หมาไต่คันทาทำนองนี้เป็นระบำการเดินธรรม ม้าย่ำไฟ ไม่ค่อยใช้ในทำนองเทศน์มหาชาติ ช้างข้ามทุ่งเป็นของเมืองน่าน มะนาวล่องของนั้นเป็นของเก่า (พระกฤษณะ, สัมภาษณ์, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๒)

ผู้วิจัยได้เดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดน่าน พระพนัส ทิพพเมธี เจ้าอาวาสวัดน้ำลัด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ได้อธิบายว่ามีทำนองที่ยังคงเป็นที่รู้จักและยังไม่สูญหายดังนี้

สำหรับจังหวัดน่านมีทำนองที่สำคัญคือทำนองช้างข้ามทุ่ง เป็นทำนองช้า เนิบ แต่ต้องเดินอักขระ ออกเสียงให้ชัดเจน ส่วนทำนองอื่น ๆ นั้นเป็นทำนองที่ได้รับมาจากจังหวัดเชียงใหม่เกือบทั้งนั้น (พระพนัส ทิพพเมธี, สัมภาษณ์, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕)

เนื่องจากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าปัจจุบันความนิยมจัดงานประเพณีเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านลดน้อยลงมาก เนื่องจากมีพระสงฆ์ที่สามารถเทศน์ทำนองมหาชาติได้อยู่เป็นจำนวนน้อย อีกทั้งพระสงฆ์ที่เคยสามารถเทศน์ได้ ปัจจุบันชราภาพมากแล้วจึงได้ลาสิกขาบทและกลับไปพักอาศัยอยู่กับลูกหลาน และไม่ได้สืบทอดไว้ให้กับพระสงฆ์รุ่นใหม่ได้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย ในอดีตประเพณีตั้งธรรมหลวงเป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัดน่าน ได้รับการอุปถัมภ์โดยเจ้าผู้ครองนครราชสำนักน่านดังปรากฏในบันทึกความทรงจำของเจ้าสักราญ จรุงจิตระประชารมย์ มหาเด็กในเจ้ามหาพรหมสุธาธาดา เจ้าผู้ครองนครน่านความว่า

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ขณะที่ผมอายุได้ ๑๔ ปี เจ้ามหาพรหมสุธาธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน นำผมไปบรรพชาเป็นสามเณร จำพรรษาอยู่ ณ วัดช้างค้ำ (ปัจจุบันเป็นวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร) โดยพระองค์ท่านเป็น “พ่อออก” (ผู้อุปการะ) และพ้นจากตำแหน่งมหาเด็ก ผมมีพรสวรรค์อยู่อย่างหนึ่ง คือ เป็นพระนักเทศน์มหาชาติ (เรื่องมหาเวสสันดรชาดก) กัณฑ์ที่ผมถนัดคือ กัณฑ์กุมาร มัทรี มหาพนและจุลพน ในเทศกาล “ตั้งธรรม” ตามประเพณีล้านนา ระหว่างเดือนยี่เหินือ ช้างขึ้น ๘-๑๕ ค่ำ ถือว่ามีความสำคัญมาก ในเทศกาลครั้งหนึ่ง ผมได้รับนิมนต์จากเจ้าหลวงน่านขึ้นธรรมาสันเทศน์กัณฑ์มหาพน “ซี้ฮู้” (ซี้ฮู้) ที่วัดหัวข่วง กัณฑ์มหาพนซี้ฮู้ที่ว่านี้ก็ผู้แต่งได้บรรยายความตามที่พระฤๅษีชี้ทางให้พราหมณ์เฒ่าซุกก ไปสู่อาศรมของพระเวสสันดรและพระนางมัทรี โดยบอกว่าอาณาบริเวณอาศรมนั้น เป็นที่ร่มเย็น

รียนรมย์มีสรรพสัตว์ต่าง ๆ ห้อมล้อม มีสระน้ำ อโนดาช มีไม้สมุนไพรร ฯลฯ การบรรยายนั้นรู้ว่า จะมากไป (ซึ้ง) เช่นบรรยายในเรื่องของนกก็ว่าเสียอย่างหยดย้อย ซึ่งผมจำขึ้นใจมาจนปัจจุบัน ... เจ้าหลวงเมืองน่านติดกัณฑ์เทศน์ให้ผมเป็นเงินถึง ๑๑ บาท ... กัณฑ์มัทรี ... ผมได้รับนิมนต์ให้ไปขึ้นธรรมาสน์ เทศน์ที่วัดหัวเวียงใต้ เจ้าของกัณฑ์เทศน์ ระดับเศรษฐีชื่อ นายน้อยอิ คำตัน ได้ติดกัณฑ์เทศน์ ๔ บาทก็ไม่ใช่บ่อยเหมือนกัน (สำราญ จรุงจิตประชากรมัย, ๒๕๔๒: ๘๑-๘๒)

เป็นที่น่าเสียดายว่าทำนองเทศน์ท่องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดน่านอาจสูญหายไปได้ เนื่องจากประเพณีตั้งธรรมหลวงอันเป็นประเพณีที่สำคัญมาแต่โบราณในอดีตของเมืองน่าน เสื่อมความนิยมลงและขาดพระนักเทศน์ ปัจจุบันยังคงหลงเหลือเพียงวัดพระธาตุแช่แห้งที่จัดงานเทศน์มหาชาติเป็นประจำทุกปี (กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕: ๔๖) จึงทำให้ประเพณีเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านปรากฏน้อยกว่าในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูนและจังหวัดลำปาง

๒.๔ ขนบปฏิบัติการจัดงานเทศน์มหาชาติล้านนา

การจัดงานเทศน์มหาชาตินั้นพบว่ามีการปฏิบัติทั้งในประเทศไทยทั่วทุกภาค อีกทั้งยังพบว่ามีงานการจัดงานเทศน์มหาชาติในประเทศกัมพูชาอีกด้วย กังวล คัชชิวมา (๒๕๕๑: ๒๕) ได้กล่าวถึงความนิยมของการจัดงานในประเทศเขมรว่าเป็นงานใหญ่และถือว่าเป็นหน้าเป็นตาของชุมชนด้วย

การจัดงานเทศน์มหาชาติหรือประเพณีตั้งธรรมหลวงในภาคเหนือนิยมจัดในเดือนยี่เพ็ง นอกจากนี้แล้วยังมีการจัดเทศน์มหาชาติในเดือน ๕-๖ เหนือ (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๕๓: ๑๐๕) วัตถุประสงค์ในอดีตมีไว้เพื่อฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดก ตามคำสอนของพระอริยมะตไตรย เทพบุตรว่าให้ฟังให้จบในหนึ่งวันหนึ่งคืน ในปัจจุบันการจัดงานเทศน์มหาชาติของชาวล้านนานั้นมีวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งเพื่อจัดหาปัจจัยสนับสนุนในการบำรุงและพัฒนาวัดวาอารามในวัดอย่างใดอย่างหนึ่ง

๒.๔.๑ ประเภทของประเพณีเทศน์มหาชาติล้านนา

การจัดงานเทศน์มหาชาติของชาวล้านนานั้นมีรูปแบบที่แตกต่างจากการจัดงานเทศน์มหาชาติในภาคอีสานและภาคกลางที่สำคัญประการหนึ่งคือ การจัดพิธีเทศน์มหาชาติในรูปแบบของการสืบทอดมา ดังนั้นรูปแบบของการเทศน์มหาชาติในล้านนาจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. พิธีการเทศน์ตามประเพณีประจำปี เป็นการจัดงานเทศน์มหาชาติภายในชุมชน ภายในหมู่บ้าน ภายในวัดของตนเองและนิมนต์พระหรือเณรในวัดเป็นผู้เทศน์ แต่ก็สามารถนิมนต์พระต่างวัดมาเทศน์ได้

๒. พิธีการเทศน์จัดแบบสืบทอด การจัดรูปแบบนี้เป็นการจัดตั้งธรรมหลวงโดยสงเคราะห์ กัณฑ์แต่ละกัณฑ์ในเรื่องพระเวสสันดรให้ตรงกันกับจักรวาลี่เกิดของเจ้าศรัทธาผู้บริจาคกัณฑ์เทศน์ แต่ละกัณฑ์ กัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์มีอันสืบตามความเชื่อและสัมพันธ์กับปีเกิดของชาวล้านนา แบ่งออกได้ดังนี้

ตารางที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างปีเกิดและกัณฑ์เทศน์

ปีเกิด	กัณฑ์เทศน์
ปีชวด	กัณฑ์ทศพร
ปีฉลู	กัณฑ์หิมพานต์
ปีขาล	กัณฑ์ทานกัณฑ์
ปีเถาะ	กัณฑ์วนปเวสน
ปีมะโรง	กัณฑ์ชูชก
ปีมะเส็ง	กัณฑ์จุลพน
ปีมะเมีย	กัณฑ์มหาพน
ปีมะแม	กัณฑ์กุมาร
ปีวอก	กัณฑ์มัทรี
ปีระกา	กัณฑ์สั๊กกบรพร
ปีจอ	กัณฑ์มหาราช
ปีกุน	กัณฑ์ฉกษัตริย์
รวมทุกปีเกิด	กัณฑ์นครกัณฑ์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้อธิบายถึงประวัติการจัดงานตั้งธรรมหลวง ในรูปแบบของการสืบทอดนั้นไว้ว่าเป็นการเริ่มต้นโดยความเป็นห่วงว่างานเทศน์มหาชาติจะเสื่อม ความนิยมและสูญหายไป จึงได้ริเริ่มรูปแบบการเทศน์มหาชาติล้านนาแบบสืบทอดขึ้น โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้อธิบายไว้ดังนี้ว่า

พระครูโสภณลัคนา วัดหมื่นสาร จังหวัดเชียงใหม่เห็นว่าคนเริ่มเสื่อมความนิยมในงานตั้งธรรมหลวง เริ่มจัดให้มีการสืบทอดปี ๒๕๐๒ โดยให้คนเกิดแต่ละปีมาเป็น เจ้าภาพแต่ละกัณฑ์ พอมีคนเริ่มฟังเยอะขึ้น อาจารย์มณี ซึ่งตอนนั้นเป็นประธาน ชมรมสหธรรมจึงนำไปจัดรูปแบบนี้ที่วัดสวนดอก เมื่อน้อยหนานทั้งหลายมาเห็นพิธี ก็เริ่มนำไปเผยแพร่ จึงทำให้ฟื้นขึ้น (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓)

การประกอบพิธีตั้งธรรมหลวงมีเครื่องประกอบพิธีดังนี้

๑. ไม้ค้ำขนาดใหญ่มีง่ามจำนวน ๓ เล่ม มีความยาว ๑ วาเท่ากับวาของเจ้าของชะตา หรือยาวกว่าก็ได้ แกะเปลือกออกแล้วทาสีเหลือง
๒. ไม้ค้ำเล็กมีง่ามขนาดยาว ๑ ศอก ของเจ้าชะตา หรือมีจำนวนเท่ากับอายุ อาจมีจำนวน ๑๐๘ มัดรวมกัน ๑ มัด
๓. ไม้สะพานทำจากไม้ไผ่ ๒ เล่มประกอบกัน ยาวเท่ากับความยาวของไม้ค้ำใหญ่
๔. ลวด ใช้ด้ายผูกกระดาศเงิน กระดาศทอง หมากพลู บุหรี่ เมียง โยงเป็นสาย
๕. ช่อ หรือธง ใช้กระดาศว่าว หรือกระดาศสาสีขาว ๑๐๘ อัน พร้อมตัดกระดาศเป็นรูปฉัตรสีขาว ๑ อัน
๖. แผ่นเงิน แผ่นทอง
๗. ตุงค่าคิง มีลักษณะเป็นธงมีความยาวเท่ากับตัวเจ้าศรัทธา ๑ ตัว
๘. เทียนค่าคิง เทียนขี้ผึ้งมีความยาวเท่ากับตัวเจ้าศรัทธา ๑ เล่ม
๙. ดวงประทีปเท่ากับจำนวนอายุเจ้าศรัทธา หรือ ๑๐๘ ดวง
๑๐. หน่อกล้วย หน่ออ้อย มะพร้าวอก กกล้วยเครือ มะพร้าวแขนง
๑๑. เสื้อ หมอน หม้อน้ำ กระบวย หม้อเงิน และหม้อทอง
๑๒. ชั้นตั้ง ๑ สำรับ
๑๓. พานบายศรี ๑ ชุด
๑๔. ด้ายสายสิญจน์โยงเวียนศีรษะ และผูกข้อมือ
๑๕. ชั้นน้ำมนต์ ไบคา หรือไบมะยม (กิติพล กันตวิวงศ์, ๒๕๔๕: ๔๗)

๒.๔.๒ การจัดเตรียมสถานที่

ก่อนจะถึงวันเทศน์มหาชาติทุกวัดจะเตรียมสถานที่ เจ้าอาวาสจะจัดคณะกรรมการจัดงานขึ้นเพื่อประชุมชาวบ้านถามความเห็น ปรีกษาหารือกันว่าจะกำหนดวันตั้งธรรมเมื่อใด ส่วนมากมักจะเป็นเดือนยี่ เดือน ๓ เดือน ๔ หรือเดือนอื่น ๆ ไม่เป็นที่นิยม

ในการจัดเตรียมสถานที่นั้นเริ่มต้นด้วยการจัดเตรียมซุ้มประตูวัดเรียกว่า ซุ้มประตูป่า เพื่อเป็นการสมมติว่าเป็นประตูเข้าสู่ป่าหิมพานต์อันเป็นบริเวณที่พระเวสสันดรนำพระนางมัททีและพระโอรส พระธิดาบำเพ็ญบารมี จากประตูวัดจัดทำเป็นราชวัตร ในบริเวณป่าหิมพานต์ชาวบ้านจัดเตรียมต้นกล้วย อ้อยมาประดับช่อตุงและฉัตร บริเวณหน้าลานวัดประดับด้วยโคมกระดาศ โคมไม้ไผ่ ภายในวิหารประดับด้วยธงราวและเครื่องบูชามหาชาติ

ภาพที่ ๑ การประดับธงและสายสิญจน์ภายในวิหาร วัดบุญวาทยวิหาร จังหวัดลำปาง

ภาพที่ ๒ การประดับซุ้มประตูวัด งานตั้งธรรมหลวง วัดทุ่งหมื่นน้อย

ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ภายในวิหารแบ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีเทศน์มหาชาติ พื้นที่นั่งฟังธรรม พื้นที่ด้านหน้าองค์พระประธานถือเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับจัดวางเครื่องเทศน์มหาชาติ ไม้ค้ำ พื้นที่ด้านข้างสำหรับนิมนต์พระนักเทศน์นั่งพักและเตรียมรอขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์ ธรรมาสน์ของภาคเหนือได้รับการออกแบบให้มีลักษณะเฉพาะ เป็นปราสาททรงสูง มีบันไดขึ้นจากด้านหลัง มีการประดับลวดลายและตกแต่งด้วยจักรวาลคติ บางวัดในจังหวัดเชียงใหม่ที่จัดงานเทศน์มหาชาตินั้นอาจไม่มีธรรมาสน์ก็ได้

ก่อนวันงานชาวบ้านจะช่วยกันจัดเตรียมบริเวณพิธีมณฑลให้ครบถ้วน ตกแต่ง สิ่งของต่าง ๆ ตามความเชื่อที่ปรากฏในเนื้อหาเรื่องพระเวสสันดรชาดก การจัดเตรียมประกอบด้วย ช่อ ตุ้ง กระดาษฉลุเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ รูปช้างร้อย ม้าร้อย ควายร้อย ข้าทาสหญิงร้อย และข้าทาสชายร้อย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวแทนของเครื่องไถตัวกุมารคืนที่พระเจ้าสุทนต์ได้นำมามอบให้พราหมณ์ชูชก นอกจากนี้ยังต้องจุดเทียนทั้งเทียนชัย เทียนเล่มใหญ่และเทียนเล่มเล็กเป็นจำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม โดยแบ่งจุดเทียนเล่มเล็กเท่ากับจำนวนพระคาถาในการเทศน์ซึ่งแบ่งจุดเทียนนี้ตามจำนวนพระคาถาในแต่ละกัณฑ์หน้าพระประธาน ด้านข้างธรรมาสน์ซึ่งเป็นที่นั่งแสดงธรรมสำหรับพระนักเทศน์ บางแห่งเรียกว่าธรรมาสน์แก้ว อาสนะแก้ว กระดานคำ มณเฑียรคำ แทนเทศน์ แทนธรรมาสน์ ปราสาทแก้ว

ภาพที่ ๓ ไม้ค้ำหน้าธรรมาสน์กลางบริเวณพิธีมณฑล วัดทุ่งหมื่นน้อย

อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ด้านหน้าธรรมาสน์ขัดด้วยราชวัตรล้อมรอบ ภายในราชวัตรประกอบด้วยชั้นตั้ง ๑ สำหรับพานบายศรี ๑ ชุด เครื่องถ้วย ลูกฟัก ผลฟักทอง หน่ออ้อย หน่อกล้วยเบรียบเสมีนบรยากาศแห่งป่าหิมพานต์ เป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและจิตใจให้พร้อมเข้าสู่การฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก หากเป็นการจัดเทศน์แบบสี่อายุชะตา ด้านหน้าธรรมาสน์ตรงกลางบริเวณพิธีมณฑลจะจัดตั้งไม้ค้ำเป็นสามขา ตั้งต่อหน้าธรรมาสน์โยงด้วยสายสิญจน์จากนิ้วพระพุทธรูปองค์ประธาน เข้ามาไม้ค้ำ เวียนไปหม้อน้ำมนต์สามรอบจัดวางไว้บนธรรมาสน์

ธรรมาสน์คือที่นั่งสำหรับพระแสดงธรรมเทศนา จัดว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในเชิงพิธีกรรมและมีส่วนสำคัญที่ทำให้เสียงเทศน์ก้องกังวาน ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้อธิบายไว้ว่า (๒๕๓๘: ๕๙) ธรรมาสน์ของล้านนาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท กลุ่มแรกเรียกว่า ธรรมาสน์สูง กลุ่มที่สองเรียกว่าธรรมาสน์เตี้ย ธรรมาสน์สูงเป็นรูปทรงเฉพาะที่มีมาแต่ดั้งเดิม ส่วนธรรมาสน์เตี้ยเริ่มได้รับความนิยมในล้านนาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๔ ซึ่งแพร่หลายมาจากศิลปะของไทยอยุธยา หรือไทยภาคกลาง

ภาพที่ ๔ ธรรมาสน์สูง สร้างโดยสล่าญาณ สองเมืองแก่น จังหวัดน่าน

ธรรมาสน์ของล้านนานิยมทำเป็นรูปปราสาท รูปมณฑป หรือปรางค์ทอง ย่อมาจากของจริงหรือจินตนาการว่าพระผู้เทศน์เป็นเทพหรือผู้แทนเทพที่เรียกว่าวิสุทธิเทพ อันหมายถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นการสมควรที่จะสร้างธรรมาสน์เพื่อให้พระได้นั่งบนที่อันงดงามวิจิตรประหนึ่งว่าเป็นวิมานปราสาทราชมณฑปของพระราชา นอกจากนี้การที่ชาวล้านนาสร้างธรรมาสน์เป็นรูปปราสาทก็เพื่อบูชาพระธรรม “อันเป็นของสูงชั้นโลกุตระ” (เรื่องเดียวกัน) และยังเป็นค่านิยมที่ได้มาจากการทำนายชาติเกิดหรือพรหมชาติแบบล้านนาว่า คนผู้เกิดในปีนั้นให้ถวายอย่างนั้น บางคนให้ถวายธรรมาสน์ บางคนถวายบ่อน้ำ บางคนถวายศาลาบาตร ถือว่าจะมีอันสงส์

ภาพที่ ๕ ธรรมาสน์เตี้ย วัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ธรรมาสน์ล้านนาส่วนมากทำจากไม้สัก ประกอบไปด้วยประตูด้านหนึ่ง บันไดขึ้นลง สามารถยกเข้าออกได้ ด้านบนมีเทิงหรือเพดาน หลังคา มักจะทำเป็นรูปปราสาทจักรมุขวิจิตรงดงาม ในล้านนาพระสงฆ์ขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์สูงประมาณ ๑ เมตร ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ (๒๕๓๘: ๕๙) ได้ให้เหตุผลของการใช้ธรรมาสน์สูงตั้งไว้ให้พระเทศน์ในวิหารดังนี้

๑. เพื่อให้เสียงดังไปไกลเพราะอยู่ที่สูงกว่าคนฟัง ในสมัยก่อนไม่มีเครื่องขยายเสียง
๒. เพื่อป้องกันมิให้พระผู้เทศน์ประหม่า
๓. การเทศน์บนธรรมาสน์ไม่ต้องห่มคลุมผ้าก็ได้ถ้าร้อน เพราะนั่งในธรรมาสน์ที่ล้อมไว้ไม่มีใครเห็น
๔. ในขณะที่เทศน์ออกเสียงอาจยกมือป้องหูหรืออ้าปากกว้าง เคาะมือให้จังหวะการขึ้นเสียงได้โดยไม่มีใครเห็น
๕. เป็นการสำรวจไม่เห็นคนฟัง เช่นพระหนุ่มสามเณรหนุ่มพบเห็นหญิงสาวที่มาทำบุญ อาจจะทำให้จิตฟุ้งซ่านได้
๖. พระธรรมเป็นของสูงต้องให้ความเคารพนับถืออย่างยิ่ง

การสร้างธรรมาสน์นั้นก็มีลักษณะเฉพาะเป็นไปตามแต่ช่างฝีมือที่อยู่ประจำถิ่น ในจังหวัดน่านมีสถาปัตยกรรมที่ยังคงลักษณะเฉพาะของล้านนาไว้ได้แก่สถาปัตยกรรม สองเมืองแก่น ทายาทเจ้าผู้ครองนครน่าน ท่านได้สร้างธรรมาสน์ดังกล่าวเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาไว้ที่วัดฝายแก้ว ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน สถาปนิก สองเมืองแก่นอธิบายว่า “ส่วนมากที่เชียงใหม่ไม่ค่อยมีการสร้างธรรมาสน์เฉพาะ เพราะวัฒนธรรมจากภาคกลางหลังไหลเข้ามา สำหรับจังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ ยังคงใช้ธรรมาสน์แบบล้านนาอยู่” (ญาณ สองเมืองแก่น, สัมภาษณ์, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖) ผู้วิจัยได้สังเกตลักษณะของธรรมาสน์ในงานเทศน์มหาชาติของวัดบุญวาทย์วิหาร

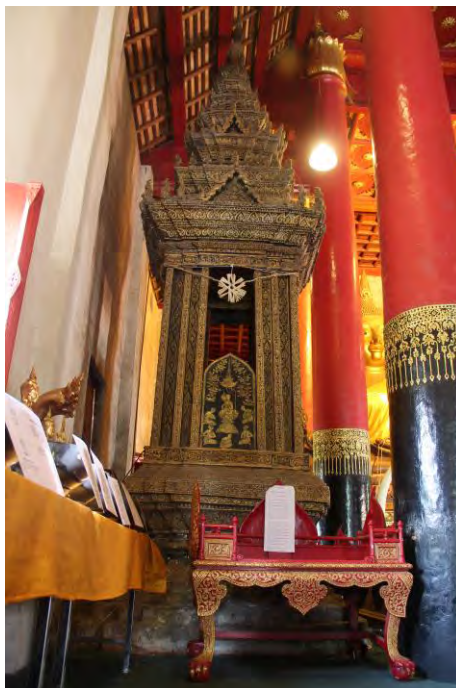
อำเภอเมือง จังหวัดลำปางพบว่าใช้ธรรมาสน์เดี่ยวในการเทศน์มหาชาติ แกะสลักจากไม้สัก ฐานทั้งสี่ของธรรมาสน์เป็นแท่นราชสิงห์ตั้งอยู่ด้านหน้าฉากของงานเทศน์มหาชาติ

ภาพที่ ๖ ธรรมาสน์เดี่ยวในงานเทศน์มหาชาติ วัดบุญวาทย์วิหาร จังหวัดลำปาง

ทัศนะดังกล่าวข้างต้นของสละญาณ สองเมืองแก่นสอดคล้องกับความเห็นของศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์เกี่ยวกับความนิยมในการใช้ธรรมาสน์เดี่ยวมากกว่าธรรมาสน์ดังนี้

ปัจจุบันมักจะใช้ธรรมาสน์สูงในการเทศน์มหาชาติ หรือพระสงฆ์ที่เทศน์เสียงดีมักจะนั่งเทศน์บนธรรมาสน์สูง ทำให้วัดแต่ละแห่งในภาคเหนือมีธรรมาสน์ทั้ง ๒ ประเภทนี้ บางวัดที่เจ้าอาวาสไม่มีความรู้ทางศิลปะ มักจะขายหรือทำลายธรรมาสน์สูงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง (มณี พยอมยงค์, ๒๕๓๘: ๖๑)

ภาพที่ ๗ ธรรมมาสน์สูงและธรรมมาสน์เตี้ยภายในพระอุโบสถวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร จังหวัดน่าน

ภาพที่ ๘ ตราประจำรัชกาลที่ ๕ ด้านหลังธรรมมาสน์เตี้ยภายในพระอุโบสถ
วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร จังหวัดน่าน

จากการเก็บข้อมูลในจังหวัดน่านพบธรรมมาสน์เตี้ยที่สำคัญหนึ่งหลังภายในวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดน่านซึ่งแสดงหลักฐานยืนยันการไหลบ่าของวัฒนธรรมจากภาคกลางเข้ามาสู่วัฒนธรรมล้านนา ธรรมมาสน์เตี้ยหลังนี้เป็นเครื่องสังเค็ด^๒ พระราชทานในพุทธศักราช

^๒ ทานวัตถุที่ถวายแด่พระสงฆ์ในการเทศน์

๒๔๕๓ พระราชทานโดยเสด็จพระราชกุศลอุทิศถวายเนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ พระราชทานให้ส่งขมาโมกข์ หัวเมืองประเทศราชในสมัยนั้น ปัจจุบันหลงเหลือไม่กี่หลัง ถือเป็นศิลปวัตถุช่างหลวงจากกรุงรัตนโกสินทร์ ด้านหลังปรากฏตราประจำรัชกาลและอักษรย่อ จปร. พร้อมจารึกกล่าวถึงวัตถุประสงค์และปีที่สร้างไว้อย่างชัดเจน

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดน่านพบว่าธรรมาสน์สูงยังเป็นที่ยินยม พบเห็นในทุกอุโบสถของวัดถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของล้านนาที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในจังหวัดน่าน ส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ธรรมาสน์สูงแทบสูญหายไป พบเห็นเพียงธรรมาสน์เดี่ยวปรากฏอยู่มาก รูปแบบธรรมาสน์เอกในเมืองน่านมีลักษณะเฉพาะ โดดเด่นในเชิงสถาปัตยกรรมงานช่างของสกุลช่างน่าน ถึงแม้ว่าจะได้รับอิทธิพลจากกรุงรัตนโกสินทร์บ้าง แต่ยังคงลักษณะสำคัญของธรรมาสน์เมืองน่าน โดยสามารถแบ่งรูปแบบธรรมาสน์เอกสกุลช่างเมืองน่านได้ดังนี้

๑. ธรรมาสน์เอก แบบไม่มีหลังคาได้รับอิทธิพลจากไทยลื้อ เรียกว่า ธรรมาสน์ผุย
๒. ธรรมาสน์เอก แบบทรงโกศโกแปดเหลี่ยม
๓. ธรรมาสน์เอกแบบ ไม้สิบสอง ไม้สิบหก ไม้ยี่สิบ ลักษณะฐานย่อมุมแก้วมีลักษณะชั้นคว่ำชั้นหงาย ฐานปูนมีลวดลายปั้นด้วยสไตส์จีน (ซีเมนต์แบบจีน) แกะสลักจากไม้และไม้ลงรักปิดทองประดับกระจกสีสวยงาม มีเสารับส่วนบนเป็นหลังคาลดหลั่นเป็นชั้น ติดข้อฟ้าใบระกาและนาคทนต์ มีความลดหลั่นติดด้วยตาข่ายใบไร และส่วนยอดเป็นปล้องไฉน หรือปวงปลี หรือยองปลี ด้วยการประดับลวดลายแบบพื้นบ้านได้แก่ดอกพุดตาน ดอกกล้วย ดอกเหี่ยว ดอกเกี้ยว ดอกกอด ฐานล่างสุดมักเป็นรูป ๑๒ นักษัตรและตัวเปิงตัวจวนหรือจันทรเสวยอายุ หรือเป็นสัตว์หิมพานต์ ส่วนฝา ๓ ด้านเป็นฝาที่บหรือลวดลายฉลุ เพื่อกันบังพระสงฆ์เวลาเทศน์ (กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕: ๒๕๖)

สถาปัตยกรณ สองเมืองแก่นได้อธิบายส่วนประกอบที่สำคัญของธรรมาสน์เอก จังหวัดน่านไว้ดังนี้ว่า

ฐานธรรมาสน์เอกประกอบด้วยบันไดขึ้นสำหรับพระสงฆ์ ทำเป็นบันไดแก้ว มีห้าชั้น ถือความหมายทางธรรมว่าเป็นรูปขันธ์ห้า ส่วนมากจะเป็นพญานาคราช หรือสัตว์หิมพานต์ต่าง ๆ หรือเป็นบันไดประดับด้วยกระจกสีหรือแกะสลัก หรือแต้มลวดลายอย่างสวยงาม (ญาณ สองเมืองแก่น, สัมภาษณ์, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๖)

ธรรมาสน์สูงที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดน่านพบในพระอุโบสถวัดพญาวัต อำเภอเมือง จังหวัดน่านธรรมาสน์นี้แกะสลักจากไม้สักโดยสล่าเมืองน่าน และถือได้ว่ามีอายุเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดน่าน (พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุวรรณกิตติ, สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๔) ธรรมาสน์ดังนี้มีลักษณะคล้ายบุษบกคือมีลักษณะแคบ พื้นปูนทรงสอบ ดังที่เรียกกันในเชิงสถาปัตยกรรมล้านนาว่า ทรงดู่

ภาพที่ ๙ ด้านหลังธรรมาสน์สูงในพระอุโบสถ วัดพญาวัต อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ภาพที่ ๑๐ ลายฉลุฝาประกบธรรมาสน์สูงในพระอุโบสถ วัดพญาวัต อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ดังจะเห็นได้ว่าลักษณะของธรรมาสน์นั้นมีความหมายและหน้าที่เพื่อแสดงปริศนาธรรม แบ่งแยกสัดส่วนของพื้นที่ระหว่างพระนักเทศน์และศรัทธาผู้มาร่วมงานบุญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เข้ามานั่งฟังเทศน์ในพระอุโบสถ นอกจากความหมายและหน้าที่ในเชิงกายภาพแล้ว ธรรมาสน์ยังทำหน้าที่ในเชิงดุริยางคศิลป์อีกด้วย เนื่องจากลักษณะสัดส่วน ความกว้าง และความสูงของธรรมาสน์นั้นส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเดินทางของเสียงซึ่งเปล่งจากพระนักเทศน์เพียงองค์เดียว ให้ได้ดังก้องทั่วทั้งพระอุโบสถ เนื่องจากการเทศน์มหาชาตินั้นเป็นการเทศน์เพียงพระรูปเดียว ไม่เหมือนการสวดในลักษณะอื่นเช่น การสวดพระอภิธรรมศพ การสวดเจริญพระพุทธรูปมนต์ซึ่งมักนิมนต์พระสวดมากกว่า ๑ รูปในคราวเดียวกัน อีกทั้งในอดีตนั้นไม่มีเครื่องขยายเสียงและลำโพงเพื่อช่วยให้เสียงของพระนักเทศน์ได้ยินทั่วโถงพระอุโบสถ ผลทางตรงนั้นช่วยทำให้เสียงเกิดความก้องและสะท้อนออกจากช่องเสียงด้านหน้าและด้านหลังของธรรมาสน์ นอกจากนี้แล้วความรู้สึกและประสบการณ์ของการขึ้นธรรมาสน์เทศน์นั้นย่อมแตกต่างจากการเทศน์บนพื้นที่โล่ง ดังที่พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุวรรณกิตติ เจ้าอาวาสวัดพญาวัด ตำบลคูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่านได้อธิบายไว้ดังนี้ว่า

พระนักเทศน์ขึ้นธรรมาสน์ย่อมจะต้องสำรวจมสดีรวบรวมพลังกำลังทั้งหมดเพื่อเทศน์ให้เกิดศรัทธาสูงสุดเป็นพุทธบูชา เมื่อได้ลองขึ้นเทศน์ในธรรมาสน์นั้นแล้วจะรู้สึกได้ว่าเสียงมีพลัง มีสมาธิ (พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุวรรณกิตติ, สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๔)

๒.๔.๓ พิธีกรรม

ปรมินทร์ จารุวรรณอธิบายเกี่ยวพิธีการจัดเทศน์มหาชาติไว้ว่า

ในภาคเหนือ นิยมจัดงานเทศน์มหาชาติหรือที่เรียกกันว่า “ตั้งธรรมหลวง” ในเดือนยี่ การตั้งธรรมหลวงนี้อาจมีการฟังธัมม์ต่อเนื่องกันไป ๗ วัน วันแรกเป็นการเทศน์ธรรมวัตร วันที่สองเทศน์คาถาพันเป็นภาษาบาลี แล้วจึงเทศน์ธัมม์เรื่องอื่น ๆ เรื่อยไป ในวันสุดท้ายก่อนวันเทศน์มหาชาติจะเทศน์มาลัยต้น มาลัยปลาย และอานิสงส์มหาชาติ รุ่งขึ้นจึงเริ่มเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ (ปรมินทร์ จารุวรรณ, ๒๕๕๕: ๑๘)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้นพบว่าการจัดงานเทศน์มหาชาติ ๗ วันนั้นไม่พบอีกแล้ว แต่พบว่าในจังหวัดลำปางยังมีการจัดงานเทศน์มหาชาติโดยใช้เวลา ๓ วัน ส่วนในจังหวัดเชียงใหม่เหลือเพียง ๑ วัน งานตั้งธรรมหลวงของวัดบุญวาทย์วิหาร พระอารามหลวง อำเภอเมือง

จังหวัดลำปางใช้เวลา ๓ วัน ในวันแรกเป็นการอาราธนาพระอุปคุต พระอุปคุตนั้นมีความสำคัญต่อชาวล้านนาและชาวอีสาน ในการประกอบพิธีกรรมจะต้องมีการเชิญพระอุปคุตเพื่อปกป้องเหตุเภทภัย และป้องกันอันตราย ภัยพิบัติ ภัยธรรมชาติมิให้เกิดขึ้นในบริเวณสถานที่จัดงาน และเพื่อความ เป็นสิริมงคลอำนวยการจัดงานราบรื่น คณะกรรมการจัดงานพร้อมด้วยฝ่ายคณะสงฆ์ทำการเชิญพระอุปคุตและแห่รอบเมืองก่อนที่จะเชิญพระอุปคุตประดิษฐานในศาลาที่จัดสร้างขึ้น เฉพาะพระอุปคุตด้านนอกพระอุโบสถ พร้อมทั้งถวายเครื่องบูชาพระอุปคุต

ภาพที่ ๑๑ ศาลาพระอุปคุต

ในวันที่สองนั้นเป็นการเป็นการเทศน์มาลัยต้น มาลัยปลาย และคาถาพัน ในวันที่ ๓ เป็นการเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ โดยมีกำหนดการดังนี้

วันพุธที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

เวลา ๑๖.๒๐ น. พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่

เวลา ๑๗.๐๐ น. พิธีอาราธนาพระอุปคุต

เวลา ๑๘.๐๐ น. พิธีขอขมาและอาราธนาพระธรรมออกจากหีบ

วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. พิธีเปิด

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุ-สามเณร

เวลา ๑๓.๐๐ น. เทศน์มาลัยต้น มาลัยปลาย คาถาพัน

เวลา ๑๘.๐๐ น. พิธีกว่นข้าวทิพย์

วันศุกร์ที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

เวลา ๐๗.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. เทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์

การจัดงานเทศน์มหาชาติในปัจจุบันพบว่าเป็นการจัดงานโดยมีเจ้าภาพคือหน่วยงาน อาจเป็นหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานเอกชน รูปแบบการจัดงานแบบดั้งเดิมเป็นการจัดโดยชาวบ้าน ศรัทธาของวัด พิธีเริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมประชุม สถานที่ ในวันงานชาวบ้านเริ่มมาวัดตั้งแต่เช้าเข้าสู่บริเวณวัด วางดอกไม้ ข้าวตอก รูป เทียนในขัน จากนั้นทำบุญ ถวายปัจจัยที่โต๊ะกัณฑ์เทศน์ แล้วจึงเข้าไปในวิหารฟังเทศน์โดยมีสายสิญจน์ผูกโยงจากพระประธานโยงเป็นรูปตารางผูกไว้เหนือศีรษะของผู้นั่งฟังเทศน์ สายสิญจน์โยงเป็นรูปตารางเต็มพระอุโบสถ และมีการประดับธงประจำปีเกิดภายในผนังเหนือศีรษะผู้นั่งฟังเทศน์

ภาพที่ ๑๒ บริเวณมณฑลงานเทศน์มหาชาติของวัดบุญวาทยวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

หากเป็นการเทศน์มหาชาติภายในหนึ่งวัน ขั้นตอนแตกต่างจากการจัดเทศน์สามวัน มีดังที่ได้สังเกตจากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากงานเทศน์มหาชาติ ณ วัดทุ่งหมื่นน้อย ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๒ คณะศรัทธาวัดทุ่งหมื่นน้อย ประกอบด้วยชาวบ้านตำบลหนองหารประมาณ ๓๐๐ คน แรงศรัทธาของชาวบ้านร่วมกันจัดงานเทศน์มหาชาติขึ้นหนึ่งวันหลังจากงานฉลองพัทธศของเจ้าอาวาสวัดทุ่งหมื่นน้อย

ภาพที่ ๑๓-๑๔ บริเวณด้านหน้าวัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑๕ ซอตุงประจำจักรราศีปีเกิดด้านหน้าพระอุโบสถวัดทุ่งหมื่นน้อย
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ในวันประกอบพิธีเทศน์มหาชาติเมื่อผู้ประกอบพิธีพร้อมเพรียงแล้ว ประธานในพิธีจุดธูป เทียน พ่อหนาน (ผู้นำฝ่ายฆราวาส)กล่าวอาราธนาธรรมและนิมนต์พระขึ้นเทศน์มาลัยต้น เมื่อพระ ขึ้นเทศน์มาลัยต้นแล้ว พระสงฆ์ให้ศีลและให้พร ลงจากธรรมาสน์ เจ้าภาพถวายสังฆทาน พ่อหนาน กล่าวอาราธนาธรรมอีกครั้ง นิมนต์พระขึ้นเทศน์มาลัยปลาย พระสงฆ์สดับคำอาราธนาและขึ้นเทศน์ มาลัยปลาย ให้ศีล ให้พร เจ้าภาพถวายสังฆทาน พ่อหนานกล่าวอาราธนาอีกครั้ง นิมนต์พระสงฆ์

ขึ้นเทศน์คาถาพัน พระสงฆ์จึงขึ้นธรรมาสน์เทศน์คาถาพัน ให้ศีล ให้พร เจ้าภาพถวายสังฆทาน จากนั้นพ่อนานจึงอาราธนาธรรม นิมนต์พระขึ้นเทศน์อันสงฆ์พระเวสสันดรทีละกัณฑ์จนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ หลังจากพระเทศน์อันสงฆ์พระเวสสันดรหมดทั้ง ๑๓ กัณฑ์แล้ว ให้ศีล ให้พร เจ้าภาพถวายสังฆทาน พ่อนานอาราธนารับพร และกล่าวนำผู้ฟังเทศน์ขอขมาพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ เสร็จสิ้นการเทศน์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์เวลา ๑๘.๕๐ น.

ความสมบูรณ์ของการเทศน์มหาชาตินั้นจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเทศน์ทั้งคาถามาลัยต้น มาลัยปลาย และคาถาพันให้เสร็จสิ้นแล้วจึงจะเริ่มต้นเทศน์เนื้อหาเรื่องเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ขึ้นตอนทางพิธีจึงต้องมีความสมบูรณ์เพื่อให้การประกอบการเทศน์เกิดอันสงฆ์ตามความเชื่อ การเทศน์มหาชาติของภาคเหนือจะต้องมีลำดับดังที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้อธิบายไว้ดังนี้

ลำดับต้นเรียกว่าอาราธนาธรรม คือการอาราธนาให้พระเทศน์ ทางเมืองเหนือ ปู่อาจารย์หรือผู้ที่เป็นพิธีกรจะต้องอาราธนาพระท่านเทศน์ ทางเมืองเหนือจะต้องมีการกล่าวนำโดยบุคคลธรรมดา คฤหัสถ์ เรียกว่าปู่อาจารย์ ตัวอย่างเช่น กัณฑ์มัทรี เกริ่นว่าด้วยเรื่องราวมัทรี เกริ่นนิดหน่อย ตอนปลายใช้คำว่า อนุกับปีม้ง อาราธนา ธรรมะ กัณฑ์ใดกัณฑ์ก็จะกล่าวถึงเนื้อหาธรรมกัณฑ์นั้นเล็กน้อย อาราธนาธรรมใช้เฉพาะในการเทศน์มหาชาติเท่านั้น เอื้อนทำนองแบบในอาราธนาใช้เฉพาะในการอาราธนาในเทศน์มหาชาติเท่านั้น ลำดับต่อมา พระสงฆ์จะแห่ตั้งต้นเรียกว่ากาบแก้วประมาณ ๒๐ นาที เป็นการเริ่มอุ่นเครื่องอุ่นเสียง เริ่มส่งสอนประชาชนด้วย ทักทายญาติโยม ยังมีได้เข้าเนื้อหา ส่วนที่สามเป็นเรื่องเนื้อหา ตั้งด้วยนโม แล้วจึงดำเนินเรื่องในกัณฑ์นั้น เมื่อเทศน์จบแล้ว จึงใส่กาบปลาย เป็นการสรุปเนื้อหาความในกัณฑ์นั้น (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๒)

ด้วยเหตุข้างต้น ขนบการเทศน์มหาชาติในแต่ละกัณฑ์นั้นประกอบด้วย ๔ ส่วนดังนี้

๑. ส่วนต้นเรียกว่าอาราธนาธรรม เกริ่นโดยปู่อาจารย์ อุบาสกเพื่ออาราธนาพระขึ้นธรรมาสน์แสดงธรรม
๒. ส่วนที่สองกาบแก้ว ส่วนนี้เป็นการเริ่มต้นเนื้อหาในการแสดงธรรม
๓. ส่วนที่สามเป็นเนื้อหา ตั้งต้นด้วยบทสวดนโมตัสสะ
๔. ลำดับที่สี่เป็นการจบกัณฑ์เทศน์เรียกว่ากาบปลาย

๒.๔.๔ เนื้อเรื่องที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องมหาชาติ

ในประเทศไทยการเทศน์มหาชาติเป็นการแสดงธรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกเท่านั้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงทานบารมีในพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า เรื่องราวทั้งหมดแบ่งออกเป็น ๑๓ ตอนหรือ ๑๓ กัณฑ์ แต่ละกัณฑ์มีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้

กัณฑ์ที่ ๑ กัณฑ์ทศพร มี ๑๙ พระคาถา

เนื้อหากล่าวถึงท้าวสักกเทวราชเมื่อทรงทราบความว่าพระนางมุกตีกะกุญญาจะจุติจากดาวดึงส์พิภพลงไปเกิดในโลกมนุษย์ จึงให้พระนางทรงเลือกพร ๑๐ ประการตามปรารถนา กัณฑ์ทศพรจึงเป็นกัณฑ์ที่กล่าวถึงการขอพรของพระนางมุกตีกะกุญญาจากพระอินทร์ ๑๐ ประการก่อนจะจุติในโลกมนุษย์เป็นพระมารดาของพระเวสสันดร

ภาพที่ ๑๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์ทศพร

ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จาก

ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

พรทั้ง ๑๐ ประการที่นางมุกตีกะกุญญาได้ขอนั้นมีดังนี้

๑. ขอให้ได้ไปเกิดเป็นอัครมเหสีเทวี แวดล้อมด้วยข้าทาสบริวาร แก้วแหวนเงินทอง
๒. ขอให้มีความวิเศษเชี่ยวชาญบริสุทธิ ดุจดั่งตาลุกเหนือที่เพิ่งมีอายุได้หนึ่งปี
๓. ขอให้มีความโก้งาม ดุจดั่งขารนุพระอินทร์
๔. ขอให้ได้ไปเกิดในโลกมนุษย์ ให้ได้ชื่อนางมุกตีกะกุญญา
๕. ขอให้มียุทธชายผู้ประเสริฐ และเป็นผู้มีจิตกรุณา เป็นที่พึ่งในหมู่มนุษย์
๖. ขอให้ท้องที่เมื่อตั้งครรภ์ไม่ปรากฏขนาดใหญ่ แต่ยังคงมีทรวดทรงองค์เอวที่กลม
๗. ขอให้ปทุมถันยังคงเต่งตึง ไม่หย่อนคล้อยเหมือนดังสาวรุ่น แม้เมื่อภายหลังได้คลอดบุตร

๘. ขอให้สี่ผมยังคงงามเขียวจนถึงวัยชรา ไม่ปรากฏมีผมหงอกแม้เพียงหนึ่งเส้น

๙. ขอให้มี่ร่างกายที่แข็งแรง ผิวพรรณผุดผ่อง เกลี้ยงเกล้า มิให้มีผงดูลีปลิวิตได้

๑๐. ขอให้ผู้คนที่ได้ทำผิดศีล ๓ ซอกกล่าวคือผู้มีได้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ผู้มิได้ละเว้นจากการพูดเท็จ ผู้มิได้ละเว้นจากการทุจริตกรรม ขอให้ได้รับการอภัยทานด้วยเทอญ

กัณฑ์ที่ ๒ กัณฑ์หิมพานต์ มี ๑๓๔ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงเมื่อคราวพระนางผุสดีเทพกัญญา รับพรสิบประการแล้ว จึงได้ไปจุติในตระกูลกษัตริย์มัทราช และต่อมาได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าสญชัย ผู้ครองสี่วิรัฐ และได้ให้การเจริญปฏิบัติของพระนางผุสดีกับพระเจ้าสญชัย ประสูติพระโอรสนามว่าพระเวสสันดร

ภาพที่ ๑๗ ภาพจิตรกรรมฝาผนังข้างปัจฉิมนาเคนทร์ที่พระเวสสันดรได้ทรงบริจาค กัณฑ์หิมพานต์
ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จาก
ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

ในกัณฑ์หิมพานต์นี้ยังได้กล่าวต่อไปว่าเมื่อพระเวสสันดรประสูติแล้ว ได้มีพระประสงค์ที่จะบำเพ็ญทานบารมีในทันที เมื่ออายุครบ ๑๖ พระชันษา พระเวสสันดรสำเร็จศิลปวิทยาการและได้เข้าพระราชพิธีอภิเษกสมรสกับพระนางมัทที พระธิดาของกษัตริย์แห่งแคว้นมัทราช พระนางมัททีได้ให้กำเนิดพระราชกุมารและพระราชกุมารี ทรงพระนามว่าพระชาลีและพระกัณหตามลำดับ

กล่าวถึงเมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อกลิงคราษฐ์ กำลังประสบภาวะข้าวยากหมากแพงเป็นอุปบัติการณ์ เกิดมีโจรผู้ร้ายเต็มบ้านเต็มเมือง พระเจ้าแห่งกรุงกลิงคราษฐ์จำเป็นต้องเรียกประชุมสังฆราช เหล่าเสนา พราหมณ์ อำมาตย์ทั้งหลายเพื่อปรึกษาวางจะทำอย่างไรจึงจะแก้ภัยวิกฤตินี้ได้ เสนาหนึ่งจึงได้กราบทูลว่ามีเมืองที่ชื่อว่าสีพีอยู่ทางด้านทิศอุดร มีช้างเผือกคู่บ้านอุดมสมบูรณ์

เป็นเมืองมงคลสวัสดิ์ พระเจ้าผู้ครองนครทองธรรมและมิได้รังเกียจในการบำเพ็ญทานบารมี จึงเห็นควรให้ไปทูลขอช้างเผือกคู่นี้จากพระเจ้าแห่งกรุงสีพี

เมื่อพระเจ้าแห่งกรุงกสิงคราชรัฐได้ฟังเช่นนั้น จึงรับสั่งให้พราหมณ์ทั้งแปดเดินทางไปเมืองสีพีและกราบทูลขอพระราชทานช้างเผือกคู่นั้นและนำกลับมาเพื่อความมงคลยังเมืองกสิงคราชรัฐโดยทันที แต่เมื่อพราหมณ์ทั้งแปดนำช้างคู่นั้นมาเมืองชาวสีพีออกจากพระนคร ชาวเมืองสีพีจึงได้เข้าไปต่อว่า นึกว่าเป็นขโมยลักพาช้างเผือก และเมื่อได้ทราบความว่าเป็นการพระราชทานให้จากพระเวสสันดร ชาวเมืองจึงโกรธแค้น และพากันไปเข้าเฝ้าพระเจ้าสุทนต์ เพราะช้างคู่นี้ถือว่าเป็นช้างประเสริฐดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่ามีงาดูจอนไถ มีกำลังมาก ชาวเมืองถือเป็นช้างสำคัญ เป็นสมบัติของแผ่นดิน จึงโกรธและให้ขับพระเวสสันดรออกจากพระนคร (ปรีชา ช่างขวัญเย็น, ๒๕๔๑: ๑๑)

ปรีชา ช่างขวัญเย็น (๒๕๔๑) ได้แสดงทัศนะตีความว่าการที่ชาวเมืองโกรธแค้นและให้ขับไล่พระเวสสันดรนั้น เนื่องจากช้างคู่นั้นเป็นช้างศึกคู่นักบวชผู้เป็นเจ้าเมือง เท่ากับว่าเป็นการเสียเมือง และการที่พระเวสสันดรยอมออกจากพระนครนั้นไม่ใช่เพราะทรงรับผิดด้วยการนำทรัพย์สินของแผ่นดินไปพระราชทาน แต่ยอมไปเพราะผู้ปกครองเมืองนั้นได้รับการเลือกมาจากชาวเมือง เป็นหลักประชาธิปไตย หากชาวเมืองไม่พอใจก็สามารถขับไล่ได้ และพระเวสสันดรทรงเห็นแก่พระราชบิดา จึงทรงยอมรับคำตัดสินของชาวเมือง ดังจะเห็นได้ว่าพระเจ้าสุทนต์มิใช่กษัตริย์ในระบอบเทวราชา แต่ทรงเป็นกษัตริย์ซึ่งมาจากการเลือกขึ้นเป็นผู้ปกครองนครด้วยชาวเมืองนั่นเอง

พระเวสสันดรถูกขับไล่ออกจากเมืองเข้าสู่ป่าหิมพานต์ เดินทางออกจากพระนครพร้อมด้วย พระราชบุตร พระราชธิดา และพระนางมัทรีซึ่งตัดสินใจโดยเด็ดเดี่ยวเสด็จตามพระราชสวามีออกจากพระนคร

กัณฑ์ที่ ๓ กัณฑ์ทานกัณฑ์ มี ๒๐๙ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงการทูลขออภัยโทษให้พระเวสสันดรจากพระนางมยุสดีแก่พระเจ้าสุทนต์ แต่ไม่ทรงโปรดรับฟังเนื่องจากจำต้องขับไล่เรื่องราวบรรยายถึงการแสดงสัตตสดกมหาทานและการให้ทานรถเทียมม้ากับพราหมณ์ที่ทูลขอจากพระเวสสันดร ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในกัณฑ์ที่ ๓ ดังนี้

เมื่อพระเวสสันดรพระราชทานช้างต้นมงคลให้แก่พราหมณ์ชาวกสิงคราชรัฐ ชาวสีพีจึงได้พากันโกรธชิง เมื่อความทราบถึงพระนางมยุสดี ทรงตกพระทัยและรีบรุดมาพบพระเจ้าสุทนต์เพื่อทูลถามหาข้อเท็จจริง และเมื่อทราบแล้วจึงได้กราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้ โดยกล่าวอธิบายว่าการขับไล่ให้พระเวสสันดรไปอยู่ป่านั้น ถือเป็นกรรมเสื่อมเสียเกียรติยศ และกราบทูลเพื่อมิให้พระเจ้าสุทนต์เชื่อตามคำร้องโกลาหลของชาวเมือง ให้ครุ่นคิดอีกคำรบหนึ่งก่อน แต่พระเจ้าสุทนต์มิอาจตรัสคืนคำได้

ภาพที่ ๑๘ ภาพจิตรกรรมฝาผนังราชรถและม้าที่พระเวสสันดรทรงบริจาค กัณฑ์ทานกัณฑ์
ที่มา: วัดทุ่งหมื่นน้อย จังหวัดเชียงใหม่

พระนางผู้เสด็จกลับถึงยังพระตำหนักของพระเวสสันดรด้วยทุกข์แสนสาหัส ด้วยทรง
เป็นห่วงในพระราชโอรสว่าจะต้องเผชิญกับความลำบาก ด้วยความเป็นห่วงด้วยดวงใจของแม่จึง
ได้พรำรำพันดังปรากฏในคำประพันธ์พระมหาชาติกัจจายนะ ฉบับวัดมณีมาวาสดังนี้

แต่นี้ขวัญแม่จักทรง	หน้่งพยัคฆ์หุ้มองค์
ยังผ้าเปลือกไม้คากรอง	
เดินดงโดดเดี่ยวเปลี่ยวหมอง	สู่สิงขรคดลอง
อรัญเวศหิมพานต์	
ฝูงสัตว์จัตุบาทวิษาน	มฤคเป็นบริวาร
ต่างแดนสหชาติโยธา	
เอาเสียงจักจั่นสักกฤณา	ต่างเสียงเสภา
ดุริยปี่แก้วแตรรอง	
ยามย่าแสงสิ้นทินกร	ใบพฤษาลาดนอน
ท่อนไม้มาวางต่างเขนย	
ทุกข์แม่นี้ล้ำลูกเอ๋ย	ทัศน์แม่มีเคย
นิราศปราศจากเวียงวัง	
มัทรีศรีสะเก้าแม่ดัง	หทัยไทยนัยนัง
เจ้าจักจรตามสามี	
ไฉ่ว่าแม่น่าปราณี	วรบาทมัทรี
นุ่มนวลเนื้อสุขุมมาล	

จรถินลาศในไพรสาณท์	เหยียบกรวดกรอกธาร
ตอไม้ไต้้น้ำหนามหนา	
บุกแฝกแยกทุ่งหญ้าคา	คมบาดบาทา
โลหิตจะย่อยหยดไหล	
แต่เสด็จอยู่วังยังใส่	ฉลองบาทเนาใน
ไพรพฤกษ์จะเดินเปล้าตาย	
ไม่เคยเสวยโภชนสาย	แต่นี้ศรีสะเก
จักรมามหาผลาดง	
เจ้าเคยเสวยโภชนนี่่อง	สุพรรณภาชน์ทอง
รองรับสุฟเพียรมังสา	
ละเสียบไปเสวยผลผลา	พรรณพฤษษาป่า
หวานสัมผัสผาดเปรี้ยวเมาเบือ	
ทุกขในไพรเวศนี้เหลือ	ขาดแค่นใครจะเจือ
จะช่วยผดุงดูยกยา (สาคร บุญเลิศ, ๒๕๔๘: ๖๘-๖๙)	

ในวันรุ่งขึ้น พระเวสสันดรได้ทำพิธีลงสรงมธุระ ทรงเครื่องประดับ แล้วเสด็จสู่โรงทานเพื่อทรงเจตนาอันจะให้สัตตกเป็นทาน คือการบริจาคสิ่งของ ๗ อย่าง ๆ ละ ๑๐๐ อัน ได้แก่ ข้าว ม้า รถ สตรี โคนม ทาสหญิง และทาสชาย เมื่อทรงบริจาคสิ่งของเสร็จแล้วจึงได้ทำพิธีหลังชลธารสู่พื้นดินเพื่ออุทิศส่วนกุศลน้อยใหญ่ และให้พระแม่คงคา พระแม่ธรณีเป็นสักขีพยานในการบำเพ็ญทานครั้งนี้ แล้วจึงพาหนออกษัตริย์ทั้งสี่มาราบทูลลาพระเจ้าสุทนต์และพระนางผุสดี

พระนางผุสดีได้ทรงขอให้พระเวสสันดรนั้นเดินทางเพียงลำพัง และขอให้พระนางมัทรีและพระราชนัดดาทั้งสองคงอยู่ในเมือง แต่พระนางมัทรีได้ทูลพระนางผุสดีไปว่าพระนางมัทรีมิได้ทรงกลัวความลำบาก และจะขอติดตามร่วมทุกข์ร่วมสุข รับใช้พระเวสสันดรในป่าด้วย แต่พระนางผุสดีได้ตรัสทักท้วงเป็นคำรบที่สองว่าพระราชนัดดาทั้งสองจะได้รับความยากลำบาก เป็นไข้ป่าด้วยเหลือบร่ำวันรุ่งโรมาไต่ตอม พระนางมัทรีที่นั่นจึงได้ทูลอีกครั้งหนึ่งว่า “ลูกนั้นด้วยความรักสุดอาลัย หากไปแห่งใดจะขอไป ด้วยลูกทั้งสองก็ไม่เคยห่างจากแม่เลย” เมื่อได้ฟังดังนั้นพระเจ้าสุทนต์และพระนางผุสดีจึงมีอาจะตัดทานไว้ได้

กษัตริย์ทั้งสี่จึงกราบทูลลา แล้วเสด็จขึ้นราชรถเทียมม้าออกจากกรุงสีพีมุ่งหน้าเดินทางตรงเข้าสู่ป่าหิมพานต์ เมื่อออกจากพระนครได้สักพักหนึ่ง ปรากฏว่ามีกลุ่มพราหมณ์วิ่งตามมาทูลขอพระราชทานรถม้าเพราะว่ามาไม่ทันรับสิ่งของเมื่อพระเวสสันดรบริจาคสัตตกทาน แต่ก็มิทวยเทพจำแลงองค์ลงมาเป็นละมั่งเทียมแอกรถม้าและรับวิ่งชักนำทางเลี้ยงไป แต่ก็ยังไปพบ

พราหมณ์อีกกลุ่มหนึ่งกราบทูลขอรถม้า ในที่สุดพระเวสสันดรได้พระราชทานรถม้า และให้พระนางมัทรีที่อุ้มพระกัณหาเนื่องจากน้ำหนักน้อยกว่า ส่วนพระองค์เองนั้นอุ้มพระชาติแล้วเสด็จพระราชดำเนินต่อไปสู่ป่าหิมพานต์

กัณฑ์ที่ ๔ กัณฑ์วณปเวสน มี ๕๗ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงสี่กษัตริย์ อันประกอบด้วย พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา และพระชาติ เดินทางจากกรุงเชตุรถถึงนครเจตราช พระยาเจตราช เจ้าเมืองทูลขอพระเวสสันดรให้เสด็จขึ้นครองพระราชสมบัติ แต่พระเวสสันดรไม่ทรงรับ พระยาเจตราชจึงชี้ทางแก่พระเวสสันดรสู่เขาวงกต โดยมีรายละเอียดปรากฏดังนี้

ภาพที่ ๑๙ ภาพจิตรกรรมฝาผนังกัณฑ์วณปเวสนแสดงการเสด็จถึงเมืองเจตราชของพระเวสสันดร
ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จาก
ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

พระเวสสันดรได้ทรงอุ้มพระชาติ พระนางมัทรีที่ทรงอุ้มพระกัณหา เสด็จดำเนินโดยสถลมารคจนถึงเมืองเจตราช เมื่อชาวเมืองเจตราชทราบข่าวก็พากันมารับเสด็จ พระเจ้าแห่งกรุงเจตราชได้ทูลถามพระเวสสันดรว่าเกิดเหตุใดขึ้นแก่เมืองสีพีหรืออย่างไร พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระราชบุตรและพระราชธิดา จึงเดินทางโดยปราศจากผู้ติดตาม รถม้า ช้าง ไพร่พลใด ๆ หรือว่าเกิดกลียุคอาเพศอันใดที่เราพอจะให้การช่วยเหลือได้หรือไม่ พระเวสสันดรจึงได้ตอบว่าไม่มีเหตุอันใด เมื่อพระเจ้าแห่งกรุงเจตราชได้สดับฟังจึงเกิดความชื่นชมและทูลเชิญให้ครองเมืองเจตราช แต่พระเวสสันดรตรัสตอบว่าไม่ทรงโปรดในสมบัติพัสถาน แต่โปรดที่จะบำเพ็ญบารมีในป่าอาศรมดังที่ปรากฏข้อความในพระมหาชาติคัมภีร์ ฉบับวัดมัชฌิมาวาสว่า

ท่านว่าทั้งนี้ เรามียินดี ขอบใจทุกคน
แต่ยังไม่เท่า แนะนำตำบล รัญญา พนาสณห์
คีรีสิงขร (เรื่องเดียวกัน, ๘๑)

พระเจ้าแห่งกรุงเจตราชจึงจัดแต่งเรื่อนนอนให้กับพระเวสสันดรได้พักหนึ่งคืน เช้ารุ่งขึ้น พระเวสสันดรจึงได้พาพระนางมัทรี พระราชบุตร และพระราชธิดาทั้งสองเดินทางต่อไป พระเจ้าแห่งกรุงเจตราชได้บอกทางให้แก่พระเวสสันดรว่าจะต้องผ่านแนวไพรไปจนถึงตำบลที่ตั้งอาศรม จะต้องผ่านวิญญูย์บรรพต อุดมไปด้วยแมกไม้ นานาพันธุ์หลากหลายชนิด เมื่อพันทันนั้นจะเจอแม่น้ำโกติมหามดินที (แม่น้ำเกตุมตี) ที่มีน้ำไหลเชี่ยวใส ให้เสด็จลงทรงสนานน้ำเย็น และเมื่อเดินทางต่อไปเข้าสู่ป่าจะพบถ้ำในภูเขาใหญ่กลางป่ามีหมูนกอาศัยอยู่มากมาย ในป่านั้นมีสระบัว ข้างเขาวงกต มีดอกบัวนานาชนิด น้ำใสไหลเย็น มีผักปลา และสมุนไพรมานาชนิด และทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ขอให้พระมหาบพิตรสร้างอาศรมใกล้แนวเนินเขาภูนั้น

เมื่อได้ทูลแล้วดั่งนั้น พระเจ้าแห่งกรุงเจตราชเกิดความเป็นห่วงในความปลอดภัยของ พระเวสสันดร หากต้องเดินทางเพียงลำพังปราศจากผู้คุ้มกัน อาจได้รับภัยอันตรายจากชาวเมืองที่ยังโกรธแค้นและติดตามมาทำร้ายได้ จึงจัดให้พรานเจตบุตร กำหนดสำรวจมอริยาบถเป็นฤๅษีบำเพ็ญพรตทรงศีลอยู่ปกปักรักษาดงป่าให้ปลอดภัยสำหรับการเดินทาง

ในระหว่างที่พระเวสสันดรกำลังเดินป่านั้น พระอินทร์สองทิพย์สังเกตเห็นว่าพระเวสสันดร กำลังมุ่งหน้ามายังเขาวงกต จึงบัญชาให้พระวิศสุกรรมลงมาเนรมิตศาลา พร้อมเครื่องทรงบรรพชิต และได้ทรงบรรพชาให้กับพระชาติและพระกัณหา พระนางมัทรีที่ทรงบรรพชาด้วยและปรณนิบัติหาผลไม้ถวายพระเวสสันดร รักษาศีลเพียรภาวนาในป่า

กัณฑ์ที่ ๕ กัณฑ์ชูชก มี ๗๙ พระคาถา มีเนื้อหาวรรยายถึงพราหมณ์ชูชกขอทานที่ได้นางอมิตตตาปนา ลูกสาวเพื่อนเป็นคู่ชีวิต นางอมิตตตาปนาต้องการคนรับใช้จึงให้พราหมณ์ชูชกเดินทางไปขอพระกัณหาและพระชาติจากพระเวสสันดร พราหมณ์ชูชกเดินทางสู่เขาวงกต พบพรานเจตบุตรผู้รักษาป่า

ภาพที่ ๒๐ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์ชูชก

ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จากศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

อนึ่งในเนื้อความปฐมเหตุของการได้นางอมิตตตาปนาเพื่อนำมาเป็นภรรยาของชูชกนั้น ปรากฏการอธิบายไว้ในหนังสือมหานิบาตชาดก ทศชาติ ฉบับชินวร เล่มที่ ๒ โดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าได้ทรงแปลไว้เนื่องในงานเสด็จพระราชกุศลในการออกพระเมรุพระศพสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระเมรุ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ในหนังสือชาดกเล่มนี้ได้กล่าวถึงรายละเอียดว่า ชูชกนั้นเป็นชาวบ้านเดิมชื่อทุนวิญญูสุพราหมณ์ คาม ในแคว้นกลิงคราชฎรี ได้เที่ยวขอรับบริจาคทานเป็นจำนวน ๑๐๐ กหาปณะ และฝากไว้ ณ สกulptพราหมณ์แห่งหนึ่ง แต่ชูชกได้กลับมารับทานนั้นเข้าไป สกulptพราหมณ์นั้นจึงได้ใช้ทานบริจาค นั้นเสียหมด ภายหลังชูชกพราหมณ์กลับมาทวง ก็ไม่สามารถจะให้ทรัพย์นั้น สกulptพราหมณ์นี้จึงได้ ยกนางอมิตตตาปนาให้ชูชก และเมื่อนางอมิตตตาปนาได้สมรสอยู่ร่วมชายคา กับพราหมณ์ชูชก นางได้ปฏิบัติหน้าที่ภริยาที่ดี มิได้ขาดตกบกพร่อง เป็นเหตุให้พวกพราหมณ์หนุ่มสกุลอื่น ๆ นำนาง ไปเปรียบเทียบกับภรรยาของตนและถึงกับคุกคามภรรยาของตนอยู่เนื่อง ๆ ว่านางอมิตตตาปนา นี้ ปฏิบัติต่อพราหมณ์ชราโดยชอบ เหตุใดนางภรรยาเหล่านี้จึงมีประพฤติกรรมชอบแก่สามีของตนบ้าง ภรรยาพราหมณ์เหล่านี้จึงคิดว่า หากทำให้นางอมิตตตาปนาเข้าใจและขบไล่ให้หนีไปเสียจาก บ้านนี้ พวกตนจะได้ไม่เดือดร้อน เมื่อคิดเช่นนั้นจึงไปรวมกันประชุมดำนางอมิตตตาปนาในที่ ทั้งหลาย เช่น แม่น้ำ เป็นอาทิ

ในหนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวต่อไปว่าการกล่าวบริภาษแก่นางอมิตตตาปนา นั้น เริ่มต้นด้วยการถากถางถึงการเป็นสาวอายุ ๑๕ ปี แต่เหตุใดจึงได้มามอบตัวให้แก่ชูชกผู้เป็นพราหมณ์แก่อายุ ๘๐ ปี ดูเห็นเป็นเรื่องขบกล (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, ๒๕๓๒: ๒๙๑) ดังจะเป็น “เรื่องทำชั่ว เรื่องลามก เรื่องไม่ยังใจให้เอิบอาบ” (เรื่องเดียวกัน, ๒๙๑) หรือว่าเมื่อชาติก่อนนางถวายบูชาพระด้วยดอกไม้ที่เหี่ยวเฉา และบูชาพระเมื่อตะวันตกดินไปแล้ว และมีฝูงกามาจิกเครื่องบูชา เมื่อนางอมิตตตาปนาได้รับบริภาษจากสำนักนางพราหมณ์เหล่านั้น บ่อยครั้งเข้าก็เหลือจะทน วันหนึ่งนางไปตักน้ำ และโดนรุมกล่าวบริภาษนางจึงถือหม้อน้ำเดิน ร้องไห้กลับเรือน เมื่อชูชกเห็นจึงร้องถามว่าร้องให้ทำไม นางอมิตตตาปนาจึงได้กล่าวว่า นางจะไม่ ไปตักน้ำมาให้ชูชกอีกแล้ว เพราะมีนางพราหมณ์ทั้งหลายกล่าวถ้อยคำบริภาษแก่นางโดยเหตุมา จากพราหมณ์เผ่าชูชก ชูชกจึงอาสาว่า นางอมิตตตาปนาเจ้าไม่ต้องทำงานหนักเพื่อชูชกอีกแล้ว พราหมณ์เผ่าชูชกจะเป็นผู้ทำเองโดยทั้งสิ้น หาน้ำมาให้อาบ แต่ในธรรมเนียมของสำนักพราหมณ์ นั้น นางมิได้เกิดในสกุลที่ใช้ให้สามีนำน้ำมาให้ใช้ นางจึงจะรำลาจากเรือน หากชูชกไม่หาทาสหรือ ทาสีมาไว้รับใช้ ด้วยเหตุที่พราหมณ์ชูชกนั้นไม่มีทรัพย์สินมากพอ สถานะความเป็นอยู่ขัดสน แร้นแค้น จะหาทาสหรือทาสีมารับใช้นั้นเป็นไปได้

ด้วยคาถาที่ ๓๐๘-๓๐๙ อธิบายไว้ว่า

เอहि เต อหมกขิสส ยถา เม วจน สุต

เอส เวสสนตโร ราชา วงเก วสสติ ปพพเต

แปลความได้ว่า มาเถิดแก ข้าจักบอกแกตามที่ข้าได้ยินมา

พระเวสสันดรราชานั้นเสด็จอยู่ที่เขาวงกต

ต ตว คนตวาน ยาจสสุ ทาส ทาสัญจ พราหมณ

โส เต ทสสติ ยาจิโต ทาส ทาสัญจ ขตติโย

แปลความได้ว่า ดูก่อน พราหมณ์ แกจงไปทูลขอทาสและทาสี

กับพระองค์ พระองค์ผู้เป็นขัตติยชาติจักพระราชทานทาสและ

ทาสีแก่แก (เรื่องเดียวกัน)

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้พราหมณ์ชูชกได้ออกเดินทางเพื่อทูลขอพระกัณหาและพระชาลีผู้เสมอด้วยชาติขัตติยะ กลับมาปฏิบัติงานรับใช้นางอมิตตตาปนา

กัณท์ชูชกนับว่าเป็นกัณท์ที่มีความโดดเด่นและสำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นปฐมเหตุให้เกิดการบริจาคนอันยิ่งใหญ่ คือการบริจาคนพระราชาบุตรและพระราชธิดาของพระเวสสันดร พราหมณ์ชูชกอาจถือได้ว่าเป็นตัวแทนผู้โลก เป็นตัวแทน กิเลส ตัณหา โภคะ โมหะ ผู้มีความตะกละ หากเปรียบให้ยิ่งใหญ่ เทียบได้กับมารของพระพุทธเจ้าผู้ซึ่งคอยทดสอบความอดทนและความอดกลั้นในการปฏิบัติบำเพ็ญเพียร เป็นอุปสรรคกีดกันความสำเร็จที่จะนำไปสู่การนิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

กัณท์ที่ ๖ กัณท์จุลพน มี ๓๕ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงพราหมณ์บุตรจะฆ่าพราหมณ์ชูชก แต่พราหมณ์ชูชกใช้อุบายหลอกพราหมณ์บุตรจนในที่สุดพราหมณ์บุตรหลงกล บอกทางไปสู่เขาวงกตแก่พราหมณ์ชูชกโดยปรากฏในรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ ๒๑ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณท์จุลพน

ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จากศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

สุนัขของพรานเจตบุตรเห็นชูชกเดินทางผ่านมาก็รู้มไล่กัด ชูชกจึงหนีขึ้นต้นไม้ เมื่อนายพรานเจตบุตรออกมาเห็นเข้าก็รู้ว่าจะยิงด้วยหน้าไม้ และถามว่ามาที่นี้ด้วยหวังสิ่งใด พราหมณ์ชูชกจึงใช้เล่ห์กลอุบายลวงว่าตนนั้นรับพระราชสาส์นมาจากพระเจ้าสญชัยแห่งเมืองสีพี เพื่อเชิญให้พระราชบุตรและพระราชนัดดาเสด็จนิวัตกลับพระนคร พรานป่าเจตบุตรได้ยินเช่นนั้น จึงเกิดความปราโมทย์ยินดี เชื้อเชิญให้ชูชกลงจากต้นไม้ มานั่งสนทนากัน เตรียมขานเนื้อทรายย่าง ให้เป็นเสบียง พร้อมทั้งบอกทางไปสู่อาศรมว่าให้ระวังอย่าไปทางขวามือแนวไม้สล้าง ให้ตรงไปทางทิศอุดรมุ่งตรงไปยังเขาลูกใหญ่ นั้น ผ่านช่องอนหิน เหวลึก โตรกธารน้อยใหญ่ ขึ้นพฤษานานา พันธุ์ เขตพรรณไม้หอม ๑๐ ประการได้แก่ ราก แก่น กระพี้ เปลือก สะเก็ด ยาง ใบ ดอก ลูกและไม้หอม ภูเขาแห่งนี้สูงใหญ่มีชื่อว่าคันธมาลาเป็นที่อยู่ของมานพคนธรรพ์ ในเขตป่านั้นจะพบอาศรมของพระเวสสันดรสร้างอยู่ท่ามกลางไพรธรรมชาติ เมื่อชูชกฟังคำอธิบายทางเดินป่าของพรานเจตบุตรจบลง จึงได้ลาพรานเจตบุตรและออกเดินทางต่อไป

กัณฑ์ที่ ๗ กัณฑ์มหาพน มี ๘๐ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงพราหมณ์ชูชกพบอจุระฤาษี ชี้อาสู่วางกต และพรรณนาถึงป่าเขาลำเนาไพร บรรยายถึงสระมุจลินท์ และการเดินทางต่อไปของพราหมณ์ชูชก

ภาพที่ ๒๒ ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงอจุระฤาษีชี้อาสู่วางกตแก่พราหมณ์ชูชก กัณฑ์มหาพน
ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จากศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

กัณฑ์มหาพนมีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่วรรณกรรมตั้งที่น้ำผึ้ง ปัทมกลางคูล (๒๕๒๓) ได้เสนอไว้ในงานศึกษาเรื่องฉันทลักษณ์ในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาพนว่าเป็นกัณฑ์ที่มีคำประพันธ์ปรากฏอยู่หลายชนิด มีลักษณะน่าสนใจว่ากัณฑ์อื่นตรงที่ประกอบด้วยรายละเอียดของพันธุ์ไม้ นกป่าและสระบัว เนื้อความปรากฏในกัณฑ์มหาพนนั้นพรรณนาตอนที่อัจจุตฤกษ์พรรณนาป่าหิมพานต์ให้ชุกฟุ้งปรากฏในลำพระเวส-เทศน์มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกอีสานฉบับตรวจสอบชำระโดย พิฑูร มลิวัลย์ (๒๕๓๓) บรรยายความสรุปได้ว่าชุกฟุ้งได้เดินทางผ่านเส้นทางดังที่พรรณนาบุตรได้บอกไว้ ระหว่างทางนั้นพบกับ อัจจุตฤกษ์จึงได้กล่าวโกหกกับอัจจุตฤกษ์ว่า ตนนั้นเป็นผู้ตั้งมั่นและระลึกอยู่ในการบำเพ็ญเพียรเป็นนิจ และเมื่อเดินทางมาในชีวิตหนึ่งอยากได้มีโอกาสพบกับพระเวสสันดรพระองค์ผู้ทรงบารมี ตนยังมีได้มีโอกาสพบสักครั้ง ท่านพำนักอยู่ที่ใด ขอให้อัจจุตฤกษ์ได้บอกทางด้วย เมื่ออัจจุตฤกษ์ได้ยินถ้อยคำไมตรีเช่นนั้น จึงได้ตอบพรหมณผู้ใหญ่ว่า พระเวสสันดรนั้นสร้างอาศรมพำนักบำเพ็ญเพียรอยู่ที่เขาคันธมาลา กับลูกทั้งสองและภรรยา ให้บ่ายหน้าเดินทางไปทิศเหนือ อีกทั้งได้บรรยายลักษณะฉลองพระองค์ (การแต่งตัว) ของพระเวสสันดร พรรณนาพันธุ์ไม้นานาชนิด ได้แก่ ไม้หูกวาง ไม้ตะเคียน ไม้ยาง ไม้พาย ไม้ตะแบก อีกทั้งนกชนิดต่าง ๆ ว่ามีเสียงไพเราะเหมือนดังเสียงขับทิตยแห่งนางฟ้าทั้งหลาย เช่น นกโพระดก นกกาเหว่า พรรณนาสระโบกขรณีว่ามีน้ำใสไหลบริสุทธิ์ดังแก้วไพฑูรย์ และมีดอกบัวหลวงบานอยู่เป็นชั้น ๆ กั้นอยู่เป็นสีเขียว ชาวแดงเหมือนดังนั้นทโบกขรณีเมืองสวรรค์ชั้นฟ้า แล้วจึงได้พรรณนาสระมุจลินทร์ว่าเป็นสระที่มีดอกไม้และดอกบัวบานส่งกลิ่นหอม ในท้ายกัณฑ์จึงได้พรรณนาถึงชนิดของสัตว์ป่า ชนิดของนกป่าต่าง ๆ โดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง^๓

ความงดงามของอาณาบริเวณอาศรมของพระเวสสันดรและพระนางมัทรีนั้นเป็นที่ร่มเย็นรื่นรมย์ รายละเอียดการพรรณนาชนิดของนกต่าง ๆ นั้นปรากฏเป็นตัวอย่างบันทึกไว้ดังที่เจ้าน้อยสำราญ จรุงจิตรประชารมย์ได้บันทึกไว้เมื่อครั้งที่ท่านได้ท่องจำและขึ้นเทศน์ครั้งได้รับ นิมนต์จากเจ้าหลวงน่าน ในงานเทศน์มหาชาติเมืองน่านตามประเพณีล้านนา ระหว่างเดือนยี่เหือน ช้างขึ้น ๘-๑๕ คำไว้ดังนี้

นกยูงคำก่างปีกพ็อน เหยาะหย่องหย็อนแผ่หัวหาง ตั้วแม่วางเสียงร่วน ตั้วบู๊ (ตั้วผู้)
ม่วนเสียงไยเสียงมันไหวอยู่โหล้ง ๆ ร้องก้าวโหว่ง ๆ อยู่บนนุ (ภูเขา) และอีกตอน
หนึ่งว่า ... นกจีแจ็บ มันแล็บ ๆ แต่หากิน นกช่อดินมีเป็นหมู่ นกต้อยเป็นจุม
(พวก) นกกลางหุ่ม (ชอบ) อยู่คุ่ม (พุ่ม) นกขุ่มหุ่มอยู่คุ่มเพื่อยหนา หันเสื่อมา

^๓ เนื้อหากัณฑ์มหาพนที่ปรากฏในสำนวนเทศน์มหาชาติฉบับวัดมณีมาวาสนั้นมีรายละเอียดปรากฏมากกว่าสำนวนลำพระเวส-เทศน์มหาชาติ (๒๕๓๓) กล่าวคือมีการกล่าวถึงธรรมชาติโดยละเอียดแบ่งออกเป็นตอน ๆ ดังนี้ ๑. ผัก ๒. ผลไม้ ๓. ไม้เบญจ-พรรณ ๔. ว่าน ๕. ผักน้ำ ๖. ผักผลไม้ ๗. สัตว์น้ำ ๘. นก

หลอนจวาด (ทำให้ตกใจ) เสือสะดุ้งล้มตัว (หกล้ม) ดิ้นตัวนอนหงายก็มีดังนี้แห
 ละปูพราหมณ์เฒ่าเหยย...(สำราญ จรุงจิตรประชาธมย์, ๒๕๔๒: ๘๑)

กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร มี ๑๐๑ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงพราหมณ์ชุกเดินทางถึงเขา
 วงกตทูลขอพระกัณหา และพระชาติจากพระเวสสันดร เมื่อพระราชบุตรและพระราชบุตรีทรงทราบ
 เรื่องจึงหนีไปหลบในสระบัว พระเวสสันดรทรงเรียกสองกุมารพระราชบุตรและพระราชบุตรีขึ้นจาก
 สระ และมอบทั้งพระราชบุตรและพระราชบุตรีให้พราหมณ์ชุก โดยมีรายละเอียดปรากฏใน
 เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๕) ดังนี้

ภาพที่ ๒๓ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์กุมาร
 ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จาก
 ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

เมื่อชุกเดินทางมาถึงเขาวงกตแล้ว มองเห็นสระโบกขรณี และเมื่อมองไปทางทิศอุดร เห็น
 อาศรมสวยงาม จึงมั่นใจว่านี่คือศาลาบำเพ็ญศีลของพระเวสสันดร แต่ก็ยังไม่เข้าไปทันที ฝ้าดู
 มองเห็นพระนางมัทที่กลับมาจากหาเผือก ผลไม้ จึงคิดได้ว่ารอพักอยู่หนึ่งคืนก่อนจักดีกว่า
 หากเข้าไปทูลขอพระราชบุตร และพระราชธิดาในขณะที่พระนางมัทที่ยังอยู่ในอาศรม มีมีทางที่จะ
 ได้รับพระราชทานเป็นแน่แท้ พราหมณ์เฒ่าชุกจึงได้ตัดสินใจนอนค้างข้างแรมริมเชิงเขา รอให้
 ไฟสว่างจึงจะเข้าไปกราบพระเวสสันดร

ตกดีก พระนางมัทที่ฝันเห็นในนิมิตว่ามีชายเนื้อตัวดำ ทัดดอกไม้สีแดง แล้วมาควักดวงตา
 และหัวใจของพระนางออกไป พระนางตกใจตื่นและคิดว่าเป็นฝันร้ายบอกเหตุแน่ จึงเสด็จไปเฝ้า

พระเวสสันดรกลางดึกและทูลถามว่าฝันนี้เป็นเช่นไร พระเวสสันดรเมื่อฟังแล้ว ทรงเห็นเหตุการณ์ในกายภาคหน้า แต่มีตรัสบอกพระนางมัทรีที่ด้วยกลัวว่าพระนางจะเป็นกังวล บอกให้พระนางกลับไปนอนหลับพักผ่อน คงเป็นเพราะว่าอยู่ผิดที่ผิดทางธาตุคงจะสำแดงเสียกรรมัง ออกจากเมืองมาอยู่ป่า ให้รีบนอนเสียรุ่งขึ้นจะได้มีแรงบำเพ็ญเพียรต่อไป

เมื่อเช้าขึ้นพระนางมัทรีที่จึงได้พาพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งสองอาบน้ำและพากลับมาฝากไว้กับพระเวสสันดรก่อนที่จะออกไปหาผลไม้ ได้กำชับพระกัณหาและพระชาลีว่าอย่ารบกวนพระบิดา อย่าทะเลาะกัน ให้พี่ดูแลน้อง เมื่อสิ่งลาพระราชโอรสและพระราชธิดาแล้ว จึงยกสาแหรกคานหาไว้บนป่า เดินร้องให้ออกจากอาศรมไปด้วยความไม่สบายใจ

เมื่อซุกที่นอนนอนแล้ว พบว่าพระนางมัทรีที่ได้ออกไปหาผลไม้ในป่า จึงได้เดินมาหน้าอาศรม พระเวสสันดรจึงได้ให้พระชาลีออกไปต้อนรับพรหมณ์เฒ่าเชื้อเชิญ เข้าพักด้านในอาศรม แต่พรหมณ์เฒ่าแสดงกิริยาต่ำช้ากับพระชาลี พระชาลีจึงหนีไปให้พ้นทาง ฝ่ายพรหมณ์ซุกก้มลงกราบนมัสการพระเวสสันดรทูลว่าชีวิตยากลำบาก เปรียบเทียบกับฝูงปลาน้อยใหญ่ ได้อาศัยพระบรมโพธิสมภารเป็นอ่างน้ำ ได้อาศัยใบบุญชีวิต จะขอพระชาลีและพระกัณหาไปทำงานรับใช้เป็นทาส

เมื่อพระเวสสันดรได้ฟังดังนั้นแล้ว ด้วยพระทัยแน่วแน่ในเจตนายินดีด้วยการบริจาคพระราชบุตรและพระราชธิดา แต่ก็ได้กล่าวตรัสว่า “ลูกรักดวงดวงชีวิต หากยกให้ซุกแล้ว ขอให้รอพระนางมัทรีที่ได้กลับมาจากสิ่งเสียกับลูกเสียก่อน” ซุกได้รตรองดูแล้วเห็นจะไม่ได้การ พระนางคงจะไม่ให้พระราชบุตรและพระราชธิดาทั้งสองจากไปโดยง่าย

ในระหว่างนั้นพระกัณหาและพระชาลีได้พากันไปหลบซ่อนในสระใต้ใบบัว และสัญญากันว่าใครมาเรียกก็จะไม่ออกมา พระเวสสันดรจึงเล่านิทานเรื่องเรือสำเภาให้ฟัง เมื่อพระชาลีได้ฟังแล้วตรัสได้ในปัญญาว่าจะให้พระบิดาเรียกถึงสองหนนั้นไม่เป็นการสมควร ตนนั้นเกิดในวงศ์กษัตริย์ ควรช่วยพระบิดาช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นจากวิญญูสงสาร แล้วจึงเปิดใบบัวขึ้นจากสระ พระเวสสันดรจึงได้มอบพระกุมารทั้งสองให้กับซุก

เมื่อซุกออกเดินทาง ซุกกระทำการเกี้ยวกราด ดีด้วยเชื้อเอกเถาวัลย์ ตวาดข่มขูมิเกรงกลัว พระเวสสันดรเห็นแล้วก็เป็นที่โสมนัสในพระทัย ฝ่ายซุกได้พาพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งสองเดินทางต่อไปในป่า พระกัณหาและพระชาลีจึงได้ตั้งจิตอธิษฐานในระหว่างการเดินทางให้ทวยเทพเทวาในป่าได้เป็นสักขีพยานรับทราบและนำความไปกราบทูลพระนางมัทรีที่ด้วยว่าพรหมณ์เฒ่ารังแก กลั่นแกล้ง ทุบตีพระกัณหาและพระชาลี เทพให้ทุกองค์ในป่าต่างตกตะลึง รู้สึกสลดในกรกระทำของพรหมณ์ซุก ปากกลับเสียบส่ง

กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี มี ๙๐ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงพระนางมัทรีที่เดินทางไปหาอาหารในป่า พบเทวดาแปลงกายเป็นสัตว์วิธยานอนขวางทางไว้ เมื่อกลับถึงอาศรมไม่พบ

พระกัณหาและพระชาลี ทูลถามพระเวสสันดรจึงได้ทราบว่าได้บริจาคพระราชบุตรและพระราชธิดาทั้งสองแก่พราหมณ์ชุก พระนางมัทที่เสียพระทัยร่ำไห้จนสลบไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ ๒๔ ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงพระนางมัทที่สลบ กัณท์มัทที่
ที่มา: วัดทุ่งหมื่นน้อย จังหวัดเชียงใหม่

ครั้นเมื่อองค์เทพไท้ในป่าเขาได้ทราบความต่างก็ประชุมปรึกษากันว่าจะทำเช่นไรดี หากพระนางมัทที่ทราบความแต่วัน พระนางจะต้องเร่งติดตามไปอย่างแน่นอน เทพสามองค์จึงลำแดงองค์เป็นราชสีห์หนึ่งตัวและเสือโคร่งสองตัวขวางหน้าพระนางมัทที่ไว้ ฟักลับมีดเป็นเมฆหมอก ให้เป็นที่น่าตกใจกลัวยิ่งนัก พระนางจึงได้วางสาแหกรลงกราบอัญชูลีแก่เสือทั้งสองตน กล่าวว่พระนางคือพระนางมัทที่หน่อกษัตริย์ ขอให้ได้เปิดทางให้นางได้กลับไปให้นมพระกัณหา และนำผลไม้กลับไปถวายพระเวสสันดรด้วยเถิด

เมื่อกลับมาถึงอาศรมแล้วพระนางจึงร้องเรียกพระกัณหาและพระชาลี แต่ไม่มีเสียงตอบกลับมา จึงได้ตรัสถามพระเวสสันดร พระเวสสันดรทรงนึกในพระทัยว่าหากบอกพระนางไป พระนางคงจะเสียพระทัยเป็นยิ่งนัก จะเบี่ยงเบนพระทัยนางได้อย่างไร เห็นจะมีแต่ให้พระนางเจ็บช้ำน้ำใจด้วยเรื่องการหึงหวงเพื่อเป็นการถ่วงเวลา จึงได้ตรัสบริภาษพระนางมัทที่ว่าเหตุใด จึงกลับคืนสู่อาศรมมีดคำ หรือว่าไปเที่ยวเล่นคบขู้สุ่ชายอยู่ที่ใด พระนางก็มีรูปโฉมงดงามเป็นที่หมายปองของพราหมณ์หนุ่มมิใช่หรือ

พระนางได้ฟังดังนั้นให้เกิดความโทมนัสเป็นยิ่งนัก และกราบทูลว่าพระนางมีแต่ความจงรักภักดี ตามติดมารับใช้ ถวายชีวิตให้แก่องค์ผู้ทรงธรรม แล้วจึงออกค้นหาพระกัณหาพระชาลีตามที่ซ่อนต่าง ๆ จนหมดแรงเป็นลมสลบไปเมื่อเวลาสามยาม

พระเวสสันดรเมื่อได้ออกติดตามและพบพระนางเป็นลมหมดสติไป พระองค์ทรงตกพระทัย และอุ้มพระนางวางไว้บนตัก จับตัวดูเห็นว่ายังอุ่น สักพักหนึ่งพระนางฟื้นตื่นขึ้นและได้กราบทูลขอให้ออกความจริง พระเวสสันดรจึงได้ออกความจริงแก่พระนางว่าได้พระราชทานพระกัณหาและพระชาติเป็นทานให้แก่ชูชกไป พระนางมัททีจึงทูลถามกลับไปว่าเหตุใดจึงไม่บอกเสียแต่แรก ปล่อยให้พระนางถามหาเสียจนหมดแรงสิ้นสติสมประดีไป พระเวสสันดรได้ตอบกลับไปว่าหากตอบแต่แรกพระนางจะมิยอมฟัง เปรียบเสมือนบุคคลมาเหนี่ยวให้พักก่อน หากรู้แต่แรกแรงทุกขจะหนักยิ่งนัก มาบัดนี้พระนางมองเห็นธรรมและสามารถถว้มนุโมทนาด้วยได้ และหากมีใครมาปรารภนาขอรับบริจาคตัวพระนาง พระนางย่อมยินดีอนุโมทนาด้วยในกุศลการบริจาคของพระเวสสันดร

สำนวนการบรรยายพระราชพิธีปลงศพพระนางมัททีที่ปรากฏในกัณฑ์มัททีนั้นมีความวิจิตรดั่งที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้ยกย่องไว้ว่าเป็นรจนาเอกสำหรับการบรรยายเครื่องตกแต่งงานพระศพ (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓) อีกทั้งปรากฏการยกย่องรจนาสำนวนฉบับหิงแก้วมโนวราษประพันธ์ขึ้นไว้โดยพญาปัญญาพิชาจารย์ (สำราญ จรุงจิตรประชารมย์, ๒๕๔๒: ๘๙) ได้ใช้สำนวนฉบับนี้เทศน์มหาชาติเมื่อครั้งได้รับนิมนต์ให้ไปขึ้นธรรมมาสน์เทศน์ ณ วัดหัวเวียงใต้ จังหวัดน่านเมื่อราวปีพุทธศักราช ๒๔๗๒ ในการบรรยายตอนพระนางมัททีกลับจากหาห่มันในป่าและกลับมาอาศรมไม่พบพระธิดาและพระโอรสทั้งสอง พระนางมีความโศกเศร้าเสียใจร้องไห้จนสลบล้มลง พระเวสสันดรตกพระทัยและเข้าพระทัยว่าพระนางสิ้นแล้ว จึงรำพึงรำพันเรื่องการปลงศพของพระนางว่าหากสิ้นขณะที่ยังเป็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินนั้น พระองค์จะได้จัดให้สมพระเกียรติเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน และการพระราชทานเพลิงจะประกอบด้วยการจุดพลู จุดดอกไม้เพลิง ไฟพะเนียงอย่างสวยงามดั่งกวีเมืองเชียงใหม่ได้รจนาไว้อย่างไพเราะดั่งที่เจ้าน้อยสำราญ จรุงจิตรประชารมย์ได้บันทึกจากความทรงจำไว้ว่า

ขึ้นพะพู่ ตกลงพะพริ้ง เหมือนน้ำหลังไหลตาม เป็นไผ่งามย่อมดอก ก้าวข้าวดอกต๋ำ
ผาย ไฟสะหงายดอกสร้อย ขวิดดอกย่อยแจจันสะเป็กลนลันแตกฟ้าแก้ว แยกเป็นเปี้ยว
ควันไฟเขียวติดช่อฟ้า บานก่าอำเหมือนดั่งจักบินบน ลมกิดกิวบิตสิวปั่นเกล้า เหมือน
จักมาบัต เอามาสาทเจ้าแม่เมื่อบนกระทำกานสันนี้แล้ว จึงจักเป็นโบราณส่งสะกาน
นางพยามาแต่ก่อนและหนานางเหี้ย (สำราญ จรุงจิตรประชารมย์, ๒๕๔๒: ๘๒)

กัณฑ์ที่ ๑๐ กัณฑ์สักกบรรพ์ มี ๔๓ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงพระอินทร์แปลงกายเป็นพราหมณ์มาทูลขอพระนางมัททีจากพระเวสสันดร เมื่อพระเวสสันดรให้นางมัททีแก่พราหมณ์แล้ว เทวดาจึงคืนพระนางมัททีแก่พระเวสสันดรและให้พร ๘ ประการแก่พระเวสสันดร โดยปรากฏในรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ ๒๕ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์สังกบรพ

ที่มา: วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

เมื่อพระอินทร์ทราบความเรื่องการบริจาคพระราชบุตร และพระราชธิดาทั้งสองของพระเวสสันดรแก่พราหมณ์เฒ่าชุก จึงได้จำลององค์ลงมาเป็นพราหมณ์ เพื่อทูลขอพระนางมัทรีที่ไว้ก่อนทีจะมีชายชู้คนใดมาขอพระนางไปก่อน

พระเวสสันดรนั้นเมื่อได้ตรัสยกพระนางมัทรีให้ก็มีแน่ใจว่าพระนางมัทรีนั้นจะเข้าใจ หรือไม่ว่าการกระทำของพระองค์นั้นเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ จึงได้ตรัสถาม พระนางมัทรีที่ทูลตอบว่า พระนางมีจิตยินดีช่วยพระสวามีให้เร่งพาเรือสำเภานี้ให้ถึงฝั่ง

เมื่อพระอินทร์แปลงได้รับพระนางมัทรีแล้ว จึงได้ถวายคืนแก่พระเวสสันดร และได้สำแดงอิทธิฤทธิ์ให้เห็น พร้อมให้พร ๘ ประการแก่พระเวสสันดรและพระนางมัทรีดังนี้

๑. ขอให้พระบิดาคลายโกรธ
๒. ขอให้ปล่อยคนที่ต้องโทษ
๓. ขอให้คนแก่เฒ่าได้หายเจ็บจากโรคภัย ไพร่ฟ้าได้มีสุขถ้วนทั่วกัน
๔. ขอให้อย่าได้พบคนพาล
๕. ขอให้ลูกทั้งสองได้กลับคืนครองกรุงสีพี
๖. ขอให้ฝนท่าแก้วตกเป็นเงินทองเมื่อคืนพระนคร
๗. ขอให้ทรัพย์สินที่บริจาคมีมีหมดไป
๘. ขอให้ได้เกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

กัณฑ์ที่ ๑๑ กัณฑ์มหाराช มี ๖๙ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงพราหมณ์ชุกพาพระกัณหา และพระชาติหลงทางเข้าสู่เมืองสีพี พระเจ้าสุทนต์ทรงได้พระราชธิดาทั้งสองคืนจากพราหมณ์ชุก และเลี้ยงตอบแทนพราหมณ์ชุก พระเจ้าสุทนต์เตรียมไปรับพระเวสสันดร และพระนางมัทรีที่กลับคืนสู่เมือง โดยปรากฏเนื้อความโดยละเอียดดังนี้

ภาพที่ ๒๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์มหาราช
ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จาก
ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

พราหมณ์ชุกเดินทางกลางป่าเมื่อพราหมณ์หลับไปแล้วนั้น เทพท้าวในป่าสองตนมีเมตตาจิตได้จำแลงตนมาเป็นฤๅษี ๒ องค์เปรียบเหมือนพระเวสสันดรและพระนางมัทรี มาช่วยปิดกล่อม พัดวีหาอาหารและกล่อมพระกัณหาและพระชาติทั้งสองจนหลับไป เมื่อตื่นแต่เช้าจึงได้เดินทางต่อไป แต่กลับหลงทางเข้าสู่เมืองสีพี เมื่อเดินทางเข้าประตูเมือง ชาวเมืองต่างก็จำได้คลับคล้ายคลับคลาว่าเด็กน้อยทั้งสองนี้เหมือนพระกัณหาและพระชาติ ความทราบถึงพระเจ้าสุทนต์แห่งกรุงสีพี จึงได้ส่งเจ้าหน้าที่มาเชิญพราหมณ์ให้เดินทางเข้าไปในพระราชวัง สอบถามว่าได้เด็กน้อยมาจากไหน พราหมณ์จึงทูลตอบไปว่าเดินทางหลงไปในป่าไปถึงอาศรมของพระเวสสันดร พระเวสสันดรมีพระประสงค์จะบริจาดพระราชบุตร และพระราชธิดา พราหมณ์ชุกจึงรับบริจาดมา แล้วจึงนำพระราชนัดดาทั้งสองกลับมาส่งพระอัยยิกา

เมื่อเหล่าเสนาทั้งหลายได้ยิน กลับบริภาษการกระทำของพระเวสสันดรว่ายิ่งหนักร้ายมากขึ้นกว่าเมื่อครั้งอยู่ในเมือง ครานี้ไปอยู่ป่าถึงกับบริจาดพระราชบุตรและพระราชธิดา ฝ่ายพระเจ้าสุทนต์ไม่ยอมให้พระราชนัดดาได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจไปมากกว่านี้ เมื่อถูกขับออกจากเมืองแล้วยังต้องโดนบริจาด อีกทั้งโดนทรมานจากชุก และต้องมาฟังความเสียหายของพระบิดา พระองค์จึงตรัสรับสั่งว่าพระองค์กลับเห็นชื่นชมการบริจาดของพระเวสสันดรที่มีจิตตั้งมั่นในการบำเพ็ญทานบารมี แล้วจึงได้พระราชทานทรัพย์เป็นรางวัลให้แก่ชุกที่ได้นำพระกัณหาและพระชาติกลับสู่พระนคร และจัดการแต่งองค์ทรงเครื่องให้สองพระราชนัดดา และทำการรับขวัญ จุดเทียนแว่นขวัญรับขวัญเจ้าทั้งสอง พระเจ้าสุทนต์และพระนางมยุรี เตรียมไปรับพระเวสสันดร และพระนางมัทรีที่กลับคืนสู่เมือง

กัณฑ์ที่ ๑๒ กัณฑ์ฉกษัตริย์ มี ๓๖ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงการพบกันของหกกษัตริย์
ทุกพระองค์บังเกิดความปีติยินดีถึงกับสลบไป พระอินทร์ทรงรับรู้และบันดาลให้เกิดฝน
โบกพรอพระประพรมจนกระทั่งหกกษัตริย์ฟื้นคืนสติ

ภาพที่ ๒๗ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์ฉกษัตริย์
ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จาก
ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

พระเวสสันดรนั้นเมื่ออยู่ที่อาศรมเพียงสองพระองค์กับพระนางมัทรีที่นั่น พระองค์ได้ยิน
เสียงดังสั่นก้องในป่า จึงสงสัยว่าจะมีเหตุใดสักอย่าง หรือจะเป็นฝ่ายศัตรูที่ตามมาจะราน

เมื่อพระเจ้าสุทนต์และขบวนตามมาถึงแล้ว พระเจ้าสุทนต์จึงบอกแก่พระนางมุสดีว่า
ขอให้พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปเพียงลำพังก่อน และเมื่อได้พบพระเวสสันดรแล้วจึงได้
ตรัสไต่ถามว่าบ้านเมืองเป็นอย่างไร อุดมสมบูรณ์ มีวิฤตอันใดหรือไม่ ฝนฟ้าตกต้องตามทำนอง
หรือไม่ พระนางมุสดี พระกัณหาและพระชาลีจึงได้เสด็จตามลงมา เมื่อพระกัณหาและพระชาลีได้
พบพระนางมัทรี ทั้งสามก็ดีใจร้องไห้จนล้นหมดสติไป ฝ่ายพระนางมุสดีก็ตกพระทัยที่เห็น
พระนางมัทรี พระกัณหาและพระชาลีหมดสติไป ก็ตกพระทัยหมดสติไปด้วย พร้อมด้วยพระ
เจ้าสุทนต์ สูดทำยพระดาบสเวสสันดรก็หมดสติ รวมทั้งเหล่าขบวนที่ตามมาก็ตกใจเมื่อเห็น
กษัตริย์ทั้งหกเป็นลมหมดสติไปนึกว่าสิ้นพระชนม์ก็ตกใจหมดสติกันไปทั้งหมด ฝ่ายพระอินทร์เมื่อ
เห็นดังนั้น จึงได้เนรมิตให้ฝนตกชุบให้กษัตริย์ทั้งหกฟื้นคืนสติ เหล่าเสนาทั้งหลายต่างกราบทูล
เชิญพระเวสสันดรคืนเมือง ลาลีกาจากพระดาบสกลับนครสีพี และขอขมาโทษแต่หนหลังมา

กัณฑ์ที่ ๑๓ กัณฑ์นครกัณฑ์ มี ๔๘ พระคาถา เนื้อหาบรรยายถึงพระเวสสันดรและพระนางมัทรีที่ได้ทรงลาจากเพศพรตฤๅษีนิวัตคืนสู่พระนครครองเมืองสีพี ห่าฝนสัตว์ตรถนาระาตกทั้งภูมิมณฑล พระเวสสันดรโปรดให้ประชาชนทำบุญทำทานจนสิ้นพระชนม์ดังปรากฏเนื้อหาจากกัณฑ์ที่ ๑๓ ในหนังสือพระมหาชาติค คำกาพย์: สำนวนฉบับวัดมัชฌิมาวาส โดยสาคร บุญเลิศ (๒๕๔๘) ดังนี้

ภาพที่ ๒๘ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง กัณฑ์นครกัณฑ์

ที่มา: วัดบ้านก่อ จังหวัดลำปาง โดยความอนุเคราะห์จากศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี

พระเจ้าสุทนต์แห่งกรุงสีพีได้กล่าวขอโทษแก่พระเวสสันดร ด้วยเหตุว่าฟังคำของเหล่าเสนาอันเป็นเหตุให้ต้องขับไล่พระเวสสันดรออกจากเมืองพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระกุมารทั้งสองพระกัณฑ์และพระชาติต้องได้รับความลำบาก จึงทูลเชิญให้กลับมาครองเมืองเพื่อประกาศคำสั่งสอนให้ชาวเมืองได้มีจิตเมตตา กรุณา ทำบุญทำทานและตั้งมั่นในศีลธรรมด้วยพระเวสสันดรคิดแล้วว่าการกลับครองนครนั้นจะได้ทำทานทุกวัน และจะได้เป็นการตอบแทนคุณพระราชบิดาและพระราชมารดา จึงได้เสด็จลงสมรุมธรราก่อนพิธีราชาภิเษก ในขณะเดียวกันได้นึกอำลาเมืองป่าไพร อาศรมศาลาแหล่งบำเพ็ญเพียร เสียงนกร้องสกฤนาในป่าที่เคยเป็นเสียงสงบเมื่อบำเพ็ญโพธิสมภาร

พระเจ้าสุทนต์ได้เสด็จกลับเมืองสีพีเพื่อเตรียมการ และสั่งให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ จัดเตรียมพระราชพิธีรับขวัญพระเวสสันดรกลับสู่นครและครองเมืองดังที่ได้ขอพรไว้ ๘ ประการ

๒.๕ พระนักเทศน์และผู้ถ่ายทอดเทศน์มหาชาติล้านนาที่สำคัญ

๒.๕.๑ พระครูอดุลสีลกิตติ์

พระครูอดุลสีลกิตติ์ เดิมนามว่า ประพัฒน์ นามสกุล บุญชุ่ม เป็นภิกษุชาวไทย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดธาตุดำ (บรมพิมานราชสถูปฐานสุวัณณภูมิปฏิภมมหาสังฆราชวาส) ตำบลหายยา อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๒๙ พระครูอดุลสีลกิตติ์

พระครูอดุลสีลกิตติ์ เกิดวันที่ ๔ ๗ ๑๐ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๗ ณ บ้านสันป่าข่า ตำบลสันทราย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ บรรพชาเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๙ ณ วัดศรีมงคล ตำบลสันทราย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในการบรรพชาครั้งนั้นมีท่านพระครูโสภณเจติยาราม เจ้าคณะอำเภอฝางในขณะนั้นเป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาได้อุปสมบทเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๘ ณ วัดเจติยงาม ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการอุปสมบทครั้งนี้มีพระครูโสภณเจติยารามเป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวุฒินิพนธ์พิศิษฐ์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ พระครูเทพวุฒินิพนธ์เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระครูอดุลสีลกิตติ์ได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๗ จากกระทรวงศึกษาธิการทางด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเทศนาธรรม ทำนองเทศน์มหาชาติแบบล้านนา การประพันธ์บทร้อยกรอง และเขียนตำราทางวิชาการล้านนาคดี ตลอดจนการคิดคำนวณและจัดทำปฏิทินล้านนา อนุรักษ์โบราณวัตถุและรวบรวมคัมภีร์โบราณ องค์ความรู้ทั้งหมดของท่านได้ถ่ายทอดเผยแพร่ไปสู่ชุมชนและผู้เรียนทุกระดับการศึกษาต่อเนื่อง

พระครูอดุลสีลกิตติ เป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญประเพณีและพิธีกรรม สำหรับการเทศนาธรรมได้ฝึกฝนตั้งแต่เป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๔ ปี มีความสามารถในการแสดงธรรม ๔ ประเภทดังนี้

๑. เทศน์แบบมหาชาติเวสสันดรชาดกโดยเฉพาะกัณฑ์กุมารบรรพ์ กัณฑ์มัทรี กัณฑ์ฉกษัตริย์ นครกัณฑ์ทำนองมะนาวล่องของ ทำนองน้ำตกตาด ทำนองพร้าวไกวใบ ทำนองหมาไต่คันทนา
๒. เทศนาธรรมวัตรแบบล้านนา ใช้เทศนาสอนพุทธศาสนิกชน
๓. การเทศน์บรรยายแบบภาคกลาง ใช้เทศน์อบรมประชาชนทั่วไปร่วมกับคณะสงฆ์
๔. การเทศน์แบบปจฺฉา-วิสัยนา ซึ่งต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบเป็นอย่างดี พระครูอดุลสีลกิตติยังมีความเชี่ยวชาญในด้านพิธีกรรมล้านนา พิธีบายศรีสู่ขวัญ ลูกแก้ว (นาค) สู่ขวัญพระสงฆ์ระดับมหาเถระ เช่น เจ้าคณะภาค ๗ การทำพิธีสืบชะตาคน การสืบชะตาบ้านเมือง สืบชะตาแม่น้ำ ป่า แบบล้านนา การทำพิธีพุทธาภิเษก พิธีกินอ้อผญา เพื่อเพิ่มพลังปัญญาและปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ให้ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ล้านนาแก่พุทธศาสนิกชน

ในด้านภาษาและวรรณกรรม พระครูอดุลสีลกิตติยังได้ประพันธ์หรือยกทรง ทั้งของ ภาคกลางและล้านนา สร้างสรรค์งานประพันธ์ล้านนาคติในรูปแบบหนังสือเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ ประวัติ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเผยแพร่ธรรมะ ประเพณีวัฒนธรรม ล้านนา ได้แก่ หนังสือฮีดกของของป่าเก่า คู่มือมัคทายก (อาจารย์วัด) ในการประกอบพิธีกรรม หนังสือสาระล้านนาคติ (ภาคพิธีกรรม) สาระล้านนาคติ (ภาคประเพณีวัฒนธรรม) นอกจากนี้ยังมี บทความวิชาการด้านล้านนาคติพิมพ์เผยแพร่จำนวนมาก

พระครูอดุลสีลกิตติเป็นผู้ริเริ่มคิดคำนวณปฏิทินล้านนาพิบสาโบราณ ให้กลับมาเป็นที่นิยมของคนล้านนาทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เกือบจะสูญหายไปเพราะขาดผู้คิดคำนวณและจัดทำเป็นแบบปฏิทินล้านนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย เป็นผู้มีความสามารถในเชิงงานช่างออกแบบเสนาสนะพระภิกษุตามขนบศิลปะภาคกลางและล้านนา ท่านยังได้รวบรวม คัมภีร์โบราณสมุดข่อย (พิบสา) ที่บันทึกเรื่องราวพิธีกรรม ความเชื่อ กฎหมาย ตำรายา คัมภีร์มหาเวสสันดรชาดก เพื่อใช้เป็นคู่มือศึกษาและเรียนรู้อักษรเมืองล้านนา

พระครูอดุลสีลกิตติสำเร็จการศึกษาเป็นนักธรรมเอก สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ ๑ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าคณะตำบลหายยา เจ้าอาวาสวัดธาตุดำ

พระครูอดุลสีลภิตติ์ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระนักเทศน์ที่มีกระแสเสียงไพเราะมากที่สุดรูปหนึ่งของประเทศไทย และได้รับการยกย่องว่าเป็นพระนักเทศน์ที่มีรูปแบบ ท่วงทำนอง การเทศน์ถูกต้องตามแบบฉบับของล้านนา มหาเถรสมาคมยกย่องให้เป็นแม่แบบนักเทศน์ ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ และยังได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ “เพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๖ ได้รับการเชิดชูเกียรติ “ภูมิแผ่นดิน ปีนล้านนา” จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นครูภูมิปัญญารุ่นที่ ๗ แห่งประเทศไทยด้วย

๒.๕.๒ พระใบฎีกาชาญณรงค์ จนุทสโร

ภาพที่ ๓๐ พระใบฎีกาชาญณรงค์ จนุทสโร

พระใบฎีกาชาญณรงค์ จนุทสโร เจ้าอาวาสวัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มีภูมิลำเนาเป็นชาวสันทราย จังหวัดเชียงใหม่โดยกำเนิด โยมบิดาชื่อ นายอินทร์ ตนขัน โยมมารดาชื่อนางพรรณ ตนขัน ศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ จากโรงเรียนวัดต้นโชคหลวง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ได้บวชเป็นสามเณรที่วัดทุ่งหมื่นน้อย และเข้าศึกษาที่โรงเรียนเซตุพนศึกษา (ในสังฆราชูปถัมภ์) จังหวัดเชียงใหม่จนจบชั้นมัธยมศึกษาและจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ขณะที่ท่านเป็นสามเณร พระครูใบฎีกาชาญณรงค์เริ่มต้นหัดเทศน์ธรรมวัตรกับ พระทศพลธรรมโต เจ้าอาวาสวัดทุ่งหมื่นน้อยในสมัยนั้น ในระยะต่อมาได้เริ่มต้นศึกษาทำนองเทศน์ ระบุว่าทำนองธรรม ระบุว่าเทศน์มหาชาติกับพ่อครูประพัฒน์ ไชยชนะซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นพ่อครูที่เชี่ยวชาญในการใส่กาพย์ การอ้อองขวัญ และการสุมาตราวาทาน ทั้งแบบเสียงใหญ่ เสียงกลางและเสียงเล็ก

พ่อครูประพัฒน์มีลูกศิษย์ทั้งเป็นพระ เณรและ ขรวาาส (น้อยหนาน) โดยท่านได้ฝึกสอนพระเณรที่บ้านของท่านเพื่อสืบทอดวิชาให้กับพระเณรที่เดินทางไปขอความรู้จากบ้านพ่อครู ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว พ่อครูประพัฒน์ได้ถ่ายทอดการเทศน์มหาชาติให้กับพระใบฎีกาชาญณรงค์ตั้งแต่วัยเด็ก ในภายหลังเมื่อได้บวชเป็นสามเณร พระใบฎีกาชาญณรงค์ จนุทสโรได้ศึกษาทำนองและการเทศน์กับพระครูวิสิฐศีลาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดวังสิงห์คำ เจ้าคณะตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

พระครูวิสิฐศีลาภรณ์นั้นก็ได้ศึกษากับพ่อครูประพัฒน์ ไชยชนะด้วยเช่นกัน จึงถือได้ว่าสายการสืบทอดระบุว่าทำนองเทศน์มหาชาติในจังหวัดเชียงใหม่ที่สำคัญนั้นคือสายของพ่อครูประพัฒน์ ไชยชนะ ผ่านพระครูวิสิฐศีลาภรณ์ และสืบทอดสู่พระนักเทศน์รุ่นใหม่ในปัจจุบันคือพระใบฎีกาชาญณรงค์ ถือได้ว่าพระใบฎีกาชาญณรงค์เป็นพระรุ่นใหม่ที่สำคัญองค์หนึ่งในล้านนาที่ได้สืบทอดทำนองเทศน์มหาชาติล้านนาแบบโบราณ

พระใบฎีกาชาญณรงค์ จนุทสโรได้รับการยอมรับและยกย่องว่าเป็นพระนักเทศน์รุ่นใหม่ ที่สืบทอดระบุว่าทำนองเทศน์ไว้อย่างถูกต้องและครบถ้วน อุทิศตนให้กับการเผยแผ่ทำนองเทศน์สาธิตและสอนการเทศน์ระบุว่าทำนองเทศน์มหาชาติที่วัดลอยเคราะห์ ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นประจำทุกวันอาทิตย์ ทำการเผยแผ่และอัดบันทึกเสียงการบรรยายพร้อมการสาธิต และอธิบายหลักการเทศน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แผ่นดีวีดี หลักรัฐธรรมนูญ เอกสารบรรยายการเทศน์มหาชาติ และเว็บไซต์เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต (Facebook) อีกทั้งยังจัดรายการเสียงธรรมจากวัดทุ่งหมื่นน้อยบรรยายธรรมพื้นเมือง เผยแผ่การเทศน์ระบุว่าทำนองต่าง ๆ ออกอากาศทางสถานีวิทยุคลื่นความถี่ FM 90.25 อีกด้วย

พระใบฎีกาชาญณรงค์ จนุทสโรได้รับการยกย่องว่าเป็นพระนักเทศน์ที่มีเสียงไพเราะ มีระดับเสียงสูง เปล่งอักขระคมชัด มีการเดินทำนองที่ประทับใจผู้ฟัง และรักษารายละเอียดของการเอื้อนทำนองตามแบบฉบับของการเทศน์มหาชาติล้านนาไว้อย่างเคร่งครัด ท่านมีความเชี่ยวชาญการเทศน์ระดับเสียงสูง (เสียงเล็ก) ได้รับนิมนต์ให้เทศน์กัณฑ์มัทรีในงานที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับนิมนต์ให้เป็นวิทยากรเทศน์ในการแสดงพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดก ๔ ภาค สมโภชพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญ

พระชนมพรรษา ๘๔ ปี ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระ
 ชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
 ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕ ในวันเสาร์-อาทิตย์ที่ ๑๓-๑๔
 ตุลาคม ๒๕๕๕ ณ อาคารมหาเจษฎาบดินทร์ ชั้น ๓ วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร
 (วัดยานนาวา ๒๕๕๕: ๑๖) ในงานนี้พระครูใบฎีกาชาญณรงค์เป็นตัวแทนสาธิตทำนองระบำเทศน์
 มหาชาติของภาคเหนือ พระนักเทศน์ที่ได้รับฎีกาอาราธนาแสดงธรรมในงานนี้ได้แก่ พระราชวิจิตร
 ปฎิภาณ วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพมหานคร พระราชธรรมวาที วัดประยุรวงศาวาส
 กรุงเทพมหานคร พระยุพธนา คมภีร์จิตโต วัดประยุรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร และพระมหา
 เรวัตร์ อาวุธบุญโญ วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร และถวายพระธรรมเทศนาโดยพระพรหม
 วชิรญาณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร

อนึ่งพระใบฎีกาชาญณรงค์ จันทโรได้รับฎีกานิมนต์เทศน์กัณฑ์มัทรีในงานเทศน์
 มหาชาติในจังหวัดต่างๆ ทั่วภาคเหนือดังที่ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ และรวบรวม
 ข้อมูลจากเอกสารแหล่งต่าง ๆ ได้ดังนี้

- ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในงานเทศน์มหาชาติ ๔ ภาค วัดพระธาตุ
 ช่อแฮ จังหวัดแพร่

- ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรี ณ วัดสันป่ายาว ตำบลแม่แตง จังหวัด
 เชียงใหม่

- ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในงานมังคลาภิเษกรูปหล่อพระนาง
 จามเทวี สำนักสงฆ์ป่าคะยอมใต้ จังหวัดลำพูน

- ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีเนื่องในงานมังคลาภิเษกรูปหล่อ
 พระพุทธรูป วัดป่าแดด อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

- ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๖ แสดงธรรมพื้นเมืองและใส่กาพย์เนื่องในวันคล้ายวันประสูติ
 พระราชชายาदारารัศมี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักदारารัศมี
 จังหวัดเชียงใหม่

- ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในงานเทศน์มหาชาติเฉลิมพระเกียรติฯ
 ณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

- ๑๒ กันยายน ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรี เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระสังฆราชสกล
 มหาสังฆปริณายกทรงเจริญพระชนมายุครบรอบ ๑๐๐ ปี ณ วัดหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัด
 เชียงใหม่

- ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในงานตั้งธรรมหลวง ณ คุ่มหลวงหอค้า
 จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระเทพวราสีทธารจารย์ รองเจ้าคณะภาค ๗ วัดพระธาตุอุยสุเทพร่วมกับ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่เป็นเจ้าภาพ

- ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในงานตั้งธรรมหลวง วัดหนองก้าย

อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

- ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในงานตั้งธรรมหลวง ณ วัดบ่อสร้าง

อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

๒.๕.๓ ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์

พ่อครูมณีหรือศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ (ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๙ สาขาวรรณศิลป์) เกิดวันจันทร์ที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๓ ที่บ้านขี้เหล็กน้อย ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรของนายไชย และนางต้อม พยอมยงค์ สมรสกับนางบุญยิ่ง อาจารย์โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ มีบุตร-ธิดา สองคนคือ ดร.เมธี พยอมยงค์ นักวิเคราะห์นโยบาย และแผนชำนาญการพิเศษ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ และดร.หรรษา พยอมยงค์ เศรษฐบุพผา อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หลังจากเกษียณอายุราชการ ได้พำนักอยู่ที่บ้านพักที่อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากประสบปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับการมองเห็น ท่านถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒ เวลาประมาณ ๐๓.๐๐ น. ณ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ด้วยโรคติดเชื้อในกระแสเลือด สิริรวมอายุ ๗๙ ปี

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณีสำเร็จการศึกษาเป็นนักธรรมเอกในทางธรรม จากนั้นสำเร็จการศึกษาในทางโลก ได้รับพระราชทานปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และการศึกษาระดับมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรตามลำดับ

ตั้งแต่เยาว์วัยท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านพิธีกรรมล้านนาจากบิดาซึ่งเป็นผู้มีความสามารถในการถือลำนาคำเทศน์ และถือกะโหลก ท่านจึงได้จดจำจากบิดาและเลียนแบบเสียงตั้งแต่เล็ก เมื่อบวชแล้วบิดาปรารภนาให้ท่านเรียนการเทศน์ตั้งแต่เริ่มบวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๕ ปี เรียนอักขระวิธีตัวเมืองกับครูบาชัย อาจารย์คนแรกทางพระ หัดเขียนธรรมจนคล่องแคล่ว จารลงในลานได้เป็นอย่างดี ต่อมาบิดานำไปฝากหัดเทศน์กัณฑ์กุมารกับนายหนานตาระยะหนึ่ง จึงได้ขออนุญาตไปขอหัดเทศน์กับพระมหาบุญจันทร์ซึ่งศาสตราจารย์เกียรติคุณมณีได้ยกย่องว่าเป็นนักเทศน์มัทรีที่ชั้นเยี่ยมของล้านนาไทย (มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๘: ๒๗๘) ขณะนั้นพระรูปนี้จำพรรษาอยู่วัดทรายมูล อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นเมื่อเสียงเปลี่ยนจากเสียงเล็กเป็นเสียงใหญ่ จึงเลิกเทศน์กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี

ภาพที่ ๓๑ ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์

ในระหว่างที่ท่านบวชเรียนเป็นสามเณร ณ วัดอุดมชัยราษฎร์ (ชีเหล็กน้อย) ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๗ นั้น ชาวบ้านในละแวกวัดนิยมชมชอบเสียงของท่านดังที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้เล่าไว้ในหนังสือประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทยไว้ว่า

ศรัทธาชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านต้องการจะให้ผู้เขียนไปหัดเทศน์... เพราะเมื่อเป็นคฤหัสถ์นั้นผู้เขียนมีเสียงไพเราะ ชอบการขับร้อง ผู้เขียนสามารถจ้อย เล่าคร่าว ซอ เพลงต่าง ๆ ได้อย่างดี เวลาผู้เขียนไปแอ้วเฮือนเย็นหรืองานศพ พวกที่ผู้หญิงหรือผู้ใหญ่ในหมู่บ้านจะขอให้ผู้เขียนเล่าคร่าวซอเรื่องหงส์หิน เรื่องพระยาพรหม เรื่องจันทสมาศ เป็นต้น ซึ่งเป็นความนิยมชมชอบของชาวบ้านยิ่งนัก ... สาเหตุที่ผู้เขียนเสียงเพราะ คงสืบเนื่องมาจากกรรมพันธุ์ เพราะบิดาผู้เขียน พ่อหนานหลวงไชย พยอมยงค์ ก็เป็นคนเสียงดี เคยเทศน์มหาชา นครกัณฑ์และเคยเป็นอาจารย์เวหนานของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี พ่อเคยเวหนานสี่แจ่งดอยสุเทพ คือ สี่มุมพระเจดีย์ พ่อของผู้เขียนเคยเล่าว่า พ่อได้เป็นอาจารย์เวหนานแจ่งเหนือธาตุดุสุเทพ พ่อหนานมงคลอาจารย์พ่อเจ้าแก้วนวรรฐ เวหนานแจ่งใต้ธาตุดุสุเทพ ทำวอภิรมย์อารักษ์ของพ่อเจ้าเวหนานแจ่งตะวันตกธาตุดุสุเทพ พ่อหนานเตชะ เสียงไหล บ้านหนองตอง อำเภอบางดง เวหนานแจ่งตะวันตกธาตุดุสุเทพ (มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๘: ๒๗๘)

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ท่านได้มาพำนักอยู่ที่วัดสำเภา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ท่านได้เริ่มต้นศึกษาทำนองการเทศน์ธรรมวัตร และทำนองเทศน์มหาชาติด้วยกับพระนักเทศน์และหนานหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ศึกษาทำนองเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาธาตจากพระอธิการคำตัน วัดหนองไค้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ท่านเป็นพระนักเทศน์ชั้นเยี่ยมในสมัยนั้นใช้เวลาเรียน ๑๐ วันและจดบันทึกทำนองด้วยตนเองเป็นคำเอื้อนใส่ลงสมุดคัมภีร์ใบลาน เป็นเวลาวันละ ๓ ชั่วโมงในช่วงบ่าย ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์มีความประสงค์แรงกล้าด้วยใจอยากเป็นนักเทศน์ จึงมานะบากบั่นไปศึกษากับพระอธิการคำตันโดยได้บันทึกความวิริยะอุตสาหะในการเดินทางไปศึกษาเทศน์ในครั้งนั้นไว้ดังนี้ว่า

ผู้เขียนได้เดินทางไปวัดหนองไค้ ตำบลหนองไค้ อำเภอสันกำแพงเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ โดยพระครูอุดมวุฒิคุณ อาจารย์ของผู้เขียน เขียนจดหมายให้นำไปผู้เขียนต้องเดินทางด้วยเท้าจากวัดสำเภาในเมืองถึงวัดหนองไค้ ผู้เขียนเดินทางเป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตรเนื่องจากสมัยนั้นไม่ค่อยมีรถโดยสารมากมายอย่างในปัจจุบัน (มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๘: ๒๗๙)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณีได้รับการยกย่องว่าเป็นนักเทศน์เอก ประชาญ์ล้านนาคนสำคัญ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเชิงวรรณกรรมและการขับลำนำ เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ในคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีตำแหน่งทางวิชาการก่อนเกษียณอายุราชการคือ ตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในเวลาต่อมาได้รับพระราชทานตำแหน่งศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประจำมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในฐานะผู้มีความรอบรู้ในด้านวรรณกรรมล้านนาคืออย่างแตกฉานอันได้แก่ การเทศน์มหาชาติ วัฒนธรรมพื้นบ้าน การขับค่าวซอ ประเพณีล้านนา ล้านนาคดี สิ่งแวดล้อมล้านนา วรรณกรรมล้านนา เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาการศึกษาและสำรวจโบราณคดีที่มหาวิทยาลัยพายัพ วิชาวัฒนธรรม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตเชียงใหม่

ผลงานที่ผ่านมาเคยได้รับรางวัลบุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น รางวัลกวีโลก รางวัลพ่อตัวอย่างแห่งชาติ รางวัลพระเกี้ยวทองคำ รางวัลเชิดชูเกียรติปฐนีบุคคลทางวรรณกรรมและรางวัลศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ ผลงานดีเด่นคือ นิราศเวียงพร้าว นิราศเชียงดาว นิราศโตเกียว นิราศจาริก คำทูนพระขวัญ คำจาริกอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ คำว่า ๗๐๐ ปีเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๓๙) คำว่าขนาดยาวคือคำพุทธประวัติ ถือว่าเป็นกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของล้านนาอันทรงคุณค่ายิ่ง ผลงานวิชาการที่สำคัญคือตำราเรียนหนังสือล้านนาไทย

ประวัติวรรณคดีล้านนาไทย วัฒนธรรมล้านนาไทย คติสอนใจชาวล้านนาไทย ผลงานการปริวรรตวรรณคดีล้านนาจากต้นฉบับตัวเขียน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์เป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นทั้งด้านวัฒนธรรมล้านนาและทางด้านวิชาการที่มีมาตรฐานเป็นจำนวนมาก เป็นผู้ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมล้านนาที่มีบทบาทในการชี้แนะสังคมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมมาอย่างสม่ำเสมอ ได้อุทิศตนในการถ่ายทอดความรู้แก่นักศึกษาและบุคคลในสถาบันต่าง ๆ ทั่วประเทศมาเป็นเวลานานกว่า ๕๐ ปี นับว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ อนุรักษ์ ส่งเสริม สืบสาน และเผยแพร่ผลงานทางด้านวัฒนธรรมอันหลากหลายที่มีประโยชน์อันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ยังมีความสามารถในการแปลและเทศน์มหาชาติ โดยเฉพาะกัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์มหาธาตุนครกัณฑ์ ได้รับการยกย่องในวงการเทศน์ว่าเป็นพระนักเทศน์เสียงดีแห่งล้านนา มีความสามารถด้านการขับในพิธีกรรม เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การบวงสรวงบูชา การทำขวัญนาหรือเรียกขวัญลูกแก้ว ให้การฝึกอบรมการเทศน์มหาชาติทำนองล้านนาและการขับร้องและการขับร้องบายศรีสู่ขวัญ แก่พระภิกษุ สามเณร เป็นประจำตลอดจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้รับพระราชทานรางวัลพระเกี้ยวทองคำ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในฐานะที่ได้สร้างเกียรติประวัติทำนุบำรุงและส่งเสริมภาษาไทยอย่างต่อเนื่อง ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๓ และได้รับเข็มยกย่องเชิดชูเกียรติวันอนุรักษ์มรดกไทย ในฐานะผู้มีผลงานดีเด่นทางการอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรมล้านนาจากจังหวัดเชียงใหม่ และต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ ได้รับการยกย่องเป็นครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ด้านภาษาและวรรณกรรมจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ ได้รับเกียรติสูงสุดในชีวิตเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พุทธศักราช ๒๕๔๙

๒.๕.๔ ครุญาณ สองเมืองแก่น

สล่าญาณ สองเมืองแก่น ฉายาในการเป็นศิลปิน คือ เจ้าบ่อมหรือสล่าบ่อม อยู่บ้านเลขที่ ๑๘๔ หมู่ ๔ ตำบลกลางเวียง จังหวัดน่าน เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ ณ บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่บ้านมหาพรหม ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นบุตรของนายยุทธและนางสุภาพ สองเมืองแก่น บิดาเป็นศิลปิน สมรสกับนางสุธีรัตน์ สองเมืองแก่น มีบุตรชาย ๑ คน

ภาพที่ ๓๒ ครูญาณ สองเมืองแก่น

สล่าญาณ สองเมืองแก่นมีความเชี่ยวชาญในด้านพิธีกรรมล้านนา พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีสะเดาะห์เคราะห์ การทำพิธีสืบชะตาคน การสืบชะตาบ้านเมือง สืบชะตาแม่น้ำ ป่า แบบล้านนา เพื่อเพิ่มพลังปัญญาและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ได้ถ่ายทอดและฝึกทำนองเทศน์ให้ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนาแก่พุทธศาสนิกชนมากกว่า ๓๐ ปี นอกจากนี้ยังมีความเชี่ยวชาญในการสร้างเครื่องดนตรีกลองพื้นเมือง การแกะสลักหัวเรือพญานาค การแกะสลักเรือแข่ง การสร้างกลองปฐา ตลอดจนภูมิปัญญาพื้นบ้านต่าง ๆ รวมทั้งการประกอบพิธีและการเทศน์ เพราะมีใจรักในงานศิลปะพื้นบ้านจึงขอศึกษาวิชาความรู้จากพระภิกษุ (ไม่ทราบนาม) ตั้งแต่อายุ ๙ ปีเมื่อครั้งที่พักอาศัยอยู่ที่บ้านมหาพรหม อำเภอเมืองน่าน

ผลงานสำคัญของสล่าญาณ สองเมืองแก่น ได้แก่ การแสดงในงานมหกรรมสงกรานต์ภาคเหนือ ณ ท้องสนามหลวง กรุงเทพมหานคร สำหรับผลงานที่สร้างชื่อเสียง คือ การสร้างกลองถวายวัดต่าง ๆ ในจังหวัดน่านและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๖๒๕ เรื่อง นอกจากนี้ยังได้ร่วมบันทึกวีซีดี ภูมิปัญญาด้านการตีกลองกับทางจังหวัดน่านนับได้ว่าเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่สร้างความประทับใจ อีกทั้งยังเป็นผู้ทรงคุณวุฒิท้องถิ่นในการจัดทำต้นฉบับหนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะและภูมิปัญญา จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ นอกจากนี้ยังได้บันทึกเสียงร่วมกับองค์กรอิสระและบันทึกเสียงด้วยตนเอง ปัจจุบันลูกศิษย์คนสำคัญที่ถ่ายทอดความรู้ให้ คือ นายคมสันต์ ชันทะสอนและนายยุทธพร นาคสุข

๒.๖ สรุปท้ายบท

ในบทที่ ๒ นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานเทศน์มหาชาติล้านนาสามารถสรุปได้ว่าประเพณีงานเทศน์มหาชาตินั้นยังมีความสำคัญสำหรับชาวล้านนา โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แต่ในจังหวัดแพร่และจังหวัดน่านนั้นปัจจุบันไม่ค่อยมีการจัดงานเทศน์มหาชาติเนื่องจากพระนักเทศน์มีจำนวนลดน้อยลงอย่างมาก การกำหนดงานตั้งธรรมหลวงในวันธรรมล้านนามักจัดในเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ทางพระพุทธศาสนาและเป็นการจัดงานสืบชะตา

งานตั้งธรรมหลวงหรืองานเทศน์มหาชาติของล้านนานิยมจัดขึ้นเพื่อแสดงธรรมทางพระพุทธศาสนา โนม้นำให้อุบาสกอุบาสิกาได้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอันมีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องชาติกพระเวสสันดร ทั้งนี้องค์ประกอบสำคัญของการจัดงานเทศน์มหาชาติล้านนาประกอบด้วยการจัดเตรียมสถานที่ พระนักเทศน์

จำนวนการเทศน์มหาชาติล้านนานั้นปรากฏหลายจำนวน แต่จำนวนที่สำคัญในการเทศน์คือจำนวนไม้ไผ่แฉ่เรียงแดง จำนวนสร้อยสังกรและเทศน์มหาชาติฉบับเผ่าลี้มหลับ หัวใจสำคัญของการเทศน์มหาชาติคือการใช้เสียงลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้นจากความชำนาญของพระนักเทศน์เพื่อให้เกิดความศรัทธาและถือเป็นการแสดงธรรมประการหนึ่ง เสียงที่ใช้ในการเทศน์แบ่งออกเป็น ๕ ระดับเรียงตามลำดับจากเสียงเล็กที่สุดไปเสียงใหญ่ที่สุดคือ เสียงหนัวใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์อุกษัตริย์ เสียงหน้อยใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์มัทรี เสียงเขื่องใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์กุมาร เสียงฮามใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์สักบรพ กัณฑ์นคร และเสียงหลวงใช้สำหรับเทศน์กัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาธา และบางครั้งใช้เทศน์กัณฑ์นครได้ด้วย

จากการศึกษาพบชื่อระบำที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติล้านนามีทั้งหมด ๑๖ ทำนอง เช่น น้ำต้นทอริณคำ ซี่ม้าแฉ้วเมือง ม้าย่ำไฟ ผนแสนห้า หมาไตคันทนา กวางเดินดง กิวนกแล แม่ของนงบน ไก่ลับดั่ง น้ำตกตาด ระบำพร้าวไกวโบ มะนาวล่องของ ภูซมดวง นกเขาเหิน ช้างข้ามทุ่ง ลำภาหลงท่า เป็นต้น พระนักเทศน์จะได้รับการฝึกฝน ต้องรู้จักทำนองระบำและเลือกใช้ระบำให้ถูกต้องกับเนื้อหาของกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ในการเทศน์มหาชาติ

พระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงจัดแบ่งออกได้เป็นรุ่นตามลำดับอาวุโส พระนักเทศน์ที่สำคัญผู้ทรงความรู้ทำนองเทศน์และเนื้อหาเทศน์ในภาคเหนือคือศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ ถือเป็นภูมิปัญญาปราชญ์ล้านนาที่สำคัญ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว พระนักเทศน์ที่สำคัญและยังคงดำเนินการถ่ายทอดการเทศน์ล้านนาคือพระครูอดุลสีลกิตติ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ ถือเป็นพระนักเทศน์รุ่นอาวุโสของภาคเหนือในปัจจุบัน ส่วนพระรุ่นเยาว์ที่มีความสำคัญในการทำนุบำรุงและร่วมเผยแพร่อบรมการเทศน์ล้านนาที่สำคัญในภาคเหนือคือพระครูใบฎีกาชาญณรงค์ เจ้าอาวาสวัดทุ่งหมื่นน้อย จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ ๓
บทวิเคราะห์ทำนองเทศน์กัณฑ์กุมาร

ในบทที่ ๓ นี้ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ทำนองที่พบในการเทศน์กัณฑ์กุมาร กัณฑ์นี้เป็น การเทศน์ลำดับที่ ๘ ในการเทศน์มหาชาติ ในวัฒนธรรมล้านนามีคติความเชื่อว่ากัณฑ์กุมารเป็น กัณฑ์ประจำปีแพะ ผู้ที่เกิดปีแพะผู้ใดได้บูชาแล้ว ก็จักอยู่จำเริญดี มีโชค ไม่มีความทุกข์โศกเศร้า ฟ้นจากความทุกข์ อยู่ดีกินดีกันทุกทั่วถ้วนบ้านครัวเรือน เพราะว่าการได้ฟังธรรมมหาชาตินี้เป็น มหากุศล

ผู้วิจัยได้รับอนุญาตให้บันทึกทำนองการเทศน์กัณฑ์กุมารจากวัดทุ่งหมื่นน้อย โดยความ อนุเคราะห์ของพระใบฎีกาชาญณรงค์ จุนทสโร ในวันที่ ๑๑ เดือนมกราคม ปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นปีที่จัดงานเทศน์มหาชาติขึ้นเต็มรูปแบบทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ กัณฑ์กุมารในงานเทศน์มหาชาติ ครั้งนี้เทศน์โดยพระณรงค์ฤทธิ ขตุติโย จากวัดสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๓๓ พระณรงค์ฤทธิ ขตุติโยเทศน์กัณฑ์กุมาร
วัดทุ่งหมื่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

๓.๑ ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ตกัณฑ์กุมาร

ในการบันทึกโน้ตทำนองการเทศน์กัณฑ์กุมารนั้น กำหนดให้บันทึกโน้ตด้วยโน้ตไทย แบ่งออกเป็น ๘ ห้องในหนึ่งบรรทัด บรรทัดข้างบนแสดงเนื้อคำเทศน์และเสียงเอื้อนเช่น อา อัว อ้า อี้ เป็นต้น เฉพาะเสียงเอื้อนบรรจุไว้ภายในวงเล็บ ส่วนบรรทัดล่างเป็นการบันทึกระดับเสียงที่ใช้ในการเทศน์ตัวอย่างดังนี้

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - โม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โอ)	- ตัส -
- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - -	- - - ลุ#	- ลุ# - ลุ#

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ตประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ ๒ ประเภทดังนี้

๓.๑.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้พยัญชนะอักษรไทย ๗ ตัวแทนระดับเสียงทั้ง ๗ ในการเทศน์มีดังนี้

ด	แทนระดับเสียง ด มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๒๖๒ Hz
ร	แทนระดับเสียง ร มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๒๙๔ Hz
ม	แทนระดับเสียง ม มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๓๐ Hz
ฟ	แทนระดับเสียง ฟ มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๔๙ Hz
ช	แทนระดับเสียง ช มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๙๒ Hz
ล	แทนระดับเสียง ล มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๔๔๐ Hz
ท	แทนระดับเสียง ท มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๔๙๔ Hz

๓.๑.๒ สัญลักษณ์พิเศษที่สร้างขึ้นเพิ่มเติมสำหรับกำหนดระดับเสียง

๓.๑.๒.๑ เครื่องหมายจุดบนระดับเสียงตัวโน้ตหมายถึงใช้เสียงสูงขึ้นหนึ่ง

ช่วงเสียง ตัวอย่างเช่น เสียง ล^๑

๓.๑.๒.๒ เครื่องหมายชาร์ป หมายถึงเพิ่มเสียงสูงขึ้นไปประมาณครึ่งเสียงจากเสียงปกติของตัวโน้ตที่ถูกกำกับด้วยเครื่องหมายนั้น ตัวอย่าง ล[#] โดยกำหนดให้เขียนไว้หลังระดับเสียงก่อนที่ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์กัณฑ์กุมารนั้น ผู้วิจัยขอยกโน้ตทำนองกัณฑ์เทศน์กุมารซึ่งได้บันทึกรายละเอียดจากข้อมูลภาคสนาม ณ วัดทุ่งหมื่นน้อยเป็นจำนวนบรรทัดคือ ๗๕๗ บรรทัด

๓.๑.๒.๓ เครื่องหมาย + ที่อยู่เหนือระดับเสียง หมายถึงเสียงที่อยู่สูงจากเสียงกลางปกติหนึ่งช่วงเสียง ตัวอย่างเช่น เสียง ด⁺ หมายถึง ด ร ม ฟ ช ล ท ด⁺ ตามลำดับ

๓.๑.๒.๔ เครื่องหมาย + เหนือเครื่องหมาย + แทนเสียงที่อยู่ในช่วงเสียงที่อยู่สูงจากช่วงเสียงกลางสองช่วงเสียง ตัวอย่างเช่น เสียง ด⁺⁺ หมายถึง ด ร ม ฟ ช ล ท ด⁺ ร⁺ ม⁺ ฟ⁺ ช⁺ ล⁺ ท⁺ ด⁺ ตามลำดับ

๓.๑.๒.๕ เครื่องหมาย / หลังตัวโน้ตในห้องเพลง แทนการสิ้นสุดของแต่ละวรรค
เช่นตัวอย่างดังนี้

- - - โด	- - - อะ	- - - -	- - - -	- ระ - หะ
- - - ทิ	- - - ลี#	- - - ทิ	- - - -	- ทิ - ตั/

๓.๑.๒.๖ ช่องว่างในห้องเพลงหมายถึงเสียงเงียบ

๓.๑.๒.๗ เครื่องหมาย - - - หมายถึงการเอื้อนเสียงจากโน้ตที่ปรากฏอยู่หน้า

เครื่องหมายดังกล่าว เช่น

- - - โด	- - - อะ	- - - -		- ระ - หะ
- - - ทิ	- - - ลี#	- - - ทิ		- ทิ - ตั/

โน้ตข้างต้นในห้องที่ ๓ แสดงการเอื้อนเสียง ลี# ต่อเนื่องมาจากห้องที่ ๒ ยาวสามพยางค์
แล้วจึงเปล่งเสียง ทิ เมื่อมาถึงห้องที่ ๔ หยุดเสียง ไม่มีการเปล่งเสียง

๓.๑.๒.๘ เครื่องหมาย \ เนื้อพยางค์ขณะที่แสดงระดับตัวโน้ตในช่องบันทึก
หมายถึงการเอื้อนกระทบเสียง หรือเรียกว่ากลวิธีการเหินเสียง โน้ตตัวแรกเป็นโน้ตระดับ ไม่นับ
ค่าจังหวะในห้องเพลง ดังตัวอย่าง

-บาป-ร้าย	- - - นิก	- หนา - -	- นาน - -	พระยา - -	- - - ละคร	- นิง - โน	- - - ใจ
- ลี# - ตั	- - - รัตี	- ลี - -	- ตั - -	ลี# ตั - -	- - - ตั	- ตั - ซึ	- - - ลี#

โน้ตกำกับที่ ๘ กำกับกุมาร

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - -	- โม่ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทิ	- - - -	- ทิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	- ตัล - -	- สระ - -	- ภา - -	- คะ - -	- - - วะ
- - - -	- - - -	- - - ซึ	- ทิ - -	- ทิ - -	- ทิ - -	- ทิ - -	- - - ทิ

บรรทัดที่ ๓

- - - โด	- - - อะ	- - - -	- - - -	- ระ - หะ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทิ	- - - ลี#	- - - ทิ	- - - -	- ทิ - ตั	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔

- - - -	- - - -	- - - ไต	- - - -	- - - -	- โอ - ใอ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ดิ#	- - - -	- - - -	- ม - ฌ#	- ฌ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕

- - - -	- - สัม มา	- - - -	- สัม - -	- - - พุทธ	- - - -	- ตั - ษะ	- - - -
- - - -	- - ลั# ทิ	- - - -	- ลั - ทิ	- - - ตั	- ตั - -	- ทิ - ธิ#	- - - -

บรรทัดที่ ๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ธิ#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -/๑

บรรทัดที่ ๗

- - - -	- - - -	- - - ฐ	- - - -	- - - -	- - - -	- - -	- - - ษะ
- - - -	- - - -	- - - ลั#	- ตั - -	- - - -	- - - -	- - -	- - - ตั

บรรทัดที่ ๘

- - - -	- โภ - -	- ปี - -	- - - -	- อจ จตุ	- ตา - -	- ปะ - -	- - - เส
- - - -	- ลั# - -	- ตั - -	- - - -	- ตั - -	- ทิ - -	- ทิ - -	- - - ลั#

บรรทัดที่ ๙

- นะ - -	- กะ - -	- - - ธิ	- - - ตะ	- - - -	- มค - -	- เค - นะ	- - - คัน
- ตั - -	- ตั - -	- - - ตั	- - - ตั	- - - -	- ลั# - -	- ตั - ตั	- - - ตั

บรรทัดที่ ๑๐

- ตัง - -	- ยา - -	- วะ - -	- ณะ - -	- ตุ - -	- รสุ - -	- ส - ไปก	- - - ษะ
- ลั# - -	- ตั - -	- ตั - -	- ตั - -	- ฌ - -	- ฬ - -	- ทิ - ลั#	- - - ทิ

บรรทัดที่ ๑๑

- ระ - ณี	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ติ	- - - ธิ	- ปตุ - -
- ทิ - ตั /๒	- - - -	- - - -	- - - -	- ตั - -	- - - ทิ	- - - ตั	- ตั - -

บรรทัดที่ ๑๒

- ตั ⁺ ว - -	- ฉิน - เต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ลี - -	- - - -
- ลั# - -	- ตั - ตั	- - - ธิ#	- - - -	- - - -	- - - -	- ฬฬ#	- ฌ - -

บรรทัดที่ ๑๓

- - - -	- - - -	- - - -	- สา - -	- - - ษะ	- - - -	- - - โว	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ลั# - -	- - - ตั	- - - -	- - - ตั	- - - ตั/๓

บรรทัดที่ ๑๔

- - - -	- - - -	- - - พัง	- - - รา	- - - ไส	- - - ตู	- - - ชะ	- - - นะ
- - - -	- - - -	- - - ทิ	- - - -	- - - ลั#	- - - ทิ	- - - ตั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๕

- - - ลัป	- ปุ - วิส	- - - สะ	- - - -	-ตั้ง-หลาย	- - - อสุ	- - - -	- สะ - -
- - - ตั	- ตั - ทิ	- - - ตั	- - - -	- ตั - ลั#	- - - ตั	- - - -	- ตั - -

บรรทัดที่ ๑๖

- โม - อัน	- ว่า - -	- อา - -	- ศะ - -	รม - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟั# - รั#	- ตั - -	- ตั - -	- ตั - ตั	ทิ รั# - -	- - - ฟั	- ชั# - ชั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗

- - - -	- บท - -	- แห่ง - -	- พระ - ยา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ชั	- ทิ ตั ตั#	- ทิ - -	- ลั# - ตั/๔	- - - -	- - - -	- - - -	- ตั - -

บรรทัดที่ ๑๘

- - - -	- - - -	- เวส - -	- สัน - -	- ตะ - -	- ระ - -	- อัน - -	- - - นะ
- - - -	- - - -	- ตั - ลั#	- ลั - -	- ทิ - -	- ทิ - -	- ตั - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙

- ไกล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - มา	- - - ตะ	- รา - -
- รั - รั#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลั#	- - - ทิ	- ลั# - -

บรรทัดที่ ๒๐

- เท่า - ไค	- - - ชู	- - - ชะ	- - - กะ	-พราหมณ์--	- ผู้ - -	- - - เฒ่า	- - - -
- ลั# - ตั	- - - ตั	- - - ชั	- - - ฟั#	- ทิ - -	- ลั# - -	- - - ตั	- รั - ตั

บรรทัดที่ ๒๑

- - - -	- - โอโอ	- มั่น - -	- - - -	- อ้อ - ก็	- - - ใต้	- - - เต่า	- - - -
- - - -	- - รั#ทิ	- ลั# - -	- - - -	- ฟั - ฟั#	- - - ชั	- - - ทิ	- ลั# ลั#

บรรทัดที่ ๒๒

- - - ไป	- - - โดย	- - - -	-หน-ทาง	- - - อัน	- - - -	- - - -	- - - นะ
- - - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- ชั - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - ทิ

บรรทัดที่ ๒๓

- - - ไกล	- - - -	- - - -	- - - -	- อัน - -	- - - เจ้า	- - - อะ	- - - จตุ
- - - รั#	- - - -	- - - ชั#	- ชั - -	- ฟั - -	- ลั# - ทิ	- - - ตั	- - - ตั

บรรทัดที่ ๒๔

- ตา - -	- ฤ - -	- ษี - ไล	--- หาก	--- บอก	- เลี้ยง - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- ทิ - -	- ลั# - ลั	- - - ลั#	- - - ลั	- ตั - -/๕	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒๕

- - - -	- - - -	- - - -	- ตน - -	-ขอ-เพียง	- - - หน	--- ทาง	- - - เท่า
- - - -	- - - -	- - - -	- ทิ - -	- ลั# - ลั	ตั - - - ลั	- - - ตั	- - - ตั

บรรทัดที่ ๒๖

- นั้น - แล้ว	- - - มัน	- ก็ - ไพ	- - - -	- - - -	- - - เถิง	- - - -	- - - -
- ตั - ตั	- - - ลั	- ลั - ลั#	- ตั - -	- - - -	- - - ตั	- วั# - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฝั่ง - -	-แก้ว-โบก	- - - ชะ	- ระ - ณี
- - - ฬ	- ฐั - -	- - - -	- ฐั - ลั#	- ลั# - -	- ตั - ลั	- - - ตั	- ตั - ตั/๖

บรรทัดที่ ๒๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อัน	- - - มี	- ลี - แจง	- - - จะ	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ตั	- - - ตั	- ทิ - ทิ	- - - ตั	- - - -

บรรทัดที่ ๒๙

- ตุ - ระ	- - - ษะ	--- หมอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เอบ
- ตั - ตั	- - - ตั	- - - ตั	- - - -	- - - -	- - - วั#	- - - -	- - - ฬ

บรรทัดที่ ๓๐

- เอ็น - -	- - - มัน	- - - -	- ก็ - -	- วั - -	- เบิง - ไน	- - - ใจ	- ว่า - -
- ฐั - -	- - - ฬ	- - - ลั#	- ทิ - -	- ตั - -	- ตั - ตั	- - - ทิ	- ตั - -/๗

บรรทัดที่ ๓๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - อัน -	- - จะ -	- ไน - วัณ	- ณี - ก็
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - ทิ -	- - ทิ -	- ตั - ตั	- ตั - ตั

บรรทัดที่ ๓๒

- หาก - -	- เป็น - -	- กาล - -	- - - วัณ	- อัน - คำ	- - - ตะ	- วัณ - -	- ตก - ต้า
- ลั# - -	- ลั - ลั	- ทิ - -	- - - ทิ	- ทิ - ทิ	- - - ลั#	- ทิ - -	- ฬ# - ลั#

บรรทัดที่ ๓๓

- คำ - กลับ	- ลับ - -	- ดอย - -	- ไพ - แล้ว	- - - -	- - - -	- - - -	- อัน - -
- ลั - ตั	- ตั - -	- ตั - -	- ตั - วั	- - - -	- - - ฐั	- - - -	- ฬ - ตั

ปรรทัดที่ ๓๔

- - - -	- - - ว่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - นาง	- - - แก้ว
- - - -	- - - ตั	- - - ชั	- - - -	- ชั - - /๘		- - - ทั	ตั - - - ตั

ปรรทัดที่ ๓๕

- - - -	- ราช- ชะ	- มัท - ที	- อัน - -	- เป็น - -	- แม่-สอง	- - - -	- - - -
- - - -	- ตั - ชั	- ฟั - ตั	- ตั - -	- ลั# - ตั	- ลั - ลั	- - - ตั	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๖

- - - ฐั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟั	- - - -	- ้นอง - -	- จัก - มา
- - - ฐั	- ฐั# - -	- ฟั - ชั	- - - -	- - - ฟั	- - - ทั	- ตั - -	- ตั - ตั

ปรรทัดที่ ๓๗

- - - ฐั	- ้นอง - -	- ศา - ลา	- - - -	- แล - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทั	- ตั - -	- ตั - ฟั	- - - ฐั#	ทัตั - - /๙	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๘

- - - -	- มา - -	- ตุ - -	- คา โม -	- นา - -	- มา - -	- ชั - อัน	- - - ว่า
- ตั - -	- ทั - -	- ตั - -	- ตั - -	- ตั - -	- ตั - -	- ทั - ตั	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๙

- มา - -	- - - ตุ	- คาม - -	- ฐั - ยิง	- - - ทัง	- - - -	- - - -	- - หลาย-
- ชั - -	- - - ฟั	- ทั - -	- ทั - ตั	- - - ตั	- - - -	- - - ฐั	- - ฐั# ฐั#

ปรรทัดที่ ๔๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ้นั - -	- ย่อม - -	- มี - -	- ความ-ตระ
- ฐั - มั	- - - ชั#	- ชั - -	- - - -	- ฟั# - ลั#	- ตั - -	- ตั ทั - -	- ตั - - ทั

ปรรทัดที่ ๔๑

- - หนั -	- ปั - ฐั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ที - -	- - - -
- ฐั ทั -	- ลั# - ตั	- - - -	- - - -	- - - -	- ตั - - /๑๐	- ตั - ลั#	- ลั - ตั

ปรรทัดที่ ๔๒

- ละ - -	- ทาน-ย่อม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ตั - -	- ตั - ตั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๔๓

- - - -	- - - -	- - - ฐั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ชั	- - - -	- - - ลั#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔๔

- - - -	- - - แห่ง	- ยา - -	- จก - วะ	- - - ณี	- - - ภา	- พัง-หลาย	- - - ดาย
- - - -	- - - ทำ	- ต - -	- ต - ต	- - - ทำ	- - - ต	- ทำ - ลั#	- - - ลั#

บรรทัดที่ ๔๕

- - - เส	- วะ - -	- ใน - พรุก	- - - เข้า	- - - นาง	- หนุ่-หน้า	- - - ราช	- - - ชะ
- - - ลั	- ต - -	- ฟ - ม	- ลั - ต	- - - ต	- ลั# - ต	- - - ต	- - - ช

บรรทัดที่ ๔๖

- - - มัท	- ที่ - อัน	- - - เป็น	- แม่ - สอง	- - - ะ	- ฐี - -	- - - -	- อี - -
- - - ฟ	- ต - ต	- - - ลั#	ตต - ลั#	- - - ต	- ฐ# - -	- - - -	- ช - -

บรรทัดที่ ๔๗

- - - -	- อี หน่อ -	- หน้า - -				- - - เข้า	- ฐ - -
- - - -	- ลั#ลั# -	- ต - -/๑๒				- - - ทำ	- ลั# - -

บรรทัดที่ ๔๘

- ปา - ไร	- - - คุ	- เยียะ - -	- - (สั้น)(ไค)	- - - เข้า	- ฐ - -	- ที่ - อยู่	- เจ้า - เวส
- ลั# - ต	- - - ต	- ฐ - -	- - ลัทำ	- - - ต	- ทำ - -	- ต - ทำ	- ต - ต

บรรทัดที่ ๔๙

- - - สัน	- - - ตร	- - - จัก	- วิง - วน	- - - -	- ขอ - เอา	- ลุก - -	- อี - -
- - - ต	- - - ฟ#	- - - ช	- ฟ - ทำ	- - - -	- ลั# - ต	- ทำ - -	- ต - -

บรรทัดที่ ๕๐

- แก้ว - -	- - - -	- ้ออ ้ออ	- คัน - -	- ว่า - -	- - - -	- - - -	
- ฐ# - ต	- - - -	- ฐทำ	- ทำ - -	- ต - -	- - - -	- ช - -/๑๓	

บรรทัดที่ ๕๑

- - - ญ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จัก	- - - -	- - - ขอ	- - - -
- - - ทำ	- - - -	- - - ทำ	- ฐ# - ต	- - - ต	- - - -	- - - ช	- - - -

บรรทัดที่ ๕๒

- - - -	- - คี -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ่อ	- อก - ้อ
- - - -	- - ลั# -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลั#	- ต - ฐ#

บรรทัดที่ ๕๓

- - - -	- - - อก	- ้อ - -	- - - -	- - - -	- - ขอ อก	- ้อ - -	- - - -
- - - -	- - - ต	- ฟ# - -	- - - -	- - - -	- - ลั ช#	- ทำ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๔

-กลาง - -	- คีน - -	นั้น แล - -	- หนา - -	- ต่ - -	ปะนะ - -	- รตุ - ตี	- ใน - -
- ต่ - -	- ม่ - -	ร้# ท่ - -	- ท่ - -	- ล้# - -	ท่ ต่ - -	- ท่ - ล้	- ต่ - -

บรรทัดที่ ๖๕

-กลาง - -	-คีน- นั้น	- - - มา	-ฮอด - -	- - - -	- - - -	- - - -	-นาง - -
- ล้# - -	- ล้ - ต่	- - - ต่	- ต่ - -	- - - -	---ซี่/๑๙	- - - -	- ต่ - -

บรรทัดที่ ๖๖

-แก้ว-ฮอด	- - - กัน	- ยา - -	-นอน-ใน	- - - ศา	- ลา - -	-จัน- ลูก	- - - น้อย
- ต่ - ล้#	- - - ล้	- ต่ - -	- ต่ - ต่	- - - ท่	- พ้ - -	- ม่ - ต่	- - - ต่

บรรทัดที่ ๖๗

- ยาม - -	-เมื่อ-ตีก	- ค่ำ - -	- - - -	- - - -	- ก็ - -	- - - -	- ค้อย - -
- ต่ - -	- ล้# - ต่	- ต่ - -	- - - -	- - - -	ร้# - -	- - - -	- พ้ - ซ้#

บรรทัดที่ ๖๘

- - - -	- - - -	- - - -	-ฮี้-กลาง	- คีน - -	- - - -	- - - -	- - - -
ซี่ - - -	- - - -	ล้ - - -	- ล้# - ล้#	- ต่ - -	- - - -	- - - -	- - - -/๒๐

บรรทัดที่ ๖๙

- - - -	- นาง - -	- ม่ท - ทิ	- - - ผีก	- - - ฝั้น	- หลาก-นิ	- - - มิติ	- หาก - -
- - - -	- ท่ - -	- ท่ - ต่	- - - ต่	- - - ต่	- ล้# - ต่	- - - ต่	- ล้ - -

บรรทัดที่ ๗๐

- ปูน - -	- - - -	- - - -	- - - กล้ว	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ต่ - -	- - - -	- - - -	- - - ร้#	- - - -	- - - ร้	- ซ้ - ซ้	- - - -/๒๑

บรรทัดที่ ๗๑

- - - โก	- - - ปุ	- ริ - -	- โส-นาง	- - - ฝั้น	- ว่า - -	- - - -	- - - -
- - - ล้#	- - - ต่	- ท่ - -	- ล้ - ต่	- ร้# - ล้#	- ต่ - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๒

- - - -	- - - -	- - - -	- ยัง - -	- มี-ชาย	- - - ผู้	- หนึ่ง-ดำ	- - - -
- ซ้ - -	- ซ้ - -	- - - -	- ท่ - -	- ต่ - ต่	- - - ท่	- ต่ - ต่	- - - -

บรรทัดที่ ๗๓

- - - -	- ต่ำ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เนื้อ - -	- - - มัน	- - - กำ
- - - -	- ร้# - -	- - - พ้	- ซ้ - -	- - - -	- พ้ - -	- ล้# - ท่	- - - ล้#

บรรทัดที่ ๗๔

---เหมือน	-หมี--	-เข้า-มา	---สูง	---กุ	-ฎี-คะ	---คราด	-----
---ด	-ด--	-ด-ช	---ล#	---ล	-ด-ด	---ด	---/๒๒

บรรทัดที่ ๗๕

-----	-----	-----	-----	-มา--	-นุ่ง--	---ผ้า	---เออ
---ฟ#	---ฟ	-----	-----	-ด--	-ท--	-ฟ#-ด	---ล#

บรรทัดที่ ๗๖

---ยอม	-----	---ฝาด	---สอง	-----	-----	-----	-อะ--
---ด	---ล	-ช-ม	-ม-ช	-ช-ท	-ด--	-----	-----

บรรทัดที่ ๗๗

-ผืน--	-----	-----	-----	---ฮ	-ผืนหนึ่ง	--นุ่ง-	---พาย
-ร#--	---ฟ	-ช#ช-	-----	---ล#	-ล#-ท	-ดด	---ด

บรรทัดที่ ๗๘

-ใน--	-ผืนหนึ่ง	---สระ	-ไป--	-พาย-นอก	-----	-----	-----
-ด--/๒๓	-ล#ดท	---ล	-ด--	-ด-ด	-----	---ล	-ช-ช

บรรทัดที่ ๗๙

-----	-ตัด-ดอก	-ไม้--	-แดง--	-สอง-หู	-พอ--	-เลี้ยง--	-ดู-ยะ
-----	-ด-ท	-ด--	-ด--	-ล#-ท	-ท--	-ด--	-ด-ด

บรรทัดที่ ๘๐

-ยาบ--	-มือ--	-----	-เถอะ--	-----	-----	-----	-ฮ-ยาบ
-ท--	-ท--	-----	-ร#--	-----	-ฟ-ช	---/๒๔	-ล#-ล#

บรรทัดที่ ๘๑

-เหลือม-	-แคน--	-ตา-เข้า	--มา-	-สูง--	-ศาลา-	-นาง--	---แล้ว
-ด--	-ล--	-ล-ด	-----	-ท--	-ท-ด-	-ด--	-----

บรรทัดที่ ๘๒

-----	-----	-อ-	-ก็-มา	---คำ	--รบ-	-นาง-แก้ว	---มัท
-----	---ช/๒๕	-ช--	-ท-ด	---ด	--ด-	-ด-ด	---ล#

บรรทัดที่ ๘๓

-ที่--	-มัน-ยับ	-เอา--	-เก--	-----	---สี	-----	-----
-ด--	-ด-ด	-ด--	-ด--	-----	---ร#	-----	---ฟ

บรรทัดที่ ๘๔

- - - -	- อ้น - -	- - - -	- มี-หมวด	- - - เป็น	- - - เกล้า	- - - -	- - - -
- ฐ# - ฐ	- ฝ - -	- ฑ - -	- ลั - ลั#	- - - ฑ	- ต - ฐ#	- ต - -	- - - ฐ#

บรรทัดที่ ๘๕

- - - มา	- - - ฮี	- เอก- นา	- - - -	- - ฮี เอา	- - - -	- ใจ - -	- - - -
- ฑ - ลั#	- - - ฐ	- ฑ - ฑ	- - - -	- - ฐ# ฑ	- - - ลั#	- ฑ - -	- ลั - -/๒๖

บรรทัดที่ ๘๖

- - - ท้าว	- - - -	- - - ฮือ	- นอน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - นะ
- - - ต	- - - -	- - - ฐ	- ฐ - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฐ#

บรรทัดที่ ๘๗

- - - หาย	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮี- วก	- - - เอา	- - - ตา	- แม่ - -
- - - ม	- - ฐ# ฐ	- - - -	- - - -/๒๗	ลั# ลั - ต	- ต - ต	- - - ลั#	- ฑ - -

บรรทัดที่ ๘๘

- นาง - -	- ฑ - คุ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - แล้ว	- - - -	- ก็ - มา
- ต - -	- ต - ต	- - - -	- - - ฐ	- - - ฐ/๒๘	- - - ฑ	- - - ลั#	- ต - -

บรรทัดที่ ๘๙

- ตัด - เอา	- - - สอง	- - - แขน	- นาง - -	- แก้ว - -	- หนี- กว่า	- มั่น - -	- - - -
- ต - ต	- - - ลั#	- - - ลั	- ต - -	- ต - -	- ลั# - ลั	- ต - -	- - - ต

บรรทัดที่ ๙๐

- ยก - -	- ขวาน- -	ฝา - - หัว	- ออก มั่น-	- - - ปอง	- - - -	- - - -	- นะ - วก
- ต# - -	- ลั# - -	ลั# - - ลั#	- ต ต -	- - - ต	- - - -	- - - ต	- ต - ฐ

บรรทัดที่ ๙๑

- - - -	- - - -	- - - ฮี	- - - -	- เอา - -	- หัว - -	ใจ แม่ - -	- - - -
- ฐ# - ฝ	- - - ฐ	- - - ลั#	- - - -/๒๙	- ต - -	- ลั ลั# -	ลั# ต - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙๒

- - - -	- - - ประ	- เสริฐ - -	- นาง- ร้อง	- ให - -	- เกิด- ติง-	- - - -	- - เอก -
- - - -	- - - ต	- ฑ - -	- ต ฐ# ต	- ต - -	- ฑ - ต -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙๓

- - - ตาย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- (ฮี) - คั่น	- - - ว่า	- มี - ถือ
- - - ฐ#	- - - -	- - - ม	- ลั ฐ - -	- - - -/๓๐	- ลั# - ต	- - - ต	- ต - ฑ

บรรทัดที่ ๙๔

- - - เอา	- - - วัด	- ฤ - -	- ทั้งหลาย -	- - - ได้	- - - แล้ว	- - - -	- - - -
- - - ตั้	- - - ตั้	- ชั้ - -	ชั้มีลิ้# -	- - - ตั้	- - - ทั้/๓๑	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙๕

- - - -	- - - -	- - - -	- ยาม - -	- เมื่อ-เลือด	- - - นาง	- - - แก้ว	- ฝั้ - ไหล
- - - -	- - - -	- - - -	- ตั้ - -	- ตั้ - ทั้	- - - ตั้	- - - ตั้	- ตั้ - -

บรรทัดที่ ๙๖

- - - -	- ตก-มัน	- ก็ - -	- ยก-เอา	- - - สอง	- แขน-นาง	- - - แก้ว	- - - ตั้ว
- - - -	- ทั้#-ริ้#	ตั้ ตั้ - -	- ตั้ - ชั้	- - - ลิ้#	- ทั้ - ตั้	ตั้ - - ตั้	- - - ตั้

บรรทัดที่ ๙๗

- กว่า - -	- เข้า-ป่า	- - - -	- - - ไม้	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทั้ - -	- ตั้ - ทั้	- - - - ตั้	- - - มี	- - - -	- ทั้#-ชั้#/๓๒	- - - -	- - - ทั้

บรรทัดที่ ๙๘

- (อี่) - -	- พลัน-ชะ	- แล - ส่า	- มทุ - ทะ	- พุช - -	- ฌิตุ - -	- ตั้ว - นาง	- - - -
- ทั้ - -	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ทั้	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - -	- ชั้ - -	- ทั้ - ตั้	- - - -

บรรทัดที่ ๙๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - มั้	- - ทั้ -	- ยั้ - -	- หลับ - ปี่	- ทั้น - -
- ตั้ - -	- - - ตั้	- - - /๓๓	- - - ทั้	- ทั้ ตั้ ตั้	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ทั้	- ตั้ - -

บรรทัดที่ ๑๐๐

- ชั้ - นาง	- - แก้ว	- - - ตั้	- ครอบ - -	- ชั้ - -	- - - -	- (เออ) - -	- - - ฝั้
- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ตั้	- - - ลิ้#	- ทั้ - ทั้	- ตั้ - -	- - - -	- ตั้ - -	- - - มี

บรรทัดที่ ๑๐๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- นาง - -	- - - ปี่	- เคย - -	- - - -
- - - -	- ชั้# - -	- - - ชั้	- ชั้ - -	- ทั้ - ตั้	- ริ้# - ทั้	- ตั้ - -	- ตั้ - - /๓๔

บรรทัดที่ ๑๐๒

- - - -	- - - -	- - - ฝั้	- - - -	- - - -	- ทั้น-หลาก	- - - นาง	ตกใจ-มาก
- - - ตั้	- ตั้ - -	- - - ชั้#	- - - -	- - - ตั้	- ทั้ - ทั้	- - - ตั้	ตั้ ทั้ - ตั้

บรรทัดที่ ๑๐๓

- - - หนัก	- - - หนา	- นาง - -	- พระ-ยา	- - - ครอบ	- ทั้ - ทั้	- - - ใจ	- ว่า - -
- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ทั้	- ตั้ - -	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ทั้	- ตั้ - ตั้	- - - ทั้	- ตั้ - -

บรรทัดที่ ๑๐๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- โดย- -	- - - -	- - - -
- ต ⁺ - ต ⁺	- ต ⁺ - -	- - - - ฐ ⁺ #	- - - -	- - - -	- ล ⁺ # - -	- ต ⁺ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๐๕

- - - -	- - - - หนอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- (ขอ - -	- - - -) - -
- - - - ฐ ⁺ #	- ต ⁺ - ท ⁺	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ท ⁺	- ต ⁺ - ต ⁺	- ม ⁺ - -

บรรทัดที่ ๑๐๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ใ้อ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - - ม ⁺	- - - - ฬ ⁺ #	- - - -	- - - - ฬ ⁺ #	- ฐ ⁺ # - ท ⁺	- - - - ท ⁺	- ท ⁺ - -	- ท ⁺ - -

บรรทัดที่ ๑๐๗

- - - -	- - - - ใ้อ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ท ⁺ - -	- ล ⁺ - ต ⁺	- - - - ต ⁺	- - - -	- - - -	- ต ⁺ - ต ⁺	- ท ⁺ - -	- - - - ท ⁺

บรรทัดที่ ๑๐๘

- - - -	- - - - ใ้อ	- - - -	- - - - ใ้อ	คำ- - - - ฝัน	- - - - ัน	- - - - ี่ - - - - นา	- - - -
- ฐ ⁺ - -	- - - - ฬ ⁺ #	- ฐ ⁺ - ฐ ⁺	- - - - ล ⁺ #	ท ⁺ ท ⁺ - ต ⁺	ล ⁺ #ล ⁺ # - ต ⁺	ต ⁺ ต ⁺ - ต ⁺	- - - - /๓๕

บรรทัดที่ ๑๐๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ็น	ัน- - - - ายาบ	- - - - ็น
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ล ⁺ #	ท ⁺ - - - - ล ⁺	- - - - ล ⁺ #

บรรทัดที่ ๑๑๐

- บาย- - - - ้าย	- - - - ัก	- - - - หนา - -	- - - - นาน - -	- - - - ะยา - -	- - - - ะระ	- - - - ึง - - - - ใ	- - - - ใจ
- ล ⁺ # - ต ⁺	- - - - ัก	- - - - ล ⁺	- - - - ต ⁺	- ล ⁺ #ต ⁺ - -	- - - - ต ⁺	- - - - ต ⁺ - ฐ ⁺	- - - - ล ⁺ #

บรรทัดที่ ๑๑๑

- - - - ู้	- - - - รอด - -	- - - - ึ่ง -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ้าว -	- - - -
- - - - ต ⁺	- - - - ต ⁺ - -	- - - - ัก	- - - -	- ฐ ⁺ # - ฐ ⁺	- - - -	- - - - ฐ ⁺ ฬ ⁺	- - - - ต ⁺ # - - /๓๖

บรรทัดที่ ๑๑๒

- - - - อด - -	- - - - โพ - - - - ฐา	- - - - ว่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - คำ	- - - - ฝัน
- - - - ล ⁺ # - -	- - - - ล ⁺ ต ⁺ - ต ⁺	- - - - ต ⁺	- - - -	- - - - ฬ ⁺ #	- - - - ฬ ⁺ - -	- - - - ท ⁺	- - - - ล ⁺ #

บรรทัดที่ ๑๑๓

- - - - ัน	- - - - ี่ - - - - นา	- - - - ใ	- - - - ้อย - -	- - - - ัก - - - -	- - - -	- - - - ัก - - - -	- - - -
- - - - ต ⁺ - ต ⁺	- - - - ต ⁺ - ต ⁺	- - - - ล ⁺	- - - - ล ⁺ - ล ⁺ #	- - - - ต ⁺ - ต ⁺	- - - - ต ⁺ - -	- - - - ฐ ⁺ # - ต ⁺	- - - - ต ⁺ - -

บรรทัดที่ ๑๑๔

- - - -	- - - หือ	- - - ฮู้	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - รั#	- ตั ^๑ หือ	- - - หือ	- - - -	- - - -	- ตั ^๑ - ลือ	- หือ#-หือ#/๓๗	- - หือ# -

บรรทัดที่ ๑๑๕

- - - -	- (นะ) - -	- แท้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ตั ^๑ - -	- ตั ^๑ - รั	- รั - -	- มั - หือ	- - - หือ	- - - -	- ลือ - หือ

บรรทัดที่ ๑๑๖

- แกล้ - -	- คุ - -	- - - -	- - - -	- - - (อู)	อู - - ฮู้	- - - -	- คุ - -
- หือ - ลือ#	- ตั ^๑ - -	- - - -	- ตั ^๑ - -	- - - ลือ#	รั# หือ#- หือ	- - - -	- หือ - -

บรรทัดที่ ๑๑๗

- - - -	อู) - - นาง	- - - -	- นือ - -	- หือ - -	- หือ - ตั ^๑	- - - คุ	- - - จัก
- รั# - -	รั#หือ - ตั/๓๗	- - - รั#	- หือ - -	- หือ - ตั ^๑	- ตั ^๑ - ลือ#	- - - ตั ^๑	- - - ตั ^๑

บรรทัดที่ ๑๑๘

- - - ฮู้	- - - รอด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เถิง	- - - ทำว	- - - ยอด
- ตั ^๑ - ตั ^๑	- - - ตั ^๑	- - - ตั ^๑	- - - -	- หือ หือ -	- - - ลือ#	- - - ตั ^๑	- - - ตั ^๑

บรรทัดที่ ๑๑๙

- โห - หือ	นัง - - -	- ลือ - ลุก	- - - จาก	- - - ที่	- นอน - -	ตน - - มา	- แล้ว - -
- ตั ^๑ - หือ	ตั ^๑ ตั ^๑ - -	- หือ - ตั ^๑	- - - ลือ#	- ลือ# - ตั ^๑	- ตั ^๑ - มั	ลือ หือ - ตั ^๑	- ตั ^๑ - -

บรรทัดที่ ๑๒๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - หือ	- - - ฝ้า	- - - หือ	- - - ลุก
- - - ตั ^๑	- - - -	- ตั ^๑ - ตั ^๑	- - - /๓๗	- - - หือ#	- หือ - หือ	- - - ตั ^๑	- - - หือ

บรรทัดที่ ๑๒๑

- แก่อ - -	- บัว - -	อนน - ลือ	- - - ไป	- ฮู้ - -	- พระ - -	- เวส - -	สัน - - ดร
- ตั ^๑ - -	- ตั ^๑ - -	ตั ^๑ - - หือ	- หือ - ตั ^๑	- หือ - -	- ตั ^๑ - -	- ตั ^๑ - ตั ^๑	ตั ^๑ - - หือ#

บรรทัดที่ ๑๒๒

- ะ - เวียง	- - - ยาม	- - - สังก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เที่ยง - -
- รั# - หือ	- หือ - ตั ^๑	- - ตั ^๑ หือ	- รั - -	- - - -	- หือ - -	- - - -	- หือ - -

บรรทัดที่ ๑๒๓

- (เออ) - กลาง	- คิน - -	นาง - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลือ# - ลือ	- ตั ^๑ - ตั ^๑	ตั ^๑ - - -	ตั ^๑ - - -	- - - -	- ตั ^๑ - /๔๐	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๑๒๔

	- ก็ - -	-ไป- ยืน	- - - ตี	- ต่อย- - -	- ต่อย- ตี	- - - แป้น	- - - ประตู
	- ทำ - -	- ต - ต	- - - ต	- ทำ - -	- ต - ทำ	- - - ต	- - - ต

ปรรทัดที่ ๑๒๕

- - - -	-ศา-ลา	- - - เพื่อ	- - - ลัญ	-ญา- หื้อ	- - - -	- - - -	- - - ทำว
- ลั# - -	- ต - พ	- - - ม	- ลั-ลั#	- ต - ต	- - - -	- - - -	- - - ม

ปรรทัดที่ ๑๒๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ตื่น	- เพื่อ - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ช	- - - -	- - - -	- ทำ - ทำ	- ต - -	- ต - -	- ต- พ# /๔๑

ปรรทัดที่ ๑๒๗

- - - -	- - - ใคร	- - - -	- ชู้ - -	- - - -	- แจ้ง - -	- ชื่น - -	- - - -
- ช - -	- - - ต	- ทำ - -	- ทำ - -	- - - -	- ต - ทำ	- ต - -	- - - ต

ปรรทัดที่ ๑๒๘

- - - -	ดอก - - -	- - - -	- คำ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (มะ)
- - - พ#	ช ช - -	- - - -	- ท - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ปรรทัดที่ ๑๒๙

- ผัน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - นัน	- - - -	- แด - นา	- - - พรหมณ์
- วั# - -	- วั - -	- ช# - -	- ช - -	- ช - พ	- - - ทำ	- ต - ลั#	- - - ทำ

ปรรทัดที่ ๑๓๐

- มะ - หา	- - - สตุ	- - - โต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อ้น - -
- ต - ลั#	- ลั# - ต	- - - ต	- - - -	- ต - -	- ต - -	- - - /๔๒	- ทำ - ต

ปรรทัดที่ ๑๓๑

- ว่า - -	-พรหม-มะ	- หา - -	- สัต - -	- เจ้า- อ้น	- - - ย้ง	- อยู่ - -	- เผ้า - -
- ต - -	- ต - ต	- ทำ - -	- ต - -	- ต - ต	- ต - ต	- ทำ - -	- ต - -

ปรรทัดที่ ๑๓๒

- ภา - -	- ว นา -	- ได้ - -	- ยิน - -	- - - (นะ)	- - - เสีย	- - - -	- - - -
- พ# - -	- ม ทำ ทำ	- ต - ต	- ต - -	- - - ต	- ต - วั#	- - - -	- - - ช

ปรรทัดที่ ๑๓๓

- - - -	- (ฮ) - -	- ประ-ตุ	- - - ศา	- ลา - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ทำ - -	- ทำ ทำ ทำ	- - - ลั#	- ทำ ต ต	- - - -	- - - ต	- - - ต/๔๓

ปรกติที่ ๑๓๔

- - - ดั่ง	- - - กา	- - - โกง	- - - กา	- กาด- ยิน	- - - -	- - - (นะ)	- - - -
- ดั - ดั	- ดั - ดั	- - - ดั	- - - ดั	- ทิ - ดั	- - - -	- - - ดั	- ดั - -

ปรกติที่ ๑๓๕

- เสี่ยง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- หลาก- -	- แท้ - -	- หนัก-หนา	- - - พระ
- รั# - -	- - - ชั	- - - -	- ชั - -	- ลั# - -	- ท ดั -	- ดั - ดั	ดั - - ดั

ปรกติที่ ๑๓๖

- - - มะ	- หา - -	- ช้า - -	- สัน-ตรา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- มั - ชั#	- ลั# - ลั	- ทิ - ดั	- ดั - ดั	- ดั - ดั	- - - ดั	- - - ดั	- - ดั/๔๔

ปรกติที่ ๑๓๗

- - - -	- ตน - -	- ยศ - -	- ยิง - -	- เต้า - -	- จัง - -	- พิ - จา	- ร - ณา
- - - -	- พื# - ชั	- ทิ - ดั	- ดั - ดั	- ดั - ดั	ดั ทิ - ทิ	- ดั - ดั#	ดั ทิ - ดั

ปรกติที่ ๑๓๘

- - - ดู	- ว่า - -	- ไผ - -	- มา - ตอย	- - - ประ	- - - ดู	- ญ - -	- หนี - -
- - - ดั	- ดั - -	- ลั ลั# ทิ	- ดั - ทิ	- - - ดั	- มั - ลั#	- ดั - รั	- ดั - ทิ

ปรกติที่ ๑๓๙

- จัก - ฝี่	- ว่า - -	- - - -	- - - -			- ฝี่ - -	ก็ - - หล้าง
- ดั - ดั	- ดั - -	- - - - ดั	- - - พื#/๔๕			- ลั - ดั	ลั# - - ทิ

ปรกติที่ ๑๔๐

- - - ตอย	- - - พาย	- บน - -	- คัน - ว่า	- - - เป็น	- - - คน	- ก็ - หล้าง	- - - ตอย
- - - ทิ	- - - ดั	- ดั - ดั	- ดั - ดั	- - - ลั#	ท ดั - ดั	- ลั - ดั	- - - ลั#

ปรกติที่ ๑๔๑

- - - ท้า	- - - -	- - - -	- - - (นะ)	- กลาง - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ดั	- - - -	- - - -	- - - ดั	- รั# - -	- - - พื#	- - - ชั#	- ชั - -

ปรกติที่ ๑๔๒

- จัก - -	- - - ว่า	- - - -	- (เอ่อ - -	- เอบ - -	- - - เอ้อ	- เอบ - -	เอ่อ) - - สัต
- ชั - ชั	- - - ชั	- - - ลั#/๔๖	- ลั# - -	- ทิ - -	- - - ดั	- ทิ - ลั#	ชั - - ชั

ปรกติที่ ๑๔๓

- - - (ฮื่อ)	- ตะ - -	- ริ - -	- - - จะ	- ฉาน - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - ดั	- ทิ - -	- ชั - ชั	- - - ชั	- ชั - ลั#	- - - ดั	- ดั - -	- ดั - ดั

บรรทัดที่ ๑๔๔

- - - -	--- (อ่า	- - - อ่า	- - - -	- - - -	--- อ้า	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ตั	- - - มั	- - - -	- - - มั	- - - ฟั#	- ฟั - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๔๕

เออ - -	เอ้อ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อ้อ	- - - -
- ชั# - -	- ทั - -	- ทั - -	- - - -	- ทั - -	- - - ทั	- - - ตั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๔๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อ้อ - เออ	- - - เออ	- - - -
- - - ตั ⁺	- - - -	- - - ตั ⁺	- - - ตั ⁺	- - - -	- ทั - ชั	- - - ชั	- - - ฟั

บรรทัดที่ ๑๔๗

- - - นะ)	- ก็ - หล้า	- - - ว่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต่อย	- ไป - -
- - - ฟั	- ลั# - ตั	- ตั - ตั	- - - -	- - ตั ชั	- ชั - /๔๗	- - - ชั	- ลั# ทั - -

บรรทัดที่ ๑๔๘

- - - -	- ต้า - -	- มะ - -	- เจ้า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ก็ - -
- ตั - -	- ลั# - -	- ตั - -	- ตั - รั	- ตั - -	- ตั - -	- ทั - -	- ทั - ชั

บรรทัดที่ ๑๔๙

--- พว้า	- - - ฐั	- - - ว่า	- - - -	- - - -	- เฝียง - -	- - - -	- - - -
- - - ท	- - - ลั#	- ทั - ตั	- - - -	- ฟั# - -	- ชั - ลั	- - - ตั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๕๐

- - - -	- - - -	- - - -	- เอ้ - อี้	- - - -	- อี้ - -	- - - เฝียง	- - - -
- ตั - -	- - - -	- - - -	- ทั - ชั	- - - -	- ฟั - -	- - - รั#	- - - ทั

บรรทัดที่ ๑๕๑

- คน - -	- - - -	หน่อ - - -	- พระ - -	- ทส - -	- สะ - พล	- จั - -	- ถาม - -
- ทั - -	- - - รั#	- ลั ลั# - -	- ทั - -	- ทั - ทั	- ทั - ทั	- ลั# - -	- ลั - -

บรรทัดที่ ๑๕๒

- ว่า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ไผ	- - - มา	- ต่อย - -	- ประ - ตู
- ทั - -	- - - - /๔๘	- ชั - ฟั#	- ฟั - -	- - - ลั#	- ตั - ตั	- ลั - -	- ทั - ลั#

บรรทัดที่ ๑๕๓

- - - คู	- ชา - -	- ผิด - -	- เมื่อ - -	- เข้า - ดาย	- เมื่อ - -	- นาง - -	- มัท - -
- - - ทั	- ทั - -	- ทั - ทั	- ตั - -	- มั - ลั#	- ทั - -	- ทั ตั ตั	- ลั - -

บรรทัดที่ ๑๕๔

- ที่ - -	ขานตอบ--	- ว่า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ข้า
- ต่ - -	ล้# ล้ - ล้	- ที่ - -	- - - ต่	---พี#/๔๙	- - - -	- - - -	- - - -	ที่

บรรทัดที่ ๑๕๕

- - - มัท	- ที่ - -	- มา - -	-แล-พระ	---เหนือ	- หัว - -	- - - -	- เหย - -
- ร้ - ต่	- ต่ - -	- ต่ - -	- ต่ - ที่	--- ล้#	- ต่ - -	- - - -	- ม้ - -

บรรทัดที่ ๑๕๖

- - - -	- - - -	- - - -	---เมื่อ	- - - -	- น้ - -	-พระ-จอม	---เหง้า
- - - -	- ช้# - -	- ช้ - -	- - - ที่	--- ล้#	- ที่ - ที่	- ต่ - ล้	- - - ต่

บรรทัดที่ ๑๕๗

- - - จิ่ง	-เจียน-จาก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -		- - - จิ่ง
- - - ล้#	- ที่ - ต่	- ต่ - -	- ต่ - -	- ต่ - -	- ต่- -/๕๐		- - - ล้#

บรรทัดที่ ๑๕๘

---กล่าว	--เท-	- วี - ว่า	-นาง-หน่อ	-เห็น- --	- - - -	- - - -	- - - ดู
-- ล้ ต่	-- ม้ -	- ต่ - ต่	- ต่ - ต่	- ที่ - ต่	- - - -	- - - -	- - - ที่

บรรทัดที่ ๑๕๙

- รา - -	-นาง--	-มัท-ที่	- - - แต่	- วัน - -	- หัว - ที่	- - - ที่	-เฮา-มา
- ต่ - ต่	- ที่ - -	- ที่ - ต่	- - - ล้#	- ต่ - ต่	- ที่ - ต่	- - - ที่	- ต่ - ต่

บรรทัดที่ ๑๖๐

---บวช	-สร้าง--	- - - -	- - - -				-ผ-บวช
- - - ล้#	- ต่ - -	- - - ต่	---ต่/๕๑				- ต่ - ต่

บรรทัดที่ ๑๖๑

- - - -	ภา - - -	- ว - นา	- - - -	- - - -	- น้ - -	- ก - กา	- - - ตี
- ที่ - -	ที่ ต่ - -	- ต่ - ต่	- - - ต่	- ต่ - ต่	- ต่ - ต่	- ต่ - ต่	- - - ต่

บรรทัดที่ ๑๖๒

- - - -	- - - -	- - - กา	- - - -	-----	- - - -	- - - -	- ทุก - -
- - - -	- - - -	- - - ร้#	- - - -	พี ช้#- ช้	- - - -	- ช้ - -	- ต่ - -

บรรทัดที่ ๑๖๓

- ล้ - น้	- - - -	- - - -	- - - -	- - นาง	--- น้	- - - ม้	- - - จ่า
- ล้# - ต่	- - - ต่	- - - -	-----/๕๒	- - - ต่	- ต่ - ต่	- - - ที่	- - - ที่

บรรทัดที่ ๑๖๔

- เหา - -	- บัด - นี้	- - - -	- - - -	- - - -	- นาง - -	- อ้อ - นง	- - - เยาว์
- ต่ - -	- ต่ - ฝ	- - - -	- - - -	- ฐ - ฐ	- ฝ# - -	- ท์ - ต่	- - - ต่

บรรทัดที่ ๑๖๕

- - ฝอย -	- มา - -	- ฐ - ฑ	- อยู่ - -	- ्हอง - -	- ฎ - -	ศา ลา - -	- - - -
- - ต่ ต่	- ต่ - -	- ท์ - ต่	- ฑ# - -	- ต่ - -	- ฑ# - -	ท์ ต่ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๖๖

- - - -			- มี - คา	- ว่า - -	- - - นาง	- - - มาม	- - - -
- ต่ - /๕๓			- ท์ - ต่	- ท์ - ต่	- - - ต่	- - - ต่	- - - -

บรรทัดที่ ๑๖๗

- - - -	- - ้าง -	- - - -	- - - -	- - - -	- ค้า - -	- กะ - -	- - - ตี
- - - -	- - ร์# ฐ	- - - -	- - - -	- - - -	- ฐ - ฐ	- ฐ - -	- ฐ - ท์

บรรทัดที่ ๑๖๘

- กา - -	- ไลย - -	- - - แล้ว	- - - -	- - - -	- - - -	- นาง - -	- - - แก้ว
- ฑ# - ฑ	- ท์ - -	- - - ร์	- ต่ - -	- - - ต่	- ท์ - -	- ท์ - ท์	- - - ต่

บรรทัดที่ ๑๖๙

- - - ัจ	- - - -	- - - -	- นนอ - -	- - - ด้	- - - -	- - - -	- - - -
- ท์ - ฐ	- - - -	- - - /๕๔	- ฝ# - ฝ#	- ท์ - ต่	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗๐

- - - อ่า	- - - ้า	- - - -	- อ่า - ้า	- - - -	- - - -	- อ้อ) - -	- มา - -
- - - ฑ#	- - - ฐ	- - - -	- ร์ - ฝ	- - - -	- - - ต่	- ต่ - -	- ท์ - ท์

บรรทัดที่ ๑๗๑

- แล - -	- นา- นาง	- - - มัท	- ฑ - -	- ัจ - ्ह	- - - -	- - - -	- - - -
- ฑ# - -	- ต่ - ฐ	- - - ฑ	- ต่ - -	- ฑ# - ต่	- - - ต่	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗๒

- - - พระ	- - - บาท	- ्ह - ฝ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ตน
- - - ต่	- - - ท์	- ต่ - ฑ#	ต่ - - ต่/๕๕	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร์#

บรรทัดที่ ๑๗๓

- - - -	- ้ว - -	- - - -	- - - -	- ว่า - -	- - - -	- ้ำ - -	- - - แต่
- - - -	- ฐ - -	- - - -	- ฐ - -	- ฝ - -	- - - -	- ฑ# - ท์	- - - ฑ#

บรรทัดที่ ๑๗๔

- หน่อ - -	- พระ - -	- ทศ - -	- ตะ พล-	- เป็น - -	- เจ้า - -	- - - -	- - - -
- ลี่ - -	- ตั - -	- ฐั - ฐั	- มั ทิ ทิ	- ลี่# - -	- ตั - ตั	- - - ตั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗๕

- - - -			- ฆ่า - หน่าย	- - - หน่อ	- หน้ำ - -	- ฆ่า - สู้	- - - ศา
- - - ตั /๕๖			- ทิ - ตั	- - - ทิ	- ตั - -	- ตั - ลี่#	- - - ลี่#

บรรทัดที่ ๑๗๖

- ลา - -	- ปี่ - -	- ไซ้ - ว่า	- - - จัก	- มา - -	- แฝง- ตน	- - - เอื่อม	- - - -
- ทิ - -	- ทิ - -	- ทิ - ตั	- - - ตั	- ตั - -	- ลี่# - ลี่	- ลี่ - ตั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗๗

- - - -	- ฆ่า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- กับ - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ตั - รั#	- - - ตั	- ตั - -	- - - ทิ/๕๗	- ลี่# - ลี่	- ลี่ - ทิ	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗๘

- - - พระ	- - - -	- - - -	- - - -	- เจ้า - -	- - - -	- - - -	- - - ฆ่า
- - - ตั	- - - -	- - - ทิ	- ทิ - -	- ตั - -	- - - -	- รั# - -	- - - ฬั

บรรทัดที่ ๑๗๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฝือก	- - - -	- - - -	- - - ตน
- ฐั - -	- ฐั - -	- - - ฐั	- - - ฐั/๕๘	- ฐั# - ฐั#	- ฐั - -	- - - -	- - - ฐั

บรรทัดที่ ๑๘๐

- - - -	- - - -	- - - -	- โอ - -	- - - ไร่	- - - -	- - - โอ	- - - -
ลี่# - - ตั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฐั	- - - -	- - - ฬั#	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๑

- - - -	- - - ไร่	- - - -	- - - งาม	- - - ด้วย	- - - -	- กิ - เลส	- - - กา
- - - มั	- - - ตั	- - - -	- - - ตั	- ตั# - ฐั	- - - -	- ฬั# - ลี่#	ฬั# - - ทิ

บรรทัดที่ ๑๘๒

- กำ - ้อง	- - - -	- ั้ง - -	แต่ - - ้อ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ ทิ ตั	- ทิ - -	- ตั - รั#	ลี่# - - ตั	- - - -	- ตั - - /๕๙	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๓

- - - ฝัน	- - - ร้าย	- - - นึก	- แก่ - แต่	- - - ดี	- - - -	- - - หลี่	- - - -
- - - ตั	- - - ลี่#	- ทิ ตั ตั	- ตั ตั ตั	- - - ตั	- ตั - -	- - - มั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๔

- - - จู่	- - - -	- - - แก่	- - - -	- - - -	- - - ไซ	- - - -	- - - ฐ-
- - - ฬ#	- - - -	- ทั - ทั	- ทั - ด้	- - - -	- - - ด้	- ฐ# - -	- ฒ - ฐ#

บรรทัดที่ ๑๙๕

- - - -	- - -	- - - -	-แต่-กาย	- - - นอก	- - - -	- - - -	- - - -
- ฐ - -	- - - ฐ	- - - ฬ#	- ฬ# - ทั	- ทั - ด้	- - - -	- ด้ - -	- ฐ - -

บรรทัดที่ ๑๙๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ทั - -	-ข้าง- นอก
- ฐ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ด้ - -	- ทั - ฬ#

บรรทัดที่ ๑๙๗

- - - ศา	- ลา - -	-โพน- เอะ	- - นาง	- - - มัท	- ฐ - ฐ	- - - เล่า	- - - นิ
- - - ฬ	ด้ ด้ - -	- ด้ - ด้	- - - ฐ#	- - - ฬ#	- ทั - ทั	- - - ด้	- - - ด้

บรรทัดที่ ๑๙๘

- มิติ - -	เกล้าหัน-	- ตน - -	- - - -	- - - พัง	- - - -	- - - -	- - - -
- ด้ - -	ฬ# ทั - -	- ด้ - ด้	- - - -	- - - ด้	- ฐ# - -	- - - -	- ฐ - -

บรรทัดที่ ๑๙๙

- - - -	- - - -	- แก่ - -	-พระนั่ง -	- ธรรม- -	- นั่ง - -	-เกล้า - -	- - - -
- - - -	- - - ฐ/๖๔	- ทั - -	- ทั ด้ ด้	- ทั - -	- ฬ# - ด้	- ฐ# - -	- ด้ - -

บรรทัดที่ ๒๐๐

- - - -	- - - -	- คือ - -	- - - -	- - - -	-พระ - -	- - - บาท	- - - เจ้า
- ฐ# - ทั	- ฬ# - -	- ทั - ทั	- - - -	- - - -	- ทั - -	- - - ฬ#	- - - ด้

บรรทัดที่ ๒๐๑

- - - -	- - - หน่อ	- - - พัง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - คือ	- - - เออ
- - - ทั	- - - ฬ#	ฐ ทั - ทั	- ด้ - -	- - - -	- - - -	- - - ฬ#	- - - ฬ

บรรทัดที่ ๒๐๒

- ื่อ - -	- - - -	- - - -	- ื่อ - -	- ธุ - -	- - - ัน	- - - แด	- - - ื่อ
- ฐ - -	- ฬ - -	- ฬ - -	- ทั - -	- ด้ - -	- - - ทั	- ทั - ด้	- - - ด้

บรรทัดที่ ๒๐๓

- ัน - -	-พระ- มะ	- หา - -	- สัตต์-เจ้า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ด้ - ด้	- ด้ - ฐ	- ฬ# - -	- ฬ - ด้	- ด้ - -	- - - -	- ด้ - ด้	- ด้ - - /๖๕

บรรทัดที่ ๒๐๔

- - - -	- จิ้ง - ถี๋	- เอา - -	- นิ - มิ	---ความ	- - - -	- - - ฝัน	- เจ้า - -
- - - -	- ลั# - ลั	- ทิ - มั	- ตั - ตั	- ตั - ตั	- ตั - ตั	- ตั - ลั#	ลั ตั - -

บรรทัดที่ ๒๐๕

- ก็ - แหก	- - - ไป	- - - ทั้น	- ฐึ - ฐ็อน	--- ด้วย	--- ประ	- ทยา-ยอด	- - - เม
- ทิ - ลั#	- - - ลั	- - - ทิ	- ทิ - ทิ	- - - ทิ	- - - ลั#	- ตั - ลั	- - ทิ ตั

บรรทัดที่ ๒๐๖

- - - ธิ	- ัน - ว่า	- - - -	- - - -	- - - -		- ทา - -	- ณะ - ปา
- ตั - ฬิ	- มั - ตั	- - - -	- - - ตั	--- ฬิ/๖๖		- ทิ - -	- ทิ - ลั#

บรรทัดที่ ๒๐๗

- - - ระ	- มี - -	- จัก - บั	- - - ระ	--- มวณ	- แก่ - คุ	- - - -	- - - -
- - - ทิ	- ตั - -	- ตั - ตั	- - - ทิ	- - - ทิ	- ลั# - ตั	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒๐๘

- - - ท้าว	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ใน	- - - -	- ต้าว - -
- - - ฐิ#	- - - ฐิ	- - - ฐิ	- - - ฐิ	- - - -	- - - ทิ	- ทิ ตั -	ลั# ลั - ตั

บรรทัดที่ ๒๐๙

- - - หิม	- - มะ -	- - - -	--- พานต์	- - - -	- - - -	- ัน - -	- แล - วัน
- ตั - ลั#	- - ลั -	- - - -	- - - ตั	- - - ตั	---- /๖๗	- ตั - -	- ตั - ตั

บรรทัดที่ ๒๑๐

--- พุก	- เจ้า - -	- รอย - ว่า	- - - ยา	- - - จก	- - - จัก	- เข้า - มา	- - - ฐึ
- - - ลั#	- ตั - -	- ตั - ทิ	- ลั - ตั	- - - ตั	- ตั - ตั	- ทิ - ทิ	- - - ลั#

บรรทัดที่ ๒๑๑

- เอา - -	- ลุก-แก้ว	- - - ภู	- ตาน - -	- - - -	- - - ตั้ง	- สอง - -	- - - -
- ทิ - ตั	- ตั - ตั	- - - ลั	- ตั - ตั	- - - -	- - - ตั	- ฐิ# - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒๑๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฐึ - เฝิง	- - - มี	- - - ฐะ	- แล - -
- - - -	- ฐิ - -	- - - ฐิ	---- /๖๘	- ทิ - ตั	- - - ตั	- - - ตั	- ตั - ตั

บรรทัดที่ ๒๑๓

- - - -	- - - คัน	- ท้าว - -	- แหวด - -	- ภู - - -	- หมาย - -	- ฐึ - แล้ว	- - - ตน
- - - ตั	- - - ตั	- ตั - -	- ท - ทิ	- ตั - -	- ทิ - ทิ	- ตั - ตั	- - - ลั#

ปรกติที่ ๒๑๔

- แก้ว - -	- จิง - -	- กระจ - -	- นิง - ดู	- ว่า - -	- ดู - -	- จัก - โลม	- - - -
- ทิ - ทิ	- ลี - -	- ต - ทิ	- ทิ - ต	- ทิ - -	- ทิ - ทิ	- ต - ทิ	- - - -

ปรกติที่ ๒๑๕

- - - -	- เล้า - -	- - - -	- - - ฮี	- - - -	- - - ยัง	- นาง - -	- - - หมุ่ม
- - - -	- ทริ# -	- - - -	- - มุ ฐ	- - - -	- - - มุ	- ทิ - ต	- - - ทิ

ปรกติที่ ๒๑๖

- หน้า - -	- ราช - -	- ชะ - มัท	- ทิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ต - -	- ต - ต	- ฐ - ริ#	- ต - -	- - - ต/๖๙	- - - -	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๒๑๗

- - - -	- - - -	- หือ - -	- ชีน - หนี	- - - เมื่อ	- ก่อน - -	- แล้ว - - ฐ	- - - ลูก
- - - -	- - - -	- ต - ต	- ต ต ต	- - - ต	- ลี# - -	- ต ต - ลี	- ต - ต

ปรกติที่ ๒๑๘

- ฟ้า - -	- อยู่ - ตาม	- - - -	- - - -	- - - -	- สอง - -	- - - -	- - - -
- ลี - -	- ลี# - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- ริ# - -	- - - -	- ฟ้า - -

ปรกติที่ ๒๑๙

- - -	- - -	- - - เฟิง	- - - มี	- - - ชะ	- - - แล	- - - -	- - - -
- ฐ - -	- - - ฐ	- - - ทิ	- ต - ต	- ต - ต	- - - ต	- - - -	- - - ต/๗๐

ปรกติที่ ๒๒๐

- - - -	- พระ - -	- มะ - หา	- - - สัตต์	- - - เจ้า	- ไร่ - เปิง	- - - ดัง	- นี้ - แล้ว
- - - -	- ต - -	- ต - ทิ	- - - ต	- - - ต	- ทิ - ต	- ต ต# ลี#	- ทิ - ต

ปรกติที่ ๒๒๑

- - - ตน	- - - แก้ว	- - - จิง	- เล้า - -	- - - โลม	- นาง - ว่า	- ดู - ก่อน	- รา - -
- ต - ลี#	- - - ทิ	- ทิ - ลี	ทิ ทิ - ทิ	- - - มุ	- ต - ต	- มุ - ลี#	- ต - -

ปรกติที่ ๒๒๒

- - - -	- - - -		- - - นาง	- - - เมื่อ	- ก่อน - -	- นาง - -	- เคย - นอน
- ต - -	- - - /๗๑		- - - ทิ	- ต - ต	- ทิ - -	- ต - -	- ต - ต

ปรกติที่ ๒๒๓

- - บน -	- - - ที่	- นอนอัน-	- สะ - อาด	- - - โดย	- - - -	- - - ลี	- - - -
- ต ทิ ต	- - - ทิ	- ต ต ต	- ต - ทิ	- - - ต	- - - -	- - - ริ#	- - - ริ#

ปรกติที่ ๒๒๔

- - - -	- - - -	- - - อี	- วิ-ลาด	-เลื่อน- -	-ไหล-เจือ	- - - ไป	- ด้วย - -
- - - -	- ฐ - ฐ	- - - ทำ	- ต - ลั#	- ทำ - -	- ต - ต - ลั	- ทำ - ต	- ต - -

ปรกติที่ ๒๒๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - สาด	- - - อ่อน	- กั๊บ - -	- ทั้ - -	- ฝ้า - ผ่อน
- - - ต	- - - -	- ต - - /๗๒	- - - ลั#	- - - ลั	ทำ ต - -	- ต - ต	- ต - ลั#

ปรกติที่ ๒๒๖

- โภ - -	- เซา - -	- - - สะ	- ฐี - -	- - - -	- นง - -	- - - -	- - - เลา
ลั ลั - ลั	- ทำ - ต	- - - ทำ	- ฐ# - -	- - - ฬ	- ฐ# - -	- ฬ - -	- ทำ - ต

ปรกติที่ ๒๒๗

- - นาฏ -	- ้นอง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - ถ้า -	- ลง-เครื่อง	- - - อย่าง
- ต# ลั# -	- ต - -	- - - ต	- - - ต	- ต - - /๗๓	- - ลั# -	- ทำ - ต	- ต - ต

ปรกติที่ ๒๒๘

- ย่อม - -	- ึ่งียง - -	- คราน-แม่	- - - -	- - - กี่	- - - มา	- เคย - -	- - - -
- ลั - -	- ต - -	- ต - ต	- - - -	- - - ฐ	- - - ฐ	- ต - -	- ม - -

ปรกติที่ ๒๒๙

- - - -	- - - -	- - - -	- กีน-อา	- - - หาร	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฐ	- - - ลั	- ลั# - ทำ	- ทำ - ต	- ต - -	- ต - -	- - - ต/๗๔

ปรกติที่ ๒๓๐

- - - -	- - - หลาย	- - - หลาก	- ฐิน - -	- ปลา - -	- มาก-นำ	- - - มา	- ใส - -
- - - -	- - - ทำ	- - - ลั#	ลั ต - ต	- ลั# - -	- ลั - ทำ	ต - - ต	- ลั - ลั#

ปรกติที่ ๒๓๑

- ภา - -	- ษะ - นะ	- - - คำ	- แดง - -	- แพง - คำ	- - - -	- - - -	- - - -
ลั ทำ - -	- ทำ - ทำ	- - - ทำ	ทำ ทำ - ทำ	- ทำ - ต	- - - -	- - - -	- - - ฬ# /๗๕

ปรกติที่ ๒๓๒

- - - บัด	- - - ฐ	- - - นาง	- ้นอง-หล้า	- - - แม่	- - - กี่	- มา - อยู่	- - - ใน
- - - ลั#	ทำ ทำ - ต	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ - ลั#	- - - ลั	- ทำ - ลั	- - - ทำ

ปรกติที่ ๒๓๓

- - - ป้า	- ดง - -	- แม่ - -	กี่ย มา - -	- - - ทรง	- หนั้ - -	- - - -	- - - -
- - - ลั#	- ต - ต	- ลั - -	ลั ต - -	- ลั - ทำ	- ทำ - -	- - - -	- ต - ต

ปรรทัดที่ ๒๓๔

- เสื่อ - -	- - - -	- - - -	- ฮี้ - -	- ลาย - -	- สน - ี่	- นอน - -	- - - -
- รั# - -	- - - ู้	- - - -	- ู้ - -	- ต้ - -	- ล้# - ล้	- ี่ - -	- - - ี่/๗๖

ปรรทัดที่ ๒๓๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - เหนือ	- - - ี่	- - - ดิน	- - - ใน	- - - ทุกข์
- - - -	- ี่ - -	- - - -	- - - ล้#	- - - ล้	- - - ต้	- ต้ - ต้	- ต้ - ต้

ปรรทัดที่ ๒๓๖

- เหลือ - -	- หลาย-เดือด	- ใหม่ - -	- แม่ - -	- - - -	- (อือ)-กิน	- - - -	- ลูก - -
ล้ ี่ - -	- ต้ - ล้#	- ต้ - -	- ต้ - -	- - - -	- ู้ - ู้	- ล้ - ต้	- ต้ - -

ปรรทัดที่ ๒๓๗

- ไม้ - -	- - - -	- - - (ฮี้	- - - อือ)	- - - ใส	- - - เหนือ	- ตอง - -	- - - -
- รั# - -	- - - ู้	- - - ู้	- - - ี่	- - - ล้#	- ี่ - ต้	- ี่ - -	- - - ี่

ปรรทัดที่ ๒๓๘

- - - (ฮี้)	- - - -	- นอนเหนือ	- - - ดิน	- - - -	ตาย บ่ - มี	- - - สาด	- - - -
- - - ี่/๗๗	- - - -	- - ี่ ล้#	- ล้ - ี่	- ี่ - ี่	รั# ล้# - ต้	- - - ล้	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๓๙

- - - -	- - - ไป	- - - -	- - - ื่อ	- - - ื่อ	- ไม้ - -	- - - -	- - - -
- - - ล้#	- - - ี่	- - - -	- - - ี่	- - - ต้#	- ล้# - -	- - - ี่	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๔๐

- - - -	- - - ลาด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - นะ	- - - รวง
- ี่ - -	- - - ต้	- - - -	- - - -	- ต้ - -	- ี่ - -	- ี่# - ู้	- ล้# - ี่

ปรรทัดที่ ๒๔๑

- - - -	- - - ื่อ	- - - -	- - - -	- รวง - -	- - - -	- ื่อ - ื่อ	- - - -
- - - -	- - - ต้	- - - -	- - - -	- ี่ - -	- - - -	- ี่ - มี	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๔๒

- - - รวง	- - - นอน	- - - -	- มีอ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ี่ - ี่	- - - ี่	- - - ี่	ี่ ล้#- ล้#	- ล้ - -	- - - -	- ล้ - -	- - - ล้#

ปรรทัดที่ ๒๔๓

- - - -	- ื่อ - ื่อ	- - - ื่อ	- แม่ - -	- ี่ - มา	- - - ุน	- - - -	- - - ต่าง
- - - ล้	- ี่ - ล้	- - - ู้	- ี่ - ี่#	- ี่ ี่ ล้#	- - - ี่	- ี่ - -	- - - ี่

บรรทัดที่ ๒๕๔

----	- ตน --	- แก้ว - กี่	--- ส่ง	--- นาง	-- แก้ว -	- กลับ - ฝั่ง	--- ศา
- ทำ --	- ลี - ลี#	- ทำ ทำ ทำ	--- ลี#	- ทำ - ทำ	-- ทำ -	- ฟัง# ฟัง ลี	--- ทำ

บรรทัดที่ ๒๕๕

- ลา --	- ดั่ง-เก่า	--- หัน	- แล --	- สภา - วิ	--- ภา	- ตาย --	- ใน - เมื่
- มี --	- ลี# - ลี	--- ทำ	- ทำ --	- ทำ - ทำ	--- ทำ	- ลี - ลี#	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๒๕๖

--- กลาง	- คีน --	- ้นัน - แล	- รุ่ง --	----	----	----	- - - -
- ลี - ลี#	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ทำ --	- ทำ --	----	- ลี# - /๘๑

บรรทัดที่ ๒๕๗

- สาย --	----	- ฟ้า - ฟุ้ง	-- เรือง -	- ขึ้น --	- มา --	นาง ---	- พระ - ยา
- ฟัง --	- ลี# --	- ทำ - ทำ	-- ทำ ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ --	ด ฟัง# --	- ลี - ทำ

บรรทัดที่ ๒๕๘

--- ก็	- มา --	- กระ --	- ทำ --	- วัตต์ กวาด-	- ฝึยว --	- ัสสะ มะ	----
- ทำ - ลี#	- ทำ --	- ลี --	ทำ ทำ --	- ทำ ลี -	- ทำ --	- ทำ ทำ ทำ	- ทำ --

บรรทัดที่ ๒๕๙

- ศา --	- ลา - แล้ว	- ก็ - แต่ง	----	- ตา - ยัง	- ้น้ำ --	- กิน - ้น้ำ	- ใช้ --
- ทำ --	- มี - ร์#	- ลี - ทำ	- ลี - ลี#	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ลี - ทำ	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๒๖๐

--- ทั้ง	----	----	- ไม้ --	----	----	- ลี --	- ฟัน --
- ทำ - ทำ	----	--- ทำ	- ร์# --	- ฟัง# --	----	- ลี --	- ลี# - ทำ

บรรทัดที่ ๒๖๑

- แล --	- ้น้ำ --	----	----	----	--- ช่วย	- ้น้ำ- ้อ	--- พระ
- ลี - ลี#	- ทำ --	--- ทำ	- ทำ --	---- /๘๒	--- ลี#	- ทำ - ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๒๖๒

--- มะ	- หา --	- สัตต์- เจ้า	----	----	--- แล้ว	----	----
--- ทำ	- ลี# --	- ทำ - ทำ	----	----	--- ร์#	----	--- ร์#

บรรทัดที่ ๒๖๓

----	- ก็ - ุ้ม	- เขา- ลูก	--- แก้ว	----	----	----	--- ฮัก
- ู้ --	- ลี# - ทำ	- ทำ - ลี	--- ทำ	--- ทำ /๘๓	----	----	--- ด

ปรรทัดที่ ๒๖๔

--- แล้ว	- ดั่ง --	- ลูก --	----	----	-(อะ) --	- เต้า --	----
--- ทำ	- ลั# --	- ทำ --	----	----	- ทำ --	- รั# --	- รั# --

ปรรทัดที่ ๒๖๕

----	----	--- กิ่ง	--- เจียร	--- จาร	----	----	----
--- ชู้	----	- ลั# - ลั#	- ลั - ทำ	- ทำ - ทำ /๘๔	----	----	----

ปรรทัดที่ ๒๖๖

----	----	----	- กับ --	- ลูก - เต้า	----	- กระ --	- หม่อม-เจ้า
----	----	----	- ลั# - มั	- ลั# - ทำ	- ทำ --	- ทำ - ลั	- ลั - ทำ

ปรรทัดที่ ๒๖๗

- เมต-ตา	----	----	----	----	----	- สอง --	----
- ทำ - ลั#	- ทำ --	----	- ทำ --	- ทำ - รั# --	----	- ชู้ --	----

ปรรทัดที่ ๒๖๘

--- สะ	-- รั# -	----	--- (อี)	- บัว - ตอง	----	----	----
--- ฟั#	ม่ - ฟั -	ชู้ - ---	ชู้ - ลั ทำ	- ตั - ทำ	--- ทำ	----	--- ทำ /๘๕

ปรรทัดที่ ๒๖๙

--- ลูก	--- รัก	--- แกลั	- แม่ --	- คีน --	----	- รั# - ---	----
--- ลั#	--- ทำ	- ทำ ลั ทำ	- ทำ - ลั	- ทำ --	----	- ตั - รั#	----

ปรรทัดที่ ๒๗๐

----	----	- แม่ --	--- ผัน	--- รัาย	- นัก --	- แก - แท้	--- ดี
--- ชู้#	- ชู้ --	- ฟั - ลั#	--- ลั#	--- ทำ	- ทำ --	- ทำ - ทำ	--- ทำ

ปรรทัดที่ ๒๗๑

--- หลั	----	----	----	--- สอง	--- สะ	- รั# - ลูก	--- เต้า
- ทำ - ทำ	--- ทำ	----	- ทำ -- /๘๖	--- ลั#	--- ท	- ลั - ลั	-- ล ท

ปรรทัดที่ ๒๗๒

--- จุง	เล่น - อยู่	--- กับ	- พระ --	- บาท- เจ้า	--- อย่า	- ใจ --	----
- ทำ - ลั	- ทำ - ลั#	--- ทำ	ทำ ทำ --	- ลั# - ทำ	--- ลั	- ลั - ทำ	----

ปรรทัดที่ ๒๗๓

----	--- ไกล	----	----	----	--- ลูก	----	- สาย --
----	--- รั#	----	----	- ชู้ --	--- ฟั	--- ลั#	- ลั - ลั#

บรรทัดที่ ๒๗๔

ใจ ---	----	----	----	-อย่า --	-ได้ --	-ประ-มาท	--- จุง
ทำ -- ทำ	--- ทำ	----	-ทำ -- /๘๗	-ลั# --	-ทำ --	-ทำ - ลั	- ลั - ลั#

บรรทัดที่ ๒๗๕

- เล่น --	- อยู่- ใกล้เคียง	- พระ --	- บาท- ไร่	--- สี่	--- เอะ	--- ว่า	-อื่น - แล้ว
ทำ ทำ - ทำ	- ลั - ทำ	- ทำ --	- ลั# - ทำ	--- ทำ	- ทำ - มี	--- ต	ทำ ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๒๗๖

----	----	----	----	- ก็ - คุ้ม	- เอา --	- ลูก- แก้ว	- แห่ง --
----	----	----	-ทำ -- /๘๘	- ลั# - ทำ	- ทำ --	- ลั - ทำ	- ลั - ลั#

บรรทัดที่ ๒๗๗

- ตน --	- ไป- ผาก	--- ไว้	--- กับ	- พระ- ทัส	----	- สะ- พล	- เจียง --
- ลั - ลั	- ทำ - ลั	--- ทำ	--- ทำ	- ทำ - ฟั#	--- ฟั	- มี - ลั#	- ลั --

บรรทัดที่ ๒๗๘

----	- เจ้า --	----	--- (ไ้)	- โอ - โอ	- อัน --	- หนึ่ง --	----
- ทำ --	- ต - รั#	- ทำ --	--- ต	- ทำ - ลั#	- ลั - ทำ	- ทำ --	- ฟั# --

บรรทัดที่ ๒๗๙

--- อยู่	--- ฝ้า	----	-หน่อ- ภา	----	----	--- วะ	- นา --
--- ฟั#	- ฟั - ทำ	- ลั --	- ลั# - ทำ	----	----	--- ทำ	- รั# --

บรรทัดที่ ๒๘๐

----	----	----	--- จั	--- เจียร	--- จา	----	----
- ฟั - ฐั	- ฟั# --	- ฟั --	- ลั# - ลั#	- ลั - ต	- ต - ทำ	----	---- /๘๙

บรรทัดที่ ๒๘๑

----	----	--- เียง	----	--- พระ	- บาท - ว่า	- เจ้า - อย่า	- ได้ --
----	- ทำ - ทำ	--- ท	--- ทำ	- ลั# - ลั	- ลั - ทำ	- ต - ลั	- ทำ --

บรรทัดที่ ๒๘๒

- ประ-มาท	--- ใน	--- ลูก	-แห่ง-สอง	- รา --	- คั - --	- นาง- พระ	- ยา --
- ทำ - ลั#	-- ลั ทำ	- ทำ - ลั	- ลั - ทำ	- ฟั --	- รั#- ลั#	- ทำ ทำ ลั	- ทำ --

บรรทัดที่ ๒๘๓

- สั --	- ดั --	- นี้ - แล้ว	----	----	----	----	----
ต# ลั - ลั	- ลั# - ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ	----	---- /๙๐

บรรทัดที่ ๒๘๔

--- นาง	- แก้ว --	- ก็ - ถือ	--- เอา	--- ยัง	- เสียม-คั่น	--- เรา	- บ๋อง --
--- ทำ	- ทำ --	- ลั# - ลั	--- ทำ	- ตั - ทำ	- ลั# ลั ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๒๘๕

- จอด- กระจ	--- เข้า	--- สอด	- ด้วย --	----	----	- คั่น --	- รั --
- ลั - ลั#	ลั ลั - ทำ	--- ลั	- ทำ --	- ทำ - ทำ	----	- ทำ --	- ทำ -- /๙๑

บรรทัดที่ ๒๘๖

----	- แล้ว --	- ก็ - หวี	--- ไป	- หา - ลูก	--- ไม้	- แม่ --	- เยี่ยะ --
----	- ทำ --	- ลั# - ลั	--- ทำ	- ลั# - ทำ	--- ทำ	ทำ ลั --	- ทำ - ฑั#

บรรทัดที่ ๒๘๗

- หวี - ไป	--- น้ำ	-- ตา -	- แม่ --	----	----	----	----
- ลั# - ทำ	--- ตั	- ทำ ลั ลั#	- ทำ - ทำ	----	----	--- ฬั#	-- ฬั -

บรรทัดที่ ๒๘๘

--- ก็	-- มา -	----	----	----	- ไหล --	----	----
--- ฬั#	-- ลั# ทำ	----	- ทำ --	----	- ลั ลั ลั#	----	----

บรรทัดที่ ๒๘๙

----	--- (เออ)	--- เอ้อ	----	----	----	--- เอย	--- ไหล
----	--- ทำ	- ทำ - ฬั	----	----	----	--- ฬั	--- ฑั

บรรทัดที่ ๒๙๐

----	----	----	--- เออ	----	----	----	----
- ลั --	- ลั --	- ลั --	--- ลั#	--- ทำ	- ทำ --	- ทำ - ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๒๙๑

----	--- เอ้อ	--- เอ้อ	----	- เออ --	- เอ้อ --	- เอย --	- ฮี) - จาก
- ทำ - ทำ	--- ลั#	--- ทำ	----	- ฬั# --	- มั --	- ฬั --	- ลั - ลั

บรรทัดที่ ๒๙๒

----	- (เออ) --	- เป้า --	----	----	--- ให้	----	- เข้า --
----	- ทำ - ทำ	- รั# - ตั	- ทำ --	--- ทำ	ลั# - ทำ	- ลั --	- ลั --

บรรทัดที่ ๒๙๓

- ฮู --	----	----	ดง ---	----	----	--- (โอ)	โอ ใ้อ --
- ฬั# - ฬั	--- ฬั	----	ทำ ทำ --	----	----	--- ลั	รั มั - มั

บรรทัดที่ ๒๙๔

--- ไร่	--- ไร่)	----	--- พง	--- ไพร	----	--- วัน	- ไร่ -
--- ต	--- ไร่	----	--- ไร่	--- ไร่	----	--- ต	- ไร่# - ไร่

บรรทัดที่ ๒๙๕

- แล - นา	--- ตะ	-- ทา -	- ชู -	- ชะ - โภ	----	----	----
- ไร่# - ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่ ไร่ -	- ไร่ -	- ไร่ - ไร่	- ไร่ -	- ไร่ -	--- ไร่ /๙๒

บรรทัดที่ ๒๙๖

----	--- ไร่	--- กา	- ไร่ -	- ยาม -	- ไร่ - ชู	- ชะ -	- กะ-พราหมณ์
--- ไร่	--- ไร่	--- ไร่#	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่# -	- ไร่ - ไร่#

บรรทัดที่ ๒๙๗

--- ไร่	- ไร่ -	- ไร่ -	- ไร่ - ไร่	--- ไร่	- ไร่ - ไร่	--- ไร่	- ไร่ -
- ไร่ - ไร่	- ไร่ -	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่	--- ไร่	- ไร่# - ต	ไร่ - ไร่	ไร่ ไร่ -

บรรทัดที่ ๒๙๘

- ไร่-พาย	----	----	--- ไร่	----	----	----	----
- ไร่ ไร่	----	----	--- ไร่#	- ไร่ -	--- ไร่#	----	- ไร่ - ไร่

บรรทัดที่ ๒๙๙

- ไร่ - ไร่	---พราหมณ์	----	ไร่ไร่- ไร่	- ไร่ -	----	----	----
- ไร่# - ไร่	--- ไร่	- ไร่ -	ไร่ ไร่ - ไร่	- ไร่ -	----	- ไร่ -	- ไร่ - /๙๓

บรรทัดที่ ๓๐๐

----	----	--- ไร่	- ไร่- ไร่	--- ไร่	- ไร่ -	- ไร่ -	- ไร่ - ไร่
----	----	--- ไร่#	- ไร่# ไร่ ไร่	--- ไร่	- ไร่ ไร่ ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่

บรรทัดที่ ๓๐๑

- ไร่ -	----	----	- ไร่ -	----	----	----	- ไร่ - ไร่
ไร่# ไร่ -	----	- ไร่ -	- ไร่ - ไร่#	--- ไร่	--- ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่# - ไร่

บรรทัดที่ ๓๐๒

--- ไร่	- ไร่ - ไร่	--- ไร่	- ไร่ -	--- ไร่	----	--- (ไร่)	----
- ไร่ ไร่ ไร่	- ไร่ - ไร่	ไร่ - ไร่	ไร่ ไร่ -	- ไร่ - ไร่	----	--- ไร่# /๙๔	----

บรรทัดที่ ๓๐๓

- ไร่ -	- ไร่ -	- ไร่- ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่	--- ไร่ -	ไร่ ไร่ -	----
- ไร่ -	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ไร่	--- ไร่ -	ไร่ ไร่ -	----

บรรทัดที่ ๓๐๔

--- ป่า	- แล้ว - ละ	- ลุก --	- แก้ว --	- อยู่ --	- ศา - ลา	-- มั่น ก็	----
--- ลໍ#	- ทำ - ทำ	- ลໍ --	- ทำ --	- ลໍ# --	- ทำ - มี	-- รั# ลໍ	- ทำ --

บรรทัดที่ ๓๐๕

- เทียว - ไป	- ด้วย --	----	----	----	--- มัค	--- คา	--- ้น
- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ทำ --	- ทำ --	- ทำ -- / ๙๕	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๓๐๖

- ใหญ่ --	- พรานมณี - เฒ่า	--- ค่อย	- ไต่ --	- ไป --	----	- ตาม --	----
- ลໍ --	- ทำ ต่า ทำ	--- ทำ	- ลໍ# --	- ทำ --	----	- รั# --	----

บรรทัดที่ ๓๐๗

----	----	----	----	--- เข้า	--- ู้	- อ่า --	- ราม --
----	--- ฟ#	--- ู้	----	- ฟ# - ทำ	--- ลໍ#	- ทำ --	- ทำ --

บรรทัดที่ ๓๐๘

- ป่า --	- ไม้ --	----	----	----	--- ติ	----	--- พระ
- ลໍ# - ทำ	- รั --	- ทำ --	--- ทำ	-- ลໍ# / ๙๖	- ลໍ - ทำ	--- ฟ#	--- ฟ#

บรรทัดที่ ๓๐๙

----	- เจ้า --	----	----	----	----	----	- ู้ --
----	- ทำ - ทำ	- ทำ --	----	----	----	----	- รั# --

บรรทัดที่ ๓๑๐

----	----	----	----	--- อยู่	----	----	- กระ --
--- มี	- ู้ --	--- ู้	--- ู้	--- ฟ# / ๙๗	- ฟ --	----	- ฟ --

บรรทัดที่ ๓๑๑

- ทำ --	----	----	----	----	--- (เอื่อ	- เอื่อ - เอื่อ	----
- ลໍ - ลໍ#	--- ทำ	----	--- ทำ	----	--- ู้	- ลໍ - ฟ	--- ู้

บรรทัดที่ ๓๑๒

--- เอื่อ	- เอื่อ --	----	- ทำ) --	--- ัฒม์	----	- วัน --	----
--- ู้	- ฟ --	----	- รั# --	--- ทำ	----	- ทำ - ทำ	----

บรรทัดที่ ๓๑๓

- ้น --	- แล --	- นา --	- ต่า --	- สุก --	----	--- มะ	--- หา
- ฟ# --	- ลໍ ลໍ# -	- ทำ --	- ลໍ - ลໍ#	- ลໍ --	- ลໍ - ลໍ#	- ลໍ - ทำ	- ทำ - ทำ

ปรกติที่ ๓๑๔

- สัต - -	- ไต - -	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ดํ ฟ# - -	- ทํ - ทํ	- ทํ - -	- ทํ - -	-----	--- ทํ	- ทํ - -	-----

ปรกติที่ ๓๑๕

-----	-----	- เมื่อ - -	- นั้น - -	- พระ - -	- มะ - -	- หา - -	- สัตต์ - -
-----	-----/๙๘	- ลํ# - -	- ทํ - ทํ	- ทํ - -	- ทํ - -	- ลํ# - -	- ทํ - -

ปรกติที่ ๓๑๖

เจ้า - - -	- ได้ - ยิน	- พรหมณ์ - -	--- เฒ่า	--- กล่าว	-----	- ขอ - -	- ทาน - -
ทํ ทํ - -	- ทํ - ทํ	- ทํ - ทํ	--- ทํ	--- ลํ#	-----	- ทํ - -	- มํ - -

ปรกติที่ ๓๑๗

- มี - -	- ใจ - -	--- บาน	--- ชม	--- ขึ้น	-----	-----	-----
- รํ# - -	- ลํ - ลํ#	--- ทํ	- ทํ - ทํ	--- ทํ	-----	--- ทํ	-----

ปรกติที่ ๓๑๘

-----	-----	- ใจ - -	- ต้อง - -	- ตัน - -	-----	-----	-----
- ทํ - -/๙๙	-----	- ลํ# - -	- ทํ - -	- ลํ# - -	- ทํ - -	- ทํ - ทํ	- ทํ - -

ปรกติที่ ๓๑๙

- เหมือน - -	- ดั่ง - -	- ทาน - -	- เศรษฐ - -	-----	--- ฐิ	-----	-----
- ทํ - ทํ -	- ลํ# - ลํ	- ทํ - -	- ทํ - -	-----	--- รํ#	-----	--- ฟิ

ปรกติที่ ๓๒๐

-----	-----	-- ฐิ -	-----	--- มี	--- ใจ	--- ศรัท	--- ธา
--- ฐิ	- ฐิ# - -	- ลํ มํ มํ	--- ลํ	--- ทํ	--- ลํ#	--- ทํ	--- ทํ

ปรกติที่ ๓๒๑

--- ใจ	--- ใจ	-----	-----	-----	--- ประ	-----	-----
--- ทํ	--- ทํ	--- ทํ	--- ทํ	-----/๑๐๐	--- ทํ	-----	- ทํ - -

ปรกติที่ ๓๒๒

- ดิษ - -	--- สะ	- ฐาน - -	- ตั้ง - ไว้	-----	- ยั่ง - คํา	--- พัน	-----
- ทํ - -	--- ทํ	- ลํ# - ลํ	- ทํ - ทํ	-----	- ทํ - ทํ	--- ทํ	-----

ปรกติที่ ๓๒๓

- ใน - -	- มือ - -	- คน - -	- อัน - -	--- ทุกข์	- ยาก - -	ไว้ - - -	- กัน - -
- ทํ - -	- ทํ - -	- ทํ - ทํ	- ทํ - ทํ	--- ทํ	- ลํ - ลํ#	ทํ ทํ - -	- ทํ - ทํ

ปรรทัดที่ ๓๒๔

- มั่น --	- ได้ --	- ลวด --	- ยิน --	----	- ดี --	----	
- ทำ --	- ทำ --	- ลั# - ลั	- ทำ - ทำ	----	- ทำ - ทำ	--- ทำ/๑๐๑	

ปรรทัดที่ ๓๒๕

----	--- ยัง	----	- วัง - กต	----	- ดี --	- ปัพ - พะ	--- ตะ
- ทำ --	--- ทำ	- ทำ --	- ทำ - ทำ	----	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	--- ลั#

ปรรทัดที่ ๓๒๖

--- คี	--- ฐี	----	- ป่า --	- ไม้ --	----	----	----
--- ทำ	--- ทำ	----	- ทำ --	- ฐี --	----	- ฐี# - ฐี	- ฟั# - ฟั#

ปรรทัดที่ ๓๒๗

----	- (ฮี) - จัก	--- หนี	----	- มา --	----	----	- ห้วน -
----	- ลั - มั	ลั# -- ทำ	----	- ทำ --	- ฐี --	- ทำ --	- ฟั - ฟั#

ปรรทัดที่ ๓๒๘

----	----	- ไหว --	----	----	----	----	----
ฟั ---	----	- ฐี - ลั#	--- ทำ	- ทำ --	----	----	----

ปรรทัดที่ ๓๒๙

----	- (อ่า --	- อ่า --	----	----	--- ้อ่า	- ละ --	----
----	- ลั --	- ฐี --	----	----	--- ฟั	- มั --	----

ปรรทัดที่ ๓๓๐

----	--- ไหว	----	----	----	----	----	--- ้อี
----	--- ฐี	----	- ลั# --	----	----	----	--- ลั

ปรรทัดที่ ๓๓๑

----	--- ้อี	----	----	----	----	----	----
----	--- ทำ	----	--- ทำ	- ทำ - ทำ	----	--- ทำ	----

ปรรทัดที่ ๓๓๒

----	----	----	- ้อี -	----	----	--- ้อี	- ้อี - ้อี
----	----	----	- ฐี -	----	----	--- ฟั	- ฐี - ทำ

ปรรทัดที่ ๓๓๓

----	--- ้อี	- ้อี --	----	--- ้อี	--- ้อี	--- ้อี	- ้อี --
----	--- ลั	- ฐี --	----	--- ฐี	--- ฟั	--- ฐี#	- มั --

ปรรทัดที่ ๓๓๔

- - - -	- - - - ฮี	- - - -	- - - - วน	- - - -	- สะ - หนึ่น	- - - - ก้อง	- - - -
- - - -	- - - - ฬ	- - - -	- - - - ลั#	- - - -	- ดั - ดั	- - - - ทั	- ทั - -

ปรรทัดที่ ๓๓๕

- - - -	- - - -	- - - -	- ไป - -	- มา - -	- ฎิก - -	- ฑู - -	- เว - -
- - - - ทั	- - - -	- ทั - ทั/๑๐๒	- ลั# - -	- ลั# - -	- ทั - -	- ทั - -	- ทั - -

ปรรทัดที่ ๓๓๖

- - ฑู - -	- ฎา - -	- ฎิก - -	- ฑู - -	- ทัง - -	- - - -	- - - -	- - - - หลาย
- ทั - -	- ทั - -	- ทั - -	- ลั# - -	- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - - ฬ

ปรรทัดที่ ๓๓๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ใน - เมื่อ	- - - -	- พระ - ยา
- ฬ - -	- ฬ - -	- ฬ# - -	- ฬ - -	- มั - -	- ลั - ลั	- - - -	- ลั - ทั

ปรรทัดที่ ๓๓๘

- - - -	- - - -				- เวส - -	- - - - ลั	- ตะ - ระ
- - - -	- - - - ทั/๑๐๓				- ทั - -	ทั ลั - ลั#	- ทั - ทั

ปรรทัดที่ ๓๓๙

- ราช - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เป็น - ฌื่อ	- ชาติ - มี	- ศรัท - -	- ฐา - เลิศ
- ลั# - -	- ลั - -	ลั# ลั - -	- ทั - -	- ลั - ลั#	- ทั - ทั	- ทั - -	- ทั - ดั

ปรรทัดที่ ๓๔๐

- แล้ว - -	- ฌิง - ใด้	- - - -	- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทั - -	- ลั# - ทั	- - - -	- ลั - ลั#	- ลั - ลั	- - - -	- - - -	- - - - ลั

ปรรทัดที่ ๓๔๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฑูก - -	- แก้ว - -	- เป็น - -	- ทาน - -
- ลั# - /๑๐๔	- - - -	- - - -	- - - -	- ลั# - -	- ทั - ทั	- ลั - -	- ทั - -

ปรรทัดที่ ๓๔๒

- พระ - -	- ฎู - -	- - - - บาล	- โศก - -	- - - - ฌ็ว	- ้อง - ใ้	- - - -	- - - - ฌ็ว
- ทั - ทั	- ทั - ทั	- ทั - ทั	- ลั - -	- ทั - ทั	- ทั - ทั	- - - -	- - - - ทั

ปรรทัดที่ ๓๔๓

- ฑู - -	- ศา - -	- - - -	- ลา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลั# - -	- ทั - -	- - - -	- ฬ - -	- - - -	- มั - -	- ฬ# - -	- - - - มั

ปรรทัดที่ ๓๔๔

- - - คง	- กำ --	- สรด - -	- ก - รุ	- ณา --	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลั	- ลั --	- ลั# - ทิ	- ทิ - ทิ	- ลั# - ลั	- ทิ - -	--- ทิ/๑๐๕	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๔๕

- - - -	- - - -	--- มาก	--- นื่อง	--- พรหมณ์	- - - -	มหา - - -	--- สัตต์
- - - -	- ทิ --	--- ลั	--- ลั#	- ทิ - ลั	- ลั - -	ทิ ริ - ลั	- - - ทิ

ปรรทัดที่ ๓๔๖

- - - เจ้า	- - - ร้อง	- - - -	- ให้ --	- แล --	- ไลน์ - -	- ว่า --	- โยบ - -
- - - ทิ	- - - ทิ	- - - ลั	ลั ทิ --	- ทิ - ทิ	- ทิ - -	- ลั --	- ทิ - -

ปรรทัดที่ ๓๔๗

- - - -	- - - -	- - - -	--- -หนอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	--- -ริ#	- - - -	- - - -	- - - ฐิ	--- ฐิ/๑๐๖

ปรรทัดที่ ๓๔๘

- - - -	- - - ก็	- มา - -	- เอ็น - -	- ดู - -	- สอง - -	- กุ - -	- มาร- เจ้า
- - - -	- - - ลั#	- ท° - -	- ทิ - -	- ท° - -	- ลั - -	- ลั# - -	- ทิ - ทิ

ปรรทัดที่ ๓๔๙

- - - -	- ฟ่อ --	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ท - -	- ทิ - -	- - - -	- ทิ - ทิ	--- -ฟิ#	- - - -	- - - -	--- ฟิ/๑๐๗

ปรรทัดที่ ๓๕๐

ญ - - -	- หื้อ - แล้ว	- - - -	- - - -	- ก็ - -	- ปา - -	- ระ - -	- มี - -
ฟิ ฟิ - -	- ลั# - ทิ	- - - -	- ทิ - -	- ลั - -	- ลั - ต	- ลั - ลั#	- ทิ - ทิ

ปรรทัดที่ ๓๕๑

- - - ธรรม	- บัด - นี้	- - - -	- พรหมณ์-ใจ	- - - -	- ด้า - -	- มา - -	- - - กำ
- ทิ - ทิ	- ทิ - ต	- - - -	- ลั# - ทิ	- ลั# - -	- ท° - ทิ	- ทิ - -	- - - ทิ

ปรรทัดที่ ๓๕๒

- - - จัด	- - - ต่อ	- - - หน้า	- - - เป็น	- - - ดั่ง	- - - ฆ่า	- - - -	- - - -
- ทิ - ฟิ#	- ฟิ - ลั	- - - ทิ	- - - ลั	- ลั# - ลั	- - - ทิ	- - - -	- - - ลั#

ปรรทัดที่ ๓๕๓

- - - ไข้	- - - เกิด	- - - กลาง	- - - เสีอน	- - - -	- - - มั่น	บัด นี้ - -	- - - -
- - - ทิ	- - - ลั	- ลั# - ลั	- - - ทิ	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	ทิ ทิ - -	- - - ทิ

ปรกติที่ ๓๖๔

- - - -	- สอง - -	- ลุก - -	- - - -	- แก้ว - -	- - - -	- ใจ - -	- - - ใจ
- ฐ - -	ฐ ลี - -	- ลี# - -	- - - ทั	- ฐ - -	- ทั - -	- ทั - -	- - - ลี#

ปรกติที่ ๓๖๕

- - - -	- ดอก - -	- - - -	- ทัง - -	- - - -	- ฎ - -	- ัจก - -	- รวง - -
- - - -	- ฬ# - -	- - - - /๑๑๑	- ทั - -	- - - -	- ทั - -	- ทั - -	- ทั - -

ปรกติที่ ๓๖๖

- ใ้ - -	- ้เข้า - -	- ฐ - -	- คน - -	- ใน - -	- - - ว่า	- - - ฬ	- - - แม่
- ทั ทั -	- ทั - -	- ลี# - -	- ทั - -	- ฬ - -	- - - ลี#	- - - ทั	- - - ทั

ปรกติที่ ๓๖๗

- - - จอม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ใจ - -	- - - -	- - - -
- - - ทั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทั	- ฐ# - -	- - - -	- ฆ - ฐ

ปรกติที่ ๓๖๘

- - - -	- - - -	- ออก - -	- - - ้เข้า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฐ	- - - -	- ลี# - ลี	- ลี - ทั	- - - -	- - - -	- - - ทั	- ทั - -

ปรกติที่ ๓๖๙

- - - -	- - - -	- ฝื่อ - -	- ้เข้า - -	- - - อยาก	- - - ้เข้า	- - - ้นัก	- - - ๊ก
- - - ทั /๑๑๒	- - - -	- ลี# - -	- ทั - ทั	- - - ลี#	- ลี - ทั	- - - ทั	- - - ทั

ปรกติที่ ๓๗๐

- - - แท้	- ดี - -	- - - -	- หลี - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทั	- ทั - -	- - - -	- ฒ - ฐ#	- - - ฐ	- - - ฆ	- ฬ - ฐ	- - - -

ปรกติที่ ๓๗๑

- ว่า - -	- - - -	- ้น - ฎ	- - - -	- ะ - - -	- ะ - - -	- - - -	- - - -
- ฬ - -	- - - ลี#	- ทั - ทั	- - - ทั	- ฆ - ลี#	- ทั - -	- ทั - - /๑๑๓	- - - -

ปรกติที่ ๓๗๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - คน	- - - ใด	- - - ัจก	- - - -
- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทั	- ทั - ทั	- - - ทั	- ทั - ทั

ปรกติที่ ๓๗๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลุก	- - - ้เข้า	- - - ฝ	- - - ้แล้ว	- - - -
- ทั - -	- ลี# - -	- ทั - ทั	- ทั - ลี#	- - - ลี	- ทั - ฆ#	- ลี - ลี	- - - ทั

ปรรทัดที่ ๓๗๔

- จัก - มา	- บั้น --	--- ช้าว	----	- ใส - มือ	----	----	----
- ต่ - ทิ	- ทิ --	- ทิ - ทิ	- ทิ --	- ลั# - ทิ	- ทิ --	----	----

ปรรทัดที่ ๓๗๕

--- ขวา	----	----	----	----	----	--- จัก	----
--- ต่	- รั# --	- รั --	----	- ฐิ - ฐิ	----	- ฐิ - ทิ	- ต่ --

ปรรทัดที่ ๓๗๖

- มี --	----	----	--- ใฝ	----	- ไหน --	- หนา - ละ -	--- จัก
- ทิ --	- ต่ --	- ต่ -- / ๑๑๔	- ทิ - ทิ	--- ทิ	- ลั# - ลั	- ลั - ลั	--- ทิ

ปรรทัดที่ ๓๗๗

--- มา	--- บิด	--- ปลา	--- ใส	--- มือ	----	----	----
--- ทิ	--- ทิ	- ทิ - ลั	- ลั# - ลั#	- ลั - ทิ	----	----	----

ปรรทัดที่ ๓๗๘

----	- ซ้าย --	----	----	----	----	--- จัก	--- เรียก
----	- ฐิ --	----	----	----	----	--- ม	--- ทิ

ปรรทัดที่ ๓๗๙

----	----	----	----	----	--- ฎุก	----	--- ใ้ย
- ต่ --	- ทิ --	--- ฬิ#	--- ฬิ#	- ฬิ --	--- ทิ	- ทิ - ฬิ	-- ฬิ ทิ

ปรรทัดที่ ๓๘๐

--- ซ้าย	----	--- ฬอ	----	----	----	--- ว่า	----
--- ทิ	----	--- ทิ	- ทิ - ทิ	- ฬิ --	----	--- ทิ	- ทิ --

ปรรทัดที่ ๓๘๑

--- อะ	--- มา	----	----	----	--- อ่า	- อ่า - ซ้าย	----
--- ทิ	--- ทิ	----	----	----	--- ทิ	- ลั - ม	----

ปรรทัดที่ ๓๘๒

----	--- อ่า	----	----	----	- ไขอ --	--- มา	----
- ฐิ --	--- รั	----	----	----	- ทิ --	--- ทิ	----

ปรรทัดที่ ๓๘๓

----	- ลั --	- ชา --	- หนอ --	- ฑู --	- ราว --	----	--- ฬิ
----	- ลั --	- ทิ - รั#	- ลั# --	- ทิ --	- ทิ --	--- ทิ	--- ลั#

ปรกติที่ ๓๘๔

- ชา --	- ลี --	----	----	----	----	- พี่ - อ้าย	----
- ทิ --	- ทิ - ทิ/๑๑๕	----	--- ทิ	--- ทิ	----	- ลี# - ทิ	- ทิ --

ปรกติที่ ๓๘๕

- วัน - นี	--- เราะหะ	- อ้าย --	--- ก็	- มา --	- ฎก --	- ต้อง --	--- ตน
- ทิ - ทิ	--- ทิ	- ทิ - ทิ	--- ลี	- ทิ --	- ลี --	ลี ทิ - ทิ	--- ลี

ปรกติที่ ๓๘๖

--- วา	- พระ --	- มาร --	- ดา --	--- ก็	- มา --	- ยาม - คำ	----
- ทิ - ทิ	- ทิ --	- ทิ --	ทิ ทิ --	--- ลี	- ทิ --	- ทิ - ทิ	- ทิ --

ปรกติที่ ๓๘๗

- เขียว --	- คำ --	- ไตย --	----	----	----	----	--- เว
- ทิ --	- ทิ --	- ทิ --	- ทิ --	----	- ทิ --/๑๑๖	----	--- ชู#

ปรกติที่ ๓๘๘

- ลา --	----	--- แม่	--- รอย	--- ขวน	--- ขวาย	--- หา	--- ได้
- ชู ชู ทิ	--- ทิ	--- ลี#	--- ทิ	- ทิ - ลี	--- ลี#	--- ลี	--- ทิ

ปรกติที่ ๓๘๙

--- ย้ง	- ลุก --	----	----	----	- ไม้ --	----	----
- ทิ - ทิ	- ทิ --	----	----	----	- วั# --	----	- ชู --

ปรกติที่ ๓๙๐

----	----	- ขาด --	-- ลี -	--- มา	-- พวหมณ์	--- พา	----
- ชู --	----	- ลี - ลี#	-- ทิ ทิ	--- ทิ	--- ฟ#	--- ฟ	- ม - ทิ

ปรกติที่ ๓๙๑

- ทิ --	- ลี ทิ ทิ	- ต - ลี#	--- ทิ	----	- ทิ - ทิ	--- ทิ	--- ทิ
- นา --	- ก็ - เร่ง	--- ตี	--- ไป	----	- ใจ - ใจ	----	----

ปรกติที่ ๓๙๒

----	- หี - เื่อ	----	--- เข้า	----	----	- ปา --	- ไม้ --
----	- วั# - ทิ	- ทิ --	--- ทิ	----	- ลี --	- ฟ# --	- ทิ --

ปรกติที่ ๓๙๓

----	----	- เนอะ - ดง	----	----	----	----	--- หนา
----	- ลี# - ลี -	- ฟ - ทิ	----	----	----	----	--- ทิ

ปรรทัดที่ ๓๙๔

-----	-----	-----	-----	-----	- แม่ --	-- พระ -	--- ยา
- ร้# --	- ร้ --	--- ฐ	-----	-----	- ม --	- ล้# ล้ -	--- ท

ปรรทัดที่ ๓๙๕

--- ป	-----	- ฐ -- ได้	--- กัน	--- ว่า	-----	-----	-----
--- ล้#	-----	- ท - ท	--- ท	--- ท	--- ท	-----	--- ท

ปรรทัดที่ ๓๙๖

-----	-----	--- แม่	-- ขวน -	--- ขวาย	- หา --	--- ได้	- คือ --
--- ฟ#	- ฟ -- /๑๑๗	--- ท	- ล้# ล้ -	--- ล้#	- ล้ --	--- ท	- ท - ท

ปรรทัดที่ ๓๙๗

- ลูก --	-- ไม้ -	- และ --	- หัว - ม้น	--- เอา	--- มา	-----	-----
- ล้ - ล้#	- ล้ ท ท	- ท - ท	- ล้ - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท --	-----

ปรรทัดที่ ๓๙๘

-----	--- ปัน	-----	-----	-----	-----	-----	-----
-----	--- ท	- ร้# --	-----	-----	--- ฐ	--- ฟ	-----

ปรรทัดที่ ๓๙๙

-----	ฐพรหมณ์ --	--- ฐ	-----	-----	- เฒ่า --	-----	--- ไซะ
--- ฐ	ล้ ล้ - ท	- ท - ล้#	-----	- ท --	- ร้ - ท	---- /๑๑๘	--- ร้#

ปรรทัดที่ ๔๐๐

- โอ --	-----	--- อัน	-----	--- ดยาก	--- เข้า	--- เล้า	--- โลม
- ท --	-----	--- ล้#	- ท --	--- ฟ#	--- ท	--- ท	ด -- ท

ปรรทัดที่ ๔๐๑

-----	--- ใจ	-----	-----	-----	-----	-----	- คัน --
-----	--- ด	-----	- ร้ --	-----	- ฐ --	-----	- ฐ --

ปรรทัดที่ ๔๐๒

-----	- ว่า --	--- ม้น	--- ได้	--- กิน	--- อิม	- แล้ว --	-----
- ม --	- ล้# - ท	--- ท	- ร้# - ท	ท ท - ล้#	- ล้ - ล้	ล้ ท --	-----

ปรรทัดที่ ๔๐๓

-----	-----	-----	-----	--- ก	--- ลาง	- ว่า --	--- จัก
- ท --	-----	-----	- ท -- /๑๑๙	--- ล้	- ท - ท	ท ท --	--- ท

บรรทัดที่ ๔๐๔

--- บุป	-----	- ดี - ลุก	- แก้ว --	--- ไป	--- พลับ	--- ชะ	--- แล
- ทำ - ทำ	--- ลั#	- ลั - ลั	- ทำ --	--- ทำ	--- ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๔๐๕

--- นา	--- สุก	- ณา - จะ	-----	--- วะ	--- ตะ	--- โน	--- ปา
--- ทำ	- ต - ทำ	- ทำ - ลั#	- ลั - ทำ	--- ฟั#	- ฟั - ลั	--- ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๔๐๖

- ทา --	- พา --	--- พะ	- ทำ --	-----	-----	-----	-----
ทำ ลั - ลั	- ทำ --	--- ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	-----	--- ทำ	- ทำ -- /๑๒๐

บรรทัดที่ ๔๐๗

-----	-----	--- ตะ	-----	--- วะ	--- ตี	--- พราหม	-----
-----	-----	--- ลั#	--- ทำ	--- ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	ตี ลั --

บรรทัดที่ ๔๐๘

--- โณ	--- อี	- ตี --	- ตตุ --	-----	-----	- ณะ --	-----
- ทำ - ทำ	--- ทำ	- ทำ --	- ทำ --	-----	-----	- รั# --	-----

บรรทัดที่ ๔๐๙

-----	-----	-----	- วิ --	- ณะ --	- ปี่ --	- สุก --	- กุ - มา
-----	--- มั	-----	- ลั# --	- ทำ --	- ทำ --	- ทำ --	- ลั# - ทำ

บรรทัดที่ ๔๑๐

- รา - ทำ	-----	-----	-----	-----	-----	--- มา	--- ตุ
- ทำ - ทำ	--- ทำ	--- ทำ /๑๒๑	-----	-----	-----	--- ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๔๑๑

-- คิหุ -	--- ธิ	--- โน	--- ภิกุ	--- ชะ	--- เว	--- ดุ	--- รา
ทำ - ทำ ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๔๑๒

- ภิก --	--- ชุ	- ทัง --	-----	-----	-----	-----	--- เขอ
- ลั# --	--- ทำ	- ทำ - ทำ	-----	-----	-----	-----	--- ทำ

บรรทัดที่ ๔๑๓

- หลาย --	-----	-----	-----	-----	- นิ --	--- ยาย	--- อ้น
- รั# --	-----	-----	- ฟั# --	-----	- มั --	--- ทำ	--- ทำ

ปรรทัดที่ ๔๑๔

- - - นี้	- - - -	-จัก-กล่าว	- - - เถิง	- - - สอง	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - ทิ	- ทิ - -	- ตั# - ลั	- - - ลั#	- ลั - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๔๑๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- กุม - -	- มาร - -	- เจ้า - -	- ทั้น - -
- ทิ - -	- ทิ - -	- - - -	- ฟั# - - /๑๒๒	- ลั# - -	- ทิ - -	- ทิ - -	- ทิ - ทิ

ปรรทัดที่ ๔๑๖

- - - พรหมณ	- เฒ่า - -	- ผูก - -	- พา - -	- ไป - -	- - - ดี	- หลัง - -	- - - ไส
- - - ทิ	- ทิ - -	- ลั# - -	- ทิ - ทิ	- ทิ - -	- วั# - ลั#	- ลั - -	- - - ลั#

ปรรทัดที่ ๔๑๗

- - - จำ	- - - กว่า	- - - ดี	- - - -	- ต่อ - หน้า	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทิ	- ทิ - - ลั	- ลั - ลั	- - - ลั#	- ทิ - ทิ	- - - -	- ทิ - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๔๑๘

- - - -	- - - -	- - - -	- พ่อ - -	- รา - ชา	- - - -	- ปูน - กะ	- - - -
- - - ทิ	- - - -	- - - /๑๒๓	- ลั - -	- ทิ - ทิ	- - - -	- ลั# - ทิ	- - - -

ปรรทัดที่ ๔๑๙

รุ - - ณา	- - - ไซ	- - - น้อย	- - - -	- - - เอย	- สอง - -	- - - -	- - - -
ลั# - - ทิ	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- - - ทิ	- วั - -	- - - -	- - - วั

ปรรทัดที่ ๔๒๐

- - - -	- - - อ้อ	- - - -	- ทั้น - -	- ้อย - -	- กระ - -	- สด - -	- ดิน - -
- - - -	- - - ลั#	- - - -	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	- ลั# - -	- ทิ - -	- ทิ - ทิ

ปรรทัดที่ ๔๒๑

- ฟ้า - -	- บด - -	- มะ - เมก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ปี่
ทิ ลั# - -	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	- - - -	- - - -	- - - ฟั#	- ฟั ฟั - /๑๒๔	- - - ลั

ปรรทัดที่ ๔๒๒

- - - ฐู	- - - กิ	- - - ร้อย	- - - ะ	- เหนก - -	- ัก - -	- ศะ - -	- - - -
- - - ทิ	- - - ลั#	- - - ทิ	- ทิ - -	- ตั ลั -	- ทิ - ทิ	- ทิ - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๔๒๓

- - - -	- - - -	- - - จรรย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - กับ
- - - -	- - - -	- - - วั#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - มี

ปรรทัดที่ ๔๒๔

-----	- ด้วย --	--- สอง	--- จอม	--- ขวัญ	--- พี่	- น้อง --	-----
--- ล้#	- ทำ -	- ทำ -	- ไร่ - ล้#	--- ล้	- ต - ล้	- ทำ --	- ทำ - ทำ

ปรรทัดที่ ๔๒๕

-----	-----	-----	-----	--- อ้น	- พรหมณ์ -	--- เฒ่า	--- ผูก
--- ทำ	-----	- ทำ - ทำ	----/๑๒๕	--- ล้	- ทำ - ทำ	--- ทำ	--- ล้#

ปรรทัดที่ ๔๒๖

--- ด้วย	--- พ้อง	--- เลี้ยว	--- ลัด	--- เขา	--- มัด	--- สอง	- ศอก --
- ล้ - ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ	- ทำ - ล้#	--- ทำ	- ทำ - ทำ	- ล้ --

ปรรทัดที่ ๔๒๗

- เฒ่า --	- หัว --	- หงอก --	- นำ --	- ไป --	-----	-----	-----
- ทำ --	- ล้ --	- ล้ --	- ทำ - ทำ	- ทำ --	-----	- ทำ --	-----

ปรรทัดที่ ๔๒๘

-----	-----	- ยับ --	- มี --	ใส - - -	--- หลัง	- แล่น --	--- สอง
- ทำ - ทำ	----/๑๒๖	- ทำ --	- ทำ --	ล้# ล้ - ล้#	- ล้ - ล้#	- ทำ --	--- ล้

ปรรทัดที่ ๔๒๙

--- ทำ	--- ทำ	--- ต#	- ล้ - ล้#	- ทำ --	- ทำ --	--- ทำ	--- ทำ
--- ทำ	--- ทำ	--- ต#	- ล้ - ล้#	- ทำ --	- ทำ --	--- ทำ	--- ทำ

ปรรทัดที่ ๔๓๐

-----	-----	--- ก้น	-----	--- ก้น	--- หา	-----	- ก็ --
-----	-----	--- ฟ้#	- ฟ้ --	--- ฟ้#	--- ฟ้	- ล้ --	- ฟ้# --

ปรรทัดที่ ๔๓๑

- มา --	-----	-----	-----	-----	- เหลี้ยว --	-----	-----
- ล้ - ทำ	-----	- ทำ --	- ไร่ - ทำ	-----	- ล้ - ล้	-----	-----

ปรรทัดที่ ๔๓๒

-----	-----	-----	-----	-----	-----	- โื้อ - โื้อ	--- โื้อ
-----	--- ทำ	-----	--- ทำ	-----	--- ทำ	- ล้ - ต	--- ไร่#

ปรรทัดที่ ๔๓๓

-----	-----	-----	-----	-----	--- ว่า	-----	- เหลี้ยว --
-----	-----	-----	-----	-----	--- ไร่	-----	- ฟ้# --

ปรกติที่ ๔๓๔

- อ้อ --	----	----	----	----	----	----	- อ้อ --
- ล้ --	----	----	- ล้ -- ล้	----	---	- ล้ --	- ที่ --

ปรกติที่ ๔๓๕

----	----	----	- เหลียว --	----	----	----	----
----	- ที่ --	----	- ที่ --	- ที่ --	- ที่ --	---	- ที่

ปรกติที่ ๔๓๖

----	----	--- เอบ	- อ้อ --	--- เอบ	- อ้อ --	----	- เอบ-เอบ
---	- ที่	---	- ล้	- ที่ --	---	- ล้	- ฟ้ # --

ปรกติที่ ๔๓๗

---	- อ้อ	---	- หลัง	----	- ก็ - ออย่า	---	- ร้อง	---	- อ้อ	- ให้ --	----
---	- ล้	---	- ล้	----	- ล้ # - ล้ #	---	- ม้	---	- ล้	- ร้ - ที่	---- /๑๒๗

ปรกติที่ ๔๓๘

----	----	----	---	- เข้า	----	---	- ป่า	----	----			
---	- ร้ #	---	- ล้ # --	----	---	- ที่	---	- ล้	---	- ฟ้	- ฟ้ --	- ล้ # --

ปรกติที่ ๔๓๙

----	---	- ไม้	----	----	----	----	----	- หิม --	
----	---	- ล้ #	- ร้ # --	----	---	- ฐ	- ม้ - ฟ้ #	----	- ร้ - ฟ้ #

ปรกติที่ ๔๔๐

----	- มะ --	----	---	- พานต์	----	----	----	---	- เนอะ
- ล้ # --	- ที่ --	- ร้ --	---	- ร้ #	- ร้ --	---	- ร้	----	----

ปรกติที่ ๔๔๑

----	----	----	----	----	----	----	----	
----	----	---	- ล้	---	- ที่	----	---	- ร้

ปรกติที่ ๔๔๒

---	- อี	----	----	---	- ฐ	----	- ตา --	- --	- ปะ --	
---	- ม้	- ฐ --	---	- ฟ้ # /๑๒๘	---	- ที่	- ที่ --	- ที่ - ที่	- ที่ --	- ล้ - ล้

ปรกติที่ ๔๔๓

---	- กา	----	- เเว --	----	----	----	---	- นา	----
---	- ที่	----	- ร้ # - ร้	----	- ร้ --	---	- ร้ #	---	- ร้

บรรทัดที่ ๔๔๔

----	----	----	----	----	----	----	----
----	--- ฟ#	- ฟ - ฟ	--- ฟ	----	----	----	---- /๑๒๙

บรรทัดที่ ๔๔๕

- โดย- ทิ -	----	----	----	----	--- พระ	----	----
- ล# ทิ -	----	----	----	----	--- ฐ#	----	----

บรรทัดที่ ๔๔๖

----	----	----	--- กัณฑ์	----	----	----	----
- ฐ --	--- ฐ ⁺	- ฐ ⁺ --	--- ฐ#	--- ฐ	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๔๗

----	- อ่า --	- อ่า --	----	----	----	อื่อ ---	----
----	- ล# --	- ฐ --	----	----	--- ฟ	ม่ม --	----

บรรทัดที่ ๔๔๘

----	--- อื่อ	----	----	----	----	--- เอบ	----
----	--- ฐ ⁺	----	- ฐ ⁺ --	----	----	--- ท	----

บรรทัดที่ ๔๔๙

----	----	----	----	- อื่อ --	----	----	----
- ท --	----	----	----	- ท --	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๕๐

--- อื่อ	--- อื่อ	----	----	- ดั่ง --	--- กล่าว	----	- มา --
--- ฐ#	--- ฟ#	----	- ฟ --	- ฟ - ฟ#	--- ฐ	----	- ท --

บรรทัดที่ ๔๕๑

- นี --	- แล --	- นา --	----	----	----	----	--- ฑ
- ต# - ล	- ล --	- ท --	- ท --	- ท --	--- ท/๑๓๐	----	- ล - ล

บรรทัดที่ ๔๕๒

----	----	----	----	----	----	----	----
----	- ท --	- ท --	----	----	----	----	--- ท

บรรทัดที่ ๔๕๓

- ฐ - ฐ ⁺	--- ฐ	- มาร --	----	----	----	----	----
- ท - ฐ	--- ท	- ล# --	----	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๕๔

----	- ชี --	- เอก - ระ	--- บรรพ	----	----	----	----
----	- วั --	- ทิ - ทิ	--- ลั	----	--- ลั	----	--- ลั#

บรรทัดที่ ๔๕๕

----	----	--- ฮี	- อี - อี	----	----	--- กัณฑ์	--- เอก
----	----	--- วั	- ทิ - ลั#	----	----/๑๓๑	--- ลั	--- ลั

บรรทัดที่ ๔๕๖

----	----	----	----	----	----	----	--- เอก
- ทิ --	----	- ทิ - ทิ	----	----	----	----	--- ทิ

บรรทัดที่ ๔๕๗

- เอก - เอก	--- เอ้อ	----	----	--- อี	----	----	----
- ลั - ทิ	--- วั	- ทิ - ทิ	----	--- มั	----	--- มั	----

บรรทัดที่ ๔๕๘

--- อี	----	----	----	----	----	----	----
--- ลั	----	--- ลั	----	----	----	--- ลั	----

บรรทัดที่ ๔๕๙

- ฮี --	----	----	----	----	----	----	----
- ทิ --	--- ทิ	----	----	----	----	--- ทิ	----

บรรทัดที่ ๔๖๐

----	- อี - ฮี	- อี - อี	----	- * --	--- เอ้ย	----	--- ใหญ่
- ทิ --	- ลั - ทิ	- ลั - ฟิ	--- ฟิ#	- ฟิ --	--- ฮุ	--- ฮุ	--- ลั#

บรรทัดที่ ๔๖๑

----	----	- กว้าง --	----	----	----	----	----
- ลั --	- ทิ --	- วั --	- ทิ - ทิ	----	- ทิ --	--- ลั#	- ลั - /๑๓๒

บรรทัดที่ ๔๖๒

--- ปาง	----	----	----	- เมื่อ --	- พระ --	- เจ้า --	----
--- ฟิ#	--- ลั	--- ทิ	----	- ฟิ# --	- ลั# --	- ทิ - ทิ	----

บรรทัดที่ ๔๖๓

--- วั#	----	--- ฟิ	--- ฮุ	----	--- ฮุ	----	- ฮุ --
----	----	--- เจ้า	----	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๗๔

- - - นึก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อือ - -
- - - ทึ	- ทึ - -	- - - -	- ทึ - ทึ	- - - -	- - - -	- - - รั#	- ฟึ# - -

บรรทัดที่ ๔๗๕

- อือ - -	- อือ - -	- - - -	-เนือง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- นึ - -
- รั - -	- ฟึ - มึ	- - - -	- รั - -	- - - ลึ#	- ทึ - -	- ทึ - -	- ทึ - -

บรรทัดที่ ๔๗๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ฟึ#	- - - ฟึ#	- - - /๑๓๖	- - - ทึ	- - - ทึ	- - - ลึ

บรรทัดที่ ๔๗๗

- - - สึ	- - - -	- - - ตะ	- ลา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ทาน - -
- ลึ - ฟึ#	- ลึ# - -	- - - ทึ	- ทึ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ทึ - -

บรรทัดที่ ๔๗๘

- - - -	- ท้าว - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ทึ - รั	- - - -	- รั# - -	- - - ฐึ	- - - ฟึ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔๗๙

- - - กึ	- - - มา	- - - -	- - - -	- - - ทอด	- - - -	- พระ-เนตร	- - - -
- ลึ - ทึ	- - - ลึ#	- - - ลึ	- - - -	- ลึ# - ฟึ#	- - - ลึ	- ลึ - ทึ	- - - -

บรรทัดที่ ๔๘๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- แล - -	- - - -	- - - -
- - - ฟึ#	- - - ฟึ	- - - -	- - - /๑๓๗	- - - -	- ลึ# - -	- ลึ - ทึ	- - - -

บรรทัดที่ ๔๘๑

- - - -	- หา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- รั# - ลึ#	- ลึ - -	- - - -	- ลึ# - -	- - - -	- - - -	- - - ลึ#	- - - -

บรรทัดที่ ๔๘๒

- - - -	- - - อ่า	- - - -	- - - อ่า	- อ่า - -	- - - อ่า	- - - -	- - - -
- ทึ - -	- - - รั#	- - - -	- - - ฟึ	- มึ - -	- - - ลึ#	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔๘๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อือ - -
- - - -	- - - ลึ#	- - - -	- - - -	- - - -	- ทึ - -	- ทึ - -	- ลึ# - -

บรรทัดที่ ๔๘๔

- ชื้อ - -	- - - -	- อื้อ - -	- - - -	- - - -	- หนา - -	- - - -	- สัพ - -
- ท่ - -	- - - -	- ฟ้# - -	- - - ฟ้#	- - - -	- ฟ้ - ฟ้	- - - ล้	- ล้# - ล้#

บรรทัดที่ ๔๘๕

- - - พ้ญ	- - - ญ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ป้ญ	- ญา - -	- - - -
- - - ท้	- - - ล้	- - - -	- - - -	- ล้# - -	- - - ฟ้#	- ล้ - ล้	- - - ล้#

บรรทัดที่ ๔๘๖

- - - ้นั	- - - ใส	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เลิศ - -	- - - -
- - - ท้	- ท้ - วั	- - - -	- - - -	- ฟ้# - -	- - - -	- ล้# - -	- - - ฟ้#

บรรทัดที่ ๔๘๗

- - - แล้ว	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ใจ - -	- - - -	- - - กี้
- - - ท้	- - - ล้	- - - -	- - - ล้	- - - -	- ล้# - ล้	- - - /๑๓๘	- - - ฟ้#

บรรทัดที่ ๔๘๘

- - - มา	- - - -	- กัณ - -	- - - เอา	- - - -	- - - สอง	- - - แชน	- - - -
- - - ล้#	- - - -	- ฟ้ - ล้	- - - ล้#	- ล้ - -	- - - ฟ้	- - - ฟ้#	- - - -

บรรทัดที่ ๔๘๙

- ลุก - -	- แก้ว - -	- - - -	- หยาด - ้น้ำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ้# - -	- ล้# - -	- ล้ - -	- ฟ้ - ล้#	- - - ล้	- - - -	- - - -	- - - ล้#

บรรทัดที่ ๔๙๐

- - - แล้ว	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฐู่	- - - -	- ทอด - -
- ท้ - วั	- - - -	- - - -	- - - ฟ้#	- - - -	- - - ท้	- - - -	- ล้# - -

บรรทัดที่ ๔๙๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เทอระ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔๙๒

- เอ่ - -	- เอ้ - -	- - - -	- - - เอ่	- - - เอ้	- - - -	- - - เอ	- - - -
- ล้ - -	- ม้ - -	- - - -	- ล้# - ด้#	- - - วั#	- - - -	- - - ท้	- - - -

บรรทัดที่ ๔๙๓

- - - ท่าน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อื้อ	- - - -	- - - -	- - - สวน
- - - ล้#	- - - -	- - - ล้	- - - ล้#	- - - ฟ้	- - - -	- - - /๑๓๙	- - - ล้

บรรทัดที่ ๔๙๔

- - - -	- ว่า - -	- - -สอง	- - - -	- - - -	- ญ - -	- มาร - -	- - - -
- - - ลั#	- ลั - -	- - - ลั	- - - -	- ลั - ลั	- ทิ - -	- ทิ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔๙๕

- - - -	- หนอ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ทิ - ฐิ	- - - -	- - - มั	- - - ฟั#	- - - -	- - - ฟิ	- ลั - -

บรรทัดที่ ๔๙๖

- ก็ - มา	- - - -	- สะ - ธิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ้อน - -
- ลั# - ทิ	- - - -	- ลั - ฐิ#	- - - มั	- - - -	- ฐิ# - ฟั#	- - - -	- ลั# - -

บรรทัดที่ ๔๙๗

- - - -	- - - -	- ให - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เพราะ - -
- ลั - ทิ	- - - ฐิ	- ลั# - -	- ทิ - -	- ตั# - -	- ลั - -	-----/๑๔๐	- ลั# - -

บรรทัดที่ ๔๙๘

- - - ว่า	- - - -	- - - กิด	- เิง - -	- - - -	- หา - -	- - - -	- พระ - -
- - - ทิ	- - - ฟิ	- - - ทิ	- ลั# - -	- - - -	- มิ - -	- ลั - ลั	- ลั# - -

บรรทัดที่ ๔๙๙

- แม่ - -	- - - -	- - - -	- - - ออก	- - - -	- เอ - -	- ให - -	- - - -
- ทิ - -	- ทิ - -	- - - ลั#	- ลั - ฟั#	- - - -	- ทิ - ทิ	- ฐิ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๐๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ติ - -	- ั้ง - -	- - - ไป	- - - -
- - - ฟั#	- - - -	- - - ฟิ	- - - -	- ทิ - -	- ทิ - -	- ทิ - ลั	- - - ลั

บรรทัดที่ ๕๐๑

- - - ปา	- - - ไม้	- - - -	- ไป - -	- - - -	- - - -	- ทาน - -	- - - -
- - - ฟิ	- - - ลั#	ทิ - - ลั	- ฟิ - ฟิ	- - - -	- - - -	- ลั# - -	- ทิ - -

บรรทัดที่ ๕๐๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ตน - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- มั - -	- - - มั	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๐๓

- - - -	- ทาน - -	- - - แม่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลั# - -	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟิ	- ฟิ - -

บรรทัดที่ ๕๐๔

- - - -	- - - - เมื่อ	- - - -	- - - - แม่	- - - -	- จักร - -	- ไป - -	- - - -
พื -- /๑๔๑	- - - - ลี่#	- - - -	- ที่ - ลี่	- - - -	- ลี่# - ที่	- ลี่ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๐๕

- - - -	- - - - ป่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ไม่	- - - -
- ที่ - -	- ที่ - ลี่	- - - -	- ที่ - -	- - - -	- - - -	- - - - ไร่	- - - -

บรรทัดที่ ๕๐๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - แม่	- - - -	- - - - ก็
- - - -	- พื# - -	- - - -	- - - -	- - - - ที่	- - - - ที่	- - - - พื#	- พื - พื#

บรรทัดที่ ๕๐๗

- มา - -	- - - -	- สี่ง - -	- - - - ไร่	- - - -	- ว่า - -	- - - -	- - - -
- ลี่# - -	- ลี่ - ลี่	- พื - ลี่	- - - - ลี่#	- - - -	- ที่ - ที่	- - - -	- - - - ลี่

บรรทัดที่ ๕๐๘

- - - -	- - - -	- - - - อยู่ - -	- - - - ได้ - -	- - - -	- - - -	- - - - ล่า	- - - -
- - - -	- - - - /๑๔๒	- พื - -	- ลี่# - -	- - - -	- - - -	- - - - ลี่	- - - - ลี่

บรรทัดที่ ๕๐๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ล่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ที่ - -	- ที่ - -	- - - - ที่	- - - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - -	- ลี่ - -

บรรทัดที่ ๕๑๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - - ภา - -	- - - -	- - - - - ้า - -	- - - - - ้า
- - - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - - ไร่	- - - -	- - - - - พื - -	- - - - - มี

บรรทัดที่ ๕๑๑

- - - -	- - - - - อก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - - อก - -
- - - -	- - - - - ลี่	- - - -	- - - - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - - ลี่# - -

บรรทัดที่ ๕๑๒

- อก - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - - อก	- - - - - อก	- - - -	- - - -
- ที่ - ที่	- - - -	- - - - ที่	- - - -	- - - - - ตี่# - -	- - - - - ตี่ - ที่	- - - -	- - - - - ลี่ - -

บรรทัดที่ ๕๑๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - - อก	- - - - - อก
- - - - ที่	- - - -	- - - - ที่	- - - -	- - - -	- - - - ที่	- - - - - ลี่	- - - - - ที่

บรรทัดที่ ๕๑๔

- - - -	- เออ - เอ่อ	- - - -	- - - -	- - - -	เอ	--- ออย่า	- - - -	ได้	- - - -	ใกล้
- - - -	- ล้# - ฟ้#	- - - -	- - - -	ม่	- - - -	ฟ้	- - - -	ซี้	- - - -	ท้

บรรทัดที่ ๕๑๕

- - - -	กา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	หนึ	- - - -
- ท้ - ล้#	- - - -	ล้	- - - -	ร้# - - -	- ล้# - ล้	----/๑๔๓	- - - -	ฟ้#	- ฟ้ - - -

บรรทัดที่ ๕๑๖

- - - -	ไกล	- - - -	ตา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- จาก - -	- - - -	น้อง
- ล้# - ฟ้#	- - - -	ซี้	- ร้# - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฟ้ - - -	- ฟ้# - ล้#	

บรรทัดที่ ๕๑๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ล้ - ล้	- - - -	ล้	- - - -	ล้	- - - -	ล้	- ร้# - - -	- ท้ - - -	- ล้ - - -

บรรทัดที่ ๕๑๘

- ขอ - - -	- ยี้ - - -	- - - -	- - - -	- สอง - - -	พระ	- - - -	- - - -	ฟ้	- - - -	น้อง
- ม้ - ฟ้	- ล้# - - -	- - - -	- - - -	- ฟ้ ฟ้ ล้#	- - - -	ล้	- - - -	ท้	- ท้ - - -	ร้#

บรรทัดที่ ๕๑๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ช้ - อยู่	- - - -	ก้บ	- - - -	ฟ้อ
- - - -	ร้	- - - -	ซี้	- - - -	- ฟ้# - - -	- - - -	- - - -	- ล้ - ฟ้#	- ฟ้ - ล้#	- - - -	- ล้ - ล้#	

บรรทัดที่ ๕๒๐

- - - -	- พระ - ยา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	อ่า
- ฟ้# - - -	- - - -	ฟ้ ล้ ท้	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ล้

บรรทัดที่ ๕๒๑

- - - -	อา	- - - -	อ้า	- - - -	อ่า - - -	- - - -	อ้า - - -	- - - -	อา - - -	- - - -	อ้อ	- - - -	น้อง - - -
- - - -	ด้	- - - -	ฟ้	- - - -	ด้# - - -	- - - -	ม่ - - -	- - - -	ร้ - - -	- - - -	ท้	- - - -	ท้ - - -

บรรทัดที่ ๕๒๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	ท้	- - - -	- - - -	ฟ้	- - - -	ฟ้ - - -	- - - -	- - - -	ฟ้/๑๔๔

บรรทัดที่ ๕๒๓

ส่วน - - -	- - - -	ฟ้อ	- - - -	- - - -	- - - -	ก้ - มา	- - - -	ฮ้บ	- - - -	เอา	- - - -	ก้า
ล้ - - -	ล้#	- - - -	ท้	- - - -	ล้ - - -	- - - -	ล้# - - -	ท้	- - - -	ท้	- - - -	ท้ - - -

ปรกติที่ ๕๒๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- จักร - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- - - -	- - - -	- - - ทิ	- - - มั	- รั# - -	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๕๒๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - กับ	- - - แม่	- - - -	- - - มัท	- - - ที่
- ฐิ - -	- - - ฐิ	- - - -	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - ฬิ	- ฬิ# - ฬิ	- - - ทิ

ปรกติที่ ๕๒๖

- ภา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ว่า	- - - -	
- ลั# - -	- ลั - -	- ลั - -	- ทิ - -	- - - -	- - - ฐิ#	- - - ฬิ/๑๔๕	

ปรกติที่ ๕๒๗

- - - เออ	- - - เออ	- - - -	- - - -	- - - เออ	- - - เออ	- เออ - -	- - - -
- - - ลั#	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - ลั	- - - ทิ	- รั# - รั	- - - -

ปรกติที่ ๕๒๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เออ	- - - เออ	- - - -	- - - -
- - - ฬิ	- - - มั	- - - -	- มั - -	- - - ฐิ	- - - ลั#	- - - -	- - - ลั

ปรกติที่ ๕๒๙

- - - -	- - - เออ	- - - -	- - - -	- - - เออ	- - - เออ	- - - เออ	- - - -
- - - ลั	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - ฬิ#	- - - รั#	- - - ฬิ	- - - -

ปรกติที่ ๕๓๐

- - - -	- ดั - -	- - - -	- ฎิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ฐิ# ลั -	- ทิ - -	- ทิ - -	- - - ทิ	- - - ทิ	- ทิ-ทิ /๑๔๖	- - - -

ปรกติที่ ๕๓๑

- - - -	- - - ปอย	- - - -	- - - ว่า	- - - -	- - - -	- มา - -	- - - -
- - - -	- - - ลั	ลัลั# - -	- - - ท	- - - -	- ฬิ - -	- ลั# - ทิ	- ทิ - -

ปรกติที่ ๕๓๒

- ปิ - เดียว	- - - -	- - - -	- - - เดียว	- - - -	- นี้ - -	- - - -	- - - -
- ทิ - ทิ	- - - -	- ทิ - -	- - - ทิ	- - - -	- รั# - -	- - - มั	- - - -

ปรกติที่ ๕๓๓

- - - -	- - - -	- จะ - -	- - - ได้ -	- - - -	- - - -	- - - ฬิ	- - - -
- ฐิ - -	- - - ฐิ	- ฬิ# - รั	- รั มั -	- ฬิ# - -	- - - ฬิ	- - - ทิ	- - - ลั#

ปรรทัดที่ ๕๓๔

- - - ลูก	--- สอง	- - - -	- - - -	- - - พี่	-น้อง - -	- - - -	- แก่ - -
- - - ทิ้ง	- มี่ - มี่	พี่ - - -	- - - -	- - - พี่	- ลี่# - -	- - - ลี่	- พี่ - ลี่

ปรรทัดที่ ๕๓๕

--- พรหมณ์	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เอ่อ - ฮื่อ	- เอ่อ - -	- - - -
- - - ทิ้ง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ลี่ - มี่	- พี่# - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๕๓๖

- เออ - ฮื่อ	- - - -	--- พรหมณ์	- - - -	- ใจ - -	- - - -	- จ้า - -	- - - -
- มี่ - วั#	- - - -	- - - -	ทิ้ง	- - - -	ทิ้ง - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๕๓๗

- - - -	- - - -	- - - -	--- สนวน	- - - -	- ว่า - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	พี่ - -/๑๔๗	- - - -	พี่#	- ลี่ - -	- ลี่# - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๕๓๘

- พระ - -	- - - -	พี่	- - - -	- - - -	- ไ้	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	ทิ้ง	- - - -	- - - -	วั#	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๕๓๙

- - - -	- - - -	- - - -	ท่าน - - -	- - - -	- เถียง - -	- - - -	- - - -
- พี่# - -	- - - -	- - - -	ลี่	ลี่# - - -	- - - -	ทิ้ง	วั# - - -

ปรรทัดที่ ๕๔๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ว่า	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	ลี่# - - -	- - - -	ทิ้ง	- - - -	ทิ้ง	พี่# - - -

ปรรทัดที่ ๕๔๑

- - - -	- แม่ - -	- - - -	- - - -	- มีที่ - ที่	- - - -	- - - มา	--- ฮอด
- - - -	- - - -	ทิ้ง	พี่#	- - - -	- พี่# - ลี่#	- - - -	ทิ้ง

ปรรทัดที่ ๕๔๒

- - - -	- แล้ว - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	วั# - - -	- - - -	วั - พี่#	- - - -	- - - -	--- /๑๔๙

ปรรทัดที่ ๕๔๓

- - - -	- ฮื่อ - -	- ฮื่อ - -	- พระ - -	- - - -	- พ่อ	- แก้ว - -	- - - -
- - - -	ลี่# - - -	ลี่ - - -	- - - -	ทิ้ง	- - - -	ทิ้ง	พี่

บรรทัดที่ ๕๔๔

- - - -	- ค่อย - -	--- บอก	- - - -	- - - -	- - - กับ	- - - -	- - - -
- ลี# - -	- ทึ - ลี	- - - ฟึ	- - - ลี#	- - - -	- - - ทึ	- - - ทึ	- - - -

บรรทัดที่ ๕๔๕

- - - -	- - - -	- - - -	- อ่า - -	- อ้า - -	- - - -	- อ่า - -	อ้าอ่า - -
- - - -	- - - -	- - - ทึ	- ลี - -	- มั - ฟึ#	- - - -	- รึ - -	มัรึ# - -

บรรทัดที่ ๕๔๖

- - - -	- ค้า - -	--- แจ่ม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อ้อ - -
- - - -	- ทึ - -	- - - ทึ	- - - ทึ	- - - -	- - - ทึ	- - - -	- ฟึ - -/๑๕๐

บรรทัดที่ ๕๔๗

- - - -	- - - -	- แม่ - -	- - - -	--- อย่า	- - - มี	--- ความ	- - - -
- - - -	- - - -	- ทึ - ลี#	- - - -	- - - ลี	- ทึ - ทึ	- - - ทึ	- - - -

บรรทัดที่ ๕๔๘

--- ไคก	--- เศร้า	- - - -	- - - -	- - - -	- ขอ - -	- - - -	- - - -
- ทึ - ลี	- - - ทึ	- - - -	- - - -	- ทึ - -	- รึ# - -	- รึ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๔๙

- - - -	- - - -	- - - พ่อ	- - - แม่	- - - -	- - - เป็น	- - - -	- - - -
- ฟึ# - -	- - - -	- ฟึ - ทึ	- - - ทึ	- - - ลี	- - - ฟึ	- ลี# - ลี	- ทึ - -

บรรทัดที่ ๕๕๐

- เจ้า - -	--- ไซะ	- - - -	- - - -	- โอ - -	--- ว่า	- - - -	- - - -
- รึ - -	- - - ทึ	- - - -	- - - -	- ลี# - -	- - - ทึ	- - - ทึ	- ฟึ# - /๑๕๑

บรรทัดที่ ๕๕๑

- - - -	- - - -	- ขอ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟึ# - -	- - - -	- ฟึ - ฟึ	- ฟึ - ลี	- ทึ - -	- ทึ - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๕๒

- - - ขอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ออ	- - - -	- อ้อ - -
- - - ลี#	- - - ลี	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทึ	- - - -	- รึ# - -

บรรทัดที่ ๕๕๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ขอ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฟึ	- มั - -	- - - -	- - - -	- - - มั	- ลี - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๗๔

- - - -	- - - - อา	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- รมณ - -	- - - - -
- - - -	- - - - ฟ#	- - - - ล#	- - - - -	- ล# - -	- - - - -	- ล - - -	- - - - -

บรรทัดที่ ๕๗๕

- - - -	- - - - -	- - - - โอ	- - - - โอ	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - -	- - - - -	- - - - ล#	- - - - ร์	- - - - -	- - - - ม	- - - - ฟ	ม - - - ม

บรรทัดที่ ๕๗๖

- - - -	- เอบ - -	- รมณ - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - -	- ม - - -	- ฟ# - ฟ	- ล - - -	- - - - -	- ล# - - -	- - - - -	- - - - -

บรรทัดที่ ๕๗๗

- - - - อ	- - - - -	- อ - - -	- - - - -	- - - - อ	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - - ท	- - - - -	- ล# - - -	- - - - -	- - - - ท	- - - - -	- ล# - - -	- - - - ล#

บรรทัดที่ ๕๗๘

- - - -	- - - - อ	- - - - อ	- - - - อ	- - - - อ	- - - - -	- อ - - -	- - - - อ
- - - -	- - - - ล	- - - - ท	- - - - ล#	- - - - ฟ#	- - - - -	- ม - - -	- - - - ฐ#

บรรทัดที่ ๕๗๙

- - - -	- - - - อ	- - - - -	- - - - อ	- - - - -	- - - - -	- เอบ - เอบ	- เอบ - อ
- - - -	- ล# - - ล	- ล - - -	- - - - ฐ#	- - - - ฐ	- ฐ - - -	- ม - - ร์	- ม - - ฟ#

บรรทัดที่ ๕๘๐

- - - - ต	- - - - -	- - - - -	สาม - - -	- - - - ดอย	- ดง - - -	- - - - -	- - - - -
- - - - ล	- - - - -	- ล - - -	ฟ - - - ล	- - - - ท	- ล - - -	- ล - - -	- - - - -

บรรทัดที่ ๕๘๑

- - - -	- - - - -	- - - - -	- แล - - -	- - - - -	- สาน - - -	- อย - - -	- - - - -
- ล# - - -	- - - - -	----/๑๕๖	- ท - - -	- ฟ - - -	- ฟ# - - -	- ล - - -	- - - - ล

บรรทัดที่ ๕๘๒

- - - -	พาน - - -	- - - - -	- - - - -	- ต - - -	- - - - -	- - - - อ	- - - - -
- ล# - - -	ท ร์ - - ท	- - - - -	- ร์ - - ล#	- ล - - -	- ล - - ล#	- - - - ท	- - - - ล#

บรรทัดที่ ๕๘๓

- หาง - -	- - - - ก	- - - - -	- - - - -	- แล - - -	- - - - -	- - - - ฝ	- - - - -
- ฟ - - -	- - - - ล#	- ล - - -	- - - - -	- ฟ - - -	- ล - - -	- ล# - - -	- - - - -

บรรทัดที่ ๕๘๔

- - - -	- ม่าน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เนิ่อง - -
- - - -	- รั้ - -	- - - -	- - - -	- - - ฟ้#	- - - ฟ้	- - - รั้	- ลໍ# - -

บรรทัดที่ ๕๘๕

- - - ตีน	- - - -	- เต้า - -	- แล - -	- - - หนอ	- - - -	- - - -	- - - ตา
- ลໍ - ฟ้	- ลໍ - -	- ฟ้ - ฟ้	- ลໍ ลໍ# ลໍ#	- ซ้# - ฟ้	- - - -	- - - -	- - - ซ้#

บรรทัดที่ ๕๘๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อ่า	- อ้า - -	- - - -	- อ่า - -
- - - ลໍ#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ซ้#	- ม้ - -	- - - ฟ้#	- ม้ - -

บรรทัดที่ ๕๘๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อ่า	- - - -	- คว - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ม้ - -	- - - ด้#	- - - ลໍ#	- - - -	- ลໍ - -	- - - ทໍ	- - - -

บรรทัดที่ ๕๘๘

- - - -	- อ้อ - -	- - - -	- - - มี	- ท้ง - -	- - - -	- เร็อง - -	- - - -
- - - ลໍ	- ฟ้ - -	- - - -	- - - ลໍ#	- ลໍ - -	- - - -	- ลໍ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๘๙

- - - ฟ้อ	- - - -	- - - -	พอ - - -	- หลาย - -	- - - -	- ละ - -	- - - -
- - - ลໍ#	ฟ้# - - -	- - - -	ฟ้ - - รั้#	- ทໍ - -	- - - -	- ม้ - -	- ฟ้ - ฟ้#

บรรทัดที่ ๕๙๐

- - - -	- มุ่ย - -	--- หลวง	- มุ่ย - -	- - - -	- น้อย - -	- - - -	- - - ฮี้
- - - -	- รั้# - ซ้#	- - - ลໍ	- ลໍ - -	- - - ลໍ#	- ลໍ - -	- - - ลໍ	- - - ด้

บรรทัดที่ ๕๙๑

--- น้อย	- - - -	- มาก - -	- พวง - -	- - - -	- - - -	- ฮี้ - -	- อ้อ - -
- - - ลໍ	- - - -	- ลໍ# - -	- ฟ้ ฟ้ ลໍ#	- - - -	- - - ลໍ	- ทໍ - -	- ลໍ - -

บรรทัดที่ ๕๙๒

- - - -	- - - -	- - - -	หลวง - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	----/๑๕๗	ฟ้ - - ซ้#	- - - ลໍ	- ลໍ# - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๙๓

- - - -	- - - -	- - - อ่า	- อ่า - อ้า	- - - -	- - - -	- - - -	--- อาย
- ลໍ# - -	- - - -	- ลໍ - ซ้#	- ลໍ - รั้	- - - -	- รั้ - -	- - - ม้	- - - ม้

บรรทัดที่ ๕๙๔

- - - -	- - - -	- - - -	- ละ - -	--- หลาย	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ฟ้# - -	- - - ล้	- - - -	- - - ล้	- - - ล้

บรรทัดที่ ๕๙๕

- - - -	- - - -	- - - -	- อ้อ - -	- อ้อ - -	- - - -	- อ้อ - -	- อ้อ - อ้อ
- - - -	- - - ล้#	- - - -	- ท้ - -	- ล้# - -	- - - -	- ท้ - -	- ช้ - ฟ้#

บรรทัดที่ ๕๙๖

- - - อ้อ	- อ้อ - อัน	- - - -	- - - -	- มี - -	--- ดอก	- - - -	- ใหญ่ - -
- - - ม้	- ฟ้ - ฟ้	- - - -	--- ฟ้#	- ล้ - ล้#	- - - ฟ้	- - - -	- ล้ - ล้

บรรทัดที่ ๕๙๗

- ใหญ่ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- ्ह้อย	- - - -	- - - -
- ล้ - -	- ร้ - ร้	- - - -	- - - ร้	- ฟ้ - -	- ฟ้ - ล้#	- - - ล้	- - - ล้

บรรทัดที่ ๕๙๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- มี - -	- - - -	- - - -	- ล้ - -
- - - -	- ร้ - ล้	- - - -	----/๑๕๘	- ล้ - ล้#	- - - -	- ล้ - -	- ฟ้# - ล้#

บรรทัดที่ ๕๙๙

--- แดง	--- งาม	- - - -	- - - -	- - - -	หยาบ---	- ्ह้อย - -	- - - -
- - - ล้	- - - ล้	- - - -	- - - -	- ล้# - -	ฟ้ ฟ้ - -	- ร้# - ฟ้#	- - - -

บรรทัดที่ ๖๐๐

- - - -	- - - -	- - - -	--- ยาม	- - - -	--- เม้อ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฟ้#	- - - -	- ฟ้ - ล้#	- - - -	- - - ล้	- - - -	- ม้ - -

บรรทัดที่ ๖๐๑

- - - ฝน	- - - -	- ตก - -	- อ้อ - -	- ไปง - -	- บาง - -	- - - -	- - - -
- - - ม้	- ล้ - -	- ล้ - ล้	- ช้# - -	- ม้ - -	- ล้ - -	- ล้# - ล้	- - - -

บรรทัดที่ ๖๐๒

- - - ภา	- - - ่า	- ้า - -	- - - อ้อ	- - - ้อ	- - - -	- - - -	- - - อย
- - - ล้#	- - - ช้#	- ฟ้ - -	- - - ด้#	- - - ร้#	- - - -	- - - -	- - - ล้#

บรรทัดที่ ๖๐๓

- - - -	- ยอด - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - มี	- - - ล้#
- - - -	- ล้ - -	- - - -	- - - -	- - - ฟ้	----/๑๕๙	- - - ล้	- - - ล้#

บรรทัดที่ ๖๐๔

- - - -	- - - -	- - - ทั้่ง	- - - เรือ่ง	- - - หมอน	- ไข่ - - -	- - - เอด	- - - พร้อม
- - - -	- - - ลั้	- - - ทั้	- - - ลั้#	- - - ลั้	- ทั้# - - -	- - - ทั้	- - - รั้

บรรทัดที่ ๖๐๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ัจ้าง - ด้า	- - - -
- - - รั้	- - - มั้	- ทั้# - - -	- ทั้ - - -	- - - -	- - - ทั้	- ด้า - ลั้#	- - - ลั้#

บรรทัดที่ ๖๐๖

ัจ้าง-- แดง	- - - -	- - - แล	- - - -	- - - -	- หนอ - - -	- - - -	- - - -
ลั้ - - ลั้#	- - - ลั้	- - - ลั้	- - - -	- ลั้# - ลั้	- ลั้ - ทั้	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๐๗

- - - ัจ้าง	- - - -	- - - -	- - - -	- เอด - - -	- - - ขาว	- - - -	- - - -
- - - ลั้#	- ลั้ - ทั้	- - - -	- - - -	- ทั้ - - -	- - - รั้	- รั้ - - -	- - - รั้#

บรรทัดที่ ๖๐๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลั้	- - - -	- - - -	- - - -	- ลั้ - - -	- ลั้# - ลั้	- - - ลั้	- ลั้ - - -

บรรทัดที่ ๖๐๙

- - - -	- - - เอด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เอด	- - - เอด	- - - วน
- - - -	- - - ทั้#	- ลั้# - - -	- ลั้ - - -	- - - ลั้#	- - - ทั้	- - - ทั้/๑๖๐	- - - ทั้

บรรทัดที่ ๖๑๐

- - - -	- - - มี	- - - -	- - - การ	- - - ั้วาง	- - - -	- ใ - - -	- ยาว - - -
- - - -	- - - ลั้#	- - - -	- - - ทั้	- ทั้ - ลั้#	- - - -	- ลั้ - - -	- ลั้ - - -

บรรทัดที่ ๖๑๑

- - - ดั้ง	- - - ็อง	- - ะ -	- แล - - -	- ็อง - - -	- - - ็อง	- - - -	- - - -
- - - ลั้#	- ลั้ - ลั้#	- - ลั้ ลั้	- มั้ - มั้	- ทั้ - - -	- ทั้ - ลั้	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๑๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ัน - - -	- - - ดิด	- - - ั้ง	- - - ล้า
- ลั้# - - -	- - - ลั้	- - - -	- - - ลั้	- ลั้# - ลั้	- - - ทั้	- ทั้ - ทั้	- ล - ลั้#

บรรทัดที่ ๖๑๓

- - - -	- ั้นาง - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทั้	- ลั้ - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ั้# - - -	- - - ั้	- ทั้ - - -

บรรทัดที่ ๖๑๔

- - - -	- - - -	- - - -	- ห้อย - -	- - - -	- ย้อย - -	- หย่อน - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ลี# - ลี#	- ลี - -	- ลี - -	- ฟี่ - -	- ฟี่ - -

บรรทัดที่ ๖๑๕

- เออ - -	- - - ลง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- โย - โย	- ใ้ - -
- ลี - -	- - - ทึ	- ลี# - -	- - - -	- - - ลี#	- - - -	- ลี - ร์	- มั - ฟี่#

บรรทัดที่ ๖๑๖

- - - โย	- โย - -	- - - -	- - - -	- ลง - -	- - - -	- - - มา	- - - -
- - - ร์	- มั - -	- - - -	- - - -	- ร์ - -	- ทึ - -	- - - ทึ	- - - ทึ

บรรทัดที่ ๖๑๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -			- - - -	- ว่า - -
- - - -	- ทึ - -	- - - ฟี่	ฟี่---/๑๖๑			- - - ลี#	- ลี - -

บรรทัดที่ ๖๑๘

- - - -	- ก้อย - -	- อยู่ - -	- ก่อน - -	- - - -	- เตอะ-เน้อ	- - - -	- - - -
- ลี# - -	- ลี - ลี	- ฟี่# - -	- ฟี่ - -	- ลี - -	- ลี# - ลี	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๑๙

- - - หมู	- - - -	- - - ปัก	- - - -	- ี่ - -	- - - ปัก	- - - -	- - - -
- - - ฟี่	- - - -	- - - ลี#	- - - ลี#	- ฟี่ - ลี	- - - ลี#	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๒๐

- - - -	- - - -	- - - ษา	- - - -	- - - -	- อ่า - อ้า	- อ่า - -	- อ้า - -
- - - -	- - - ลี#	- - - ร์	- - - -	- - - -	- ร์# - ร์	- ฟี่# - -	- ร์ - -

บรรทัดที่ ๖๒๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - เออ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทึ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๒๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อื่อ	- - - เออ	- - - -	- อื่อ - -	- อื่อ - -
- - - -	- ทึ - -	- ทึ - -	- - - ลี#	- - - ทึ	- - - -	- ร์ - -	- ฟี่ - -

บรรทัดที่ ๖๒๓

- - - -	- - - พระ	- - - -	- - - ี่	- ี่ - ี่	- - - -	- - - -	- - - อ้า
- ฟี่ - -	- ฟี่# - ฟี่	- - - ร์#	- ร์ - มั	- ลี - ลี	- ลี# - -	- ลี - ลี	- - - ร์

บรรทัดที่ ๖๒๔

- อ่า - -	--- ใหญ่	- น้อย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	
- ลໍ# - -	- - - ฟ้	- ลໍ - -	- - - ลໍ	- - - -	- - - -	- - - ลໍ#	

บรรทัดที่ ๖๒๕

	- - - อ้น	- - - -	- เคย - -	- - - -	- วด - -	- - - หึ่ง	- ห้อย - -
	- - - ลໍ	- ลໍ# - -	- ลໍ - ลໍ#	- - - -	- ลໍ - -	- ลໍ - ฟ้	- ลໍ - -

บรรทัดที่ ๖๒๖

- - - -	- ติด - -	- ปาว - -	- - - เปิด	- - - -	- - - นะ	- - - -	- ย้อย - -
- ลໍ - -	- ลໍ# - ลໍ	- ฟ้ - ลໍ	- - - ฟ้	- - - -	- - - ลໍ#	- ลໍ - -	- ร์ - -

บรรทัดที่ ๖๒๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ึ่ง	- - - อ้อ
- - - ร์	- - - ฟ้#	- ฟ้ - -	- ฟ้ - -	- - - -	- - - ลໍ#	- - - ลໍ	- - - ลໍ#

บรรทัดที่ ๖๒๘

- - - ยอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ออ - -	- ออ - อ้อ	- - - -
- - - ลໍ#	- - - ลໍ	- ลໍ# - -	- - - -	- - - -	- ึ่ง - -	- ด้# - ฟ้	- - - -

บรรทัดที่ ๖๒๙

- - - ย้อย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ้าย	- - - -
- - - ร์#	- - - -	- - - -	- - - -	- ลໍ# - -	- - - ลໍ	- - - ลໍ	- - - -

บรรทัดที่ ๖๓๐

- - - -	- - - อ้อ	- - - -	- - - -	- - - -	- มี - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฟ้	- ฟ้ - -	- - - -	- - - -	- ลໍ# - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๓๑

- - - -	- ึ่ง - -	- นอง - -	- - - -	- - - -	- ละ - -	- เขา - -	- - - -
- - - -	- ลໍ - ลໍ	- ลໍ# - -	- - - -	- - - -	- ลໍ# - -	- ด้# - -	- - - ร์#

บรรทัดที่ ๖๓๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ละ - -	- แยก - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ้#	- - - -	- - - ฟ้	- - - -	- ลໍ# - -	- ลໍ - -	- - - มี	- มี - ฟ้

บรรทัดที่ ๖๓๓

- แหก - ด้่า	- - - -	- - - แด	- - - นา	- - - -	- - - -	- - - กล่าว	- - - -
- ฟ้ - ลໍ	- - - ลໍ	- - - ลໍ	- - - มี	- - - มี	- - - -	- - - ลໍ	- - - ลໍ#

ปรรทัดที่ ๖๔๔

- - - -	- - - - ไป	- ไม้ - -	- - - -	- - - - - หล่น	- - - -	- - - -	- - - - - ด้ม
- - - -	- ม - พ	- ล - -	- ล# - -	- - - - พ	- - - - ฑ	- - - -	- - - - - ล#

ปรรทัดที่ ๖๔๕

- โล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- โอ - -	- โอ - -	- - - - โอ	- โอ - - ใ
- ล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฑ# - -	- พ - -	- - - - ด	- ฐ# - - ฐ

ปรรทัดที่ ๖๔๖

- - - -	- - - - ด้ม	- - - -	- - - - - ช่วย	- - - -	- - - -	- - - - - เรียบ	- - - - -
- - - -	- - - - - ล#	- - - - - ล	- - - - - ล#	- - - - - ล	- - - - - ล	- - - - - ฑ	- - - - - พ

ปรรทัดที่ ๖๔๗

- ขวัญ-หมู	- - - - - ต้น	- - - - -	- - - - -	- - - - - นะ	- ไม้ - -	- - - - -	- - - - -
- ล - พ	- ล ล ล#	- - - - -	- - - - -	- - - - - ล#	- ล - -	- ฐ - -	- - - - -

ปรรทัดที่ ๖๔๘

- - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - - - เอก	- - - - - - เมือ	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- พ# - -	- - - - - พ	- - - - - พ	- - - - - - ฑ	- - - - - - ล#	- - - - - - ล	- - - - - - ล# / ๑๖๔	- - - - -

ปรรทัดที่ ๖๔๙

- - - -	- - - - -	- - - - - - ผ่าน	- - - - -	- - - - - - ไป	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - -	- - - - -	- - - - - - พ	- - - - - - พ	- - - - - - ล - ล	- - - - - - ล#	- - - - - - ล	- - - - -

ปรรทัดที่ ๖๕๐

- สร้อย - -	- - - - -	- - - - -	- สร้อย - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- พ - -	- พ - พ	- - - - -	- พ - พ	- ล - -	- ล# - -	- - - - -	- - - - -

ปรรทัดที่ ๖๕๑

- - - -	- - - - - - อก	- - - - - - อก	- - - - - - อก	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - -	- - - - - - ฑ	- - - - - - ล#	- - - - - - ฐ	- - - - - - ฐ	- - - - - - ฐ	- - - - - - ฐ	- - - - -

ปรรทัดที่ ๖๕๒

- - - -	- - - - - - สร้อย	- พ# - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- ฐ# - -	- - - - - - ฐ	- พ# - -	- - - - - - ฐ	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - - - ฐ

ปรรทัดที่ ๖๕๓

- - - -	- - - - - - อก	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - - - เอก	- - - - -	- - - - -
- - - -	- - - - - - ล#	- - - - - - ฐ	- - - - -	- - - - -	- - - - - - ล#	- - - - -	- - - - -

บรรทัดที่ ๖๕๔

- - - -	- - - -	--- สร้อย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	--- ล้#	- ล้ - -	- - - -	- ล้# - ล้	- - - - ล้	- - - - ล้#

บรรทัดที่ ๖๕๕

- - - -	- - - -	- - - -	- คี๋ - -	- - - - คี๋	- - - -	- คี๋ - คี๋	- - - -
- - - -	- - - - ล้	- - - -	- ฑี# - ฑี#	- - - - ล้#	- - - -	- ฑี - ฬี	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๖

- - - คี๋	- - - - เอบ	- - - -	- ใ๋ - -	- - - -	- - - - เอบ	- - - -	- - - -
- - - - ม้	- - - ฑี#	- - - -	- ล้# - -	- - - -	- - - ฑี#	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๗

- - - -	- - - -	- - - -	- เอบ- ใ๋	- ใ๋ - -	- - - -	- - - -	- - - - เอบ
- ฑี - ฑี	- - - ฑี	- - - -	- ฬี - ม้	- ล้# - -	- - - -	- ล้ - -	- - - - ฬี#

บรรทัดที่ ๖๕๘

- - - -	- - - - ใ๋	- - - -	- - - -	- - - -	- เอบ - -	- ใ๋ - -	- - - -
- - - -	- - - - ฐี	- - - -	- ฐี - -	- ฐี - -	- ฐี# - -	- ฬี# - ฬี	- ฬี - -

บรรทัดที่ ๖๕๙

- ใ๋ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฐี	- - - -	- - - -
- ฬี# - -	- - - ฑี	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฐี	- ล้# - -/๑๖๕	- - - -

บรรทัดที่ ๖๖๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฑี	- - - -	- - - - ฑี	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ฬี#	- - - -

บรรทัดที่ ๖๖๑

- - - -	- - - -	- - - -	- ฑี# - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ฬี# - ฬี#	- - - ฬี	- ล้# - -	- ฑี - -	- ล้# - -	- ล้ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๖๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ล้# - -	- ล้ - ล้	- ฐี - ฐี	- ฐี# - -	- ฬี# - -	- ฬี - -	- - - ฬี

บรรทัดที่ ๖๖๓

- - - -	- คี๋ - -	- - - -	- - - -	- ใ๋- ค้อย	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ฑี - -/๑๖๖	- ล้# - -	- ล้ - ฬี	- ล้ - ล้#	- - - ฬี	- - - -	- ล้ - ล้

บรรทัดที่ ๖๖๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อ่า- อ่า	- อ้า - -	--- อ่า	- อ้าย - -
ทำ - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ำ# - ำ	- ำ# - -	- - - ำ	- ำ - - -

บรรทัดที่ ๖๖๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ	--- ไพร	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ#	- - - ื่อ	- - - ื่อ	- - - ื่อ#

บรรทัดที่ ๖๖๖

- - - ื่อ	- - - -	- - - -	- ไป - -	- ื่อ - -	- - - คบ	- - - -	- - - -
- - - ำ	- - - -	----/๑๖๗	- ื่อ - -	- ำ - -	- - - ื่อ	- ื่อ - -	- ื่อ# - -

บรรทัดที่ ๖๖๗

- - - ำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ร้อง - -	- - - -	- - - -
- - - ื่อ#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ#	- ำ - -	- - - -	- ำ# - ำ

บรรทัดที่ ๖๖๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - เป็น	- - - ื่อ	- - - -	- - - -	- ูก - - -
- ำ# - -	- - - -	- ำ - -	- - - ำ	- ำ# - ื่อ#	- - - -	- ื่อ - ื่อ	- ำ - - -

บรรทัดที่ ๖๖๙

- วม - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- หมอง	- ใจ - -
ำ# - -	- ื่อ - -	- - - ำ#	- - - -	- - - -	- ำ - ำ	- - - ำ	- ื่อ - ื่อ

บรรทัดที่ ๖๗๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- อ่า	- - - ื่อ
- - - -	- ื่อ# - -	- - - -	- ื่อ - -	- - - ื่อ#	- - - -	- - - ื่อ	- ื่อ# - ำ

บรรทัดที่ ๖๗๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- ื่อ	- - - -	- - - ใจ	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ำ	- - - -	- - - ำ#	- - - -	- - - ำ	ำ - - -

บรรทัดที่ ๖๗๒

- - - -	- - - -	- - - ื่อ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ื่อ - -	- ื่อ - -	- - - ื่อ	- - - -	- - - ื่อ#	- - - -	- ื่อ - -	- - - ื่อ#

บรรทัดที่ ๖๗๓

- - - -	- - - ื่อ	- - - -	- - - -	- - - -	- ื่อ - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ำ#	- - - -	- - - -	- - - -	- ำ# - -	- ำ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘๔

- - - -	- - - ไร่	- ไร่ - -	- - - -	- - - ก็	- - - ลง	- - - -	- - - ไป
- - - -	- - - ต	- ลี่# - -	- ลี่ - -	- - - ฟ	- - - ลี่	- - ลี่# ลี่	- ลี่ - ลี่

บรรทัดที่ ๖๘๕

- แล้ว - -	- - - -	- - - -	- เพียง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลี่# - -	- ฟ - -	----/๑๖๙	- ลี่ - -	- - - -	- - - ลี่#	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘๖

- ด้ - -	- ตา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ว่า - -	- - - -
- ลี่# - -	- ต# - -	- - - -	- ม - -	- ฟ# - -	- ฟ - -	- ฟ - -	- ฟ - -

บรรทัดที่ ๖๘๗

- กัณ - -	- หา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ ฟ ฟ	- ฟ - -	- ลี่ - -	- - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - ลี่#	- - - ลี่

บรรทัดที่ ๖๘๘

- - - -	- กัณ - -	- หา - แม่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลี่ ฟ# ุ	- ฟ - -	- ลี่ - ลี่#	- - - -	- ฟ - -	- - - -	- - - -	----/๑๗๐

บรรทัดที่ ๖๘๙

- - - มา	- - - -	- - - เวย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เอบ	- - - ไร่
- - - ุ#	- ลี่# - ลี่	- - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี่	- - - ุ

บรรทัดที่ ๖๙๐

- - - -	- - - -	- เอบ - -	- เอบ- เอบ	- - - ุ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ม	- ฟ# - -	- ม - ฟ#	- - - ุ	- - - -	- - - -	- - - ุ

บรรทัดที่ ๖๙๑

- - - ุ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ุ	- ุ - -	- - - -
- - - ุ#	- - - -	- ุ - -	- - - -	- - - -	- - - ุ	- ุ# - -	- ุ - -

บรรทัดที่ ๖๙๒

- เอบ - -	- - - -	- เอบ - -	- - - -	- - - ุ	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ - -	- ฟ - -	- ุ# - -	- - - -	- - - ุ#	- - - ุ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๙๓

- - - เอบ	- - - -	- - - -	- - - เอบ	- - - เอบ	- เอบ- ุ	- - - -	- - - -
- - - ุ#	- - - ุ	- - - -	- - - ฟ	- - - ม	- ฟ - ุ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘๔

- เอบ - -	- - - -	- - - -	- เอบ - -	- เอบ - -	- - - - เอบ	- - - -	- - - - ใ้ย
- ฟ# - -	- - - -	- - - -	- ม - -	- วั - -	- - - - ม	- - - -	- - - - ฟ#

บรรทัดที่ ๖๘๕

- - - ลา	- - - -	- - - -	- - - -	- ฟ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ล	- ล - -	- ล# - -	- ล - ล#	- ล - ล	- ฟ - -	- - - -	- - - ฟ/๑๗๑

บรรทัดที่ ๖๘๖

- อยู่ - เพ	- - - -	- - - -	- - - ทา	- - - -	- - - -	- - - เจ้า	- - - -
- ฟ - ต	- - - -	- ฟ# - -	- ฟ - ล	- - - -	- ล# - -	- - - วั	- ล - -

บรรทัดที่ ๖๘๗

- - - -	- ไอ - -	- - - ค้า	- - - -	- ก็ - -	- ค้า - มา	- - - นี้	- - - -
- - - -	- ล - ล	- ล - ล#	- ม - -	- ฟ - ฟ	- ล - ช#	- ล - ล#	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘๘

- แล้ว - -	- - - -	- - - -	- - - ะ	- - - แล้ว	- - - -	- - - -	- - - -
- ล# - -	- - - -	- - - -	- - - ล#	- - - วั	- - - -	- - - ฟ#	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘๙

- - - -	- - - -	- ควร - -	- - - -	- จะ - -	- ดี - -	- ึ่งป - -	- - - -
- - - -	- - - ล/๑๗๒	- ล - ล#	- ล - ล	- ฟ - -	- ล# - -	- ล - ม	- - - ม

บรรทัดที่ ๖๙๐

- - - -	- และ - -	- ดี - -	- นนอ - -	- - - ลา	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ฟ - -	- ล - -	- ม - ล	- - - ล#	- - - -	- - - ล	- - - ล#

บรรทัดที่ ๖๙๑

- - - อ่า	- อ - อ้า	- - - อ	- - - อ้า	- - - -	- - - ฮับ	- - - -	- - - โนน
- - - ช#	- ต# - ฟ#	- - - วั	- - - ม	- - - -	- - - วั	- - - ล#	- - - ล#

บรรทัดที่ ๖๙๒

- - - -	- - - -	- - - -	- อก - -	- - - -	- - - -	- ูง - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ฟ - -	- - - -	- - - - /๑๗๓	- ช# ล - -	- - - ล#

บรรทัดที่ ๖๙๓

- หมู - -	- - - -	- - - ริน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ช# - ล	- - - -	- - - ล	- วั - -	- - - ฟ#	- - - -	- ฟ - -	- - - ฐ

ปรรทัตที่ ๗๐๔

- - - กี้	- - - -	- บิน - -	- ลับ - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - ฟ้#	- ล้# - -	- ท้ - -	- ล้ - ล้#	- - - - -	- - - ฟ้#	- ฟ้ - -	- - - - -

ปรรทัตที่ ๗๐๕

- มา - -	- - - - -	- - - - -	--- ตอน	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- ล้ - -	- ล้# - -	- - - - -	- ล้ - ล้	- - - - -	- - - ล้	- - - - -	- - - - -

ปรรทัตที่ ๗๐๖

- - - -	- - - - -	- - - - -	- - - อบ	- - - - -	- - - อ้	- - - - -	- - - - -
- - - ล้	- - - - -	- - - ล้#	- - - วั	- - - - -	- - - ม้	- - - ม้	- - - - -

ปรรทัตที่ ๗๐๗

- - - -	--- อ้น	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	อ้อ - -
- - - -	- - - ล้	- - - - -	- - - - -	- ล้# - -	- - - - -	- - - - -	ท้ - -

ปรรทัตที่ ๗๐๘

- - - -	- - - - -	- - - - -	- - - อ้อ	- อ้อ - -	- - - - -	- อ้อ - อ้อ	- - - อ้อ
- - - -	- - - ท้	- - - - -	- - - ฐ	- ท้ - -	- - - - -	- ฐ - ฟ้	- - - ฟ้#

ปรรทัตที่ ๗๐๙

- - - -	--- เอก	- - - อย	- - - ฝุง	- - - -	- หมู-เหลือบ	- - - ยุง	- - - - -
- - - -	- - - ฟ้	- - - ล้	- ล้ - ฟ้	- - - ล้	- ฟ้ - ฟ้	- - - ท้#	- ล้# - -

ปรรทัตที่ ๗๑๐

- ย้อม - -	- - - - -	- - - - -	- ฮี้ - ย้อม		- - - กี้	- - - บิน	- - - - -
- ล้ - -	- ล้ - -	- - - ล้	- ท้-ล้ /๑๗๔		- - - ฟ้	- - - ล้#	- - - ล้#

ปรรทัตที่ ๗๑๑

- ลา - -	- อ้อ - -	- เข้า - -	- - - - -	- - - - -	- - - มา	- - - - -	- อ่า - -
- ล้ - -	- ฟ้ - -	- ล้ - -	- - - - -	- - - - -	- - - วั	- - - - -	- วั# - -

ปรรทัตที่ ๗๑๒

- อ้า - -	- - - - -	- เอก - อย	- เอก - -	--- คล้าย	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- ฟ้# - -	- ฟ้ - -	- วั# - ม้	- ท้ - -	- - - ล้	- - - - -	- ล้ - -	- ล้# - -

ปรรทัตที่ ๗๑๓

- ฮี้ - คล้าย	- - - - -	- - - - -	- - - - -	สุด - - -	- - - แต่	- - - เมย	- - - - -
- ต้ - ล้#	- - - ล้	- - - - -	---- /๑๗๕	ล้# - - -	- ท้ - - ฟ้	- - - ฟ้	- - - ล้

ปรกติที่ ๗๑๔

--- อัน	- ค้าง --	- - - -	- อยู่ - บน	- - - -	- - - ไป	- - - -	- - - -
- ลั# - ลั	- ลั - -	- - - -	- ฝั - ลั	- ลั# - -	- ล - ลั	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๑๕

- ไม้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ื่อ - กั	- - - -
- รั - -	- - - -	- - - -	- ฝั# - ฝั	- - - -	- - - ฝั	- ทั - ลั#	- - - ลั#

ปรกติที่ ๗๑๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - พอ	- - - -	- - - ฝั	- ื่อ - -	- ะ - -
- - - ลั	- ฝั - -	- - - /๑๗๖	- - - ลั	- ลั# - -	- - - ฝั	- ลั - -	- ลั# - ฝั

ปรกติที่ ๗๑๗

- หยาด--	- ัน - ไล	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ื่อ - ไล	- - - ื่อ
- ฝั - ฝั	- ลั ลั# ลั	- ลั - -	- - - -	- ลั# - -	- ลั - -	- ั# - รั	- รั# - ฝั

ปรกติที่ ๗๑๘

- - - ื่อ	- ื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ	- - - ื่อ	- - - -	- - - -
- - - ั#	- ั# - -	- - - ั	- - - -	- - - ลั#	- ลั - ลั	- - - -	- ลั - -

ปรกติที่ ๗๑๙

- - - -	- - - ื่อ				- มา - -	- เป็น - -	- - - -
- - - -	- ลั#-ฝั#/๑๗๙				- ลั# - -	- ลั - -	- - - ลั

ปรกติที่ ๗๒๐

- - - -	- ุง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ะ - -	- ใคร - -	- - - -
- - - ลั	- ลั# - -	- - - -	- ลั - -	- - - -	- ลั# - -	- รั - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๒๑

- ่า - -	- - - ื่อ	- - - -	- - - -	- ื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- มั - -	- - - ฝั#	- - - -	- - - -	- ั - ั	- - - -	- - - -	- - - ลั#

ปรกติที่ ๗๒๒

- - - -	- - - -	- - - -	- ื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ื่อ- ื่อ
- - - ั	- - - ั	- - - -	- ั - -	- ั# - -	- - - -	- ั - -	- ั - ั#

ปรกติที่ ๗๒๓

- - - -	- - - -	- ื่อ - ื่อ	- - - -	- ื่อ - -	- ื่อ - ื่อ	- - - ่า	- - - -
- ั - -	- ั - -	- ั - ั#	- - - -	- ฝั# - -	- มั - ฝั	- - - ฝั	- - - ฝั

บรรทัดที่ ๗๒๔

- - - พระ	- - - -	- มา - ล้า	- - - -	- - - ป้	- ไซ้ - -	- - - น้อย	- - - -
- - - ลั	- ลั# - ลั	- ลั - ชั#	- - - ลั	- - - ฬั	- ลั - ฬั	- - - ลั#	- ลั - -

บรรทัดที่ ๗๒๕

- - - -	- ฮี้ - -	- น้อย - -			- - เหตุ -	- - - -	ได้ - - -
- ลั - -	- ทั - -	- ลั - /๑๗๘			- - ฬั# -	- - ฬั -	ลั# - - ลั

บรรทัดที่ ๗๒๖

- พัด - -	- พราก - -	- พระ - -	- - - ยอด	- - - สร้อย	- - - -	- - - แม่	- - - -
- ลั# - -	- ฬั - -	- ฬั - ลั	- - - ฬั	- ฬั - ลั	- - - -	- - - ลั#	- - - -

บรรทัดที่ ๗๒๗

- - - -	- - - มา	- เทียว - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮี้ - -
- ฬั - -	- - - ชั#	- ลั# - -	- - - -	- - - -	- - - ชั#	- - - มั	- ฬั# - ฬั#

บรรทัดที่ ๗๒๘

- - - ฮี้	- - - ฮี้	- - - -	- - - -	- - - ฮี้	- - - หล้า	- - - -	- - - -
- - - ตั#	- - - มั	- มั - -	- - - รั	รั - - ลั#	- - - ลั	- - - -	- - - ลั#

บรรทัดที่ ๗๒๙

- - - -	- - - -			- - - สอง	- - - -	- ละ - -	- - - ฬั
- - - -	- ทั-ฬั /๑๗๙			- - - ลั	- - - ลั	- ลั# - ลั	- - - ลั#

บรรทัดที่ ๗๓๐

- - - -	- น้อย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ก็	- - - -	- แม่ - -
- - - -	- รั - -	- - - ฬั#	- - - -	- - - -	- - - ฬั	- ฬั - ฬั	ฬั# ลั - -

บรรทัดที่ ๗๓๑

- - - -	- ฮี้ - -	- แอ่ - -	- - - เนตร	- - - -	- - - น้อย	- - - -	- - - -
- - - ลั	- รั - -	- ลั - /๑๘๐	ลั - - ฬั	- - - -	- - - ลั#	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๓๒

- - - -	- ละ - น้า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮิม - -	- - - -
- - - -	- ลั# - ตั#	- - - -	- รั# - -	- ฬั# - -	- - - -	- รั# - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๓๓

- ตา - -	- - - -	- - - ฮ้า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฮ้า	- - - -
- ชั# - ชั	- - - -	- - - ลั	- - - ลั	- - - -	- - - -	- - - ตั#	- - - -

ปรวทัดที่ ๗๔๔

- - - -	- - - - เื่อ	- - - - -	- - - - ว่า	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - - ลี่#	- - - - ฬี่	----/๑๘๒	- - - - ลี่	- ลี่ - ลี่#	- - - - -	- - - - ลี่	- - - - -

ปรวทัดที่ ๗๔๕

- - - - ้นั	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - แล	- - - - -	- - - - -
- - - - ตั#	- - - - -	- - - - -	- - - - ฬี่	- - - - ฬี่	- - - - รั#	รั - - - -	ลี่ - - - -

ปรวทัดที่ ๗๔๖

- นา - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- ลี่# - -	- - - - -	- ลี่ - - -	- ลี่ - - -	- ลี่# - -	- - - - -	- ลี่ - - -	- - - - ลี่#

ปรวทัดที่ ๗๔๗

- - - - -	- กุ - - -	- มาร - -	- - - - -	- - - - ปรุ	- - - - ฬี่	- - - - ณี	- - - - ฐี่
----/๑๘๓	- ลี่ - ลี่#	- ลี่ - - -	- ลี่ - - -	- - - - ลี่#	- - - - ลี่	- ลี่ - ลี่	- - - - ลี่#

ปรวทัดที่ ๗๔๘

- - - - -	- - - - -	- - - - กวี	- ยา - -	- ลี่ - วัล	- - - - -	- ณ - นา	- - - - -
- - ลี่ ฑี่#	- - - - ฑี่	- - - - ลี่	- ลี่ - - -	- ฑี่# - ลี่#	- ลี่ - - -	- ลี่ - ลี่	- - - - -

ปรวทัดที่ ๗๔๙

- - - - -	- - - - จา	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
- - - - -	- - - - ตั#	- - - - -	- - - - รั	- - - - -	- - - - ฬี่#	- - - - -	----/๑๘๔

ปรวทัดที่ ๗๕๐

- หอง- เหตุ	- - - - -	ยัง - - - -	กุ - - - มาร	- - - - -	---ปรวฬี่	- - - - -	- - - - -
- ลี่# - ฑี่#	- - - - ลี่	ลี่# - - - -	ฑี่ - - - ลี่#	- - - - ฑี่	มาร- - - ลี่	- ลี่ - ลี่	- - - - ลี่#

ปรวทัดที่ ๗๕๑

- ฐี่ - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- ัน - - -	- ปร- - -	- ดั - - -	- ปร- - -
- ลี่ - ลี่	- - - - -	- - - - -	----/๑๘๕	- ฑี่ - ลี่	- ฑี่# - - -	- ลี่ - ตั	- ฑี่ - ฑี่#

ปรวทัดที่ ๗๕๒

- ดา - - -	- ไป- ดั	- - - - -	- คา - - -	- - - - -	- ธา - - -	- - - - -	- - - - -
- ลี่# - - -	- ลี่ - ลี่	- - - - -	- ลี่ - - -	- - - - -	- ตั# - - -	- รั - - -	- - - - -

ปรวทัดที่ ๗๕๓

- - - - -	- ว่า - - -	- - - - -	- - - - ได้	- - - - รั	- - - - หนึ่ง	- - - - คา	- - - - ธา
- - - - -	- รั# - - -	- - - - ฑี่#	- ฑี่ - ลี่#	- - - - ลี่	- ลี่# - ลี่	- ลี่ - ลี่#	- - - - ลี่#

บรรทัดที่ ๗๕๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - นิ	- - - ตี	- - - ตา	- - - กี่
- - - -	- - - ลี่	- - - -	----/๑๕๖	- - - ลี่	- - - ลี่#	- - - ซี่#	- ซี่ - ซี่#

บรรทัดที่ ๗๕๕

- - - บัง	- - - คม	- - - -	- - - -	- - - สม	- - - เริ้ว	- - - -	- - - -
- - - ลี่	- - - ลี่	- - - -	- - - ลี่#	- - - ลี่	- ลี่# - ซี่#	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๕๖

- - - สระ	- - - แดง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ส่า	- - - -	- - - -
- - - ลี่#	- ลี่ - ตี่#	- - - ตี่	- - - ตี่#	- ตี่ - -	- ตี่ - ที่	- ตี่# - ตี่	- - - ตี่#

บรรทัดที่ ๗๕๗

- - - -	- - - -	- - - -
- รี่ - รี่	- รี่# - -	----/๑๕๗

๓.๒ วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ในกัณฑ์กุมาร

๓.๒.๑ การแบ่งวรรคและการใช้ลมหายใจ

จากการบันทึกโน้ตทำนองกัณฑ์กุมารพบว่ามีความยาวทั้งหมด ๗๕๗ บรรทัด สามารถแบ่งออกได้เป็นทั้งหมด ๑๘๗ วรรคตามลักษณะของการแบ่งลมหายใจของพระนักเทศน์ มีข้อสังเกตคือในการเริ่มต้นกัณฑ์เทศน์มีข้อกำหนดไว้ว่า เนื้อหาเทศน์นั้นขึ้นต้นด้วยบทสวด นโม ดังนั้นในวรรคที่ ๑ ทั้งหมด ๑ วรรคนั้นเป็นการบรรจบทูลพุทธภาคนมการหรือเรียกว่าบทตั้งนโมเทศน์ (มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๘: ๒๘๒) บทตั้งนโมเทศน์นี้ถูกบรรจุไว้อย่างสมบูรณ์ทั้งหมดใน ๑ วรรค มีความยาวทั้งหมด ๒๓ วินาที ความยาว ๖ บรรทัด ใช้หนึ่งลมหายใจถึงแม้ว่าภายในวรรคมีการขโมยลมหายใจ (สัญลักษณ์ = \diamond) ในระหว่างวรรคที่ ๑ นั้น ๒ ครั้ง แต่ผู้ฟังไม่รู้สึกรู้สึกว่าการสะดุด หยุดเพื่อกักลมหายใจ แต่เป็นการสูดลมหายใจเข้าอย่างรวดเร็วสั้น ๆ

เกณฑ์การใช้ลมหายใจในการแบ่งทำนองเทศน์นี้เริ่มใช้ในการวิเคราะห์ทำนองเทศน์มหาชาติล้านนาเป็นครั้งแรก เนื่องจากการแบ่งลมหายใจและการใช้ลมหายใจเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสุนทรียรสและทำให้สามารถใช้เสียงได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการจัดแบ่งวรรคเทศน์ของพระนักเทศน์ดังที่พระครูอดุลสีลิกิตติได้ให้ความสำคัญของการฝึกใช้ลมหายใจสำหรับพระนักเทศน์ที่เริ่มต้นหัดใหม่ (พระครูอดุลสีลิกิตติ, สัมภาษณ์, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓) หากแบ่งจังหวะการหายใจผิด จะทำให้ขาดความต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินทำนองสะดุดไปด้วย ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้การแบ่งลมหายใจมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งวรรค ทั้งนี้จะพบว่าการใช้ลมหายใจแบ่งวรรคนั้นสอดคล้องกับการแบ่งประโยคเนื้อหา

การเทศน์ ดังที่พบในวรรคที่ ๑ ว่า เนื้อหาที่เป็นบทสวดนั้นจัดอยู่ในวรรคที่ ๑ ลมหายใจเดียว
ทั้งหมด ถึงแม้ว่ามีการขโมยลมหายใจ ๒ จุดดังที่จะได้แสดงให้เห็นในการบันทึกโน้ตบรรทัดที่ ๑-๕

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - -	- โม่ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทึ	- - - -	- ทึ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	ดัส - -	- สะ - -	- ภาะ - -	- คะ - -	- - - วะ
- - - -	- - - -	- - - ฑึ	- ทึ - -	- ทึ - -	- ทึ - -	- ทึ - -	- - - ทึ

บรรทัดที่ ๓

- - - โต	- - - อะ	- - - -		- ระ - ะ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทึ	- - - ลึ#	- - - ทึ	- - - -	- ทึ - ดั	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔

- - - -	- - - -	- - - โต	- - - -	- - - -	- โอ - ใ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ดึ#	- - - -	- - - -	- มั - ฑึ#	- ฑึ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕

- - - -	- - สัมมา	- - - -	- สัม - -	- - - พุทฑ	- - - -	- ดัส - สะ	- - - -
- - - -	- - ลึ# ทึ	- - - -	- ลึ - ทึ	- - - ดั	- ดั - -	- ทึ - วั#	- - - -

นอกจากนี้เมื่อทำการสังเกตการใช้ลมหายใจพบว่าสามารถแบ่งกัณฑ์เทศน์ทั้งหมดออกได้
๑๘๗ วรรค ในแต่ละวรรคมีความยาวดังนี้

ตารางที่ ๓ การจำแนกจำนวนห้องเพลงที่ละวรรคทำนองเทศน์กัณฑ์กุมาร

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๑	๔๘	๖
๒	๓๓	๕
๓	๒๓	๓
๔	๒๘	๔
๕	๕๘	๘
๖	๒๖	๔
๗	๒๔	๓

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๘	๒๙	๔
๙	๒๔	๓
๑๐	๓๓	๕
๑๑	๑๗	๓
๑๒	๒๘	๔
๑๓	๒๘	๔
๑๔	๓๑	๔
๑๕	๒๑	๓
๑๖	๑๓	๒
๑๗	๑๑	๒
๑๘	๑๓	๒
๑๙	๓๐	๔
๒๐	๒๖	๔
๒๑	๑๖	๒
๒๒	๓๒	๔
๒๓	๒๕	๔
๒๔	๒๒	๓
๒๕	๑๑	๒
๒๖	๓๐	๔
๒๗	๑๒	๒
๒๘	๙	๒
๒๙	๒๓	๓
๓๐	๑๗	๓
๓๑	๙	๒
๓๒	๒๔	๓
๓๓	๑๓	๒
๓๔	๒๑	๓
๓๕	๕๖	๗
๓๖	๒๔	๓

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๓๗	๒๓	๓
๓๘	๑๙	๓
๓๙	๒๖	๔
๔๐	๒๖	๔
๔๑	๒๐	๓
๔๒	๓๑	๔
๔๓	๒๕	๔
๔๔	๒๔	๓
๔๕	๒๐	๓
๔๖	๒๓	๓
๔๗	๔๓	๖
๔๘	๓๖	๕
๔๙	๑๙	๓
๕๐	๒๕	๔
๕๑	๒๒	๓
๕๒	๒๔	๓
๕๓	๒๑	๓
๕๔	๒๖	๔
๕๕	๒๕	๔
๕๖	๒๑	๓
๕๗	๒๐	๓
๕๘	๑๕	๒
๕๙	๒๖	๔
๖๐	๑๖	๒
๖๑	๒๐	๓
๖๒	๒๓	๓
๖๓	๒๐	๓
๖๔	๕๓	๗
๖๕	๓๘	๕

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๖๖	๒๑	๓
๖๗	๒๕	๔
๖๘	๒๒	๓
๖๙	๓๓	๕
๗๐	๒๗	๔
๗๑	๑๘	๓
๗๒	๒๕	๔
๗๓	๑๘	๓
๗๔	๑๙	๓
๗๕	๑๖	๒
๗๖	๒๔	๓
๗๗	๒๕	๔
๗๘	๘๗	๑๑
๗๙	๒๔	๓
๘๐	๑๖	๒
๘๑	๒๔	๓
๘๒	๓๗	๕
๘๓	๑๓	๒
๘๔	๑๖	๒
๘๕	๒๗	๔
๘๖	๒๐	๓
๘๗	๒๔	๓
๘๘	๑๖	๒
๘๙	๒๘	๔
๙๐	๒๔	๓
๙๑	๑๖	๒
๙๒	๘๐	๑๐
๙๓	๓๒	๔
๙๔	๒๓	๓

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๙๕	๒๒	๓
๙๖	๒๔	๓
๙๗	๑๖	๒
๙๘	๓๗	๕
๙๙	๒๓	๓
๑๐๐	๒๘	๔
๑๐๑	๒๖	๔
๑๐๒	๘๔	๑๑
๑๐๓	๒๓	๓
๑๐๔	๒๓	๓
๑๐๕	๓๐	๔
๑๐๖	๒๕	๔
๑๐๗	๑๖	๒
๑๐๘	๓๓	๕
๑๐๙	๒๖	๔
๑๑๐	๓๔	๕
๑๑๑	๓๐	๔
๑๑๒	๓๐	๔
๑๑๓	๒๒	๓
๑๑๔	๓๖	๕
๑๑๕	๖๓	๘
๑๑๖	๒๘	๔
๑๑๗	๖๘	๙
๑๑๘	๒๙	๔
๑๑๙	๒๙	๔
๑๒๐	๒๘	๔
๑๒๑	๒๗	๔
๑๒๒	๔๑	๖
๑๒๓	๒๓	๓

วรรณคดี	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๑๒๔	๒๘	๔
๑๒๕	๒๙	๔
๑๒๖	๒๒	๓
๑๒๗	๗๘	๑๐
๑๒๘	๓๕	๕
๑๒๙	๒๑	๓
๑๓๐	๕๔	๗
๑๓๑	๓๒	๔
๑๓๒	๕๐	๗
๑๓๓	๒๖	๔
๑๓๔	๒๒	๓
๑๓๕	๒๔	๓
๑๓๖	๔๕	๖
๑๓๗	๓๑	๔
๑๓๘	๕๙	๗
๑๓๙	๔๘	๖
๑๔๐	๓๑	๔
๑๔๑	๕๐	๗
๑๔๒	๓๓	๕
๑๔๓	๖๐	๗
๑๔๔	๕๘	๗
๑๔๕	๓๑	๔
๑๔๖	๓๑	๔
๑๔๗	๕๒	๗
๑๔๘	๒๙	๔
๑๕๐	๓๓	๕
๑๕๑	๓๒	๔
๑๕๒	๕๓	๗
๑๕๓	๑๙	๓

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๑๕๔	๔๖	๖
๑๕๕	๔๐	๕
๑๕๖	๘๕	๑๑
๑๕๗	๘๘	๑๑
๑๕๘	๔๙	๗
๑๕๙	๔๒	๖
๑๖๐	๔๙	๗
๑๖๑	๖๑	๘
๑๖๒	๑๐๕	๑๔
๑๖๓	๘๓	๑๑
๑๖๔	๖๓	๘
๑๖๕	๘๘	๑๑
๑๖๖	๒๗	๔
๑๖๗	๒๕	๔
๑๖๘	๑๑๕	๑๕
๑๖๙	๓๗	๕
๑๗๐	๒๙	๔
๑๗๑	๕๘	๘
๑๗๒	๒๖	๔
๑๗๓	๒๘	๔
๑๗๔	๖๒	๘
๑๗๕	๒๔	๓
๑๗๖	๒๓	๓
๑๗๗	๒๓	๓
๑๗๘	๔๙	๗
๑๗๙	๓๑	๔
๑๘๐	๑๗	๓
๑๘๑	๕๒	๗
๑๘๒	๕๒	๗

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๑๘๓	๒๒	๓
๑๘๔	๒๓	๓
๑๘๕	๑๒	๒
๑๘๖	๒๔	๓
๑๘๗	๒๓	๓

ตารางที่ ๔ การจำแนกจำนวนวรรคและความยาวของวรรคทำนองเทศน์กัณฑ์กุมาร

ความยาว (หน่วย=จำนวน บรรทัด)	ความยาว (หน่วย=จำนวน ห้องเพลง)	วรรคที่	ความถี่ (หน่วยนับ=จำนวนวรรค)
๑	๘-๑๑	-	๐
๒	๙-๑๖	๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๑, ๒๕, ๒๗, ๒๘, ๓๑, ๓๓, ๕๘, ๖๐, ๗๕, ๘๐, ๘๓, ๘๔, ๘๘, ๙๑, ๙๗, ๑๐๗, ๑๔๙, ๑๘๕	๒๑
๓	๑๗-๒๔	๓, ๗, ๙, ๑๑, ๑๕, ๒๔, ๒๙, ๓๐, ๓๒, ๓๔, ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๔๑, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๙, ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๖, ๕๗, ๖๑, ๖๒, ๖๓, ๖๖, ๖๘, ๗๑, ๗๓, ๗๔, ๗๖, ๗๙, ๘๑, ๘๖, ๘๗, ๙๐, ๙๔, ๙๕, ๙๖, ๙๙, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๑๓, ๑๒๓, ๑๒๖, ๑๒๙, ๑๓๔, ๑๓๕, ๑๕๓, ๑๗๕, ๑๗๖, ๑๗๗, ๑๘๐, ๑๘๓, ๑๘๔, ๑๘๖, ๑๘๗	๕๘
๔	๒๕-๓๒	๔, ๖, ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๙, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๖, ๓๙, ๔๐, ๔๒, ๔๓, ๕๐, ๕๔, ๕๕, ๕๙,	๕๔

ความยาว (หน่วย=จำนวน บรรทัด)	ความยาว (หน่วย=จำนวน ห้องเพลง)	วรรคที่	ความถี่ (หน่วยนับ=จำนวนวรรค)
		๖๗, ๗๐, ๗๒, ๗๗, ๘๕, ๘๙, ๙๓, ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๕, ๑๐๖, ๑๐๙, ๑๑๑, ๑๑๒, ๑๑๖, ๑๑๘, ๑๑๙, ๑๒๐, ๑๒๑, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๓๑, ๑๓๓, ๑๓๗, ๑๔๐, ๑๔๕, ๑๔๖, ๑๔๘, ๑๕๑, ๑๖๖, ๑๖๗, ๑๗๐, ๑๗๒, ๑๗๓, ๑๗๙	
๕	๓๓-๔๐	๒, ๑๐, ๔๘, ๖๕, ๖๙, ๘๒, ๙๘, ๑๐๘, ๑๑๐, ๑๑๔, ๑๒๘, ๑๔๒, ๑๕๐, ๑๕๕, ๑๖๙	๑๕
๖	๔๑-๔๘	๑, ๔๗, ๑๒๒, ๑๓๖, ๑๓๙, ๑๕๔, ๑๕๙	๗
๗	๔๙-๕๖	๓๕, ๖๔, ๑๓๐, ๑๓๒, ๑๔๑, ๑๔๗, ๑๕๒, ๑๕๘, ๑๖๐, ๑๗๘, ๑๘๑, ๑๘๒	๑๒
๘	๕๗-๖๓	๕, ๑๑๕, ๑๓๘, ๑๔๓, ๑๔๔, ๑๖๑, ๑๖๔, ๑๗๑, ๑๗๔	๙
๙	๖๔	๑๑๗	๑
๑๐	๗๔-๘๐	๙๒, ๑๒๗	๒
๑๑	๘๓-๘๘	๗๘, ๑๐๒, ๑๕๖, ๑๕๗, ๑๖๓, ๑๖๕	๖
๑๒	๘๙-๙๖	-	๐
๑๓	๙๗-๑๐๔	-	๐
๑๔	๑๐๕	๑๖๒	๑
๑๕	๑๑๕	๑๖๘	๑

จากการวิเคราะห์พบว่าในแต่ละวรรคนี้มีความยาวไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการใช้ลมหายใจเพื่อการเอื้อนเสียงด้วยกลวิธีพิเศษ ถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ของพระนักเทศน์ซึ่งต้องมีกระแสเสียงและฝึกลมหายใจยาวเพื่อเอื้อนคำให้เกิดความไพเราะได้ จากการวิเคราะห์พบว่าวรรคของทำนองเทศน์ในกัณฑ์กุมารมีความยาว ๑๗-๒๔ ห้อง (๓ บรรทัด) วรรคที่ยาวที่สุดนั้นพบว่ามีการใช้ลมหายใจยาวในการแบ่งวรรคนี้ถึง ๑๑๕ ห้อง (๑๕ บรรทัด) ดังที่พบในวรรคที่ ๑๖๘ ของกัณฑ์กุมาร ลักษณะการเอื้อนเช่นนี้ถือว่ามีค่าสำคัญมาก ต้องอาศัยความชำนาญและการใช้ลมหายใจที่ยาวกว่าปกติ ดังนั้นพระนักเทศน์ที่ดีมีชื่อเสียงจะต้องสามารถกักลมหายใจได้ยาว จึงจะทำให้การเอื้อนทำนองลักษณะเช่นนี้มีความต่อเนื่องและไพเราะ ความต่อเนื่องของการเทศน์ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการทำให้เกิดความไพเราะของการเทศน์

วรรคที่มีความยาว ๔ บรรทัดพบมากเป็นอันดับที่ ๒ ใช้การประดับตกแต่งทำนองน้อย ใช้เนื้อเทศน์บรรจุ ๔-๖ คำต่อหนึ่งวรรค ใช้คู่เสียงไม่เกิน ๔ เสียง เดินทำนองดังตัวอย่างวรรคที่ ๑๒๘ บรรทัดที่ ๔๓๘-๔๔๒ และวรรคที่ ๑๒๙ บรรทัดที่ ๔๔๒-๔๔๔ โดยบรรจุเนื้อเทศน์ดังนี้

วรรคที่ ๑๒๘ เข้าป่าไม้หิมพานต์

วรรคที่ ๑๒๙ งูตาปะกาเรนา ปราบภูทำนองเทศน์ตามตัวอย่างดังนี้

บรรทัดที่ ๔๓๘

----	----	----	--- เข้า	----	--- ป่า	----	----
--- ร้#	- ล้# --	----	--- ท้	--- ล้	--- ฟ้	- ฟ้ --	- ล้# --

บรรทัดที่ ๔๓๙

----	--- ไม้	----	----	----	----	----	- หิม --
----	--- ล้#	- ร้# --	----	--- ฐ้	- ม้ - ฟ้#	----	- ร้ - ฟ้#

บรรทัดที่ ๔๔๐

----	- มะ --	----	--- พานต์	----	----	----	--- เนอะ
- ล้# --	- ท้ --	- ร้ --	--- ร้#	- ร้ --	--- ร้	----	----

บรรทัดที่ ๔๔๑

----	----	----	----	----	----	----	----
----	----	--- ล้	--- ท้	----	--- ร้	----	----

บรรทัดที่ ๔๔๒

--- อี้	----	----	--- งู	----	- ตา --	- --	- ปะ --
--- ม้	- ฐ้ --	--- ฟ้#	--- ท้	- ท้ --	- ท้ - ท้	- ท้ --	- ล้ - ล้

บรรทัดที่ ๔๔๓

--- กา	-----	- เร --	-----	-----	-----	--- นา	-----
--- ท	-----	- ร้# - ร้	-----	- ร้ --	--- ร้#	--- ร้	-----

บรรทัดที่ ๔๔๔

-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
-----	--- ฟ#	- ฟ - ฟ	--- ฟ	-----	-----	-----	-----

๓.๒.๒ การบรรจุคำเทศน์

วรรคที่มีความยาว ๓ บรรทัด เป็นลักษณะที่พบมากที่สุด ในการเดินทำนองปกติขึ้นต้นคำเทศน์ในห้องที่ ๒ หรือ ห้องที่ ๓ แล้วจึงบรรจุเนื้อทำนองเทศน์ ๙-๑๐ คำ มีการเคลื่อนที่ขึ้นของทำนองเรียงเสียงสูงขึ้นไปเป็นช่วงเสียงแคบไม่เกิน ๔ เสียงดังตัวอย่างวรรคที่ ๑๔๘ บรรทัดที่

๕๓๗-๕๔๐

บรรทัดที่ ๕๓๗

- - - -	- - - -	- - - -	--- สวน	- - - -	- ว่า - -	- - - -	- - - -
- - - ท	- - - ฟ#	- ฟ - -	- - - ฟ#	- ล - -	- ล# - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๓๘

- พระ --	- - - ฟ	- - - -	- - - -	--- ไร่	- - - -	- - - -	- - - -
- ท - -	- - - ท	- - - -	- - - -	--- ร้#	- - - -	- - - -	- - - ฐ

บรรทัดที่ ๕๓๙

- - - -	- - - -	- - - -	ท่าน - - -	- - - -	- เถียง - -	- - - -	- - - -
- ฟ# - -	- ฐ - -	- - - ล	ล# - - -	- - - ท	- ร้# - -	- ต - ท	- - - -

บรรทัดที่ ๕๔๐

- - - -	- กัน - -	- - - -	- - - ว่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ท - -	- ล# - -	- ท - -	- - - ท	- - - -	- - - ฐ	- ฟ# - -	- ฟ - -

จากการจำแนกและบันทึกความถี่เพื่อค้นหาค่าเฉลี่ยของความยาววรรคทำนองเทศน์นั้นพบว่าในกรณีที่กุมารมักจะมีความยาวประมาณ ๓ บรรทัดซึ่งพบว่ามีมากถึง ๕๘ วรรค และความยาวประมาณ ๔ บรรทัดพบว่ามีจำนวนรองเป็นอันดับที่ ๒ การบรรจุคำเทศน์ในความยาว ๔ บรรทัดนี้มีการแจกทำนองและการบรรจุคำร้อง ๒ ลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ ๑ สำหรับการบรรจุทำนองเทศน์ความยาว ๔ บรรทัดใช้สำหรับการเอื้อนรำพึงรำพันและสื่อความหมายเนื้อหาเทศน์จนหมดประโยคของเนื้อความยกตัวอย่างวรรคที่ ๑๑๔ จนหมดวรรคแล้วจึงจะหายใจ โดยบรรจุเนื้อเทศน์ ๑๖ คำดังนี้

คน ไต จัก ลูก เต้า ไผ่ แล้ว จัก มา บั้น ข้าว ใส่ มือ ขวา จัก มี

วรรคนี้มีความยาวทั้งหมด ๔ บรรทัด เริ่มบรรจุสามคำแรก คน ไต จัก ในบรรทัดแรก แล้วเอื้อนเทียบเสียงเดิมยื่นเสียงที่เสียง ทำ และบรรจุคำอีกสี่คำ คำว่า ลูก เต้า ไผ่ แล้ว และเอื้อน หึ่งห้องเพื่อยกระดับเสียงจากเสียง ลา ผ่านเสียง ทำ ไปสู่เสียง ดั แล้วจึงวางคำเทศน์ที่เสียง ดั และจึงบรรจุคำร้องอีก ๖ คำ คือ คำว่า จัก มา บั้น ข้าว ใส่ มือ แล้วจึงเอื้อนอีก ๕ ห้อง จากนั้นบรรจุคำอีก ๑ คำ คือคำว่า ขวา โดยใช้วิธีการเอื้อนจากเสียงสุดท้ายคือ เสียง ลา ผ่านเสียง ทำ สามห้อง ไปสู่เสียง ดั แล้วจึงวางคำว่าขวาคำเดียว แล้วเอื้อนเสียงจากเสียงต่ำไปสู่เสียงสูง จากเสียง รั ไปเสียง ซั แล้ววางคำที่เสียง ทำ และเอื้อนเสียงสูงขึ้นหนึ่งเสียงโดยใช้ความยาว ๑ ห้องแล้วจึงบรรจุคำเทศน์คำสุดท้ายของวรรค

บรรทัดที่ ๓๗๒-๓๗๖ ดังนี้

บรรทัดที่ ๓๗๒

-----	-----	-----	-----	--- คน	--- ไต	--- จัก	-----
- ทำ --	-----	-----	-----	--- ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๓๗๓

-----	-----	-----	--- ลูก	--- เต้า	--- ไผ่	--- แล้ว	-----
- ทำ --	- ลั# --	- ทำ - ทำ	- ทำ - ลั#	--- ลั	- ทำ - ซั#	- ลั - ลั	--- ทำ

บรรทัดที่ ๓๗๔

- จัก - มา	- บั้น --	--- ข้าว	-----	- ใส่ - มือ	-----	-----	-----
- ดั - ทำ	- ทำ --	- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ลั # - ทำ	- ทำ --	-----	-----

บรรทัดที่ ๓๗๕

--- ขวา	-----	-----	-----	-----	-----	--- จัก	-----
--- ดั	- รั# --	- รั --	-----	- ซั - ซั	-----	- ซั - ทำ	- ดั --

บรรทัดที่ ๓๗๖

- มี --
- ทำ --

เมื่อทำการถอดระดับเสียงและคงไว้เฉพาะคำเทศน์จะพบว่าตำแหน่งที่บรรจุคำเทศน์ใน
วรรคนี้ปรากฏดังนี้

บรรทัดที่ ๓๗๒

----	----	----	----	---X	---X	---X	----
- ทิ --	----	----	----	--- ทิ	- ทิ - ทิ	--- ทิ	- ทิ - ทิ

บรรทัดที่ ๓๗๓

----	----	----	---X	---X	---X	---X	----
- ทิ --	- ลี# --	- ทิ - ทิ	- ทิ - ลี#	--- ลี	- ทิ - ซึ#	- ลี - ลี	--- ทิ

บรรทัดที่ ๓๗๔

-X-X	-X--	---X	----	-X-X	----	----	----
- ต - ทิ	- ทิ --	- ทิ - ทิ	- ทิ --	- ลี# - ทิ	- ทิ --	----	----

บรรทัดที่ ๓๗๕

---X	----	----	----	----	----	---X	----
--- ต	- รุ# --	- รุ --	----	- ซึ - ซึ	----	- ซึ - ทิ	- ต --

บรรทัดที่ ๓๗๖

-X--
- ทิ --

ในการบรรจุคำเทศน์พบว่าการวางคำของเนื้อเทศน์ปรากฏที่พยางค์จังหวะสุดท้ายของ
ห้องเพื่อเปิดประโยคหรือเริ่มต้นวรรคใหม่ และดำเนินการเทศน์ด้วยการบรรจุคำที่พยางค์สุดท้าย
ห้องละหนึ่งคำ หากมีการวางคำเทศน์สองคำนั้นพบว่าเป็นการบรรจุคำลงในพยางค์ที่สองและ
พยางค์ที่สี่ของห้อง ลักษณะการบรรจุคำเทศน์ดังกล่าวข้างในห้องสุดท้ายของวรรคนี้ในบรรทัดที่
๓๗๖ พบอยู่น้อยมาก แต่พบว่าเป็นการบรรจุคำเทศน์เพียงคำเดียวในพยางค์ที่สองซึ่งเป็นลักษณะ
ของการย่อเสียงโดยมักปรากฏเป็นเสียงคู่สองหรือเป็นเสียงเดียวกับพยางค์ที่นำมาก่อน

เนื้อเทศน์มีความยาวโดยประมาณ ๑๔-๑๖ คำ เมื่อผูกเนื้อเทศน์ ๒ วรรครวมเป็น ๑
ประโยค มีความยาวประมาณ ๓๒-๓๕ คำ และเมื่อทำการแบ่งวรรคย่อย เพื่อเอื้อนเสียงนั้น จะ
พบว่ามี การแบ่งวรรคเสียงเอื้อนออกเป็น ๕-๘ คำ เพื่อดำเนินทำนองเอื้อนแสดงความสามรถ
พิเศษดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

ลักษณะที่ ๒ การเทศน์ ๑ วรรค ๑ ลมหายใจโดยมีความยาว ๔ บรรทัด บรรจุคำร้อง ๒๐
คำ ทั้งนี้การดำเนินทำนองเทศน์ที่ใช้ความยาว ๒ บรรทัดจะพบว่าการเดินทำนองเทศน์ลักษณะนี้

ใช้สำหรับการเล่าเรื่องและดำเนินเรื่อง หรือที่เรียกว่าการเดินทางของนั้นจะบรรจุคำเทศน์ประมาณ ๑ คำกลอนหรือ ๒๐ พยางค์ ดังเช่น วรรคที่ ๗๑ บรรจุเนื้อเทศน์ดังนี้

พระมหาสัตว์เจ้ารำเป็งดังนี้แล้ว ตนแก้วจึงเล่าโลมนางว่าดูก่อนรา

เมื่อบรรจุเนื้อเทศน์ลงในวรรคและดำเนินทำนองเทศน์จะพบว่ามีการบรรจุคำในทุกห้องเพลงดังปรากฏในวรรคที่ ๗๑ บรรทัดที่ ๒๒๐- ๒๒๒ การบรรจุคำเทศน์ลักษณะนี้แสดงคุณลักษณะของระบำม้าย่าไฟซึ่งเป็นทำนองสำหรับการเดินเนื้อเทศน์ ไม่ใช่เสียงเอื้อน เมื่อพิจารณาระดับเสียงที่ใช้ในระบำม้าย่าไฟพบว่าใช้เสียงซิดเป็นคู่ ๒ ในการเดินทำนอง ซ้ำเสียงสูงแล้วผันลงต่ำเป็นคู่สอง หรือคู่สี่ ดังตัวอย่างที่เริ่มต้นด้วยเสียง ต่ แล้วซ้ำเสียงเดิมสองครั้งจึงผันเสียงต่ำใช้เสียง ทำ ดำเนินทำนองในลักษณะนี้ซ้ำเสียง ผันเสียงเช่นนี้ และเปลี่ยนคู่เสียงในการผันเสียงเพื่ออรรถรสและการสร้างสำเนียง ในบรรทัดที่ ๒๒๑ เหนินเสียงจากเสียง ทำ ขึ้นไปเสียง มี เป็นคู่สี่แล้วปิดวรรคด้วยการเหนินเสียงต่ำ จากเสียง มี กลับมาเสียง ต่ แล้วปิดวรรคด้วยเสียง ต่ ซึ่งเป็นเสียงที่ใช้เปิดวรรคดังนี้

บรรทัดที่ ๒๒๐

- - - -	- พระ - -	- มะ -หา	--- สัตต์	- - - เจ้า	- รำ - เป็ง	- - - ดัง	- นี้ - แล้ว
- - - -	- ต่ - -	- ต่ - ทำ	--- ต่	- - - ต่	- ทำ - ต่	- ต่ ต่#ลั#	- ทำ - ต่

บรรทัดที่ ๒๒๑

- - - ตน	--- แก้ว	- - - จึง	- เล้า - -	--- โลม	- นาง -ว่า	- ดู - ก่อน	- รา - -
- ต่ - ลั#	- - - ทำ	- ทำ - ลั	ทำ ทำ - ทำ	- - - มี	- ต่ - ต่	- มี - ลั#	- ต่ - -

เมื่อพิจารณาวรรคที่มีความยาวมากกว่า ๘ บรรทัดขึ้นไปนั้นพบว่ามักจะเกิดขึ้นในตอนกลางของทำนองเทศน์ไปแล้ว แต่ก็ยังใช้การเดินทางพร้อมด้วยการบรรยายเนื้อหาเทศน์บรรจุเนื้อเทศน์ ๒๒ คำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจแบ่งวรรคเช่นนี้เพื่อแสดงความต่อเนื่องของเนื้อหาไม่ให้ขาดตอน แสดงลมหายใจที่แข็งแรงของพระนักเทศน์ พลังเสียงและการใช้ลมหายใจดังตัวอย่างวรรคที่ ๑๖๔ บรรทัดที่ ๖๔๑-๖๔๔ ดังนี้

บรรทัดที่ ๖๔๑

- ถ้า - -	--- ไว้	- - - -	- จู้ - -	- - - -	- - - -	- ตน - -	- - - -
- ลั# - ลั	- - - พื	- - - -	- ลั# - ลั#	- ลั - -	- - - -	- ต่# - ลั#	- - - -

บรรทัดที่ ๖๔๒

- ฮี - เออ	- - - อัน	- - - เคย	- - - -	- - - มา	--- แก้ง	- ร้อง - -	- - - -
- ต่ - ลั#	- ลั - ลั	- - - ลั	- - - -	- ลั# - ลั	- - - ลั#	- ลั ลั -	- - ลั ลั#

บรรทัดที่ ๖๔๓

- - - ซ้ำ	- - - -	- ซ้อน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เมื่อ
- ลໍ - ลໍ	- - - -	- ลໍ - ต้#	- - - -	- ร้ - ฝ้	- - - -	- - - -	- - - ลໍ#

บรรทัดที่ ๖๔๔

- - - -	- - - ไป	- ไม้ - -	- - - -	- - - หล่น	- - - -	- - - -	- - - ล่ม
- - - -	- ม้ - ฝ้	- ลໍ - - -	- ลໍ# - -	- - - ฝ้	- - - ซ้#	- - - -	- - - ลໍ#

บรรทัดที่ ๖๔๕

- โล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- โอ้ - -	- โอ - - -	- - - โอ้	- โอ - ร้#
- ลໍ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ซ้# - -	- ฝ้ - - -	- - - ต้#	- ร้# - ร้#

บรรทัดที่ ๖๔๖

- - - -	- - - ล่ม	- - - -	- - - ช่วย	- - - -	- - - -	- เรียก - -	- - - -
- - - -	- - - ลໍ#	- - - ลໍ	- - - ลໍ#	- - - ลໍ	- - - ลໍ	- ซ้# - -	- ฝ้ - -

บรรทัดที่ ๖๔๗

- ขวัญ-ห่มุ	- - - ต้น	- - - -	- - - -	- - - นะ	- ไม้ - -	- - - -	- - - -
- ลໍ - ฝ้#	- ลໍ ลໍ ลໍ#	- - - -	- - - -	- - - ลໍ#	- ลໍ - -	- ร้ - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๔๘

- - - -	- - - -	- - - -	- เออ - -	- เมื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฝ้# - -	- - - ฝ้	- - - ฝ้	- ท้ - -	- ลໍ# - -	- ลໍ - -	- ลໍ - ฝ้	- - - -

ในตอนกลางของกัณฑ์กุมารเป็นการรำฟิ่งรำพันแสดงอารมณ์โศกของพระกุมารทั้งสอง ใช้ช่วงเสียงกว้าง แสดงศักยภาพและความสามารถของพระนักเทศน์ว่ามีระดับเสียงสูง ใช้ลมหายใจยาว เพื่อสร้างอารมณ์โน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดศรัทธา ดังตัวอย่างวรรคที่ ในวรรคที่ ๖๔๕ บรรทัดที่ ๖๔๘-๖๕๘ มีความยาวทั้งหมด ๑๑ บรรทัด บรรจุคำเทศน์เพียง ๕ คำ ดังนี้

สร้อย เจ้า จะ (จา) ลุย ดอย

บรรทัดที่ ๖๔๘

- - - -	- - - -	- - - -	- เออ - -	- เมื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฝ้# - -	- - - ฝ้	- - - ฝ้	- ท้ - -	- ลໍ# - -	- ลໍ - -	- ลໍ - ฝ้	- - - -

บรรทัดที่ ๖๔๙

- - - -	- - - -	- - - ผ่าน	- - - -	- ไป - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ฝ้	- - - ฝ้	- ลໍ - ลໍ	- - - ลໍ#	- - - ลໍ	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๐

-สร้อย - -	- - - -	- - - -	- สร้อย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟี่ - -	- ฟี่ - ฟี่	- - - -	- ฟี่ - ฟี่	- ลี่ - -	- ลี่# - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๑

- - - -	- - - - อ้อ	- ออ - -	- ออ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - - ุ้#	- ลี่# - -	- ู้ - -	- ู้ - -	- ู้# - -	- ร - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๒

- - - -	- - - - สร้อย	- ฟี่# - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ู้# - -	- - - - ู้	- ฟี่# - -	- - - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ลี่

บรรทัดที่ ๖๕๓

- - - -	- อ้อ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เออ - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลี่# - -	- ลี่ - -	- - - -	- - - -	- ลี่# - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๔

- - - -	- - - -	- - - - สร้อย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - - ลี่#	- ลี่ - -	- - - -	- ลี่# - ลี่	- - - - ลี่	- - - - ลี่#

บรรทัดที่ ๖๕๕

- - - -	- - - -	- - - -	- อ้อ - -	- - - - อ้อ	- - - -	- อ้อ - อ้อ	- - - -
- - - -	- - - - ลี่	- - - -	- ุ้# - ุ้#	- - - - ลี่#	- - - -	- ุ้ - ฟี่	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๖

- - - - อ้อ	- - - - เออ	- - - -	- อ้อ - -	- - - -	- - - - เออ	- - - -	- - - -
- - - - ี่	- - - - ุ้#	- - - -	- ลี่# - -	- - - -	- - - - ุ้#	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๕๗

- - - -	- - - -	- - - -	- เออ - อ้อ	- อ้อ - -	- - - -	- - - -	- - - - เออ
- ุ้ - ุ้	- - - - ุ้	- - - -	- ฟี่ - ี่	- ลี่# - -	- - - -	- ลี่ - -	- - - - ฟี่#

บรรทัดที่ ๖๕๘

- - - -	- - - - เออ	- - - -	- - - -	- - - -	- เออ - -	- อ้อ - -	- - - -
- - - -	- - - - ู้	- - - -	- ู้ - -	- ู้ - -	- ู้# - -	- ฟี่# - ฟี่	- ฟี่ - -

การบรรจุคำเทศน์ในวรรคที่มีความยาวมากที่สุดซึ่งยาว ๑๕ บรรทัดนั้นในวรรคที่ ๖๖๘ บรรทัดที่ ๖๖๖ - ๖๘๐ บรรจุเนื้อเทศน์ ๓๐ คำ ซึ่งก็สามารถที่จะเทศน์ได้ภายใน ๕-๖ บรรทัด

บรรทัดละ ๕ คำ ก็สามารถทำได้ แต่ในที่นี้ได้ขยายทำนองเทศน์ออกจนถึง ๑๕ บรรทัดมีเนื้อเทศน์ ดังนี้

ไป ชี ๑อ รำ ร้อง เป็น ดี สูง งาม หมอง ใจ

เหลียว พอ ตั้ง ใน ก็ หั้น แต่ เหมย หมอก กุ่ม หอบ ไป หา ตั้ว พระ ราช วัง ควง โคม

บรรทัดที่ ๖๖๖

- - - ๑อ	- - - -	- - - -	- ไป - -	- ชี - - -	- - - คอ	- - - -	- - - -
- - - ฟี	- - - -	----/๑๖๗	- ลี - -	- ตี - - -	- - - ลี	- ลี - -	- ลี# - -

บรรทัดที่ ๖๖๗

- - - รำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ร้อง - -	- - - -	- - - -
- - - ลี#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี#	- วั - - -	- - - -	- วั# - ฐ

บรรทัดที่ ๖๖๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - เป็น	- - - ดี	- - - -	- - - -	- สูง - - -
- ฟี# - -	- - - -	- ฟี - - -	- - - ฟี	- ฐ# - ลี#	- - - -	- ลี - ลี	- ฟี - - -

บรรทัดที่ ๖๖๙

- งาม - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	---หมอง	- ใจ - -
ฟีลี# - -	- ลี - -	- - - ฟี#	- - - -	- - - -	- ฟี - ฟี	- - - ฟี	- ลี - ลี

บรรทัดที่ ๖๗๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๑า	- - - ๑อ
- - - -	- ลี# - -	- - - -	- ลี - -	- - - ลี#	- - - -	- - - ลี	- ลี# - วั

บรรทัดที่ ๖๗๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- ๑อ	- - - -	- - - ใจ	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ๑	- - - -	- - - วั#	- - - -	- - - วั	ฟี - - -

บรรทัดที่ ๖๗๒

- - - -	- - - -	- - - ๑อ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลี - -	- ลี - -	- - - ลี	- - - -	- - - ลี#	- - - -	- ลี - -	- - - ลี#

บรรทัดที่ ๖๗๓

- - - -	- - - ๑อ	- - - -	- - - -	- - - -	- ๑อ - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ตี#	- - - -	- - - -	- - - -	- ลี# - -	- ลี - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๗๔

- - - -	- - - -	- อื้อ - -	- อื้อ - เอย	- - - -	- - - -	- - - -	- เอย - -
- ล้# - -	- - - -	- ล้ - -	- ทั - ล้#	- - - -	- - - -	- - - -	- ทั - -

บรรทัดที่ ๖๗๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๗๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๗๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๗๘

- หอบ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทั - -	- ทั - ทั#	- - - -	- - - -	- ทั - ทั#	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๗๙

- ราช - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘๐

- โคม - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

๓.๒.๓ โครงสร้าง

กัณฑ์กุมารแบ่งออกได้เป็นทั้งหมด ๓ ช่วง

ช่วงที่ ๑ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑-๑๕ เป็นช่วงเริ่มต้นว่าพระคาถา ประกอบด้วยส่วนตั้งนะโม และเข้าพระคาถาประจำกัณฑ์กุมาร

ช่วงที่ ๒ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๖-๗๔๖ เป็นการเดินทำนองพริ้วไกวโบ เดินทำนองเรื่อกราว สลับกับทำนองน้ำด้นท่อ

ช่วงที่ ๓ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๗๔๗-๗๕๗ เป็นการดำเนินทำนองธรรมวัตร ระบายน้ำยาไฟ ปิดท้ายเดินพระคาถาจบการเทศน์กัณฑ์กุมาร

๓.๒.๔ จังหวะ

กัณฑ์กุมารประกอบไปด้วยจังหวะ ๒ ลักษณะ คือส่วนที่เป็นจังหวะอิสระ ไม่ปรากฏชื่อพจนานุกรมที่ชัดเจน และส่วนที่มีอัตราจังหวะโดยประมาณได้ว่ามีอัตราความเร็วเท่ากับ ๑๑๒-๑๒๔ จังหวะเคาะต่อ ๑ นาที

๓.๒.๕ ระดับเสียง

กัณฑ์กุมารใช้ระดับเสียงสูงพบว่าช่วงเสียงตั้งต้นที่เสียง รี่ จนถึงระดับเสียง ท่ แยกแยะรายละเอียดในช่วงเสียงได้ดังนี้

รี่ มี่ ฟี่ ซี่ ลี่ ที่ ตี่ รี่ มี่ ฟี่ ซี่ ลี่ ที่ ตี่⁺

ประธานเสียงในกัณฑ์กุมารคือเสียง ท่ ดังจะพบว่าในบรรทัดที่ ๑ ขึ้นต้นด้วยเสียง ท่ และเลื่อนเสียง ท่ ต่อกันในบรรทัดที่ ๒ ดังนี้

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - -	- โม - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ที่	- - - -	- ที่ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	- ตี่ล - -	- สะ - -	- ภาะ - -	- คะ - -	- - - วะ
- - - -	- - - -	- - - ซี่	- ที่ - -	- ที่ - -	- ที่ - -	- ที่ - -	- - - ที่

บรรทัดที่ ๓

- - - โต	- - - อะ	- - - -	- - - -	- ระ - ะ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ที่	- - - ลี่#	- - - ที่	- - - -	- ที่ - ตี่	- - - -	- - - -	- - - -

ในช่วงที่ ๑ พบว่าประธานเสียง คือ เสียง ท่

ในช่วงที่ ๒ การดำเนินทำนองพบว่าประธานเสียงคือ เสียง ตี่ และ ที่ การปิดวรรค นั้น พบว่า ปิดด้วยเสียงประธาน หรือ เสียงที่เป็น คู่ ๔, ๕ กับเสียงประธานสลับกันเป็นช่วง ๆ

ชุดเสียงที่ใช้เป็นกลุ่มเสียง เรียกว่าเป็นชุดเสียงก็ได้

ชุดเสียงที่ ๑ มี่ ฟี่ ลี่ ตี่ รี่

ชุดเสียงที่ ๒ ซี่ ลี่ ตี่ รี่ ฟี่

ชุดเสียงที่ ๓ ฟี่ ลี่ ที่ มี่ ฟี่

ชุดเสียงที่ ๔ ลี่ ที่ รี่ ฟี่ ซี่

ชุดเสียงที่ ๕ รี่ มี่ ฟี่ ฟี่# ซี่# ซี่# ที่

ในช่วงที่ ๓ การปิดกัณฑ์เทศน์ด้วยพระคาถาพบว่าประธานเสียงคือ ลี่

๓.๒.๖ ลักษณะสำคัญของการดำเนินทำนองและกลวิธีการใช้เสียงเทศน์

เนื่องจากการเทศน์ทำนองมหาชาตินั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการสื่อสารเนื้อเรื่องให้ศรัทธาเข้าใจ ดังนั้นการรักษาความหมายของคำ และการรักษารูปคำไว้ให้ความหมายและการออกเสียงอักขระที่ชัดเจนถือว่ามีมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เมื่อพระนักเทศน์ต้องการเอื้อนและพิจารณาแล้วว่าจะแสดงอนุภาพการแสดงธรรมให้ปรากฏมากยิ่งขึ้นด้วยกระแสเสียงและกลวิธีการใช้เสียงที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ในกัณฑ์กุมารนั้นเป็นกัณฑ์ที่แสดงความโศกเศร้าของพระกุมารทั้งสองที่ต้องถูกพลัดพรากจากมารดา เสียงที่ใช้อยู่ในระดับเสียงสูง เมื่อพิจารณากลวิธีแล้วพบว่าสามารถจำแนกไว้ได้ทั้งหมด ๕ ลักษณะที่พบในกัณฑ์กุมารดังนี้

๓.๒.๖.๑ กรณีที่คำสุดท้ายเป็นสระเสียงยาว เอื้อนเสียงเดิม ใช้เสียง ๑ เสียง

หากคำสุดท้ายของคำเป็นสระเสียงยาว เช่น คำว่า นา ใช้เสียงเดิมของคำนั้น เอื้อนต่อไปในระดับเสียงเดียวเพียง ๑ เสียง ดังเช่นตัวอย่างปรากฏในบรรทัดที่ ๔๕๑

บรรทัดที่ ๔๕๑

- นี --	- แล --	- นา --	----	----	----	----	---- กุ
- ต# - ลี	- ลี --	- ทำ --	- ทำ --	- ทำ --	--- ทำ	----	- ลี - ลี

๓.๒.๖.๒ กรณีที่เป็นสระเสียงยาว ใช้เสียงเดิม ใช้เสียงมากกว่า ๑ เสียง พบว่ามี การเอื้อนที่เป็นลักษณะเด่นของกัณฑ์กุมาร และเป็นความสามารถพิเศษของพระนักเทศน์ในการ เลื่อนไหลเสียง โดยไม่เปลี่ยนรูปคำ แต่ค่อย ๆ เปลี่ยนระดับเสียง และประคองลมหายใจให้เสมอ เป็นหนึ่งลมหายใจโดยไม่สะดุด หรือหยุดหายใจ ดังปรากฏในวรรคที่ ๑๕๒ บรรทัดที่ ๕๕๑-๕๕๕ เป็นการแสดงการเอื้อนแบบพิเศษ คำว่า “ขอ”

บรรทัดที่ ๕๕๑

- - - -	- - - -	- ขอ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ# - -	- - - -	- ฟ - ฟ	- ฟ - ลี	- ทำ - -	- ทำ - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๕๒

- - - ขอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- ขอ	- - - -	- อ้อ - -
- - - ลี#	- - - ลี	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทำ	- - - -	- ร# - -

บรรทัดที่ ๕๕๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- ขอ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฟ	- มี - -	- - - -	- - - -	- - - มี	- ลี - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๕๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลั# - -	- ลั - -	- ลั - -	- ลั - -	- ทั - -	- - - -	- ทั - -

บรรทัดที่ ๕๕๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ออ	- - - - อ้อ	- - - -	- - - - ออ	- อ้อ - -
- - - -	- - - - ทั	- - - -	- - - - ลั	- - - - ทั	- - - -	- - - - ลั	- ฟั# - -

การเอื้อนเสียงในลักษณะนี้มีการใช้เสียงเอื้อนมากกว่า ๑ ระดับเสียง ผ่านเสียงที่อยู่ในกลุ่มเสียงชุดเดียวกันแล้วจึงค่อย ๆ เคลื่อนเสียงเป็นช่วงระดับเสียงทีละ ๑-๒ เสียง พบบ้างว่ามีการเอื้อนข้ามเสียงถึง ๔ เสียง ดังที่ยกมาไว้แสดงในตัวอย่างบรรทัดที่ ๕๕๓ หลังจากนั้นเมื่อตั้งเสียงได้แล้วจึงคงระดับเสียงไว้ก่อน ดังที่พบในระหว่างบรรทัดที่ ๕๕๕ ตั้งแต่ห้องที่ ๑-๕ แล้วจึงทำการเอื้อนเสียงสูงขึ้นทีละน้อยโดยไม่ให้ผู้สื่การเปลี่ยนทระดับเสียงขึ้นหรือเรียกว่า “การไหลเสียงอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการหยุดเพื่อการวางเสียง (พระครูอดุลสีกิตติ, สัมภาษณ์, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓) ขึ้นอีกทีละ ๑ ระดับเสียง จากเสียง ลั ขึ้นไปเสียง ทั

๓.๒.๖.๓ กรณีที่เป็นการเดินเนื้อเรื่องใช้วิธีการสะกดคำ ออกเสียงให้ชัดเจน มีการเอื้อน แต่หยุดเพื่อวางเสียง แล้วจึงเอื้อนเสียงต่อไป ลักษณะทำนองดังกล่าวนี้เรียกว่า การวางเสียง (พระครูอดุลสีกิตติ, สัมภาษณ์, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓) ด้วยการใส่กระแสเสียงเต็มเสียง ดังที่พบในวรรคที่ ๘๗ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๒๗๑-๒๗๔

บรรทัดที่ ๒๗๑

--- สอง	--- สระ	- รี่ - ลุก	--- เต้า
--- ลั#	--- ท	- ลั - ลั	-- ล ท

บรรทัดที่ ๒๗๒

--- จุง	เล่น - อยู่	--- กั๊บ	- พระ - -	-บาท- เจ้า	--- ออย่า	- ใจ - -	----
- ทั - ลั	- ทั - ลั#	--- ทั	ทั ทั - -	- ลั# - ทั	--- ลั	- ลั - ทั	----

บรรทัดที่ ๒๗๓

----	--- ไกล	----	----	----	- - - ลุก	----	- สาย - -
----	--- รี่#	----	----	- ชั - -	- - - ฟั	--- ลั#	- ลั - ลั#

บรรทัดที่ ๒๗๔

ใจ - - -	----	----	----
ทั - - ทั	--- ทั	----	- ทั - -

๓.๒.๖.๔ การใช้ลมหายใจและการเอื้อนทำนองกาบกลาง แสดงการเอื้อนเสียงสูง เป็นการเอื้อนกลางกัณฑ์เทศน์ซึ่งเรียกว่า กาบกลาง โดยปกติจะมีแต่เฉพาะช่วงขึ้นต้นที่เรียกว่า กาบแก้ว และกาบปลาย หรือการสรุปเนื้อหาเพื่อจบกัณฑ์เทศน์ กาบกลางจะต้องใช้กลวิธีการเอื้อนเสียงเพื่อแสดงความสามารถของการใช้ลมหายใจที่ยาว ไม่ขาดช่วง และแสดงความสามารถในการไหลเสียงดังที่พระครูอดุลสืลลิตต์ได้อธิบายการใช้กลวิธีการเอื้อนกาบกลางไว้ดังนี้ว่า

จะต้องขึ้นเสียงไม่ให้เสียงขาด ไม่หายใจเมื่อขึ้นเสียง ถ้าหายใจแล้วขาดหายใจ จะต้องไต่เสียงลงมา พริ้วไปวางเสียงไว้โดยไม่ขาดตอน สามารถวางเสียงไปได้หลายชั้น บางคนเสียงดี แต่หยุดหายใจบ่อย ต้องขึ้นอย่างน้อยสามชั้น ต้องขึ้นจนสุด แล้วดึงเสียงกลับมาหาเสียงเดิม แล้วเดินตัวหนังสือต่อไป (พระครูอดุลสืลลิตต์, สัมภาษณ์, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓)

ในการเทศน์มหาชาติ กัณฑ์กุมารที่ได้ศึกษาวิจัยนี้ พบว่าตัวอย่างการเอื้อนทำนองกาบกลางที่พบว่ามีกรไหลเสียงปรากฏในกลางกัณฑ์ เริ่มต้นบรรทัดที่ ๒๘๘ ดังปรากฏเนื้อหาว่าพระนางมัทรีที่กำลังจะออกไปซูดหารากมันในป่าด้วยจิตที่เป็นกังวล จำเป็นจะต้องทิ้งห่างจากพระกุมารทั้งสองด้วยมิทราบว่าจะเกิดเภทภัยอันใด จิตใจมิเป็นปกติ ดังจะทราบว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นเนื่องจากพระนางฝันร้ายในคืนก่อน ในเนื้อเทศน์ปรากฏคำวาก็มาไหล พระนักเทศน์ได้ใช้กลวิธีการเอื้อนทำนองกาบกลางดังนี้

บรรทัดที่ ๒๘๘

--- กี้	-- มา -	----	----	----	- ไหล - -	----	----
--- ฟ#	-- ล# ท	----	- ท - -	----	- ล ล ล#	----	----

บรรทัดที่ ๒๘๙

----	--- (เออ	--- เอ้อ	----	----	----	--- เอย	--- ไหล
----	--- ท	- ท - ฟ	----	----	----	--- ฟ	--- ช

บรรทัดที่ ๒๙๐

----	----	----	--- เออ	----	----	----	----
- ล - -	- ล - -	- ล - -	--- ล#	--- ท	- ท - -	- ท - ท	--- ท

บรรทัดที่ ๒๙๑

----	--- เอ้อ	--- เอ้อ	----	- เอย - -	- เอย - -	- เอย - -	- ฮี) - จาก
- ท - ท	--- ล#	--- ท	----	- ฟ# - -	- ม - -	- ฟ - -	- ล - ล

บรรทัดที่ ๒๙๒

-----	- (เออ) --	- ैया --	-----	-----	--- ใ้	-----	- ैया --
-----	- ี่ - ี่	- ี่# - ี่	- ี่ --	--- ี่	ี่# - ี่	- ี่ --	- ี่ --

บรรทัดที่ ๒๙๓

- ี่ --	-----	-----	ดง ---	-----	-----	--- (อ)	อ อ --
- ี่# - ี่	--- ี่	-----	ี่ ี่ --	-----	-----	--- ี่	ี่ มี - มี

บรรทัดที่ ๒๙๔

--- อ	--- อ)	-----	--- พง	--- ไพร	-----	--- วัน	- ี่ --
--- ี่	--- ี่	-----	--- ี่	--- ี่	-----	--- ี่	- ี่# - ี่

บรรทัดที่ ๒๙๕

- แล - นา	--- ตะ	-- ทา -	- ี่ --	- ี่ - โก	-----	-----	-----
- ี่# - ี่	- ี่ - ี่	- ี่ ี่ -	- ี่ --	- ี่ - ี่	- ี่ --	- ี่ --	--- ี่

๓.๒.๖.๕ กลวิธีการใช้เสียงนาสิกในการเอื้อนทำนอง ลักษณะสำคัญสำหรับการใช้เสียงในทำนองเทศน์มหาชาติกัณฑ์กุมารคือการใช้เสียงนอก (เสียงหนัก เสียงที่เปล่งออกจากลำคอ เสียงที่ใช้พยัญชนะ อ. อ่าง) และเสียงใน คือ เสียงเบา (เสียงที่ร้องขึ้นจมูกและบางครั้งผลัดให้สูงขึ้นไปบนช่องหน้าผาก มักใช้เอื้อนเดิน ไหลเสียงด้วยพยัญชนะ ฮ. ฮุก)

พระใบฎีกาชาญนรงค์ได้อธิบายเรื่องการใช้เสียงนอก เสียงในไว้ดังนี้

การใช้เสียงนอกนั้นประกอบกันได้ ๒ ลักษณะดังนี้เสียงนอก หนึ่งคำ เสียงในหนึ่งคำ เช่น คำว่า อ้อ โสเสียงในล้วน เช่น คำว่า หา เป็นต้น (พระใบฎีกาชาญนรงค์ จันทโร, สัมภาษณ์, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๑)

ดังตัวอย่างการใช้เสียงนอกอย่างเดี่ยวในบรรทัดที่ ๕๒๗-๕๒๙ ที่ปรากฏในกัณฑ์กุมาร

ดังนี้

บรรทัดที่ ๕๒๗

- - - เออ	- - - เออ	- - - -	- - - -	- - - เออ	- - - เออ	- เอ้อ - -	- - - -
- - - ี่#	- - - ี่	- - - -	- - - -	- - - ี่	- - - ี่	- ี่# - ี่	- - - -

บรรทัดที่ ๕๒๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- เออ	- - - เอ้อ	- - - -	- - - -
- - - ี่	- - - มี	- - - -	- มี - -	- - - ี่	- - - ี่#	- - - -	- - - ี่

บรรทัดที่ ๕๒๙

- - - -	- - - - ฮ่อง	- - - -	- - - -	- - - - เออ	- - - - ฮ่อง	- - - - เออ	- - - -
- - - - ลี	- - - - ทั	- - - -	- - - -	- - - - ฟี#	- - - - รั#	- - - - ฟี	- - - -

บรรทัดที่ ๕๑๘ เป็นการแสดงกลวิธีการใช้เสียงในและเสียงนอก ดังที่พระใบฎีกาชาญณรงค์ จันทโร ได้อธิบายว่าเป็นการใช้เสียงนอกหนึ่งคำและการใช้เสียงในหนึ่งคำ ในตัวอย่างนี้เสียงนอกคือคำว่า “ขอ” ในห้องที่ หนึ่ง เป็นเสียงที่เปล่งอยู่ในลำคอ หลังจากนั้นในห้องที่ ๒ เป็นการเอื้อนเสียงต่อเนื่องของคำว่า “ขอ” แต่เปลี่ยนลักษณะการเปล่งเสียงเป็นการใช้เสียงใน คือ ใช้เสียง ยี่ ขึ้นจมูกแล้วผลัดเสียงให้กังวานในโพรงหน้าผากของพระนักเทศน์

บรรทัดที่ ๕๑๘

- ขอ - -	- ยี่ - -	- - - -	-สอง - -	--- พระ	- - - ฟี	- - - -	- - - - ฮ่อง
- มี่ - ฟี	- ลี# - -	- - - -	- ฟี ฟี ลี#	- - - - ลี	- - - - ทั	- ทั - -	- - - - รั#

พระใบฎีกาชาญณรงค์ จันทโร ให้ความสำคัญกับการเลือกใช้เสียงในและเสียงนอกเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญของการตกแต่งทำนองด้วยรายละเอียด ทั้งนี้การเปล่งเสียงในและเสียงนอกจะต้องเปล่งอย่างชัดถ้อยชัดคำ พร้อมทั้งการเดินทำนองที่มีความแม่นยำในเรื่องการวางเสียงอีกเป็นประการสำคัญร่วมด้วยกันจึงจะทำให้ทำนองการเทศน์มหาชาติโดยเฉพาะกัณฑ์กุมารเกิดแรงศรัทธา เมื่อได้สดับทำนองเทศน์ อีกทั้งทำให้เกิดความมั่งคั่ง เกิดสุนทริยรสอีกด้วย อันเป็นลักษณะเฉพาะของทำนองเทศน์มหาชาติในวัฒนธรรมชาวล้านนา

๓.๒.๖.๖ การปิด-เปิดวรรค

การปิดวรรคมี ๓ ลักษณะที่พบดังนี้

ลักษณะที่ ๑ ปิดท้ายด้วยการเอื้อนเสียงเดียว

ลักษณะที่ ๑ การปิดท้ายด้วยการเอื้อนเสียงเดียวนั้น ดังตัวอย่างที่พบในวรรคที่ ๑๐๐ เป็นการบรรจบเนื้อเทศน์ ๑๐ คำ ดำเนินทำนองโดยใช้เสียง ทั เป็นประธานเสียงของวรรค และเมื่อจบวรรคด้วยการตัดลมหายใจในบรรทัดที่ ๓๒๑ ห้องที่ ๕ นั้นโดยการแสดงเครื่องหมาย \diamond ไว้ที่ท้ายห้อง แทนการเริ่มต้นสุดลมหายใจใหม่ เมื่อขึ้นต้นวรรคใหม่นั้นขึ้นต้นด้วยเนื้อเทศน์คำว่า “ประ” ที่เสียง ทั เช่นเดิม ลักษณะนี้แสดงว่าขึ้นต้นด้วยประธานเสียงของวรรคและจบด้วยประธานเสียงของวรรค

ตัวอย่างวรรคที่ ๑๐๐ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๓๑๙-๓๒๑

บรรทัดที่ ๓๑๙

-เหมือน-	- ดั่ง --	- ท่าน --	- เศรษฐ --	----	----	----	----
- ทำ - ทำ -	- ลั# - ลั	- ทำ --	- ทำ --	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๓๒๐

----	----	-- ผู้ -	----	----	----	----	----
----	----	----	----	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๓๒๑

----	----	----	----	----	----	----	----
----	----	----	----	----	----	----	----

ลักษณะที่ ๒ แบบที่ ๑ ปิดท้ายด้วยการเอื้อนเสียงทำนองเคลื่อนที่ขึ้น เรียกว่าการเหินสูง (พระใบฎีกาชาญนรงค์ จันทโร, สัมภาษณ์, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๑) ดังตัวอย่างในวรรคที่ ๑๒๒ มีการเอื้อนดังลักษณะที่ ๑ เมื่อเอื้อนปิดท้ายเสียงด้วยประธานในวรรคนั้นคือเสียง ทำ แล้ว แต่มีการเอื้อนเหินเสียงซึ่งเป็นลักษณะและความงามเฉพาะของการเทศน์มหาชาติโดยทำการเอื้อนเหินเสียงขึ้นปิดท้ายวรรคขึ้นไปอีก ๕ เสียงจากเสียง ทำ ขึ้นไปเสียง ฟ ดังปรากฏตัวอย่างในวรรคที่ ๑๒๒ บรรทัดที่ ๔๑๒-๔๑๕ ดังนี้

บรรทัดที่ ๔๑๒

- ภิก --	----	- ทั้ง --	----	----	----	----	----
- ลั# --	----	- ทำ - ทำ	----	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๑๓

- หลาย --	----	----	----	----	- นิ --	----	----
- รุ# --	----	----	- ฟ# --	----	- ม --	----	----

บรรทัดที่ ๔๑๔

----	----	- จัก-กล่าว	----	----	----	----	----
- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ดั# - ลั	----	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๑๕

----	----	----	----	----	----	----	----
- ทำ --	- ทำ --	----	- ฟ# --	----	----	----	----

ตัวอย่างที่ ๒ วรรคที่ ๑๓๔ บรรทัดที่ ๔๖๕-๔๖๗

บรรทัดที่ ๔๖๕

----	----	- ยอ --	----	----	----	--- ออ	--- อ้อ
- ลี# - ลี	----	- ทิ --	- ทิ --	----	- ทิ --	--- ลี#	--- ลี#

บรรทัดที่ ๔๖๖

- ออ - อ้อ	----	- อ้อ --	- อ้อ --	----	----	- อ้อ --	- อ้อ --
- ตี# - มี่	- ฟิ# --	- รี่ --	- ฟิ --	- ฟิ --	----	- รี่ --	- ทิ --

บรรทัดที่ ๔๖๗

----	- ทิง --	----	----	----	----	--- อ้อ	----
----	- ทิ --	----	- ทิ --	----	--- ฟิ#	--- ฟิ	- ฟิ --

ลักษณะที่ ๒ แบบที่ ๒ ดังปรากฏในวรรคที่ ๙๗ มีการเชื่อมปิดท้ายวรรคด้วยการเชื่อมแบบเชื่อมสามเสียง จากเสียง ทิ ขึ้นไปสู่เสียง รี่ และ มี่ ดังปรากฏตัวอย่างในวรรคที่ ๙๗ บรรทัดที่ ๓๐๘-๓๑๐

บรรทัดที่ ๓๐๘

---	---	---	พระ
- ลี - ทิ	---	---	ฟิ#

บรรทัดที่ ๓๐๙

----	- เจ้า --	----	----	----	----	----	- ใ้ --
----	- ทิ - ทิ	- ทิ --	----	----	----	----	- รี่# --

บรรทัดที่ ๓๑๐

----	----	----	----
---	---	---	---
---	---	---	---

ลักษณะที่ ๓ ปิดท้ายด้วยการเชื่อมเสียงลงหรือการเห็นเสียงต่ำ (พระใบฎีกาชาญณรงค์ จันทศิริ, สัมภาษณ์, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๑) ดังตัวอย่างพบในวรรคที่ ๙๘ และวรรคที่ ๙๙ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๓๑๐-๓๑๘ แสดงการเชื่อมเสียงปิดท้ายวรรคด้วยการเชื่อมเสียงลงชั้นคู่ ๓ จากเสียง ทิ ซึ่งเป็นประธานเสียงลงไปสู่เสียง ชี่ ดังนี้

ตัวอย่าง วรรณคดี ๙๘-๙๙

บรรทัดที่ ๓๑๐

--- อยู่	----	----	- กระ --
--- ฟ#	- ฟ --	----	- ฟ --

บรรทัดที่ ๓๑๑

- ทำ --	----	----	----	----	--- (เอ๋อ	- เออ- เอ้อ	----
- ล - ล#	--- ทำ	----	--- ทำ	----	--- ชู	- ล - ฟ	--- ชู

บรรทัดที่ ๓๑๒

--- เอ๋อ	- เออ --	----	- ทำ) --	--- ธิ่มม์	----	- วัน --	----
--- ร	- ฟ --	----	- ร# --	--- ทำ	----	- ทำ - ทำ	----

บรรทัดที่ ๓๑๓

- นัน --	- แล --	- นา --	- ตี --	- สุต --	----	--- มะ	--- หา
- ฟ# --	- ล ล# -	- ทำ --	- ล - ล#	- ล --	- ล - ล#	- ล - ทำ	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๓๑๔

- สัต --	- ไต --	----	----	----	----	----	----
ด ฟ# --	- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ทำ --	----	--- ทำ	- ชู --	----

บรรทัดที่ ๓๑๕

----	----	เมื่อ --	- นัน --	- พระ --	- มะ --	- หา --	- สัตต์ --
----	----	- ล# --	- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ทำ --	- ล# --	- ทำ --

บรรทัดที่ ๓๑๖

เจ้า - - -	- ได้ - ยิน	- พราหมณ์ --	--- เฉ่า	--- กล่าว	----	- ขอ --	- ทาน --
ทำ ทำ --	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	--- ล#	----	- ทำ --	- มี --

บรรทัดที่ ๓๑๗

- มี - -	- ใจ --	--- บาน	--- ชม	--- ชื่น	----	----	----
- ร# --	- ล - ล#	--- ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	----	--- ทำ	----

บรรทัดที่ ๓๑๘

----	----
- ชู --	----

การปิดวรรคนั้นพบว่าใช้กลวิธีการเห็นเสียงต่ำเสมอ แสดงให้เห็นการทอดเสียงลง แต่ไม่ทอดจังหวะ ผู้ฟังรู้สึกได้ว่าเป็นการจบวรรค หมดเนื้อหาคำเทศน์ที่ละวรรค หมดการสื่อทำนองและความหมาย หมดชุดความคิดครั้งละหนึ่งชุด ในการเปิดวรรคต่อไปมักจะตั้งเสียงเริ่มต้นเปิดเป็นคู่หนึ่ง คู่สอง หรือคู่สามดังตัวอย่างปรากฏในหน้าที่ ๒ ของบรรทัดที่ ๓๑๕ จะเห็นได้ว่าในวรรคก่อนหน้านั้น เสียงที่ปิดท้ายวรรคคือเสียง ช้ ซึ่งเป็นการเอื้อนเห็นเสียงต่ำ คู่ ๓ จากเสียง ทั มาสู่ เสียง ช้ เมื่อเริ่มวรรคใหม่ ใช้เสียง ลั# เป็นเสียงเริ่มต้นเปิดวรรคพร้อมกับบรรดาคำเทศน์ในหน้าที่ ๓ ของบรรทัดที่ ๓๑๕

๓.๓ สรุปบทวิเคราะห์กัณฑ์กุมาร

กัณฑ์กุมารใช้เสียงเทศน์ในระดับเสียงสูงตั้งแต่เสียงรึ มั ฬั ช้ ลั ทั ตั รั มั ฬั ช้ ลั ทั ตั⁺ ประธานเสียงสำคัญในกัณฑ์กุมารคือเสียง ทั จังหวะมี ๒ ลักษณะคือ จังหวะอิสระและจังหวะควบคุม ความยาวทั้งหมด ๗๕๗ บรรทัด แบ่งออกได้เป็น ๑๘๗ วรรคตามวิธีการกำหนดแบ่งลมหายใจของพระนักเทศน์ เริ่มต้นกัณฑ์เทศน์ด้วยการตั้งบทสวดนมโม ๑ จบแล้วจึงดำเนินทำนองเทศน์ตามเนื้อเทศน์และปิดการจบกัณฑ์เทศน์ด้วยพระคาถาบาลี ในการเทศน์กัณฑ์กุมารใช้ระบำพร้าวไกวใบใช้ในการแสดงอารมณ์ ระบำนี้ใช้กลวิธีการเอื้อนเสียงมาก ระบำม้าย่าไฟเป็นระบำสำคัญในการเทศน์เพื่อเดินเนื้อเรื่อง ผ่อนการใช้ลมหายใจ ไม่ใช้เสียงเอื้อน กลวิธีสำคัญสำหรับการเทศน์กัณฑ์กุมารคือการใช้เสียงเอื้อน ประกอบด้วยเสียงออ อ่า อือ เอ เออ โอ เสียงเอื้อน ฮี ใช้เป็นเสียงปิดวรรค การใช้เสียงนอก เสียงใน การเห็นสูง การเห็นต่ำ เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาและอารมณ์ของสองพระกุมารที่ตระหนก ตกใจกลัว ทุกข์เศร้าใจ ไม่สบายกาย ไม่สบายใจจากการพลัดพรากพระบิดา พระมารดา และประสบกับความทรมานระหว่างการเดินทางในป่าอันน่ากลัวกับพราหมณ์เฒ่าซุก

บทที่ ๔ กัณฑ์มัทรี

ในบทที่ ๔ ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ทำนองการเทศน์กัณฑ์มัทรีซึ่งเป็นกัณฑ์ลำดับที่ ๙ ในการเทศน์มหาชาติ การเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในเขตวัฒนธรรมล้านนานั้นเป็นกัณฑ์ประจำผู้เกิดปีวอกในวัฒนธรรมล้านนา

ผู้วิจัยได้บันทึกทำนองการเทศน์กัณฑ์มหาธาตจากวัดทุ่งหมื่นน้อย โดยความอนุเคราะห์ของพระใบฎีกาชาญณรงค์ จันทสโรให้เข้าบันทึกทำนองการเทศน์ในวันที่ ๑๑ เดือนมกราคม ปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นปีที่จัดงานเทศน์มหาชาติขึ้น กัณฑ์มัทรีนี้เทศน์โดยพระมหาบุญธรรม ธรรมสิริ วัดป่าลาน จังหวัดเชียงใหม่

๔.๑ ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ตกัณฑ์มัทรี

ในการบันทึกโน้ตทำนองการเทศน์กัณฑ์มัทรีที่นั้น กำหนดให้บันทึกโน้ตด้วยระบบโน้ตไทย ในหนึ่งบรรทัดแบ่งออกเป็น ๘ ห้อง บรรทัดข้างบนแสดงเนื้อคำเทศน์และเสียงเอื้อนเช่น อา อัว อ้า เป็นต้น สำหรับเสียงเอื้อนบรรจุไว้ภายในวงเล็บ ส่วนบรรทัดล่างเป็นการบันทึกระดับเสียงที่ใช้ในการเทศน์ ตัวอย่างดังนี้

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - โม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โอ)	- ตั๊ส -
- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - -	- - - ลุ#	- ลุ# - ลุ#

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ตประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ ๒ ประเภทดังนี้

๔.๑.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้พยัญชนะอักษรไทย ๗ ตัวแทนระดับเสียงทั้ง ๗ ในการเทศน์มีดังนี้

ด	แทนระดับเสียง ด มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๒๖๒ Hz
ร	แทนระดับเสียง ร มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๒๙๔ Hz
ม	แทนระดับเสียง ม มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๓๐ Hz
ฟ	แทนระดับเสียง ฟ มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๔๙ Hz
ช	แทนระดับเสียง ช มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๙๒ Hz
ล	แทนระดับเสียง ล มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๔๔๐ Hz
ท	แทนระดับเสียง ท มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๔๙๔ Hz

๔.๑.๒ สัญลักษณ์พิเศษที่สร้างขึ้นเพิ่มเติมสำหรับกำหนดระดับเสียง

- ๔.๑.๒.๑ เครื่องหมายจุดบนระดับเสียงตัวโน้ตหมายถึงใช้เสียงสูงขึ้นไปหนึ่งช่วงเสียง เช่น ตัวอย่าง ล^๑ หมายถึง เสียงลาที่มีเสียงสูงขึ้นไป ๑ ช่วงเสียงจากลา เสียงกลางปกติ
- ๔.๑.๒.๒ เครื่องหมายชาร์ป หมายถึงเพิ่มเสียงสูงขึ้นไปประมาณครึ่งเสียงจากเสียงปกติของตัวโน้ตที่ถูกกำกับด้วยเครื่องหมายนั้น ตัวอย่าง ล[#] โดยกำหนดให้เขียนไว้หลังระดับเสียง
- ๔.๑.๒.๓ เครื่องหมาย + เหนือตัวโน้ต หมายถึงเสียงสูงขึ้นไปสองช่วงเสียงของโน้ตตัวนั้น ตัวอย่าง ด⁺ หมายถึง เสียงโดที่มีเสียงสูงขึ้นไปสองช่วงของเสียง โดกลางปกติ
- ๔.๑.๒.๔ เครื่องหมาย / หลังตัวโน้ตในห้องเพลง แทนการสิ้นสุดของแต่ละวรรค

เช่น

- - - โด	- - - ละ	-ร ^๑ - - -	- - - -	- ระ - หะ
- - - ที	- - - ล [#]	- - - ที	- - - -	- ที - ด ⁺ /

- ๔.๑.๒.๕ ช่องว่างในห้องเพลงหมายถึงเสียงเงียบ
- ๔.๑.๒.๖ เครื่องหมาย - - - หมายถึงการเอื้อนเสียงจากโน้ตที่ปรากฏอยู่หน้า

เครื่องหมายดังกล่าว เช่น

- - - โด	- - - ละ	- - - -		- ระ - หะ
- - - ที	- - - ล [#]	- - - ที		- ที - ด ⁺ /

โน้ตข้างต้นในห้องที่ ๓ แสดงการเอื้อนเสียง ล[#] ต่อเนื่องมาจากห้องที่ ๒ ยาวสามพยางค์ แล้วจึงเปลี่ยนเสียง ที เมื่อมาถึงห้องที่ ๔ หยุดเสียง ไม่มีการเปลี่ยนเสียง

๔.๑.๒.๗ เครื่องหมาย \backslash เหนือพยัญชนะที่แสดงระดับตัวโน้ตในช่องบันทึก หมายถึงการเอื้อนกระทบเสียง หรือเรียกว่ากลวิธีการเหินเสียง โน้ตตัวแรกเป็นโน้ตระดับ ไม่นับค่าจังหวะในห้องเพลง ดังตัวอย่าง

-บาป-	- - - ^{นิก}	- หนา - -	- นาน - -	พระยา -	- - - คะ	- ิ่ง - ใน	- - - ใจ
ร้าย				-			
- ล [#] - ด ⁺	- - - ^{ริ} ดิ	- ล ^๑ - -	- ด ^๑ - -	ล [#] ด ^๑ - -	- - - ด ^๑	- ด ^๑ - ซึ	- - - ล [#]

ก่อนที่ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์กัณฑ์มัทรีนั้น ผู้วิจัยขอยกโน้ตทำนองกัณฑ์เทศน์มัทรี ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งหมดตามรายละเอียดที่บันทึกไว้เป็นจำนวนบรรทัดคือ ๗๙๗ บรรทัด

โน้ตกัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี

บรรทัดที่ ๑

- - - โส	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ซี่#	- - - ลี่#	- - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี่#	- - - -

บรรทัดที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - เฮอ
- - - ลี่#	- - - -	- ลี่ - -	- - - ลี่	- - - -	- - - ทำ	- - - -	- - - ดี่#

บรรทัดที่ ๓

- - - -	- เอบ - -	- - - -	- ซี่ - เอบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ดี่ - -	- - - -	- มี่ - ลี่#	- - - -	- - - ลี่	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔

- เอบ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ละ	- หนา - -	- - - -	- - - -
- ทำ - -	- - - ทำ	- - - -	- ทำ - -	- - - ทำ	- ซี่ - -	- - - -	- - - ซี่

บรรทัดที่ ๕

- - - ซี่	- ซี่ - เอบ	- หนี - -	- - - นา	- - - -	- - - -	- เอบ - -	- - - -
- - - วั	- วั - ดี่#	- ลี่# - -	- - - ลี่#	- - - ลี่	- - - ลี่	- ทำ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖

- - - -	- - - ซี่	- เอบ - -	- - - -	- เอบ - -	- - - -	- - - เอบ	- - - -
- - - -	- - - ดี่#	- ทำ - -	- - - -	- ลี่ - -	- - - -	- ลี่ - ลี่#	- - - -

บรรทัดที่ ๗

- ดี่ - -	- - - -	- โอบ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทำ - ดี่#	- - - ดี่	- ลี่# - -	- - - ลี่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี่ #

บรรทัดที่ ๘

- - - -	- โอบ - โอบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ซี่# - พี่	- - - -	- - - พี่	- พี่ - -	- - - พี่	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙

- - - -	- - - ่อ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - พร
- - - พี่	- - - ทำ/๑	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี่

บรรทัดที่ ๑๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ซี่	- - - อี๋	- อี๋ - -
- - - -	- ลี - ลี#	- - - ลี	- - - -	- - - -	- - - ทั	- ทั - ลี#	- ลี - -

บรรทัดที่ ๑๑

- - - -	- นะ - -	- - - -	- - - -	- โต - -	- - - -	- - - -	- โอะ - โอะ
- - - -	- ทั - -	- - - -	- - - -	- ลี# - -	- ลี - -	- - - -	- ลี - ทั

บรรทัดที่ ๑๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - โอะ
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทั

บรรทัดที่ ๑๓

- โห - -	- ไซ้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ไซ้อ - -
- รั - -	- มั - -	- ฬั# - -	- - - ฬั#	- - - -	- - - -	- - - -	- ทั# - -

บรรทัดที่ ๑๔

- - - -	- ไซ้อ อี๋	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทั# - -	- ลั ทั ฬั#	- - - ฬั	- - - -	- ฬั# - -	- - - ฬั	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๕

- - - -	- ไซ้ - ฬั	- - - -	- นา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฬั# - -	- ทั - ลี	- - - -	- ลี# - -	- ทั - -	- - - ทั	- - - ทั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๖

- - - -	- - - อ่า	- - - อ่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ลี	- - - ฬั	- - - ฬั#/๒	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จง	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฬั#	- ลี - -	- ลี# - ทั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘

- - - -	- - - อี๋	- - - อี๋	- - - -	- - - เออ	- - - -	- - - มา	- - - -
- - - -	- - - ฬั	- - - ลี	- - - -	- - - ทั	- ทั - -	- - - ทั	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙

- - - -	- - - ฬั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - รั#	- - - -	- ฬั - -	- ฬั# - -	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๐

- - - -	- - - -	- - - - ๕	- - - - ๕	- - - -	- - - - ๕	- - - -	- - - -
- - - ฟ#	- - - -	- - - ๕#	- - - ๕#	- - - ๕	- ๕ - ๕	- - - ๕	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๑

- - - ๕	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ๕	- - - -	- - - ๕	- - - ๕	- - - ๕	- - - ๕	- - - -	- - - ๕

ปรรทัดที่ ๒๒

- - - -	- - - ๕	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ๕	- ๕ - -	- ๕ - -	- - - -	- - - -	- - - ๕	- - - ฟ#

ปรรทัดที่ ๒๓

- ๕ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ม - ๕	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ - - /๓	- - - -	- - - -	- - - -	- ๕# - ม	- - - ฟ	- - - -	- ฟ# - -

ปรรทัดที่ ๒๔

- - - -	- - - ๕	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ๕ - -
- - - -	- - - ๕#	- - - -	- - - -	- ๕# - ๕	- - - ๕	- ๕ - -	- ๕ - -

ปรรทัดที่ ๒๕

- - - -	- - - -	- ๕ - -	- - - -	- - - ๕	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ# - -	- - - -	- ฟ - -	- - - ๕#	- - - ๕	- ๕ - ๕	- - - ๕	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๕	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๕	- - - ๕#	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๕
- - - ๕	- ฟ# - -	- - - -	- - - -	- ฟ# - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ#

ปรรทัดที่ ๒๘

- - - ๕	- - - ๕	- - - -	- - - -	- - - ๕	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ๕	- - - ม	- - - -	- - - -	- - - ๕	- ๕ - -	- - - -	- ๕ - -

ปรรทัดที่ ๒๙

- - - -	- - - -	- - - -	- ๕ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ๕ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ๕ - -

บรรทัดที่ ๓๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เเฮอ - -	- เเฮอ - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฐั - -	- ฐั - -

บรรทัดที่ ๓๑

- - - ฮั๑	- - - -	- - - ฮั๑	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮั๑ - ฮั๑
- - - ฬ#	- - - -	- - - ฬ	- - - ฬ#	- - - -	- ฬ - -	- - - -	- ฐั# - -

บรรทัดที่ ๓๒

- ฮั๑ - -	- - - -	- - - -	- ฮั๑ - -	- - - อึ๑	- - - เอย	- - - เอย	- - - -
- ฐั# - -	- - - -	- ฐั - -	- ฑั - -	- - - ฐั	- ฐั - ฐั	- - - # ฬ	- - - -

บรรทัดที่ ๓๓

- - - -	- - - ๗	- ฑั๑ - -	- - - ๗ญิง	- - - -	- - - ๗าย	- - - -	- - - อึ๑
- ฐั - -	- ฐั# - ฐั	- ฐั - -	- - - ฑั	- ฑั - ฑั	- - - ฐั#	- - - ฑั	- - - ฐั

บรรทัดที่ ๓๔

- - - ใหญ่	- - - -	- - - ๗อย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฬ#	- - - -	- - - ฐั	- - - ฐั	- - - -	- - - ฐั	- - - -	- - - ฐั

บรรทัดที่ ๓๕

- - - -	- - - -	- เอย - -	- - - -	- - - -		- - - -	- - - -
- - - ฑั	- - - -	- ฐั# - -	- - - -	- - - -/๔		- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๓๖

- - - -	- - - -	- - - ๗อย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๗ง
- - - -	- - - -	- - - ฐั#	- - - ฑั	- - - -	- ฑั - -	- - - ๗	- - - ฬ#

บรรทัดที่ ๓๗

- - - -	- - - -	- - - -	- ๗๑ - -	- ๗๑๗ - -	- - - -	- ๗ - -	- - - -
- - - ฬ	- - - -	- - - -	- ฬ - -	- ฬ# - ฬ	- - - -	- ฬ - -	- ฐั#- ฐั#

บรรทัดที่ ๓๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ๗๑๗ - -	- - - -	- - - ๗๑
- ฑั - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฐั - -	- ฬ# - -	- - - -	- ฬ - ฑั

บรรทัดที่ ๓๙

- - - -	- ๗า - -	- - - ๗๑๗	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๗๑
- - - ฑั	- ฑั - -	- - - ฐั	ฬ - - -	- ฬ# - -	- - - -	- - - -	- ฐั - ๗#

บรรทัดที่ ๕๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	โอ	- - - -	- - - -	- - - -	อู
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ทำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๑

- - - -	- - - -	โอ	- - - -	- - - -	อู	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	รู้	- - - -	- - - -	ฟ#	- - - -	- - - -	- - - -	ฟ#

บรรทัดที่ ๕๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	อู	อู	อู	- - - -	- - - -	อู - อู
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ล	ซ	ฟ	- - - -	- - - -	ฟ# - ซ#

บรรทัดที่ ๕๓

- - - -	โอ	- - - -	- - - -	ลวง	- - - -	มา	- - - -	- - - -	ละ
- - - -	ฟ#	- - - -	- - - -	ฟ	- - - -	ซ	- - - -	- - - -	รู้

บรรทัดที่ ๕๔

- - - -	เสีย	- - - -	- - - -	- - - -	ทั้ง	- - - -	- - - -	- - - -	อู
- - - -	ด	- - - -	- - - -	- - - -	ฟ	- - - -	- - - -	- - - -	ด

บรรทัดที่ ๕๕

- - - -	- - - -	อู	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	ล	- - - -	- - - -	ล	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕๖

- - - -	- - - -	- - - -	ส	- - - -	นม	- - - -	กำ	- - - -	น
- - - -	- - - -	- - - -	ทำ	- - - -	ฟ	- - - -	ล	- - - -	ฟ

บรรทัดที่ ๕๗

- - - -	- - - -	- - - -	นะ	- - - -	ฮง	- - - -	หมื่น	- - - -	ฮอง
- - - -	- - - -	- - - -	ทำ	- - - -	ทำ	- - - -	ฟ	- - - -	ล

บรรทัดที่ ๕๘

- - - -	- - - -	- - - -	ด	- - - -	หอก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	ล	- - - -	ม	- - - -	ฟ	- - - -	ทำ

บรรทัดที่ ๕๙

- - - -	- - - -	- - - -	รวม	- - - -	พาด	- - - -	- - - -	- - - -	นะ
- - - -	- - - -	- - - -	ล	- - - -	ล	- - - -	ฟ	- - - -	ทำ

บรรทัดที่ ๖๐

- - - -	- คร - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ๗ - -
- ทำ - -	- มั - -	- - - #ฟ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ๘ - -

บรรทัดที่ ๖๑

- อื่อ - -	- ฝูง - -	- - - -	- หมู - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- #ริ - -	- มี่ - มี่	- #ฟ - -	- ฟ - #ฟ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๒

- ๙ - -	- - - -	- - - ริ	- - - ยา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- #ล - -	- ล - -	- - - #ฟ	- - - วั	- - - -	- ทำ - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ดน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - มั	- - - -	- - - ฟ#	- - - ฟ	- - - -

บรรทัดที่ ๖๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - นะ	- - - -	- อื่อ - -	- ๑๐ - -
- - - #ฟ	- - - -	- - - -	- - - #ฟ	- - - ฟ	- - - -	- #ด - -	- ๑๑ - -

บรรทัดที่ ๖๕

- อื่อ - -	- เอย - -	- - - ตริ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทำ - -	- ทำ - -	- - - ทำ	- - - ทำ	- - - -	- ทำ - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๑๒	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทำ	- - - -	- - - ทำ	- - - #ฟ	- - - ฟ	- - - -	- ล - - /๗	- - - -

บรรทัดที่ ๖๗

- - - ตั้ง	- - - -	- - - -	- - - ใจ	- - - -	- - - -	- เอย - -	- - - -
- - - ทำ	- - - -	- ทำ - -	- - - #ฟ	- - - ฟ	- - - -	- ล - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘

- ใคร - -	- - - -	- - - ๑๓	- - - -	- อื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - ๑๔
- ทำ - -	- - - #ฟ	- - - #ด	- - - -	- ทำ - -	- - - -	- - - -	- - - ทำ

บรรทัดที่ ๖๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อื่อ - จาก
- มั - -	- #ฟ - -	- - - -	- ฟ - -	- - - -	- - - -	- - - #๑	- ล - ล

บรรทัดที่ ๗๐

- - - โลก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลึ	- - - ทำ	- ทำ - -	- - - -	- - - -	- #ด ⁺ - -	- ทำ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - โด
- - - -	- - - -	- - - #พ	- - - #พ	- - - พ	- - - ม	- - - -	- - - ม

บรรทัดที่ ๗๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลึ - #ล	- - - ทำ	- - - -	- ทำ - -	- - - -	- - - ทำ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๓

- - - กี้	- - - อี้	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทำ	- - - ลึ	- - - -	- ลึ - -	- - - #ล	- - - -	- ลึ - -	- - - #ล

บรรทัดที่ ๗๔

- - - อี้	- - - อี้	- - - -	- อี้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลึ	- - - #ร	- - - -	- ม ⁺ - -	- #พ - พ	- - - พ	- - - พ	- - - -

บรรทัดที่ ๗๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อี้	- - - อี้
- - - -	- - - -	- - - #พ	- - - -	- - - ฐ	- - - #ฐ	- - - ล ⁺	- - - ล ⁺

บรรทัดที่ ๗๖

- อี้ - -	- อี้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อี้	- - - อี้
- ฐ - -	- พ - -	- - - #พ	- ฐ - -	- #พ - -	- พ - -	- - - ล ⁺	- ล ⁺ - ทำ

บรรทัดที่ ๗๗

- - - -	- (อ้อ) - -	- ได้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- #พ - -	- #ด ⁺ - -	- ด ⁺ - #ด ⁺	ทำ - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๘

- - - -	- - - -	- อี้ม - -		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- #ล - - /		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๗๙

- - - ส	- เด็จ - -	- - - -	- - - -	- ดั้ง - -	- - - -	- - - -	- ผัง - -
- - - #ร	- #พ - -	- ทำ - -	- - - -	- #พ - -	- - - -	- - - -	- พ - -

บรรทัดที่ ๘๐

- - - น้ำ	- - - -	- - - อิ่ม	- - - อ	- - - โน	- - - -	- - - มา	- - - -
- - - ทำ	- - - -	- - - #พื	- - - #พื	- - - ไร่	ไร่ - - ไร่	- - - ทำ	- - - ทำ

บรรทัดที่ ๘๑

- - - -	- - - น	- - - ที่	- - - -	- - - -	- - - ได้	- - - ทาน	- - - -
- - - -	- - - ไร่	- - - ทำ	- - - ทำ	- - - -	- - - ไร่	- - - ทำ	- - - ทำ

บรรทัดที่ ๘๒

- - - พระ	- - - มุ	- - - -	- - - ลี - -	- - - -	- - - ฐิ - -	- - - -	- - - อี - เกศ
- - - #ลั	- - - ทำ	- - - ทำ - -	- - - ทำ - #ลั	- - - -	- - - ทำ - -	- - - -	- - - ลั - #พื

บรรทัดที่ ๘๓

- - - -	- - - -	- - - เก้า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ไ้ - -
- - - -	- - - พื	- - - ไร่ - -	- - - ทำ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - #ลั - -

บรรทัดที่ ๘๔

- - - -	- - - มี	- - - -	- - - ดวง	- - - -	- - - พระ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - พื	- - - ทำ	- - - ทำ	- - - #ลั - -	- - - ทำ	- - - ทำ - ไร่	- - - ทำ

บรรทัดที่ ๘๕

- - - ทัย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อะ	- - - ไส - -	- - - -	- - - -
- - - #ลั	- - - ทำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทำ - ทำ	- - - ฐิ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๘๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เื่อ - -	- - - ปุ - -
- - - -	- - - #พื - -	- - - -	- - - พื - ฐิ	- - - -	- - - #ลั - -	- - - #พื - -	- - - พื - #พื

บรรทัดที่ ๘๗

- - - เศร้า - -	- - - -	- - - -	- - - พระ-องค์	- - - ตรัส	- - - -	- - - ทำ	- - - -
- - - #ดั - -	- - - #ลั - -	- - - -	- - - ดั - ทำ	- - - ลั	- - - #พื	- - - ทำ	- - - -

บรรทัดที่ ๘๘

- - - ไ้	- - - -	- - - -	- - - มอง - -	- - - องค์	- - - -	- - - ฐิ - -	- - - ื่อ
- - - #พื	- - - -	- - - -	- - - ทำ - ทำ	- - - #พื	- - - -	- - - ลั - -	- - - ทำ

บรรทัดที่ ๘๙

- - - -	- - - ทาง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - มั - -	- - - -	- - - มั - ฐิ	- - - พื [#]	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙๐

- - - -	- - - -	- - - อี๋	- - - -	- - - อี๋	- - - -	- - - -	- ดี - -
- ช้ - -	- - - ฟี่	- - - รั๋	- รั๋ - -	- - - ทั๋	- - - ทั๋	- - - -	- ทั๋ - -

บรรทัดที่ ๙๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ทั๋	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทั๋	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙๒

- - - -	- - - อี๋		- - - -	- - - -	- - - -	- - - ใต้	- - - -
- - - -	- - - ฟี่/ล		- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี๋	- ทั๋ - -

บรรทัดที่ ๙๓

- - - -	- บำ - -	- - - -	- เพ็ญ - -	- - - -	- - - -	- เอย - -	- ทุก - -
- - - -	- ลี๋ - -	ลี้ ทั๋ - -	- ฟี่ - -	- ลี้ - -	- ทั๋ - -	- ทั๋ - -	- ทั๋ - ดั๋

บรรทัดที่ ๙๔

- กะ - -	- - - -	- - - -	- ระ - -	- - - กิ	- - - -	- ริ - -	- - - ยา
- ทั๋ - -	- ลี้ - ทั๋	- - - -	- ทั๋ - -	- - - ทั๋	- - - -	- ดั๋ - -	- - - ทั๋

บรรทัดที่ ๙๕

- - - -	- - - -	- - - ใต้	- - - -	- แถม - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - รั๋	- ทั๋ - -	- ฟี่ [#] - -	- - - ฟี่	- - - -	- - - ฟี่ [#]

บรรทัดที่ ๙๖

- - - -	- - - -	- หก - -	- หอ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- ทั๋ - ทั๋	- ลี้ - -	ทั๋ ทั๋ - -	- - - -	- - - -	- - - มั

บรรทัดที่ ๙๗

- - - -	- อี๋อก - -	- - - -	- - - -	- - - อี๋	- - - -	- - - ใ	- - - -
- - - -	- ทั๋ - -	- ฟี่ [#] - -	- - - -	- - - ฟี่	- - - -	- - - ลี้	- - - -

บรรทัดที่ ๙๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อี๋ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลี๋ [#] - -	- - - -	- - - -	- - - ดั๋	- ทั๋ - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙๙

- - - -	- - - อี๋	- - - -	- อี๋ [#] - -	- - - -	- - - อี๋ [#]	- - - -	- - - -
- - - ทั๋	- - - ดั๋	- - - รั๋ [#]	- ฟี่ [#] - -	- - - -	- - - ทั๋	- ทั๋ [#] - ทั๋	- ฟี่ [#] - -

บรรทัดที่ ๑๔๐

- เอย --	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- เอย- -	- - - เอย	- - - ฮี	- หือ - -
- ฟ [#] - -	- - - - -	- ฐ ⁺ - -	- - - - -	- ฟ [#] - -	- - - ฐ ⁺	- - - ฬ ⁺	- ฑ ⁺ - -

บรรทัดที่ ๑๔๑

- - - โต	- - - มา	- - -นาง	- - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮี- เอย
- - - ฬ [#]	- - - ต ⁺	- - ต ร [#]	- ฑ ⁺ - -	- ฬ [#] - -	- - - -	- - - -	- ต [#] - ฬ [#]

บรรทัดที่ ๑๔๒

- - - -	- - -นาง		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ร็อง - -
- - - -	- - - ฬ/๑๔		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฑ ⁺ - -

บรรทัดที่ ๑๔๓

- - - -	- - - ร้าม	- - - -	- - - -	- มา- -	- - - ให้	- - - -	- - - -
- - - ฬ [#]	- - - ฑ ⁺	- - - -	- ฟ ⁺ - -	- ฟ [#] - -	- ฟ ⁺ - ฟ ⁺	- - - ฑ ⁺	- - - ฬ [#]

บรรทัดที่ ๑๔๔

- คุ้ม - -	- เอย - -	- ละ - -	- - - -	- หน - -	- - - ฎ	- - - -	- - - -
- ต [#] - -	- ฑ ⁺ - ฬ [#]	- ฑ ⁺ - -	- ฑ ⁺ - -	- ฟ [#] - -	- - - ฬ [#]	- - - ฑ ⁺	- - - -

บรรทัดที่ ๑๔๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - โย	- - - -	- โอน - -	- - - ละ	- - - ฑ ⁺
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฬ [#]	- - - -	- ฟ [#] - -	- - - ฟ ⁺	- - - ฟ ⁺

บรรทัดที่ ๑๔๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เอย- -	- แล้ว- -
- - - -	- ฟ [#] - -	- - - ฟ ⁺	- - - -	- - - ฐ ⁺	- - - -	- ฟ [#] - -	- ฬ [#] - ฑ ⁺

บรรทัดที่ ๑๔๗

- - - -	- - - -	- - - -	- ก็ - -	- มา- -	- ร้า - -	- - - -	- ฮือ- -
- - - -	- - - -	- - - -	- ก็ - -	- ฬ [#] - -	- ฑ ⁺ - -	- - - -	- ฟ [#] - ฟ [#]

บรรทัดที่ ๑๔๘

- - - -	- มา - -	- - -วอน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ฬ [#] - -	- - - ฑ ⁺	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๔๙

- - - -	- ฮือ - -	- - - -	- - - -	- - - ฮอน	- - - -	- - - -	- - - ฮือ
- - - -	- ร [#] - -	- ฟ ⁺ - -	- - - -	- - - ฬ ⁺	- ฐ ⁺ - -	- - - ฟ [#]	- - - ฐ ⁺

ปรรทัดที่ ๑๕๐

- - - อี ^๑	- - - -	- อี ^๑ - -	- - - -	- - - เอย	- - - -	- รำ - -	- - - -
- - - ฐ ^๑	- - - -	- ฐ ^๑ - -	- - - ต [#]	- - - ทั	- - - -	- ทั - -	- ทั - -

ปรรทัดที่ ๑๕๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ทั - -	- - - ทั	- - - -	- - - ทั	- ทั - -

ปรรทัดที่ ๑๕๒

- อี ^๑ - -	- - - -	- - - -	- - ว่า -	- - - -	- - - -	- - - โย	- - - -
- ฐ ^๑ - - /๑๕	- - - -	- - - -	- ทั -	- - - -	- - - ม	- - - ฬ [#]	- - - -

ปรรทัดที่ ๑๕๓

- - - ยะ	- - - -	- โย - -	- - - -	- ใ ^๑ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฬ [#]	- - - -	- ล [#] - -	- - - -	- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๑๕๔

- - - ใ ^๑	- - - -	- - - โย	- - - -	- ใ ^๑ - -	- - - -	- โย - -	- - - -
- - - ล [#]	- - - -	- ล [#] - ทั	- - - -	- ฐ [#] - -	- ม - -	- ฬ [#] - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๑๕๕

- ใ ^๑ - -	- - - โย	- - - -	- โย - -	- - - -	- - - อี ^๑	- ฐ ^๑ - ลุก	- - - -
- ล [#] - -	- - - ฬ [#]	- ฬ [#] - -	- ฐ ^๑ - -	- - - -	- - - ฐ ^๑	- ล [#] - ทั	- - - ทั

ปรรทัดที่ ๑๕๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ใ ^๑ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ล [#]	- - - ฬ [#]	- - - -	- - - -	- ฐ [#] - ต [#]	- ต [#] - -	- ทั - -	- ทั - ทั

ปรรทัดที่ ๑๕๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อี ^๑ ม		- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ล [#] /๑๖		- - - -	- - - -	- ฐ [#] - -

ปรรทัดที่ ๑๕๘

- - - -	- - - -	- - - ใ ^๑ ำ	- - - -	- ยอด - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ล [#]	- - - ทั	- ล [#] - -	- ฬ [#] - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๑๕๙

- บุญ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ขวัญ
- ฬ [#] - ล [#]	- ทั - ทั	- - - -	- - - ต [#]	- - - ต [#]	- ทั - -	- ทั - -	- - - ล [#]

ปรกติที่ ๑๗๐

- - -น้อย	- - - -	- - - -	- - - -	- ละ - -	- - - -	- น้อย - -	- - - -
- - - รั	- - - -	- ทิ - -	- - - -	- ทิ - -	- - - -	- ฬิ - ฬิ	- - - -

ปรกติที่ ๑๗๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เื่อ - -	- ยัง - -	- - - -	- ปื่อ - ฐิ
- - - -	- - - -	- - - ฐิ	- - - -	- ฬิ - -	- ลึ - -	- ลึ - -	- ฬิ - ลึ [#]

ปรกติที่ ๑๗๒

- - -เรือง	- - - -	- ็อย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - -หนอ	- - - -
- - - ทิ	- - - -	- รั - -	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - ฬิ [#]	- ฬิ - -

ปรกติที่ ๑๗๓

- - - -	- สอ - -	- - - คำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลึ - -	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- - - ทิ	- - - -	- ทิ - -

ปรกติที่ ๑๗๔

- - - -	- - - -	- อ่า - -	- ฮ่า - -	- ็่า - -	- - - -	- ็่า- ็ื่อ	- - - ็ื่อ
- - - -	- - - -	- รั [#] - รั	- มั - -	- ฬิ - -	- - - -	- ลึ [#] - ฐิ	- - - ฬิ [#] -

ปรกติที่ ๑๗๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ็ื่อ	- - - ็ื่อ	- - - เื่อ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฬิ	- - - -	- - - ลึ [#]	- - - รั	- - - ทิ	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๑๗๖

- คน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๑๗๗

- ็ื่อ - -	- - - -	- - - -		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- - - -	- - - - /๑๘		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๑๗๘

- - - -	- - - -	- ละ - -	- - - -	- - - -	- - - หน	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- ลึ - ลึ [#]	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - ฬิ [#]	- - - -	- ฬิ - -

ปรกติที่ ๑๗๙

- - - ลุก	- - - -	- - -น้อย	- - - -	- - - -	- - - ลุก	- - - -	มาพลอย--
- - - ทิ	- ลึ [#] - ฬิ [#]	- ฬิ - รั	- ติ [#] - ทิ	- - - -	- - - รั	- ติ [#] - -	ทิ ทิ - -

บรรทัดที่ ๑๘๐

- - - -	- - - -	- ว่า - -	- - - -	- บ่อ - ได้	- - - -	- - - หัน	- หน้า - -
- - - ทำ	- - - -	- ฟ้# - -	- - - -	- ฟ้# - ร์	- ด# - ทำ	- - - ฟ้	- ทำ - ล้#

บรรทัดที่ ๑๘๑

- - - -	- ฟ้อ - -	- - - -	- - - -	- - - ของ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ล้ - ทำ	- - - ม้	- - - -	- - - ม้	- ฟ้# - -	- ฟ้ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๒

- - - เออ	- - - -	- โต - -	- - - -	- - - ฮน	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ้#	- - - -	- ล้# - -	- - - -	- - - ทำ	- - - ทำ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๓

- - - -	- - - -	- - - ใ้	- - - -	- ใ้ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ร์#	- - - -	- ฟ้ - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๔

- - - -	- - - -	- - - -	- ื่อ - -	- ื่อ - -	- - - -	- ื่อ - -	- ื่อ - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ู้ - -	- ล้ - -	- - - ล้	- ฟ้# - -	- ฟ้ - -

บรรทัดที่ ๑๘๕

- ื่อน - -	- - - -	- - - -	- ้นอ - -	- ฮี - เจ้า	- - - -	- จะ - -	- - - -
- ู้ - -	- ู้ - -	- - - -	- ู้ - ล้#	- ล้ - ล้	- ทำ - -	- ล้ - ทำ	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๖

- ไป - -	- - - -	เขา - - -	- - - คน	- - - -	- - - -	- ฮี - ื่อ	- ื่อ - -
- ล้# - -	- - - ทำ	ด# - - ทำ	- - - ล้#	- - - ล้	- - - -	- ร์ - ด#	- ล้ - -

บรรทัดที่ ๑๘๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ที่	- - - -	- - - -	- ไหน - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -/๑๙	- - - ล้#	- ทำ - -	- ม้ - -	- ฟ้# - ฟ้#

บรรทัดที่ ๑๘๘

- - - -	- - - มา	- - - -	- เหมือน - -	- - - ฟ้อ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ทำ	- - - ทำ	- ฟ้ - -	- - - ล้#	- ทำ - -	- - - ฟ้#	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๙

- - - เจ้า	- - - -	- - - -	- - - พระ	- ฟ้อ - -	- - - -	- - - หนี	- - - ไป
- - - ด#	- - - -	- ล้# - -	- - - ด#	- ทำ - -	- ทำ - ฟ้#	- - - ฟ้	- - - ล้#

บรรทัดที่ ๑๙๐

- - - -	- - - -	- แต่ - ยาม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทิ	- ลี - -	- ฟิ [#] - ลี	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทิ

บรรทัดที่ ๑๙๑

- เข้า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- มี - -	- - - -	- ชุ [†] - -	- - - -	- - - ชุ [†]	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๒

- โย [†] - -	- ยาม - -	- - - คน	- - - -	- รุง [†] - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟิ [#] - -	- ลี [#] - -	- - - ทิ	- ทิ - ด [#]	- ทิ - ลี	- - - -	- - - ฟิ [#]	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๓

- - - -	- วา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลี [#] - -	- - - ท	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๔

- - - อา	- - - -	- - - -	- - - -	- เข้า - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ด [†]	- - - -	- - - -	- - - -	- ฟิ - -	- มี - -	- - - ฟิ	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เข้า	- - - -	- - - เอย	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟิ [#]	- - - -	- - - วั	- - - ด [#]

บรรทัดที่ ๑๙๖

- เอย - -	- - - -	- ตริ [†] - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- - - -	- ด [†] - -	- - - -	- - - -	- - - ด [†]	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ		- - - -	- - - -
- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟิ / ๒๐		- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๘

- - - มา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- แสน - -	- - - -	- - - นะ
- - - ลี	- ลี [#] - ทิ	- - - -	- - - -	- ด [†] - -	- ฟิ [#] - -	- - - -	- ฟิ - ลี [#]

บรรทัดที่ ๑๙๙

- - - -	- - - ต่า	- - - ค้อย	- - - -	- - - -	- - - ค้อย	- - - -	- - - -
- - - -	- ลี - ฟิ [#]	- - - ชุ [†]	- - - มี	- - - ฟิ	- - - ชุ [†]	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๐๐

- - - -	- - - อี	- - - พ่อ	- - - -	- - - -	- - - หา	- - - หมาย	- - - -
- - - -	- - - ลี [#]	- - - ลี	- ด ⁺ - ทิ	- มี่ - -	- - - ฟิ	- - - ฟิ [#]	- - - ฟิ [#]

ปรรทัดที่ ๒๐๑

- - - -	- - - -	- - - -	- ปอ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟิ - -	- - - -	- - - -	- ฟิ - ลี	- ลี - ลี [#]	- - - ทิ	- - - -	- ทิ - -

ปรรทัดที่ ๒๐๒

- - - -	- - - -	- - - ี่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- - - -	- ทิ - ทิ	- ทิ - ลี [#]	- - - ลี	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๐๓

- - - -	- - - -	- - - อี	- - - อี	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลี [#] - ลี	- - - -	- - - ี [#]	- - - ฟิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟิ

ปรรทัดที่ ๒๐๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อี	- - - อี	- - - อี
- - - -	- ฟิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ี	- - - ฟิ	- - - ี

ปรรทัดที่ ๒๐๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อี	- - - -	- - - อี	- โทษ - -	- - - แม่
- - - -	- ี - -	- - - ี	- - - ฟิ [#]	- - - -	- - - ลี ⁺	- ทิ - ลี [#]	- ทิ - ลี [#]

ปรรทัดที่ ๒๐๖

- - - -	- เท่า - -	- - - -	- ว่า - -	- ผง - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ทิ - -	- มี่ - -	- มี่ - มี่	- ฟิ [#] - -	- - - ฟิ	- ฟิ - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๐๗

- - - -	- ู - -	- ลี - -	- - - -	- ปอ - -	- ี - -	- - - ใต้	- - - -
- - - -	- ู ⁺ - -	- ทิ - ลี [#]	- ทิ - -	- ลี [#] - -	- ด [#] - -	- ทิ - ทิ	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๐๘

- เป็น - -	- รา - -	- - - -	- คี - -	- - - -	- - - -	- แปร - -	- - - -
- ฟิ [#] - -	- ลี [#] - ทิ	- - - -	- ลี - -	- ทิ - -	- - - -	- ฟิ [#] - ฟิ	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๐๙

- - - -	- - - ปน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ู ⁺	- ู ⁺ - -	- ู ⁺ - -	- - - -	- ทิ - -	- - - -	- ทิ - -

ปรรทัดที่ ๒๑๐

- - - -	- อีน - -	- - - -	- - - -		- - - -	- - - -	- - - แม่
- - - -	- ลี# - -	- - - -	- ลี - - /๒๑		- - - -	- - - -	- - - ทิ

ปรรทัดที่ ๒๑๑

- - - -	- - - -	- - - บ่อ	- - - เคย	- - - -	- - - -	- ได้ - -	- - - จาร
- ทิ - -	- - - ฟิ#	- - - ฟิ	- - - ทิ	- - - -	- ลี# - -	- ทิ - -	- ลี - ฟิ#

ปรรทัดที่ ๒๑๒

- - - -	- - - -	- - - ต่า	- - - -	- - - ลูก	- - - ญ	- - - -	- - - -
- ฟิ - -	- - - -	- ชื - ฟิ	- - - ฟิ#	- - - ต	- - - ฟิ	- - - ฟิ	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๑๓

- - - -	- - - -	- - - -	- ออก - -	- กล่าว - -	- ้อย - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- ฟิ# - -	- ฟิ# - -	- ชื# ต# ต	- ทิ - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๑๔

- ตอ - -	- - - -	- คง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ	- - - -
- ฟิ# - -	- - - ลี	- ทิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี#	- - - ลี

ปรรทัดที่ ๒๑๕

- ื่อ - -	- - - ื่อ	- - - -	- ียง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- - - ู	- ม - -	- ฟิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๑๖

- - - ียง	- - - ื่อ	- - - -	- - - ื่อ	- - คำ -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟิ#	- - - ู	- - - ต	- - - ทิ	- - ทิ ทิ	- - - -	- ทิ - -	- ทิ - -

ปรรทัดที่ ๒๑๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ		- - - -	- - - -
- - - -	- ทิ - -	- - - -	- ทิ - -	- - - ชื /๒๒		- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๑๘

ตั้ง - - -	- - - แต่	- - - -	- - - แม่	- - - -	- - - -	- - - -	- ได้ - -
ลี# - - - ทิ	- - - ลี	- ฟิ# - -	- - - ชื	- ทิ ทิ -	- - ฟิ# -	- - - -	- ทิ - -

ปรรทัดที่ ๒๑๙

- - - มา	- - - -	- - - -	- อยุ - -	- - - ปรา	- - - -	- - - -	- สาท - -
- ทิ - ลี#	- ทิ - -	- - - -	- ฟิ# - -	- - - ฟิ#	- - - ู	- - - ฟิ	- ฟิ - -

ปรกติที่ ๒๓๐

- - - พา	- - - -	- - - -	- - - ข้า	- - - เจ้า	- - - -	- นาท - -	- - - -
- - - ทิ	- ลี# - -	- ทิ - -	- - - ฬิ	- - - ทิ	- - - -	- ทิ - -	- - - -

ปรกติที่ ๒๓๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - คิม	- - - นอง	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ฬิ#	- - - -	- - - -	- - - ฬิ#	- ทิ - ฬิ	- - - -

ปรกติที่ ๒๓๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- คีอ - -	- คีอ แม่ -
- - - -	- ฐิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี	- ลี - -	- ทิ ทิ -

ปรกติที่ ๒๓๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- หญิง - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - ทิ	- ฬิ# - -	- - - -	- - - -	- ลี# ลี -	- - - -	- ทิ - -	- - - -

ปรกติที่ ๒๓๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- ดิ - ทิ#	- - - ดิ	- - - -	- รั# - -	- - - ฬิ	- - - -

ปรกติที่ ๒๓๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- คี - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฬิ	- - - -	- - - -	- ฬิ# - -	- ฐิ - -	- - - -	- ฐิ - -

ปรกติที่ ๒๓๖

- - - -	- - - หญิง	- - - คีอ	- - - -	- - - -	- คีอ - -	- เดียว - -	- - - -
- - - ฐิ	- - - ลี	- - - รั	- - - ดิ	- - - -	- ทิ - -	- ทิ - -	- - - -

ปรกติที่ ๒๓๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ใ
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฬิ#/๒๔

ปรกติที่ ๒๓๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - หัว	- - - -	- - - -	- - - อก
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฬิ#	- - - -	- ลี# - -	- - - ทิ

ปรกติที่ ๒๓๙

- - - แม่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- นี - -	- - - -	- - - -
- - - ทิ	- ทิ - -	- - - ฬิ#	- - - -	- - - -	- ฬิ - -	- ฬิ - -	- ฐิ - -

ปรกติที่ ๒๔๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฮี	- - - อี	- - - -	- - - เหมือน	- - - ไฟ
- - - ฐ	- - - -	- - - ฐ	- - - ล	- - - ลี	- - - ล	- - - ลี	- - - ล ทำ

ปรกติที่ ๒๔๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อี	- - - -	- - - แสน
- - - ด	- - - ด	- ด - -	- ด - -	- ทำ - -	- - - ลี	- - - -	- - - ลี

ปรกติที่ ๒๔๒

- แสน - -	- - - -	- - - นะ	- - - -	- เปลว - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ# - -	- ฟ - -	- - - ฟ	- ฟ - -	- ล - -	- - - ทำ	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๒๔๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- โอ - -	- - - -	- - - ใจ	- - - -
- - - -	- - - ด	- - - -	- - - -	- ร# - -	- ฟ - -	- - - ฐ	- - - ล

ปรกติที่ ๒๔๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - พระ	- - - -
- - - ฐ	- - - ฟ	- - - -	- ฟ# - -	- - - -	- ล - -	- ทำ - ทำ	- - - ฟ#

ปรกติที่ ๒๔๕

- โนม - -	- - - ชะ	- เหลา - -	- - - เอย	- - - -	- ัย - -	- เอย - -	- - - พระ
- ฟ - ล	- - - ทำ	- ฟ - -	- - - ล	- - - -	- ร - -	- ทำ - -	- - - ทำ

ปรกติที่ ๒๔๖

- - - หมอน	- - - -	- - - -	- ้าง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ล	- - - -	- ฟ# - -	ฐ ด# - -	- ด# - -	- ทำ - -	- - - -	- ทำ - -

ปรกติที่ ๒๔๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จัก	- - - -	- - - มี
- - - -	- - - ล	- - - -	- - - -	- - - /๒๕	- - - ด	- - - ทำ	- - - ล

ปรกติที่ ๒๔๘

- - - -	- - - -	- ไผ - -	- - - -	- ไหน - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทำ - -	- - - -	- ม - -	- - - ม	- ฟ# - -	- - - -	- ทำ - -	- - - -

ปรกติที่ ๒๔๙

- - - คน	- - - -	- ได - -	- - - -	- - - มา	- - - เหมือน	- - - -	- พระ - -
- - - ทำ	- - - -	- ทำ - -	- ทำ - -	- - - ทำ	- - - ฟ#	- - - -	- ล# - -

ปรรทัตที่ ๒๕๐

-----	- เจ้า --	-----	-----	-----	- - - ฉะ	--- ฟ้า	-----
- ทำ --	- ต้# --	- วั --	- ทำ --	-----	--- ต้	--- ฟั	-----

ปรรทัตที่ ๒๕๑

-----	-----	- - - ฮี	-----	- - - อ่า	--- ยาม	-----	--- เมือ
--- ฮั	-----	--- ฮั	-----	--- ฟั#	--- ลั#	--- ทำ	--- ฟั#

ปรรทัตที่ ๒๕๒

--- น่อง	-----	-----	-----	--- ข	-- นิง -	-----	-----
--- ลั#	--- ต้	--- ฟั	-----	--- ฮั	-- ม่ม	-----	- ฮั --

ปรรทัตที่ ๒๕๓

-----	-----	-----	- - - ฮี	-----	-----	- - - ต้ง	-----
-----	-----	--- ลั	--- วั	--- ต้#	- ทำ --	- - - ทำ	-----

ปรรทัตที่ ๒๕๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮี - -	- - - -
- - - -	- - - -	- ต้ - -	- ต้ - ต้	- - - ต้	- - - ต้	- ฮั - - /๒๖	- - - -

ปรรทัตที่ ๒๕๕

- - - -	- - - -	- - - ไป	- - - -	- - - -	- อยู่ - -	- - - บุ	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ลั#	- - - ลั#	- - - -	- ฟั# - -	- - - ฟั	- - - -

ปรรทัตที่ ๒๕๖

- - - ดอย	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ป่า	- - - -	- - - -	- - - -
- ทำ - ลั#	- - - ทำ	- - - -	- ลั - -	- - - ฟั#	- ฟั - -	- - - -	- - - -

ปรรทัตที่ ๒๕๗

- ฉะ - -	- - - ไม้	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทำ - -	- ทำ - ฟั	- - - -	- - - ฮั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลั#

ปรรทัตที่ ๒๕๘

- ฮี - -	- - - -	- พรรณ - -	- - - ฉะ	- รាយ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลั# - -	- - - วั	- ต้ - -	- - - วั	- ทำ - ลั#	- - - -	- ลั - -	- - - -

ปรรทัตที่ ๒๕๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - เขา -	- - - -	- - - -	- - - คง
- ทำ - -	- - - ลั#	- - - -	- - - -	- - ฟั# -	- - - -	- - - -	- - - ลั#

ปรรทัดที่ ๒๖๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ทำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทำ	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๖๑

- - - -	- - - -	- โย - -	- ใ้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- ร้# - -	- ฝ้ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๖๒

- - - -	- - - ใ้	- - - โย	- - - ใ้	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ร้#	- - - ม้	- - - ฐ้	- - - -	- - - ฐ้	- - - ฝ้	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๖๓

- - - -	- - - -	- - - -	- องค์ - -	- - - ฐ้อ	- - - -	- - - -	- - - กลัว
- - - ฐ้	- ฐ้ - ฝ้#	- - - -	- ฐ้ - -	- - - ท์	- - - -	- - - -	- - - ฝ้#

ปรรทัดที่ ๒๖๔

- - - -	- - - -	- พระ - -	- องค์ - -	- - - -	- - - -	- - - ฐ้อ	- ฐ้อ - -
- - - ฝ้	- - - -	- ม้ - ด้	- ท์ - -	- - - ท์	- - - -	- - - ร้	- ท์ - -

ปรรทัดที่ ๒๖๕

- ฐ้อ - -		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จัก	- - - -
- ฐ้# - - /๒๗		- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฐ้#	- - - ฐ้#

ปรรทัดที่ ๒๖๖

- - - -	- ใ้ - -	- - - -	- ทุกข์ - -	- - - -	- ยาก - -	- - - -	- - - -
- - - ท์	- ฐ้ - ท์	- - - -	- ฐ้ - -	- - - ร้	- ด้# - -	- - - ฝ้#	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๖๗

- กั้น - -	- - - -	- - - -	- - - -	- จัก - -	- มี - -	- - - -	- ไผ - -
- ฝ้# - -	- ร้ - -	- ท์ - -	- ฐ้# - -	- ท์ - -	- ท์ - -	- - - -	- ฝ้# - -

ปรรทัดที่ ๒๖๘

- - - -	- - - มา	- ฐ้ - -	- ฎ - -	- ฐาก - -	- - - -	- - - -	- พระ - -
- - - ท์	- - - ฐ้#	- ท์ - -	- ด้ - -	- ฝ้# - -	- - - -	- - - -	- ท์ - -

ปรรทัดที่ ๒๖๙

- - - ใ้	- - - -	- - - -	- - - (อะ)	- ฐ้น - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ร้	- - - ท์	- - - -	- - - -	- ฝ้ - ฝ้	- - - ฐ้	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๗๐

- - - -	- - - -	- - - -	-(อือ)-เหมือน-	- - - -	- ดั้ง - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ฐั - -	- - - -	- ดั# - มั -	- - - มั	- ฬั - -	- ฬั# - ฬั	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๗๑

- - - -	- - - -	- - - ้อง	- - - -	- แม่ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ลั#	- - - -	- ทั - ทั	- - - ฬั#	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๗๒

- - - ฬั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฬั# - มั	- - - -	- - - -	- - - ฐั	- - - ฬั#	- - - -	- - - -	- - - ฐั

ปรรทัดที่ ๒๗๓

- - - -	- - อือ -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อือ - -	- พา - -
- - - ลั	- ลั ฐั -	- - - -	- ฐั - -	- ดั - -	- - - -	- ทั - -	- ทั - -

ปรรทัดที่ ๒๗๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ดั	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๗๕

- - - -	- - - อือ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ยาม - -	- - - -
- - - -	- - ฬั# /๒๘	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ลั - ลั#	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๗๖

- เมื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เจ้า - -	- - - -	- - - -	- เป็น - -
- ทั - ดั	- - - -	- ฬั# - -	- - - ฬั#	- ฐั - ดั#	- ทั - -	- ลั# - -	- ฬั - -

ปรรทัดที่ ๒๗๗

- (อือ) - -	- พ - ยาคิ	- - - -	- ร้าย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เกิด
- ลั# - -	- ทั - ลั	- - - ฬั#	- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฬั#

ปรรทัดที่ ๒๗๘

- - - -	- ใน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ัด	- - - -	- - - -
- - - -	- ลั# - ลั	- ทั - -	- - - -	- - - -	- - - ฬั	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๗๙

- - - -	- - - -	- นัต - -	- ตา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฐั - -	- - - ฬั	- ฬั - ฬั	- ลั - -	- - - ลั#	- - - -	- - - ลั	- - - ลั#

บรรทัดที่ ๒๘๐

----	----	-(เออ --	----	----	----	--- เอย	----
----	----	- ทิ --	----	--- ดั	----	--- วั#	--- วั#

บรรทัดที่ ๒๘๑

--- เอัย	----	----	----	- ฮี --	----	----	----
--- ฟิ#	----	----	--- ฮุ#	- ลั - ฮุ	--- ฟิ	--- ฮุ	- ฮุ --

บรรทัดที่ ๒๘๒

- ฮี --	----	--- จัก	----	- มี --	----	----	--- ไผ
- ฮุ -- /๒๙	----	--- ลั	--- ลั#	- ลั --	- ทิ - วั	--- ทิ	- ลั - ฟิ#

บรรทัดที่ ๒๘๓

----	----	----	----	----	- มา --	----	----
--- ฟิ	--- ฟิ	----	----	----	- ลั - ลั	- ทิ --	----

บรรทัดที่ ๒๘๔

--- บุ	----	- ยา --	----	--- รัก	--- ษา	----	- อยู่ --
--- ทิ	----	- ทิ --	----	--- วั	--- ทิ	- ฟิ# --	- วั# - วั#

บรรทัดที่ ๒๘๕

----	--- ไกล	----	----	----	----	----	----
--- ฟิ#	--- วั#	--- ดั#	--- ทิ	--- ทิ	----	--- ทิ	--- ลั#

บรรทัดที่ ๒๘๖

----	----	--- อิม		----	----	----	- เพราะ --
----	----	--- ลั /๓๐		----	----	----	- ทิ --

บรรทัดที่ ๒๘๗

----	- เป็น --	--- กลาง	----	----	--- ฮือ	--- เอ้อ	--- ดง
--- ลั	- ลั - มั	- มั - ฟิ#	--- ฟิ#	----	--- ลั#	--- ทิ	--- วั

บรรทัดที่ ๒๘๘

----	--- ดอย	----	----	- ป่า --	----	----	- มะ --
- ทิ --	- ลั# - ทิ	----	----	- ฟิ# --	----	----	- ทิ --

บรรทัดที่ ๒๘๙

- ไม้ --	----	----	----	----	----	----	--- เอ้อ
- ดั - ฟิ	- ฮุ --	----	----	----	----	----	--- ฮุ

ปรกติที่ ๒๙๐

--- จัก	--- มี	----	- ไผ --	----	- มา --	--- เป็น	----
--- ทำ	--- ทำ	----	- ฟัง# --	----	- ทำ - ทำ	--- ฟัง#	--- ล้ม#

ปรกติที่ ๒๙๑

- เป็ด --	----	----	----	----	----	- พระ --	----
- ตั --	--- ล้ม	--- ฟัง#	----	- ฟัง# --	----	- ทำ --	- ทำ --

ปรกติที่ ๒๙๒

----	----	----	- ฎ --	----	----	----	----
----	----	----	- ม --	----	- ฟัง# --	- ฐ --	- ฐ --

ปรกติที่ ๒๙๓

----	----	----	----	----	----	----	----
----	----	----	- ล - รั	----	--- รั#	- ตั# - ทำ	----

ปรกติที่ ๒๙๔

- ธิ --	----	----	----	----	----	----	----
- ทำ --	----	----	----	--- ทำ	----	----	----

ปรกติที่ ๒๙๕

----	--- (อ)		----	----	--- ฝูง	----	- สัตว์ --
----	--- ฟัง#/๓๑		----	----	--- ฟัง#	- ฟัง --	- ฟัง --

ปรกติที่ ๒๙๖

----	----	--- ลิง	----	- ไร่ --	----	--- (อ)	----
- ล้ม# --	- ล้ม ทำ -	- ทำ - ฟัง#	----	- ทำ --	----	- ทำ - ฟัง#	----

ปรกติที่ ๒๙๗

----	- ใน --	----	----	----	--- (อ)	----	- ลิง --
- ทำ --	- ล้ม# --	----	- ทำ --	----	--- ล้ม	----	- ฟัง# --

ปรกติที่ ๒๙๘

----	--- ขว	----	----	----	--- (อ)	----	----
----	--- ล้ม	----	- ล้ม# --	----	--- ตั	- ทำ --	----

ปรกติที่ ๒๙๙

- อ --	----	--- ใจ	----	----	----	--- ใจ	----
- ตั --	- ทำ - ทำ	--- ตั	----	----	--- รั#	--- ฟัง	----

บรรทัดที่ ๓๐๐

----	----	----	- ใ้ --	---- ื่อ	----	----	----
----	----	-- ฝ ฝ#	- ฐ --	----	----	- ฐ# - ด้	--- ฐ

บรรทัดที่ ๓๐๑

----	----	----	----	---- ื่อ	--- ัก	----	- มา --
--- ฐ	----	- ฐ --	--- ฐ	--- ด้	--- ท์	----	- ด้# - ด้#

บรรทัดที่ ๓๐๒

----	--- ื่อ	--- ภา	----	----	----	----	- ิ่ง --
----	--- ร์#	--- ด้	----	----	----	----	- ท์ --

บรรทัดที่ ๓๐๓

----	- วน --	----	----	----	--- ะ	- ร์อง --	----
--- ท์	- ด้# --	- ท์ --	----	----	----	- ฝ --	----

บรรทัดที่ ๓๐๔

----	----	----	- ื่อ --	--- ๓	--- ้น	----	--- ็อง
- ฐ --	----	----	- ฝ# --	--- ด้	--- ฝ#	- ฐ --	--- ร์

บรรทัดที่ ๓๐๕

----	- ื่อ --	----	----	----	----	--- ื่อ	----
--- ร์	- ท์ --	- ท์ --	- ท์ --	- ท์ --	- ท์ --	--- ด้#	--- ด้#/๓๒

บรรทัดที่ ๓๐๖

----	----	----	----	----	----	----	--- ัก
----	----	----	----	----	----	----	--- ท์

บรรทัดที่ ๓๐๗

----	- ี่ --	----	- ใ้ --	----	--- มา	----	----
--- ท์	- ท์ --	----	- ฝ# - ฝ#	----	--- ท์	--- ด้	----

บรรทัดที่ ๓๐๘

- ็็น --	----	- ็ื่อน --	----	----	----	----	----
- ฝ# --	- ด้# --	- ด้ --	----	----	--- ด้#	- ฝ# --	--- ฝ#

บรรทัดที่ ๓๐๙

----	- ็อง --	----	----	----	----	--- (ื่อ)	- ท์ --
- ฝ --	- ฝ --	- ฝ# - ฐ	- ฐ# - ฐ	----	--- ด้	--- ด้#	- ท์ - ้ม

ปรรทัดที่ ๓๑๐

--- กลาง	-----	- เดือน --	ไ้ทั้ง ---	-----	- ที่ --	-- ป่า -	-----
--- ฟ้#	-----	- ฟ้ - ฐึ	ร้ -- ทั	--- ล้#	- ทั - ม้	-- ฟ้#ฟ้	-----

ปรรทัดที่ ๓๑๑

--- รั้น	-----	-----	-----	--- (ฮึ	-----	- ฮึอ --	-----
- ฟ้# - ฟ้	-----	- ฐึ --	-----	- ฐึ - ฐึ	-----	- ร้ - ร้	- ทั --

ปรรทัดที่ ๓๑๒

--- ยาง	-----	-----	-----	-----	-----	-----	--- (ฮึอ)
- ด้ - ทั	-----	-----	-----	-----	--- ทั	--- ทั	--- ฟ้#/๓๓

ปรรทัดที่ ๓๑๓

-----	--- ฟิม	--- พา	--- นาก	-----	--- (นะ)	--- ้นอง	-----
-----	--- ล้#	- ทั - ล้	ล้ -- ฟ้#	-----	--- ฟ้	ทั -- ฟ้	--- ฐึ

ปรรทัดที่ ๓๑๔

-----	--- ฮึ	- ฮึอ - ฟิ	-----	- ราบ --	-----	-----	-----
-----	--- ทั	- ร้ - ม้	--- ม้	- ร้ --	-----	- ทั --	--- ล้#

ปรรทัดที่ ๓๑๕

- วอน --	-----	-----	- นะ --	- หาก --	-----	-----	-----
- ทั - ทั	-----	- ด้ - ด้	- ทั - ทั	- ล้# --	-----	-----	-----

ปรรทัดที่ ๓๑๖

--- ฮา	-----	-----	-----	- ฮึอ --	-----	-----	-----
--- ด้	-----	-----	-----	- ฟ้ --	-----	-----	--- ฟ้

ปรรทัดที่ ๓๑๗

-----	-----	- ่ออ --	-----	- ่ออ - ฮึอ	-----	- ฮึอ --	--- ่ออ
-----	- ฟ้ --	- ม้ --	-----	- ฐึ - ฟ้	-----	- ล้# --	- ล้ - ฟ้#

ปรรทัดที่ ๓๑๘

-----	--- ฮึ	--- ปุ่น	--- เว	-----	- ท - นา	-----	- ฮ้า --
- ฟ้ - ฐึ	--- ฐึ	--- ฟ้#	- ฟ้ - ล้#	--- ทั	- ด้# - ล้	--- ฟ้	- ทั - ทั

ปรรทัดที่ ๓๑๙

-----	- อ่าม --	-----	--- ป้	--- ใจ้	--- ้นอย	-- ฮึอฮึม	-----
- ทั --	- ล้ ล้# -	- ล้ --	--- ฟ้#	- ฟ้ - ล้	--- ร้	--- ทั	-----

ปรกติที่ ๓๒๐

----	- เอา --	- ระ --	- หน --	- ลูก --	----	----	- เออ --
--- ทำ	ลั# ดั --	- ทำ --	- ฟั# --	- ลั# - ทำ	--- ฟั#	----	- ทำ --

ปรกติที่ ๓๒๑

- น้อย --	----	----	- อ้อ - แล้ว	----	- ค่อย --	----	- ปั้น - นา
ฟั ฟั --	----	- ลั --	- ลั - ฟั#	- ลั# --	- ทำ --	- มั --	- ฟั ฟั ฟั#

ปรกติที่ ๓๒๒

----	--- ทิว	----	----	----	----	- นัว - คุ	--- คุ
- ทำ --	--- มั	----	- ฟั# --	----	----	- ลั - ดั#	--- ทำ

ปรกติที่ ๓๒๓

--- มา	----	----	----	----	----	----	----
--- ทำ	----	----	--- ทำ	----	----	----	--- ทำ

ปรกติที่ ๓๒๔

--- อ้อ		----	--- ระ	----	--- เมือง	--- เออ	--- ก (ะ)
--- ฟั#/๓๔		----	--- ดั#	- รั ทำ --	- ลั# - ทำ	--- ลั	--- ฟั#

ปรกติที่ ๓๒๕

----	----	- บิล - ล	--- พัส	- (เออ) --	--- ไตรก	----	-- มอง -
--- ลั#	- ทำ - ดั	- ดั - ทำ	--- ดั#	- ลั# --	--- ฟั#	- ฟั --	-- ฟั# ฟั

ปรกติที่ ๓๒๖

----	--- เงา	----	----	----	----	----	--- โอ
- ฟั# - ฟั	--- ลั#	--- ทำ	--- ทำ	----	----	----	--- มั

ปรกติที่ ๓๒๗

--- ใ	----	----	----	----	- ใะ - พระ	----	- ส - รั
--- ฟั#	----	- ฐั --	- ฟั --	- ฐั --	- ลั# - ลั#	ทำ ลั --	- ทำ - ฟั#

ปรกติที่ ๓๒๘

- ปิง --	--- เป้า	--- หนี	--- ไป	--- เสีย	----	-- จาก -	----
- ลั# - ทำ	--- ลั	ลั ทำ - ฟั	--- ลั#	- ทำ - ฟั#	----	- ลั ฟั ฟั	--- ฟั#

ปรกติที่ ๓๒๙

--- ห้อย	----	--- อ้อ	----	--- อ้อ	----	----	- ไป --
--- รั	- รั --	- ทำ - ดั	----	--- ลั#	----	---- /๓๕	- ลั - ทำ

ปรกติที่ ๓๓๐

----	- ทรง --	--- ผ	- นวช --	- พระ --	--- เนตร	----	--- (นะ)
--- ลั#	- ทิ - ล	--- ตั	- พ็# --	- ชั ตั -	- ทิ - พ็#	--- พ็	--- ตั

ปรกติที่ ๓๓๑

--- น้อม	----	----	----	----	--- อ็	--- ที่	--- ผัง
ตั -- พ็	พ็ -- ชั	- พ็# --	----	----	- ลั - ลั#	--- ตั	- พ็# - พ็#

ปรกติที่ ๓๓๒

--- น้ำ	----	----	----	----	--- อ็	----	- อ็ --
พ็ พ็ - ลั	- ล ตั -	- ตั --	----	- ตั --	--- ลั#	----	- พ็# --

ปรกติที่ ๓๓๓

----	----	- อะ --	--- โน	--- โอ	----	----	----
- ชั --	---- /๓๖	- พ็# - พ็	--- ลั#	--- ตั	----	----	----

ปรกติที่ ๓๓๔

--- โอ	- โอ --	--- อ็	----	----	- อ็ะ --	--- โอ	--- โอ
--- ลั#	- ตั --	- รุ# - พ็	----	- พ็# --	- ทิ - ชั	--- พ็	--- ชั

ปรกติที่ ๓๓๕

----	----	----	----	--- โอ	----	- โอ --	--- อ็ะ
----	- ชั - ชั	- ชั --	----	- พ็ - มั	----	- ชั ชั ชั	--- ชั

ปรกติที่ ๓๓๖

- โอ --	- โอ --	- มา --	- แล --	----	--- หนา	----	----
- รุ --	- ทิ --	- ลั# --	- ทิ --	- ลั --	--- ลั#	- ทิ --	----

ปรกติที่ ๓๓๗

----	----	----	----		----	----	----
----	----	----	- ทิ - ชั /๓๗		----	----	----

ปรกติที่ ๓๓๘

----	----	----	----	-- น -	- โม่ --	----	----
----	----	----	----	-- ทิ -	- ทิ --	- ทิ --	----

ปรกติที่ ๓๓๙

----	----	--- โอ	- ตสุ --	- ส --	- ภา - ค	--- ว	--- โต
----	----	--- ลั#	- ทิ - ทิ	- ท --	- รุ ลั# ทิ	--- ทิ	- ทิ - ลั#

ปรกติที่ ๓๔๐

--- อ	- ร --	- ห --	----	--- ไต	----	----	----
--- ทิ	- ทิ - ลั	- ทิ - ทิ	----	--- ตั	----	- มั --	----

ปรกติที่ ๓๔๑

----	----	----	----	- สมุ --	- มา --	--- สมุ	--- พุท
- ฐั --	----	- ฐั --	- ฬั - มั	- ลั - ลั#	- ทิ --	- ทิ - ลั	- ลั - ทิ

ปรกติที่ ๓๔๒

--- ฐุ	--- ฐั	----	----	----	----	----	----
--- ทิ	- ทิ - ลั#	- ทิ - ทิ	----	----	----	----	----

ปรกติที่ ๓๔๓

อิม ---		----	----	----	- ยั --	----	----
หิ# ---/๓๔		----	----	----	- ลั# - ทิ	----	- ทิ --

ปรกติที่ ๓๔๔

----	--- อี	--- ป	--- น	----	-- รญ -	- ญา --	- ม - หา
----	--- ทิ	--- ทิ	- ทิ - ทิ	--- ลั	-- ทิ -	- ทิ --	- ลั# - ทิ

ปรกติที่ ๓๔๕

--- ป	--- ฐุ	- วิ - อ	- นุ - นา	- เท - ตวา	--- พุราหุ	----	- ญุ - ฐ
--- ฬั#	--- ฐั#	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	- ลั# - ทิ	--- ลั	- ทิ - มั

ปรกติที่ ๓๔๖

----	- ปิ - ย	--- ปุตุ	- เต --	--- ฐุ	- ทิน --	- เน --	----
----	- ทิ - ตั	- ลั - ตั	- ลั# --	--- ตั	- ลั# - ลั	- ตั --	--- ตั

ปรกติที่ ๓๔๗

----	----	----	----		----	- ฐุ --	--- ยา
----	----	----	----/๓๔		----	- ลั# --	- ทิ - ทิ

ปรกติที่ ๓๔๘

-- ว -	--- พุหุ	--- โล	--- กา	--- เอ	- ก --	- โก - ลา	--- ห
-- ตั# ลั	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	--- ลั#	--- ทิ	- ท --	- ล - ทิ	--- ทิ

ปรกติที่ ๓๔๙

- ลั --	- ชา --	- ตั - อ	--- โห	----	----	----	- ลี --
- ทิ --	- ทิ --	- ลั - ทิ	--- ทิ	----	----	----	- มั - ฬิ

ปรรท๑ที่ ๓๕๐

----	----	----	--- ล้ำ	----	- อ้อ - ดับ	- ธรรม --	- (มะ) - เท
--- ฐ	--- ฐ	--- ฐ	- ฐ - ฬ	- ฬ# --	- ล้ม - ต	- ทำ ทำ ทำ	- ล้ม - ทำ

ปรรท๑ที่ ๓๕๑

--- ศ(ะ)	- นา ฮี	--- อ้อ	----	- มา --	----	----	----
--- ล้ม#	- ล้ม - ต	--- ท	----	- ทำ --	- ทำ --	----	----

ปรรท๑ที่ ๓๕๒

----	----		----	- เถิง --	- เถิง --	บ้าง -- เท	--- กัน
----	- ทำ -- /๔๐		----	- ล้ม --	- ทำ --	ทำ -- ทำ	- ทำ - ล้ม#

ปรรท๑ที่ ๓๕๓

--- ถ้วน	--- กะ	--- กัน	-- พระพุท	- ฐ - เจ้า	--- หาก	--- เท	-- ศ นา
- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ฬ# ฬ#	- ทำ - ทำ	--- ล้ม#	--- ทำ	-- ต# ล้ม#

ปรรท๑ที่ ๓๕๔

- มา --	--- ส่วน	- ว่า --	- พระ - ยา	----	----	----	--- อ่า
- ทำ - ทำ	--- ล้ม	- ทำ - ล้ม	- ล้ม - ทำ	----	--- ทำ	- ทำ --	--- ฐ#

ปรรท๑ที่ ๓๕๕

--- ฮา	--- อ้อ	----	----	--- ฮี	- สัพ - พญ	- ญ --	- ตัญ --
--- ม	--- ฬ	--- ฬ	--- ฬ	--- ฐ	- ฐ - ล้ม#	- ต --	- ล้ม - ล้ม#

ปรรท๑ที่ ๓๕๖

- ญาณ --	----	----	----	----	--- อ้อ		----
- ทำ --	----	----	----	----	--- ทำ /๔๑		----

ปรรท๑ที่ ๓๕๗

--- อัน	- ประ --	- เสริฐ --	- อัน - โท	--- ธิ	- สัตว์ --	- เจ้า --	- ตน - ล้ำ
--- ล้ม#	- ทำ --	- ล้ม --	- ทำ - ทำ	--- ล้ม#	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ - ม

ปรรท๑ที่ ๓๕๘

--- เดีน	- ห่าง - ผ่าน	--- ฐ	- นา --	- เหง้า --	- ดั่ง - อัน	--- ปี	- ยะ --
- ล้ม - ทำ	- ล้ม# - ล้ม	--- ทำ	- ทำ --	- ฐ --	- ล้ม - ทำ	- ทำ - ทำ	- ฐ# --

ปรรท๑ที่ ๓๕๙

- ญ --	- แก่ --	- สุ - ตี	- เน --	- สุ --	- ใน - เมื่อ	- พระ - ยา	--- เวส
- ต - ต	- ล้ม# --	- ต - ล้ม	- ทำ - ทำ	- ฬ# --	- ม - ต	ล้ม# ทำ - ทำ	--- ต#

ปรกติที่ ๓๖๐

--- สิ้น	--- ตรา	- ตน --	- ผ่าน --	- แฝว --	----	----	----
- ลั# - ลั	-- ตั ตั	ตั ลั --	- ลั --	- ทำ - วั	- ทำ --	----	---- /๔๒

ปรกติที่ ๓๖๑

	----	----	----	----	----	----	----
	----	----	----	----	----	----	----

ปรกติที่ ๓๖๒

- หาก-พระ	--- สัตย์	- หือ --	- ลูก - แก้ว	--- เป็น	- ทาน --	- แล - มี	--- ดั่ง
- ลั - ทำ	--- ลั#	- ทำ --	- ลั - ทำ	--- ลั#	- ตั --	- ลั - ตั	--- ลั

ปรกติที่ ๓๖๓

- นั --	- ม - หา	--- ป	--- ฐ	- วั --	- อัน --	- ว่า - แผ่น	- พ --
- ทำ --	- ลั# - ทำ	--- ฬ	--- วั#	- ทำ --	- ทำ --	- ลั# ลั ลั	- ทำ - ลั#

ปรกติที่ ๓๖๔

- สุ - ฐา	--- อัน	- หนา --	- ส่า - ฐ	- ยาย --	- ว่า - ได้		----
- ตั - ทำ	--- ตั	- ลั --	- ลั - ทำ	- ลั# --	- ลั#-ทำ /๔๓		----

ปรกติที่ ๓๖๕

----	----	----	----	----	----	----	--- สอ
----	----	----	----	----	----	----	--- ลั

ปรกติที่ ๓๖๖

--- แสน	- ลี - หมื่น	- โย --	--- ฐ	- นะ --	- ค - ณ	- นา --	- ฐน --
- ลั - ลั#	- ลั - ลั	- ทำ --	- ทำ - ทำ	- ตั - ลั#	- ทำ - ลั	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ

ปรกติที่ ๓๖๗

- นำ - แทน	- ทั้ว - กั	-- ความ	-- ฐ โลก	----	- ไหว --	- วั -- โกง	--- ไป
- ทำ - ทำ	- ลั# - ทำ	--- ทำ	- ลั --	- ลั# --	- ทำ --	- ลั - ทำ	- ทำ - ทำ

ปรกติที่ ๓๖๘

- มา - เอ	--- ฐ่า	- โก - ลา	--- ห	--- ลา	----	----	----
- ทำ - ทำ	--- ฬ	- ลั - ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ทำ	----

ปรกติที่ ๓๖๙

----	----	- ฐี --	--- กั	----	- เกิด --	- เป็น --	- โก --
- ทำ --	- ทำ --	- วั -- /๔๔	--- #ตั	- #ลั --	- ลั - ลั	- ลั - ลั#	- ลั --

ปรกติที่ ๓๗๐

- ลา --	----	----	----	----	- หน - ไอ	- ใ้ --	- ใ้ะ - ไอ
- ท้ --	----	----	--- ท้	----	- ฐ - ม้	- ฝ --	- ด้ - ฐ

ปรกติที่ ๓๗๑

อื่อ - -	----	- อื่อ - เออ	--- ณะ	- หล้า --	- ต่อ - เจ้า	--- ถึง	--- พรหมะ
ฝ - ฝ	----	- ม้ - ฐ	- ด้ - #ฐ	- ด้ - ด้#	- ด้ - ท้	--- ด้	ด้ ด้ - ท้

ปรกติที่ ๓๗๒

--- โลก	----	----	----	----	----	----	----
--- ด้	- ฐ - ท้	----	----	----	----	-- ฝ -	----

ปรกติที่ ๓๗๓

----	--- จา	--- ั้ง	----	- อ - ไอ	--- ลี	--- ก็	- เกิด - มี
----	--- ฝ#	--- ฝ	- ด้# --	- ท้ - ท้	--- ฝ	--- ฐ#	- ด้# - ด้

ปรกติที่ ๓๗๔

--- ป	- ฐ - ฐ	----	----	----	-- วะ -	- ไหว --	----
--- ด้	- ด้ - ท้	--- ท้	----	----	----	- ม้ --	- ฐ - ฐ

ปรกติที่ ๓๗๕

----	----	----	- ื่อ - วะ	--- วาด	----	----	- ด้วย - ัน
----	- ฐ --	- ด้ --	- ด้# - ด้#	--- ด้	- ฐ - ด้	----	- ท้ --

ปรกติที่ ๓๗๖

--- ื่อ	--- อื่อ		----	----	----	----	----
--- ฐ	- ฐ - ท้ / ๔๕		----	----	----	----	----

ปรกติที่ ๓๗๗

----	----	- ฎก --	- ฐัก --	- ัก ค -	- ราช - เป็น	- ทาน --	--- แก่
----	----	- ด้# - ท้	- ท้ --	- ท้ ด้ ท้	- ด้# - ด้	- ท้ --	--- ด้#

ปรกติที่ ๓๗๘

- พรหมณา --	----	----	----	----	--- จารย์	----	----
- ท้ --	- ด้ - ท้	----	----	----	--- ม้	--- ฝ	--- ด้

ปรกติที่ ๓๗๙

----	----	----	----	----	----	----	--- ฐ
- ฐ - ฝ	----	----	--- ฝ#	- ฝ --	- ม้ - ด้	--- ท้	--- ฐ

ปรรทัดที่ ๓๘๐

- เฒ่า --	- อ้น - ฆ่ม	--- (ม๖)	--- เท้า	-----	-----	-----	--- ฐ
- ลี่ --	- ทิ - ลี่	--- ทิ	--- ต ^๑ #	- ทิ --	-----	-----	--- ฐ ^๑

ปรรทัดที่ ๓๘๑

- ฐ --	--- ฐ	-----	--- ฐ ^๑		-----	-----	-----
- ทิ --	--- ลี่	-----	--- ฟิ#/๔๖		-----	-----	-----

ปรรทัดที่ ๓๘๒

- ฐ --	--- ฐ	-----	--- ฐ ^๑	-----	-----	-----	-----
- ทิ --	--- ลี่	-----	--- ฟิ#	-----	-----	-----	-----

ปรรทัดที่ ๓๘๓

-----	-----	--- เข้า	-----	-----	--- (ว๖)	-----	- มา --
-----	-----	--- ลี่#	- ทิ - ทิ	--- ทิ	--- ทิ	- ฐ ^๑ --	- ฟิ --

ปรรทัดที่ ๓๘๔

--- อ้า	--- อ่า	--- ขอ	--- ออ	-----	โอ ---	-----	-----
--- ฐ ^๑	--- ฟิ	--- ลี่	--- ทิ	-----	-----	-----	-----

ปรรทัดที่ ๓๘๕

--- โอ	--- โอ	- โอ --	- ฮื่อ - โอ	--- โอ	--- โอ	-----	- หนี --
--- ฐ ^๑ #	--- ม ^๑	- ฟิ# - ลี่	- ลี่# - ฟิ	- ฟิ - ม ^๑	- ม ^๑ - ฐ ^๑	-----	- ฟิ - ลี่#

ปรรทัดที่ ๓๘๖

-----	- น๖ - แล	-----	-----	- ภาฑู --	- ๗ ต หนี	-----	- ท ยา -
--- ทิ	- ทิ - ฐ ^๑	ต ^๑ -- ทิ	--- ทิ	- ฐ ^๑ --	- ลี่ ลี่# ทิ	--- ทิ	- ลี่ ทิ ทิ

ปรรทัดที่ ๓๘๗

-----	-----	-----	-----	-----	- ฐ ^๑ --		-- หนี -
-----	--- ทิ	--- ทิ	--- ต ^๑	- ทิ --	- ฟิ# -- /๔๗		-- ลี่ ลี่#

ปรรทัดที่ ๓๘๘

- ม --	- วนุ - ต	- วา - ลี่	-----	- โน - เท	--- ว	- ตา - โย	--- เต
- ทิ --	- ทิ - ฐ ^๑	- ลี่ - ทิ	- ทิ --	- ทิ - ฟิ#	--- ม ^๑	- ลี่# - ทิ	--- ทิ

ปรรทัดที่ ๓๘๙

--- ลี่	- พุราหุ ม	--- โณ	--- หนี	- ย - มา	--- นา	- หนี --	- ต ^๑ --
--- ลี่	- ทิ ทิ ฐ ^๑ #	- ลี่ - ทิ	--- ทิ	- ลี่# - ทิ	-- ทิ ทิ	- ทิ --	- ลี่ - ลี่

ปรกติที่ ๓๙๐

- ธุ - ตุวา	- ม - นุต	- ยี่ --	--- อ	--- ธุ	----	----	----
- ทั - ลั#	- มั - ทั	- ทั --	- ทั - ทั	--- มั	--- ฬ	- ทั --	- ลั - ลั

ปรกติที่ ๓๙๑

- ส่วน - ว่า	- เท --	- ว - ดา	--- ทั	- หลาย --	----	----	----
- ลั - ทั	- ลั# - ทั	- ลั - ทั	--- ทั	- ทั --	----	----	----

ปรกติที่ ๓๙๒

----	--- ฮี		----	- มวล --	--- หมู	--- ถ้วน	----
----	--- ตั#/๔๘		----	- ฬ# - ลั#	- ทั - ลั	--- มั	- ทั --

ปรกติที่ ๓๙๓

- หน้า - อยู่	- หิมพานต์ -	----	- ธุ --	- ตุวา --	ได้ -- ยิน	--- เสียง	--- ่อ
- ทั - ลั#	- ลั --	- ทั - ทั	- ทั - ทั	- ลั# --	ลั -- ลั	- ทั - ฬ	- ทั - ลั#

ปรกติที่ ๓๙๔

--- สาน	----	----	----	----	--- ่อ	- เอบ- แหบ	--- ู้
--- มั	--- ฬ	----	- ฬ - ทั	----	--- ลั	- ฬ# - ลั#	--- ทั

ปรกติที่ ๓๙๕

- แห่ง --	- แก่น- แก้ว	- ู้ --	- สอง --	--- ส	- ู้ - ัน	- พราหมณ์ --	----
- ลั# --	- ทั - ทั	- ฬ --	- ลั - ลั#	--- ทั	- ลั - ทั	- ทั --	----

ปรกติที่ ๓๙๖

----	--- (ฮี)		----	----	----	--- ุบ	--- ดี
----	--- ู้/๔๙		----	----	----	--- ทั	- ทั - ลั#

ปรกติที่ ๓๙๗

--- จั	----	- กว-พราหมณ์	--- ฒ่า	- ต่า --	- แล้ว - จั	ไพ - - เทว	--- ดา
--- ทั	- ลั --	- ทั - ทั	--- ลั#	- ทั --	- ลั - ทั	--- มั	- ู้ - ทั

ปรกติที่ ๓๙๘

--- มี	- หัว --	- ใจ - บัน	- ดาล - ึ่ง	--- แตก	--- ลัน	--- หลาก	- แลก --
--- ทั	- ลั# --	- ลั - ลั	- ทั - ทั	- ทั - ทั	- ลั# - มั	--- ลั	ลั# ทั --

ปรกติที่ ๓๙๙

- กัง - วล	--- เกิด	- เป็น - โก	ลา - หล	--- มี	- มาก --	----	----
- ลั# - ทั	--- ลั	- ลั - ลั	ทั - ลั#	- ทั - ทั	- ทั --	----	- ทั --

บรรทัดที่ ๔๐๐

----	--- อ่า		--- แก่	- วัน --	- ดา - จิ่ง	- ออก - พราก	- จาก --
----	--- ฟ# /๕๐		--- ลั#	- ทิ --	- ทิ - ทิ	- ลั - ลั	ลั ลั --

บรรทัดที่ ๔๐๑

- กั้น - ว่า	--- ดั่ง	--- นี้	--- อี	- ติ - ว่า	- นาง - ราช	----	- มัท --
- ทิ - ทิ	--- ทิ	--- ฟิ	--- ลั#	- ทิ - ลั	- ทิ - ทิ	--- ลั	- ลั# --

บรรทัดที่ ๔๐๒

- ทิ --	----	- เอก --	- ตน --	----	----	----	--- (นะ)
- ทิ --	- ทิ --	- ทิ --	- รั# --	--- ฟิ	- ลั --	----	- ฟิ - ลั#

บรรทัดที่ ๔๐๓

- หมุ่ม - หน้า	----	--- เสด็จ	----	- เข้า - มา	----	----	----
- ลั ลั# ทิ	--- มั	ริ ทิ - ลั	- ทิ --	- ทิ - ทิ	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๐๔

--- อี		----	--- ลู	- ศา - ลา	--- เมื่อ	--- ย้ง	- วัน --
--- รั /๕๑		----	--- ลั	- ลั# - ทิ	- ทิ - ตั	- ทิ - ทิ	- ทิ --

บรรทัดที่ ๔๐๕

- ดั่ง - อัน	-- หลอน	--- ปี่	- หัน - สอง	--- ส	- ริ - ลู	--- พรรณ	--- นะ
- ลั# - ทิ	--- ลั	- ทิ - ทิ	- ลั ลั ลั#	- ลั - ทิ	- ลั - ทิ	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ

บรรทัดที่ ๔๐๖

--- ฟิ	-- นอง -	----	----	----	- อี --	- ใน - แห่ง	- ห้อง --
--- ท	-- ฟิ ฟิ	--- ชั	----	----	- ลั --	- ทิ - ลั	- ทิ --

บรรทัดที่ ๔๐๗

- สา --	- ลา --	--- นาง	- พระ - ยา	--- ก็	--- จัก	- ได้ --	----
- ทิ ทิ -	- มั --	- ฟิ - ชั	- ลั - ทิ	--- ลั#	--- ทิ	- ทิ --	----

บรรทัดที่ ๔๐๘

----	----	----	--- อีม		----	----	- ถาม - หา
- ทิ --	----	----	--- ทิ /๕๒		----	----	- ลั - ลั#

บรรทัดที่ ๔๐๙

--- ลูก	--- เต้า	- คัน --	- นาง - รั	- ว่า --	- พระ - หือ	--- ลูก	- เต้า --
--- ทิ	- ลั - ทิ	- ทิ --	- ทิ - มั	- ลั# - ลั	- ทิ - ทิ	--- ลั	- ทิ --

บรรทัดที่ ๔๑๐

-เป็น -ทาน	--- นาง	- ก็ --	- จัก - แล่น	--- ไพอ	- ตาม --	- รอย - ตีน	- อัน --
- ลั# - ทิ	--- ทิ	- ต - ลั	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	- ลั# --	- ท - ล	- ต - ต#

บรรทัดที่ ๔๑๑

-ใหญ่- อัน	- น้อย --	----	- อ้อ - กระ	--- คุ้ย	----	----	--- อ้อ
- ลั# - ทิ	- ม - ต -	- ทิ --	- ทิ - ทิ	--- ม	--- ฟิ	- ฟิ - ลั	--- ลั#

บรรทัดที่ ๔๑๒

--- แล่น	--- ไป	- หา - นาง	--- พระ	- ยา --	----	----	----
--- ทิ	- ทิ - ดิ	- ลั - ทิ	--- ลั#	- ทิ - ทิ	--- ทิ	----	--- ทิ

บรรทัดที่ ๔๑๓

----	- ฮี --		- ก็ - จัก	--- ได้	- ลั --	- ปาก - ส	--- เหวย
----	- รั -- /๕๓		- ลั - ทิ	- ทิ - ทิ	- ทิ --	- ลั# - ต	--- ลั#

บรรทัดที่ ๔๑๔

-ทุกซ์- ยาก	----	- เหลือ - ใจ	- ชะ --	- แล --	เท -- ว	- ดา --	- ทัง - หลาย
- ทิ - ม	--- ลั	- ลั - ลั	- ทิ --	- ทิ - ทิ	ชั -- ลั#	- ทิ --	- ทิ - ลั

บรรทัดที่ ๔๑๕

- จาก --	- กัน - ฉัน	-- หนี -	- แล้ว - จึ่ง	--- บัง	- คับ - เท	--- ว	- บุตร --
- ลั# --	- ทิ - ทิ	-- รั# ทิ	- ทิ - ลั	- ทิ - ท	ท ท - ท	ต - - ลั#	- ทิ - ทิ

บรรทัดที่ ๔๑๖

- สาม --	- ตน --	----	----	----	----	----	- ฮี --
- ลั# - ลั	- ทิ --	- ทิ --	--- ทิ	----	----	----	- รั# -- /๕๔

บรรทัดที่ ๔๑๗

	----	--- วิ	--- เศษ	--- ว่า	- สู - ใจ	----	- โอ --
	----	--- ต	- ทิ - ลั#	--- ทิ	- ลั - ทิ	----	- ทิ --

บรรทัดที่ ๔๑๘

----	- ทัง - หลาย	----	----	----	----	- อี - จง	----
----	- ทิ - ม	--- ชั	- ฟิ# --	----	--- ชั	ฟิ ม - รั	ทิ ลั# --

บรรทัดที่ ๔๑๙

- ไพอ --	- เน - ร	- มิติ --	- เพส - เปน	- เนื่อ - เนตร	----	- สาม --	- ฮี - ตั
- ทิ --	- ทิ - ลั#	- รั ต ทิ	- ทิ ลั ลั#	ลั ม ม ลั	--- ลั	- ลั - ลั	- ทิ - ทิ

บรรทัดที่ ๔๒๐

----	----	----	--- ฮี	----	----	- อัน - มี	- รูป - -
----	--- ทิ	----	--- ฐ /๕๕	----	----	- ลั# - ทิ	ทิ ทิ - -

บรรทัดที่ ๔๒๑

- เฝิง - -	- กฉิว - เกริง	--- ขาบ	- เยียะ - -	- เปน - ตั้ง	--- จัก	- เป็น - -	คั้น - คาบ
- ทิ - -	- ลั ลั# ทิ	--- ลั	- ทิ - ลั	- ลั# - ทิ	--- ทิ	ทิ ทิ - ทิ	ฐ# - ลั#

บรรทัดที่ ๔๒๒

----	- แท้ - ดี	----	----	----	----	- หลี - ฮี	- ฮี - -
- ลั - ลั	- ลั - ตั	----	--- ตั	----	--- ตั	- มั - ฬิ	- ฐ# - ฐิ

บรรทัดที่ ๔๒๓

----	----	- ฮี - ฮี	- ฮี - ตน	--- ึ่ง	--- เปน	- ตั้ง - ราช	--- (ชะ)
----	- ฐิ - -	- ลั - ฐิ	- ฬิ - ลั#	- ลั - ทิ	- ลั - ลั	- ทิ - ทิ	--- ฬิ

บรรทัดที่ ๔๒๔

- สี่ - -	- มี - -	- อ้า - นาจ	----	----	----	----	----
- ลั# - -	- ทิ - -	- ทิ - ทิ	--- ทิ	- ทิ - -	----	----	- ทิ - - /๕๖

บรรทัดที่ ๔๒๕

	--- ตน	- ึ่ง - -	- เปน - ตั้ง	- เสือ - -	- โคร่ง - อ่าง	--- อาจ	- เอา - -
	- ลั - ลั	- ทิ - -	- ลั# ทิ ทิ	- ลั# - -	- ตั - ลั	- ทิ - ลั	- ทิ - -

บรรทัดที่ ๔๒๖

- คน - ตน	- ึ่ง - -	ฮือ เปน - ตั้ง	--- เสือ	- เหลือง - -	- ยล - -	--- ไพร	- พาบ - ตัว
- ทิ - ทิ	- ฐิ - -	ลั ลั# - ทิ	ทิ - - ลั	- ลั# - -	ทิ ทิ - ทิ	--- ลั	- ลั - ลั

บรรทัดที่ ๔๒๗

- กิ - หยาบ	--- เลอ	- เริง - -	----	- ไพ - -	-- นอน -	- เนือง - -	- ฮี - เอื่อง
- ทิ - ลั#	--- ทิ	- ทิ - -	--- ทิ	- ทิ - ทิ	-- ฬิ ฬิ	- ฬิ# - ฐิ	- ลั - ฐิ

บรรทัดที่ ๔๒๘

----	----	--- ฮือ	--- ไหว	- ขว้าง - -	--- ทัด	- ทิ - ฮี	--- ฮี
----	--- ฐิ	--- ฬิ#	- ฬิ - ลั#	- ทิ - -	- ทิ - ทิ	- มั - ลั	--- ทิ

บรรทัดที่ ๔๒๙

- ฟ่าง - -	----	----	----	----	----	----	----
- มั - ตั	- ทิ - -	--- ทิ /๕๗	----	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๓๐

----	-นาง -ท้าว	---ราช	---มัท	--ที่ -	-จัก - ดัน	---เก	-เว - เทียว
----	-ทำ - รั	-ทำ - ลั#	-ทำ - ลั#	-ลั ทำ -	-ทำ - ทำ	---ทำ	-ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๔๓๑

---ห้อง	---อย่า	-หือ -นาง	-ท้าว --	---ชื่อ	-ล่อง --	-เทียว -มา	-เดอะ - เด
---ลั#	---ลั	-ทำ - ทำ	-ฟ --	-ชั - ลั#	-ลั --	-ทำ - ทำ	-ท --

บรรทัดที่ ๔๓๒

----	-เดอะ --	-มา - เด	-ภิก - ชุ	---สวน	-ว่า -นาง	---ราช	----
----	-ทำ --	-ลั# - ทำ	-ทำ - ลั#	---ลั	-ทำ - ทำ	---ทำ	-ฟ - ฟ

บรรทัดที่ ๔๓๓

- มัท - ที่	-รา --	-ชี่ - นี	-ตน --	-ผ่าน -เผ่า	---ย่อน	----	----
- มั ลั# ทำ	-ลั --	-ทำ - ทำ	-ล --	-ลั# - ทำ	---ทำ	----	----

บรรทัดที่ ๔๓๔

----	----	---ขอ	-ขอน --	---นาง	-ก็ --	---ค	-- ینگ -
----	---ทำ	---ลั	-ฟ# -- /๕๘	---ทำ	-ทำ - ลั	---ทำ	-- ทำ ทำ

บรรทัดที่ ๔๓๕

- ล้วน --	---ความ	-ฝัน --	-บุญ --	-อัศ - (๘๖)	-จรรย์ เป็น	---โทษ	-ฝัน -ร้าย
-ด - ลั#	---ทำ	-ลั --	-ลั ลั ลั	-ทำ - ฟ#	-ลั - ลั#	ลั -- ด	ลั ลั - ทำ

บรรทัดที่ ๔๓๖

---โสด	---ดี	-หลี --	-ควร - คู	-ราช --	----	-มัท - ที่	-หา --
ม -- ลั#	-ลั - ทำ	-ลั --	-ทำ - ทำ	-ทำ --	-ชั --	-ฟ - ทำ	-ลั# --

บรรทัดที่ ๔๓๗

-หือ - ใต้	-ยัง --	-ลูก - ไม้	-และ - หัว	-- มัน -	----	----	----
-ทำ - ทำ	-ทำ --	-ลั# - ม	-ทำ - ลั	-ลั# ทำ ทำ	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๓๘

----	---ชี่	----	-ค --	-จัก - ครัน	---เมื่อ	-สู่ --	---ใน
---ทำ	---รั /๕๙	----	-ลั - ทำ	-ทำ - ทำ	---ทำ	-ด --	-ลั# - ด

บรรทัดที่ ๔๓๙

---แก้ว	- ญ --	-ศา - ลา	---วีด	----	---มา	---ค	---กำ
---ด	-ลั# --	-ด - ฟ	-ชั - ม	-ลั# --	---ทำ	---รั	ด ทำ - ลั

ปรรทัดที่ ๔๔๐

-พัว- หนา	--- นาง	--- พระ	- ยา - มี	--- ตน	- อัน --	- สัน - ร้อน	-- ร้าย -
ทำ ลั - ทำ	--- ทำ	--- ลั#	- ทำ - ทำ	- ทำ - ลั#	- ตั - ตั	- ลั - มั	-- ทำ ทำ

ปรรทัดที่ ๔๔๑

- ปั้น --	- ไพ - มา	----	----	----	----	- ฮี --	
- ลั# ลั -	- ทำ - ทำ	----	----	--- ทำ	----	- รั# -- /๖๐	

ปรรทัดที่ ๔๔๒

--- เข็ด	- น้ำ - ตา	--- เสีย	- จะ --	- ใจ - นาน	----	--- ละ	--- ฮ่อง
--- ทำ	- ทำ - ลั#	--- ลั	- ทำ --	- ทำ - ลั	ทำ -- ทำ	--- ทำ	--- ฟั

ปรรทัดที่ ๔๔๓

----	----	----	--- ฮี	- ฮี --	- ร้า - ไข่	----	--- กล่าว
--- ฮั	----	--- ฮั	--- ลั#	- ลั# --	- ลั - ทำ	--- ทำ	--- ลั#

ปรรทัดที่ ๔๔๔

--- คา	- ถา --	- ว่า --	----	----	----	----	----
--- ทำ	- ล --	- ทำ - ตั	--- ตั	----	--- ตั	----	--- ตั

ปรรทัดที่ ๔๔๕

--- ฮี	----	- สัน --	--- ถ	- โต --	- ข - ณิต	- ตี --	- กั - เม
--- ฟั#	----	- ฟั - ทำ	--- ตั	- ลั# --	- ทำ - วั	ลั ทำ - ทำ	- ลั - ทำ

ปรรทัดที่ ๔๔๖

--- ปตุ	- ตี --	- ตั - ตัง	----	----	- เอบ --	- นี --	----
--- ทำ	- ฟั --	- ลั# - ทำ	----	----	- ตั --	- ฟั - ฟั	- ฮั - ฟั

ปรรทัดที่ ๔๔๗

----	----	----	----	----	- ฮี - ฮี	- ฮู - ว่า	----
- ฮั --	--- ฮั	- ฮั --	- ฮั --	----	- ลั# - ลั#	- ตั - ทำ	----

ปรรทัดที่ ๔๔๘

----	----	----	--- อา	- อา --	----	--- อ้าม	
----	--- ทำ	----	--- ลั#	- ฟั - ฟั#	--- ฟั	--- ฟั /๖๑	

ปรรทัดที่ ๔๔๙

----	----	- โย - โย	- โย --	----	----	----	----
----	----	- ฮั - ลั#	- ทำ --	--- ทำ	----	--- ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๔๕๐

- ใ้ --	----	----	--- ใ้	- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	----	----
- ใ้ --	----	----	--- ใ้	- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	----	- ใ้ --

บรรทัดที่ ๔๕๑

----	----	--- ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	--- ใ้	- ใ้ --	--- ใ้
----	----	--- ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	--- ใ้	- ใ้ --	--- ใ้

บรรทัดที่ ๔๕๒

--- ใ้	--- ใ้	ใ้ ใ้ ใ้	- ใ้ - ใ้	----	--- ใ้	--- ใ้	- ใ้ --
--- ใ้	--- ใ้	ใ้ ใ้ ใ้	- ใ้ - ใ้	----	--- ใ้	--- ใ้	- ใ้ --

บรรทัดที่ ๔๕๓

- ใ้ --	ใ้ --	----	----	----	----	----	----
- ใ้ - ใ้	ใ้ --	---	---	---	---	---	----/๖๒

บรรทัดที่ ๔๕๔

--- ใ้	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้	--- ใ้	--- ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	--- ใ้
--- ใ้	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้	--- ใ้	---	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	--- ใ้

บรรทัดที่ ๔๕๕

- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	---	- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	---	- ใ้ --
ใ้ ใ้ ใ้	- ใ้ - ใ้	-- ใ้ ใ้	- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	---	- ใ้ --

บรรทัดที่ ๔๕๖

- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้	---	---
- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	- ใ้ --	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้	---	---

บรรทัดที่ ๔๕๗

----	----	----	----	---	----	----	----
----	----	----	---	---	----	----	----

บรรทัดที่ ๔๕๘

- ใ้ --	--- ใ้	- ใ้ - ใ้	--- ใ้	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้	ตก ---	- ใ้ --
- ใ้ - ใ้	---	- ใ้ - ใ้	---	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้	ใ้ -- ใ้	- ใ้ --

บรรทัดที่ ๔๕๙

- ใ้ - ใ้	----	---	- ใ้ - ใ้	---	---	- ใ้ - ใ้	- ใ้ --
- ใ้ - ใ้	---	---	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้	ใ้ ใ้ ใ้	- ใ้ - ใ้	- ใ้ - ใ้

บรรทัดที่ ๔๖๐

- ตา - ขวา	- ไม้ --	- ฝูง - ไม้	- นา --	- หา --	- ลูก - บ่	- ได้ --	----
- ลั# - ทั	- รั# --	- ลั ลั ทั	ลั ทั - ทั	- ลั# - ทั	- ลั - ลั#	- ตั - รั	- ตั ทั /๖๔

บรรทัดที่ ๔๖๑

----	----	----	----	----	----	ก็ -- ปรา	- ภู --
----	----	----	----	----	----	ทั -- ลั#	- ทั - ทั

บรรทัดที่ ๔๖๒

- เปน - ดั่ง	-- ค้อม ทุ	- ค่า --	- หลวง --	--- หลาย	--- ไม้	----	--- ทั
- ตั - ลั#	-- รั# ลั	- ทั --	- ตั - ลั#	--- ลั	--- ทั	- ตั --	- ทั# - ลั

บรรทัดที่ ๔๖๓

----	----	----	--- อะ	- หลาย --	----	----	----
--- ทั	--- รั	--- ทั	--- ทั	- มั - ทั	- ทั --	----	- ลั - ทั

บรรทัดที่ ๔๖๔

----	----	- ฝูง --	-- ัน ไม้	- ลูก --	--- ก็	- ปรา - ภู	--- เปน
----	- ทั --	- ลั# --	- ทั ทั ทั	ทั มั --	- ลั# - ลั	ลั ลั - ทั	--- ทั

บรรทัดที่ ๔๖๕

- ดั่ง - หา	- ลูก --	- บอ - ได้	----	----	----	----	----
- ลั# - ลั	- ทั - ลั	- ลั - ทั	----	----	----	--- ทั	--- ทั /๖๕

บรรทัดที่ ๔๖๖

----	----	--- ทั	- สะ - หน	- ได้ --	- ก็ - แปร	--- เพส	- วั - เปน
----	----	--- ลั#	- ทั - ลั#	- ทั --	- ลั - ทั	--- ลั	- รั มั ลั#

บรรทัดที่ ๔๖๗

--- ดั่ง	- หน - หนือ	-- ไลย -	- แก่ --	- คุ - นาง	--- ไม้	- หนอ - นาง	--- ราช
- ลั - ทั	- ลั - ลั#	-- ลั ลั	- ลั - ลั#	- ทั - ทั	--- รั	ทั ทั - ทั	--- ทั

บรรทัดที่ ๔๖๘

----	- มั ทั - ทั	- ัน - อัศ	- สะ --	จรรย --	- คุ - หลาก	--- นาง	----
- ทั --	- รั - ทั	- ลั# - ทั	- ทั - ทั	ลั -- ลั	- ทั ตั ลั#	--- ทั	- ทั --

บรรทัดที่ ๔๖๙

----	----	----	----	- ทั --	----	----	- ัจ - ออก
----	----	----	- ทั --	- รั - /๖๖	----	----	- ทั - ลั#

บรรทัดที่ ๔๗๐

- ปาก - ใจ	--- จิต	--- ว่า	- นิ --	- มิตร --	- อัน นี้ -	- นา - แต่	--- ก่อน
- ลี - ลี	- ทำ - ทำ	--- ลี	- ท - ทำ	- วั - ทำ	- ทำ วั ลี	- ทำ - ลี	- ลี - ลี#

บรรทัดที่ ๔๗๑

- ก็ --	- ป้ - ห่อน	- หัน - มา	- ใน - วัน	-----	-----	-----	นี้ ---
ลี้ ตี --	- ลี - ทำ	ลี้ ลี ทำ ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ --	-----	-----	พี -- ซึ

บรรทัดที่ ๔๗๒

-----	-----	- ฮี - ฮี	- พ้อย --	- ฮี --	- หัน - เหลือ	- ตา - มวล	- มาก --
--- ซึ	-----	- ลี - ลี#	- ทำ - ทำ	- ลี# - ลี	- ลี - ลี	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๔๗๓

-----	-----	- อ่า - อ่า	-----	-----	- แล - ดี	- แท้ --	--- ก็
-----	--- ทำ	- ลี - ซึ	-----	----- /๖๗	- ทำ - ลี	- ตี - ลี	--- ลี#

บรรทัดที่ ๔๗๔

- กำ --	- หาย - ไป	--- นิ	- มิตร - อัน	- นี้ --	- ฮี - จัง	- ได้ - แก่	-- คุณาง
- ทำ --	- ลี - ตี	--- ทำ	- มี่ ลี ตี	- มี่ --	- ลี# - ทำ	- ทำ - ลี	-- ทำ ทำ

บรรทัดที่ ๔๗๕

--- หรือ	- ฐึ --	--- ว่า	- จัก - เปน	- ลาง --	- แก่ - ลูก	- เต้า --	- แก่ - ลูก
- ลี - ทำ	- ตี - ลี#	--- ลี	- ทำ - ลี#	- ทำ --	- ลี - ตี	ลี้ ทำ --	- ทำ - วั

บรรทัดที่ ๔๗๖

-----	- ว่า - จัก	- ได้ --	-----	-----	-----	-----	-----
- มี่ - ลี#	- ลี - ทำ	- ทำ --	-----	-----	--- ทำ	--- ทำ	----- /๖๘

บรรทัดที่ ๔๗๗

-----	-----	-----	- แก่ - พระ	- หนึ --	- เกล้า --	- ฝู - คว	--- นี้
-----	-----	-----	- ลี - ทำ	- วั - ลี#	- ทำ --	- ลี - ทำ	--- ลี#

บรรทัดที่ ๔๗๘

- ชา - ต	- ทา --	- จ - ปุญ	-- ณ -	- ฮี --	- ไป - ส	- โก --	- ใน - วัน
- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ทำ - ทำ	- ทำ มี่ วั#	ลี้# ทำ --	- ลี - ทำ	- ลี --	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๔๗๙

- --	--- หนึ	-----	-----	--- ฮี	- ฮี --	--- ก็	- เป็น --
- --	--- มี่	- พี --	- ซึ --	--- ลี	- ลี - ลี#	- ลี - ลี	- ลี - ทำ

บรรทัดที่ ๔๘๐

- วัน --	-----	-----	-----	-----	--- ๕๕	-----	- ๑ --
- ที่ --	--- ที่	-----	-----	-----	--- ๖๙	-----	- ลี# - ที่

บรรทัดที่ ๔๘๑

--- ไป	-- ส ๓	- คีล --	--- เดือน	- พง --	-----	- ๑ --	- ส่า --
--- ลี#	- ล ที่ ที่	- ลี --	--- ที่	- ที่ --	-----	- ที่ --	- ม - ฟ

บรรทัดที่ ๔๘๒

-----	-----	- ๕ - ๕	- ๕ - สอง	- ๓ - แห่ง	--- ห้าง	- ๑ - หา	--- แล
- ๕ --	-----	- ๕ - ๕	- ฟ - ลี	- ที่ - ลี#	--- ที่	- ๕ - ลี	- ๕ - ม

บรรทัดที่ ๔๘๓

- พระ --	-- สุต ธรรม	--- พระ	- แผ่น --	- ๕ - ๓	-----	-----	-----
ลี# ที่ --	- ๕ ที่ ที่	--- ๕	๕ ลี - ลี#	- ลี ล ๕	-----	-----	-----

บรรทัดที่ ๔๘๔

-----	--- ๕	-----	-----	-----	-----	- ๓ --	- ๓ --
-----	--- ม / ๗๐	-----	-----	-----	-----	- ที่ - ที่	- ม - ลี#

บรรทัดที่ ๔๘๕

- พิม - คำ	-- นาง -	- ส - ๑	--- ส	- ๓ --	- มา - ตาม	- คำ --	- นาง - ท้าว
- ที่ - ที่	- ที่ ที่ -	- ลี - ที่	--- ที่	- ที่ --	- ที่ - ที่	- ๕ - ลี	- ที่ - ม

บรรทัดที่ ๔๘๖

-----	- ๕ - ๕	-- ๕ -	- หัน - สอง	- ๕ - ๕	- ๓ --	- ๓ --	- ๓ --
--- ฟ	- ลี# - ที่	- ที่ ๕ -	- ลี ลี ลี#	- ลี - ลี	- ที่ - ๕	- ๕# - ลี	- ๕ - ลี#

บรรทัดที่ ๔๘๗

- ๕ --	- แม่ - ๕	- ๕ - มา	--- ๓	- ๕ --	--- ๕	- ๕ --	- ๕ --
- ๕ - ที่	- ๕ - ที่	- ลี - ที่	--- ๕	๕ ฟ --	- ๕ - ลี#	ลี ที่ --	- ที่ - ที่

บรรทัดที่ ๔๘๘

๓ --	-----	-----	-----	-----	- ๕ --	-----	๕ --
ที่ --	-----	-----	ที่ -- ที่	-----	- ๕# -- / ๗๑	-----	ที่ ที่ --

บรรทัดที่ ๔๘๙

- ๕ - ๕	- หัน - สอง	--- ๕	- ๕ --	- ๕ - ๓	- ๕ --	- ๕ --	- ๕ - ๕
ลี# ลี - ๕	- ลี - ลี	--- ที่	- ลี --	- ๕ - ๕	- ม - ลี#	- ที่ --	- ๕ - ลี#

บรรทัดที่ ๔๙๐

- พระ --	--บุญ เรือง	-----	- เอย --	- เอย --	-----	-----	--- ฮี
- ร้ ล้ -	- ต้ ต้ ต้	-----	- ต้ --	- ฟ้า --	--- ฐ	-----	- ฐ - ต้

บรรทัดที่ ๔๙๑

--- เค	- เจ้า --	- ฟ้า --	- อ่า - สอง	--- หน่อ	--- หล้า	-----	-----
--- ล้#	- ต้ --	- ฟ้า --	- ล้ - ล้#	--- ล้	- ต้# - ท์	-----	--- ท์

บรรทัดที่ ๔๙๒

-----	-----	-----	-----	-----	-----	แม่ ---	- รอย --
-----	- ท์ --	-----	-----	-----	---- /๗๒	ท์ - ท์ ล้#	- ท์ --

บรรทัดที่ ๔๙๓

- ไถ - อัน	--- เจริญ	-----	--- อี	- ท์ --	- ทุ กุ --	--- ข์	- ทุ กุ ข์ --
- ล้# - ท์	--- ต้	- ต้ - ต้	--- ต้	- ต้ --	- ฐ --	--- ล้#	- ฟ้า - ต้

บรรทัดที่ ๔๙๔

- อัน - ฐ	-----	นะ -- ร้อน	- ธิบ --	- ปาน --	--ฟ้า หนีบ	- กั บ - ดิน	--- ฆ่า
- ต้ - ม้	- ล้# - ท์	ท์ -- ท์	- ล้ --	- ล้# - ล้	- ท์ ท์ ท์	- ล้ - ท์	- ท์ - ท์

บรรทัดที่ ๔๙๕

- ดิง - ตาย	- ยะ --	ยัน -- ร้อน	- อะ - ร้าย	- ปั้น --	- ใน - ทรวง	- เพราะ - ว่า	-----
- ท์ - ล้#	- ท์ - ท์	ท์ ล้ - ม้	ล้ ล้ - ท์	- ล้# --	- ต้ - ต้	- ต้ - ต้	-----

บรรทัดที่ ๔๙๖

-----	-----	--- อ่า	-----	--- ป	- หัน พิม-	--- พา	--- ดวง
-----	-----	--- ฐ	---- /๗๓	--- ล้	- ล้# ล้ -	- ท์ - ท์	- ต้ - ต้

บรรทัดที่ ๔๙๗

--- เต้า	--- กั บ	- ทั ง --	- พระ - ภา	--- ษะ	- เจ้า - กั	- ป - ปรภา	- ฐ --
- ล้# - ท์	--- ท์	- ท์ --	- ล้ - ท์	--- ล้	- ท์ - ล้#	- ล้ - ล้	ล้ ต้ --

บรรทัดที่ ๔๙๘

- พระ --	- กั - ป	- เห็น - ลุก	-----	-----	--- โย	- ไร่ --	--- มัท
- ร้ - ล้	- ล้ - ล้	- ล้# - ต้	--- ต้	-----	--- ล้	- ฐ --	--- ฐ

บรรทัดที่ ๔๙๙

- ฐ --	-----	-----	--- กำ	-----	- ฟ้า --	-----	-----
- ล้ - ท์	--- ท์	- ต้ - ท์	--- ฐ	- ฐ --	- ฟ้า - ฟ้า	--- ฐ	-----

บรรทัดที่ ๕๐๐

----	- ฮี --	- เอ่อ - พระ	--- ก็	- ป๋ - ไหว้	--- นาง	----	----
- ฐ --	- ด้ --	- ลี่# ต่ ลี่	- ลี่ - ลี่#	- ลี่ - ลี่	- ที่ - ต่	- ที่ - ที่	--- ที่ /๗๔

บรรทัดที่ ๕๐๑

	----	----	----	----	----	----	----
	----	----	----	----	----	----	----

บรรทัดที่ ๕๐๒

- พระ --	--- สะ	- ไหล่ --	- เจ็บ - หัว	--- ใจ	--- ใส	- สิ้น --	- บั้น - เบื่อน
- ฐ --	--- ที่	- ลี่# --	- ต่ - ลี่#	--- ลี่	--- ต่	- ลี่ --	- ลี่ ที่ ลี่#

บรรทัดที่ ๕๐๓

- มีด --	- บั้น - เป้า	--- รุา	- แล - นา	--- ไน	- กา --	- ละ - ัน	- พระ --
ต่ ท --	- ลี่ - ต่	--- ที่	- ที่ - ต่	--- ต่	- ลี่ --	- ต่ - ร์	ที่ ต่ --

บรรทัดที่ ๕๐๔

- ม - หา	--- สัตต์	- ใจ --	----	----	----	----	- (ื่อ) --
- ต่ - ลี่#	--- ต่	- ต่ --	----	- ต่ --	--- ต่	----	- ที่ --

บรรทัดที่ ๕๐๕

----	- คะ นิง ใจ	--- ฮี	- เร่า - (ื่อ)	- ว่า --	- นาง - ราช	----	- ม้ท - ที่
----	- ลี่# ต่ ต่	--- ม	- ที่ ที่ ลี่	- ลี่ --	- ต่ - ต่	- ฐ --	- ลี่ - ต่

บรรทัดที่ ๕๐๖

- ส - ร์	--- หน่อ	- หน้า - เป็น	- หวง --	- ลูก - เต้า	- ยิง --	- ษะ - หนด	มา ----
- ต่ - ลี่#	--- ลี่	- ที่ - ที่	- ลี่ --	- ลี่# - ต่	- ที่ --	- ต่ - ต่	ต่ ต่ --

บรรทัดที่ ๕๐๗

- ญ - จัก	--- ตัด	--- เสี่ย	- ยิง - คำ	--- ไศ	- กา --	----	----
- ต่ - ต่	--- ฐ	- ฐ - ลี่#	- ที่ - ต่	--- ลี่#	- ต่ --	----	----

บรรทัดที่ ๕๐๘

----	--- ฮี		----	- ัน - หยาบ	--- ญ	- จัก - กำ	--- หราบ
----	--- ม /๗๕		----	- ที่ - ลี่#	--- ต่	- ต่ - ต่	--- ลี่#

บรรทัดที่ ๕๐๙

- นาง --	- พระ - ยา	--- ฝื่อ	--- จัก	- ตาน --	- ลี - เน	- (อะ) --	----
- ต่ --	- ลี่ - ต่	--- ม	- ลี่ - ต่	- ต่ --	- ลี่# - ที่	- ต่ --	----

ปรกติที่ ๕๑๐

--- หา	----	----	----	-(อ่า)- อัน	---ใหญ่	-ทำว --	-(อื่อ)- กี่
--- ฟี่	----	-ซึ --	--- ท	-ลั# - ท	--- ล	-ม่ --	-ล - ลั#

ปรกติที่ ๕๑๑

-ตาน - ถ้อย	----	----	----	----	----	----	----
- ท - ม	--- ล	--- ล	----	----	-ด ด -	----	---- /๗๖

ปรกติที่ ๕๑๒

--- ใส	--- คา	-ถา - ว่า	--- น	-นุ --	-มท - ทิ	--- ว	-รา --
--- ลั#	--- ท	-ล - ท	--- ท	-ท --	-ลั# - ด	--- ล	-ท - #ล

ปรกติที่ ๕๑๓

--- ไร	-หา --	--ราชชะ	--- ปตุ	-ตี - ย	--- สสุ	--- ลี	-นั้ง --
--- ท	-ด --	-ด ด ฟ	--- ด	-ลั# - ท	--- ม	-ด - ท	-ด --

ปรกติที่ ๕๑๔

--- (อะ)	-นี้ --	-(อื่อ) --	-ว่า - ดู	-รา --	----	----	----
--- ด	-ฟ --	-ลั# --	-ล - ด	-ด --	----	----	----

ปรกติที่ ๕๑๕

----	-(อื่อ) --	---ราช	----	-ชะ - มัท	--- ทิ	-ผู้ --	-ทรง - โฉม
----	-ม่ -- /๗๗	--- ซ	ซ ท --	-ล - ท	--- ท	-ท --	-ท - ลั#

ปรกติที่ ๕๑๖

--- ดี	-สัคต --	-สวรรค์ - เป็น	-ลูก - ทำว	----	(อื่อ)ราช - ฤา	-ณา --	-มิ่ง - นาง
--- ท	-ท --	-ล - ล	-ล - ม	--- ล	ลั# ล - ด	-ฟ --	-ร - ท

ปรกติที่ ๕๑๗

-นี้ - นา	---หนี	-ไพ --	-ป่า - แต่	-เข้า --	-เที่ยว - ไต้	--- เต้า	-เล่า - ตน
-ลั# - ท	--- ล	-ท --	-ล - ล	-ม่ ลั# -	-ท - ล	--- ท	-ท - ท

ปรกติที่ ๕๑๘

--- เดียว	----	----	----	----	--- ฮี	----	----
-ลั# - ด	----	-ด - ท	----	----	--- ร #	----	---- /๗๘

ปรกติที่ ๕๑๙

--- มิ่ง	-นาง - จิ่ง	--- เดียว	-มา --	-ทั้ง - ค้า	--- ตะ	--- วัน	-อะ - ตก
--- ท	-ท - ท	--- ท	-ท --	-ด - ท	-ลั# - ล	-ท - ท	-ท - ฟ

บรรทัดที่ ๕๒๐

----	- ต้า --	- พัน - เว	- ลา --	- ตั้ง - พิ	- จา --	- ร - ณา	--- ดู
- ม - ฟ	- ล - ล#	ร ล - ท	ด ท --	- ล# - ท	- ท --	- ล - ท	--- ท

บรรทัดที่ ๕๒๑

- นี - ไลด	--- จัก	- เป็น --	- โทษ --	-----	-----	-----	-----
- ร ล# ล	--- ท	- ล --	- ต - ท	-----	--- ท	-----	--- ช /๗๙

บรรทัดที่ ๕๒๒

----	- แก่ - คุณ	--- รือ	- แม่ - จัก	--- ได้	--- แก่	- มือ - นาง	--- อัน
----	- ล# - ท	--- ท	- ร# - ร#	- ต - ท	--- ล#	- ท - ท	--- ท

บรรทัดที่ ๕๒๓

--- จระ	-- เคน กลาง	- ปา - ไม้	----	- ทุก - แหลง	- ไหล --	- ดง - หนา	--- นี
- ต - ช	- ท ท ล#	- ล - ล	- ท --	- ต - ล#	ร# ร --	- ท - ท	- ท - ล#

บรรทัดที่ ๕๒๔

- ชา - ดู	- รา --	- ราช --	--- มัท	- ที่ --	- ผู้ - ทรง	-- โนม -	- ดี --
- ท - ท	- ท --	- ท --	- ฟ - ล	- ท --	- ท - ท	-- ล# ล	- ท --

บรรทัดที่ ๕๒๕

--- เลอ	- เลิศ --	-----	-----	-----	-----	-----	-----
--- ท	- ท --	--- ท	-----	-----	--- ช	-----	----- /๘๐

บรรทัดที่ ๕๒๖

-----	- นาง --	- ผู้ - ประ	- เสริฐ --	- ล้า --	- เลิศ - กว่า	--- สง	--- สาร
-----	- ล# --	- ท - ต	- ล --	- ม - ล#	- ท - ล	--- ท	--- ต

บรรทัดที่ ๕๒๗

----	--- นะ	--- วัน	- นี --	-----	--- ฮี	- อี - นาง	--- ไพ
- ท --	--- ท	--- ท	- ม - ฟ	- ช --	--- ล	- ล# - ท	--- ท

บรรทัดที่ ๕๒๘

- ลู - หิม	--- ม	- พานต์ --	-----	-----	-----	-----	- ฮี --
- ล# - ท	- ต - ท	- ท - ท	--- ท	-----	--- ท	--- ท	- ร# -- /๘๑

บรรทัดที่ ๕๒๙

----	- ใน --	- ปา --	- เคน - ล่า	- ด้วย --	- พราน - ปา	--- และ	- กิน - นา
----	- ท --	- ล# --	- ท - ท	- ท --	- ท - ล#	--- ต	- ล - ท

ปรกติที่ ๕๓๐

- รอน --	- มี --	- ทั้ - ทิพ	--- พ	- ยา - ธร	-- แล -	- เหล่า --	- ว - เน
- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ - ฝ	--- ลั#	- ทำ - ทำ	-- ฝ ทำ	- ทำ --	- ลั - ทำ

ปรกติที่ ๕๓๑

- จร --	- เหลือ-แหล่ง	- ไป --	- แอ้ว-เหล้น	--- แก่	- ร - สี่	--- หล่อน	- นางมี --
- ทำ --	- ทำ - ลั#	- ทำ --	- ลั - ทำ	- ทำ - ลั#	- ทำ - ล	- ตั - ลั	- ทำ --

ปรกติที่ ๕๓๒

- ใจ - ป	- ตั้ --	----	----	----	----	----	----
- ลั ทำ ลั#	- ลั - ทำ	----	----	----	- ทำ --	- ทำ --	---- /๘๒

ปรกติที่ ๕๓๓

----	ได้ ---	- ส - ลั้	- แปร --	- ผิด - ผวน	-- ได้ -	- กระ - ทำ	--- กรรม
----	ทำ ทำ --	- ทำ - ตั	ลั ลั# - ทำ	- ทำ - ลั#	- ลั ทำ -	- ทำ - ตั	--- ลั#

ปรกติที่ ๕๓๔

- อ้น --	- ป - ควร	--- ผิด	- แผล - ใจ	--- พู่	- แตก --	เสี่ย -- ส	--- ตี
- ทำ --	- ลั - ทำ	--- ทำ	- ลั - ลั#	- ลั - ทำ	- ลั --	ทำ -- ลั	- ลั - ทำ

ปรกติที่ ๕๓๕

--- บัด	----	- นี --	----	----	- (ฮี่ - อ)	--- นาง	----
--- ทำ	----	- ฝ - ชั	--- ชั	----	- ลั - ลั	--- ทำ	--- ทำ

ปรกติที่ ๕๓๖

----	----	----	--- (อ)	----	--- มัท	----	- ที่ - มา
----	--- ทำ	----	--- ชั#/๘๓	----	--- ชั	- ทำ --	- ทำ - ทำ

ปรกติที่ ๕๓๗

- รอน --	- ตั้ --	--- แล	- ให้ --	--- ยาม	- เมื่ --	--- เดิน	----
- ทำ --	- ตั - ทำ	--- ชั	- ลั# - ทำ	--- ทำ	- ทำ - ชั#	--- ลั	- ทำ --

ปรกติที่ ๕๓๘

----	- กระ --	- ไค้ว --	----	----	- (ฮี่ - เสื่อ)	--- ภู	- ฝี่ --
--- ทำ	- ทำ --	- ฝ --	- ชั --	----	- ลั - ลั	--- ทำ	- วั - ลั#

ปรกติที่ ๕๓๙

- จัก - ดาน	- ดิน --	- นอน - นี	- ชา - ดู	--- รา	----	----	----
- ลั - ทำ	- ทำ --	- ทำ - ตั	ลั ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	--- ทำ	----	----

ปรกติที่ ๕๔๐

----	- (ฮึ) --	--- วาข	----	- ช --	- มัท --	- ที่ - ผู้	- ทรง --
----	- รั -- /๘๔	--- ลั	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ --	- ทำ - ทำ	- ทำ --

ปรกติที่ ๕๔๑

- คีล - ดี	--- แล	- ล้วน --	ลัก -- ข	- ณา --	- ลูก --	- ถ้วน - เฟิง	- ตา --
- ลั# - ทำ	--- ลั	- รั# - ลั	ทำ -- ทำ	- ทำ ทำ -	- ลั# - ทำ	- ทำ - ทำ	- ลั --

ปรกติที่ ๕๔๒

- นาง - ไป	- หา --	- หัว - มั่น	--- แลละ	- ลูก --	--- มะ	--- ไม้	----
- ทำ - ดั	- ลั# --	- ลั - ทำ	ดักทำ - ทำ	- ลั# --	--- ดั	--- มั	- ดั#ทำ -

ปรกติที่ ๕๔๓

----	----	----	----	- (ฮือ) --		----	----
----	- ทำ --	----	- ทำ - ทำ	- รั -- /๘๕		----	----

ปรกติที่ ๕๔๔

----	----	----	----	--- ปะ	- มี --	- ไผ --	-- คนใด
----	----	----	----	--- ลั	ลั#ทำ --	- ลั --	- ทำทำลั

ปรกติที่ ๕๔๕

----	--- ไผ	--- ทวย	-- ร่วม -	----	----	--- มา	--- ฐู
--- ทำ	--- ดั	--- ลั#	-- ดัก	- ลั - ฝั#	----	--- ทำ	--- มั

ปรกติที่ ๕๔๖

----	----	----	----	- ฐู-หล่อน	--- ว่า	----	---- นาง
- ฝั - ฐั	----	----	----	- ลั - ลั#	- ทำ - ดั	--- ลั	- ฝั# - ลั#

ปรกติที่ ๕๔๗

----	----	--- (ฮือ)	----	--- ไผ	----	- เหล้น --	----
- ลั --	- รั# - ทำ	--- ลั	----	--- ทำ	----	- รั - ทำ	----

ปรกติที่ ๕๔๘

- นะ --	- ฐู --	----	----	--- ฮึ	- ฐู - ไผ	--- พ้อย	--- จัก
- ดั --	- ฝั - ฝั#	- ฐั --	----	--- ด้	- ลั# - ลั	--- มั	- ลั# - ทำ

ปรกติที่ ๕๔๙

--- ไป	- หัน - ไน	-- หิม -	- ม - วันต์	--- ปา	----	--- กว้าง	----
--- ทำ	- ลั# - ทำ	- ทำ ลั ลั	- ลั - ทำ	- ดั - ลั#	- ทำ --	- ทำ - รั	- ทำ --

บรรทัดที่ ๕๕๐

----	----	----	--- อัน		----	----	---ประเทศ
----	----	----	--- ต ⁺ /๘๖		----	----	--- ทำ

บรรทัดที่ ๕๕๑

----	- ดำง - ดง	- ดอน --	- มี - ทั้ง	--- ทิพ	- พ - ยา	--- ธร	--- แล
- ล ⁺ - ร ⁺ #	- ล ⁺ - ทำ	- ทำ - ทำ	- ทำ - ทำ	--- ช ⁺	- ล ⁺ # - ทำ	--- ทำ	--- #ล ⁺

บรรทัดที่ ๕๕๒

- ร - ล ⁺	--- จร	- พวาน --	- ป่า - ลอย	--- ว่า	- นาง --	- ไป --	- เล่น - ช ⁺
- ทำ - ล ⁺	--- ต ⁺	- ทำ --	- ล ⁺ - ทำ	--- ล ⁺ #	- ต ⁺ --	- ทำ - ทำ	- ต ⁺ - ม ⁺

บรรทัดที่ ๕๕๓

----	ช ⁺ -- มาย	--- มา	- ยา - ไรย	- ป - แหนง	-- หน้า -	--- คิด	- ลูก --
ฟ ⁺ ---	ทำ -- ต ⁺	- ทำ - ทำ	- ทำ - ต ⁺	- ล ⁺ # - ล ⁺	- ร ⁺ ร ⁺ ทำ	--- ต ⁺	- ทำ ทำ -

บรรทัดที่ ๕๕๔

----	----	----	----	----	-- รา -	-- ช ⁺ -	- ต้อง --
----	----	----	--- ฟ ⁺ #/๘๗	----	-- ทำ -	-- ร ⁺ #ล ⁺ #	- ล ⁺ --

บรรทัดที่ ๕๕๕

- ตน - ผัว	--- สนุก	--- หน้า	วัน ---	- เวก - ค่ำ	--- แล้ว	----	--- จึง
- ทำ - ล ⁺ #	--- ต ⁺	- ฟ ⁺ # - ช ⁺ #	ล ⁺ ทำ --	- ทำ - ล ⁺ #	- ทำ - ม ⁺	----	- ล ⁺ - ล ⁺ #

บรรทัดที่ ๕๕๖

- นำ - มา	--- แล	- ชวด - เว	- ลา --	--- ดีก	----	- ดีน - ที่	--- มา
- ทำ - ทำ	--- ทำ	- ล ⁺ ล ⁺ ทำ	- ทำ --	--- ช ⁺	- ช ⁺ --	ฟ ⁺ ล ⁺ # - ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๕๕๗

- ดีน --	- ร ⁺ า - พัน	- หา --	----	----	--- ฮี	----	----
- ล ⁺ # --	- ทำ - ทำ	- ต ⁺ - ทำ	----	----	--- ร ⁺	----	----/๘๘

บรรทัดที่ ๕๕๘

- สอง --	--- ไส	- พา --	- ลูก - เต้า	--- ที่	- มา --	- ไศก - ไศร้า	--- ไศ
- ฟ ⁺ # --	--- ล ⁺ #	- ทำ --	- ล ⁺ - ทำ	--- ทำ	- ทำ --	- ล ⁺ # - ทำ	--- ล ⁺ #

บรรทัดที่ ๕๕๙

- กา - ที่	- มา - เริ่ม	----	- ผ - ลา	- ป่า ---	- ไม้ - ที่	--- มา	- สอด - ไส
- ทำ - ทำ	- ทำ - ม ⁺	--- ล ⁺	- ทำ - ต ⁺	- ล ⁺ # ---	- ทำ - ทำ	--- ทำ	- ทำ - ร ⁺ #

บรรทัดที่ ๕๖๐

--- ยา	--- ส	- ลป - ที่	- มา --	----	----	----	--- ฐี
- ต - ทิ	--- ฟ#	- ลั# - ทิ	- ทิ --	----	----	----	--- รั

บรรทัดที่ ๕๖๑

----	----	----	----	ข้า ---	--- ลม	- หา --	- ลูก - น้อย
----	----	----	----	ฟ# -- ลั#	--- ทิ	- ลั --	- ลั# - ต

บรรทัดที่ ๕๖๒

----	----	- เื่อ- แล้ว	----	----	--- เื่อ	- รั - ไร	- หา --
- ทิ --	----	- ลั - ฟ	--- ฐ	----	--- ลั#	- ลั - ทิ	- ทิ --

บรรทัดที่ ๕๖๓

--- นั	- ชา - พระ	--- ร	- ลี --	- กล่าว - คำ	- อู - ปาย	----	----
- ลั - ลั	- ทิ - ฐ	--- ม	- ลั# --	- ลั# - ทิ	- ทิ - ทิ	----	----

บรรทัดที่ ๕๖๔

----	----	----	- (อี) --	--- เื่อ	----	- จัก ็	- นาง --
----	- ต - ทิ	----	- รั# -- /๘๙	--- ทิ	- ลั# --	- ทิ - ทิ	- ต --

บรรทัดที่ ๕๖๕

- หา - เสี่ย	--- ย้ง	- คำ --	- โศ - กา	- โศก --	- ไม่ --	- ท้าว --	--- ่อ
- ลั - ลั#	--- ต	- ทิ --	- ลั - ทิ	- ลั --	- ทิ - ทิ	- ฟ --	--- #ลั

บรรทัดที่ ๕๖๖

ไ้ ---	- ไส - คำ	- หลาย - ด้วย	--- อู	- ปาย - ผิด	--- แผก	--- ใจ	- นาง - ัจ
ทิ ---	ลั - ทิ	- ลั - ทิ	----	- ทิ - ทิ	--- #ลั	- ลั - ต	- ทิ - ลั#

บรรทัดที่ ๕๖๗

- จัก --	- แดก - หลาย	--- ทาง	- นั - แล	- นา - มทุ	--- ที่	--- ปี	- โข --
- ทิ --	- ลั - ลั	--- ทิ	- รั# - ลั#	ทิต - ลั	--- ทิ	--- ทิ	- ลั --

บรรทัดที่ ๕๖๘

- ส่วน - ว่า	----	----	----	--- ื่อ	----	----	----
- ลั - ทิ	----	----	----	--- ู	----	----	--- ฐ /๙๐

บรรทัดที่ ๕๖๙

- นาง --	----	- ราช --	- มัท - ที่	----	-- สรี	--- ยศ	- ย้ง --
- ลั# - ทิ	--- ทิ	- ทิ --	- ทิ - ทิ	----	-- ตลั#	--- ต	- ทิ --

ปรกติที่ ๕๗๐

- นาง --	- อะ - ท้าว	----	----	--- อ้อ	- จิง --	- วาง - ลง	--- เพราะ
- ทิ --	- ทิ - ฐ	----	----	- ล - ล	- ทิ --	- ล# - ทิ	-- ทิ ล#

ปรกติที่ ๕๗๑

- ว่า - ป	- หัน - สอง	--- อู	- ดม --	--- (อะ)	--- ฟี	- หนอง --	----
- ล - ล	- ล - ทิ	--- ต	- ทิ --	----	--- ทิ	- ฐ --	----

ปรกติที่ ๕๗๒

----	- อ้อ - แก้ว	--- ร่ม	- ท้อง --	- แม่ - เท	----	- วิ --	----
--- ล	- ล# - ทิ	--- ล	ลิม - ล	- ล# - ทิ	--- วั	- ทิ --	- ทิ --

ปรกติที่ ๕๗๓

----	----	--- ฮี		--- พอ	- ร - วาย	--- ตวี	- คีน - ัน
--- ต	----	--- รั# / ๙๑		--- ล#	- ทิ - ทิ	--- ล	- ทิ - ทิ

ปรกติที่ ๕๗๔

--- แล	- รุ่ง --	- พระ - ฤ	- ริ - ษะ	- พุง --	- ไส --	----	--- แสง
ล# - ทิ	- ทิ --	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	- ล# --	- ทิ --	- ทิ --	--- ม

ปรกติที่ ๕๗๕

----	----	----	----	--- ฮี	- อ้อ - ตา	--- นาง	--- แดง
--- ฐ	--- ฐ	----	--- ฐ	--- ฐ	- ฝ - ล#	--- ทิ	ทิ -- ทิ

ปรกติที่ ๕๗๖

-- ดั่งเลือด	----	- เพราะ --	- ว่า --	----	----	----	--- อ้อ
-- ล# ทิ	- ทิ --	- ทิ --	- ทิ - ทิ	----	----	----	--- ฝ / ๙๒

ปรกติที่ ๕๗๗

	----	--- ใ	--- ป	--- เหือด	- สัก - ยาม	----	เหตุว่า --
	----	--- ทิ	--- ล	- ล# - ล	- ทิ - ทิ	- ทิ --	ลทิ --

ปรกติที่ ๕๗๘

--- หา	--- สอง	- นาง --	- ราม --	----	--- (อ้อ)	- ป --	- ได้ --
--- ล#	--- ล	- ทิ --	- ล - ทิ	- ทิ --	--- ล#	- ฝ# --	- ทิ - ทิ

ปรกติที่ ๕๗๙

--- นาง	--- อะ	--- ท้าว	----	----	----	--- ฮี	โศฮื่อโศว่า
--- ทิ	--- ทิ	--- ฝ	--- ฐ	----	--- ล	--- ทิ	ลทิ ลล

ปรกติที่ ๕๘๐

--- ให้	----	----	----	----	--- อี้	--- อี้	- อี้ -
--- ทิ	- ฐิ -	ดฺ ทิ -	--- ทิ	----	- ทิ - ดฺ	- ดฺ - ลฺ#	- พิ# -

ปรกติที่ ๕๘๑

----	--- อิม	----	----	----	- สะ - ยอม	----	----
----	--- พิ# / ๙๓	----	----	----	- พิ# - ลฺ#	--- ดฺ	- ทิ -

ปรกติที่ ๕๘๒

--- มา	----	----	--- ตาย	----	----	----	----
--- ทิ	----	--- ทิ	--- ลฺ#	----	--- ทิ	----	----

ปรกติที่ ๕๘๓

----	----	- เฮอ -	- เฮอ -	--- เฮอ	--- ฮือ	- อือ - ฮือ	- เอย -
----	----	- ฐิ -	- มฺ - พิ	--- ฐิ	--- ลฺ#	- ฐิ - ลฺ	- ฐิ -

ปรกติที่ ๕๘๔

- เอย - เอย	----	- เอย -	- วัน -	- นิน -	----	- นะ -	- นา -
- พิ - ฐิ	--- ฐิ	- ฐิ -	- ฐิ -	- พิ - มฺ	- ลฺ# -	- ทิ -	- ทิ -

ปรกติที่ ๕๘๕

- ฎา -	----	----	----	----	----	----	--- อือ
- ดฺ - ทิ	----	----	--- ทิ	----	- ทิ -	----	- ฐิ - ฐิ / ๙๔

ปรกติที่ ๕๘๖

----	----	----	----	----	----	--- เอย	----
----	----	----	----	----	----	--- ลฺ#	----

ปรกติที่ ๕๘๗

--- เฮ	----	----	----	----	--- เฮ	- เอย - เฮ	----
--- ดฺ	----	----	----	----	--- ดฺ#	- ลฺ - ดฺ	----

ปรกติที่ ๕๘๘

- เฮ -	--- ดิ	--- อี้	- อี้ - อี้	- อี้ -	- อี้ -	----	----
- มฺ -	- มฺ - พิ	--- ฐิ	- ลฺ - ฐิ	- พิ -	- ฐิ - ฐิ	----	----

ปรกติที่ ๕๘๙

--- อี้	- อิม - มา	----	----	----	----	- อา -	- อ่า -
--- ลฺ#	- ทิ - ทิ	- ทิ -	----	----	----	- ลฺ -	- พิ# -

ปรกติที่ ๕๙๐

--- คี๋	- คี๋ - มา	--- ตี	--- แม่	----	----	----	----
- ฟื# - ทิ	- ทิ - ตั	--- วั	- ทิ - ทิ	--- ฑิ	----	----	--- ฟื#

ปรกติที่ ๕๙๑

- มัท - ทิ	----	----	----	----	--- คี	--- คี	--- คี
- ฟื - ลั#	--- ตั	----	- ตั - -	--- ตั	--- มั	--- ฟื	--- ฑิ

ปรกติที่ ๕๙๒

- คี - คี	--- คี	- คี - -	----	----	- คี - คี	----	----
- ลั# - ฑิ	--- ฟื	- ฑิ# - ฑิ	--- ฑิ	----	- ลั# - วั	--- วั	--- วั

ปรกติที่ ๕๙๓

--- เอ	- เอ - เอ	- เอ) - รา	----	----	----	----	----
- วั - ตั	- ทิ - ตั	- ทิ - ทิ	----	----	----	--- ตั	----

ปรกติที่ ๕๙๔

----	----	----	--- คี		----	----	----
----	----	----	--- ฟื# / ๙๕		----	----	----

ปรกติที่ ๕๙๕

----	----	----	- นาง - -	----	----	----	----
----	----	----	- ทิ - ทิ	--- ทิ	- ทิ - -	--- ตั	----

ปรกติที่ ๕๙๖

--- อะ	- ท้าว - -	----	----	----	----	----	- คี๋ โย แม่
- ตั - ตั	- ฟื - -	- ฑิ - -	----	----	----	----	- ลั# ทิ

ปรกติที่ ๕๙๗

----	--- กิ	- มา - -	----	- เทอ - -	--- ลู	----	----
----	- ฑิ - ฑิ	- ทิ - -	----	- มั - ทิ	--- ตั	----	----

ปรกติที่ ๕๙๘

----	- แสน - -	- ลู - -	----	----	----	- การ - -	----
- ลั# - -	- ฟื - ฑิ	- ฑิ - ฟื#	- ฟื - -	----	---- / ๙๖	- ลั# - -	--- ตั

ปรกติที่ ๕๙๙

----	----	----	----	----	--- (เอ) -	----	- คี๋ - -
----	--- ตั	----	--- ตั	----	--- วั	--- มั	- ฟื - ฑิ

บรรทัดที่ ๖๐๐

----	----	---- ฮี้	ฮี้ฮี้ - ฮี้	- เอย - เอย	--- เยิง	----	- เอย --
----	----	---- ล้#	ล้ล้# - ล้	- ฐ - ฝ#	- ฝ - ฐ	----	- ฐ --

บรรทัดที่ ๖๐๑

- ฮี้ - เว	----	--- ท	----	--- นา	----	--- บ่อ	--- แล้ว
- ล้ - หนี	----	--- ม	--- ต	--- ล้#	- หนี --	--- ฝ#	- ฝ - หนี

บรรทัดที่ ๖๐๒

----	--- (โ)	----	- ใ้ - โ	--- โ		----	----
----	- ล้# - หนี	----	- ฐ - หนี	--- ล้#/๙๗		----	----

บรรทัดที่ ๖๐๓

-- เหตุ -	--- ไ	----	--- (ฮี้)	- ๊ด - สอ	----	- หนอ - แก้ว	----
- ฐ -	--- ต	----	- ล้# --	- ต - ฐ	- ฐ --	- ล้# - ฝ#	- ท --

บรรทัดที่ ๖๐๔

----	-แม่-พว	----	----	--- ฮี้	- ฮี้ --	- เิน --	----
- ล้# --	- หนี - หนี	- ต --	- ฝ# --	- ฝ# - หนี	- ต --	- ฝ --	----

บรรทัดที่ ๖๐๕

----	----	----	----	- ฮี้ --	--- ฮี้	----	- ดง --
- ฐ --	----	----	--- ล้	- ฐ --	- ฐ - ต	- ต --	- หนี --

บรรทัดที่ ๖๐๖

----	----	----	----	----	----	----	-- ฮี้ -
----	----	----	----	- ต - ต	----	--- ต	-- ฐ - /๙๘

บรรทัดที่ ๖๐๗

----	-- แม่ -	----	----	----	- เาะ --	- หา --	--- ไขว
----	-- หนี หนี	----	--- ฐ	----	- ต --	- ฝ# --	- หนี - ต

บรรทัดที่ ๖๐๘

----	- แล้ว --	----	--- ะ	- ว่า - สอด	----	----	--- เา
----	- ฐ --	--- ต	--- ฝ	- ฝ - ฝ#	----	----	--- ล้#

บรรทัดที่ ๖๐๙

----	----	----	----	- ฝ --	----	----	----
- ต --	----	----	----	- ล้ --	----	----	--- ล้#

ปรรทัดที่ ๖๑๐

----	- คน --	----	----	----	- ใ้ - ไ้	--- ใ้	----
----	- ด# --	----	----	----	- ม - ฟ	--- ฐ	--- ฐ

ปรรทัดที่ ๖๑๑

--- ฮี	ฮี -- ฮี	โ -- โ	- อน --	--- เนอะ	-- หลาย-	----	--- ต่า
--- ล	ล -- ล	ฐ -- ฟ#	- ฐ - ฐ	--- ล	-- ฐ -	-- ฐ ด	--- #ฟ

ปรรทัดที่ ๖๑๒

- บล --	- เลย --	----	- ฐ - ฐ	----	--- ัก้า	--- ฮี	----
- ด --	- ล# --	- ท --	- ท - ฐ#	--- ฐ	--- ท	--- ล#	--- ล#

ปรรทัดที่ ๖๑๓

----	--- ฮี	--- ฮี	- ฮี --	----	----	----	- ไป --
- ล --	- ท - ฐ	--- ท	- ล - ล#	----	----	----	- ล - ท

ปรรทัดที่ ๖๑๔

--- ตาม	----	- ฮี - ญาติ	----	- ้น่า --	----	- ฮี --	- มะ --
--- ฟ#	- ฐ --	- ท - ด	-- ล ล#	- ล - ด	----	- ฟ --	- ฟ - ฐ

ปรรทัดที่ ๖๑๕

- ดาน --	--- เด	----	----	----	----	----	----
- ฟ# --	--- ฟ	--- ฟ#	----	--- ฐ	----	--- ฐ	- ฐ --

ปรรทัดที่ ๖๑๖

- ฮี --	--- ฮี	--- แดน	----	----	----	----	----
- ฐ - ฐ	- ท - ท	--- ท	----	--- ท	--- ท	----	--- ท

ปรรทัดที่ ๖๑๗

----	--- ฮี	----	----	----	--- พระ	----	- ฐ --
----	--- ฐ /๙๙	----	----	----	--- ฐ#	- ท - ด	- ท --

ปรรทัดที่ ๖๑๘

--- ริ	----	- ยา --	- ้น --	--- ก็	- มา --	--- ่อง	----
- ด - ล#	- ฐ --	- ฐ ท -	- ฐ - ล#	--- ฐ	- ด - ฟ	--- ฟ	--- ฟ

ปรรทัดที่ ๖๑๙

----	----	--- ฮี	----	--- ญ	----	----	----
----	----	--- ฟ#	----	--- ฟ#	ล# -- ด	----	----

ปรรทัดที่ ๖๒๐

-----	-----	--- เอย	- เฮอ-เอย	-----	- ฮ่อง --	- เอย --	- เอย -เงิน
-----	-----	--- ร้#	- ฟ้#- -	-----	- ล้ ท้ -	- ฐ้ - -	- ฟ้ - ฐ้

ปรรทัดที่ ๖๒๑

-----	-----	- ฮี้ - ्हัน	--- พอ	-----	--- รूंง	--- แรง	--- ล่าม
-----	--- ฐ้	- ท้ - ท้	--- ล้	--- ท้	--- ร้	- ท้ - ล้#	--- ท้

ปรรทัดที่ ๖๒๒

-----	- ฮ่องย --	-----	-----	-----	--- เอย	-----	-----
- ฟ้# - -	- ท้ - ต้	-----	-----	--- ท้	--- ล้	-----	-----

ปรรทัดที่ ๖๒๓

-----	-----	- ล้บ - -	--- เหลี่ยม	--- น้อย	-----	- เรียบ - -	-----
-----	-----	- ท้ - -	--- ฟ้#	--- ล้#	-----	- ต้ - -	- ฟ้ - -

ปรรทัดที่ ๖๒๔

-----	- ฮ่อง - ฮี้	- มะ - น้อย	-----	-----	-----	--- ฮี้	- ฮ่อง - -
-----	- ล้# - ต้	- ต้ - ฟ้	- ฟ้# - ฟ้	--- ฐ้	-----	--- ล้	- ล้ - ล้

ปรรทัดที่ ๖๒๕

- เขา - -	- พระ - -	- ฮู่ - เมรุ	-----	--- มะ	--- เม	-----	- เอย - -
- ฟ้# - ล้#	- ร้ - -	- ต้ - ล้	--- ฟ้#	--- ท้	--- ฟ้	-----	- ฐ้ - -

ปรรทัดที่ ๖๒๖

-----	- ฮ่อง - -	- เอย - -	- ฮ่อง - เอย	-----	- ทร - -	-----	-----
- ฐ้ - -	- ล้ - -	- ร้ - -	- ม้ - ท้	--- ท้	- ท้ - -	-----	-----

ปรรทัดที่ ๖๒๗

-----	-----	--- ฮ่อง	-----	-----	- ฝูง - -	-----	- หมู่ - -
- ท้ - ท้	-----	--- ฟ้#/๑๐๐	-----	--- ฟ้#	- ฟ้ - -	-----	- ฟ้ - -

ปรรทัดที่ ๖๒๘

-----	- นก - -	- น้อย - -	- เอย - -	- นก - -	- น้อย - -	-----	-----
- ท้ - ต้	- ต้ - ต้	- ล้# - -	- ท้ - -	- ต้ - -	- ฟ้ - ฟ้	- ฐ้ - -	-----

ปรรทัดที่ ๖๒๙

-----	- (ฮ่อง) - ดิน	-----	--- สอด	-----	--- สร้อย	--- ล่า	-----
--- ล้	- ล้ - ล้	- ล้# - ท้	- ล้ - ฟ้#	- ฟ้ - ฟ้	- ร้ - ต้	- ท้ - ฟ้	-----

ปรรทัดที่ ๖๓๐

----	--- เขา	----	--- คน	--- ไอ	----	----	----
----	--- ฟ#	----	--- ล#	--- ต	----	----	--- ต

ปรรทัดที่ ๖๓๑

----	- ใ --	- ไฮ --	--- ไอ	- ใ -- ไอ	----	--- อน	--- ฮี
- ต --	- ร# --	- ฟ# --	----	- ล -- ฐ	- ฐ --	--- ฐ	--- ล

ปรรทัดที่ ๖๓๒

--- ก	- ฐ --	- มา - นอน	--- กอด	--- ร่วม	----	--- ्हอง	----
--- ฟ#	- ล# - ต	- ร -- ต	--- ล#	--- ท	- ฟ# - ฟ	--- ร#	- ต# - ท

ปรรทัดที่ ๖๓๓

----	----	--- ื่อ	----	----	----	--- กลาง	----
----	- ต --	- ต - ท	----	----	----	--- ฟ#	--- ฟ#

ปรรทัดที่ ๖๓๔

----	- ผา --	--- ั่ว	----	----	--- นะ	----	--- ्हอง
- ฟ --	- ฟ - ล#	--- ท	--- ฟ#	----	--- ต	----	--- ฟ

ปรรทัดที่ ๖๓๕

----	----	----	- ื่อ - ยาม	----	--- มา	- พบ - ค	----
--- ฐ	--- ฐ	--- ล	- ล - ล#	----	- ต - ล	- ต - ล	--- ฟ#

ปรรทัดที่ ๖๓๖

- มะ --	- อยู่ - ไวย	----	----	----	--- ื่อ	--- ื่อ	--- ื่อ
- ฟ --	- ฟ - ม	--- ฟ#	-- ล ฐ	----	--- ล	--- ร	--- ท

ปรรทัดที่ ๖๓๗

----	----	--- ไวย	----	----	----	----	- ื่อ --
--- ท	--- ท	--- ท	----	----	--- ท	----	- ฟ# - /๑๐๑

ปรรทัดที่ ๖๓๘

----	--- มี	----	----	----	- ्हง --	--- นก	-- เขา -
----	--- ท	----	----	----	- ร -- ต	- ร - #ต	- ต ท -

ปรรทัดที่ ๖๓๙

- แยก --	----	-- แยะ -	- ต --	----	- หนา --	----	----
- ล# ฟ# -	----	-- ฟ -	- ร -- ท	--- ล	- ต --	- #ล --	----

บรรทัดที่ ๖๔๐

- ของ --	-----	--- เอย	--- คน	-----	-----	--- ไร่	--- ไอ
- ทำ - ทำ	--- ทำ	--- ทำ	--- ลั	-----	-----	--- รั	--- มั

บรรทัดที่ ๖๔๑

--- ไอ	--- ไร่	--- ไอ	--- ไร่	- ไอย --	-----	- ฮั - จง	-----
--- ฟั	--- ลั	--- ฟั	--- ฟั	- ฐั --	-----	- ลั - ทำ	- ตั - ลั#

บรรทัดที่ ๖๔๒

- จะ - ลุข	--- ดอข	-----	--- บาง	-----	--- กั	--- ไร่	- ไร่ --
- ฟั# - รั	--- ลั	- ทำ --	--- ฟั#	-----	--- รั	--- ทำ	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๖๔๓

-----	- ไร่ --	-----	-----	-----	-----	-- กาง -	-----
-----	- ลั -- /๑๐๒	-----	-----	-----	-----	-- ฟั# -	- ฟั --

บรรทัดที่ ๖๔๔

-- ผา -	--- แต่ม	-----	-----	-----	- นะ --	- ทำอง --	-----
-- ฟั# ลั	--- ฐั	-----	-----	- ทำ --	- ทำ --	- ฟั --	- ฐั --

บรรทัดที่ ๖๔๕

-----	- ฮั - ไร่	- ทำ --	--- ปา	-----	-----	- ลั --	-----
-----	- ลั - ลั#	- ตั - ทำ	--- ฟั#	-----	- ฟั --	- ฟั --	-----

บรรทัดที่ ๖๔๖

-----	--- เนอะ	-----	--- ไร่	--- ไร่	- ไร่ - ไร่	- ไร่ - ยาม	-----
- ลั - ฟั	--- ฟั	--- ลั	--- รั	--- ตั	- ทำ - ตั	- ทำ - ทำ	-----

บรรทัดที่ ๖๔๗

-----	-----	-----	-----	-----	-----	- ไร่ --	-----
-----	--- ทำ	-----	-----	-----	--- ทำ	- ฐั -- /๑๐๓	--- ทำ

บรรทัดที่ ๖๔๘

- ยาม - นั้น	-----	-----	- เจ้า --	--- พระ	- ยา --	- เนื่อ --	-----
- ทำ - ทำ	--- ฟั#	-----	- ตั# - ทำ	--- ฟั#	- ลั# --	- ตั --	- ทำ - ลั

บรรทัดที่ ๖๔๙

- เอย - อัน	-----	- ม - หา	-----	-----	- ไนน --	-----	-----
- ฟั - ทำ	-----	- ลั# - ทำ	--- ทำ	-----	- มั --	- ฟั - ฐั	- ลั - ฐั

บรรทัดที่ ๖๕๐

- นะ - ขวา	-----	-----	-----	-----	--- อ่า	- อ่า --	- ฮ่า - อ้า
- ฟ้# - ลั	-----	- ท้ --	-----	-----	--- รั	- ม้ --	- ฟ้ - ลั

บรรทัดที่ ๖๕๑

- อ่า - อ่า	- อ่า - ฮี้	- อ่า --	--- ฮี้	- ไข้ว - ฮี้	- ฮี้ --	--- ขว้าง	-----
- ฟ้ - ม้	- ฟ้ - ลั	- ฟ้ --	--- ลั	ด้ ท้ - ลั#	- ฟ้# --	- ฟ้ - ท้	-----

บรรทัดที่ ๖๕๒

- ฮือ --	-----	-----	- ฮี้ - ฮือ	-----	-----	-----	- กลาง --
- #ลั - ลั	- ลั --	- ลั --	- ท้ - ลั#	--- ลั / ๑๐๕	-----	-----	- ฟ้# --

บรรทัดที่ ๖๕๓

- ประ --	--- เทศ	-----	-----	- (นะ) --	--- ทาง	-----	-----
- ฟ้# --	--- ท้	-----	- ฮู้ --	- ท้ - ท้	--- ฟ้	-----	- ฮู้ --

บรรทัดที่ ๖๕๔

-----	-----	- ฮือ - มะ	-----	- ข่า --	-----	-----	- อ่า --
-----	- ลั - ลั	- ล - ลั#	-----	- ด้ --	-----	-----	- ฟ้ --

บรรทัดที่ ๖๕๕

-----	--- อ้า	--- อ่า	--- ฮือ	--- อ่า	-----	-----	- เคียง --
-----	--- ลั	--- ฟ้	--- รั	--- ท้	-----	- ท้ --	- ท้ --

บรรทัดที่ ๖๕๖

-----	-----	-----	- ฮือ --	-----	- เคือ --	-----	- เค็ด --
-----	--- ด้	-----	- ฮู้ -- / ๑๐๕	-----	- ลั# - ท้	--- ลั	- ด้ --

บรรทัดที่ ๖๕๗

- ร้อง --	--- ฮือ	--- สอง	-----	- เออ --	- ดั้ง --	-----	-----
- ท้ --	--- ฟ้#	--- ฟ้	- ลั# --	- ด้ --	- ม้ --	- ฟ้ --	- ฮู้ - ลั

บรรทัดที่ ๖๕๘

-----	--- เคียง	-----	-----	-----	-----	-----	--- เคียง
- ฟ้ - ฟ้	- ฟ้ - ลั#	-----	--- ด้	-----	- ด้ --	-----	- ด้ - รั#

บรรทัดที่ ๖๕๙

- เคียง --	- เคียง --	--- เคียง	-- เคียง -	--- เคียง	--- เคียง	--- ฮี้	-----
- ม้ --	- ฟ้ --	--- ลั	-- ฟ้ ฟ้	--- ม้	- ฮู้ - ฮู้	--- ฮู้	-----

บรรทัดที่ ๖๖๐

- มี --	- อี - อี	----	----	- คง --	----	----	----
- ทำ --	- ทำ - ฟ#	----	----	- รั - รั	--- ทำ	--- ล#	----

บรรทัดที่ ๖๖๑

- บาน --	--- ดั่ง	--- จัก	----	- มา --	- เป้า --	--- เปิบ	- มะ - เฮา
- ฟ# - ซ#	--- ฟ	- ฟ - รั	--- ล	- ทำ --	- ล# - ทำ	--- ฟ#	- ล - ทำ

บรรทัดที่ ๖๖๒

----	--- อะ	- น่อง --	----	--- ฮี	--- อ่อ	- แม่ --	- ป้า - ยาย
--- ทำ	--- ฟ	- ฮ -	----	--- ล	- ล - ล	- ทำ - ล	- ทำ - ทำ

บรรทัดที่ ๖๖๓

--- กัน	- กราบ --	----	----	----	- อยู่ --	- โอ --	----
- ทำ - ล#	- ต -	- ล --	- ฟ# - ฟ#	----	- ล - ล#	- ทำ --	----

บรรทัดที่ ๖๖๔

----	- โอ --	- โฮ - โอ	----	- ใ - ใ	- โอ --	--- นะ	--- ฮี
----	- รั# --	- ม - ฟ	----	- ฮ - ฟ	- ฮ --	--- ฮ	--- ล

บรรทัดที่ ๖๖๕

- เอบ - ฮี	- เอบ - เอบ	----	- ยิม --	----	----	----	----
- รั - ต	- ต - ทำ	----	- ทำ --	----	--- ทำ	----	----

บรรทัดที่ ๖๖๖

----	----		----	- นะ --	- ฮา --	--- ฮ้าง	----
--- ฟ#	- ฟ -- / ๑๐๖		----	- ล - ล#	- ทำ --	--- ทำ	----

บรรทัดที่ ๖๖๗

----	- เอบ --	--- ทำว	----	----	----	- แม่ --	--- ก็
----	- ฟ --	--- ฮ	--- ฮ	----	- ล# --	- ทำ - ฟ#	--- ฟ#

บรรทัดที่ ๖๖๘

- มา --	----	- เตอะ --	- ลุก --	----	----	----	--- แสน
- ล ฟ -	----	- รั# - ทำ	- ล - ทำ	----	--- ทำ	--- ต	- ทำ - ม

บรรทัดที่ ๖๖๙

----	- ฮู --	----	----	--- เกศ	----	----	----
--- ฟ	- ฟ# --	- ฟ --	----	--- ล#	--- ต	----	----

บรรทัดที่ ๖๗๐

-----	--- อี	--- อี	--- อี	- อี - อี	- อี - อี	-----	-----
-----	--- รุ#	--- ฟ	--- ล	- ท - ล#	- ฟ# - ฐ	--- ฐ	-----

บรรทัดที่ ๖๗๑

- อี - ป	-- ษา -	--- มารภ	-----	-----	--- ทั่ง	- ฮี - ฮี	-----
- ล# - ฟ#	ฟ - ฟ ฟ	--- ด	ด ล# - ฟ#	-----	- ฟ - ด#	- ร - ด	- ท --

บรรทัดที่ ๖๗๒

- ฮี --		--- สยบ	-----	--- ลง	-----	- พร่า --	- ้น --
- ล# - /๑๐๗		--- ฟ#	- ร - ท	-- ล ท	--- ล#	- ท --	- ท --

บรรทัดที่ ๖๗๓

--- นะ	-----	- หา --	- ลีม --	-----	-----	-----	--- ฮี
- ฟ# - ฟ	-----	- ท --	- ฟ --	--- ฐ#	--- ล	--- ฟ	--- ล

บรรทัดที่ ๖๗๔

- อิม --	- ฮี - ฮี	-----	-----	--- คิง	-----	-----	-----
- ร --	- ด - ท	- ด - ท	- ท - ท	--- ท	--- ท	--- ท	-----

บรรทัดที่ ๖๗๕

-----	- ฮี --	-----	- มัท --	- ฮี - ที	-----	--- แม่	-----
- ท --	- ฟ# --	-----	- ด# - ด#	- ท - ท	-----	- ด - ด	- ฟ# --

บรรทัดที่ ๖๗๖

--- ก	มา -- ลีม	-----	- คิง --	-----	- แกม --	- ฝน --	บอม ---
--- ฟ#	ท ท - ล#	- ด - ล	- ท - ท	--- ร	- ฟ - ล	- ฟ# - ฐ	ล ด --

บรรทัดที่ ๖๗๗

-- อยู่ -	- หนอ --	-----	- ื่อ - ื่อ	-----	- ดิน --	-----	-----
- ล# ฟ# -	- ล --	- ท --	- ด - ท	--- ท	- ท --	-----	- ท - ท

บรรทัดที่ ๖๗๘

-----	-----	ฮี ---	- ส่วน --	--- พระ	- ฟอ --	-----	- เป็น --
-----	- ล --	ฟ --- /๑๐๘	- ท --	--- ด	- ล --	- ท --	- ด - ล

บรรทัดที่ ๖๗๙

- เจ้า --	--- ะ	--- ู้	-----	-----	-----	- ะ - ไร	-----
- ด --	--- ฟ#	--- ร	-----	- ท --	-----	- ฟ# - ล	- ท - ท

บรรทัดที่ ๖๘๐

--- เออ	----	- เสีย --	--- เอ	--- เอ	----	--- เอ	--- เอ
--- ทำ	--- ทำ	- ลั# --	--- ลั#	--- ตั	----	--- รั#	--- ฟี

บรรทัดที่ ๖๘๑

--- เอ	- เอ - เอ	--- เอ	----	--- นะ)	--- ลูก	--- ไป	--- ฟ้า
--- ลั	- ฟี - มั	--- ฟี	--- ฐั	--- ลั	--- ตั	--- ลั#	--- ตั

บรรทัดที่ ๖๘๒

--- ัน	----	- อ้อ --	--- ุ้ม	----	- หอบ --	--- อ้อ	--- ม
- ฟี# - ทำ	----	- ฟี --	--- ตั	--- ทำ	- ฟี# --	--- ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๖๘๓

- หา --	----	----	--- ้า	--- ู	--- ู	- นาง --	--- อ้อ
- มั - ฟี	--- ฐั	----	--- ฐั	--- รั	- ทำ - ลั#	- ทำ - ทำ	--- ทำ

บรรทัดที่ ๖๘๔

--- ก็	- มา - พาด	----	- ไร่ --	----	--- ้อ	----	----
--- ทำ	- ทำ - ลั	--- ฟี#	- ลั# --	----	--- ทำ	----	----

บรรทัดที่ ๖๘๕

- เอ - เอ	----	----	----	----	----	- เหนือ --	----
- ลั# - ฟี#	----	----	----	----	----	- ฟี# - ฟี	----

บรรทัดที่ ๖๘๖

--- ั้ง	--- ขวา	----	----	----	--- เอก	--- ้อง	----
--- ทำ	--- ลั#	--- ตั	----	----	--- มั	--- ฟี	- ฐั --

บรรทัดที่ ๖๘๗

--- ฮั	----	อ้อ ฟ้า --	----	- ไร่ --	----	- ว่า - สร้อย	--- ดอก
--- ลั	--- ทำ	ลั# ทำ - ฐั	----	- รั - ทำ	----	- ฟี# - ทำ	--- ฟี#

บรรทัดที่ ๖๘๘

--- อ้อ	--- มะ	- ไร่ --	----	----	- ฐั --	- อ้อ - มั	----
--- ทำ	--- ทำ	- รั - มั	- ฟี - ฟี	----	- ลั --	- ลั# - ทำ	- ทำ --

บรรทัดที่ ๖๘๙

--- อ้อ	- อ้อ --	อ้อ ---		----	- เท --	----	----
--- ตั	- ทำ - ลั#	ฟี# -- / ๑๐๙		----	- ลั# --	- ทำ --	----

บรรทัดที่ ๖๙๐

----	----	----	- เอ --	- เอ --	--- เอ	- เอ - เอ	--- เอ
----	----	----	- รั - ม	- ฟ --	--- ล#	- ฐ - ฟ	--- ฐ

บรรทัดที่ ๖๙๑

----	--- ฮี	- ฮี --	-----	- เอ --	----	- วี --	----
----	--- ล	- รั --	- ต - ทำ	- ทำ - ทำ	----	- ทำ --	--- ทำ

บรรทัดที่ ๖๙๒

----	----	----	--- ภูมิ	----	----	----	- ดั่ง --
- ทำ --	--- ทำ	----	--- ฟ#/๑๑๐	----	----	----	- ล# --

บรรทัดที่ ๖๙๓

- นะ --	- รั --	- นาง --	----	--- มา	--- ละ	--- ฟี	--- ไร่
- ทำ --	- ต - ทำ	- ล# - ต	--- ทำ	- ล - ทำ	--- ต	- ทำ - ล	- ฐ - ทำ

บรรทัดที่ ๖๙๔

----	-----	- เม --	- ป --	-----	--- นะ	- เป็น - -	--- ฝ
- ฟ# - -	-----	- ทำ - ทำ	- ล# - ทำ	-----	- ล# - ล	- ฟ# - -	- ฟ - ล#

บรรทัดที่ ๖๙๕

----	- ฮี --	-----	-----	--- ฮี	- ฮี - -	- ฮี - ฮี	--- ฮี
----	- ต - -	-----	-----	--- ต	- รั# - -	- ฟ - ฐ	--- ล#

บรรทัดที่ ๖๙๖

- ฮี - -	--- ฮี	- ฮี - -	-----	- ฮี - ที่	-----	- กลาง - -	--- เอ
- ฐ - -	- - - ฟ	- ฐ - -	-----	- ล# ล ทำ	- - - ฟ	- ฟ# - ล	- - - ทำ

บรรทัดที่ ๖๙๗

----	- คี - รั	-----	- ปา --	-----	- กว้าง --	----	- - - ฮี
----	- ต - ทำ	-----	- ฟ# - ฟ#	-----	- รั - ทำ	- ทำ - ทำ	--- ล#/๑๑๑

บรรทัดที่ ๖๙๘

----	-----	- จัก --	- มี - -	- - - ไผ	-----	- ไหน - -	- เล่า - -
----	-----	- ทำ - ทำ	- ทำ - -	- - - ฟ#	-----	- ฟ - -	- ทำ - -

บรรทัดที่ ๖๙๙

--- ใจ	- - - มา	- - - เป็น	เพื่อน---	--- สว่าง	-----	-----	- - - ทุ่ง
- ฟ# - ฟ	- - - ต	- - - ล#	ทำ - - -	- ฟ# ฟ ต	-----	- ล# - -	- ล - ทำ

ปรกติที่ ๗๐๐

- - - -	หมาก-น้ำ	- - - -	-หมาก--	- อี๋ - -	- - - ค้ำ	- - - -	- - - -
- - - ลั#	ฟั# - - ทิ	- ลั - ฟิ	- ฟิ - -	- ทิ - -	- - - มั	- - - ฟิ	- - - ชั

ปรกติที่ ๗๐๑

- - - ชั	- - - ฮี	- อี๋ - -	- อี๋ - -	- - - -	- - - จา	- - - -	- - - -
- - - ชั	- - - ลั	- วั - ตั	- ทิ - -	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- - - ทิ

ปรกติที่ ๗๐๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อ่า		- - - -	- โโก - -	- - - -
- - - ทิ	- - - -	- - - ทิ	- - - ฟั#/๑๑๒		- - - -	- ลั# - ทิ	- ตั - -

ปรกติที่ ๗๐๓

- - - ฟิ	- - - -	- - - -	- - - -	- ใ้ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลั#	- - - -	- ฟั# - -	- - - -	- ฟิ - -	- - - ชั	- - - -	- ลั# - -

ปรกติที่ ๗๐๔

- เอ้อ - จัก	- - - เรียก	- - - -	- เอา - -	- - - -	- ขวัญ - -	- นาง - -	- - - ว่า
- ลั# - ลั	- - - ตั	- - - ลั	- ตั - -	- - - ตั	- ฟั# - -	- ทิ - -	- ฟิ - ฟั#

ปรกติที่ ๗๐๕

- ลูก - -	กิ - - ลูก	- - - มา	- - - -	- - - -	- อี๋ - -	- - - -	- - - -
- ลั# - -	ฟิ - - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- ตั - -	- วั - วั	- ทิ - -	- ทิ - -

ปรกติที่ ๗๐๖

- - - -	- - - -	- ฮี - อี๋	- - - อี๋	- อี๋ - -		- - - -	- - - -
- ตั - -	- - - -	- วั - ตั	- - - ลั#	- ฟิ - - /๑๑๓		- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๐๗

- - - -	- - - -	- - - -	- แม่ - -	- - - ยอด	- - - -	- - - -	ลี - - เน
- - - -	- - - -	- - - -	- ทิ - ทิ	- ลั# - ทิ	- - - -	- ฟั# - -	ฟิ ชั - ทิ

ปรกติที่ ๗๐๘

- - - -	- หา - -	- - - -	- เออ - -	- - - -	- - - เเฮอ	- - - -	- - - -
- - - -	- ฟั# - -	- - - -	- ลั# - -	- - - -	- - - ตั	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๐๙

- - - -	- - - -	- เเฮอ - -	- เเฮอ - เออ	- - - อี้	- เออ - -	- เออ - -	- เออ - -
- - - -	- - - -	ทิ วั# - -	- มั - ฟิ	- - - ลั#	- ชั - -	- ฟิ - -	- ชั - -

ปรกติที่ ๗๑๐

- - -เอย	- ย่อม - -	- - - -	- มิ่ง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ด้	- ม่ - ม่	- ฟ์ - -	- ทั - ทั	- - - ด้#	- - - ด้	- ด้ - -	- - - ทั

ปรกติที่ ๗๑๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ว่า	- - - -	- - - -	- ลูก - -
- ด้# - ฟ์#	- - - -	- ฟ์ - -	- - - -	- - - ทั	- - - -	- ฟ์# - -	- ทั - -

ปรกติที่ ๗๑๒

- - - ด้	- ลูก - มา	- - - -	- - - เถอะ	- - - แม่	- - - -	- รั - ยี่ง	- - - -
- - - ฟ์#	- ทั - ทั	- - - -	- - - ด้	- - - ทั	- - - -	- ด้# - ทั	- ทั - ฟ์#

ปรกติที่ ๗๑๓

- - - -	- - - -	- ะ - -	- - - เหมอ	- - - -	- - - -	- - - ทั	- - - -
- - - ฟ์	- - - -	- ทั - -	- ทั - ฟ์	- - - -	- - - ด้	- - - ด้#	- - - ด้

ปรกติที่ ๗๑๔

- - - -	- - - อ่า	- - - ฮ่า	- - - อ่า	- ้า - -	- อ่า - -	- อ่า - -	- อ่า - ้า
- - - -	- - - ร์	- - - ม่	- - - ฟ์	- ด้ - -	- ฟ์ - -	- ม่ - -	- ฟ์ - ด้

ปรกติที่ ๗๑๕

- - - อ่า	- - - -	- - - ด้	- ขวัญ - -	- นาง - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ทั	- - - ฟ์	- - - ด้	- ฟ์# - ฟ์#	- ด้# - -	- ทั ทั - -	- - - ด้	- - - /๑๑๔

ปรกติที่ ๗๑๖

- - - อ่า	- - - ไป	- - - อยู่	- - - ทั	- ้น่า - -	- - - จะ	- เจอ - -	- หมื่น - -
- - - ฟ์#	- - - ทั	- - - ฟ์	- - - ฟ์#	- ทั - -	- ฟ์ - ฟ์	- ทั - -	- ด้# ฟ์ -

ปรกติที่ ๗๑๗

- ผา - -	- อ่า - -	- ภา - -	- รัม - มา	- - - -	- มี - เสียง	- - - -	- - - -
- ฟ์# - ฟ์	- ทั - -	- ร์ - ร์	- ทั - ทั	- ทั - -	- ทั - ฟ์#	- ฟ์ - -	- ด้# ฟ์ -

ปรกติที่ ๗๑๘

- - - -	- - - -	- ตรง - -	- - - -	- - - -	- ้อ - -	- - - -	- ขวัญ - -
- - - -	- - - ฟ์	- ทั - -	- - - -	- - - -	- ด้ - - /๑๑๕	- - - -	- ฟ์# - ด้

ปรกติที่ ๗๑๙

- นาง - -	- อ่า - -	- ไป - อยู่	- - - ทั	- - - ผา	- - - -	- ้อ - -	- - - -
- ด้# - ทั	- ฟ์# - -	- ทั - ฟ์	- - - ทั	- ฟ์ - ฟ์#	- ด้ - -	- ทั - -	- - - ฟ์#

ปรกติที่ ๗๒๐

- - - -	- ๓๓๓ - -	- - - -	- - - -	- - - นะ	- - เหลือง -	- - - -	- เล้า - -
- - - ฟั	- ฟั - -	- - - ๓	- - - ๓	- ๓ - ฟั	- ฟั ฟั# -	ฟั - - -	- ๓ ฟั -

ปรกติที่ ๗๒๑

- - - -	- - - -	- - - -	- ๓ -	- ๓ - -	- ดอย - -	- - - -	- - - -
- - - ฟั#	- - - -	- - - ๓	- ๓ - ๓	- ๓ - -	- ๓ - -	- - - ๓	- - - ๓

ปรกติที่ ๗๒๒

- - - -	- - - ๓	- - - -	- - - ๓	- - - -	นาง - - -	- ๓ - - -	- - ๓ -
- - - -	- - - ฟั#	- - - -	- - - ฟั	- - ๓ -	๓# ๓ - -	- ฟั# - ๓	- - - -

ปรกติที่ ๗๒๓

- ป่า - ๓	- - - -	- - - ป่า	- - ๓ -	- ๓ - -	- - - -	- - - เกม	- - - -
- ฟั# - ๓	- - - ฟั	- - - ฟั	- ฟั ๓ -	- ๓# - -	- - - -	- ๓ - ฟั#	- - - ฟั#

ปรกติที่ ๗๒๔

- - - โกง	- - - -	- - - -	- - - ๓	- ๓ - ๓	- - - -	- ๓ - ๓	- ๓ - ๓
- ฟั - ๓	- - - ๓	- - - -	- - - -	- ๓# - ๓	- ฟั - -	- ๓ - ฟั#	- ๓ - ๓

ปรกติที่ ๗๒๕

- ๓ - -	- ๓ - ๓	- - - ๓	- - - ๓	- - - ๓	- - - ๓	- - - -	- - - -
- ฟั - -	- ๓ - ๓#	- ๓ - ๓	- ๓ - ฟั	- ๓ - ฟั#	- - - ๓#	- - - ๓	- ๓ - ๓

ปรกติที่ ๗๒๖

- แด - ๓	- - - ๓	- - - -	- - - ๓	- - - -	- - - -	- - - ๓	- - - -
- ๓ - ฟั	- ๓ - ๓	๓ - - -	๓ - - ๓	- - - -	- - - ๓	- - - ๓	- - - ๓

ปรกติที่ ๗๒๗

- - - ๓		- - - ๓	- - - -	- ๓ - -	- - - -	- ๓ - คน	- - - -
- - - ๓/๑๒		- - - ๓	- ๓ - -	- ฟั# - -	- ๓ - -	- ฟั - ๓	- ฟั# - ๓

ปรกติที่ ๗๒๘

- - - -	- ๓ - -	๓ - - - และ	- - - หมอก	- - - ผง	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ๓ - ๓#	๓ ๓ - ๓	- ฟั# - ๓	- - - ๓	- ๓ - -	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๒๙

- ๓ - ๓	- ๓ - -	- ๓ - ๓	- - - -	- - - ๓	- ๓ - -	- ๓ - -	- - - ๓
- ๓ - ฟั	- ๓ - -	- ๓ - ๓	- - - -	- - - -	- ๓ - -	- ๓ - ๓	- ๓# - ๓

ปรกติที่ ๗๔๐

- พง --	- - - -	- - - -	-- พลัด -	- - - - ที่	- - - -	- - - -	- ้งอ --
- ทํ - -	- - - - ร์	- ทํ - ลํ#	- - ร์ ทํ	- - - - ลํ#	- ฟํ - -	- - - -	- ทํ - ทํ

ปรกติที่ ๗๔๑

- - - หล่าม	- - - -	- มะ - โล	- - - -	- - - - โอ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟํ#	- ฟํ - -	- ฟํ - ฐํ	- ลํ# - ลํ#	- - - - ทํ	- - - -	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๔๒

- - - -	- โอ - -	- โย - โอ	- โอ - โอ	- - - -	- โอ - โอ	- - - -	- - - ฐํ
- - - -	- ร์ - -	- มํ - ฟํ	- ลํ - ฟํ	- - - -	- มํ - ฟํ	- - - -	- - - ลํ

ปรกติที่ ๗๔๓

- ตัว - -	- - - - ดํ	- - - หลาย	- - - -	- ก่าน - -	- - พง -	- - - -	- - - - ื่อ
- ฟํ# - ลํ	- - - - ตํ	- ทํ - ลํ#	- ทํ - ลํ#	ฟํ# ฟํ - ฟํ	- - ตํ#ตํ#	- ทํ - -	- ทํ-ลํ# /๑๒๐

ปรกติที่ ๗๔๔

- - - -	- - - การ	- - - - ใต้	- - - - ยิน	- - - -	- - - - ญ	- - - -	- ฟํ - -
- - - -	- - - - ลํ	- ทํ - ตํ#	- - - - ลํ#	- ทํ - -	- - - - ตํ - ทํ	- - - - ลํ - -	- ทํ - -

ปรกติที่ ๗๔๕

- - - -	- - - - ตน	- - - - เป็น	- - - - ัว	- - - -	- - - - โอ	- - - -	- - - -
- ฟํ# - -	- - - - ฟํ	- ฟํ - ฟํ	- - - - ลํ	- ลํ# - ลํ	- - - - ทํ	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๔๖

- - - -	- โอ - โย	- โอ - ื่อ	- โอ - โอ	- - - - โอ	- - - - ัว	- - - - ื่อ	- เรียก - -
- - - -	- ร์ - มํ	- ฟํ - ลํ	- ฟํ - มํ	- - - - ฟํ	- - - - ฟํ	- - - - ลํ	- ทํ - -

ปรกติที่ ๗๔๗

- - - -	- - - -	- - - - ็อง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
ทํ ลํ# - ฟํ#	- - - -	- - - - ทํ	- - - - ตํ# - ลํ#	- - - - ลํ - -	- - - -	- - - - ทํ - -	- - - - ลํ - - /๑๒๑

ปรกติที่ ๗๔๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - - จง	- - - -	- ื่อ - ัวญ	- - - - มา	- ที่ - -
- ฟํ# - -	- ฟํ - ฟํ	- - - -	- - - - ทํ	- - - - ร์	- ทํ - ฟํ#	- - - - ลํ - ลํ	- ทํ - ทํ

ปรกติที่ ๗๔๙

- - - -	- นุช - ฐ	- นาง - -	- - - -	- - - - ็อง	- - - -	- - - -	- - - -
- ทํ - ทํ	- - - - ตํ# - ตํ	- - - - ลํ# - -	- - - - ฟํ# - -	- - - - ทํ - ตํ	- - - - ฟํ - ฐ	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๗๕๐

- - - อือ	- จุง - -	- ค่อย - -	-- ลูก รีบ	- - - -	- - - -	- - - มา	- - - แล้ว
- - - ลั#	- ทิ - ลั	- ทิ - -	- ฟั# รั ดั#	- ทิ ลั -	- ฟั# - -	- - - ทิ	- - - ฟิ

ปรกติที่ ๗๕๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ญู - -	- ญู - -	- มา - -	- - - -
- - - ฐั#	- ฐั - -	- - - -	- ลั - -	- ด้# - ด้	- ทิ - ทิ	- ทิ - -	- - - ทิ

ปรกติที่ ๗๕๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - ื่อ -		- - - -	- ว่า - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	-- ฟั# -/๑๒๒		- - - -	- ทิ - -	- ฟิ - ฟั#

ปรกติที่ ๗๕๓

- ลูก - -	- ก็ - ลง	- - - มา	- - - เอะ	- - - -	- ส - รั	- - - -	- - - นง
- ด้# - ทิ	- ฟิ - ทิ	- - - ลั#	- ทิ - รั	- - - ทิ	- ลั# - ทิ	ทิ ลั - -	- - - ทิ

ปรกติที่ ๗๕๔

- ้วย - -	- - - -	- - - -	หือ - - -	- - - -	- - - -	- ฮี - เื่อ	- หน่อ - -
- ลั# - -	- ทิ - -	- - - -	ม่ - - ฟิ	- - - ลั	- - - ฟิ	- ลั - ลั	- ฟั# - ฟั#

ปรกติที่ ๗๕๕

- - - หน้า	- - - โอ	- - - ื่อ	- - - ลูก	- - - -	- ก็ - ลูก	- มา - -	- - - -
- - - ด้#	- - - ทิ	- - - ลั#	- - - รั	- ทิ - -	- ฟั# - ทิ	- ลั# - -	- ทิ - -

ปรกติที่ ๗๕๖

- เกิด - -	- เจ้า - -	- - - เกิด	- ้อง - -	- - - -	- ฮี - อือ	- แม่ - -	- - - -
- ด้# - รั	- ทิ - -	- - - ด้	- ฟิ - -	- ฐั - -	- ลั - ลั	- ทิ - ฟั#	- - - -

ปรกติที่ ๗๕๗

- - - ั้ง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- อือ - -	- อือ - -	- ู๊ - -
- - - ฟิ	- - - ฐั	- ลั - ฐั	- - - -	- ลั - -	- ด้# - ด้	- ทิ - -	- ทิ - -

ปรกติที่ ๗๕๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ุ๊	- - - -	- ัน - -
- - - ทิ	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - -	- ฐั - -/๑๒๓	- - - ลั#	- - - -	- ทิ - ลั#

ปรกติที่ ๗๕๙

- นา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เลย - -	- เอย - เื่อ	- เอย - -	- - - เอย
- ทิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ่ม - -	- ฟิ - ลั	- ฟิ - -	- - - ฐั

ปรรทัดที่ ๗๖๐

--- ฮี้	- อ่า - นาง	--- ก็	--- ได้	--- ส	- ตี --	- มา --	- กำ - นั้
--- ด้	- ลั - ลล#	- ทำ - ลั	- ฟั# - ทำ	--- ฟ#	- ทำ --	- ลั - ทำ	- ลั# - ทำ

ปรรทัดที่ ๗๖๑

--- แล้ว	-----	-----	-----	-----	--- โอ	- โอ --	
--- ทำ	- วั# - ตั	- ทำ --	-----	-----	--- ลั#	- ฟั# -- / ๑๒๔	

ปรรทัดที่ ๗๖๒

-----	- มา --	-----	- เป็อง --	-----	- ้วย --	----- ก็	- มา - ลุก
-----	- ลั# - ทำ	-----	- วั --	- ทำ --	- ทำ - ทำ	- ฟั# - ฟั	- ลั# - ฟั#

ปรรทัดที่ ๗๖๓

- มา - เจ้า	-----	- กัณ - หา	-----	-----	- มา --	--- เป็อง	-----
- ฟั - ตั	--- ลั#	- มั - ฟั	-----	-----	- ลั# --	--- ท	-----

ปรรทัดที่ ๗๖๔

- เออ --	- ขวา --	-----	-----	-----	- อ่า --	-----	-----
- ทำ --	- ทำ - ทำ	- ลั# - ลั	-----	- ลั# --	- ทำ --	--- ทำ	-----

ปรรทัดที่ ๗๖๕

-----	- เออ --	- เฮอ --	- เออ - ฮี้	- อ้อ --	- เออ --	- ฮี้ --	--- ก็
-----	- วั --	- ฟั --	- ฮั - ลั	- ฟั# --	- ฟั --	- ลั --	--- ฮั

ปรรทัดที่ ๗๖๖

- มา - ลุก	--- มา	- เจ้า --	--- ขา	- ลี --	- อญู --	- แท้ --	- แล - นนอ
- ทำ - ตั	- ลั - ฟั#	- วั - ตั	--- ตั	- ลั# - ทำ	- ฟั# --	- ทำ - ฟั	- มั - ลั

ปรรทัดที่ ๗๖๗

-----	--- ใจ	--- ใจ	-----	-----	-----	-----	--- เพราะ
--- ตั	ทำ -- วั	--- ทำ / ๑๒๕	-----	-----	-----	-----	--- วั

ปรรทัดที่ ๗๖๘

--- ว่า	-----	- ญู - แม่	--- เคย	-----	--- ได้	--- สอน	-----
--- ทำ	--- ฟั#	- ลั# - ทำ	- ฟั - ทำ	-----	--- ตั	--- ลั	--- ลั#

ปรรทัดที่ ๗๖๙

- ลัง --	- ้วย --	-----	-----	- อ้อ - ดั้ง	- เจ้า --	- วัน --	-----
- ฟั# --	- ฟั --	- ฮั --	-----	- ฟั# - ฟั	- ฟั --	- มั --	-----

ปรรทัดที่ ๗๗๐

----	--- อ้อ	--- อ้อ	--- อ้อ	--- วาน	----	----	----
- ฐั - -	- ฐั - ด้	--- ฐั	-- ด้ ฑั	--- ฑั	----	--- ฑั	----

ปรรทัดที่ ๗๗๑

----	--- อ้อ	----	----	--- พระ	--- นั่ง	- ธรรม - -	----
----	--- ฐั	---- /๑๒๖	----	--- ฐั	--- ด้	- ด้ - ฑั	----

ปรรทัดที่ ๗๗๒

- ฑั - ด้	- บอ - ให	----	- ญ - ฬั	--- ฑั	- ด้ - -	- ศา - ลา	--- ฐั
- ฬั# - ฑั	- ฬั - ฐั	----	- ด้# - ฑั	--- ฬั#	- ฑั - -	- ฬั - ฑั	--- ฬั#

ปรรทัดที่ ๗๗๓

----	--- เอย	--- ั้ง	----	- ้อ - ้อ	- ้อ - -	--- ฐั	- ้อ - ้อ
----	--- ฑั	--- ฬั	----	- ฐั - ด้	- ฐั - -	--- ด้	- ฐั - ด้

ปรรทัดที่ ๗๗๔

----	--- ทาน	----	----	----	----	----	- ้อ - -
--- ฑั	--- ฑั	- ฑั - ฑั	----	----	- ฑั - -	- ฑั - -	- ฬั# - ฬั#

ปรรทัดที่ ๗๗๕

----	นาง - - -	- ฑั - -	--- มี	----	--- ใจ	--- ใส	----
----	ด้# ด้ - ฑั	- ด้ - -	- ฑั - ฬั#	- ด้# - ด้	--- ฬั	- ฬั - ฬั	ด้ - - -

ปรรทัดที่ ๗๗๖

- ฐั - - -	--- ธา	----	----	----	--- ប់	--- เศร้า	- ้อ - ้อ
- ฑั - -	ฑั ฐั - ด้	- ฑั - ด้#	--- ฐั	----	- ด้# - ฬั#	- - ฬั ด้#	- ฑั - ด้#

ปรรทัดที่ ๗๗๗

----	--- เพ็	----	--- สา	--- มี	--- ัก	- ฐก - -	- ด้ - ฐก
----	--- ฑั	--- ฬั	- ฬั - ฬั#	--- ฐั	- ด้# - ฑั	- ฬั - ฬั	- ฑั - ด้#

ปรรทัดที่ ๗๗๘

--- ฐั	- พว - - -	----	--- มา	----	- เป็น - เ	--- ้	- เอน - -
- ด้ - ด้#	- ฑั ฑั -	- ด้# - ฬั#	--- ฑั	- ฑั - -	- มี - ฬั	--- ด้#	- ฬั - -

ปรรทัดที่ ๗๗๙

----	- น - - -	--- ฐั	- ้อ - ้อ	- เอย - -	--- เอย	--- ทาน	----
--- ฐั	- ฐั - -	--- ด้	- ฐั - ฑั	- ฑั - -	--- ฑั	--- ฑั	--- ฑั

ปรรทัดที่ ๗๘๐

----	----	----	- อี๋ -	- กี่ -	----	---- มี	----
----	- ทำ - ทำ	----	- ๗ - /๑๒๗	- ๗ -	- ทำ -	---- ทำ	----

ปรรทัดที่ ๗๘๑

--- ด้วย	----	--- นี	--- ยม	----	--- มะ	--- นาง	เออ ---
--- รั	--- ทำ	--- ต	--- ลี่#	- ทำ -	- ทำ - ต	--- ฟ	----

ปรรทัดที่ ๗๘๒

--- เอ้อ	- เออ -	- เอ้อเฮอเออ	----	- กัณฑ์ -	----	--- ฮา	--- อ่า
--- ล	- ฟ -	- ล ฟ ม	----	- ล - ลี่#	----	--- ทำ	--- ล

ปรรทัดที่ ๗๘๓

- ฮา -	----	----	----	--- อ่า	- ฮา -	- อ่า - ฮื่อ	- อี๋ -
- ทำ -	- ทำ -	----	----	--- รั	- ม -	- ฟ - ล	- ฟ - ม

ปรรทัดที่ ๗๘๔

- เออ -	- อี่น -	- นะ -	--- ดั่ง	--- กล่าว	----	----	----
- ฟ -	- ฟ -	- ฟ -	--- ๗	- ฟ - ลี่#	----	----	--- ทำ

ปรรทัดที่ ๗๘๕

--- ใ	--- โอ	----	----		----	--- มา	----
--- ทำ	--- ล	- ฟ# - ฟ	--- ฟ#/๑๒๘		----	--- ต#	- ต -

ปรรทัดที่ ๗๘๖

----	----	----	----	----	--- นี	----	----
- ต# - ต	----	- ทำ -	- ล - ทำ	----	--- ม	--- ฟ	--- ล

ปรรทัดที่ ๗๘๗

----	----	----	----	--- (เอ)	- แล -	----	----
--- ๗	----	--- ๗	--- ๗	-- ทำ ล	- ทำ - ทำ	--- ล	--- ล

ปรรทัดที่ ๗๘๘

- นา -	----	----	----	----	----	----	- อี๋ -
- ลี่# - ทำ	----	----	----	----	----	----	- ฟ# - /๑๒๙

ปรรทัดที่ ๗๘๙

----	----	--- มท	----	- ที่ -	- ปท -	- ฟ - นิฏ	--- ลู
----	----	--- ทำ	- ท - ลี่#	- ทำ -	- ทำ -	- ล - ทำ	--- ล

บรรทัดที่ ๗๙๐

- ตั --	- ป - ริ	--- เ	--- ก	- รี --	- ยา --	- อ้น - เท	--- ศ
- ลั# --	- ทิ - ทิ	--- ลั	--- ทิ	- ลั# --	- ทิ --	- ทิ - ทิ	--- ลั

บรรทัดที่ ๗๙๑

- นา - ย้ง	--- มัท	- ที --	- กัณท์ - ถ้วน	- เก้า --	- อ้น --	- พระ --	- พุท - ฐ
- ทิ - ทิ	--- ลั#	- ทิ --	- ลั - ทิ	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ	- ทิ --	- ฬั# - ฐั#

บรรทัดที่ ๗๙๒

- เจ้า --	- หาก --	- เท - ศ	- นา --	----	--- มา	----	----
- ทิ --	- ลั# --	- ทิ - ลั	- ลั - ทิ	--- ตั	- ทิ - ทิ	----	----

บรรทัดที่ ๗๙๓

----	----	----	- อ้น - ประ	--- ดับ	--- ประ	- ดา --	- ไป - ด้วย
----	- ทิ -- / ๑๓๐	----	- ลั - ลั#	ทิ -- ทิ	--- ลั	- ทิ --	- ทิ - ทิ

บรรทัดที่ ๗๙๔

--- คา	-- ถา -	-- ว่า -	--- ได้	----	- เก้า --	- สิบ --	----
--- ทิ	- ตั# ลั# -	-- ทิ -	-- ทิ ทิ	- ทิ --	- ทิ - ทิ	- ฬั --	--- ฬั

บรรทัดที่ ๗๙๕

----	----	--- คา	--- ถา	--- ก็	- บัง --	- คม --	- สม --
----	----	--- มี	--- ลั	--- ลั#	- ทิ --	- ทิ --	- ลั - ลั

บรรทัดที่ ๗๙๖

-- เวจ -	--- สะ	----	----	--- ดี	----	----	----
-- ทิ ลั#	--- ทิ	--- ลั	- ลั ลั -	--- ทิ	--- ทิ	----	--- ฐั

บรรทัดที่ ๗๙๗

- ส่า --	----	----	--- ฐั	----	----	----	----
- ฐั --	- ฐั --	- ฐั - ฐั	--- มั	ฬั -- ฬั	----	----	---- / ๑๓๑

๔.๒ วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ในกัณท์มัททิ

๔.๒.๑ การแบ่งวรรคและการใช้ลมหายใจ

จากการบันทึกโน้ตทำนองกัณท์มัททิที่พบว่ามีความยาวทั้งหมด ๗๙๗ บรรทัด สามารถแบ่งออกได้เป็นทั้งหมด ๑๓๑ วรรคตามลักษณะของการแบ่งลมหายใจของพระนักเทศน์ โดยสามารถจำแนกลักษณะของวรรคได้ดังนี้

ตารางที่ ๕ การจำแนกจำนวนห้องเพลงที่ละวรรคทำนองเทศน์กัณฑ์มัทรี

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๑	๖๖	๙
๒	๕๒	๗
๓	๕๓	๗
๔	๙๓	๑๒
๕	๖๗	๙
๖	๙๒	๑๒
๗	๙๑	๑๒
๘	๙๒	๑๒
๙	๑๑๑	๑๔
๑๐	๗๘	๑๐
๑๑	๗๖	๑๐
๑๒	๑๐๐	๑๓
๑๓	๗๘	๑๐
๑๔	๖๖	๙
๑๕	๗๙	๑๐
๑๖	๔๓	๖
๑๗	๘๕	๑๑
๑๘	๗๔	๑๐
๑๙	๘๑	๑๑
๒๐	๘๑	๑๑
๒๑	๑๐๓	๑๓
๒๒	๕๗	๘
๒๓	๗๔	๑๐
๒๔	๘๙	๑๒
๒๕	๗๗	๑๐
๒๖	๕๘	๘
๒๗	๘๒	๑๑
๒๘	๘๑	๑๑

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๒๙	๕๕	๗
๓๐	๓๔	๕
๓๑	๗๑	๙
๓๒	๘๖	๑๑
๓๓	๕๖	๗
๓๔	๘๙	๑๒
๓๕	๔๖	๖
๓๖	๒๗	๔
๓๗	๓๔	๕
๓๘	๔๕	๖
๓๙	๓๕	๕
๔๐	๓๘	๕
๔๑	๓๖	๕
๔๒	๓๔	๕
๔๓	๓๐	๔
๔๔	๓๗	๕
๔๕	๕๕	๗
๔๖	๔๒	๖
๔๗	๕๐	๗
๔๘	๓๖	๕
๔๙	๓๒	๔
๕๐	๓๒	๔
๕๑	๓๑	๔
๕๒	๓๕	๕
๕๓	๓๘	๕
๕๔	๓๐	๔
๕๕	๒๘	๔
๕๖	๓๖	๕
๕๗	๓๕	๕

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๕๘	๔๑	๖
๕๙	๓๐	๔
๖๐	๒๙	๔
๖๑	๕๖	๗
๖๒	๔๑	๖
๖๓	๒๙	๔
๖๔	๒๗	๔
๖๕	๔๐	๕
๖๖	๒๙	๔
๖๗	๓๒	๔
๖๘	๒๗	๔
๖๙	๓๐	๔
๗๐	๒๘	๔
๗๑	๓๖	๕
๗๒	๓๒	๔
๗๓	๓๐	๔
๗๔	๓๖	๕
๗๕	๕๘	๘
๗๖	๓๐	๔
๗๗	๒๖	๔
๗๘	๓๐	๔
๗๙	๒๔	๓
๘๐	๓๒	๔
๘๑	๒๔	๓
๘๒	๓๒	๔
๘๓	๒๘	๔
๘๔	๓๐	๔
๘๕	๒๗	๔
๘๖	๕๕	๗

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๘๗	๓๒	๔
๘๘	๒๘	๔
๘๙	๕๒	๗
๙๐	๓๖	๕
๙๑	๓๕	๕
๙๒	๒๙	๔
๙๓	๓๔	๕
๙๔	๓๘	๕
๙๕	๖๘	๙
๙๖	๓๔	๕
๙๗	๓๑	๔
๙๘	๓๕	๕
๙๙	๘๒	๑๑
๑๐๐	๘๑	๑๑
๑๐๑	๘๕	๑๑
๑๐๒	๔๒	๖
๑๐๓	๓๗	๕
๑๐๔	๓๘	๕
๑๐๕	๓๑	๔
๑๐๖	๗๘	๑๐
๑๐๗	๔๗	๖
๑๐๘	๕๐	๗
๑๐๙	๘๘	๑๑
๑๑๐	๒๕	๔
๑๑๑	๔๔	๖
๑๑๒	๓๖	๕
๑๑๓	๓๓	๕
๑๑๔	๗๕	๑๐
๑๑๕	๒๒	๓

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๑๑๖	๙๗	๑๓
๑๑๗	๓๐	๔
๑๑๘	๔๒	๖
๑๑๙	๒๔	๓
๑๒๐	๓๙	๕
๑๒๑	๓๒	๔
๑๒๒	๓๖	๕
๑๒๓	๔๙	๗
๑๒๔	๒๖	๔
๑๒๕	๔๔	๖
๑๒๖	๓๒	๔
๑๒๗	๗๓	๑๐
๑๒๘	๔๐	๕
๑๒๙	๒๘	๔
๑๓๐	๓๔	๕
๑๓๑	๓๘	๕

ตารางที่ ๖ การจำแนกจำนวนวรรคและความยาวของวรรคทำนองเทศน์กัณฑ์มัทรี

ความยาว (หน่วย=จำนวน บรรทัด)	ความยาว (หน่วย=จำนวน ห้องเพลง)	วรรคที่	ความถี่ (หน่วยนับ=จำนวนวรรค)
๑	๑-๘	-	๐
๒	๙-๑๖	-	๐
๓	๒๒-๒๔	๗๙, ๘๑, ๑๑๕, ๑๑๙	๔
๔	๒๕-๓๒	๓๖, ๔๓, ๔๙, ๕๐, ๕๑, ๕๔, ๕๕, ๕๙, ๖๐, ๖๓, ๖๔, ๖๖, ๖๗, ๖๘, ๖๙, ๗๐, ๗๒, ๗๓, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๘๐, ๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕, ๘๗, ๘๘, ๙๒,	๓๗

ความยาว (หน่วย=จำนวน บรรทัด)	ความยาว (หน่วย=จำนวน ห้องเพลง)	วรรคที่	ความถี่ (หน่วยนับ=จำนวนวรรค)
		๙๗, ๑๐๕, ๑๑๐, ๑๑๗, ๑๒๑, ๑๒๔, ๑๒๖, ๑๒๙	
๕	๓๓-๔๐	๓๐, ๓๗, ๓๙, ๔๐, ๔๑, ๔๒, ๔๔, ๔๘, ๕๒, ๕๓, ๕๖, ๕๗, ๖๕, ๗๑, ๗๔, ๙๐, ๙๑, ๙๓, ๙๔, ๙๖, ๙๘, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๑๒, ๑๑๓, ๑๒๐, ๑๒๒, ๑๒๘, ๑๓๐, ๑๓๑	๓๐
๖	๔๑-๔๗	๑๖, ๓๕, ๓๘, ๔๖, ๕๘, ๖๒, ๑๐๒, ๑๐๗, ๑๑๑, ๑๑๘, ๑๒๕	๑๑
๗	๔๙-๕๖	๒, ๓, ๒๙, ๓๓, ๔๕, ๔๗, ๖๑, ๘๖, ๘๙, ๑๐๘, ๑๒๓	๑๑
๘	๕๗-๕๘	๒๒, ๒๖, ๗๕	๓
๙	๖๖-๗๑	๑, ๕, ๑๔, ๓๑, ๙๕	๕
๑๐	๗๓-๗๙	๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๕, ๑๘, ๒๓, ๒๕, ๑๐๖, ๑๑๔, ๑๒๗	๑๐
๑๑	๘๑-๘๘	๑๗, ๑๙, ๒๐, ๒๗, ๒๘, ๓๒, ๙๙, ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๙	๑๐
๑๒	๘๙-๙๓	๔, ๖, ๗, ๘, ๒๔, ๓๔	๖
๑๓	๙๗-๑๐๓	๑๒, ๒๑, ๑๑๖	๓
๑๔	๑๑๑	๙	๑

จากการวิเคราะห์พบว่าความยาวซึ่งมีหน่วยนับเป็นวรรคนั้นมีความยืดหยุ่น จำนวนความยาวไม่เท่ากัน ไม่มีลักษณะตายตัว ตัวอย่างเช่น วรรคที่มีความยาว ๔ บรรทัดอาจมีความยาว ๓๒-๓๕ ห้องเพลง ขึ้นอยู่กับการเชื่อมเสียงด้วยกลวิธีพิเศษและลมหายใจ ถือว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ แสดงลักษณะเฉพาะของพระนักเทศน์แต่ละรูป หากรูปใดมีลมหายใจยาวก็จะขยายอรรถรสของ

การเอื้อนคำให้ยาวตามความต้องการ โดยปกติพบว่าในกัณฑ์มัทรีที่มีความยาวประมาณ ๒๕-๓๒ ห้อง (๔ บรรทัด) วรรคที่ยาวที่สุดนั้นพบว่ามีลมหายใจยาวถึง ๑๑๑ ห้อง (๑๔ บรรทัด) ดังที่พบในวรรคที่ ๙ ของกัณฑ์มัทรี

วรรคที่มีความยาวในเกณฑ์ปกติของกัณฑ์มัทรีที่พบว่ามีมีความยาวประมาณ ๔-๕ บรรทัด วรรคเหล่านี้ใช้ในการเดินทำนองติดกันเป็นช่วงเพื่อพักลมหายใจระหว่างวรรคที่มีการใช้ทำนองยาว ๆ ดังจะพบว่าวรรคที่มีความยาว ๔-๕ บรรทัดเริ่มปรากฏตั้งแต่บรรทัดที่ ๓๐ และจะใช้ติดกันประมาณ ๓-๔ ช่วง ๆ ละ ๔ บรรทัด จากนั้นจึงสลับกับวรรคที่มีความยาว ๕ หรือ ความยาว ๖ บรรทัด ๑ วรรค แล้วจึงกลับมาใช้ความยาว ๔ วรรค จึงถือว่าเป็น ๑ ชุด ดังตัวอย่าง

วรรคที่ ๔๐, ๔๑ มีความยาว ๕ บรรทัดต่อ ๑ วรรค

วรรคที่ ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๕๐ มีความยาว ๔ บรรทัดต่อ ๑ วรรค

จากตารางแจกแจงความยาวของวรรคในกัณฑ์มัทรีที่นั้นจะพบว่ากัณฑ์มัทรีที่มีความยาว ๗๙๗ บรรทัด แบ่งเป็นวรรคด้วยเกณฑ์การใช้ลมหายใจได้ ๑๓๑ วรรค วรรคที่มีความยาวที่สุดคือ วรรคที่ ๙ มีความยาวทั้งหมด ๑๑๑ ห้องเพลงหรือเท่ากับ ๑๔ บรรทัด ตั้งแต่บรรทัดที่ ๗๘-๙๒ ความสามารถในการใช้ลมหายใจยาวเช่นนี้ถือว่ามีความสำคัญมากและต้องอาศัยความชำนาญในการใช้ลมหายใจที่ยาวกว่าปกติ ดังนั้นพระนักเทศน์ที่ดีมีชื่อเสียงจะต้องสามารถกักลมหายใจได้ยาวจึงจะทำให้การเอื้อนทำนองลักษณะเช่นนี้มีความต่อเนื่องและไพเราะ ความต่อเนื่องของการเทศน์ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการทำให้เกิดความไพเราะของการเทศน์

๔.๒.๒ การบรรจุคำเทศน์

จากการบันทึกเนื้อทำนองกัณฑ์มัทรีที่พบว่ามีมีความยาวทั้งหมด ๗๙๗ บรรทัด สามารถแบ่งวรรคได้โดยการใช้ลมหายใจของพระนักเทศน์ ในการแบ่งวรรคนี้สามารถแบ่งได้ทั้งหมด ๑๓๑ วรรค จากตารางการแจกแจงความถี่สามารถแจกแจงลักษณะวรรคเทศน์และการบรรจุคำเทศน์ได้ ๕ ประการดังนี้

ประการที่ ๑ วรรคที่มีจำนวนเท่ากับสี่บรรทัดถือว่าเป็นอัตราปกติของวรรคเพลง ในกัณฑ์มัทรีที่พบว่าวรรคที่มีจำนวนความยาวเท่ากับสี่บรรทัดพบมากที่สุด ในการนับจำนวนวรรคพบว่าทั้งหมด ๓๗ วรรคจากจำนวนทั้งหมด ๑๓๑ วรรค โดยเริ่มพบที่วรรคที่ ๓๖ เป็นต้นไป และพบในช่วงวรรคที่ ๔๐ ช่วงวรรคที่ ๕๐ ช่วงวรรคที่ ๖๐ ช่วงวรรคที่ ๗๐ ช่วงวรรคที่ ๘๐ ช่วงวรรคที่ ๙๐ ช่วงวรรคที่ ๑๑๐ ช่วงวรรคที่ ๑๒๐ และช่วงวรรคที่ ๑๒๙-๑๓๑ ก่อนจบกัณฑ์เทศน์ ดังจะเห็นได้ว่าจำนวนความยาวสี่บรรทัดเริ่มต้นที่วรรคที่ ๓๗ ตรงกับบรรทัดที่ ๓๓๓ ถือเป็นช่วงกึ่งกลางของกัณฑ์มัทรีที่ไปจนกระทั่งจบกัณฑ์

ประการที่ ๒ การบรรจุคำเทศน์แบบมีเสียงเอื้อน ในวรรคที่มีความยาวประมาณ ๔ บรรทัดนี้พบว่าบรรจุเนื้อเทศน์ ๑๐ คำ ซึ่งต่างจากการเทศน์ทำนองธรรมวัตรพบว่ามีการบรรจุคำมากถึง

๓๐ คำ นั้นหมายถึงว่าเว้นว่างเฉพาะเพียง ๒ ห้องเท่านั้นจากทั้งหมด ๓๒ ห้องและบรรจุกำทั้งหมด ๓๐ ห้องเพลงดังตัวอย่างในวรรคที่ ๙๘ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๖๐๓ แสดงการบรรจุกำเทศน์ ๑๐ คำแสดง คำเทศน์ดังนี้

เหตุ ไต บัด สอง หน่อ แก้ว แม่ พราก เคน ดง

บรรทัดที่ ๖๐๓

-- เหตุ -	--- ไต	----	- - - (อือ)	- บัด -สอง	----	-หน่อ-แก้ว	----
- - ช้ -	--- ต	----	- ลั# - -	- ต - ช้	- ช้ - -	- ลั# - ฟั#	- ทิ - -

บรรทัดที่ ๖๐๔

----	- แม่-พราก	----	----	--- อือ	- อือ - -	- เคน - -	----
- ลั# - -	- ทิ - ทิ	- ต - -	- ฟั# - -	- ฟั# - ทิ	- ต - -	- ฟิ - -	----

บรรทัดที่ ๖๐๕

----	----	----	----	- อือ - -	--- อือ	----	- ดง - -
- ช้ - -	----	----	--- ลั	- รั - -	- รั - ต	- ต - -	- ทิ - -

บรรทัดที่ ๖๐๖

----	----	----	----	----	----	----	-- อือ -
----	----	----	----	- ต - ต	----	--- ต	- - ช้ -

การบรรจุกำเทศน์และเสียงเอื้อนดังตัวอย่างในวรรคที่ ๙๘ (บรรทัดที่ ๖๐๓-๖๐๖) เริ่มต้นวางคำเทศน์ตั้งแต่เปิดวรรคและเอื้อนห้องละ ๑ คำ คือคำว่า เหตุ ในห้องที่ ๑ และคำว่า ไตในห้องที่ ๒ เสียงเอื้อนเปิดวรรคเป็นเสียง ช้และผันเสียงต่ำลงมาเสียง ต แล้วจึงเอื้อนเสียงอือในห้องที่ ๔ พยางค์สุดท้ายของห้องเพลง จากนั้นจึงบรรจุกำเทศน์ ๒ คำ คือคำว่า บัด สอง ในห้องที่ ๕ เอื้อนเสียงสุดท้ายของคำที่สองในห้องที่ห้า ๑ จังหวะไปถึงห้องที่ ๖ แล้วจึงวางคำเทศน์อีก ๒ คำ โดยใช้เสียงสูงขึ้นจากเสียงเดิม ๑ เสียงนั่นคือเทศน์คำว่า หน่อ ด้วยเสียง ลั# แล้วเทศน์อีกหนึ่งคำในห้องเดียวกันคือคำว่า แก้ว ด้วยเสียงที่ต่ำลงมาเป็นคู่ ๓ คือเสียง ฟั# แล้วจึงเห็นเสียงต่ำลงมาด้วยเสียงเดิมทีละหนึ่งคู่เสียงจากเสียง ท และระดับท้ายเสียงเอื้อนด้วยเสียง ลั# ก่อนที่จะเริ่มต้นตั้งเสียง ทิ และบรรจุกำนาง สองคำคือคำว่า แม่ พรากในห้องที่ ๒ ของบรรทัดที่ ๖๐๔ และค่อย ๆ ผันเสียงเอื้อนสูงขึ้นถึงเสียง ฟิ ที่ห้องที่ ๗ และบรรจุกำเทศน์คำว่า เคน จากนั้นทั้งสองบรรทัดสุดท้ายเป็นการเอื้อนเสียงด้วยเสียงในคือเสียง อือ และมีเพียงตำแหน่งเดียวคือห้องสุดท้ายของบรรทัดที่ ๖๐๕ บรรจุกำเทศน์คำว่า ดง และเอื้อนทั้งหมดอีก ๑ บรรทัดในบรรทัดที่ ๖๐๖ ปิดวรรคที่ ๙๘

จากการสังเกตพบว่าลักษณะการบรรจุเอื้อนและคำเทศน์ประเภทนี้ประกอบด้วยคำเทศน์ ๑๐ คำและมีการเอื้อนเสียงเป็นระยะ ในระยะเริ่มต้นเอื้อนเป็นช่วงสั้น ๆ และวางเสียงเอื้อนยาวไว้ที่ท้ายวรรค เปิดเสียงและปิดเสียงวรรคด้วยเสียงเดียวกัน ดังตัวอย่างในวรรคที่ ๙๘ ใช้เสียง ช้ และ ช้

ประการที่ ๓ การบรรจุคำเทศน์แบบมีเสียงเอื้อนในวรรคที่มีความยาว ๔ บรรทัดนั้น พบว่าใช้การเดินคำเทศน์เป็นสำคัญ ไม่ใช่เสียงเอื้อน ดังเช่นตัวอย่างในวรรคที่ ๖๘ นั้นบรรจุคำเทศน์ไว้ทั้งหมด ๓๐ คำ จากทั้งหมด ๒๗ ห้องเพลง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บรรทัดที่ ๔๗๓

- แล - ตี	- แท้ - -	--- กี่
- ท้ - ลี่	- ต้ - ลี่	--- #ลี่

บรรทัดที่ ๔๗๔

- กำ - -	- หาย - ไป	--- นิ	- มิติ - อัน	- นี้ - -	- อ้อ - จึ่ง	- ได้ - แก่	- - คุณ นาง
- ท้ - -	- ลี่ - ต้	--- ท้	- มี่ ลี่ ต้	- มี่ - -	- #ลี่ - ท้	- ท้ - ลี่	- - ท้ ท้

บรรทัดที่ ๔๗๕

--- หรือ	- ฐึ - -	--- ว่า	- จัก - เปน	- ลาง - -	- แก่ - ลูก	- เต้า - -	- แก่ - ลูก
- ลี่ - ท้	- ต้ - #ลี่	--- ลี่	- ท้ - #ลี่	- ท้ - -	- ลี่ - ต้	ลี่ ท้ - -	- ท้ - ฐึ

บรรทัดที่ ๔๗๖

----	- ว่า - จัก	- ได้ - -	----	----	----	----	----
- มี่ - #ลี่	- ลี่ - ท้	- ท้ - -	----	----	--- ท้	--- ท้	----

ประการที่ ๔ การบรรจุพระคาถา

การบรรจุเนื้อเทศน์ของกัณฑ์มัทรีซึ่งเริ่มต้นที่วรรคที่ ๓๕ นั้นเป็นการเดินพระคาถา เป็นช่วงที่ ๒ ของกัณฑ์มัทรี ใช้ระบำธรรมวัตร จากการวิเคราะห์การบรรจุเนื้อเทศน์พบว่าในช่วงเริ่มต้นวรรค จะเว้นว่างไว้ ไม่มีการเอื้อน ไม่มีการใช้เสียง หยุดเสียงเพื่อหายใจเข้าอย่างเต็มที่และรวดเร็ว แล้วจึงเริ่มเดินเนื้อเทศน์ประกอบการเอื้อนกลางวรรคบ้างหรือท้ายวรรค เมื่อพบคำที่เป็นสระเสียงยาว มีตัวสะกด และปิดท้ายด้วยการเอื้อนเสียงของคำสุดท้ายอีกสองห้องดังเช่นตัวอย่างวรรคที่ ๕๒ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๔๐๔ - ๔๐๘ ดังนี้

บรรทัดที่ ๔๐๔ เริ่มต้นวรรคที่ ๕๒ ห้องที่ ๒

--- ฮึ	----	----	--- ฮึ	- ศา - ลา	--- เมื่อ	--- ยัง	- วัน - -
--- ฐึ	----	----	--- ลี่	- ลี่# - ท้	- ท้ - ต้	- ท้ - ท้	- ท้ - -

บรรทัดที่ ๔๐๕

- ดั่ง - อ้วน	--- หลอน	--- ปู่	- หัน - สอง	--- ส	- รี่ - สู้	--- พรรณ	--- นะ
- ลั# - ทิ	--- ลั	- ทิ - ทิ	- ลั ลั ลั#	- ลั - ทิ	- ลั - ทิ	- ทิ - ทิ	- ทิ - ทิ

บรรทัดที่ ๔๐๖

--- พี่	-- น้อง -	----	----	----	- ฮี --	- ไน - แห่ง	- ห้อง --
--- ท	-- พี่ พี่	--- ซี่	----	----	- ลั --	- ทิ - ลั	- ทิ --

บรรทัดที่ ๔๐๗

- ส่า --	- ล่า --	--- นาง	- พระ - ยา	--- ก็	--- จัก	- ได้ --	----
- ทิ ทิ -	- มั --	- พี่ - ซี่	- ลั - ทิ	--- ลั#	--- ทิ	- ทิ --	----

บรรทัดที่ ๔๐๘

๔.๒.๓ โครงสร้าง

โครงสร้างของกัณฑ์มัทรีที่แบ่งออกได้เป็นทั้งหมด ๓ ช่วงดังนี้

ช่วงที่ ๑ เป็นการเริ่มต้นกัณฑ์มัทรีที่ด้วยทำนองระบำพราวด์ไกวใบตั้งแต่วรรคที่ ๑ ถึงวรรคที่ ๔๓ รวมทั้งหมด ๓๖๔ บรรทัด บรรยายความการอยู่ปรนนิบัติของพระนางมัทรีที่ในพระอาศรม การใช้ชีวิตกับพระกุมารทั้งสองในป่าลำเนาไพร ในช่วงที่ ๑ นี้เป็นการแสดงคุณลักษณะพิเศษของพระนักเทศน์ ชั้นเชิงการเทศน์ การใช้เสียง การใช้ลูกคอ การใช้ลมหายใจ

ช่วงที่ ๒ ตั้งแต่วรรคที่ ๔๔ ถึงวรรคที่ ๙๕ เป็นการเดินพระคาถาด้วยทำนองธรรม บรรจุบทสวดนอบน้อมพระพุทธรูป (บทปุพพภาคนมการ) ว่าด้วย นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๑ จบ) อันเป็นการแสดงความเคารพก่อนทำกิจอย่างอื่น หลังจากหมดบทนอบน้อมพระพุทธรูปแล้ว จึงเข้าเนื้อเรื่องของกัณฑ์มัทรี โดยเดินทำนองธรรมด้วยเนื้อเรื่องต่อมาว่าด้วยความฝันที่เกิดขึ้นและกลายมาเป็นอุปสรรคในระหว่างที่พระนางมัทรีออกหาผลไม้ในป่า

ช่วงที่ ๓ ตั้งแต่วรรคที่ ๙๖ ในช่วงต้นเป็นการเน้นการเตือนเพื่อตั้งต้นเสียงจากทำนองธรรมเข้าสู่ทำนองระบำพราวด์ไกวใบ และเป็นการเรียกขวัญพระนางมัทรี เมื่อพระนางฟื้นขึ้นและเข้าพระทัยในการยกสองพระกุมารให้ซุกเข้าไป จนจบกัณฑ์มัทรีที่กลับมาใช้ทำนองพราวด์ไกวใบ บรรยายสรุปความเนื้อเทศน์

๔.๒.๔ จังหวะ

กัณฑ์กุมารประกอบไปด้วยจังหวะ ๒ ลักษณะ คือส่วนที่เป็นจังหวะอิสระ ไม่ปรากฏชื่อพร จังหวะที่ชัดเจน และส่วนที่เป็นจังหวะควบคุม ส่วนนี้มีอัตราจังหวะประมาณ ๑๑๒-๑๒๔ จังหวะ เคาะต่อ ๑ นาที่ซึ่งใช้ตั้งแต่ช่วงที่ ๒ ของกัณฑ์มัทรีที่ตั้งแต่วรรคที่ ๔๗ ถึงวรรคที่ ๙๑ ปรากฏในการ บันทึกลงโน้ตตั้งแต่บรรทัดที่ ๓๘๖-๕๗๓

๔.๒.๕ ระดับเสียง

สำหรับการใช้ระดับเสียงในการเทศน์มหาชาตินั้น พระใบฎีกาชาญณรงค์ จุณทสโร ได้อธิบายไว้ดังนี้ว่า

ดั่งที่ท่านทั้งหลายได้ย่นการเทศน์คำเมื่อนั้น จะเห็นได้ว่า เวลาเราอุ้ จะเป็นอีกเสียง หนึ่ง หมายความว่าเวลาท่านจะขึ้นโน้ ให้อันเสียงสูงกว่าเสียงที่ใช้พูดปกติหนึ่ง เสียง ต้องสูงกว่าเสียงพูดหน่อย อันนี้เป็นเทคนิคสำหรับใช้ในการเทศน์คำเมือง (พระใบฎีกา ชาญณรงค์ จุณทสโร, สัมภาษณ์, ๒ มีนาคม ๒๕๕๒)

จากคำสัมภาษณ์พบว่าเสียงที่ใช้ในการเทศน์จะต้องเป็นเสียงสูงกว่าเสียงพูดปกติหาก เป็นการเทศน์กัณฑ์มัทรี ในลำดับแรกผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ระดับเสียงทั้งหมดในการใช้ เสียงของกัณฑ์มัทรีนี้ก่อนที่จะได้ทำการวิเคราะห์การแบ่งโครงสร้างของกัณฑ์มัทรีและจะได้ ทำการวิเคราะห์ประเภทการเดินทำนองและกลวิธีในลำดับต่อไป

ในกัณฑ์มัทรีพบว่ามีการใช้ระดับเสียงทั้งหมด ๒๑ เสียงเป็นช่วงเสียงระดับสูง ดังนี้

ท ด รั ม ฝ ฟ# ซ ฌ# ล ล# ท ด้ รั ม ฝ ฟ# ซ ฌ# ล ล# ท

โดยมีเสียง ลา เสียง ที และเสียงฟา เป็นประธานเสียง มีการใช้กลุ่มเสียงดังนี้

กลุ่มเสียงที่ ๑ รั ม ฝ ฟ# ซ ฌ# ล ล# ท พบโดยทั่วไปตลอดทั้งกัณฑ์มัทรี ทั้งนี้พบว่ามี การใช้เสียงโด เสียง มี ประกอบร่วมด้วยเพื่อใช้เอื้อนเป็นเสียงผ่าน หรือใช้เป็นเสียงหลักยืน เสียงบ้างในแต่ละวรรค แต่ยังไม่พบความชัดเจนว่ามีการใช้เสียงประธานเสียงเพื่อเริ่มต้นและปิด ท้ายเสียงวรรคดังจะได้อธิบายต่อไป

กลุ่มเสียงที่ ๒ ท ด้ รั ม ฝ ฟ# ซ ฌ# ล ล# พบว่ากลุ่มเสียงนี้เป็นกลุ่มเสียงเอกลักษณะ ในการเอื้อนเสียงในกัณฑ์มัทรีเพื่อใช้เป็นการเอื้อนเสียงเห็นขึ้น ดังที่พบในบรรทัดที่ ๓๗๐ ซึ่งเป็นช่วงต้นของวรรคที่ ๔๕ ก่อนที่จะกลับมาจบที่เสียงประธานคือเสียง ฝ เสียงสุดท้ายของ วรรคนี้ ดังนี้

บรรทัดที่ ๓๗๐

- ลา --	----	----	----	----	- หน - โอ	- ใ้ --	- ใ้ะ - โอ
- ทิ --	----	----	- - ทิ	----	- รั - มั	- ฝิ --	- ติ - ฐิ

บรรทัดที่ ๓๗๑

อื่อ - -	----	- อื่อ - เออ	--- ณะ	- หล้า --	- ต่อ - ใจ้า	--- ถึง	--- พรหมะ
ฝิ - ฝิ	----	- มั - รั	- ตั - #รั	- ลั - ลั#	- ลั - ทิ	--- ลั	ลั ลั - ทิ

บรรทัดที่ ๓๗๒

--- โลก	----	----	----	----	----	----	----
--- ตั	- รั - ทิ	----	----	----	----	-- ฝิ -	----

๔.๒.๖ ลักษณะสำคัญของการดำเนินทำนองและกลวิธีการใช้เสียงเทศน์

๔.๒.๖.๑ การใช้เอื้อนเสียงยาว

การใช้เอื้อนเสียงยาวเป็นลักษณะเด่นของการเทศน์กัณฑ์มัทรีที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวอย่างที่จะยกมาแสดงประกอบการอธิบายคือวรรคที่ ๑๒ และวรรคที่ ๖๒

ดังที่พระใบฎีกาชาฎนรงค์ จันทโรได้อธิบายไว้แล้วว่าการใช้เสียงเทศน์นั้นให้ใช้เสียงสูงกว่าการพูดปกติเล็กน้อย แต่จากการวิเคราะห์เสียงเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีที่นั้นพบว่าเสียงที่ใช้เทศน์เป็นเสียงที่สูงกว่าเสียงระดับปกติถึงสามช่วงเสียง นั่นเป็นเพราะเสียงปกติของพระนักเทศน์เป็นเสียงที่สูงกว่าคนปกติทั่วไป เสียงที่ใช้ในกัณฑ์มัทรีที่พระนักเทศน์จะต้องเป็นผู้ที่มีเสียงสูง เสียงใส เสียงแก้ว ได้รับการทดสอบและคัดเลือกเสียงก่อนการฝึกหัดให้เป็นพระนักเทศน์

พระใบฎีกาชาฎนรงค์ จันทโรได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องการเอื้อนเสียงเทศน์ล้านนาในรายละเอียดดังนี้ว่า

การเรียนธรรมมหาชาติ จะมีการใส่กาพย์ ได้ร่ำเรียนจากครูประพัฒน์ ชัยชนะครูสอนการเทศน์ ซึ่งแบ่งเป็นสี่จังหวะ ๑. การลง ๒. การขึ้น ๓. การเห็นต่ำ ๔. การเห็นสูง การลงมีสองทำนองด้วยกัน การลงแบบเสียงนอกหนึ่งคำ เสียงในหนึ่งคำการลงแบบเสียงในล้วน ฟัง อา อั้ง อื่อ ล้า ฟังเป็นเสียงนอก อะ เป็นเสียงนอก การจะมีเสียงในได้นั้น ให้ทดลองร้องเสียงนอก เสียงไก่หรือเสียงแมว ถ้าเราร้องได้ อ้อ อ้อ แสดงว่าเรามีเสียงใน การลงแบบเสียงในล้วน เช่น ฟังไม่มีเสียงอะ ฟัง อื่อ ล้า การเห็นต่ำมีเครื่องหมายจุดอยู่ข้างใต้ การเห็นสูงใช้เครื่องหมายขีดเฉียง ๆ คำข้างหน้าเตรียมเห็นสูง เช่น คำว่า ใหญ่น้อย ให้ร้อง ใหญ่เป็นเสียงนอกเป็นตัวเตรียมแล้วน้อยเป็นปลายเสียงเห็นสูง (พระใบฎีกาชาฎนรงค์ จันทโร, สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๓)

จากคำสัมภาษณ์สรุปได้ว่าการเอื้อนหรือการเดินทำนองธรรมะบำนั้นคือการใช้เสียง สลับระหว่างเสียงนอกและเสียงใน เสียงนอก ๙ คำ เสียงใน ๒ คำ รวมทั้งหมด ๑๑ คำ และลบบมุลบเหลี่ยมให้เข้ากันเป็นวรรคเดียวกัน เช่น การใช้เสียง อ่า ฮา เสียงในใช้เสียงฮ. ฮุก เป็นการเดินทำนองโดยเฉพาะในระบำพริ้วไวโอบ

สำหรับตัวอย่างที่จะได้ยกมาสำหรับการวิเคราะห์การเทศน์กัณฑ์มัทที่วรรคที่ ๑๒ นั้น แสดงคุณลักษณะการเอื้อนเสียงเทศน์ที่ละเอียด พิถีพิถัน ใช้เสียงเอื้อนเสียงนอก เสียงในที่อยู่ในกลุ่มเสียง ลา ที โด เร فا โดยมีเสียง มี และเสียงซอล เป็นเสียงประดับตกแต่งทำนอง และเสียงที่เอื้อนสูงกว่าเสียงโดปกติประมาณ ๑/๔ เสียง โดยมีเสียง ลา เป็นประธานเสียงในวรรคนี้

วรรคที่ ๑๒ บรรทัดที่ ๑๑๒-๑๒๓

บรรทัดที่ ๑๑๒

- เจ้า - -	- - - -	- - - มา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อ่า	สง - - -
- ต [#] - ต ⁺	- - - -	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทิ	มี - - -

บรรทัดที่ ๑๑๓

- สาร์ - -	- - - -	- - - -	- อื้อ - -	- - - นะ	- - - พิม	- - - -	- พา - -
- ฟ [#] - -	- ฟ [#] - -	- ฟ [#] - ทิ	- ทิ - -	- - - ทิ	- - - รั	- ต ⁺ - -	- ล [#] - -

บรรทัดที่ ๑๑๔

- - - -	- - - ข้า	- - - เจ้า	- - - -	- - - นาด	- - - -	- - - -	- - - -
- ทิ - -	- - - ฟ [#]	- - - ทิ	- - - -	- - - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๑๕

- อ่า - -	- - - -	- - - -	- - - นื่อง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ [#] - -	- - - -	- - - -	- - - ทิ	- - - มี	- ฟ [#] - -	- ฮ ⁺ - ฟ [#]	- - - -

บรรทัดที่ ๑๑๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- นื่อง-อื้อ	- อื้อ - -	- ได้ - -	- ทุกข์ - -
- - - ฮ ⁺	- - - -	- ฮ ⁺ - -	- - - -	- ล ⁺ - ล ⁺	- ต [#] - -	- ต ⁺ - ทิ	- ต ⁺ - ทิ

บรรทัดที่ ๑๑๗

- - - ไศก	- - - -	- ตรง - -	- - - -	- - - -	- - - อื้อ	- - - -	- - - -
- - - ล ⁺	- - - -	- รั - -	- ทิ - -	- - - -	- - - ล [#]	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๑๘

- - - ใจ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ใจ - - -
- - - ฟ#	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - -	- - - ฟ#	ลึ - - -	ลึ - - -	

บรรทัดที่ ๑๑๙

- - - ใจ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ใจ - -
- ทิ - ทิ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ริ# - -

บรรทัดที่ ๑๒๐

- โย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ัย	- - - -	- โย - -	- โย - -
- ฟ - -	- - - ฟ#	- - - -	- - - -	- - - ล	- - - ล	- ฟ# - -	- ฟ - -

บรรทัดที่ ๑๒๑

- - - ใจ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ใจ
- - - ฟ#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟ#

บรรทัดที่ ๑๒๒

- - - -	- ใจ - มี	- - - -	- - - -	- ใจ - เว	- - - -	- - - -	- - - วน
- - - -	- ล - ล#	- - - ทิ	- - - -	- ฟ# - ฟ	- - - ล#	- - - ทิ	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๒๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ริ	- ทิ - -	- ต - ทิ	- ลึ - -	- - - ลึ	- - - -

ในวรรคนี้บรรจุคำเทศน์ทั้งหมด ๒๒ คำภายใน ๑๓ บรรทัดดังนี้

เจ้ามาอาสาสงสาร นะพิมพา ข้าเจ้านาถน้องได้ทุกขโศกตรงใจตรงมีใจเวียนวน

การเอื้อนที่แสดงลักษณะเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ของเสียงเทศน์มหาชาติล้านนา ในกัณฑ์มหัทธนีคือการเอื้อนเสียงดังที่ปรากฏในวรรคที่ ๑๒ โดยเฉพาะในบรรทัดที่ ๑๑๘-๑๒๒ การเอื้อนเสียงเริ่มต้นด้วยคำเทศน์ตั้งแต่คำว่าเจ้ามาอาสาสงสาร ในระดับเสียงสูงโดยจะพบว่าการเดินทำนองเทศน์นั้นจะใช้การเคลื่อนที่ของทำนองไม่เกินคู่ ๔ ดังเช่นจากคำว่า อือ นะ พิม พา ระดับเสียงจะปรากฏจากเสียงที่เริ่มต้นคือเสียง ทิ และคงเสียงเดิมไว้แต่เปลี่ยนเป็นคำเทศน์ไม่ใช่เสียงอือ เอื้อนอีกต่อไปแล้วเคลื่อนเสียงสูงขึ้นที่เป็นคู่ ๒ ไปสู่เสียง ริ และเอื้อนเสียงเห็นต่ำคำว่า พิมลงมาหนึ่งระดับเสียงสู่เสียง ต และเห็นต่ำเป็นคู่สองโดยใช้เสียง ลึ# พร้อมด้วยการเปล่งเสียงพา

บรรทัดที่ ๑๒๒

- - - -	- ใ้ - มี	- - - -	- - - -	- ใจ - เว	- - - -	- - - -	- - - - วน
- - - -	- ล - ล [#]	- - - -	- - - -	- ฟ [#] - ฟ	- - - -	- - - -	- - - - ล [#]

ในการเอื้อนเสียงวรรคนี้คือการใช้ทำนองพรัวไกวใบ และเหินเสียงสูงด้วยการใช้เสียงใน ใช้เสียงในกลุ่มเสียงทั้งหมด ฟ ฟ# ล ทุ ร# ฟ ฟ# ล ซึ่งเป็นการใช้กลุ่มเสียงครอบคลุมสองช่วงเสียง ทั้งในช่วงสูงกว่าปกติและสูงขึ้นไปอีกมากกว่าปกติสามช่วงเสียง

การเอื้อนเสียงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญและความต่อเนื่องของทำนองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ การเดินลมหายใจที่เป็นหนึ่งเดียว ไม่สะดุด ไม่ขาดตอน อีกทั้งการเลือกใช้เสียงในการเอื้อนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ความยาวในการเอื้อนนั้นไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับความสามารถในการประดิษฐ์ ทำนองเอื้อน การกำหนดลมหายใจ และความพอเหมาะพอดีของวรรคทำนอง

ในบรรทัดที่ ๑๑๘ ห้องที่ ๖ การเอื้อนเสียงคำว่า ตรง ใช้เสียงใน ๘ เสียง เสียงนอก ๓ เสียง รวม ๑๑ เสียงที่ใช้เอื้อนคำว่าตรง เริ่มต้นด้วยการวางเสียง ฟ# ซึ่งขยับเสียงสูงขึ้นจากเสียงเอื้อนที่ ผ่านมาโดยประมาณ ๑/๔ เสียง การเอื้อนเสียงนี้จะเริ่มขึ้นในห้องต่อไปโดยเปลี่ยนจากคำเทศน์ เป็นเสียงเอื้อน ใช้เสียง โอ และเคลื่อนเสียงสูงขึ้นเป็นคู่สองใช้เสียง ล และเดินทำนองเอื้อนต่อไป ด้วยการเคลื่อนทำนองสูงขึ้นไปอีก ๑ เสียงทำให้เสียงเอื้อนปรากฏเป็นเสียง ทุ และเปลี่ยนเสียง เอื้อนเป็นเสียงว่า ใ้ ในห้องที่ ๑ ของบรรทัดที่ ๑๑๙ ลักษณะสำคัญประการหนึ่งในการเอื้อนเสียง คือการย่นเสียงเดิมของเสียงที่ใช้เอื้อน ในวรรคนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการย่นเสียงเอื้อนอยู่ที่เสียง ทุ ทั้งหมด ๗ ห้องเพลงแล้วจึงเปลี่ยนคำเอื้อนเป็นคำว่า ใ้ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าพระนักเทศน์ได้ให้ความสำคัญกับตัวสะกดของคำว่า ตรง จึงได้เอื้อนเสียงใ้ ในห้องที่ ๑ ของบรรทัดที่ ๑๑๙ เนื่องจากเป็นตัวสะกดแม่ก จึงใช้เสียงตัวสะกดแม่กปิดเสียงเอื้อน ใ้ กลายเป็นคำว่าใ้ แล้วจึง ค่อยผ่อนเสียงเอื้อนกลายเป็นเสียงใ้ ในบรรทัดต่อมา การเอื้อนเสียงใ้นั้นทำการเอื้อนเสียง ยาวได้ แต่ไม่ทำการเปลี่ยนระดับเสียง แต่เมื่อจะทำการเปลี่ยนระดับเสียงและตกแต่งทำนองเอื้อน ให้วิจิตรมากขึ้นจึงเปลี่ยนคำเอื้อนเป็นคำว่า ใ้ และแสดงวิธีการตกแต่งทำนองในบรรทัดที่ ๑๒๐-๑๒๑ โดยทำการเอื้อนเสียงที่แสดงความสามารถพิเศษและลักษณะเฉพาะของกัณฑ์มัทรีที่คือ ความสามารถในการใช้เสียงสูง ในวรรคนี้ทำการเอื้อนเหินเสียงจากเสียง ทุ ขึ้นไปสู่เสียง รั เสียง ฟ และ เสียง ล ซึ่งถือว่าเป็นเสียงที่สูงมากในการขับร้องและกาการใช้เสียงเอื้อน ดังจะเห็นได้ว่า ทำนองของเสียงเทศน์นั้นทำการย่นเสียงอยู่ที่เสียง ฟ ล ฟ คือเริ่มต้นเสียงเอื้อนที่เสียง ฟ และไปสู่เสียง สูงสุดคือเสียง ล และกลับมาที่เสียง ฟ ในบรรทัดที่ ๑๒๐ เป็นการย่นเสียงสำคัญของวรรคและทำให้เสียงเอื้อนเกิดความสมดุลของการใช้ประธานเสียงและรองประธานเสียงคือ เสียง ฟ และ เสียง ล

ในบรรทัดสุดท้ายของวรรคคือบรรทัดที่ ๑๒๒ เป็นการแสดงการเอื้อนที่หักเสียงอีกครั้งหนึ่ง ในการปิดวรรค การปิดเสียงหักเสียงในลักษณะนี้ถือเป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งทาง ดุริยางคศิลป์ในการเทศน์มหาชาติด้านนาถกัณฑ์มัทรี ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะ กล่าวคือเสียงการเอื้อนเห็นต่ำจากเสียงในช่วงเสียงสูงกว่าเสียงปกติสามช่วงเสียงหักหลบกลับเป็นคู่แปดในห้องที่ ๒ จากเสียง ล มาสู่เสียง ล# ซึ่งเป็นเสียงสูงกว่าเสียงลาปกติประมาณ ๑/๔ เสียงและใช้เสียงเอื้อนที่เคยได้ใช้แล้วกลับมาปิดเสียงเอื้อนคือเสียง โอ้ง แล้วจึงเดินเนื้อเทศน์คำว่า “มีใจเวอน” ในระดับเสียงสูงกว่าเสียงปกติสองช่วงเสียง การปิดเนื้อเทศน์ท้ายวรรคเช่นนี้ถือเป็นลักษณะสำคัญของเสียงเทศน์ในกัณฑ์มัทรีสำเนียงมหาชาติด้านนาถกัณฑ์สำคัญประการหนึ่ง

บรรทัดที่ ๑๒๒

- - - -	- โอ้ง - มี	- - - -	- - - -	- ใจ - เว	- - - -	- - - -	- - - - - วน
- - - -	- ล - ล#	- - - - ทิ	- - - -	- ฟิ# - ฟิ	- - - - ลิ#	- - - - ทิ	- - - - ลิ#

ในการเอื้อนทำนองวรรคที่ ๖๓ มีความยาวทั้งสิ้น ๔ บรรทัด เริ่มต้นเอื้อนตั้งแต่ห้องที่ ๑ ของวรรคและมีทำนองเอื้อนยาว ๓ บรรทัดครึ่งโดยใช้ทำนองพราวไกวโบ จากวรรคนี้จะเห็นว่า ประธานเสียงคือเสียง ทิ มีการใช้กลุ่มเสียงคือ เสียง ล ล# ทิ ต มั ฟิ โดยใช้เสียง ซิ เป็นเสียงตกแต่ง ทำนองในการเอื้อน การเอื้อนเสียงใช้เสียงโอ้ โอ โอย เริ่มต้นในห้องที่ ๓ ของวรรคเพลงและเอื้อนเสียงโอย ยาวไม่เปลี่ยนพยางค์เอื้อนทั้งหมด ๕ ห้องเพลงแล้วจึงปิดเสียงเอื้อนด้วยเสียง โอ และผันเสียงต่ำลงมาหนึ่งเสียงสู่เสียง ล เป็นการตกแต่งทำนองด้วยการผันเสียงยาวทั้งหมด ๓ ห้อง จึงทำให้เสียงดังกล่าวมิใช่เสียงประดับ แต่เป็นเสียงรองประธานของกลุ่มเสียง การเห็นเสียงต่ำลงมาแล้วจึงเอื้อนเสียงเป็นระเบียบปฏิบัติด้วยการเรียงเสียงทำนองเอื้อนเป็น เสียง ทิ ร มั ฟิ อย่างชัดเจน ปรากฏเป็นคู่เสียง คู่ ๓ คู่ ๒ และคู่ ๒ ตามลำดับ แล้วจึงย่นเสียงไว้ที่เสียง ฟิ ซึ่งเป็นเสียงประธานในช่วงต้นของกัณฑ์เทศน์ แต่ในช่วงนี้ ประธานเสียงเปลี่ยนมาอยู่ที่เสียง ทิ และ เสียง ล

ในวรรคนี้ กลวิธีสำคัญประการหนึ่งในการเอื้อนเสียงคือการกระทบเสียงระหว่างระดับเสียงที่ย่นไว้ และเห็นเสียงขึ้นลงสลับกันดังปรากฏในบรรทัดที่ ๔๕๑ คือการย่นเสียง ซิ ซึ่งใช้เป็นเสียง ตกแต่งและทิศทางของการดำเนินทำนองนั้นผันเสียงลงไปสู่เสียง ฟิ และมีจุดมุ่งหมายของการเอื้อนสิ้นสุดที่ห้องที่ ๑ ของบรรทัดที่ ๔๕๒ ด้วยเสียง ล# ปิดการเอื้อนเสียงด้วยพยางค์เอื้อนคำว่า ฮี อ้อ และใช้กลวิธีดังกล่าวในการเครือเสียงอีกครั้งด้วยเสียง ทิ และ เสียง ล ด้วยคำว่า ฮีอ สลับกับ คำว่า ฮีอ แล้วจึงบรรจุกำเทศน์ด้วยเสียง ทิ และตกแต่งคำเทศน์ด้วยเสียง ล# และเสียง ล จนหมด คำเทศน์คำสุดท้ายด้วยเสียง ต

วรรคที่ ๖๒ บรรทัดที่ ๔๔๙-๔๕๓

บรรทัดที่ ๔๔๙

----	----	- โอ่ - โอ	- โอย --	----	----	----	----
----	----	- ชี่ - #ลั	- ที่ --	--- ที่	----	--- ที่	--- ที่

บรรทัดที่ ๔๕๐

- โอ่ --	----	----	--- โอ่	- โอ - โอ	- โอ๊ะ --	----	----
- ลั --	----	----	--- ที่	- รั - มี่	- ฝี่ --	----	- ฝี่ --

บรรทัดที่ ๔๕๑

----	----	--- โอ๊ะ	- โอ --	- โอ๊ะ - โอ	--- โอ	- โอย --	--- ชี่
----	----	--- ชี่	- ฝี่ --	- ชี่ - ฝี่#	--- ชี่#	- ชี่ --	--- ลั

บรรทัดที่ ๔๕๒

--- อ้อ	--- ฮ้อ	อ้อ ฮ้อ - อ้อ	- อ้อ - หนอ	----	--- เสียม	--- สอด	- คัน --
--- #ลั	--- ที่	ลั ที่ - ลั	- ที่ - รั	- ตั# - ที่	- ที่ - #ลั	- ลั - ที่	- ที่ - ที่

บรรทัดที่ ๔๕๓

- จอด --	บ้อง ---	----	----	----	----	----	----
- #ลั - ลั	ตั ---	--- ตั	--- ตั	--- ตั	--- ตั	----	----

๔.๒.๖.๒ การใช้เอื้อนเสียงสูง

การเอื้อนเสียงสูงเป็นกลวิธีสำคัญในการเอื้อนเสียงในกัณฑ์มัทรี ดังตัวอย่างในวรรคที่ ๑๗ บรรทัดที่ ๑๕๗-๑๖๘ เป็นการเอื้อนด้วยการเคลื่อนระดับเสียงสูงขึ้น การเอื้อนใช้คำเอื้อน เอย และใช้วิธีการเปลี่ยนเสียงอย่างช้า ๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง เมื่อเอื้อนจนถึงเสียงสูงที่สุดแล้วผ่อนเสียงต่ำลงมาหนึ่งช่วงเสียงแล้วจึงบรรจุกำเทศน์ ลักษณะเช่นนี้จะพบว่าเป็นการใช้เสียงเอื้อนในระดับเสียงสูง และไม่ใช้เสียงในระดับสูงที่เอื้อนเสร็จนั้นต่อเนื่องไปในการบรรจุกำเทศน์ แต่หักเสียงและตั้งเสียงใหม่ในช่วงเสียงที่ต่ำกว่า ดังนี้แสดงให้เห็นว่าการเอื้อนเพื่อแสดงความไพเราะในระดับเสียงสูง พระเทศน์จำเป็นต้องไต่ระดับเสียงขึ้นไปอย่างต่อเนื่องและเดินเสียงไปให้ถึงเป้าหมายด้วยลมหายใจเดียว แล้วจึงใช้พื้นที่เสียงของการเอื้อน ดังปรากฏอย่างชัดเจนในบรรทัดที่ ๑๖๓ สิ้นสุดการเอื้อนด้วยเสียง ฝี่ ชี่ ลั # และวางเสียงใหม่ในช่วงเสียงต่ำลงมาหนึ่งช่วงคู่แปดที่เสียง ที่ เพื่อเปล่งคำว่า พระ ในห้องที่ ๖ ของบรรทัดที่ ๑๖๓ และดำเนินการเทศน์เนื้อทำนองต่อไปอีก ๑๕ คำจนสิ้นสุดวรรคที่ ๑๗

บรรทัดที่ ๑๕๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อี ^๑ ม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลี [#]	- - - -	- - - -	- - - -	- ี [#] - -

บรรทัดที่ ๑๕๘

- - - -	- - - -	- - - เจ้า	- - - -	- ยอด - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - ลี [#]	- - - ทิ	- ลี [#] - -	- ี [#] - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๕๙

- บุญ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - วัณ
- ี [#] - ลี [#]	- ทิ - ทิ	- - - -	- - - ต ^๑	- - - ต ^๑	- ทิ - -	- ทิ - -	- - - ลี [#]

บรรทัดที่ ๑๖๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อา	- - - เอย	- - - ื่อ
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ี [#]	- - - ี	- - - ี

บรรทัดที่ ๑๖๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ม ^๑

บรรทัดที่ ๑๖๒

- - - -	- - - เอย	- - - ื่อ	- - - -	- เอย - -	- - - -	- ื่อ - -	- เอย - -
- - - -	- - - ี	- - - ี	- ี - -	- ี - -	- - - -	- ล ^๑ - -	- ี [#] - -

บรรทัดที่ ๑๖๓

- - - เอย	- - - -	- - - ิ่ง	- - - -	- ื่อ - -	- พระ - -	- - - ื่อ	- - - -
- - - ี [#]	- - - -	- - - ี	- - - ี	- ล [#] - ล ^๑	- ทิ - -	- - - ล ^๑	- ี [#] - -

บรรทัดที่ ๑๖๔

- - - -	- - - ี	- - - มา	- - - -	- - - -	- สวด - -	- - - สม	- - - หัง
- - - -	- - - ี [#]	- - - ี	- - - ทิ	- - - -	- ทิ - -	- - - ลี [#]	- - - ทิ

บรรทัดที่ ๑๖๕

- - - -	- - - ิน	- - - -	- - - -	- ไป - -	- - - -	- ไหน - -	- - - ัง
- - - -	- - - ี [#]	- - - -	- ลี [#] - -	- ทิ - -	- - - ี [#]	- ลี [#] - -	- - - ทิ

บรรทัดที่ ๑๖๖

- - - ื่อ	- - - -	- - - -	- - - -	- กลัว - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลี [#]	- - - ทิ	- ทิ - -	- - - -	- ี [#] - ี	- - - -	- - - ี	- ต [#] - -

บรรทัดที่ ๑๖๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ต [#] - -	- ทิ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทิ

บรรทัดที่ ๑๖๘

- - - อี ^๑	- - - -	- - - -	- บ่อ - -	- - - หัน	- - - -	- - - แต่	- - - แม่
- - - ลี [#]	- - - -	- - - -	- มี่ - มี่	- - - ฟิ [#]	- - - ฟิ	- - - ซึ	- - - ลี

๔.๒.๖.๓ การใช้เสียงเอื้อนสระอาและเสียงในด้วยการเห็นเสียง

ในวรรคที่ ๒๐ บรรทัดที่ ๑๘๗ - ๑๘๘ พบว่าเป็นการเอื้อนเสียงจากสระ อา ของคำว่า รุ่ง ราตรี โดยเทคนิคคำว่า รุ่ง ในห้องที่ ๕ ของบรรทัดที่ ๑๘๒ ทั้งหมด ๔ ห้องเพลงจากเสียง ทิ ของการเปล่งเนื้อเทคนิคคำว่า รุ่ง แล้วผันเสียงต่ำ จากนั้นผันเสียงต่ำต่อเนื่องอีกสองเสียง จากเสียง ลี ไปสู่เสียง ฟิ[#] แล้วจึงเห็นเสียงสูงกลับขึ้นมาที่เสียง ลี[#] แล้วเปล่งเนื้อเทคนิคคำว่า รา และเห็นเสียงสูงในเสียงเดิมโดยไม่เปลี่ยนพยางค์เสียง ยืนเสียงคำว่า รา ทั้งหมดในบรรทัดที่ ๑๘๓ แต่ผันเสียงสูงขึ้นประมาณ ๑ เสียงใช้เสียง ทิ ในห้องที่ ๓ ของบรรทัดที่ ๑๘๓

ในบรรทัดที่ ๑๘๔ จึงเปลี่ยนทั้งระดับเสียงและเสียงเอื้อนโดยเห็นเสียงสูงขึ้นอีก ๑ เสียงจากเสียง ทิ เป็นเสียง ต เนื่องจากมีการเอื้อนเสียงสูงในลักษณะนี้เป็นการเตรียมเสียงก่อนการใช้เสียงในคือ เสียง ฮา ในห้องที่ ๕ ของบรรทัดที่ ๑๘๔ ตามหลักการเทศน์มหาชาติล้านนา

จากการวิเคราะห์ในวรรคนี้แสดงให้เห็นวิธีการผูกทำนองการใช้เสียงเอื้อนที่แบบเนียนตามระเบียบวิธีการเทศน์มหาชาติล้านนาจนเป็นที่ปรากฏสามารถสรุปได้ว่า จากเสียงสระ อา เช่น คำว่า อา ใช้เสียงเอื้อนคำเดิมด้วยพยัญชนะของคำเดิมแล้วจึงค่อยเปลี่ยนลดรูปถอดเสียงพยัญชนะเหลือแต่เสียงเอื้อนคือเสียง อา แล้วจึงเห็นเสียงสูงไปใช้เสียงในตามลำดับดังนี้

ตารางที่ ๗ ลำดับชั้นการเอื้อนเสียงสระ

ลำดับการเอื้อนเสียง	คำเทศน์	เสียงเอื้อน	ระดับเสียงที่ใช้	จำนวนห้องเพลง	กลวิธีพิเศษ
ชั้นที่ ๑	รา	ไม่มี	ลี [#] ทิ	๗	ลมหายใจ/เอื้อนเสียงสูง
ชั้นที่ ๒	ไม่มี	อา	ต ^๑	๔	เอื้อนเสียงสูง
ชั้นที่ ๓	ไม่มี	ฮ้า	ฟิ มี่ ฟิ ฟิ	๑๐	เห็นสูง/เครือเสียง/เสียงใน

บรรทัดที่ ๑๘๙

- - - เจ้า	- - - -	- - - -	--- พระ	- พ่อ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ด [#]	- - - -	- ลี [#] - -	- - - ด [#]	- ที่ - -	- ที่ - ฟ [#]	- - - ฟ	- - - ลี [#]

บรรทัดที่ ๑๙๐

- - - -	- - - -	- แต่ - ยาม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ที่	- ลี - -	- ฟ [#] - ลี	- - - ที่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ที่

บรรทัดที่ ๑๙๑

- เข้า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ที่ - -	- มี - -	- - - -	- ช ⁺ - -	- - - -	- - - ช ⁺	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๒

- ใจ - -	- ยาม - -	- - - คน	- - - -	- รุ่ง - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฟ [#] - -	- ลี [#] - -	- - - ที่	- ที่ - ด [#]	- ที่ - ลี	- - - -	- - - ฟ [#]	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๓

- - - -	- รา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลี [#] - -	- - - ที่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๔

- - - อา	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮ้า - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ด ⁺	- - - -	- - - -	- - - -	- ฟ - -	- มี - -	- - - ฟ	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฮ้า	- - - -	- - - เอย	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟ [#]	- - - -	- - - ร ⁺	- - - ด [#]

บรรทัดที่ ๑๙๖

- เอย - -	- - - -	- ตี ⁺ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ที่ - -	- - - -	- ด ⁺ - -	- - - -	- - - -	- - - ด ⁺	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฮือ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ที่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - -	- - - -

ในการปิดวรรคที่ ๒๐ นี้ถือเป็นตัวอย่างสำคัญในการปิดเสียงของวรรคที่ผูกทำนองด้วยระบำพริ้วไกวโบ เริ่มต้นด้วยการเอื้อนเสียงในของเนื้อเทศน์คำว่า “รา” และสิ้นสุดการเอื้อนด้วย

เนื้อเทศน์คำว่า ตรี เป็นคำว่าราตรีที่สมบูรณด้วยเสียง ต์ แล้วจึงเอื้อนเสียงเหินต่ำจากเสียง ต์ ทั้งหมด ๖ ห้องเพลงแล้วจึงเคลื่อนเสียงลงต่ำสู่เสียง ท ยืนเสียง ท ในบรรทัดที่ ๑๙๗ อีกทั้งหมด ๔ ห้องแล้วจึงปิดเสียงเอื้อนด้วยเสียงเอื้อนเสียงนอก คำว่า อือ จากเสียง ท สู่ เสียง ฟ การเคลื่อนผ่านสามเสียงหรือการเหินเสียงต่ำอย่างแยบยลและเป็นระเบียบเช่นนี้ทำให้เกิดเป็นสำเนียงที่เป็นลักษณะสำคัญของการเทศน์มหาชาติล้านนาในกัณฑ์กุมารด้วยระบำพริ้วไกวไปตามขนบการถ่ายทอดสายการเทศน์ของจังหวัดเชียงใหม่อีกประการหนึ่ง

๔.๒.๖.๔ การปิดวรรค

ในการวิเคราะห์การปิดวรรคจะกระทำก่อนการอธิบายเรื่องการเปิดวรรค เนื่องจากการเปิดวรรคนั้น จะต้องคำนึงถึงเสียงที่วางปิดไว้ในวรรคที่เกิดขึ้นก่อน ในการปิดวรรคของกัณฑ์มัทรีที่ประกอบด้วย ๔ เสียงหลักที่เป็นเสียงสำคัญในการปิดวรรคทำนองเทศน์ดังนี้

๔.๒.๖.๔.๑ การปิดวรรคด้วยเสียง ฟ พบมากที่สุด ในกัณฑ์มัทรี ถือได้ว่าเสียง ฟ

เป็นเสียงอ้างอิงในกัณฑ์นี้ ดังที่ได้อธิบายไว้แล้วในช่วงต้นของวรรคที่ ๒๐ นั้นว่าการปิดวรรคตัวอย่างที่สำคัญประการหนึ่งคือการปิดด้วยเสียงเอื้อนจากเสียง ต มาสู่เสียง ท และเสียง ฟ เป็นการเคลื่อนที่ผ่าน ๓ เสียงโดยมีเสียง ฟ เป็นเสมือนจุดอ้างอิงเสียงของวรรค

ในกรณีที่เสียงเอื้อนได้ตกลงท้ายเสียงที่ ต ให้เอื้อนเสียงกระทบ เสียง ต เสียก่อน แล้วเหินเสียงต่ำเป็นคู่ ๒ พิเศษ สู่เสียง ลึ# จึงวางเสียงสุดท้ายวรรคปิดด้วยเสียง ฟ ดังปรากฏตัวอย่างในการปิดวรรคที่ ๑๑๓ ดังนี้

บรรทัดที่ ๗๐๖

- - - -	- - - -	- อี - อือ	- - - อือ	- อือ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ต - -	- - - -	- รุ - ต	- - - ลึ#	- ฟ - -	- - - -	- - - -	- - - -

๔.๖.๒.๔.๒ การปิดวรรคด้วยเสียง ฟ# พบว่าเกิดในช่วงกลางกัณฑ์นี้พบในวรรคที่

๑๑๐-๑๓๐ ดังตัวอย่างเช่น วรรคที่ ๑๑๒ ปิดวรรคด้วยเสียง ฟ# เช่นเดียวกับปิดวรรคด้วยเสียง ฟ และมีการเคลื่อนที่ ๓ เสียงตั้งต้นเสียงที่เสียง ท ผ่านเสียง ลึ# และวางเสียงเอื้อนปิดวรรคด้วยเสียง ฟ# ดังท้ายของวรรคที่ ๑๐๙ ในบรรทัดที่ ๖๘๔ - ๖๘๖ ดังนี้

บรรทัดที่ ๖๘๔

- - - กึ	- มา - พาด	- - - -	- ไร่ - -	- - - -	- - - ไข่	- - - -	- - - -
- - - ทึ	- ทึ - ลึ	- - - ฟ#	- ลึ# - -	- - - -	- - - ทึ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖๘๕

- เอ - เอ	-----	-----	-----	-----	-----	- เหนือ --	-----
- ล# - ฟ#	-----	-----	-----	-----	-----	- ฟ# - ฟ	-----

บรรทัดที่ ๖๘๖

--- ทั้ง	--- ขวา	-----	-----	-----	--- เออ	--- ร้อง	-----
--- ทึ	--- ล#	--- ต	-----	-----	--- ม	--- ฟ	- ฐ --

ในขณะที่การปิดวรรคด้วยเสียง ฟ# ก็พบว่าสามารถปิดท้ายวรรคเป็นคู่ ๔ พิเศษ จากเสียง ทึ สูเสียง ฟ# ก็พบว่าลักษณะการปิดวรรคด้วยคู่เสียงเช่นนี้เป็นลักษณะสำคัญทางดุริยางคศิลป์ ในการเทศน์มหาชาติด้านนาพระนักเทศน์จะต้องมีความแม่นยำเสียงในการบังคับให้เกิดคู่เสียง ดังกล่าวดังเช่นท้ายวรรคที่ ๑๑๐ ของบรรทัดที่ ๖๙๐-๖๙๒ ดังนี้

บรรทัดที่ ๖๙๐

-----	-----	-----	- เอ --	- เอ --	--- เอ	- เอ - เอ	--- เอ
-----	-----	-----	- ร - ม	- ฟ --	--- #ล	- ฐ - ฟ	--- ฐ

บรรทัดที่ ๖๙๑

-----	--- ฮี	- ฮี --	-----	- เออ --	-----	- วิ --	-----
-----	--- ล	- ร --	- ต - ทึ	- ทึ - ทึ	-----	- ทึ --	--- ทึ

บรรทัดที่ ๖๙๒

-----	-----	-----	--- อิม
- ทึ --	--- ทึ	-----	--- #ฟ

๔.๒.๖.๔.๓ การปิดวรรคด้วยเสียง ทึ การปิดวรรคด้วยเสียง ทึ พบมากในช่วงท้าย ของกัณฑ์เทศน์ พบว่าการใช้เสียง ทึ ปรากฏสองลักษณะ คือการเอื้อนเห็นเสียงสูง และการเอื้อน เห็นเสียงต่ำ ลักษณะสำคัญของการใช้เสียงปิดวรรคด้วยเสียง ทึ นี้คือ การเอื้อนเสียงจากในตอน เรียกขวัญพระนางมัทรีซึ่งเป็นสาระสำคัญของการเทศน์กัณฑ์มัทรี ปรากฏตั้งแต่บรรทัดที่ ๗๓๙ ถึงบรรทัดที่ ๗๙๐ หลังจากที่พระนางมัทรีโคกเศร้ายจนเป็นลมสลบไป พระนักเทศน์จะต้องผูก ทำนองของการเอื้อนเพื่อเรียกขวัญพระนางมัทรีในแต่ละวรรค และปรากฏทำนองสำคัญในการ เอื้อนทั้งเป็นการแสดงการเอื้อนเสียงสูงพิเศษ การใช้เสียงเอื้อนที่เป็นลักษณะสำคัญ และการปิด วรรคติดต่อกัน

การใช้เสียงเอื้อนในวรรคเรียกขวัญนั้น ประกอบด้วยเสียงที่สำคัญและพบว่าใช้ในการเรียกขวัญของการเทศน์กัณฑ์มัทรีคือชุดเสียง ร้ ม่ ฟ้ ล้ ม่ ฟ้ ดังตัวอย่างปรากฏในบรรทัดที่ ๗๔๒ และบรรทัดที่ ๗๔๖ อย่างชัดเจนดังนี้

บรรทัดที่ ๗๔๒

- - - -	- ใ่อ้ - -	- โย - โย	- ใ่อ้ - โย	- - - -	- ใ่อ้ - โย	- - - -	- - - ฮี้
- - - -	- ร้ - -	- ม่ - ฟ้	- ล้ - ฟ้	- - - -	- ม่ - ฟ้	- - - -	- - - ล้

บรรทัดที่ ๗๔๖

- - - -	- ใ่อ้ - โย	- โย - ใ่อ้	- โย - โย	- - - โย	- - - ฮ้ว	- - - ฮี้	- เรียก - -
- - - -	- ร้ - ม่	- ฟ้ - ล้	- ฟ้ - ม่	- - - ฟ้	- - - ฟ้	- - - ล้	- ทำ - -

จากการเอื้อนเสียงชุดดังกล่าว พระนักเทศน์สามารถยืดจังหวะออกได้ แต่จะต้องใช้ชุดเสียงดังกล่าวตามระเบียบวิธีการใช้เสียงเทศน์มหาชาติ ลีลาการเทศน์นั้นยังมีความหลากหลายออกไปได้ขึ้นอยู่กับเวลาและความต้องการแสดงอรรถรสของพระนักเทศน์ จากนั้นพระนักเทศน์จึงเดินธรรมทำนองเทศน์ต่อไปโดยบรรจุคำเทศน์ และเมื่อปิดวรรคจึงทอดเสียงมาสู่เสียง ทำ ดังตัวอย่างในวรรคที่ ๑๒๐ บรรทัดที่ ๗๔๓ ดังนี้

บรรทัดที่ ๗๔๓

- ตัว - -	- - - คำ	- - - หลาย	- - - -	- ก่าน - -	- - พง -	- - - -	- - - ื่อ
- ฟ้# - ล้	- - - ต้	- ทำ - ล้#	- ทำ - ล้#	ฟ้# ฟ้ - ฟ้	- - ต้#ต้#	- ทำ - -	- ทำ -(ล้#)

ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อเอื้อนชุดเสียงดังกล่าวเรียบร้อยแล้วในกลุ่มเสียงสูง พระนักเทศน์ลดเสียงมาใช้เสียงต่ำลงหนึ่งช่วงเสียงทันทีในการวางคำเทศน์คำว่า ตัว ด้วยเสียง ฟ้# ทันที ผู้ฟังไม่รู้สึกรถึงการกระโดดหรือการแปร่งเสียง แต่กลับเป็นความนุ่มนวล ลื่นไหลในการเทศน์อันเกิดจากการแม่นยำ การทอดเสียงและการใช้เสียงเทศน์ได้ในระดับเสียงสูงมากและพลิกกลับมาใช้กลุ่มเสียงต่ำได้โดยทันที ทั้งนี้ปรากฏการใช้เสียงอีกครั้งเช่นเดียวกันในวรรคต่อมา คือวรรคที่ ๑๒๑ บรรทัดที่ ๗๔๖ จนจบวรรคในบรรทัดที่ ๗๔๗ ดังนี้

บรรทัดที่ ๗๔๖

- - - -	- ใ่อ้ - โย	- โย - ใ่อ้	- โย - โย	- - - โย	- - - ฮ้ว	- - - ฮี้	- เรียก - -
- - - -	- ร้ - ม่	- ฟ้ - ล้	- ฟ้ - ม่	- - - ฟ้	- - - ฟ้	- - - ล้	- ทำ - -

๔.๒.๖.๔.๔ การปิดวรรคด้วยเสียง ล้

บรรทัดที่ ๗๔๗

- - - -	- - - -	- - - ร้อง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
ทำ ล# - ฟ#	- - - -	- - - ทำ	- ต# - ล#	- ล - -	- - - -	- ทำ - -	- ล - -

ในการปิดด้วยเสียง ล นั้น พบว่ามีลักษณะการเอื้อนชุดเสียงเช่นเดียวกับการปิดวรรคด้วยเสียง ทำ แต่มีการเอื้อนระดับทำนองด้วยชุดเสียงที่ปรากฏในบรรทัดที่ ๗๔๗ ห้องที่ ๓-๕ คือในห้องที่ ๗ และ ห้องที่ ๘ ของบรรทัดที่ ๗๔๖ ลิ้นสุดชุดเสียงเอื้อนเรียกขวัญ (ร ม ฟ ล ฟ ม ฟ) ในห้องที่ ๗ นั้นแล้วใช้เสียงเอื้อนต่อไปจนถึงระดับเสียง ล และสิ้นสุดการเอื้อน ในห้องที่ ๘ เป็นการบรรจุนี้อเทศน์ทันทีและเห็นเสียงต่ำลงมาสู่ระดับเสียง ทำ ซึ่งเป็นการพลิกเสียงคู่ ๙ มากกว่า ๑ ช่วงเสียง ดังจะเห็นได้ว่าเป็นการวางเสียงลงที่เสียงสำคัญคือเสียง ทำ และเอื้อนตกแต่งเสียงในห้องที่ ๑ ของบรรทัดที่ ๗๔๗ บรรจุนี้อเทศน์อีกหนึ่งคำคือคำว่า ร้อง ด้วยเสียง ทำ และใช้เสียงเอื้อนระดับนี้อเทศน์ด้วยการเห็นสูงและเห็นต่ำด้วยโน้ต คู่ ๑ พิเศษ และคู่ ๒ คือ เสียง ทำ เห็นขึ้นเสียง ต# เห็นต่ำสู่เสียง ล# แล้วจึงปิดวรรคด้วยการเอื้อนกระทบเสียง ล ในห้องที่ ๕-๘ ของบรรทัดที่ ๗๔๗ เป็นเสียงสำคัญของการเรียกขวัญในกัณฑ์มัทรี

๔.๒.๖.๔.๕ การปิดวรรคด้วยเสียง ซี่

การปิดด้วยเสียง ซี่ นั้นปรากฏใน ๒ ลักษณะ ทั้งสองกรณีเสียงเอื้อนในวรรคนั้นมีเสียงประธานคือเสียง ทำ สามารถปิดวรรคด้วยการเห็นเสียงต่ำจากเสียง ทำ มาสู่เสียง ซี่ โดยไม่ผ่านเสียงใดเลยก็ทำได้ ดังเช่นปรากฏตัวอย่างในกรณีที่เสียงเอื้อนในวรรคที่ ๒๒ บรรทัดที่ ๒๑๗ ดังนี้ บรรทัดที่ ๒๑๖

- - - ไ้้ง	- - - อือ	- - - -	- - - อือ	- - คำ -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ#	- - - ร	- - - ต	- - - ทำ	- - ทำ ทำ	- - - -	- ทำ - -	- ทำ - -

บรรทัดที่ ๒๑๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อือ	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ทำ - -	- - - -	- ทำ - -	- - - ซี่	- - - -	- - - -	- - - -

ดังจะเห็นได้ว่าการเอื้อนเสียง ทำ จากคำเทศน์คำสุดท้ายในห้องที่ ๕ ของบรรทัดที่ ๒๑๖ ยื่นเสียงเอื้อนไวยาวัจจ์ทั้งหมด ๘ ห้องแล้วทำการเห็นเสียงต่ำเป็นคู่ ๓ สู่เสียง ซี่ และใช้เสียงนอกเอื้อนด้วยคำว่าอือปิดวรรคนี้เพื่อทำการตั้งเสียงใหม่ในวรรคต่อไป

ในกรณีที่เอื้อนเสียง ทำ ผ่านเสียงอื่นก่อนแล้วจึงปิดวรรคด้วยเสียง ซี่ พบตัวอย่างในวรรคที่ ๒๖ บรรทัดที่ ๒๕๓-๒๕๔ ดังนี้

บรรทัดที่ ๒๕๓

-----	-----	-----	--- อี๋	-----	-----	--- ตึง	-----
-----	-----	--- ลั	--- รั	--- ด#	- ทำ --	--- ทำ	-----

บรรทัดที่ ๒๕๔

-----	-----	-----	-----	-----	-----	- อี๋ - -	-----
-----	-----	- ด - -	- ด - ด	--- ด	--- ด	- ฑี - -	-----

ในกัณฑ์มัทรีที่มีเสียงที่ใช้เอื้อนและเดินทำนองทั้งหมด ๑๔ เสียง แต่เสียงสำคัญที่ใช้ปิดวรรคทั้งหมดนั้นมี ๕ เสียงคือ เสียง ฟ ฟ# ซ ล ทำ เสียงที่พบมากที่สุดในการปิดวรรคคือเสียง ฟ และเสียง ทำ โดยมีวิธีการปิดเสียงในลักษณะสำคัญดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

๔.๒.๖.๕ การเปิดวรรค

ผู้วิจัยได้จัดทำเกณฑ์การวิเคราะห์เรื่องการเปิดวรรคเทศน์โดยใช้วิธีการพิจารณาทั้งหมด ๔ หัวข้อดังนี้คือ การเปิดวรรคด้วยการบรรจุคำเทศน์ การเปิดวรรคเมื่อเปลี่ยนระบำเทศน์ การใช้คู่เสียงของการเปิดวรรคเมื่อพิจารณาคู่กับเสียงปิดวรรค และเสียงที่ใช้เปิดวรรค

๔.๒.๖.๕.๑ การเปิดวรรคด้วยการบรรจุเนื้อเทศน์

ในการพิจารณาเรื่องการเปิดวรรค จำเป็นจะต้องพิจารณาทั้ง ๔ ประเด็นร่วมกันและทำการพิจารณาต่อจากการปิดวรรค การเปิดวรรคด้วยการบรรจุคำเทศน์พบว่าจากทั้งหมด ๑๓๑ วรรคนั้น ทุกวรรคขึ้นด้วยคำเทศน์ ยกเว้นเพียง ๔ วรรคเท่านั้นที่ขึ้นต้นเปิดวรรคเทศน์ด้วยเสียงเอื้อน ในการเทศน์นั้นสาระสำคัญคือการสื่อสารเนื้อหาที่บรรจุอย่างมาก โดยเฉพาะคำเทศน์ที่ถ่ายทอดจากคัมภีร์ไบเบิล หรือหนังสือผูก คำเทศน์เหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดจากพระนักเทศน์รุ่นอาวุโสมาต่อมาจากรุ่นสู่รุ่นด้วยการจรรคัมภีร์ไบเบิล คำเทศน์จึงถือเป็นสาระสำคัญและมีความยาวเป็นจำนวนมาก ในการเปิดวรรคจึงขึ้นต้นด้วยคำเทศน์แทบจะทั้งหมดทุกวรรคในกัณฑ์มัทรี

๔.๒.๖.๕.๒ การเปิดวรรคด้วยการเปลี่ยนระบำเทศน์

วรรคที่มีได้ขึ้นต้นด้วยคำเทศน์นั้นมีทั้งหมด ๔ วรรคคือวรรคที่ ๒, ๓, ๖๔, และ วรรคที่ ๑๓๔ ดังจะเห็นได้ว่าวรรคทั้ง ๔ ปรากฏในช่วงต้น ช่วงกลางและช่วงสุดท้ายของวรรค กล่าวคือทุกช่วงที่มีการเริ่มต้นและการเปลี่ยนแปลงทำนอง พระนักเทศน์เปลี่ยนทำนองด้วยการเกริ่นนำด้วยทำนองใหม่ที่หัววรรค

วรรคเริ่มต้นตั้งแต่วรรคที่ ๑-๓ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเปิดกัณฑ์เทศน์ การเปิดวรรคทั้งสามมีเพียงทำหน้าที่เริ่มต้นวรรค แต่ทำหน้าที่นำเสนอภาพ อรรถรส น้อมนำผู้ฟังให้เกิดสติและศรัทธาในการตั้งใจฟังเทศน์ ดังนั้นวรรคที่ ๒-๓ จึงเป็นความต่อเนื่องของการเกริ่นนำเสียงเปิด

กัณฑ์เทศน์ด้วยเสียง ซ้# บรรจุคำว่า “โอ” ทำหน้าที่เป็นทั้งคำเทศน์และเสียงเอื้อนเปิดกัณฑ์เทศน์ ยาวทั้งสิ้น ๑๕ ห้อง และจึงสิ้นสุดคำว่า “โอละหนา” ในบรรทัดที่ ๔ และเอื้อนเปิดวรรคต่อเนื่อง ทั้งหมด ๒๒ บรรทัด แบ่งออกได้เป็น ๓ วรรคดังนี้

เริ่มต้นวรรคที่ ๑

บรรทัดที่ ๑

- - - โอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - #ซ้	- - - #ลั	- - - ลั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - #ลั	- - - -

บรรทัดที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -เฮอ
- - - #ลั	- - - -	- ลั - -	- - - ลั	- - - -	- - - ทำ	- - - -	- - - #ด ⁺

บรรทัดที่ ๓

- - - -	- เออ - -	- - - -	- ฮี - เอ่อ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ดั - -	- - - -	- มั - #ลั	- - - -	- - - ลั	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔

- เออ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ละ	- หนา - -	- - - -	- - - -
- ทำ - -	- - - ทำ	- - - -	- ทำ - -	- - - ทำ	- ซ้ - -	- - - -	- - - ซ้

บรรทัดที่ ๕

- - - ฮี	- ฮี - เออ	- ัน - -	- - - นา	- - - -	- - - -	- เออ - -	- - - -
- - - รั	- รั - #ด ⁺	- ลั# - -	- - - #ลั	- - - ลั	- - - ลั	- ทำ - -	- - - -

บรรทัดที่ ๖

- - - -	- - - ฮี	- เออ - -	- - - -	- เอ่อ - -	- - - -	- - - เออ	- - - -
- - - -	- - - #ด ⁺	- ทำ - -	- - - -	- ลั - -	- - - -	- ลั - ลั#	- - - -

บรรทัดที่ ๗

- ตู - -	- - - -	- โอ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ทำ - #ด ⁺	- - - ดั	- #ลั - -	- - - ลั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - #ลั

บรรทัดที่ ๘

- - - -	- โอ - ไร่	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- #ซ้ - ฬ	- - - -	- - - ฬ	- ฬ - -	- - - ฬ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๙

เริ่มต้นวรรคที่ ๒

- - - -	- - - อ็๑	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - พร
- - - ฬ	- - - ๑	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๑

บรรทัดที่ ๑๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ฮี	- - - อ็๑	- อ็๑ - -
- - - -	- ๑ - #๑	- - - ๑	- - - -	- - - -	- - - ๑	- ๑ - #๑	- ๑ - -

บรรทัดที่ ๑๑

- - - -	- นะ - -	- - - -	- - - -	- โด - -	- - - -	- - - -	- โอะ - โอ
- - - -	- ๑ - -	- - - -	- - - -	- #๑ - -	- ๑ - -	- - - -	- ๑ - ๑

บรรทัดที่ ๑๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - โอ
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๑

บรรทัดที่ ๑๓

- โฮ - -	- ฮี - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฮี - -
- ๑ - -	- ม - -	- #ฬ - -	- - - ฬ#	- - - -	- - - -	- - - -	- #๑ - -

บรรทัดที่ ๑๔

- - - -	- ฮี อ็๑อ็๑	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- #๑ - -	- ๑ ๑ ฬ#	- - - ฬ	- - - -	- #ฬ - -	- - - ฬ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๕

- - - -	- ฮี - ฬ	- - - -	- นา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- #ฬ - -	- ๑ - ๑	- - - -	- #๑ - -	- ๑ - -	- - - ๑	- - - ๑	- - - -

บรรทัดที่ ๑๖

เริ่มวรรคที่ ๓

- - - -	- - - อ๑	- - - อ๑	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ๑	- - - ฬ	- - - #ฬ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๗

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ๑	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - #ฬ	- ๑ - -	- #๑ - ๑	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘

- - - -	- - - อ็๑	- - - อ็๑	- - - -	- - - เอ๑	- - - -	- - - มา	- - - -
- - - -	- - - ฬ	- - - ๑	- - - -	- - - ๑	- ๑ - -	- - - ๑	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙

- - - -	- - - ฟัง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - #ร	- - - -	- ฟ - -	- #ฟ - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒๐

- - - -	- - - -	- - - อี	- - - อี	- - - -	- - - อี	- - - -	- - - -
- - - #ฟ	- - - -	- - - #ช	- - - #ด	- - - ด	- ด - ท	- - - ท	- - - -

บรรทัดที่ ๒๑

- - - รา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ท	- - - -	- - - ท	- - - ท	- - - ท	- - - ท	- - - -	- - - ท

บรรทัดที่ ๒๒

- - - -	- - - อี	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ท	- ท - -	- ท - -	- - - -	- - - -	- - - ท	- - - #ฟ

จบรรทัดที่ ๓

สำหรับบรรทัดที่ ๒๒ เป็นการแสดงลีลาการเอื้อนที่ต่อเนื่องจากบรรทัดที่ ๒๑ และแสดงการเปลี่ยนทำนองจากพรัวไกวไปมาสู่ทำนองธรรมวัตรในบรรทัดที่ ๒๔ เป็นทำนองเชื่อมระหว่างการเปลี่ยนระบำจากระบำที่เน้นการเอื้อนและไม่แสดงชีพจรจังหวะมาสู่ระบำธรรมวัตรที่มีชีพจรจังหวะชัดเจน อีกทั้งเปลี่ยนกลุ่มเสียงที่มีเสียง ฟ# เป็นประธานเสียงมาสู่ประธานเสียงใหม่คือเสียง ท ดังนั้น

บรรทัดที่ ๒๒ บรรทัดที่ ๔๔๙-๔๕๓

บรรทัดที่ ๔๔๙

- - - -	- - - -	- โอ - โอ	- โอย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- ช - #ล	- ท - -	- - - ท	- - - -	- - - ท	- - - ท

บรรทัดที่ ๔๕๐

- โอ - -	- - - -	- - - -	- - - โอ	- โอ - โอ	- โอ - -	- - - -	- - - -
- ล - -	- - - -	- - - -	- - - ท	- ร - ม	- ฟ - -	- - - -	- ฟ - -

บรรทัดที่ ๔๕๑

- - - -	- - - -	- - - โอ	- โอ - -	- โอ - โอ	- - - โอ	- โอย - -	- - - อี
- - - -	- - - -	- - - ช	- ฟ - -	- ช - ฟ#	- - - ช#	- ช - -	- - - ล

บรรทัดที่ ๔๕๒

--- อ้อ	--- ฮือ	อ้อ ฮือ -อ้อ	- อ้อ -หนอ	-----	--- เสียม	--- สอด	- คั้น --
--- #ล้	--- ท้	ล้ ท้ - ล้	- ท้ - รั	- ต้# - ท้	- ท้ - #ล้	- ล้ - ท้	- ท้ - ท้

บรรทัดที่ ๔๕๓

- จอด --	บ้อง ---	-----	-----	-----	-----	-----	-----
- #ล้ - ล้	ต้ ---	--- ต้	--- ต้	--- ต้	--- ต้	-----	-----

สิ้นสุดวรรคที่ ๖๒

ดังจะเห็นได้ว่าการเทศน์นั้นมีการเปลี่ยนจังหวะ เปลี่ยนระบำ เปลี่ยนกลุ่มเสียง จึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมทำนอง หรือเรียกว่าสะพานเชื่อมทำนอง จากที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าเป็นการเปลี่ยนเสียงจากประธานเสียง ฟ้ มาสู่ประธานเสียงใหม่ บรรทัดที่ ๔๕๒ คือสะพานที่ ๑ โดยมีเสียง ล้ ในบรรทัดที่ ๔๕๑ ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมเสียงครั้งที่ ๑ จากเสียง ฟ้ มาสู่เสียง ท้ แล้วจึงตั้งเสียงใหม่ในบรรทัดที่ ๔๕๒ ด้วยการเอื้อนเสียงในโดยใช้ว่า อ้อ ย้าเสียง ล้ และ ท้ สลับกันในห้องที่ ๑ และ ห้องที่ ๒ เมื่อเข้าสู่บรรทัดที่ ๔๕๓ มีการใช้สะพานเชื่อมเสียงอีกครั้งคือ เสียง ต้ ในห้องที่ ๒ และเทศน์คำว่า บ้อง ในห้องที่ ๒ เมื่อเข้าสู่วรรคที่ ๖๓ จึงตั้งต้นด้วยทำนองธรรมวัตรด้วยเสียง ล้# และเดินระบำใหม่อย่างเต็มรูปแบบที่มีชีพจรจังหวะ บรรจุคำเทศน์ เลียงการใช้เสียงเอื้อนภายในวรรค ดังตัวอย่างในบรรทัดที่ ๔๕๔-๔๕๖ ดังนี้

บรรทัดที่ ๔๕๔

--- อัน	- คู - จัก	- แต่ง-ต้อ	--- หัว	--- มั่น	- คู --	- ยัง -หยุด	--- กุ่ม
--- #ล้	- ท้ - ท้	- ล้ - ท้	--- #ล้	--- ต้	- ท้ --	- ต้ - ฟ้	--- #ล้

บรรทัดที่ ๔๕๕

- ผัน --	- บ่ -พราก	--- ก็	- มา - ลุน	- ลุย --	- จาก -มือ	--- ไป	- ไล่ --
ล้ ท้ - ท้	- #ล้ - ท้	-- ล้ ล้	- ท้ - ท้	- ต้ --	- #ล้ - ต้	--- ต้	- ล้ --

บรรทัดที่ ๔๕๖

- กระ - เข้า	- อัน --	- ไล่ - ลูก	- ไม้ --	- ห้อย - ป่า	- ไร่ - บ่	--- ท้น	--- โปง
- ต้ - ม้	- ท้ --	- #ล้ - ท้	- ท้ --	- ท้ - #ล้	- #รั - ล้	- ล้ - ต้	--- ต้

สำหรับวรรคที่ ๑๒๙ เป็นวรรครองสุดท้ายก่อนปิดกัณฑ์เทศน์ ทำหน้าที่ตั้งเสียงเทศน์ ยืนยันประธานเสียง ท้ และบรรจุคำเทศน์ ไ้มานี้แลนา เป็นการปิดกัณฑ์เทศน์ คำว่า แลนา ถือเป็นลักษณะคำสำคัญในการเทศน์มหาชาติล้านนา แสดงถึงการเสร็จสิ้นภารกิจและจบการแสดงธรรมหนึ่งกัณฑ์ ไ้ทำหน้าที่เป็นทั้งเสียงเอื้อนและคำเทศน์ในคราวเดียวกันดังนี้

วรรคที่ ๑๒๙

บรรทัดที่ ๗๘๕

--- ใ้	--- โอ	----	----	----	----	--- มา	----
--- ทิ	--- ลั	- ฟิ# - ฟิ	--- ฟิ#	----	----	--- ตั#	- ตั - -

บรรทัดที่ ๗๘๖

----	----	----	----	----	--- ไม้	----	----
- ตั# - ตั	----	- ทิ - -	- ลั - ทิ	----	--- ไม้	--- ฟิ	--- ลั

บรรทัดที่ ๗๘๗

----	----	----	----	--- (เอ)	- แล - -	----	----
--- ซึ	----	--- ซึ	--- ซึ	- - ทิ ลั	- ทิ - ทิ	--- ลั	--- ลั

บรรทัดที่ ๗๘๘

- นา - -	----	----	----	----	----	----	- อื่อ - -
- ลั# - ทิ	----	----	----	----	----	----	- ฟิ# - -

๔.๒.๖.๕.๓ เสียงที่ใช้เปิดวรรค

เมื่อพิจารณาเสียงที่ใช้ในการเปิดวรรคพบว่าจากจำนวนเสียงทั้งหมดที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีทั้งหมด ๒๑ เสียง คือ เสียง ท ดั ร ไม้ ฟิ ฟิ# ซึ ซึ# ลั ลั# ทิ ตั ร ไม้ ฟิ ฟิ# ซึ ซึ# ลั ลั# ทิ แต่เสียงที่พบว่าใช้ในการเปิดวรรคมีทั้งหมดเพียง ๘ เสียงคือเสียง ฟิ ฟิ# ซึ ซึ# ลั ลั# ทิ ตั# โดยเสียงที่ใช้ทั้งหมดในการเปิดวรรคที่มีคุณลักษณะสำคัญและหน้าที่ดังนี้

เสียง ฟิ และ ฟิ# เปิดวรรคในการเอื้อนระบำพราวนไกวโบและมักใช้ในการเปิดวรรคเมื่อคำเอื้อนใช้วรรณยุกต์เสียงจัตวา หรือสระเสียงสั้นก็ได้ และประสมด้วยสระเสียงยาว ดังเช่น คำว่า ขวัญ ผา ในตัวอย่างวรรคที่ ๑๑๘

บรรทัดที่ ๗๓๑

- - - -	- - - -	- ขวัญ - -	- นาง - -	- - - -	- ไป - -	- แกม - -	- วัว - ค้าง
- - - -	- - - -	- ฟิ# - ลั	- ลั# - ทิ	- ลั# - ฟิ	- ทิ - -	- ฟิ# - -	- ฟิ - ทิ

เสียง ซึ# เป็นเสียงที่เริ่มต้นเปิดกัณฑ์เทศน์และเอื้อนเสียงสูงขึ้นไปทีละคู่เสียงพิเศษจนถึงระดับเสียง ทิ อันเป็นกลวิธีการเทศน์และกลวิธีการใช้เสียงเพื่อให้เกิดเสียงสำเนียงในการเทศน์มหาชาติล้านนา ดังปรากฏในการบันทึกโน้ตบรรทัดที่ ๑-๓

บรรทัดที่ ๑

- - - ไส	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - #ทำ	- - - #ลั	- - - ลั	- - - -	- - - -	- - - -	- - - #ลั	- - - -

บรรทัดที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -เฮอ
- - - #ลั	- - - -	- ลั - -	- - - ลั	- - - -	- - - ทำ	- - - -	- - - #ดั

การใช้เสียง ลั และเสียง ลั# เป็นเสียงเปิดวรรคพบอยู่ในช่วงกลางของการเทศน์กัณฑ์มหาชาติ แต่เป็นการตกแต่งทำนองของเสียง ทำ ซึ่งเป็นเสียงเปิดวรรคแท้ เพื่อใช้ในการเปิดเสียงอย่างมีลีลาที่อ่อนช้อยในการเอื้อนเสียงในระบำพรวัวไกวโบ ในบางครั้งการเปิดวรรคด้วยเสียง ทำ พบว่าเป็นเสียงหลักในการเปิดทำนอง แต่เพื่อเพิ่มอรรถรสและลีลาในการเทศน์แก่ผู้ฟัง การตกแต่งเสียงด้วยการเอื้อนกระทบเสียงสามารถเพิ่มเติมได้ดังตัวอย่างในวรรคที่ ๑๐๖ บรรทัดที่ ๖๕๖ ดังนี้

เริ่มต้นวรรคที่ ๑๐๖

- - - -	- - - -	- - - -	- อ้อ - -	- - - -	- เครือ - -	- - - -	- เค็ด - -
- - - -	- - - ดั	- - - -	- ทำ - -	- - - -	- #ลั - ทำ	- - - ลั	- ดั - -

เสียง ทำ ใช้เปิดวรรคในการเดินทำนองธรรมจักร โดยมักใช้เสียง ทำ เปิดวรรคกับคำที่ใช้เสียงสามัญ ประกอบด้วยสระเสียงยาว และปิดพยางค์เสียงด้วยพยัญชนะเสียงยาว เช่น แม่กง แม่กม แม่เกย เช่น คำว่า นาง คำว่า ยาม และมีเสียง ทำ ปิดในวรรคก่อนหน้า หรือปิดวรรคด้วยเสียง ฟั# ดังเช่น การปิดวรรคที่ ๕๘ และเปิดวรรคที่ ๕๙ ในบรรทัดที่ ๔๓๓-๔๓๔ ดังนี้

บรรทัดที่ ๔๓๓

- มัท - ที	- รา - -	- ชิ - นี	- ตน - -	- ผ่าน - ผ้า	- - - ย้อน	- - - -	- - - -
- มั #ลั ทำ	- ลั - -	- ทำ - ทำ	- ล - -	- ลั# - ทำ	- - - ทำ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔๓๔

ปิดวรรคที่ ๕๘ เปิดวรรคที่ ๕๙

- - - -	- - - -	- - - ออ	- อ่อน - -	- - - นาง	- ก็ - -	- - - ค	- - นิ่ง -
- - - -	- - - ทำ	- - - ลั	- #ฟั - -	- - - ทำ	- ทำ - ลั	- - - ทำ	- - ทำ ทำ

๔.๒.๖.๕.๔ การใช้คู่เสียงของการเปิดวรรค

เมื่อพิจารณาคู่เสียงของการเปิดวรรคกับเสียงปิดวรรคพบว่าการเปิดวรรคต่อไปสามารถวางเสียงได้เป็นกรณีดังนี้

กรณีที่ ๑ ใช้เสียงเดิม ย้ำเสียงเดิม เช่น วรรณคดีที่ ๑ จบวรรณคดีด้วยเสียง ทิ ขึ้นด้วยเสียง ทิ
กรณีที่ ๒ ตั้งเสียงใหม่ ในกรณีพบว่า สามารถตั้งเสียงสูงขึ้นหรือต่ำลงได้ตั้งแต่คู่ ๒ แต่
ไม่เกินเป็นคู่ ๕ เช่น จบเสียง ทิ ขึ้นเสียง พิ เป็นต้น ทั้งสองกรณีใช้ได้ทั้งในช่วงระบำพราวด์
ไว และช่วงเดินพระคาถาด้วยทำนองธรรมจักร

๔.๒.๖.๕.๕ การใช้เสียงเอื้อนและสระ

ในวรรณคดีที่ ๑๐๖ บรรทัดที่ ๖๕๖ ในวรรณคดีพบว่าเสียงที่ใช้เอื้อนสำคัญ คือการเอื้อนการคำ
เสียง จากคำว่าเสียง ในบรรทัดที่ ๖๕๘ ใช้เสียง เอื้อย เอีย เอียง ฮี เมื่อถอดแล้วพบเสียงเอื้อนคือ
เสียง เอื้อย และเสียง ฮี นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้เสียงเอื้อนเสียงคำว่ามี ใช้เสียง ฮี ในบรรทัดที่ ๖๖๐
ดังตัวอย่าง

บรรทัดที่ ๖๕๖

----	----	----	- อื้อ --	----	- เคื้อ --	----	- เค็ด --
----	--- ตั	----	- ฮี --	----	- #ลั - ทิ	--- ลั	- ตั --

บรรทัดที่ ๖๕๗

- ร้อง --	--- อื้อ	--- สอง	----	- เอก --	- ดั่ง --	----	----
- ทิ --	--- #พิ	--- พิ	- #ลั --	- ตั --	- มั --	- พิ --	- ฮี - ลั

บรรทัดที่ ๖๕๘

----	--- เสียง	----	----	----	----	----	--- เอื้อย
- พิ - พิ	- พิ - #ลั	----	--- ตั	----	- ตั --	----	- ตั - #วิ

บรรทัดที่ ๖๕๙

- เอื้อย --	- เอื้อย --	--- เอื้อย	-- เอื้อย -	--- เอื้อย	--- เอื้อย	--- ฮี	----
- มั --	- พิ --	--- ลั	-- พิ พิ	--- มั	- ฮี - ฮี	--- ฮี	----

บรรทัดที่ ๖๖๐

- มี --	- อี - อี	----	----	- คง --	----	----	----
- ทิ --	- ทิ - #พิ	----	----	- รุ - รุ	--- ทิ	--- #ลั	----

บรรทัดที่ ๖๖๑

- บาน --	--- ดั่ง	--- จัก	----	- มา --	- เป้า --	--- เป็บ	- มะ - เฮา
- #พิ - #ฮี	--- พิ	- พิ - รุ	--- ลั	- ทิ --	- #ลั - ทิ	--- #พิ	- ลั - ทิ

บรรทัดที่ ๖๖๒

----	--- อะ	- นื่อง --	----	--- ฮี	--- อ้อ	- แม่ --	- ป้า - ยาย
--- ทิ	--- พิ	- ฮี --	----	--- ลั	- ลั - ลั	- ทิ - ลั	- ทิ - ทิ

บรรทัดที่ ๖๖๓

--- กัณ	- กราบ --	-----	-----	-----	- อยู่ --	- โอ --	-----
- ทำ - #ลั	- ตั --	- ลั --	- #พื - #พื	-----	- ลั - #ลั	- ทำ --	-----

บรรทัดที่ ๖๖๔

-----	- โอ --	- โฮ - โอ	-----	- ใ -- โอ	- โอ --	--- นะ	--- ฮี
-----	- รั# --	- มั - พื	-----	- ฐั - พื	- ฐั --	--- ฐั	--- ลั

บรรทัดที่ ๖๖๕

- เอก - ฮี	- เอก - เอก	-----	- ยิม --	-----	-----	-----	-----
- รั - ตั	- ตั - ทำ	-----	- ทำ --	-----	--- ทำ	-----	-----

บรรทัดที่ ๖๖๖

-----	-----
--- #พื	- พื --

ในทำยวรรคพบการเอื้อนเสียงเป็นชุดเสียงยาวโดยใช้เสียง โอ เอื้อนเปลี่ยนระดับเสียง และ เอื้อนเสียง เอก ฮี เอก ในบรรทัดที่ ๖๖๔

ดังจะเห็นว่าในบรรทัดที่ ๖๕๔ เสียง ขา นั้นเอื้อน เป็นเสียง อา คงเสียงสระไว้ แต่บางครั้ง เปลี่ยนเป็น เอก เช่น คำว่า หา ในวรรคที่ ๑๐๕ บรรทัดที่ ๖๕๖ เริ่มห้องที่ ๕ ถึงบรรทัดที่ ๗๐๘ ห้องที่ ๒

บรรทัดที่ ๖๕๔

-----	-----	- อี - มะ	-----	- ขา --	-----	-----	- อา --
-----	- ลั - ลั	- ล - ลั#	-----	- ตั --	-----	-----	- พื --

บรรทัดที่ ๖๕๖

-----	-----	-----	- อี --	-----	- เครี --	-----	- เค็ด --
-----	--- ตั	-----	- ฐั -- / ๑๐๕	-----	- ลั# - ทำ	--- ลั	- ตั --

บรรทัดที่ ๗๐๘

-----	- หา --	-----	- เอก --	-----	--- เฮอ	-----	-----
-----	- พื# --	-----	- ลั# --	-----	--- ตั	-----	-----

บรรทัดที่ ๗๐๙

-----	-----	- เฮอ --	- เฮอ - เอก	--- ใ	- เอก --	- เออ --	- เอก --
-----	-----	ทำ รั# --	- มั - พื	--- ลั#	- ฐั --	- พื --	- ฐั --

บรรทัดที่ ๗๑๐

---เอย	- ย่อม --	-----	- มิ่ง --	-----	-----	-----	-----
--- ลั	- มั - มั	- ฟั --	- ทำ - ทำ	--- ลั#	--- ลั	- ตั --	--- ทำ

เสียง อี อี้ อือ วรรณคดี ๑๐๓ บรรทัดที่ ๖๔๖ - ๖๔๗

บรรทัดที่ ๖๔๖

-----	--- เงอะ	-----	--- อือ	--- อือ	- อือ - อือ	- อือ - ยาม	-----
- ลั - ฟั	--- ฟั	--- ลั	--- รั	--- ตั	- ทำ - ตั	- ทำ - ทำ	-----

บรรทัดที่ ๖๔๗

-----	-----	-----	-----	-----	-----	- อือ --	-----
-----	--- ทำ	-----	-----	-----	--- ทำ	- ฐั --	--- ทำ

เสียง โอ โอ่ โฮ โห วรรณคดี ๑๐๖ บรรทัดที่ ๖๕๖ ห้องที่ ๕ ถึงบรรทัดที่ ๖๖๖ สองห้องแรก

บรรทัดที่ ๖๖๓

--- กั้น	- กราบ --	-----	-----	-----	- อยู่ --	- โอ --	-----
- ทำ - #ลั	- ตั --	- ลั --	- #ฟั - #ฟั	-----	- ลั - #ลั	- ทำ --	-----

บรรทัดที่ ๖๖๔

-----	- โอ --	- โฮ - โอ	-----	- ใ้ - ใ้	- โอ --	--- นะ	--- ฐั
-----	- รั# --	- มั - ฟั	-----	- ฐั - ฟั	- ฐั --	--- ฐั	--- ลั

บรรทัดที่ ๖๖๕

- เอก - ฮือ	- เอก - เอก	-----	- ยีม --	-----	-----	-----	-----
- รั - ตั	- ตั - ทำ	-----	- ทำ --	-----	--- ทำ	-----	-----

บรรทัดที่ ๖๖๖

-----	-----
--- #ฟั	- ฟั --

คำที่ประสมด้วยพยัญชนะและสระโอ พร้อมด้วยตัวสะกด เช่น คำว่า คน ใช้เสียง โอ โอ เป็นเสียงเอื้อนดังปรากฏในตัวอย่างวรรณคดี ๑๑๔ บรรทัดที่ ๗๓๑-๗๓๖

บรรทัดที่ ๗๓๑

-----	-----	- ขวัญ --	- นาง --	--- อย่า	- ไป --	- แกม --	- วั - ค้าง
-----	-----	- ฟั# - ลั	- ลั# - ทำ	- ลั# - ฟั	- ทำ --	- ฟั# --	- ฟั - ทำ

บรรทัดที่ ๗๓๒

- - - -	- - - ส	- - นั้น -	- - - นะ	- นา - -	- - - -	- - - -	- เป็น - -
- - - ฟ#	- - - ท	- - ล# ท	- - - ท	- ล# - -	- - - -	- - - -	- ฟ# - -

บรรทัดที่ ๗๓๓

- - - คน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - โอ	- โอ - ไฮ	- - - โอ
- ฟ# - ล#	- - - -	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ต	- ร - ม	- - - ฟ

บรรทัดที่ ๗๓๔

- ใ - โอ	- โอ - -	- โอ - อน	- - - ฮี	- - - -	- ก็ - มา	- - - เหมือน	- - - คน
- ล - ฟ	- ม - -	- ฟ - ฮ	- - - ล	- - - -	- ฟ - ท	- - - ฟ#	- ฟ - ล#

คำที่ประสมด้วยสระเอี้ยสะกดด้วยพยัญชนะเช่นคำว่า เสียง ใช้เอี้ยนเสียง เอี้ย ดังเช่น

วรรคที่ ๑๐๖ บรรทัดที่ ๖๕๘-๖๕๙

บรรทัดที่ ๖๕๘

- - - -	- - - เสียง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เอี้ย
- ฟ - ฟ	- ฟ - #ล	- - - -	- - - ต	- - - -	- ต - -	- - - -	- ต - #ร

บรรทัดที่ ๖๕๙

- เอี้ย - -	- เอี้ย - -	- - - เอี้ย	- - เอี้ย -	- - - เอี้ย	- - - เอียง	- - - ฮี	- - - -
- ม - -	- ฟ - -	- - - ล	- - ฟ ฟ	- - - ม	- ฮ - ฮ	- - - ฮ	- - - -

สระ ฮี ให้ถอดรูปพยัญชนะออกแล้วใช้เสียง ฮี เอี้ยนตามระดับเสียงที่ใช้เทศน์ดังตัวอย่าง

เสียง ฮี ฮี ฮี จากคำว่า ฆี ในวรรคที่ ๑๑๑ บรรทัดที่ ๖๙๔ ห้องที่ ๘ ถึงบรรทัดที่ ๖๙๗

บรรทัดที่ ๖๙๔

- - - -	- - - -	- เมื่อ - -	- ป - -	- - - -	- - - นะ	- เป็น - -	- - - ฆี
- ฟ# - -	- - - -	- ท - ท	- ล# - ท	- - - -	- ล# - ล	- ฟ# - -	- ฟ - ล#

บรรทัดที่ ๖๙๕

- - - -	- ฮ - -	- - - -	- - - -	- - - ฮ	- ฮ - -	- ฮ - ฮ	- - - ฮ
- - - -	- ต - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- ร# - -	- ฟ - ฮ	- - - ล#

บรรทัดที่ ๖๙๖

- ฮ - -	- - - ฮ	- ฮ - -	- - - -	- ฮ - ที่	- - - -	- กลาง - -	- - - เออ
- ฮ - -	- - - ฟ	- ฮ - -	- - - -	- ล# ล ท	- - - ฟ	- ฟ# - ล	- - - ท

บรรทัดที่ ๖๙๗

- - - -	- คี - รั	- - - -	- ป่า - -	- - - -	- กว้าง - -	- - - -	- - - อ้อ
- - - -	- ตั - ทิ	- - - -	- ฟิ# - ฟิ#	- - - -	- รั - ทิ	- ทิ - ทิ	- - - ลั#/๑๑๑

คำที่ใช้ไม่มลาย (ไ) เช่นคำว่า ไท ให้เปลี่ยนไปใช้สระ อา และใช้เสียง อา เป็นเสียงเอื่อน

ดังตัวอย่าง บรรทัดที่ ๑๑๔ บรรทัดที่ ๗๑๓-๗๑๕

บรรทัดที่ ๗๑๓

- - - -	- - - -	- สระ - -	- - - เหมอ	- - - -	- - - -	- - - ใต้	- - - -
- - - ฟิ	- - - -	- ทิ - -	- ทิ - ฟิ	- - - -	- - - ลั	- - - ลั#	- - - ตั

บรรทัดที่ ๗๑๔

- - - -	- - - อา	- - - ฮา	- - - อา	- ฮ้า - -	- อา - -	- ฮ่า - -	- อา - ฮ้า
- - - -	- - - รั	- - - มั	- - - ฟิ	- ลั - -	- ฟิ - -	- มั - -	- ฟิ - ลั

บรรทัดที่ ๗๑๕

- - - อา	- - - -	- - - ฮี	- ขวัญ - -	- นาง - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฮั	- - - ฟิ	- - - ลั	- ฟิ# - ฟิ#	- ลั# - -	- ทิ ทิ - -	- - - ลั	- - - -

สระ-ะ และสระ-เ เมื่อประสมกับพยัญชนะแล้ว ให้ถอดรูปและใช้เสียงเอ เป็นเสียงเอื่อนดัง ตัวอย่างเช่น คำว่าเป็น เปลี่ยนเสียง เอื่อน เป็น เอ เอ็ เอน นะ ฮี ฮื่อ ฮี เออ เออ ในบรรทัดที่ ๑๒๗

บรรทัดที่ ๗๗๘ - ๗๗๙

บรรทัดที่ ๗๗๘

- - - รัก	- พราก - -	- - - -	- - - มา	- - - -	- เป็น - เอ	- - - เอ็	- เอน - -
- ลั - ตั#	- ทิ ทิ -	- ลั# - ฟิ#	- - - ทิ	- ทิ - -	- มั - ฟิ	- - - ลั#	- ฟิ - -

บรรทัดที่ ๗๗๙

- - - -	- นะ - -	- - - ฮี	- ฮื่อ - ฮื่อ	- เออ - -	- - - เออ	- - - ทาน	- - - -
- - - ฮั	- ฮั - -	- - - ลั	- รั - ทิ	- ทิ - -	- - - ทิ	- - - ทิ	- - - ทิ

คำว่า แลนา นั้นเป็นสัญลักษณ์แสดงว่าใกล้จบการเทศน์แล้ว ดังตัวอย่างในบรรทัดที่ ๑๒๙

บรรทัดที่ ๗๘๕-๗๘๘

บรรทัดที่ ๗๘๕

- - - ใ้	- - - ใอ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - มา	- - - -
- - - ทิ	- - - ลั	- ฟิ# - ฟิ	- - - ฟิ#	- - - -	- - - -	- - - ตั#	- ตั - -

บรรทัดที่ ๗๘๖

----	----	----	----	----	---นี้	----	----
-ด#-ด	----	-ทำ-	-ล-ทำ	----	---มี	---ฟ	---ล

บรรทัดที่ ๗๘๗

----	----	----	----	--- (เอ)	-แล-	----	----
---ช	----	---ช	---ช	--ทำล	-ทำ-ทำ	---ล	---ล

บรรทัดที่ ๗๘๘

-นา-	----	----	----	----	----	----	-อ-
-ล#-ทำ	----	----	----	----	----	----	-ฟ#-

เมื่อเทศน์คำว่าแลนาเสร็จแล้วจึงเดินทำนองปิด ด้วยเสียงประธาน คือ ท ล ฟ ไม่มีการเอื้อนด้วยเสียงเอื้อนสระ แล้วจึงเทศน์ในวรรคสุดท้ายวรรคที่ ๑๓๑ สรุปจำนวนพระคาถาว่ามีทั้งหมด ๙๐ พระคาถาแล้วจึงยื่นเสียงประธานเสียง ทำ ในวรรคสุดท้าย และเห็นเสียงสูงในทำยวรรคสุดท้ายจบกับศัพท์เทศน์กัณฑ์มหัศจรรย์นี้

บรรทัดที่ ๗๘๙

----	----	----	-อัน-ประ	---ดบ	---ประ	-ดา-	-ไป-ด้วย
----	-ทำ-	----	-ล-ล#	ทำ-ทำ	---ล	-ทำ-	-ทำ-ทำ

บรรทัดที่ ๗๙๐

---คา	--ธา-	--ว่า-	---ได้	----	-เก้า-	-ลิบ-	----
---ทำ	-ด#ล#-	--ทำ-	--ทำทำ	-ทำ-	-ทำ-ทำ	-ฟ-	---ฟ

บรรทัดที่ ๗๙๑

----	----	---คา	---ธา	---ก็	-บัง-	-คม-	-สม-
----	----	---มี	---ล	---ล#	-ทำ-	-ทำ-	-ล-ล

บรรทัดที่ ๗๙๒

--เรจ-	---สะ	----	----	---ดี	----	----	----
--ทำล#	---ทำ	---ล	-ลล-	---ทำ	---ทำ	----	---รู้

บรรทัดที่ ๗๙๓

-สา-	----	----	---มิ	----	----	----	----
-รู้-	-รู้-	-รู้-รู้	---มี	ฟ-ฟ	----	----	----

๔.๓ สรุปทวิเคราะห์กัณฑ์มัทรี

จากการวิเคราะห์เสียงเทศน์ในกัณฑ์มัทรีพบว่าใช้เสียงระดับสูงมาก ใช้เสียงทั้งหมด ๒๑ เสียงเป็นช่วงเสียงระดับสูงดังนี้

ท ต รั ม ฝ ฟ# ช ฌ# ล ล# ท ต รั ม ฝ ฟ# ช ฌ# ล ล# ท

โครงสร้างแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ใช้จังหวะอิสระในช่วงเอื้อนทำนองและใช้จังหวะควบคุมเมื่อเดินพระคาถาและเนื้อเทศน์ เสียงเอื้อนทั้งหมดที่ใช้ในกัณฑ์เทศน์มัทรีพบว่าใช้เสียงทั้งหมดสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือเสียงเอื้อนในระหว่างวรรคเพื่อตกแต่งทำนองให้ไพเราะลึกซึ้ง แสดงลักษณะสำคัญของเทศน์มหาชาติสำเนียงล้านนา และอีกประเภทหนึ่งคือเสียงเอื้อนปิดวรรค เสียงเอื้อนในระหว่างวรรคที่ทำหน้าที่ประดับตกแต่งทำนองให้วิจิตรนั้นมีทั้งหมด ๑๒ เสียงดังนี้ อ อ้า อี เอ โอ โส อือ อือ เออ เฮอ เอย เอีย ส่วนเสียงที่ใช้เอื้อนปิดวรรคมี ๒ เสียงคือเสียง อือ และเสียง ฮี เพื่อใช้ปิดเสียงการเอื้อนอย่างกระชับชัดเจนและหายใจเข้าก่อนขึ้นวรรคต่อไป

กลวิธีสำคัญในการเอื้อนเสียงของกัณฑ์มัทรีคือการเอื้อนเสียงในช่วงเรียกขวัญพระนางมัทรี ใช้ทำนองพริ้วไวกว๊วโดยมีเสียง ท เป็นประธานเสียง และใช้กลุ่มเสียง ล ล# ท ต รั ม ฝ โดยใช้เสียง ช เป็นเสียงตกแต่งทำนองในการเอื้อน ใช้เสียง ล ซึ่งเป็นเสียงรองประธานของกลุ่มเสียง การเห็นเสียงต่ำลงมาแล้วจึงเอื้อนเสียง ถือเป็นระเบียบปฏิบัติด้วยการเรียงเสียงทำนองเอื้อนเป็นเสียง ท รั ม ฝ ยืนเสียงไว้ที่เสียง ฟ ถือเป็นกลุ่มเสียงสำคัญในการเทศน์กัณฑ์มัทรี และการสร้างอรรถรสสำเนียงล้านนา

บทที่ ๕
กัณฑ์มหाराช

ในบทที่ ๕ นี้ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ทำนองการเทศน์กัณฑ์มหाराชซึ่งเป็นกัณฑ์ลำดับที่ ๑๑ กัณฑ์มหाराชเป็นกัณฑ์ประจำปีจอ ชาวล้านนาเชื่อว่าผู้ใดเกิดปีจอและได้เป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์นี้จะได้รับอานิสงส์ผลบุญสูงสุด พ้นจากทุกข์ อยู่ดีปราศจากโรคภัยอันตรายแคล้วคลาด

ผู้วิจัยได้บันทึกทำนองการเทศน์กัณฑ์มหाराชจากวัดทุ่งหมื่นน้อย โดยความอนุเคราะห์ของพระใบฎีกาชาญณรงค์ จุนทสโรให้เข้าบันทึกทำนองการเทศน์ในวันที่ ๑๑ เดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นปีที่จัดงานเทศน์มหาชาติขึ้น กัณฑ์มหाराชที่บันทึกในครั้งนี้เทศน์โดย พระครูคำมูล วรธมโม วัดโสภณาราม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

๕.๑ ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ตกัณฑ์มหाराช

ในการบันทึกโน้ตทำนองการเทศน์กัณฑ์มหाराชนั้น กำหนดให้บันทึกโน้ตด้วยโน้ตไทย แบ่งออกเป็น ๘ ห้องในหนึ่งบรรทัด บรรทัดข้างบนแสดงเนื้อเทศน์และเสียงเอื้อนเช่น ออ อัว อ้า เป็นต้น สำหรับเสียงเอื้อนบรรจุไว้ภายในวงเล็บ ส่วนบรรทัดล่างเป็นการบันทึกระดับเสียงที่ใช้ในการเทศน์ ตัวอย่างดังนี้

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - โม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โอ)	- ตัส - -
- - - ล	- - - ล	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - -	- - - ล#	- ล# - ล#

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ตประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ ๒ ประเภทดังนี้

๕.๑.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้พยัญชนะอักษรไทย ๗ ตัวแทนระดับเสียงทั้ง ๗ ในการเทศน์มีดังนี้

ด	แทนระดับเสียง ด มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๒๖๒ Hz
ร	แทนระดับเสียง ร มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๒๙๔ Hz
ม	แทนระดับเสียง ม มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๓๐ Hz
พ	แทนระดับเสียง พ มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๔๙ Hz
ช	แทนระดับเสียง ช มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๓๙๒ Hz
ล	แทนระดับเสียง ล มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๔๔๐ Hz
ท	แทนระดับเสียง ท มีค่าใกล้เคียงเท่ากับ	๔๙๔ Hz

๕.๑.๒ สัญลักษณ์พิเศษที่สร้างขึ้นเพิ่มเติมสำหรับกำหนดระดับเสียง

๕.๑.๒.๑ เครื่องหมายจุดใต้ระดับเสียงตัวโน้ตหมายถึงใช้เสียงต่ำลงหนึ่งช่วงเสียง ตัวอย่างเช่น ล

๕.๑.๒.๒ เครื่องหมายซาร์ป หมายถึงเพิ่มเสียงสูงขึ้นไปประมาณครึ่งเสียงจากเสียงปกติของตัวโน้ตที่ถูกกำกับด้วยเครื่องหมายนั้น ตัวอย่าง ล# กำหนดให้เขียนไว้หลังระดับเสียง

๕.๑.๒.๓ เครื่องหมาย / หลังตัวโน้ตในท้องเพลง แทนการสิ้นสุดของแต่ละวรรค ดังตัวอย่างเช่น

- - - โด	- - - อะ	- - - -	- - - -	- ระ - หะ
- - - ที	- - - ล#	- - - ที	- - - -	- ที - ต/

๕.๑.๒.๔ เครื่องหมาย ช่องว่างในท้องเพลงหมายถึงเสียงเงียบ หากมีเครื่องหมาย - - - หมายถึงการเอื้อนเสียงจากโน้ตที่ปรากฏอยู่หน้าเครื่องหมายดังกล่าว เช่น

- - - โด	- - - อะ	- - - -		- ระ - หะ
- - - ที	- - - ล#	- - - ที		- ที - ต/

ห้องที่ ๓ เอื้อนเสียง ล# ต่อเนื่องมาจากห้องที่ ๒ ยาวสามพยางค์แล้วจึงเปล่งเสียง

๕.๑.๒.๕ เครื่องหมาย สามเหลี่ยมล้อมรอบตัวโน้ตและคำเทศน์หมายถึงการเน้นเสียง โดยให้เปล่งเสียงอย่างชัดเจน ดังมากขึ้นกว่าเสียงเทศน์ปกติ เช่น

- - - ญา	- - - กั้น	- - - ว่า	- - - สรวง	- - - ไส	- - - กา	- - - -	- อยู่ - -
- ล - ล	ล ล - ฟ	- - - ร	- - - ฑ#	- ล - ล#	- ล - ฑ	- - - -	- ฑ - -

ก่อนที่ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์กัณฑ์มหाराชนั้น ผู้วิจัยขอยกโน้ตทำนองเทศน์กัณฑ์มหाराชซึ่งประกอบไปด้วยรายละเอียดที่บันทึกไว้เป็นจำนวน ๓๓๙ วรรค

โน้ตกัณฑ์ที่ ๑๑ กัณฑ์มหाराช

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - โม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โ) -	- ต - -
- - - ล	- - - ล	- - - ฑ	- - - ฑ	- - - ฑ	- - - -	- - - ล#	- ล# - ล#

บรรทัดที่ ๒

- สะ - -	- ภา - -	- คะ - -	- วะ - -	- - - โด	- - - -	- - - อะ	- - - -
- ล - -	- ล - -	- ล - ล	- ล - ล#	- - - ล	- ล - ล	- - - ล	- - - ฑ

บรรทัดที่ ๓

- - - ระ	- - - หะ	- - - -	- - - -	- - - (ฮึะ	- อะ) - ร	- โด - -	- - - -
- - - ด#	- - - ฑ	- ด - -	- - - ด#	- - - ร#	- ร - ร	- ด - -	- ด - -

บรรทัดที่ ๔

- - - -	- - - -	- - - ส้ม	- - - มา	- - - -	- - - -	- - - ส้ม	- - - -
- - - ด#	- ด - -	- - - ล#	- - - ล#	- - - ล	- ล - ล	- - - ช#	- ล - -

บรรทัดที่ ๕

 - - - รั้ว	- - - สระ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ล#	- ด - ล#	- ล# - ล	- ด - -	- ด - -	- ด - -	- - - -	- ด - - /๑

บรรทัดที่ ๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - โฟ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ล#	- - - -	- ล - -	- - - ล	- - - ล

บรรทัดที่ ๗

- - - ธิ	- - - สตุ	- - - ไต	 - - - -	- มุท - -	- ที่ - -	- จะ - -	- - - -
- - - ล	- - - ล	- ล - ล	- - - พ	- - - -	- ช# - ช	- ล# - -	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๘

- สม - -	- โม่ - -	- ท - -	- มา - -	- นา - -	- สก - -	- กั้น - -	- ตู - -
- ล - ล	- ล - ล	- ด - -	ด ล - -	- ล# - -	- ล - -	- ล - -	- ล - - /๒

บรรทัดที่ ๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- (อัว) - -	- - - ตี	- - - เป
- - - -	- - - -	- ล# - -	- - - ล#	- ล - -	- ล - -	- - - ด#	- ร - ล

บรรทัดที่ ๑๐

- - - อก	- - - สระ	- - - เม	- - - -	- วะ - -	- ลี - -	- - - -	- - - -
- - - ล	- ล - ล#	- ล - ล	- ล - ล	- ด - ด	- ล# - ด#	- - - -	- - - ด#

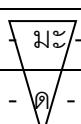
บรรทัดที่ ๑๑

- - - ล	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- (โอ) - -	- ชู - -	- ชะ - -
- ด - ร#	- ฟ - -	- - - ฟ	- - - ฟ	- - - -	- ร# - -	- ด# - -	- ด - ช#

บรรทัดที่ ๑๒

- - - โก	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ปี
- ชู - ล#	- - - -	- ล - -	- ล - ล# ^๓	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ด#

บรรทัดที่ ๑๓

- - - ล้า	- - - ดับ	- - - ล้า -	- ดา - -	- - - รั้ว	 - - -	- - - เท -	- สระ - -
- ด - ทุ	- - - ล#	- ล - ล -	- ล - -	- ล# - ล	- - - ด -	- - - ล ล#	- ทุ - ทุ

บรรทัดที่ ๑๔

- นา --	- -- มา	- ป้ - -	- ขาด - -	- - มา -	- ถึง - -	- ตั้ง - -	- มะ - -
ท ล# - -	- -- ฟ	- ช# - -	- ช - -	- ช# ล# -	- ล - -	- ล - -	- ด# - ด#

บรรทัดที่ ๑๕

- หา - -	- - -ราช	- - - กัณฑ์	- - - -	- - - เรือง	- - - -	- - - -	- - - -
- ล# - ล	- ฟ - ท#	- ช# - ล	- ล - -	- - - ท	- - - ท	- - - -	- - - ท/๕

บรรทัดที่ ๑๖

	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต่าง -	- - - เมื่อ	- - - พระ	- - - จอม
	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ล# -	- - - ล ร	- - - ช# - ร	- - - ช#

บรรทัดที่ ๑๗

- - - เมือง	- - - โปก	- - - แห่ง	- - - กัณฑ์	- - - ตั้ง	- - - นาง	- - - หนอ	- - - หน้า
- - - ล#	- - - ล	- - - ล	- - - ฟ	- ฟ - ล#	- ล - ล	- ล - ช#	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๘

- - - ราช	- - - ชะ	- - - มัท	- - - ที่	- - - สอง	- - - สะ	- - - รี	- - - รับ
- ล - ล	- - - ฟ	- - - ช#	- ล - ล#	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ร

บรรทัดที่ ๑๙

- - - ละ	- ภิ - รมณ์	- - - ชม	- - - ชื่น	- - - ดั่ง	- - - ตีน	- - - หัด	- - - ัญญ
- - - ร	- ล# - ล	- ล - ล	- - - ด#	- - - ช# - ล#	- ล - ช	- - - ร	- - - ล

บรรทัดที่ ๒๐

- - - ญา	- - - กัณฑ์	- - - ว่า	- - - สง	- - - ไศ	- - - กา	- - - -	- อยู่ - -
- ล - ล	- ล ล - ฟ	- - - ร	- - - ช#	- ล - ล#	- ล - ฟ	- - - -	- ช - -

บรรทัดที่ ๒๑

- แล้ว - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โอ)	- - - -
- ล - ล#	- - - ล	- ล - ล	- - - -	- ล# - -	- - - ล	- - - ล /๕	- - - -

บรรทัดที่ ๒๒

- - - -	- - - -	- ใน - -	- กู - -	- แก้ว - -	- อา - -	- ศ(๖) - -	- รม - -
- - - -	- - - -	- ด# - -	- ช# - -	- ล - ล	- ล - -	- ล - ล	- ล - -

บรรทัดที่ ๒๓

- ละ - -	- ภิ - -	- รมณ์ - -	- ละ - -	- อาด - -	- ัน - -	- ิน - -	- ทรา - -
- ล - ล	- ล - ล	- ล - -	- ล ฟ - -	- - - ช# - -	- ล# - ล	- ล - ล#	- ล - ล#

ปรรทัดที่ ๒๔

- ธิ - -	- ราช - -	- หาก - -	- ใ้ - -	- แก่ - -	- ตน - -	- วัน - -	- นั้น - -
- ด# - -	- ล - -	- ชุ# - -	- ล - -	- ชุ - ชุ	- ล# - ล	- ล - ล	- ล - ล -

ปรรทัดที่ ๒๕

- ชุ - -	- - - ชะ	- - - โก	- ปี - -	- ัน - - ว่า	- - - ชุ	- - - ช	- - - ก
- ล# - -	- - - ล	- ล - ล	- พ - พ	- ล# - - ล	- ล - ร	- - - ร#	- ร - ชุ#

ปรรทัดที่ ๒๖

- - - พรหมณ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -		- - - -	- - - ู้
- ชุ - ล	- ล# - -	- ล - -	- - - ล#	- ล - - / ๖		- - - -	- - - ชุ#

ปรรทัดที่ ๒๗

- - - เฒ่า	- - - ัน	- - - มั่น	- - - หาก	- ไป - -	- ขอ - -	- เอา - -	- สอง - -
- - - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล - ชุ	- ล# - -	- ล - ล	- พ - -	- ล - ล#

ปรรทัดที่ ๒๘

- หน่อ - -	- หน้า - -	- ูก - -	- มาร - -	- คือ - -	- ว่า - -	- เจ้า - -	- ชา - -
- ชุ - -	- ล - ล - -	- ด - ด	- ล - ล#	- ล - ล	- ล - -	- ล - -	- ล - -

ปรรทัดที่ ๒๙

- ลี - -	- อดค์ - -	- ัน - ตน	- - - -	- - - หนุ่ม	- น้อย - -	- ัก - -	- ั้ง - -
- ล# - -	- ล - -	- ล - พ	- - - พ	- พ - ชุ#	- ม - ชุ	- ม - ม	- ล# - ล#

ปรรทัดที่ ๓๐

นาง - - -	นาถ - - น้อย	- - - หน่อ	- - - ักณ	- - - หา -	- - - -		- - - -
- ล# - - -	- ล - - พ	- - - ชุ#	- - - ล#	- - - ชุ# ล	- ล - ล / ๗		- - - -

ปรรทัดที่ ๓๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จาก	- - - พระ	- - - ราช
- ล# - -	- - - ล	- ล - -	- - - -	- - - -	- - - ชุ	- ชุ - ด	- ด - ล

ปรรทัดที่ ๓๒

- - - ชะ	- - - เวส	- - - สัน	- - - ตะ	- ระ - ระ	- ระ - ตน	- - - ตะ	- - - ลง -
- ล# - ล	- - - ล	- ล# - ล	- - - ล#	- ล - ล	- ล - ชุ	- ชุ - ชุ	- ชุ - ล - ล

ปรรทัดที่ ๓๓

- เป็น - -	- พระ - -	- มุ - -	- นี้ - -	- - นาถ -	- ตน - -	- ระ - -	- ลี - -
- ล - ล	- พ - พ#	- ชุ# - ชุ	- ล - ล#	- ล - ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - -

ปรรทัดที่ ๓๔

- ได้ - -	- - - แล้ว	- - - ก็	- - - หนี	- - - -	- - - ออก	- คีน - -	- ปัก - -
- ลุ# - ล	- - - ม	- - - ด#	- ลุ - ทุ	- ฟ - -	- - - ทุ#	- ลุ# - -	- ม - ลุ#

ปรรทัดที่ ๓๕

- บ้อ - ्हือ	- เร็ว - -	- - - ไว	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	
- ร - ทุ#	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - -	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ / ๘	

ปรรทัดที่ ๓๖

- (เคียะ) - -	- - - -	- - - ลิว	- - - ทาง	- - - ไกล	- - - สุด	- - - โลด	- - - ได้ -
- ลุ# - -	- - - -	- - - ด#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - ฟ	- ฟ - ทุ#	- - - ลุ ลุ#

ปรรทัดที่ ๓๗

- - - หก	- ลิป - -	- โยช - -	- ชะ - -	- - - นะ -	- กัณ - -	- (นะ) - -	- หา - -
- - - ด	ม ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ# รร	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๓๘

- ก็ - -	- มี - -	- แล - -	- เท - -	- วะ - -	- ตะ - โย	- - - อัน	- - - ว่า
- ทุ# - ทุ	- ทุ ลุ -	- ลุ - -	- ลุ - -	ลุ# ล - -	- ทุ# - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ ลุ#

ปรรทัดที่ ๓๙

- - - เท	- - - วะ	- - - ดา	- - - ั้ง	- - - หลาย	- - - มวล	- หมู่ - -	- - - อัน
- - - ด#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - ฟ	- ทุ - -	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๔๐

- - - สะ	- ถิต - -	- อยู่ - -	- ใน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลุ	- ฟ - ฟ#	- ทุ - ทุ	- ลุ - -	- ลุ# - -	- - - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๔๑

- (เคียะ) - -	- - - -	- - - -	- ป่า - -	ไม้ - - ดอก	- - - หนา	- - - ก็	- - - พา
- ลุ# - - / ๘	- - - -	- - - -	- ด - -	ร# ลุ# - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ร	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๔๒

- - - กัณ	- - - ตาม	- - - รัค	- - - ษา	- - - ฤ	- - - มาร	- - - มวล	- - - -
- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ# ลุ ดุ	- ด - ลุ#	- ลุ - ด#	- ด - ลุ	- ลุ# - ลุ	- ลุ ลุ ลุ#

ปรรทัดที่ ๔๓

- - - ป	- - - ्हือ	- - - ได้	- คล้อย - -	- คลาด - -	- ได้ - -	- ถึง - -	- ความ - -
- - - ทุ#	- ทุ - ลุ	- - - ลุ	- ฟ - -	- ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ - -	- ม ด# -

บรรทัดที่ ๔๔

- ล้า - -	- ปาก - -	- ไต - ไต	- - - ห้าง	- - - เปีย	- - - ธิ	- - - ไไล	- - - กา
- ลุ# - -	- ชุ - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - ฟ	- ฟ# - ลุ	- - - ลุ#

บรรทัดที่ ๔๕

- - - ภัย	- - - พระ	- ยา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (ขาด)
- - - ลุ	- - - ชุ#	- ลุ - ลุ	- - - -	- - - -	- ลุ# - -	- ลุ - -	- - - ชุ / ๑๐

บรรทัดที่ ๔๖

	- - - -	- - - -	- เศรษฐ - -	- ร้าย - -	- ขาด - -	- หีน - -	- นี - -
	- - - -	- - - -	- วิ# - ด#	- วิ# - ชุ#	- ชุ - -	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๔๗

- ลุ - -	วัน - - นั้น	- - - ก็	- - - มี	- แล - -	- - - นา	- - - ถึง	- - - เว
- ด# - ด	ลุ# - - ลุ	- - - วิ	- วิ - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ลุ#

บรรทัดที่ ๔๘

- ลา - -	- พระ - -	- ลุ - -	- วิ - -	- ยา - -	- อา - -	- ทิพย์ - -	- ตก - -
- ล - -	- ล - -	- ฟ - ฟ	- ชุ - -	ชุ# ลุ# - -	- ลุ - -	ลุ วิ - ชุ	- ลุ - ด

บรรทัดที่ ๔๙

- ต้า - -	- ใคร - -	- ไกล - คำ	- - - ลับ	- ดอย - -	- - - ไพ	- - - ปัก	- หมวย - -
- ชุ - ชุ	- ลุ - -	- ลุ - ด	- ชุ - ด	ด ลุ# - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - ชุ	- ชุ - ด

บรรทัดที่ ๕๐

- โบก - -	- เท่า - -	- โจร - -	- - - ฉะ	- กะ - ระ	- มะ - ก็	- เต่า - สอง	- - - หน่อ
- ชุ - -	- ลุ - ลุ#	- ลุ - -	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - ชุ	- ลุ - ฟ#	- - - ชุ

บรรทัดที่ ๕๑

- - - หน้า	- - - -	- - - -	- - - -	- (โอ+ - -	- - - ชัว)	- - - -	- กุ - -
- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - -	- ลุ - ลุ#	- ลุ - -	- - - ลุ / ๑๑	- - - -	- วิ - วิ

บรรทัดที่ ๕๒

- มาร - -	- สอง - -	- นาง - -	- คราม - แก่น	- - - ไข่	- - - ผูก	- - - กับ	- - - ครุ่ม
- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - ชุ#	- - ชุ วิ	- - - ชุ	- ชุ - ลุ#	- ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๕๓

- - - ไม้	- - - หื้อ	- - - นอน	- - - เหนือ	- - - ดิน	- - - ดาย	- - - ตัว	- - - มั่น
- ลุ - ฟ#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ชุ#	- ทุ - ลุ#	ลุ - - ลุ	- ลุ - ฟ	- ลุ - ทุ

บรรทัดที่ ๕๔

- - - กลัว	- ตาย - -	- แต่ - -	- หมู - -	- เนื้อ - -	- มัน - -	- เลื้อย - -	- - - สมอง
- - - ทุ	- ทุ - -	- ทุ# - -	- ทุ - -	- วั# - ฤ	- ฤ# - ฤ	- ฤ - ฤ#	- - - ฤ#

บรรทัดที่ ๕๕

- - - -	สรี - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (อ)	- - - -
- ทุ - -	วั# ฤ - ฤ	- ฤ - -	- - - ฤ#	- - - ฤ	- - - ฤ	- - - วั/๑๒	- - - -

บรรทัดที่ ๕๖

- - - -	- - - -	- - - เฒ่า	- - - ปั้น	- - - ฝึ	- - - เอา	- - - ตั้ว	- หนี - -
- - - -	- - - -	- - - วั#	- - - ฤ#	- - - ฤ	- - ฤ ฤ	- - - ทุ	- ทุ ทุ -

บรรทัดที่ ๕๗

- คุด - -	- คุ้ - -	- นอน - -	- ปน - -	- กะ - ไม้	- - - -	- ตี - หมา	- - - -
- วั# - -	- วั - ทุ#	- ฤ# - ฤ	- ฤ - ฤ#	- วั - ด	- - - -	- ฤ - ฤ	- ฤ - -

บรรทัดที่ ๕๘

- ไหว - -	- - - -	- - - -	- - - -	- สุ่ม - -	- - - -	- - - -	- - - กัน
- ฤ - ฤ	- ฤ - -	- - - -	- - - -	- ฤ# - -	- ฤ - ทุ	- - - -	- - - วั#

บรรทัดที่ ๕๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (ข้า	- อัน) - -	- - - -	- ก็ - -
- - - ฟ#	- ฟ - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ทุ#	- ฟ - -	- ฟ - -	- ฤ - -

บรรทัดที่ ๖๐

- มี - -	- วัน - -	- - - นั้น	- - - -	- - - -	- - - แล	- - - -	- แอ - -
- ด ฤ# -	- ฤ - ฤ	- ฤ - ฤ	- - - -	- - - ฤ	- - - ฤ	- - - ฤ	- ฟ - ฟ

บรรทัดที่ ๖๑

- นา - -	- - - (ข้า	- - - ภา)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ฤ - ฤ#	- - - วั	- ด - ฤ	- ฤ - -	- ฤ - -	- ฤ - ฤ	- - - ฤ	- ฤ - - /๑๓

บรรทัดที่ ๖๒

- - - -	- ตสุ - สะ	- - - มิ	- - - -	ชะ - - เณ	- - - ใ	- - - ชะ	- - - ณะ
- - - -	- ด# - ฤ#	- - - ฤ	- ฤ - วั	ทุ# ทุ - ฤ	- ฤ - ฤ	- - - ฤ	- - - ฟ

บรรทัดที่ ๖๓

- - - บัด	- - - นั้น	- - ปะ -	- - เว -	- นั้น - -	- เท - -	- วั - -	- ดา - -
- ฟ - วั	- วั - วั#	- ฤ ทุ# -	- - ฤ -	- ฤ - -	- ฤ - -	- ทุ - ทุ	- ฤ# - ฤ#

บรรทัดที่ ๖๔

- ตน - -	- หนึ่ง - -	- เน - ะ	- - - -	มิต - - เพล	- - - เหมือน	- - - ดี	- - - หลี
- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - -	ด ด - ะ	- ะ - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๖๕

- - - ดุจ	- - - -	ตั้ง - - พระ	- เวส - -	- ล้น - -	- ดว - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ	- ฟ - -	ช้# - ช้ ลุ	ลุ ด# - ลุ	- ช้ ช้# ช้	- ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๖๖

- - - -	- - - -	- - - -		- - - ตน	- - - ฟู	- - - เข้า	- - - มา
- ลุ# - ลุ	- - - -	- ลุ - - /๑๔		- - - ลุ#	- ลุ - ะ	- ช้ - ลุ	- - - ลุ#

บรรทัดที่ ๖๗

- - - หา	- - - ส่วน	- - - เท	- ะ - -	- ธิ - -	- ดา - -	- ตน - -	- หนึ่ง - -
- - - ลุ	- ด - ช้#	- - - ลุ	- ด# - ด#	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๖๘

- นาง - -	- มี - -	- โส - ภา	- - - งาม	- - - วิ	- - - เศษ	- - - -	- มา - เน
- ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ - ม	- ฟ - ลุ	- - - ทุ	- ทุ - ช้#	- ช้ ช้ ลุ#	- ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๖๙

- - - ะ	- - - -	- มิต - -	- เพล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- (เอ็ด) - -
- ลุ - ลุ	- - - ะ	ร ลุ - -	- ลุ - -	- - - ลุ#	- - - -	- ลุ - -	- ช้ - - /๑๕

บรรทัดที่ ๗๐

- - - เหมือน	- - - -	- ดี - หลี	- - - -	- ดุจ - -	- ตั้ง - -	- - - นาง	- - - ราษ
- - - ลุ#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - ฟ	- ฟ# - ช้	- ช้ - ลุ#	- - - ลุ	- - - ะ

บรรทัดที่ ๗๑

- ชะ - -	- มัท - ธิ	- ตน - -	- แม่ - -	- เข้า - -	- มา - -	- แก้ว - -	- ปลด - -
- ะ - ะ	- ะ - ลุ#	- ลุ - -	- ลุ - ลุ#	- ลุ ลุ# -	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- ฟ - ฟ

บรรทัดที่ ๗๒

- ปล่อย - -	- ย้ง - สอง	- - - -	- - - -	- หน่อ - -	- - - ้อย	- - - -	- - - -
- ช้ ช้ -	- ลุ - ทุ	- - - ฟ	- ฟ - -	- ลุ - ลุ	- ะ - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ

บรรทัดที่ ๗๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ุ - -	- มาร - -	- สอง - วม	- - - ความ
- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- - - -	- - - -	- ะ# - ะ	- ด# - -	- ช้# - ลุ	ลุ# - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๗๔

- - - ปี่	- - - น่อง	- - - หื้อ	- - - พัน	- - - จาก	- - - เชือก	- - - บ่วง	- - - คล้อง
ลฺ ลฺ - ลฺ	- ลฺ - ร	- - - ลฺ	- - - ร#	- - - ลฺ	- - - ร	- - - ลฺ#	- - - ม

ปรรทัดที่ ๗๕

- - - เครือ	- เขา - -	- - - ก็	- เอา - -	- การ - นวด	- - - พัน	- - - ย้ง	- - - หัด
- ด - ลฺ#	- ลฺ - -	- - - ม	ม ลฺ - -	- ลฺ# - ลฺ	- ลฺ - ทุ	- ม ม ลฺ	- ลฺ# - ฟ

ปรรทัดที่ ๗๖

- - - ณะ	- - - ปาท	- - - ที่	- - - เจ็บ	- - - ที่	- เมื่อ - -	- หื้อ - -	- หาย - -
- - - ลฺ#	- - - ลฺ	- - - ลฺ#	- - - ด	- ด - ลฺ#	- ร - ฑ	- ทุ - -	- ลฺ - -

ปรรทัดที่ ๗๗

- เหนือ-เหนี่ย	- ี่ - -	- พรหมณ- -	- ดี - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลฺ - -	- ร - -	- ลฺ# - -	- ลฺ - -	- - - -	- - - ลฺ#	- - - -	- - - ร

ปรรทัดที่ ๗๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ข้าม	- - - คา	- - - วา	- - - เว	- - - จัก
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ลฺ#	- ลฺ - ลฺ	ลฺ - - ลฺ	- - - ฟ

ปรรทัดที่ ๗๙

- - - ลาก	- - - หื้อ	- - - สอง	- - - น้อย	- - - หาก	- - - ลฺ	- - - ละ - -	- - - ปาย - -
- - - ลฺ#	- ลฺ - ลฺ	- - - ลฺ	- - - ฟ	- ฟ - ฑ#	- ฑ# - ด# -	ด ฑ - ฑ	- ลฺ# - -

ปรรทัดที่ ๘๐

- ก็ - -	- มี - -	- วัน - -	- นั้น - -	- แล - แล้ว	- - - ก็	- - - หื้อ	- - - ละ
- ลฺ# - ลฺ	- ลฺ - -	- ลฺ - -	- ลฺ - ลฺ#	- ลฺ - ด#	- - - ด	- - - ด ลฺ	- - - ลฺ#

ปรรทัดที่ ๘๑

- - - วา	- - - ละ	- - - รง	- - - กา -	- - - ยะ - -	- - - สง - -	- - - -	- - - -
- - - ลฺ	- ลฺ - ลฺ	- - - ลฺ	- ลฺ ลฺ -	ลฺ# ร - -	ร ลฺ - -	- - - ลฺ	- - - - /๑๖

ปรรทัดที่ ๘๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เก	- ดี - -	- เกศ - -	- เก้า - -
- ลฺ# - -	- ลฺ - ลฺ	- - - -	- - - -	- - - ลฺ#	- ลฺ - ร	- ฑ# - -	- ลฺ - -

ปรรทัดที่ ๘๓

หื้อ - - -	- เสดย - -	- - - ข้าว	- - - น้ำ	- โภา - -	- - - -	- ฑะ - นะ	- - - อา
ทุ ลฺ# - -	- ลฺ - ลฺ	- - - ลฺ	- - - ฟ	- ลฺ - -	- ลฺ# - ลฺ	- ลฺ ลฺ# ร#	- ร - ลฺ#

บรรทัดที่ ๘๔

- - -หาร	---เครื่อง	- - - ทิพ	- - แล้ว -	- - - ก็	- หื้อ - -	- สอง - -	- - - -
- - - ลุ	--- ลุ	- - - ลุ	- ลุ ฟ -	- ฟ - ม	- ลุ# - -	- ม - ม	- ม - -

บรรทัดที่ ๘๕

- หน่อ - -	--- แก้ว	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (อัว)	- - - -
- ฑู# - ฑู	--- ด	- ลุ# - ลุ	- - - -	- - - ลุ#	- - - -	--- ลุ /๑๗	- - - -

บรรทัดที่ ๘๖

- - - -	- - - -	- - - ได้	- - - นอน	- - - เหนือ	- - - -	- - - -	- - - ทิพ
- - - -	- - - -	- - - ร#	- - - ร	- ร - ลุ#	- ร - -	- - - ร#	- - - ร

บรรทัดที่ ๘๗

- - - พะ	- - - อาส	- - - -	- - - -	- - - -	- สะ - -	- นา - -	- - - -
- ร - ด#	- - - ฑู#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - -	- ร - -	- ร - ร	- - - -

บรรทัดที่ ๘๘

- - - -	- - - -	- (อ้า - อ่า	- - - -	- - - -	-)เป็น - -	- - - -	- - - ผล
- - - ร	- - - -	- ม - ร	- ร - -	- ร - ร	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -	- - - ร#

บรรทัดที่ ๘๙

- - - -	- - - สุข	- สัว - -	- สะ - -	- ดี - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ร	- ร - -	- ลุ# - -	- ร# - ฟ	- - - ฟ	- - - ฟ	- ฟ - -

บรรทัดที่ ๙๐

- - - (เอ้	- - - เอ	- - - -)	- - - ใน	- - - -	- - - รา	- - - ตรี	- - - -
- - - ฑู#	- ฟ - ฟ	- - - ร#	- - - ร#	- - - -	- - - ร	- - - ฟ	- - - -

บรรทัดที่ ๙๑

- - - (เอ้	- เอ) - -	- คีน - นั้น	- - - -	- แล - (แอ)	- (แอ) - รุ่ง	- - - -	- - - -
- - - ล	- ฟ - -	- ร# ม ฟ	- - - -	- ฟ ฟ ฟ	- ฑู# - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ# /๑๘

บรรทัดที่ ๙๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - สาย	- - - พ้า	- - - ฟุง	- - - -	- ขึ้น - มา
- - - ลุ	- ฑู - ลุ	- ลุ - -	- - - ด	- - - ร	- ลุ - ร	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๙๓

- - - เท	- - - วะ	- - - ดา	- - - ก็	- - - เอา	- - - สอง	- - - ภู	- มาร - -
ลุ ลุ - ลุ	- - - ด#	- ด - ลุ	- ลุ - ลุ#	- - - ลุ	- - ลุ ฑู	- - - ฟ#	ฟ ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๙๔

- - - ี่	- ึ่ง - -	- ้ำ - -	- ึ่ง - -	- ่วง - -	- ค้ง - -	- ็ร - ะ	- - - -
- ุ - ุ	- ฝ - ฝ	- ุ - ุ	- ุ - -	- ุ# ุ ด	- ด - ุ	- ุ - ุ	- ุ - -

บรรทัดที่ ๙๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ	- - - -	- ื่อ - -	- ้ง - ้ง	- - - าว
- ุ# - -	- - - -	- ุ - ุ	- - - ิ	- - - -	- ิ - - /๑๙	- ุ# - ุ#	- ิ - ุ#

บรรทัดที่ ๙๖

- - - ั้	- - - อน	- - - ้ง	- - - ่า	- - - ราว	- - - -	- - - -	- - - -
- ุ - ุ	- - - ุ	- ุ - ุ	- ุ - ุ	- - ุ ุ	- - - ุ#	- ด - ด	- - - -

บรรทัดที่ ๙๗

- - - -	- ม - -	- ณา - -	- - - ่า	- - - -	- - - -	ูก - - -	- ัว - -
- ด - -	- ิ# - ุ	- ด# - ุ#	- ุ - ุ#	- ุ - -	- ุ - ุ	ม ุ - ุ	- ุ# - ุ#

บรรทัดที่ ๙๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (ื่อ)		- ี่ - -	- - - -
- ุ - ุ	- - - ุ	- ุ - ุ#	- - - ุ#	- - - ุ /๒๐		- - ุ ุ	- - - ุ

บรรทัดที่ ๙๙

- - - ่า	- ไร - -	- - - -	- - - -	- (้า - ื่อ	- - - -	- ื่อ) - ี่	- รด - -
- - - ุ#	- ด# - ิ#	- ฝ - ฝ	- - - -	- ุ - ุ	- ุ - -	- ุ# - ุ	- ุ - -

บรรทัดที่ ๑๐๐

- - - -	- - - ัน	- - - -	- - - -	- - - (ื่อ	- อน) - -	- - - ด	- - - าย
- - - -	- - - ด#	- - - -	- - - ิ	- - - ิ#	- ิ - -	- ิ - ิ	- - - ด#

บรรทัดที่ ๑๐๑

- - - -	- - - -	- - - (้า	- าย - -	- - - ื่อ)	- - - -	- ลับ - -	- าย - -
- - - -	- - - ิ	- - - ิ#	- ิ - -	- - - ิ	- - - -	- ิ - -	- ิ - -

บรรทัดที่ ๑๐๒

- าย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ื่อ	- - - -	- - - ัน
- ิ# - ุ	- - - -	- ุ - -	- - - ุ	- - - ุ	- ุ - ุ	- - - ด	- - - ด

บรรทัดที่ ๑๐๓

- ัน - -	- แล - -	- ณา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ด# - -	- ด - ุ	- ุ ุ ุ#	- - - -	- ุ# - ุ	- - - -	- ุ - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๑๐๔

- - - ชู	- - - ชะ	- - - โภ	- - - พรหมณ	- - - อัน	- - - เท	- - - ะ - -	- - - ดา - -
- - - ลุ#	- - - ด#	- - - ชุ#	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - ะ - -	ร ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๐๕

- บัน - -	- ดล - -	- เข้า - -	- หัว - -	- ใจ - -	- ว่า - จัก	- - - ไป	- - - ลู
- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ร	- - - ด#	- - - ลุ	- - - ชุ#

ปรรทัดที่ ๑๐๖

- - - เมือง	- - - ละ - ลิง	- - - ะ ราช	- - - อัน	- - - เป็น	- - - ภา - -	- - - าส - -	- - - แห่ง - -
- - - ลุ#	- - - ลุ - ลุ	- - - ลุ ลุ ลุ	- - - ลุ - ลุ	- - - ชุ# - ลุ	- - - ลุ# - -	- - - ลุ - ลุ -	- - - ลุ - ลุ

ปรรทัดที่ ๑๐๗

ตน - - มัน	- - - หลง	- - - หน	- - - ทาง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
ลุ# - ลุ ลุ	- ลุ - ฟ	- - - ชุ#	- - - ลุ#	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - - /๒๑

ปรรทัดที่ ๑๐๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - เข้า	- - - ลู	- - - เมือง - -	- - - เขต - -	- - - -
- ลุ# - -	- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ชุ#	- - - ลุ - ลุ#	- - - ลุ - ลุ -	- - - ฟ - ฟ

ปรรทัดที่ ๑๐๙

- - - ะ - -	- - - ะ - -	- - - ะ - -	- - - คร - ด้วย	- - - อัน	- - - นอน	- - - หน	- - - ทาง - -
- ลุ# - -	- - - ด - ด	- - - ลุ - ลุ	- - - ด - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ - ลุ	- - - ลุ - ลุ - -

ปรรทัดที่ ๑๑๐

- - - ว่า ได้	- - - -	- - - ประ - -	- - - มาณ - -	- - - ลิบ - ห้า	- - - วัน	- - - คือ	- - - ว่า
- ลุ ลุ ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ร# - -	- - - ลุ - ลุ#	- - - ม - ชุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๑๑

- - - ครึ่ง	- - - เดือน	- - - หนึ่ง - -	- - - ก็ - -	- - - รอด - -	- - - ไน - -	- - - คีน - อัน	- - - พรหมณ
- - - ลุ	- - - ลุ - ลุ	- - - ลุ - -	- - - ลุ - -	- - - ด# - ลุ#	- - - ลุ - -	- - - ลุ - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๑๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จัก	- - - ไป	- - - จ
- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ#	- - - -	- - - ด#	- - - ด - ลุ	- ลุ - ฟ#

ปรรทัดที่ ๑๑๓

- - - จุด	- - - เวียง	- - - เทียว	- - - ยอด	- - - ะ - -	- - - คร - -	- - - วัน - -	- - - ัน - -
- - - ฟ - ชุ#	- - - ชุ - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ - ลุ#	- - - ด# - -	- - - ด ลุ - -	- - - ลุ - -	- - - ลุ - -

ปรรทัตที่ ๑๑๔

- นา - เจ้า	- - - พระ	- - - ยา	- - - สัญ	- - - ชัย	- - - ประ	รั้ม - - -	- - - -
- ลุ# - ลุ	- - - ด	- - ด ลุ	- - - ลุ#	- - - ฟ	- - ฟ ร#	ฟ ลุ - -	- ลุ - ลุ#

ปรรทัตที่ ๑๑๕

- (นะ) - -	- สญ - -	- ชัย - -	- ราช - -	- นอน - ลุ	- - - ล้า	- - - ภาณ	- - - -
- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ฟ	- ฟ - ชุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัตที่ ๑๑๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - บน	- - - วิ	- - - มาร	- - - ปรา
- ลุ# - -	- ลุ - -	- - - ลุ	- - - /๒๒	- - - ร#	- - - ลุ#	- - - ลุ	- ลุ - ทุ

ปรรทัตที่ ๑๑๗

- - - สาท	- - เกิด -	- นิ - -	- มิตร - -	- ประ - -	- หลาด - -	อัส - - -	- - - จรรย
- - - ชุ#	- ชุ ชุ -	ชุ ลุ# - ทุ	- ลุ - ลุ#	- ลุ - -	- ชุ# - ชุ	ด ร# วิ ลุ	- ลุ - ลุ#

ปรรทัตที่ ๑๑๘

- - - ปา	- - - ปั้น	- - - หั้น	- ว่า - -	- ฬ - -	- ชาย - -	- ฬ - -	- หนึ่ง - -
- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - -	ลุ# ลุ - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ด# - ด#

ปรรทัตที่ ๑๑๙

มี - - ตัว	- - - ดำ	- - - ดำ	- - - ทาง	- - - นาย	- - - เตียง	- - - ต้อง	- พาย - -
ลุ# ลุ - ม	- ทุ - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ#	- - - ฟ	- ฟ - ลุ	- ชุ# - ชุ	ชุ ลุ - -

ปรรทัตที่ ๑๒๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (เอ)	- - - -	- - - -	- - - -
- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ#	- - - ชุ# /๒๓	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัตที่ ๑๒๑

- - - เป็น	- - - กลัว	- - - นำ	- - - เอา	- ดอก - -	- บัว - -	- สอง - -	- - ดอก -
- - - ลุ	- ลุ# - ลุ	- ด - ด#	- ร - ลุ#	ลุ ชุ - ชุ	- ลุ - ทุ	- ลุ - -	- - - ชุ# -

ปรรทัตที่ ๑๒๒

- มา - ตั้ง	- - - ไร่	- - - ใน	- - - มือ	- - - ก็	- - - จึง	- ถือ - -	- เอา - -
- ลุ# - ลุ	- - - ฟ	- ฟ - ลุ	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - ชุ#	- ลุ - -	- ลุ - ลุ#

ปรรทัตที่ ๑๒๓

- โดย - -	- พระ - -	- หัตถ์ - -	- แล้ว - ก็	- มา - ตั้ง	- ระ - นิด	- ไร่ - -	- - - ที่
- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ฟ - -	- ฟ - ชุ	- ลุ# - ชุ	- ลุ - ลุ	- ร# - ลุ	ลุ ลุ - ชุ#

ปรรทัดที่ ๑๒๔

- นู - -	- ทัง - -	- สอง - -	- ผั้น - -	- ว่า - ละ	- - - ออง	- - - -	- - - -
- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ทุ - -	- ด# - ด	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๒๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ไก	- - - -	- สร - ฟัง	- - - -	- ขึ้น - เหนือ
- - - -	- ลุ - -	- - - -	- - - ลุ#	- - - -	- ลุ - ทุ	- ลุ - -	- ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๒๖

- - - ออก	- - - ตก	- ลง - -	- มา - -	- เหนือ - -	- ตัก - -	- ก็ - -	- มี - แล
- - - ฟ	- - - ด#	- ลุ - ลุ#	- ลุ ลุ ลุ#	- ลุ - -	- ฟ - ฟ	- ทุ - ทุ#	- ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๒๗

- - - เตียน	- - - -	- - - ไส	- - - ปะ	- - - พท	- ฌิ - ตัว	- - - -	- - - -
- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ#	- ลุ - พ	- ทุ - ทุ	ทุ ลุ - -	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๑๒๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- เมื่อ - -	- นัน - -
- - - -	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - -	- - - -	- - - -	- วิ# - -	- วิ - วิ#

ปรรทัดที่ ๑๒๙

- พระ - ยา	- - - สน	- - - ชัย	- - - นะ	- - - ก็	- - - ตก	- ไจ - -	- สะ - -
- ลุ# - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - วิ	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - วิ#	วิ ลุ - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๑๓๐

- ดั้ง - -	- ตัน - -	- ภาะ - -	- วังค์ - กะ	- - - ขึ้น	- ตัน - -	- - - -	- ขึ้น - มา
- ลุ - -	- ทุ - ทุ	- ลุ - -	- ลุ - ลุ#	- - - วิ#	- ทุ# - ทุ	- ทุ - -	- ทุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๓๑

- เจ้า - -	- ก็ - -	- มา - -	- พิ - -	- จาร - -	- ณา - -	- - - -	- - - -
- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ	- ฟ - -	- ลุ# - วิ	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - - /๒๔

ปรรทัดที่ ๑๓๒

- - - -	- - - -	- - - สั้ง	- - - เกิด	- - - ว่า	- - - มั่น	- - - หาก	- - - มี
- ลุ# - -	- ลุ - -	- - - ลุ	- - - ทุ#	- ทุ - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๓๓

- เหตุ - -	- ปุญ - -	- ดี - -	- สั้ง - -	- กา - -	- ด้ง - รัป	- - - สั้ง	- - - หา
- ลุ - ลุ	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ# - -	- ทุ# - วิ	- ทุ - ทุ	- - - ลุ#

ปรรทัตที่ ๑๓๔

- - - มา	- - - ย้ง	- - - พระ	- ปุ - -	- ไร - -	- หิต - -	- โห - รา	- - - จารย์
- ลุ - ลุ	- ลุ ลุ ลุ	- ลุ - ลุ	- ด# - ด#	- ลุ# - -	- ฟ - ฟ	- ชุ - ลุ	- ลุ# - ลุ#

ปรรทัตที่ ๑๓๕

- - - ผู้	- - - เฒ่า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- (อ้ว) - -	- - - -
- - - ด#	- ชุ# - ลุ	- - - ลุ	- - - -	- - - ลุ#	- - - -	- ลุ - -	- - - -

ปรรทัตที่ ๑๓๖

- - - -	- - - -	- หืด - -	- เผ้า - -	- ตาม - น้อย	- - - ความ	- - - -	- พราห - -
- - - -	- - - - /๒๕	- วั - -	- ด# - -	- ชุ# - ชุ	- ลุ# - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัตที่ ๑๓๗

- ม - ณา	- - - จารย์	- - - ผู้	- - - จป	- จาก - -	- ตะ - -	- ระ - -	- เพท - -
- ชุ# - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - ด#	- - - วั#	- ชุ# - -	- ชุ ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ ลุ -

ปรรทัตที่ ๑๓๘

- กะ - ไร	- - - แจ้ง	- - - เหตุ	- ความ - -	- - - ฝั้น -	- - - -	- ึ่ง - เข้า	- - - กราบ
- ลุ# - ฟ	- - - ลุ	- - - ชุ#	- ลุ - ลุ#	- - ด# ฟ	- - - -	- ชุ - ลุ	- - - ชุ#

ปรรทัตที่ ๑๓๙

- - - พระ	- น้ก - -	- ธรรม - -	- ธิ - -	- ราช - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - วั	วั ด - ด	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ลุ	- - - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ# / ๒๖

ปรรทัตที่ ๑๔๐

- - - อาด	- - - -	- ยอ - -	- - - -	- - - หัต	- ถ - -	- ปาท - -	- - - -
- - - ชุ	- - - -	- วั - วั	- - - -	- - - ม	- ม - -	- ชุ - -	- - - ชุ

ปรรทัตที่ ๑๔๑

- - - ทูล	- - - -	- - - ู้	- - - ูน	- - - -	- นะ - -	- สาร์ - - -	- - - -
- - - ด#	- - - -	- ด - วั	- วั# - ด#	- - - -	- ด - -	- ุ ด - -	- ด - -

ปรรทัตที่ ๑๔๒

- - - -	- (อ้า - -	- อ่า) - -	- - - -	- - - -	- ว่า - -	- - - -	- ้ำา - -
- ด# - -	- วั - -	- ด - -	- - - ด#	- - - -	- วั - วั	- ุ - -	- วั วั -

ปรรทัตที่ ๑๔๓

- แต่ - -	- - - -	- สม - เต็จ	- - - -	- พระ - -	- ญ - -	- ปาล - -	- - - -
- ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ - วั#	- - - -	- ลุ# - ลุ	- วั วั -	- วั - ฟ	ฟ - - -

บรรทัดที่ ๑๕๔

- - - -	- นะ --		- - - -	--- ก่อน	- - - -	- - - -	- - - ปี่
- - - -	- ด# - - /๒๘		- - - -	--- ร	- - - ร#	- ร - -	- - - ล

บรรทัดที่ ๑๕๕

- มี - -	- หลาน - -	- - - -	- - - -	- - - ก็	--- รอย	- - - -	- - - -
- ร# - -	- ล - ร	- - - -	- ร - -	- ร# - ล#	--- ร	- ฟ# - ฟ	- - - ฟ#

บรรทัดที่ ๑๕๖

- - - (อ้อ)	- ออ - -	- - - -	- ว่า - -	- ลู - -	- - - เต้า	- - - -	- - - -
- - - ช	- ฟ - -	- - - -	- ฟ - -	- ด - ฟ	- ฟ - ล#	- - - ล	- - - -

บรรทัดที่ ๑๕๗

- - - -	- - - -	- - - (อ้าว)	- - - -	- จัก - -	ไต่ - - -	- เต้า - -	- เข้า - -
- - - ล#	- - - -	- - - ล /๒๙	- - - -	- ร - ร	ล ช# - -	- ล# - -	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๕๘

- มา - -	- ถึง - -	- - - -	- - - ใน	- วัน - -	- นี้ - -	- ปี่ - -	- ออย่า - -
- ล# - ล	- ล - ล	- ล - ล#	- - - ล#	- ล - -	- ม - -	- ล - -	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๕๙

- ชะ - -	- - - แล	- ตส - -	- - - -	- มี - -	- ชะ - -	- - - -	- - - ใน
- ล# - -	- - - ล	- ฟ# - -	- ฟ ล -	- ล# - -	- ช# - -	- ช ล -	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๖๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ล#	- ฟ# ฟ -	- ฟ ร ร#	- ด - ด	- ช# - -	- ล# - -	- ล ล -	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๖๑

- - - -	- - - -	- - - -		- - - -	- พระ - -	- ฎ - -	- บาล - -
- - - ล	- - - ล	- - - ล /๓๐		- - - -	- ร# - ช	- ล# - -	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๑๖๒

- สัญ - -	ชัย - - -	- - - -	- ราช - -	- อัน - -	- - - -	- - - -	- ที่ - -
- ล - -	ร# ด# - -	- ล - -	- ล - ล#	- ล - -	- ล - -	- ฟ# ฟ -	- ทุ - ทุ

บรรทัดที่ ๑๖๓

- ปรา - -	- สาท - -	- วิ - -	- มาน - -	- ทำ - -	- บุญ - -	- มา - -	- นำ - -
- ล# - -	- ช - ช	- ร - ด#	- ล - -	- ล# - ล	- ล - ล	- ล - -	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๖๔

- จับ --	- จับ --	- เจ้า --	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (อ้ว)
- ฟ - ฟ	- ชู - -	- ลู# - -	- ลู - -	- ลู# - -	- - - -	- - - -	- - - - /๓๑

บรรทัดที่ ๑๖๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ก็	- มี - -	- ศรีท - -	- ฐา - -	- สอง - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ด#	- ลู# - ลู	- ร# - ร	- ลู - -	- ชู# - ชู#

บรรทัดที่ ๑๖๖

- แล --	- หัน - -	- ตรัส - -	- ปี่ - -	- น่อง - -	- จิง - -	- จร - -	- กล่าว - -
- ลู# - -	- ลู - -	- ร# - ร	- ลู - -	- ลู - -	ลู# ลู - -	- ลู - ลู	- ลู - -

บรรทัดที่ ๑๖๗

- การ - ยก	- ยอ - -	- ย้ง - -	- สอง - -	- ปี่ - น่อง	- - - -	มา - - ถูก	- - - -
- ลู# - ลู	- ลู - ลู	- ลู - -	- ลู - -	- ทุ - ฟ#	- - - ฟ	ลู# - - ชู#	- - - ชู#

บรรทัดที่ ๑๖๘

ต้อง - - พิง	- - - ตา	- - - จิง	- - - มี	- - - ราช	- - - ชะ	- - - อาช	- - - ญา
ลู# - - ลู	- - - ลู	- - - ชู	- - - ลู#	- - - ลู	- - - ฟ	- - - ชู#	- - - ลู#

บรรทัดที่ ๑๖๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - หื้อ	- - - เส	- - - นา
- ลู - -	- - - ลู	- - - -	- - - ลู#	- - - - /๓๒	- - - ร	- - - ลู	- ทุ - ด#

บรรทัดที่ ๑๗๐

- - - แก่น	- - - เก	- - - ลูก	- - - แล้ว	- - - เล่น	- - - ไป	- - - ปล้น	- - - ก็
- - - ลู#	- - - ลู	- - - ด	- ลู - -	- ลู# - ลู	- - - ลู	- - - ลู	- - - ฟ

บรรทัดที่ ๑๗๑

- - - โกง	- - - ปล้น	- - - เอา	- - - พราหมณ์	เฒ่า - - -	- - - กีบ	- - - สอง	- - - หน่อ
- - - ชู#	- ชู - ลู#	- - - ลู	- - - ลู#	- ลู - ลู	- ลู - ฟ#	- ฟ - ลู	- - - ชู

บรรทัดที่ ๑๗๒

- - - หน้า	- - - กุ	- - - มาร	- - - สอง	- - - นง	- - - ความ	- - - ปี่	- - - น่อง
- - - ชู# ลู#	- ล - ลู#	- - - ร ลู	- ลู - ชู#	- - - ลู#	- - - ลู ลู	- - - ลู	- - - ลู ร

บรรทัดที่ ๑๗๓

- - - เข้า	- - - มา	- - - สู้	- - - ห่อง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลู#	- ลู - ลู	- - - ชู#	- - - ลู#	- ลู - ลู	- - - -	- ลู - -	- - - ลู# /๓๓

ปรรทัดที่ ๑๗๔

- - - -	- - - -	- รัง - -	- เรา - -	- รัป - -	- เต็อะ - -	- นา - -	- ครัน - -
- - - -	- - - -	- ร - -	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ม - ม	- ลุ - -	- ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๗๕

- ว่า - -	- รัป - -	- ลั้ง - -	- เท่า - นั้น	- - - แล้ว	- - - เล่า	- - - เจ้า	- - - พระ
- ลุ - -	- ด - -	- ลุ - ลุ	- ชุ# - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ด

ปรรทัดที่ ๑๗๖

- - - ยา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลัญ	- - - ชัย
- ด - ลุ#	- ลุ - -	- - - -	- ลุ - -	- - - -	- - - - / ๓๔	- - - ลุ -	- - - ร

ปรรทัดที่ ๑๗๗

- - - จอม	- - - เจ็อง	- - - เจ้า	- - - จั้ง	- - - ถาม	- พราหมณ์ - -	- - - เฒ่า	- - - ผู้
- - - ลุ#	- - - ร#	- ชุ - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๗๘

- - - เทียว	- - - เทส	- - - ไคร	- - - รั้ว	- - - เหตุ	- - - อัน	- - - ได้	- - - ตา
- - - ลุ	- ลุ - ด#	- ชุ# - ลุ	- - - พ	- - - ชุ	- ชุ - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๗๙

- - - สอง	- - - หลาน	- - - ตน	- - - มา	- - - จั้ง	- กล่าว - -	- เป็น - -	- - - คา
- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - ร	- ร - ชุ#	- ชุ - -	- ลุ - ลุ#	- - - ร

ปรรทัดที่ ๑๘๐

- - - ถา	- - - ว่า	- - กุ -	- ไต - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลุ#	- - - ทุ	- ชุ# ม ม	- ลุ - -	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - -	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๑๘๑

- - - (อื้อ)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - นุ	- - - -	- ตูว์ - -	- ภา - -
- ลุ# - ด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร#	- - - ทุ	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๑๘๒

- - - ร	- ทุวา - -	- ชุ - -	- ดู - -	- ก - -	- ภา - -	- พราหมณ์	- ผู้ - -
- - - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - ลุ#	- ด# - -	- ชุ# - -	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๑๘๓

- - - เกิด	- มา - -	- ใน - -	- ส - -	- กุล - -	- พา - -	- ระ - -	- ตัว - -
- ชุ - ชุ	- ลุ# - -	- ลุ - -	- ร# - ร#	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -	ลุ ร - ร	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๑๘๔

- ยา - -	- โคตร- -	- - - -	- โอด - -	- - - ท่าน	- - - นิ	- - - โสด	- - - ได้
- ล# - -	- ล - -	- - - ล	- ชู - -	- - - ร#	- ร - ร	- ด - ชู#	- - ชู ล

บรรทัดที่ ๑๘๕

- สอง - -	- - - ก	- - - มาร	- - - ปี	- - - ้อง	- - - -	- - - -	- แตน - -
- ล - ล	- - - ด	- ด# - ล	- - - ล#	- - - ร#	- - - -	- ร - -	- ร - ร

บรรทัดที่ ๑๘๖

- (อ่า) - -	- ได - -	- - - -	- - - แต่	- - - หน	- - - -	- - - -	- - - -
- ล# - ล	- ร# - ร	- - - -	- - - ุ	- ล# - ร#	- - - ร	- - - ร	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๗

- ทาง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ได	- - - -	- - - -	- - - -
- ด# - -	- ร - -	- ร# - -	- ร - -	- - - ร	- ด# - -	- ร - -	- - - ร

บรรทัดที่ ๑๘๘

- (ฮะ - ฮะ	- - - (เฮ้อะ)	- - - -	- - - เมือง	- - - -	- - - เวา	- - - -	- มั่น - -
- ร# - ร	- - - ด	- - - -	- - - ร#	- - - ร	- - - ร	- - - -	- ร - -

บรรทัดที่ ๑๘๙

- ไกล - -	- - - -	- ไกล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (ฮึ)
- ร - -	- - - -	- ร# - ฟ	- - - -	- - - ฟ#	- - - -	- - - -	- - - ล

บรรทัดที่ ๑๙๐

- - - ป	- - - ไซ	- (ฮา - ไซ)	- - - -	- ไกล - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ	- ฟ - ล#	- ล - ฟ	- ฟ - -	- ล# - ล	- - - -	- ล - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๑

- (เฮ้อะ) - -	- - - -	- - - -	- พรหมณ์ - -	- แหก - -	- ได้ - นำ	- - - มา	- - - -
- ล# - -	- - - ล	- - - /๓๕	- ด# - ด#	- ชู# - -	- ล# - ล	- - - ล	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๙๒

- เถิง - -	- เเซิง - -	- เมือง - -	- เวา - -	- แล้ว - -	- พ้อย - -	- - - จะ	- - - เอา
- ล# - -	- ด# - -	- ล - ล	- ล - ล#	- ร# - ุ	- ร - -	- - - ร	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๙๓

- - - หลาน	- - - แก้ว	- - - ฟอ	- - ไป -	- - ทาง -	- - - ได	- - - เล่า	- - - ซา
- - - ล	- ล - ร	- - - ด#	- - ล ล#	- - ล ล	- - - ล	ล ล - ล	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๙๔

- - - ชู	- - - -	- ช - ก	-- -พราหมณ์	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ	- - - -	- ฟ - ชู#	- ชู - ล#	- - - -	- - - ล	- ล - -	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๙๕

- - - -	- - - -	- - - -	- กี่ - -	- (นะ) - -	- กราบ - -	- พูล - -	- สार - -
- ล - -	- - - -	- - - - /๓๖	- ร - ชู#	- ล# - ล	- ชู - -	- ล - -	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๑๙๖

- ตาม - -	- คำ - -	- งาม - -	- ปอ - -	- แบ่ง - -	- แต่ - -	- หน - -	- เต - -
- ล - -	- ร - -	- ล - ล	- ล - ล#	- ร - ด	- ร - -	- ล - -	- ชู - ชู#

บรรทัดที่ ๑๙๗

- ทาน - -	- - - -	- แก่ - -	- ช้ำ - -	- แต่ - สม	- - - -	- มุ - -	- ตี - -
- ล# - -	- ทุ - ทุ	- ล - ทุ	- ล - -	- ชู# - ล#	- - - -	- ร# - ร	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๑๙๘

- เท - -	- ว - -	เป็น - - เจ้า	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
ล ล - -	- ด# - ด	ชู# ชู - ล	- - - ล#	- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๙๙

- - - (อ้ว)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - อัน	- - - -	- ว่า - สอง
- - - ล	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร#	- ร - -	- ร ล# ทุ

บรรทัดที่ ๒๐๐

- - - หน่อ	- - - หน้า	- - - กุ	- - - มาร	- - - นี้	- - - พระ	- - - ฎ	- - - ปาล
- ทุ - ชู#	- - - ล#	- - - ด#	- ด - ล#	- ล - ร#	- - - ด#	- - - ล	- - - ล#

บรรทัดที่ ๒๐๑

- - - เวส	- - - สันต	- - - -	- - - ร	- - - ตน	- - - ยก	- - - ึ่ง -	- - - ต
- ล - ล	- ล - ล	- - - ล	- - - ล#	- ล - ล	- ล - ฟ#	ฟ - ฟ ม	- ชู# - ล#

บรรทัดที่ ๒๐๒

- ใ้ - -	- - - ิ่ง	- ฮวย - ใ้	- ทาน - -	- โคน - -	- ใจ - -	- ชม - -	- บาน - -
- ร# - ชู#	- - - ชู	- ล - -	- ล# - -	- ล# - -	- ชู - ฟ#	ฟ ล - ล	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๒๐๓

- ชม - -	- ชื่น - -	- ด้วย - ผู้	- ช้ำ - -	- - - รก	- ดา - อื่น	- - - -	- เดิน - -
- ล - -	- ร - ร	- ล - ชู#	- ล - ล#	- ฟ - ฟ	- ล - ชู#	- - - -	- ล - ล#

ปรรทัดที่ ๒๐๔

ขอ - -ทาน	- - - ชะ	- - - แล	- - - หนา	- - - พระ	- - - ภู	- - - ปาล	- - - -
ร - ร ฟ#	- - - ฟ	- - - ชุ#	- ชุ - ลุ#	- ลุ - ด#	- ด - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๐๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - -	- - - -	- - - -	- - - - /๓๗	- - - - ด#

ปรรทัดที่ ๒๐๖

- - - ประ	- - - เสริฐ	- - - ย่อม	- - - บัง	- - - เกิด	- - - ราช	- - - -	- ช - -
- ด - ด	- ร - ชุ#	- - - ลุ#	- ลุ ลุ ลุ#	- - - ชุ#	- - - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๒๐๗

- ศรัท - -	- ฐา - -	- ดุจ - -	- ดั่ง - -	- แผน - -	- ดิน - -	- (นะ) - -	- อัน - -
- ด# - ด	- ลุ# - -	- ฟ - ฟ	- ชุ# - ชุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ# - -	- ลุ - -	- ร - ด#

ปรรทัดที่ ๒๐๘

- ใหญ่ - -	- อยุ - -	- ทั้ง - -	- ละ - -	- ไร - เอบ	- - - ละ	- - - ไร	- - - -
- ชุ - ชุ	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -	- ฟ - -	- ชุ# ชุ ลุ#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๒๐๙

- นัน - -	- และ - -	- มี - -	- อัน - ได	- - - -	- - - ก็	- ดุจ - ดั่ง	- - - หอ
- ร# - ร	- ด - ด	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ฟ	- - - -	- - - ด#	- ม - ลุ	- - - ชุ#

ปรรทัดที่ ๒๑๐

- - - ละ	- - - ใ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ละ
- ด - ด	- - - ลุ#	- - - -	- - - ลุ#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - - /๓๘	- - - ร

ปรรทัดที่ ๒๑๑

- ใต้ - -	- - - -	- - - (อะ	- - - ใต้	- - - -	- - - (ฮึ)	- แห่ง - -	- - พระ -
- ร# - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- ชุ - ฟ	- - - -	- - - ลุ	- ลุ - -	- ลุ ด -

ปรรทัดที่ ๒๑๒

- ปา - -	- เวส - -	- ลัน - -	- ต - ร	- ราช - -	- ลุก - -	- - - พระ	- - - ราช
- ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ#	- ด# - -	ชุ# ด - -	- ลุ - ลุ	- ด - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๑๓

- - - ชุ	- - - ใจ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ัน
- ลุ - ด#	- ด - ลุ	ลุ - - ลุ	- - - -	- ลุ# - ลุ	- - - ลุ	- - - - /๓๙	- - - ร

ปรรท๑ที่ ๒๑๔

- - - แล	- - - นา	- - - นิ	- - - คม	- - - คำ	- - - มี	- - - ป	- - - -
- - - ด	- ด# - ล#	- ฑ - ร#	- ร - ล#	- ล - ล	- ล - ล#	- - - ล	- ล# - -

ปรรท๑ที่ ๒๑๕

--- คลาด	- ฐา - -	--- พระ	- บาท - -	- - - -	- ฆอ - -	- - - -	--- ใ้จะ
- - - ล	- ล# - -	- - - ร	- ฑ# - -	- - - ฑ#	- ฑ - ด#	- ด - -	- - - ร

ปรรท๑ที่ ๒๑๖

- อด - -	- ถ - -	- วาย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ้อ	- าย - -
- ด - -	- ล# - -	- ด# - -	- - - ด#	- - - -	- ด - -	- ด - ร	- ด - ด#

ปรรท๑ที่ ๒๑๗

- ื่อ - -	- - - ยอ	- - - -	- - - ัญ	- - - -	- - - ฑ	- - - ลี	- - - -
- ด - -	- - - ด	- ร - -	- - - ร#	- - - -	- - - ฟ	- - - ม	- - - ฟ

ปรรท๑ที่ ๒๑๘

- - - -	- - - -	- - - (อ)	- - - (อ)	- - - -	-(อ) - กาย	- - - -	--- เกล้า
- - - ฟ	- - - ฟ	- - - ฑ	- - - ฟ	- - - -	- ฑ - ฝ	- ฝ - ฝ	- ฝ - ล#

ปรรท๑ที่ ๒๑๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	-(อ) - -	- - - นบ	- พระ - -	- บาท - -
- ล - ล	- - - ล	- - - -	- ล - -	- ล - - /๔๐	- - - ม	- ร# - -	- ล - ล

ปรรท๑ที่ ๒๒๐

- - - ้จ่า	- - - -	- กราบ - -	- ฑล - -	- - - -	--- (อ) - -	--- ุน	- (น) - -
- - - ร	- - - -	- ล# - -	- ด# - ร	- - - ร	- - - ม	- - - ร	- ร - -

ปรรท๑ที่ ๒๒๑

- สาร - -	- - - -	- - - -	- - - -	--- (อ) - -	- อา - อาน	- - - -	- กล่าว - -
- ฑ ด# - -	- - - -	- - - -	- ร - -	- - - ร#	- ร - ร#	- - - -	- ล# - ล#

ปรรท๑ที่ ๒๒๒

- คำ - -	- - - ป	- ฎิ - -	- ฎณ - -	- - - -	- - - -	- (อ) - อาน	- - - -
- ร# - ม	- - - ล	- ร - -	- ร - ฟ#	- ฟ - -	- - - -	- ฑ - ฟ	- - - -

ปรรท๑ที่ ๒๒๓

- - - -	- - - ศุ	- - ภา -	- วาท - -	- - - -	- - - -	--- (อาด)	- - - -
- - - -	- - - ฟ#	- ฟ ฟ# ฟ	- ล# - ล	- - - -	- - - ล	--- ฑ#	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๒๔

- - - -	- ขอ - -	- สุข - -	- ย้อน - -	- ราช - -	- - - ฑ	- - - สม	- พาร - -
- - - -	- ลุ# - -	- ร# - ร	- ร - -	- ด - -	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ฟ - ฟ

ปรรทัดที่ ๒๒๕

- เมื่อ - -	- หน้า - -	- ขอ - -	- - - พระ	- ยา - -	- เจ้า - -	- ฟ้า - -	- - - -
- ด# - ลุ#	- ลุ - -	- ฟ - ฟ	- - - ฑ	- ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๒๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - อย่า	- - - มี	- - - ม	- - - โน	- - - ป
- - - -	- ลุ - -	- - - /๔๑	- - - ร	- - - ร	ร - - ด#	- - - ลุ#	- - - ท

ปรรทัดที่ ๒๒๗

- - - ไทษ	- - - จง	- - - หาย	- - - โกรธ	- - - เป็น	- - - -	- อ - โห	- - - -
- - - ร#	- - - ลุ#	- - - ฟ	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ร#	- ร - ลุ#	- - - ด

ปรรทัดที่ ๒๒๘

- ลี - กรรม	- - - แก่	- - - ผู้	- - - ช้ำ	- - - -	- เบียง - -	- - - หน้า	- - - ไข้
- ด - ลุ#	- ลุ - ฑ#	- - - ร	- - - ลุ#	- - - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ#	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๒๙

- - - มา	- หา - -	- - - -	- นี้ - (ปี	- - -) - เด	- - - เถอะ	- - - -	- - - -
- - - ลุ	- ร# - ฟ	- - - -	- ฟ# - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ด#	- ลุ# - -	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๓๐

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - พระ	- - - ยา	- - - สัญ	- ฑย - -
- - - -	- ลุ - -	- ลุ - -	- - - /๔๒	- - - ร#	- - - ด#	- ด - ฑ#	- ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๓๑

- - - ก็	- มา - -	- ไถ่ - -	- เอา - -	- สอง - -	- เจ้า - -	- ชา - -	- ลี - -
- - - ร	- ลุ - ลุ#	- ฑ - -	- ลุ - -	- ลุ# - -	- ม - ด#	- ลุ - -	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๒๓๒

- ละ - -	- รี้ - -	- รัต - -	- ด - -	- นา - -	- กัณ - หา	- - - หน่อ	- - - แก้ว
- ด# - -	- ลุ# - -	- ฟ - ฟ	- ลุ - -	- ลุ# - -	- ลุ - ฟ	- - - ฑ#	- ฑ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๓๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- (อัว) - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ลุ	- - - -	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - - /๔๓	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๓๔

- - - -	- - - ครึ้น	- - - ว่า	- - - ไถ่	- - - ออก	- - - แล้ว	- - - ปอ	- - - ละ
- - - -	- - - ร#	- - - ด#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ม	- ด# - ลุ#	- - - ด

ปรรทัดที่ ๒๓๕

- - - มน	- - - กา	- - - ระ	- - - ตน	- อาบ - -	- องค์ - -	- ส - -	- ลง - -
- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- - - ร	- - - ลุ#	- ชุ# - -	- ลุ - -	- ลุ ลุ -	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๒๓๖

- เกศ - -	- โดย - -	- น้ำ - วิ	- - - -	- เศษ - -	- ส - -	- คั่น - โท	- - - -
- ชุ# - ชุ	- ลุ# - -	- พ# - พ	- - - พ#	- ชุ# - -	- ด# - ด	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ลุ

ปรรทัดที่ ๒๓๗

- ส่วน - พระ	- - - ยา	- - - สญ	- - - ชัย	- - - ก็	- - - มา	- - - รัป	- - - สั้ง
- ลุ - ด	- - ด ลุ#	- - - ลุ	- - - พ	- - - ม	- - - ลุ#	- - - ด	- ด - ลุ

ปรรทัดที่ ๒๓๘

- - - เช็ง	- - - เส	- นา - -	- - - อัน -	- ไล่ - ไว้	- - - ตั้ง	- - - ตา	- - - -
- - - ลุ#	- ลุ - ทุ	- พ - -	- พ# ร -	- ชุ# - ร	- ชุ - ลุ	- ลุ# - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๓๙

- - - -	- - - -	- - - (อ้า)	- - - -	- - - -	ว่า - - -	ท่าน - - -	จง - - -
- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - ด	- - - -	- - - - /๔๔	ม - - -	ร - - -	ลุ - - ลุ

ปรรทัดที่ ๒๔๐

- ไล่ - ราช	- - - ช	- - - สार	- - - ไซ้	- - - ไป	- - - อยา	- - - นาน	- - - สัก
- ลุ - ทุ	- - - ด	- ด - ลุ#	- - - พ	- พ - ลุ#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ร

ปรรทัดที่ ๒๔๑

- - - ที่	- - - สัก	- - - แห่ง	- - - หือ	- เขา - -	- จัก - -	- แต่ง - -	- รั - -
- - - ทุ	- - - ร	- - - ลุ	- - - ลุ#	- ลุ - -	- พ - -	พ ชุ# - ลุ	- ด# - -

ปรรทัดที่ ๒๔๒

- พล - -	- พ - -	- หล - -	- โย - -	- ฐา - -	- หือ - -	- เขา - -	- ตก - -
ด# ลุ# - ลุ	- ลุ - -	- ร - ร	- ลุ - -	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - ทุ	- พ - พ

ปรรทัดที่ ๒๔๓

แต่ง - - ดา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ตก	- - - -	- หมู - ญ
ชุ# - - ลุ#	- ลุ - -	- - - -	- ลุ - -	- - - - /๔๕	- - - ร	- - - -	- ชุ# - ลุ#

บรรทัดที่ ๒๔๔

- - - -	- จัก - -	- เข้า - -	- ลู - -	- ไพร - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ร# - -	- ด# - -	- ล - -	- ด# - ด	- - - -	- ด - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒๔๕

- (อ้า - -	- ไอ) - -	- สม - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ร - -	- ด# - -	- ด - -	- - - ร	- - - -	- ร# - -	- ร - -	- ร - ร#

บรรทัดที่ ๒๔๖

- - - จัก	- - - ไป	- - - -	- - - นิ	- - - -	- (อือ) - -	- มนต์ - -	- - - -
- - - ร	- ร - ร	- - - -	- - - ร#	- - - -	- ล# - -	- ร - ฟ	- - - ฟ

บรรทัดที่ ๒๔๗

- - - -	- (อือ - อนุ)	- - - -	- พระ - -	- หน่อ - -	- - - เนา	- - - -	- - - -
- - - -	- ช - ฟ	- - - -	- ฟ - -	- ฟ - -	- - - ล#	- ล - ล	- - - -

บรรทัดที่ ๒๔๘

- - - (อัว)	- - - -	- - - คือ	- - - พระ	- เจียง - -	- - - เจ้า	- เวส - -	- - - -
- - - ล#/๔๖	- - - -	- - - ร#	- - - ด#	- ร - ม	- - - ล#	- ท - -	- - - -

บรรทัดที่ ๒๔๙

- ลัน - -	- ดร - -	- เห็น - -	- นิ - -	- วัติ - -	- เข้า - -	- ลู - พระ	- - - -
- ล# - -	- ฟ# - -	- ล - ล#	- ล - ล#	- ด# - ด	- ล - -	- ช# - ร	- - - ร

บรรทัดที่ ๒๕๐

- น - คร	- - - ดั่ง	- - - เก่า	- - - เป็น	- - - -	- พระ - เจ้า	- - - เรา	- - - สอน
- ล# ล - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล#	- ล - ล	- ช# - ล	- - - ล	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๒๕๑

- - - นี้	- ชา - -	- - - เล่า	- - - เป็อน -	- - - -	- โดย - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ#	- ล - -	- - - ล	- ลร#ล#	- - - -	- ล - -	- ล - -	- ล - -

บรรทัดที่ ๒๕๒

- - - (อึ)	- - - -	- - - ชู	- - - ช	- - - โภ	- - - ปี	- - - ส่วน	- - - อัน
- - - ด	- - - - /๔๗	- - - ร#	- - - ร	- - - ล	- ล# - - ร	- ร - ล	- - - ด#

บรรทัดที่ ๒๕๓

- - - ว่า	- - - ชู	- - - ชา	- - - โภ	- พรหมณ์ - -	- - - -	- มั่น - -	- มา กิน - -
- - - ล#	- ล - ล	- ล - ร	- ร - ช#	- ล# - ล	- ล - -	- ล - -	- ล - ล - -

บรรทัดที่ ๒๕๔

- ข้าว --	- น้ำ --	- โภ --	- ช --	- น --	- อา - หาร	- - - -	- หลาย --
- ล# - ล	- ร --	- ล --	- ล --	- ด - ด	- ล# - ล	- ล --	- ล --

บรรทัดที่ ๒๕๕

- สิ่ง - อัน	- - - มี	- - - รส	- - - ยิง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ล - ล#	- - - ล	- - - ร	- - - ล#	- ล --	- ล --	- - - ล	- - - - /๔๘

บรรทัดที่ ๒๕๖

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	-- หลาย -	- พัน - -	- กั้น - -	- กิน - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - ทุ -	- ร - ด#	- ล# - -	- ล --

บรรทัดที่ ๒๕๗

- พัน - -	- ประ - มาณ	- - - วัน	- - - นัน	- - - เล่า	-- พราหมณ์	- - - เฒ่า	- - - จัก
- ร - ร	- ล# - ล	- ล - ล	- - - ล#	- - - ล	- - - ฟ	- - - ล	- - - ล#

บรรทัดที่ ๒๕๘

- - - ได้	- บาป --	- ไป --	- มั่น --	- มา --	- - - กิน	- บ่ - -	- วาง --
- - - ร	- ทุ# --	ทุ ล --	- ล --	- ล# - ล	- ล - ล	- ทุ - -	- ล --

บรรทัดที่ ๒๕๙

- บ่ - ไร่	- - - -	มา - - คบ	- - - ตั้ง	- - - ค่า	- - - เป็น	- อยู่ - -	- รา - -
- ล# - ฟ	- - - ฟ	ล - - ฟ	- ฟ - ล#	- - - ล	- ล - ฟ	- ทุ - ล	- ล# - -

บรรทัดที่ ๒๖๐

- ไร --	- ขบ --	- - - ดั่ง	- ขา --	- ไก่ - อยู่	- - - -	- ระ - วาน	- - - -
- ล# --	- ด --	- ด - ล	- ล --	- ทุ# - ทุ	- - - -	- ด# - ล#	- ล --

บรรทัดที่ ๒๖๑

- - - -	- - - -		- - - -	- - - ตีน	-- มือ -	- - - อัน	- - - ชั้น
- - - ล#	- - - ล /๔๙		- - - -	- - - ล#	-- ร# ร	- - - ล	- - - ทุ

บรรทัดที่ ๒๖๒

- - - ไต	- เท่า --	- อา --	- โหด - โดย	- - - -	- ตัณ - หา	- - - หา	- - - กิน
- ทุ - ทุ#	- ล# - -	- ล --	- ร - ทุ	- ล# - -	- ล - ล	- - - ล	- - - ด#

บรรทัดที่ ๒๖๓

- - - ปาก	- - - มั่น	- - - ก็	- - - กิน	- ดา --	- กิน --	- ดั่ง --	- กิน - -
- ล - ทุ#	- ทุ - ล #	- ล - ล	- - - ล#	- ล --	- ทุ# - ทุ	- ล --	- ม - ม

ปรรทัดที่ ๒๖๔

-ปลา - และ	- หัว --	- - - บัว	- - - แดง	- - - กิน	- ตั้ง --	- แดง - -	- และ - -
- ลุ# - ด	- ชุ# - -	- ชุ - ลุ	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ# - -	- ลุ - -	- ด# - ด#

ปรรทัดที่ ๒๖๕

- เต่า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (อัว)	--เสี้ยง -	- - - จาน	- - - กิน
- ลุ # - -	- - - -	- - - -	- ลุ-ลุ#/๕๐	- - - ทุ	- - ร -	- - - ลุ	- - - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๖๖

- - - อ่า	- - - หาร	- - - ปี่	- เลือก- -	- เท่า - -	- ตา - -	-- เหลือก -	- พุ่ม - -
ลุ - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- ร - -	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ#	- - ชุ# ชุ	- ลุ - ลุ#

ปรรทัดที่ ๒๖๗

- ลาม - -	- ปะ - ของ	- - - -	- กิน - พง	- - - ต่าง	- - - ต่าง	- - - ต่าง	- - - กิน
- ลุ - -	- พ - ลุ	- ลุ - -	- ชุ# - ลุ#	- ลุ - ชุ#	- ชุ - ชุ	- ชุ - ลุ	- - - ด

ปรรทัดที่ ๒๖๘

- - - สม	- - - ก้าง	- - - และ	- มั่น - -	- ไป - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ด - ลุ#	- - - ร	- - - ด	- ลุ ลุ# -	- ลุ# - ลุ	- - - -	- - - ลุ	- - - -

ปรรทัดที่ ๒๖๙

- - - -	- (ไอ้) - -	- - - -	- - - -	- สอง - -	- มือ - -	- พรหมณี - -	- เฒ่า - -
- - - -	- ด - - /๕๑	- - - -	- - - -	- ทุ - -	ทุ ร# - -	- ลุ# - -	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๒๗๐

- โถ - -	- ไ้ - -	- เข้า-ปาก	- - - มั่น	- - - มา	- - - กิน	- - - ทั่ง	- - - ลาบ
- ลุ# - -	- ด - -	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	ลุ# - - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ

ปรรทัดที่ ๒๗๑

- - - และ	- แกง - -	- แคน - -	- เปิด - -	- ทั่ง - -	- แกง - -	- เห็น - -	- อั้น - -
- ลุ - ฟ#	- ชุ# - ลุ	- ลุ# - ลุ	- พ - -	- ลุ# - -	- ล - -	- ร - -	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๒๗๒

- เพราะ ว่า	- - - มี	- - - ทั่ง	- - - กิน	- - - ผิง	- - - จี	- และ - -	- ปลา - -
- ลุ# ลุ ร#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ฟ#	- พ - ลุ#	- ลุ - -	- ด# - ด	- ลุ - -

ปรรทัดที่ ๒๗๓

- ผ่า - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- แคน - -	- หมู - เชา	- - - ใส
- ลุ# - -	- - - -	- ทุ - -	- - - ร /๕๒	- - - -	- ม - -	- ชุ# - ลุ#	- - - ลุ

ปรกติที่ ๒๗๔

- - - อยู่	- - - ะ	- ราน - -	- พราหมณ์ - -	- - - มั่น	- - - ก็	-- เกี้ยว -	- ปาก - -
- - - ลุ	- - - ด#	- ลุ# - -	- ลุ - -	- - - ลุ#	- - - ร#	- ร ม ร	- ลุ - ลุ

ปรกติที่ ๒๗๕

- ผู้ - -	- พราหมณ์ - -	- เปี้ยว - -	- - - เมื่อ	- - - บน	- - - ตา	- - - ก็	- มา - -
- ฑู# - -	- ลุ - -	- ลุ# - ลุ	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- ร# - -

ปรกติที่ ๒๗๖

- มน - -	- - - -	- - - -	- - - (ไอ้)	- อน - -	- - - -	- - - -	- นะ) - เหลือ
- ม - ฟ	- ฟ - -	- - - -	- ฟ - ฑ	- ฟ - -	- - - ฟ#	- - - ฟ	- ฟ - ฑ#

ปรกติที่ ๒๗๗

- - - -	- ค้าง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - มา	- - - นอน	- - - -
- ลุ - -	- ร# - - /๕๓	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร#	- - - ร	- - - ร#

ปรกติที่ ๒๗๘

- - - กะ	- - - คาง	- - - -	- - - โหย	- - - -	- - - -	- - - หาย	- - - -
- - - ลุ#	- - - ร	- ร - -	- - - ด#	- - - -	- ร# - ร	- - - ด	- - - -

ปรกติที่ ๒๗๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ผู้	- พราหมณ์ - -	- - - ตาย	- - - -
- ร - -	- ร - -	- - - ร	- - - -	- - - ลุ#	- ร# - -	- - - ร	- - ฟ ฟ

ปรกติที่ ๒๘๐

- - - -	- - - (อ้า	- อาย) - -	- - - ไร่	- - - วัน	- - - นั้น	- - - แล	- - (แอ -
- - - -	- - - ฑ	- ฟ - -	- - - ฟ	- - - ฟ	- - - ฟ	- - - ฟ	- - ฟ# ฟ#

ปรกติที่ ๒๘๑

- นา - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ไส	- - - -
- ลุ - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ /๕๔	- - - -	- - - ลุ	- ลุ - -

ปรกติที่ ๒๘๒

- วัน - ัน	- ตี - -	- นี้ - พระ	- - - -	- ยา - -	- ส - -	- รี้ - -	- สญ - -
- ลุ# - ลุ	- ลุ - ฑ	- ฟ - ฑ#	- - - -	ฑ# ลุ# - -	- ด - -	- ลุ - -	- ลุ - -

ปรกติที่ ๒๘๓

- ชัย - ราช	- - - ัจ	- - - ्हือ	- - - คน	- - - ั้ง	- - - หลาย	- - - มา	- เลือก - -
- ลุ# - ลุ	- - ลุ#	- - ฑ ลุ	- - - ด#	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- ร# - -

ปรรทัตที่ ๒๘๔

- สะ - -	- สม - -	- สะ - -	การ - - ย้ง	- - - ส	- - - รั	- - - ระ	- - - ชะ
- ด# - ด	- ชุ# - ลุ	- ม - ม	ลุ# - - ท	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ร

ปรรทัตที่ ๒๘๕

- ตุ - -	-พราหมณ์- -	- ตา - -	- สม-พราหมณ์	- - - ผิ	- ผุ - ตัน	- ระ - พัน	- ระ - นุ่ม -
- ชุ# - -	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- ชุ - ลุ#	- - - ลุ	ลุ ชุ# - ลุ	- ลุ - ทุ	- ลุ ด# ด#

ปรรทัตที่ ๒๘๖

- นวล - -	- - - -	- - - -	- - - -		- - - โบก	- - - โบก	- - - โค่ง
- ลุ# - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - - /๕๕		- - - ร	- ร - ชุ#	- ชุ - ร#

ปรรทัตที่ ๒๘๗

- - - เคื่อม	- - ไป -	- - - เอา	- - หมู -	- แขน - -	- หัก - -	- มา - -	- ตี - กลอง
- ร - ลุ#	- ล ล ล	- - - ลุ	- ล ล -	- ลุ# - -	- ฟ - ฟ	- ลุ - -	- ลุ - ลุ

ปรรทัตที่ ๒๘๘

- - - ผู้	- - - ตา	- - - พอง	- - - มา	- ตี - -	- เคาะ - -	- ผู้ - แขน	- - - เสาะ
- - ลุ ชุ#	- - - ลุ	- ลุ# - ลุ	- - - ลุ#	- ชุ# - -	- ร - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ#

ปรรทัตที่ ๒๘๙

- - - หือ	- - - ไต้บ	- - - แฉ่ง	- ผู้ - -	- ปาก - -	- แหว่ง - -	- เป่า - ปี่	- - - แตร
- - - ลุ	- - - ฟ	- - - ชุ#	- ลุ - -	- ลุ - -	- ล ล -	- ชุ# - ลุ	- - ลุ ลุ#

ปรรทัตที่ ๒๙๐

- - - กะ	- แตร - คำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ตี	- - - -
- - - ด	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - -	- ลุ# - - /๕๖	- - - -	- - - ลุ	- - - -

ปรรทัตที่ ๒๙๑

- กลอง - นำ	- - - ชาก	- - - ศพ	- - - ผู้	- - - พราหมณ์	- เฒ่า - -	- - - -	- ไป - -
- ลุ# - ร	- ม - ร#	- - - ร	- ร - ชุ#	- - - ลุ	- ลุ# - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - -

ปรรทัตที่ ๒๙๒

โยช ทุม - -	- ทุม - -	- เซาะ - -	- เอา - ผู้	- - - ตา	- - - ชุ่ม	- - - มา	- - - นำ
ล ลุ# - -	- ลุ - -	- ฟ# - ฟ	- ลุ - ชุ#	- - - ลุ#	- - - ร	- ร - ลุ	- ลุ - ลุ#

ปรรทัตที่ ๒๙๓

- ทาง - ผู้	- ตา - ฟาง	- มา - แบก	- แคร่ - แลละ	- ไม้ - ตาย		- เอา - ชาก	- - ผู้ พราหมณ์
- ลุ - ชุ#	- ชุ - ลุ	- ลุ - ชุ	- ร# - ด#	- ร# ชุ# ลุ# /๕๗		- ร - ร	- - ชุ ลุ

บรรทัดที่ ๒๙๔

- ฐี - ร้อย	- เข้า - ฐ	-- ป่า ไม้	- (เอ๋อ) - โพร	- - - -	- สน - -	- - - -	- (ไอ้ - อน)
- ล# ล ร	- ล - ล	-- ฐ# ร	- ฐ - ล#	- - - -	- ร# - ฟ	- - - -	- ฐ - ฟ

บรรทัดที่ ๒๙๕

- - - อัน	- ไกล - จาก	- เมือง - ผล	- - - ที่	- (เอ) - ตอง	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ	- ล - ฐ#	- ด# ล ล	- ล - ล#	ล ฟ - ล	- - - -	- - - ล	- - - - /๕๘

บรรทัดที่ ๒๙๖

	- ไกล - ๕๖	- สอง - มะ	- นุษย์ - ๕๖	- แล้ว - ปัก	- พอ - ออก	- ขึ้น - มา	- นิ - มนต์
	- ด# - ร#	- ล# - ล	- ด - ล#	- ร# ฐ# ฑ	- ร - ฐ	- ฑ - ล	- ด - ล#

บรรทัดที่ ๒๙๗

- ส่า - ฐ	- โกอ - ลา	- จี - ดก	- ตน - -	หนึ่ง ว่า - เอา	- บาตร - ใต้	- ข้าว - กับ	- ไม้ - เท้า
- ล - ฟ	- ล - ล	- ล - ฟ	- ล - ร	ล# ล- ล	- ฐ# - ฐ	- ฑ - ล	- ล - ฟ

บรรทัดที่ ๒๙๘

- อ่า - ต	มา ละ - ไป	- กัน - ไป	- เกิด - -	- - - -	- เจ้า - พรหมณ์	- ฐี - ไล	- ก็ - เอา
- ล# - ล	ล ล - ล	- ล - ล	- ล- ล# /๕๙	- - - -	- ร - ร	- ล - ร#	ร ร - ฐ#

บรรทัดที่ ๒๙๙

ไม้ - - มา	- ต่อ - และ	- บัง - ส	- - กุล ฑี	- เป็น - บุญ	- ว่า - ฐ	- - - -	- - - ส
ล# ร - ฑ	- ล - ด#	- ล# - ด	- ล ล# ล#	- ล - ฟ	- ฟ - ล	ล - - -	- - - ล#

บรรทัดที่ ๓๐๐

- กรรม - -	- - - (อ้อ	- ออ -) พัง	- ลา - -	- พรหมณ์ - -	- - - -	- - - เอย	- - - ฐ
- ร# - ฟ	- - - ล	- ๗ฟฟ ฟ#	- ฟ - ฐ#	- ล# - ล	- - - -	- - - ล /๖๐	- - - ม

บรรทัดที่ ๓๐๑

ออก เอา - จัก	- บอก - ตัว	- ดี - ฑี	- ฐ - พรหมณ์	- จุง - เปน	หลัง ไป - ทาง	- เมือง - พ้า	- ฑี - ฐ
ล# ฐ# - ล	- ฟ - ฐ	- ล - ล	- ล - ฐ#	- ล - ล	ล ล - ล#	- ฑ - ล	- ล - ฟ

บรรทัดที่ ๓๐๒

- พรหมณ์มีหน้า	ไป ทาง - มั่น	- นะ - รก	- - - อ	- - เว จี	- - - -	- - - -	- - - -
- ฐ# ฟ# ล#	ล ล - ล#	- ด - ล	- ล ล ฟ#	- - ร# ล#	- ล - ล#	- ล - ล	- ล - - /๖๑

บรรทัดที่ ๓๐๓

- - - ครัน	- ว่า - พรหมณ์	- ปีติ - -	- ยิน - ดี	- ฐี - บัน	- ไต - คด	- บัน - ไต	- ไคร - กัน
- - - ร#	- ร - ล	- ร - ร	- ล# ล ล#	- ล - ล	- ล - ฟ	- ล - ล	- ร - ล#

บรรทัดที่ ๓๐๔

- ว่า ผู้ บัน	ระ บัน ระติ	ระ ให้ - ให้	- หือ - โจม	-- อยู่ อัน	-- เมิน เมิน	- - - -	
- ชุ ลุ ลุ#	ลุ ลุ ลุ ลุ	ลุ ลุ# - ร#	- ลุ - ชุ	- ชุ ชุ# ลุ#	- ลุ ด ลุ	ล - - - /๖๒	

บรรทัดที่ ๓๐๕

- - - สัญ	- - - -	- - - ชัย	- ย - -	- - - -	-- (เอ๊ะ -	- ออ) - -	หน้า - - -
- - - ลุ#	- ร - ร	- - - ร	- ฟ - -	- - - -	-- ชุ -	- ฟ - -	ฟ ฟ# - ลุ

บรรทัดที่ ๓๐๖

- เหลน - (เอ๊ะ	- เอน) - -	- ตัว - -	- - - -	- - - -	- - - กั้น	- พระ - ปริม	- - - ม
- ลุ# - ด#	- ลุ - -	- ลุ - -	- - - -	- - - -	- - - ม	- ร# - ลุ	- ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๓๐๗

- นา - ส่ง	- ส - การ	- ผู้พรหมณ์-	- - - วัน	- นัน - เล่า	- เจ้า - พระ	- ยา - สมุ	- ชัย - กี่
- ด# - ชุ#	- ร# - ลุ	- ชุ ฟ# ลุ	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - ฟ	- ด - ลุ#

บรรทัดที่ ๓๐๘

- พา - เอา	- ริ - ปะ	- ระ - โย	- ฐา - -	- - - -	- - - -	- - - นิ	- ราศ - ออก
- ลุ - ด#	- ลุ - ฟ	- ลุ - ลุ	- ด ลุ ลุ#	- ลุ# - - /๖๓	- - - -	- - - ม	- ร# - ชุ #

บรรทัดที่ ๓๐๙

- น - -	คร ชัย - พา	- กั้น - ไป	- สะ - ลู	- สะ - ไช	- คน - จำ	- ไว - ใจ	- จัะ - ไป
- ร# - ด	ลุ# ลุ - ลุ	- ลุ - ฟ	- ร - ลุ	- ม - ด#	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ร	- ม - ลุ#

บรรทัดที่ ๓๑๐

- ก่อน - เกี้ยว	- กำ - พรา	- พ่อ - ชา	- ลี - ส	- ริ - -	- - - -	(อี) - - -	- - - -
- ชุ# - ลุ	- ลุ - ฟ#	- ฟ - ลุ	- ลุ - ร#	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -	ริ - - - /๖๔	- - - -

บรรทัดที่ ๓๑๑

- รัต - ต	- นะ - กุ	- มาร - พระ	- ญ - บาล	- ตน - ฐ	- หือ - เสด็จ	- อยู่ - -	- หลบ - หลง
- ม - ด#	ร ร# - ลุ#	- ลุ - ฟ	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ชุ#	- ลุ - ลุ	- ฟ - ชุ	- ร - ลุ#

บรรทัดที่ ๓๑๒

- ชา - ลี	- ลัง - กี่	- นา - ถือ	- - - มุ	คาน้ำ - ทาง		- - - -	- - - เอา
- ลุ - ลุ	- ฟ - ชุ#	- ลุ - ฟ	- - - ชุ	ลุ# ลุ - ลุ /๖๕		- - - -	- - - ร#

บรรทัดที่ ๓๑๓

- กั้น - เข้า	- ลู - วง	- - - -	- กต - -	- ขวา - (ฮ่า	- อ่า - อ่า	- - - -	- - - ฮ้า
- ลุ# - ร	- ลุ - ร	- - - -	- ร - -	- ลุ# - ร	- ร# - ฟ#	ฟ - - -	- - - ล

ปรรทัดที่ ๓๑๔

-อา) - ใจ	- - จา -	ติ - -	เจ้า - - -	- - - -	- - - (โอ)	- - - ยอด	- - - พ้า
-ฟ - ฟ#	-ฟุ ด# ร#	-ม - ฟุ	ล# ล - -	- - - -	- - - ล#	- - - ด	- ล - ด#

ปรรทัดที่ ๓๑๕

- - - -	- - - (อ่า)	- กระ - ทำ	- (อ้า - อ้า	- - - ทำ	- - - -	- - - -	- - - -
ม ฟ# - ฟ	- - - ฟุ	- ฟุ - ล	ล# ร - ล#	- ล - ล	- - - ล	- - - -	- - - - /๖๖

ปรรทัดที่ ๓๑๖

- ก็ - มี	- - - -	- โดย - -	- - - ประ	- - - การ	- (อ่า - อา	อ้าน - - -	- - - -
- ล# - ร	- ร# - -	- ร - ร	- - - ร#	- - - ล#	- ร - ม	ฟ# ฟ - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๑๗

อ้า อ้าน - -	- นะ) - -	- ตั้ง - ได้	- - - กล่าว	- มา - -	- - - นี้	- - - แล	- - - -
ซ# ฟ - -	- ซ - -	- ซ# ล ด	- ด - ล	- ล# - ด	- - - ร	- ซ - ล	- ล - ล/๖๗

ปรรทัดที่ ๓๑๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ม - หา	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ฟุ - ฟุ	- ด - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๑๙

- - - -	- - - ราช	- - - -	- โดย - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ฟุ	- - - -	- ด - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๒๐

- อ้น - -	- ว่า - -	- - - ม	- หา - -	- - - (อา	- - - อ้า	- - - -	- - - -
- ด - -	- ด - -	- ล - ร#	- ด - -	- - - ร#	- - - ฟ	- ฟ# - -	- - - -

ปรรทัดที่ ๓๒๑

- อ้า - อา)	- ราช - -	- - - -	- - - (อ้า	อาด) - - จะ	- บ้น - -	- - - ดาล	- - - ใจ
- ซ - ฟ#	- ฟ - ล#	- ฟุ - -	- - - ด	ซ - - ซ	- ฟุ - ด	- ร - ด	- - - ด

ปรรทัดที่ ๓๒๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	การ - - -	- ใหญ่ - -	- กว่าง - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ด	- - - - /๖๘	ด# ซ - -	- ซ# - ล#	- ด - -

ปรรทัดที่ ๓๒๓

- ปาง - -	- เมื่อ - -	- พระ - เจ้า	- - - จัง	- - - -	- ธิ - ราช	- - - สญ	- ซัย - -
- ด - -	- ด - ฟุ	- ร - ด	- - - ม	- - - -	- ฟุ - ด	- - - ด	- ซ - ซ

ปรกติที่ ๓๒๔

มา -- ไถ่	- เอา - -	- หลาน - ชาย	- - - -	-- กิ่ง -	- แก้ว --	- - - -	- - - -
ม ม - ลุ#	- ด - -	- ด - ด	- ช - -	-- ลุ# -	- ริ# - ด/๖๙	- - - -	- - - -

ปรกติที่ ๓๒๕

--- (อัว)	- - - ไถ่	- ออก - แล้ว	- จาก - มือ	- พรหมณ์-ไถ่	--- เอา	หลาน (นง) - งาม	- - - -
- - - ด	- - - ทู	- ทู - ฟ	- ทู - ทู	- ด - ด	--- ชู	ล ด - ร	- ฟ - -

ปรกติที่ ๓๒๖

- - - -	--- (อ้า)	- อาม) --	- ทัง - คู่	- (อู --	- - - อู	- อู - อู	- - - -
- ช - -	- - - ท	- ช - -	- ช - ช#	- ทู --	- - - ด	- ทู - ช#	- - - -

ปรกติที่ ๓๒๗

- หลาน --	- - - -	- (อ้า - อาน)	- แก้ว - ปู	- - - -	- เป็น --	- - - -	(อ้อ เอ - เอ็น)
- ม ฟ# -	- ช - -	- ล# - ช	- ม ร ชู	- - - -	- ร ฟ -	- - - -	ช ฟ - ด

ปรกติที่ ๓๒๘

- - - ไถ่	- - - -	- - - -	- - - -	- (อ้อ) - -		--- พระ	- ยา - สญ
- - - ด	- - - -	- - - -	- - - -	- ด -- /๗๐		--- ริ#	ร ด - ทู

ปรกติที่ ๓๒๙

- ชัย --	- ลั้ง - เอา	- ขวาย --	- เซ็น - ข้าว	- - - -	--- (อระ	- ข้าว --	- - - -
ทู ริ# - ด	- ทู - ด	- ด - -	- ด - ด	- - - -	--- ริ#	- ฟ - ช	ช - - -

ปรกติที่ ๓๓๐

- (อ้า - อาน)	- - - มา	- มัด - ที่	- (อ้อ - -	อ้อ - - -	- อ้อ - อ้อ)	- - - -	- สอง - แขน
- ล# - ช	- - - ฟ	- ช - ช	- ลุ# - ลุ#	ท - - -	- ลู - ฟ	- - - -	- ลู - ล

ปรกติที่ ๓๓๑

- นง - ยาว	- - - ละ	--- น้อย	- - - -	- - - -		--- เพ็	--- (อ้อ)
- ร ด ลุ#	- - ด ชู	- - - ริ#	- ด - -	----- /๗๑		- - - ด#	- ชู - ม

ปรกติที่ ๓๓๒

สอง -- กู	- มาร --	--- -	- นนอ --	--- น้อย	- - - -	--- (อ้อ	- ออย) - -
ด - - ม	ฟ ม --	- ฟ - -	- ฟ - ม	- ด - ฟ	- ช - -	- - - ล	- ช - -

ปรกติที่ ๓๓๓

- - ไถ่ -	- อยู่ - เคียง	--- เจ้า	- - - ไถ่	- นี้ - ชา	- ว่า - -	- นั้น - แล	- - - เด
- - ด# ด	- ทู - ด	- ด ฟ# ชู	- ด - ชู	- ด - ลุ#	- ด - -	- ด - ด	- ลู - ทู

บรรทัดที่ ๓๓๔

- - - -	- (เอ้ - เอ)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - ม	- หา - ราช	- - - -
- - - -	- วั - ด/๗๒	- - - -	- - - -	- - - -	- - - - วั	วั# ด - วั	- วั วั ด

บรรทัดที่ ๓๓๕

- ปพพ์ - นิฏ	- ลู๊ - - -	ต้ - - กวี	- ยา - ส้ง	- วัน - นะ	- นา - วิ	- เศษ - จา	- ห้อง - เหตุ
- ด - ด	- ด - - -	ทุ ทุ - ด	- ษ - ลุ	- ทุ - ด	- ด - ด	- ลุ# - ด	- ด - ลุ#

บรรทัดที่ ๓๓๖

- - - ย้ง	- มหา - ราช	- บัพพะ ปา	- ฐิ - - -	- เจท - อัน		- - - -	- - - -
#ลด - ด	- ด - วั#	- ทุ ด ษ	- ทุ - - -	ดลุ#- ด/๗๓		- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๓๓๗

- - - ประ	- ดับ - ประ	- ดา - ไป	ด้วย - - คา	- ถา - นับ	- - - ว่า	- ได้ หก -	- สิบ - แก้ว
- - - ด	- ษุ - ลุ	- ด - ด	ด ด - ม	- ด - ม	- พ# - ทุ	- ด ษุ# วั	- พ - ทุ

บรรทัดที่ ๓๓๘

- บท - พระ	- คา - ถา	- กี้ - บ้ง	- - - คม	- - - -	- - - สม	- เรจ - (เอ)	- สะ - - -
- ลุ# - พ	วั ด - ษ	- ลุ - ด	- - - ด	- - - -	- - - ด	- ด - ทุ	- ด - - -

บรรทัดที่ ๓๓๙

- เด็จ - -	- - - -	- ส่า - - -	- - - ฎุ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- วั# - - -	- - - -	- ด - - -	- - - วั	- - - วั#	- - - -	- - - -	- - - - /๗๔

๕.๒ วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ในกัณฑ์มหาราช

๕.๒.๑ การแบ่งวรรคและการใช้ลมหายใจ

จากการบันทึกโน้ตทำนองกัณฑ์มหาราชพบว่ามีความยาวทั้งหมด ๓๓๙ บรรทัด สามารถแบ่งออกได้ทั้งหมด ๗๔ วรรคตามลักษณะของการแบ่งลมหายใจของพระนักเทศน์โดยสามารถจำแนกลักษณะของวรรคได้ดังนี้

ตารางที่ ๘ การจำแนกจำนวนห้องเพลงที่ละวรรคทำนองเทศน์กัณฑ์มหาราช

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๑	๔๐	๕
๒	๒๔	๓
๓	๒๘	๔
๔	๒๘	๔

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๕	๔๗	๖
๖	๓๘	๕
๗	๓๓	๕
๘	๔๑	๖
๙	๔๒	๖
๑๐	๓๙	๕
๑๑	๔๖	๖
๑๒	๓๑	๔
๑๓	๔๙	๗
๑๔	๓๕	๕
๑๕	๒๙	๔
๑๖	๙๖	๑๒
๑๗	๓๑	๔
๑๘	๔๙	๗
๑๙	๓๐	๔
๒๐	๒๓	๓
๒๑	๗๕	๑๐
๒๒	๖๘	๙
๒๓	๓๓	๕
๒๔	๙๑	๑๒
๒๕	๓๔	๕
๒๖	๓๐	๔
๒๗	๕๒	๗
๒๘	๖๒	๘
๒๙	๒๕	๔
๓๐	๓๒	๔
๓๑	๒๙	๔
๓๒	๓๗	๕
๓๓	๓๕	๕

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๓๔	๒๒	๓
๓๕	๑๑๗	๑๕
๓๖	๓๒	๔
๓๗	๘๔	๑๑
๓๘	๓๙	๕
๓๙	๒๔	๓
๔๐	๔๖	๖
๔๑	๕๔	๗
๔๒	๓๓	๕
๔๓	๒๖	๔
๔๔	๔๗	๖
๔๕	๓๒	๔
๔๖	๓๖	๕
๔๗	๓๓	๕
๔๘	๓๐	๔
๔๙	๔๒	๖
๕๐	๓๔	๕
๕๑	๓๐	๔
๕๒	๓๔	๕
๕๓	๓๐	๔
๕๔	๓๕	๕
๕๕	๓๙	๕
๕๖	๓๓	๕
๕๗	๒๔	๓
๕๘	๑๙	๓
๕๙	๒๐	๓
๖๐	๑๙	๓
๖๑	๑๗	๓
๖๒	๑๕	๒

วรรคที่	จำนวนห้องเพลง	จำนวนบรรทัด
๖๓	๓๐	๔
๖๔	๑๘	๓
๖๕	๑๔	๒
๖๖	๒๗	๔
๖๗	๑๖	๒
๖๘	๓๗	๕
๖๙	๑๗	๓
๗๐	๓๑	๔
๗๑	๒๔	๓
๗๒	๒๑	๓
๗๓	๑๙	๓
๗๔	๒๗	๔

ตารางที่ ๙ ตารางจำแนกจำนวนวรรคและความยาวของวรรคทำนองเทศน์กัณฑ์มหาพรต

ความยาว (หน่วย=จำนวน บรรทัด)	ความยาว (หน่วย=จำนวน ห้องเพลง)	วรรคที่	ความถี่ (หน่วยนับ=จำนวนวรรค)
๑	๑-๘	-	๐
๒	๑๔-๑๖	๖๒, ๖๕, ๖๖	๓
๓	๑๗-๒๔	๒, ๒๐, ๓๔, ๓๙, ๕๗, ๕๘, ๕๙, ๖๐, ๖๑, ๖๔, ๖๙, ๗๑, ๗๒, ๗๓	๑๔
๔	๒๕-๓๒	๓, ๔, ๑๒, ๑๕, ๑๗, ๑๙, ๒๖, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๖, ๔๓, ๔๕, ๔๘, ๕๑, ๕๓, ๖๓, ๖๖, ๗๐, ๗๔	๒๐
๕	๓๓-๔๐	๑, ๖, ๗, ๑๐, ๑๔, ๒๓, ๒๕, ๓๒, ๓๓, ๓๘, ๔๒, ๔๖, ๔๗, ๕๐, ๕๒, ๕๔, ๕๕, ๕๖, ๖๘	๑๙

ความยาว (หน่วย=จำนวน บรรทัด)	ความยาว (หน่วย=จำนวน ห้องเพลง)	วรรคที่	ความถี่ (หน่วยนับ=จำนวนวรรค)
๖	๔๑-๔๗	๕, ๘, ๙, ๑๑, ๔๐, ๔๔, ๔๙	๗
๗	๔๙-๕๔	๑๓, ๑๘, ๒๗, ๔๑	๔
๘	๖๒	๒๘	๑
๙	๖๘	๒๒	๑
๑๐	๗๕	๒๑	๑
๑๑	๘๔	๓๗	๑
๑๒	๙๑-๙๖	๑๖, ๒๔	๒
๑๓	๙๗-๑๐๔	-	๐
๑๔	๑๐๕-๑๑๒	-	๐
๑๕	๑๑๗	๓๕	๑

จากการวิเคราะห์ทัศนัฒนหาราชพบว่าความยาวซึ่งมีหน่วยนับเป็นวรรคนั้นมีความยืดหยุ่นจำนวนความยาวไม่เท่ากันดังที่ปรากฏในทัศนัฒนหาราชและทัศนัฒนัทธิ แต่วรรคเทศน์ในทัศนัฒนหาราชนั้นมีความยาวสั้นกว่าทั้งสองทัศนัฒนัทธิที่ปรากฏในเบื้องต้น ทั้งนี้เนื่องจากทัศนัฒนหาราชนั้นการเดินเนื้อเทศน์ และเน้นทำนองด้วยเสียงหนักเบา ไม่ใช้การเอื้อนเสียงดังเช่นทัศนัฒนหาราชและทัศนัฒนัทธิ

วรรคที่มีความยาว ๔ บรรทัดมีความยาวประมาณ ๒๕-๓๒ ห้องเพลงพบว่ามีจำนวนมากที่สุด กล่าวได้ว่าในทัศนัฒนหาราชนั้นแต่ละวรรคมีความยาวโดยเฉลี่ย ๔ บรรทัด เท่ากับความยาว ๒๕-๓๒ ห้องเพลง วรรคที่มีความยาวน้อยที่สุดมีความยาวเพียง ๒ บรรทัดหรือ ๑๗-๒๔ ห้อง แต่ในขณะที่วรรคที่ยาวที่สุดมีความยาว ๑๑๗ ห้อง (๑๕ บรรทัด) พบในวรรคที่ ๓๕ ของทัศนัฒนหาราช

วรรคที่มีความยาวในเกณฑ์ปกติของทัศนัฒนหาราชนั้นพบที่มีความยาวประมาณ ๓-๔ บรรทัดและพบว่าเป็นปกติสม่ำเสมอ วรรคที่มีความยาว ๔ บรรทัดพบอยู่เสมอที่วไปตลอดตั้งแต่ต้นจนจบทัศนัฒนัเทศน์ วรรคที่มีความยาวประมาณ ๓ บรรทัดนั้นพบที่ใช้ในการเดินทำนองปิดทัศนัฒนัเทศน์ดังจะพบว่าเริ่มปรากฏติดกันตั้งแต่วรรคที่ ๖๓ เป็นต้นไปและจบลงที่วรรคที่ ๗๔

๕.๒.๒ การบรรจุคำเทศน์

จากการบันทึกโน้ตทำนองทัศนัฒนหาราชพบว่ามีความยาวทั้งหมด ๓๓๙ บรรทัด สามารถแบ่งออกโดยการใส่ลมหายใจของพระนักเทศน์ได้ทั้งหมด ๗๔ วรรค จากตารางการแจกแจงความถี่

พบว่าวรรคที่มีจำนวนความยาวเท่ากับสี่บรรทัดพบมากที่สุด ถือว่าเป็นอัตราความปกติของวรรคในกัณฑ์มหाराช ในการนับจำนวนวรรคที่มีความยาว ๔ บรรทัดพบว่ามีทั้งหมด ๒๐ วรรคจากจำนวนทั้งหมด ๗๔ วรรค โดยพบปรากฏที่วรรคที่ ๗ เป็นต้นไป และพบตลอดทั่วไปทั้งช่วงต้นช่วงกลางและช่วงปลายกัณฑ์

การบรรจุคำเทศน์ในวรรคที่มีความยาวประมาณ ๔ บรรทัดนี้พบว่าบรรจุเนื้อเทศน์ ๒๕-๓๒ คำ ซึ่งต่างจากการเทศน์ในกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรีที่พบว่าในวรรคที่มีความยาว ๔ บรรทัด มักบรรจุคำเทศน์ประมาณ ๑๐ คำ การบรรจุคำมากถึง ๓๐ คำ นั้นหมายถึงว่าเว้นว่างเฉพาะเพียง ๒ ห้องเท่านั้นจากทั้งหมด ๓๒ ห้องและบรรจุคำทั้งหมด ๓๐ ห้องเพลง ดังตัวอย่างในกัณฑ์มหाराชพบวรรคที่บรรจุคำเทศน์ในวรรคที่ ๗ ทั้งหมด ๓๑ คำ บรรจุคำเทศน์ห้องละ ๑ คำ ดังตัวอย่างในวรรคที่ ๗ บรรทัดที่ ๒๖-๓๐ ดังนี้

บรรทัดที่ ๒๖

--- พราหมณ์	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -		- - - -	- - - ผู้
- ชู - ลุ	- ลุ# - -	- ลุ - -	- - - ลุ#	- ลุ - -		- - - -	- - - ชู#

บรรทัดที่ ๒๗

- - - เฒ่า	- - - อ้น	- - - มั่น	- - - หาก	- ไป - -	- ขอ - -	- เอา - -	- สอง - -
- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ	ลุ ลุ - ชู	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- ฟ - -	- ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๒๘

- น่อ - -	- หน้า - -	- กุ - -	- มาร - -	- คือ - -	- ว่า - -	- เจ้า - -	- ชา - -
- ชู - -	ชู ลุ - -	- ด - ด	- ลุ - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๒๙

- ลี - -	- องค์ - -	- ชัน - ดน	- - - -	- - - หมุ่ม	- น้อย - -	- กั๊ - -	- ทั้ง - -
- ลุ# - -	- ลุ - -	- ลุ - ฟ	- - - ฟ	- ฟ - ชู#	- ม - ชู	- ม - ม	- ลุ# - ลุ#

บรรทัดที่ ๓๐

นาง - - -	นาถ - - น้อย	- - - น่อ	- - - กัณ	- - หา -	- - - -	- - - -	- - - -
ลุ# - - -	ลุ - - ฟ	- - - ชู#	- - - ลุ#	- - ชู# ลุ	- ลุ - ลุ	- - - -	- - - -

จากการสังเกตพบว่าลักษณะการบรรจุเอื้อนและคำเทศน์ประเภทนี้ประกอบด้วยคำเทศน์ ๒๗ คำ ไม่ปรากฏการเอื้อนเสียง

สำหรับวรรคที่ยาวที่สุดในกัณฑ์มหाराชนั้นมีความยาว ๑๕ บรรทัด เท่ากับ ๑๑๗ ห้องเพลง วรรคนี้เป็นวรรคที่อยู่ใก้กลางของกัณฑ์เทศน์ การเทศน์ถือเป็นการเผยแพร่

พระพุทธรูปศาสนา ในขณะที่เดียวกันเป็นการแสดงความสามารถของพระนักเทศน์ด้วย ลมหายใจที่ยาวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเทศน์และแสดงความสามารถของพระนักเทศน์ด้วยเช่นกัน ดังเช่นในวรรคที่ ๓๕ บรรทัดที่ ๑๗๖-๑๙๑ เป็นการใช้ลมหายใจยาวที่สุดของกัณฑ์มหาวรรคนี้ บรรทัดที่ ๑๗๖

--- ยา	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - สัญ	- - - ชัย
- ด - ล#	- ล - -	- - - -	- ล - -	- - - -	- - - -	- - - ล -	- - - ร

บรรทัดที่ ๑๗๗

--- จอม	--- เจ็อง	--- เจ้า	--- จึ่ง	--- ถาม	-พราหมณ์ - -	--- เฒ่า	--- ผู้
- - - ล#	- - - ร#	- ชุ - ล	- - - ล	- ล - ล#	- ล - ล	- - - ล	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๗๘

--- เทียว	--- เทส	- - - ไคว	- - - ฐั	--- เหตุ	- - - อัน	- - - ได้	- - - ตา
- - - ล	- ล - ด#	- ชุ# - ล	- - - ฟ	- - - ชุ	- ชุ - ล#	- - - ล	- - - ล#

บรรทัดที่ ๑๗๙

--- สอง	--- หลาน	- - - ตน	- - - มา	- - - จึ่ง	- กล่าว - -	- เป็น - -	- - - คา
- - - ล	- - - ล	- - - ล	- ล - ร	- ร - ชุ#	- ชุ - -	- ล - ล#	- - - ร

บรรทัดที่ ๑๘๐

--- ถา	- - - ว่า	- - กุ -	- ไต - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ล#	- - - ทุ	- ชุ# ม ม	- ล - -	- - - ล#	- - - ล	- - - -	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๘๑

--- (ไอ้)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ญ	- - - -	- ตู - -	- ภา - -
- ล# - ด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร#	- - - ทุ	- ล# - -	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๑๘๒

- - - ร	- ทูวา - -	- ช - -	- ดู - -	- ก - -	- รา - -	- พราหมณ์	- ผู้ - -
- - - ล	- ล - -	- ล - ล#	- ด# - -	- ชุ# - -	- ล# - -	- ล - ล	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๘๓

--- เกิด	- มา - -	- ใน - -	- ส - -	- กุล - -	- พา - -	- ระ - -	- ตัว - -
- ชุ - ชุ	- ล# - -	- ล - -	- ร# - ร#	- ล# - ล	- ล - -	ล ร - ร	- ล - -

บรรทัดที่ ๑๘๔

- ยา - -	- โคตร - -	- - - -	- (โอด) - -	- - - ท่าน	- - - นิ	- - - โส	- - - ได้
- ล# - -	- ล - -	- - - ล	- ชุ - -	- - - ร#	- ร - ร	- ด - ชุ#	- - ชุ ล

บรรทัดที่ ๑๘๕

-สอง --	- - - กุ	---มาร	- - - ปี	---น้อง	- - - -	- - - -	-แดน --
-ล - ล	- - - ด	-ด# - ล	- - - ล#	- - - ร#	- - - -	- ร - -	- ร - ร

บรรทัดที่ ๑๘๖

-(อ่า) --	- ใด - -	- - - -	- - - แต่	---หน	- - - -	- - - -	- - - -
- ล# - ล	- ร# - ร	- - - -	- - - ทุ	- ล# - ร#	- - - ร	- - - ร	- - - -

บรรทัดที่ ๑๘๗

-ทาง - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ใด	- - - -	- - - -	- - - -
-ด# - -	- ร - -	-ร# - -	- ร - -	- - - ร	-ด# - -	- ร - -	- - - ร

บรรทัดที่ ๑๘๘

-(ฮะ - ฮะ	---เอ๊ะ)	- - - -	---เมือง	- - - -	- - - เหว	- - - -	-มัน - -
- ร# - ร	- - - ด	- - - -	- - - ร#	- - - ร	- - - ร	- - - -	- ร - -

บรรทัดที่ ๑๘๙

-ไกล - -	- - - -	-ไกล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (ฮึ)
- ร - -	- - - -	- ร# - ฟ	- - - -	- - - ฟ#	- - - -	- - - -	- - - ล

บรรทัดที่ ๑๙๐

- - - ป	- - - ไซ	-(อา - ไร่)	- - - -	- ไร่ - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ฟ	- ฟ - ล#	- ล - ฟ	- ฟ - -	- ล# - ล	- - - -	- ล - -	- - - -

บรรทัดที่ ๑๙๑

- (เอ๊ะ) - -	- - - -	- - - -	-พราหมณ์ - -	-แขก - -	-ได้ - นำ	- - - มา	- - - -
- ล# - -	- - - ล	- - - -	-ด# - ด#	-ช# - -	- ล# - ล	- - - ล	- ล - -

ดังจะเห็นได้ว่าวรรคนี้พระนักเทศน์ใช้ลมหายใจเดียวบรรจุคำเทศน์ ๔ บรรทัด แล้วจึงเอื้อนเสียงในบรรทัดที่ ๑๘๑ อย่างต่อเนื่องและบรรจุคำเทศน์ต่อไป หากเป็นพระนักเทศน์ที่ยังไม่ได้รับการฝึกฝนการใช้ลมหายใจ อาจแบ่งวรรคในบรรทัดที่ ๑๘๑ และหยุดหายใจแบ่งวรรค แล้วขึ้นวรรคใหม่ที่คำว่า นุทว ในห้องที่ ๕ ของบรรทัดที่ ๑๘๑ พระครูอดุลสัจจกิตติได้ให้ความสำคัญและเน้นย้ำการใช้ลมหายใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเทศน์มหาชาติว่า

บรรทัดที่ ๑๘

- - - ราช	- - - ชะ	- - - มัท	- - - ที่	- - - สอง	- - - ละ	- - - รี	- - - รัป
- ลุ - ลุ	- - - ฟ	- - - ฑู#	- ลุ - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ร

บรรทัดที่ ๑๙

- - - ณะ	- ภิ - รมณ์	- - - ฑม	- - - ฑีน	- - - ด้ง	- - - ฑีน	- - - ทัต	- - - ัญญ
- ร - ลุ	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - ด#	- ฑู# - ลุ#	- ลุ - ฑ	- - - ร	- ร - ลุ

บรรทัดที่ ๒๐

- - - ญา	- - - กั้น	- - - ว่า	- - - สรวง	- - - ไส	- - - กา	- - - -	- อยู่ - -
- ลุ - ลุ	ลุลุ - ฟ	- - - ร	- - - ฑู#	- ล - ลุ#	- ลุ - ฟ	- - - -	- ฑู - -

บรรทัดที่ ๒๑

- แล้ว - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โอ)	- - - -
- ลุ - ลุ#	- - - ลุ	- ลุ - ลุ	- - - -	- ลุ# - -	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - -

กลุ่มเสียงที่ ๒

ฑู# ลุ ฑ ด# ร ร# ม ฟ พบว่าเป็นการเอกลักษณะในการเอื้อนเสียงในกัณฑ์มหาราช
อีกกลุ่มเสียงหนึ่งเพื่อใช้ในการเดินเสียงเทศน์ดังที่พบในบรรทัดที่ ๗๓-๗๗ ดังนี้

บรรทัดที่ ๗๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ภู - -	- มาร - -	- สอง - นง	- - - ความ
- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- - - -	- - - -	- ร# - ร	- ด# - -	- ฑู# - ลุ	ลุ# - - ลุ#

บรรทัดที่ ๗๔

- - - ฎ	- - - ้อง	- - - ื้อ	- - - ้น	- - - จาก	- - - ือก	- - - บ่วง	- - - คล้อง
ลุ ลุ - ลุ	- ลุ - ร	- - - ลุ	- - - ร#	- - - ลุ	- - - ร	- - - ลุ#	- - - ม

บรรทัดที่ ๗๕

- - - ื้อ	- เขา - -	- - - ี่	- เอา - -	- การ - นวด	- - - ้น	- - - ้ง	- - - ทัต
- ด - ลุ#	- ลุ - -	- - - ม	ม ลุ - -	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ฑ	- ม ม ลุ	- ลุ# - ฟ

บรรทัดที่ ๗๖

- - - ณะ	- - - บาท	- - - ที่	- - - ึ่ง	- - - ที่	- เมื่อย - -	- ื้อ - -	- หาย - -
- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ#	- - - ด	- ด - ลุ#	- ร - ฑู	- ฑู - -	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๗๗

- หน้อย-หน้อย	- ที่ - -	- พราหมณ์ - -	- ดี - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลุ - -	- ร - -	- ลุ# - -	- ลุ - -	- - - -	- - - ลุ#	- - - -	- - - ร

๕.๒.๖ ลักษณะสำคัญของการดำเนินทำนองและกลวิธีการใช้เสียงเทศน์

เนื้อหาในกัณฑ์มหาธาตุนั้นได้กล่าวตั้งแต่ตอนพราหมณ์ชูชกได้ขอสองพระกุมารจากพระเวสสันดร จากนั้นพราหมณ์ชูชกได้พาสองพระกุมารเดินทางผ่านป่าเขาลำเนาไพร ในระหว่างการเดินทางนั้น ทั้งสองกุมารได้รับความทุกข์ยากลำบากเป็นอย่างมาก ทั้งการถูกผูกเชือก การอดกระซากลากดี และต้องนอนในป่าซึ่งเต็มไปด้วยสัตว์ที่นำกลัวและอันตราย ทำให้เทวดาต้องช่วยปกป้องดูแลรักษาสองกุมาร ทั้งมีการนมรมิตเทวดามาเป็นพระเวสสันดรและพระนางมัทรี เพื่อให้ทั้งสองกุมารนอนหลับอย่างสบาย รวมทั้งเทวดาทั้งหลายได้ดลบันดาลใจให้พราหมณ์ชูชกพาสองกุมารเดินทางไปกรุงกสิงคราษฎร์

ในคืนวันที่เดินทางไปอยู่ยังกรุงกสิงคราษฎร์นั้น พระเจ้าสญชัยทรงนิมิตว่า มีชายตัวดำนำดอกบัวสองดอกมาถวาย พระเจ้าสญชัยทรงรับและนำมาทัดที่หูทั้งสองข้าง ละอองเกสรได้พุ่งขึ้นจนทำให้พระเจ้าสญชัยทรงตกพระทัยตื่นจากนิมิต จากนั้นโหราจารย์ได้ทำนายความฝันว่า เชื้อพระวงศ์ที่เคยเสวยราชสมบัติและพราภจากบ้านเมืองไปนานจะกลับคืนพระนคร

ในขณะที่พระเจ้าสญชัยอยู่ในพระราชวังนั้นก็แลเห็นสองกุมาร จึงมีรับสั่งให้เสนาไปนำสองพระกุมารและพราหมณ์ชูชกมาเข้าเฝ้า แล้วตรัสถามพราหมณ์ชูชกว่าพราหมณ์ชูชกได้สองพระกุมารมาจากแดนใด แล้วเหตุใดจึงเดินทางมายังกรุงกสิงคราษฎร์นครและจะนำหลานของพระองค์ไปยังที่ใด

พราหมณ์ชูชกกราบทูลว่า พระเวสสันดรนั้นได้ทรงยกสองกุมารให้ตนตอนที่ตนไปขอทาน เพราะพระเวสสันดรมีพระราชศรัทธาในการบริจาคทาน น้ำพระทัยของพระเวสสันดรทรงยิ่งใหญ่ ดั่งแผ่นดินอันใหญ่กว้าง จากนั้นพราหมณ์ชูชกทูลขอภัยโทษจากพระเจ้าสญชัย ขอให้อย่าได้เอาโทษหรือโกรธ อีกทั้งยังกราบทูลขอความสุขสบายตอบแทนที่ตนนำสองกุมารมาให้พบกับพระเจ้าสญชัย พระเจ้าสญชัยได้ไถ่หลานทั้งสองจากพราหมณ์ชูชกแล้วสั่งเสนาจัดเตรียมช้างสารและขบวนพหลโยธาเพื่อที่จะเดินทางเข้าสู่เขาวงกตและรับพระเวสสันดรกลับสู่พระนคร ขณะนั้นพราหมณ์ชูชกได้กินอาหารมากมาย ทั้งข้าวไก่ ชันโตก ปลา หัวบัวแดง ลาบ แกงแคเป็ด แกงเห็ด ผิงจี่ ปลาเผา และอาหารอื่น ๆ อีกมากมายหลายสิ่ง ล้วนแต่เป็นอาหารเลิศรส พราหมณ์ชูชกกินทั้งวันอย่างมูมมาม แล้วก็เกิดอาการปากเปี้ยว ตาค้างและนอนตายในวันนั้น พระเจ้าสญชัยได้สั่งให้จัดพิธีศพของพราหมณ์ชูชกโดยให้คนแขนหักตีกลอง คนปากแหงเป่าปี่แตร คนตาฟางแบกแคร่แห่ศพเข้าไปในป่าให้ไกลจากนคร จากนั้นพระเจ้าสญชัยพร้อมทั้งสองกุมารพากันเคลื่อนขบวนพหลโยธาออกจากรวมุ่งหน้าไปยังเขาวงกตเพื่อจะไปรับพระเวสสันดรและพระนางมัทรีที่กลับมายังพระนคร

จากเนื้อหาข้างต้นที่กล่าวมานั้น กัณฑ์มหาธาตุนั้นเป็นกัณฑ์ที่มีเนื้อหาแสดงความรู้สึกหลากหลาย ได้แก่ ความสงสาร ความรู้สึกตื่นเต้น ความรู้สึกดีใจ ความรัก และความตลกขบขัน

แต่ในการเทศน์มหาชาติล้านนาในกัณฑ์มหาพรานั้นเน้นความรู้สึกตลกขบขันเป็นสำคัญโดยตลอด ทั้งกัณฑ์ เลือกใช้ระบាំที่ให้ความรู้สึกสนุกสนาน ขบขันแสดงถึงความรู้สึกเด่นชัดมากที่สุด ทั้งนี้อารมณ์ความรู้สึกในด้านอื่น ๆ ก็ได้แสดงไว้เช่นกัน

ความรู้สึกสงสารเป็นความรู้สึกในเนื้อหา กัณฑ์เทศน์เมื่อกกล่าวถึงสองพระกุมาร โดยเฉพาะตอนที่ถูกผูกไว้กับต้นไม้ในคืนที่นอนค้างในป่า มีการเปลี่ยนทำนองเทศน์จากจังหวะค่อนข้างเร็ว และสม่ำเสมอมาสู่การเทศน์ที่มีการใช้เสียงเอื้อน ใช้จังหวะช้าลง ดังปรากฏในวรรคที่ ๑๒-๑๓

ในวรรคที่ ๑๒ เป็นการเดินทำนองเทศน์ด้วยระบำนํ้าตกตาดซึ่งเป็นการเดินทำนองเฉพาะสำหรับกัณฑ์มหาพราน ในระดับเสียงต่ำ จังหวะเร็วปานกลาง ซ้ำพจนางค์สม่ำเสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นเสียงลงจังหวะเป็นสิ่งสำคัญในระบำนํ้าตกตาด ในวรรคนี้เป็นการบรรยายสภาพความเว้งวาง วังเวงของป่าในเวลากลางคืนที่น่ากลัว สองพระกุมารจำต้องนอนกลางป่า อีกทั้งยังมีสรรพสัตว์ที่น่ากลัวและอันตรายอีกมากมาย ในวรรคที่ ๑๓ เปลี่ยนระบាំ เปลี่ยนจังหวะ แต่ยังคงใช้ระดับเสียงเดิม ใช้เสียงเอื้อนคั่นระหว่างวรรคที่เป็นระบำนํ้าตกตาด บรรยายความเว้งวางของป่าในเวลากลางคืนซึ่งยังมีภูตวิญญานที่น่ากลัวสิงสู้อยู่ในต้นไม้ ดังตัวอย่างวรรคที่ ๑๒-๑๓ ในบรรทัดที่ ๕๕-๖๑ ดังนี้

บรรทัดที่ ๕๕

- - - -	สรี - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (อู้)	- - - -
- ทุ - -	ร# ลุ - ลุ	- ลุ - -	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ร	- - - -

บรรทัดที่ ๕๖

- - - -	- - - -	- - - เฒ่า	- - - ปั่น	- - - ผี	- - - เอา	- - - ตั้ว	- หนี - -
- - - -	- - - -	- - - ร#	- - - ลุ#	- - - ลุ	- - ลุ ลุ	- - - ทุ	- ทุ ทุ -

บรรทัดที่ ๕๗

- คุด - -	- คุ้ว - -	- นอน - -	- บน - -	- กะ - ไม้	- - - -	- ติ - หมา	- - - -
- ร# - -	- ร - ทุ#	- ลุ# - ลุ	- ลุ - ลุ#	- ร - ด	- - - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๕๘

- ไหว - -	- - - -	- - - -	- - - -	- สุ่ม - -	- - - -	- - - -	- - - กั้น
- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- - - -	- - - -	- ลุ# - -	- ลุ - ทุ	- - - -	- - - ร#

บรรทัดที่ ๕๙

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (อ้า	- อัน) - -	- - - -	- ก็ - -
- - - ฟ#	- ฟ - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ทุ#	- ฟ - -	- ฟ - -	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๖๐

- มี - -	- วัน - -	- - - นั้น	- - - -	- - - -	- - - แล	- - - -	- (แอ - -)
- ด ล# -	- ล - ล	- ล - ล	- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- ฟ - ฟ

บรรทัดที่ ๖๑

- นา - -	- - - (ข้า	- - - อา)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ล - ล#	- - - ร	- ด - ล	- ล - -	- ล - -	- ล - ล	- - - ล	- ล - - /๑๓

ดังจะเห็นได้ว่าลักษณะการเอื้อนในช่วงนี้ ใช้เสียงเอื้อนน้อย แต่เป็นการใช้เสียงจากคำที่อยู่เหนือเทศน์สำหรับเอื้อนเสียง เช่น คำว่า สรี ไขว สุ่ม หากใช้เสียงเอื้อนก็ให้ยืดยาวจากคำเทศน์เดิม แล้วจึงเปลี่ยนเป็นใช้เสียงเอื้อนตอนท้ายเสียง เช่นคำว่า กั้น ในบรรทัดที่ ๕๘ เป็นต้น

ความรู้สึกดีใจและตื่นเต้นปรากฏในตอนที่โหราจารย์ทำนายฝันของพระเจ้าสุทนต์ว่า พระราชวงศ์ที่เคยพรากจากกันไปจะกลับคืนสู่พระนคร ในตอนนี้มีการดำเนินทำนองด้วยการลากเสียงคำให้ยาวขึ้นและมีการเอื้อนของคำด้วยดังปรากฏในวรรคที่ ๒๗-๒๙ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๔๐-๑๕๗

บรรทัดที่ ๑๔๐

- - - อาด	- - - -	- ยอ - -	- - - -	- - - หัด	- ถ - -	- บาท - -	- - - -
- - - ชุ	- - - -	- ร - ร	- - - -	- - - ม	- ม - -	- ชุ - -	- - - ชุ

บรรทัดที่ ๑๔๑

- - - ทูล	- - - -	- - - คุ้ม	- - - คุน	- - - -	- นะ - -	สาร - - -	- - - -
- - - ด#	- - - -	- ด - ร	- ร# - ด#	- - - -	- ด - -	ทุ ด - -	- ด - -

บรรทัดที่ ๑๔๒

- - - -	- ข้า - -	- อา - -	- - - -	- - - -	- ว่า - -	- - - -	- ข้า - -
- ด# - -	- ร - -	- ด - -	- - - ด#	- - - -	- ร - ร	- ทุ - -	- ร ร -

บรรทัดที่ ๑๔๓

- แต่ - -	- - - -	- สม - เด็จ	- - - -	- พระ - -	- ฎ - -	- บาล - -	- - - -
- ล# - -	- ล - -	- ล - ร#	- - - -	- ล# - ล	- ร ร -	- ร - ฟ	ฟ - - -

บรรทัดที่ ๑๔๔

- - - -	- - - -	- ข้า - อาน	- - - -	- เป็น - -	- - - เจ้า	- - - -	- เจ็อง - -
- - - -	- - - -	- ชุ - ฟ	- - - ฟ	- ชุ# - ล	ล - - ด	- ล# - -	- ล - ล#

บรรทัดที่ ๑๔๕

- - - -	- - - จอม	- - - -	- - - -	- - - คุ้ม	- ออม - -	- - - ใต้	- - - -
- - - ล	- ล - ด#	- - - -	- - - ด#	- - - ร	- ด - -	- - - ด	- - - ด#

บรรทัดที่ ๑๔๖

- - - ैं	- - - -	- เอ - -	--- เอียะ	- - - -	- ัน - -	- - - -	- ว่า - -
- ด - ร	- - - -	- ด - -	- - - ด#	- - - -	- ร - -	- ร - -	- ร - ลุ#

บรรทัดที่ ๑๔๗

- - - พง	- - - ศะ	- ดาร - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ้า
- - - ด	- - - ลุ	- ด - ร#	- ฟ# - -	- - - ฟ	- - - -	- ฟ - -	- - - ฐ

บรรทัดที่ ๑๔๘

- - - ไอ	- - - -	- ได้ - -	- - - -	- - - -	- - - ที่	- เื่อ - -	- เคย - -
- - - ฟ	- ฟ - -	- ร - ฟ	- - - -	- - - -	- - - ฟ#	- ฟ - -	ฟ ลุ# - -

บรรทัดที่ ๑๔๙

- - - -	- - - ะ	- - - -	- - - -	- - - เวย	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - ลุ#	- - - -	- - - ลุ#	- ลุ - ร#	- - - ฟ	- - - ฟ	- ฟ - -

บรรทัดที่ ๑๕๐

- - - -	- เื่อ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- วา - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลุ - ฟ	- - - ฟ	- ฟ - -	- ฟ ฟ ม	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - -

บรรทัดที่ ๑๕๑

- - - -	- - - -	- - - -	- อาด - -	- พง - -	- - - -	- ศา - -	- - - -
- ลุ - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - -	- ฐ# - -	- ด# - -	- ด# - -	- ด ร ร	- ฟ - -

บรรทัดที่ ๑๕๒

- - - -	- - - ่า	- อา - -	- - - ะ	- - - ่า	- - - ัน	- - - -	- พาก - -
- - - ฟ	- - - ฐ	- ฟ - -	- - - ร	- ด - ลุ	- - - ร#	- ลุ - -	- ลุ# - ลุ#

บรรทัดที่ ๑๕๓

- - - -	- - - ไป	- - - -	- นาน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- ลุ - ด#	- - - -	- ด - ด#	- - - ด	- ด - -	- - - -	- ด - -

บรรทัดที่ ๑๕๔

- - - -	- ะ - -	- - - -	- - - -	- - - ก่อน	- - - -	- - - -	- - - ป
- - - -	- ด# - -	- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ร#	- ร - -	- - - ลุ

บรรทัดที่ ๑๕๕

- มี - -	- หลาน - -	- - - -	- - - -	- - - ก็	- - - รอย	- - - -	- - - -
- ร# - -	- ลุ - ร	- - - -	- ร - -	- ร# - ลุ#	- - - ร	- ฟ# - ฟ	- - - ฟ#

บรรทัดที่ ๑๕๖

- - - อ้อ	- ออย - -	- - - -	- ว่า - -	- ลุก - -	- - - เต้า	- - - -	- - - -
- - - ชุ	- ฟ - -	- - - -	- ฟ - -	- ด - ฟุ	- ฟุ - ลุ#	- - - ลุ	- - - -

บรรทัดที่ ๑๕๗

- - - -	- - - -	- - - อ้ว	- - - -	- จัก - -	ไต่ - - -	- เต้า - -	- เข้า - -
- - - ลุ#	- - - -	- - - ลุ	- - - -	- ร - ร	ลุ ชุ# - -	- ลุ# - -	- ลุ - -

ในช่วงนี้ถือว่าเป็นช่วงที่มีการเอื้อนยาวที่สุดของกัณฑ์มหาราช เป็นการใช้เสียงเอื้อน และเอื้อนทำนองแทรกในระบำม้าย่าไฟ ในช่วงก่อนหน้านี้นี้เป็นระบำม้าย่าไฟซึ่งกล่าวถึงเนื้อหาว่า พระปุโรหิตได้แสดงคำทำนาย เมื่อมาถึงจุดที่จะเปลี่ยนทำนองนั้นใช้ระบำม้าย่าไฟกระแทกเสียง คำว่าพระปุโรหิตอย่างชัดเจนในบรรทัดที่ ๑๓๓-๑๓๔ และเน้นจังหวะการลงเสียงคำว่า พระปุโรหิต แล้วจึงเปลี่ยนทำนองเข้าสู่การเอื้อนทำนายความฝันในบรรทัดที่ ๑๔๐

บรรทัดที่ ๑๓๓

- เหตุ - -	- ปุญ - -	- ดี - -	- สั่ง - -	- กา - -	- จิ่ง - รับ	- - - สั่ง	- - - หา
- ลุ - ลุ	- ลุ# - ลุ	- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ# - -	- ชุ# - ร	- ชุ - ชุ	- - - ลุ#

บรรทัดที่ ๑๓๔

- - - มา	- - - ย้ง	- - - พระ	- ปุ - -	- โร - -	- หิต - -	- โห - รา	- - - จารย์
- ลุ - ลุ	- ลุ ลุ ลุ	- ลุ - ลุ	- ด# - ด#	- ลุ# - -	- ฟ - ฟ	- ชุ - ลุ	- ลุ# - ลุ#

ในบรรทัดที่ ๑๔๐ เริ่มต้นวรรคที่ ๒๗ ด้วยระบำน้ำตกตาด โดยใช้เสียง ชุ และเหินเสียงสูง เป็นคู่ห้า ใช้เสียง เร เดินทำนองสองห้องเพลง บรรจุคำเทศน์ ไม่ใช่เสียงเอื้อน และเดินทำนองขึ้นเสียงอีก ๑ เสียง บรรจุคำเทศน์ คำว่า หัตถะ แล้วจึงผันเสียงต่ำลงทันทีอย่างนุ่มนวล ไม่กระแทกเสียงดังเช่นทำนองม้าย่าไฟ หรือไก่สับดั้งที่ใช้ในการเทศน์กัณฑ์มหาราชด้วยเช่นกัน แล้วจึงบรรจุคำเทศน์คำว่า บาท และเอื้อนเสียงบาทยาวด้วยเสียง ชุ อีกหนึ่งห้องเพลง นี่คือการเทศน์ระบำน้ำตกตาดที่แสดงให้เห็นความนุ่มนวล “ความมีพลังของเสียงน้ำตกดังที่ว่าเสียงน้ำตกนั้นได้ยิน ยิ่งอยู่ไกลยิ่งได้ยินความกังวาน” (มณี พยอมยงค์, สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓)

ในวรรคที่ ๒๗ เปลี่ยนกลุ่มเสียงจากเสียง ชุ มาสู่กลุ่มเสียง ลุ# ด ร ฟ ฟ# เพื่อเตรียมเสียงเข้าสู่กลุ่มเสียงใหม่ของระบำม้าย่าไฟในช่วงต่อไป ดังจะเห็นได้ว่าการเอื้อนยังคงใช้เสียงจากคำเทศน์เดิม ไม่ใช่เสียงเอื้อน เช่น ฮา เออ เฮย เดินทำนองอย่างนุ่มนวล บรรจุคำเทศน์บรรทัดละ ๓-๕ คำจนจบวรรคที่ ๒๗ ในบรรทัดที่ ๑๕๗

ความรู้สึกตลกขบขันเป็นอารมณ์สำคัญและมีความโดดเด่นมากที่สุดสำหรับการเทศน์มหาชาติในกัณฑ์มหาพรตเมื่อชูชกกำลังรับประทานอาหารที่ได้รับพระราชทานจากพระเจ้าสุทนต์ซึ่งล้วนเป็นอาหารที่ดี มีรสเลิศ และมีหลายอย่างมากมาย คำเทศน์บรรยายลักษณะการกินอาหารซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ที่ตลกของชูชกที่ไม่เคยได้กินอาหารชั้นดีเช่นนี้มาก่อนเนื่องจากพราหมณ์ชูชกมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ดังนั้นการเทศน์แสดงให้เกิดมโนภาพด้วยการเดินทำนองระบำม้าย่าไฟและหมาไต่คันทนา ใช้จังหวะที่หนักแน่น กระชับ มีการรัวลิ้น และการเล่นคำโดยการเพิ่มสระ “อะ” เพื่อเป็นการสร้างความรู้สึกสนุกสนานและตลกขบขัน อีกทั้งใช้โทนเสียงต่ำ ดังมีลักษณะทางดุริยางคศิลป์ ๖ ลักษณะสำคัญดังนี้

๕.๒.๖.๑ การใช้ระดับเสียงเดิมซ้ำเสียงและปิดท้ายด้วยเสียงเอื้อนเสียงสั้น

การซ้ำเสียงเป็นลักษณะสำคัญในการสร้างความรู้สึกตลกขบขัน พร้อมด้วยท่วงท่าการกระแทกเสียง และการเน้นจังหวะให้กระชับ ชัดเจน การเทศน์ระบำหมาไต่คันทนาที่ต้องการแสดงเนื้อหาทำนองเกี่ยวกับความตลก น่าเวทนาของพราหมณ์ชูชกนั้นปรากฏดังตัวอย่างในวรรคที่ ๒๒ ดังนี้

บรรทัดที่ ๑๐๘

- - - -	- - - -	- - - -	- - - เข้า	- - - ลู	- เมือง - -	- เขต - -	- - - -
- ลู# - -	- - - -	- - - -	- - - ร	- ร - ชู#	- ลู - ลู#	ลู ลู - -	- ฟ - ฟ

บรรทัดที่ ๑๐๙

- ตะ - -	- ระ - -	- นะ - -	- คร - ด้วย	- - - อัน	- - - นอน	- - - หน	- ทาง - -
- ลู# - -	- ด - ด	- ลู - ลู	- ด- ลู#	- - - ลู	- - - ลู	- ลู - ลู	ลู ลู - -

บรรทัดที่ ๑๑๐

- - ว่า ได้	- - - -	- ประ - -	- มาณ - -	- ลิป - ห้า	- - - วัน	- - - คือ	- - - ว่า
- ลู ลู ลู	- ลู - ลู	- ร# - ร	- ลู - ลู#	- ม - ชู#	- - - ลู	- - - ลู	- - - ลู#

บรรทัดที่ ๑๑๑

- - - ครั้ง	- - - เดือน	- หนึ่ง - -	- ก็ - -	- รอด - -	- ใน - -	- คีน - อัน	- - - พราหมณ์
- - - ลู	- ลู - ลู	- ลู - -	- ลู - -	- ด# - ลู#	- ลู - -	- ลู - ลู	- - - ลู#

ดังจะเห็นได้ว่าในวรรคนี้เริ่มต้นบรรทัดที่ ๑๐๘ ด้วยการวางเสียงที่เสียง ร บรรจุคำเทศน์คำว่า เข้า แล้วจึงผันเสียงต่ำใช้เสียง ชู# ต่ำลงเป็นคู่ ๕ พิเศษ บรรจุคำเทศน์คำว่า ลู และลดเสียงต่ำลงอีกครั้งเสียงพิเศษเสียง ลู บรรจุคำว่า เมือง และผันเสียงสูงขึ้นอีกครั้งเสียงพิเศษเสียง ลู# ไม่บรรจุคำเทศน์ และลดเสียงครึ่งเสียงพิเศษ บรรจุคำว่า เขต ในระหว่างนี้สามารถผันเสียง ไปสู่เสียงอื่นที่สูงขึ้นได้เป็นคู่ ๖ และคู่ ๓ ดังเช่นในบรรทัดที่ ๑๐๘ และ ๑๐๙ เป็นการผันเสียงคู่ ๖ จากเสียง ลู ขึ้นไปเสียง ฟ แล้วจึงผันกลับมาสู่เสียง ลู# และผันเสียงสูงเป็นคู่ ๓ พิเศษขึ้นไปเสียง ด

ในบรรทัดที่ ๑๐๙ จะเห็นว่าเป็นการเริ่มต้นซ้ำเสียงโดยใช้เสียง ล เป็นการซ้ำเสียงทั้งหมด ๖ ห้องเพลง การซ้ำเสียงเช่นนี้ในเสียงเดิมเกิดขึ้นอีกครั้งในปลายวรรค บรรทัดที่ ๑๑๑ ทั้งหมด ๘ ห้อง โดยในครั้งที่ ๒ มีการสอดแทรกเสียง โด เป็นการตกแต่งเสียงเพิ่มในการซ้ำเสียง

๕.๒.๖.๒ การใช้จังหวะ

ลักษณะจังหวะในการซ้ำเสียงเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าเป็นการใช้จังหวะสองลักษณะ ประกอบกันคือในเบื้องต้นเริ่มต้นตั้งจังหวะ ใช้จังหวะหนักพยางค์สุดท้ายของห้อง และเมื่อตั้งจังหวะแล้ว มีการเน้นจังหวะ กระแทกเสียงให้จังหวะชัดเจน แล้วเพิ่มอรรถรสต่อไปด้วยการใช้จังหวะชัดดังปรากฏในตัวอย่างบรรทัดที่ ๑๓๔ ตัวอย่างการกระแทกเสียงให้เสียงดังมากขึ้นในบรรทัดที่ ๑๓๔ การกระแทกเสียงและการเน้นจังหวะนี้จะใช้เมื่อเป็นจังหวะยกเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและความขบขันดังนี้

บรรทัดที่ ๑๓๔

- - - มา	- - - ย้ง	- - - พระ	ปุ - -	โร - -	- หิต - -	- โห - รา	- - - จารย์
- ล - ล	- ล ล ล	- ล - ล	- ด# - ด#	- ล# - -	- ฟ - ฟ	- ชุ - ล	- ล# - ล#

ดังเช่นในบรรทัดที่ ๑๓๔ คำว่า ปุโรหิต ถูกแบ่งออกบรรจุคำห้องละ ๑ คำ ทั้งสามคำใช้จังหวะยกทั้งสามห้อง เมื่อซ้ำเสียง ล ในห้องที่ ๑-๓ แล้วด้วยจังหวะหนักพยางค์สุดท้าย จึงเปลี่ยนเสียงเป็นคู่ ๓ พิเศษ จากเสียง ล ไปใช้เสียง ด# ในห้องที่ ๔ แล้วจึงบรรจุคำว่า ปุโรหิตด้วยจังหวะยกและกระแทกเสียงให้ดังมากขึ้นที่คำว่า ปุ และ โร

การกระแทกเสียงถือเป็นกลวิธีสำคัญในการเทศน์กัณฑ์มหाराช ไม่ว่าจะเป็นระบำน้ำตก ตาด หมาโตคันทนา มะนาวล่องโขง หรือม้าย่าไฟ ทั้งสี่ระบำนี้เป็นระบำที่สามารถใช้ได้ในการเทศน์กัณฑ์มหाराช แต่สิ่งสำคัญนอกเหนือจากการใช้เสียงทุ้มต่ำและการซ้ำเสียงแล้ว การกระแทกเสียงเป็นลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งในการเทศน์กัณฑ์มหाराชเพื่อเพิ่มเสียงดัง เสียงเบาในการเทศน์ เนื่องจากการกระแทกเสียง การใช้เสียงดัง เสียงเบาถือเป็นกลวิธีสำคัญของการใช้เสียงเทศน์ในกัณฑ์นี้ ในบางครั้งมิได้ใช้เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน แต่เป็นการใช้ย้ำคำสำคัญในวรรค และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระคาถา ดังเช่นการเทศน์เปิดกัณฑ์มหाराชในวรรคที่ ๑ บรรจุคำสวดบท

บรรทัดที่ ๑

- - - นะ	- - - โม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โื่อ)	- ตัส - -
- - - ล	- - - ล	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - -	- - - ล#	- ล# - ล#

บรรทัดที่ ๒

- สะ - -	- ภา - -	- คะ - -	- วะ - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- ลุ - -	- ลุ - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ#	- - - -	- ลุ - ลุ	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (ฮึะ - -)	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

บรรทัดที่ ๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ในการเทศน์เปิดกัณฑ์มหาธาณนั้น ใช้ระบำน้ำตกตาด เปิดวรรคด้วยบทสวดนมโม ตัสสะ ด้วยเสียง ลุ ซึ่งเป็นเสียงระดับต่ำ ในจังหวะช้าปานกลาง และเดินพระธรรมบรรจบบทสวดมนต์ช้าเสียง ลุ อย่างเด่นชัดในบรรทัดที่ ๑-๒ ก่อนจบบทสวดมนต์นี้ เน้นคำว่า พุทธ ในห้องที่ ๑ ของบรรทัดที่ ๕ แล้วจึงปิดวรรค ปิดลมหายใจ

๕.๒.๖.๓ การร่วเสียง-ร่วสระ

ในการเทศน์กัณฑ์มหาธาณเพื่อให้เกิดความสนุก ความตื่นเต้น ความขบขันนั้นพบว่ามีการใช้กลวิธีร่วเสียง-ร่วสระ ให้เกิดความถี่ โดยการแบ่งคำออก เช่น คำว่า สันตระ เป็น สัน ตะ ระ ระ เป็นต้น การร่วเสียง-ร่วสระเช่นนี้พบว่ามักเกิดขึ้นในระบำมาไตคันทนา เนื่องจากระบำนี้ใช้จังหวะกระชับ เดินจังหวะหนัก ซ้ำพจจังหวะสม่ำเสมอ และใช้จังหวะเร็วปานกลาง

ระบำมาไตคันทนา บรรจุคำเทศน์อย่างน้อย ๑-๒ คำต่อหนึ่งห้อง เมื่อเดินทำนองที่บรรจุคำเทศน์และพบว่าคำเทศน์นั้นสามารถแบ่งคำและร่วเสียง-ร่วสระได้ จึงสอดแทรกกลวิธีดังกล่าวดังเช่นในบรรทัดที่ ๓๐๔ ใช้ระบำมาไตคันทนาเดินทำนองดังนี้

บรรทัดที่ ๓๐๓

- - - ครัน	- ว่า-พรหมณ์	- ปีติ - -	- ยิน - ดี	- ฮึ้อ - บัน	- ไต - คด	- บัน - ไต	- ไคร์ - กัน
- - - ร#	- ร - ลุ	- ร - ร	- ลุ# ลุ ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - ฟ	- ลุ - ลุ	- ร - ลุ#

บรรทัดที่ ๓๐๔

- ว่า ผู้ ปัน	ระ ปัน ระ ตี	ระ ให้ - ให้	- หือ - โจม	-- อยู่ อัน	-- เมิน เมิน	- - - -	- - - -
- ฑู ลุ ลุ#	ลุ ลุ ลุ ลุ	ลุ ลุ# -ร#	- ลุ - ฑู	- ฑู ฑู# ลุ#	- ลุ ด ลุ	ล - - -	- - - -

ในบรรทัดที่ ๓๐๔ พบว่ามีการซ้ำเสียง และรัวเสียง-รัวสระ ใช้สระ อะประสม ร. เรือ คำว่า ปันระ ปันระ ตี ระ ให้ รัวสระ ในการเพิ่มอรรถรส ความสนุก ตื่นเต้นในการแสดงธรรม การเทศน์ ลักษณะนี้เป็นการรัวสระ อีกทั้งซ้ำคำ เดินหน้าเทศน์บรรจุกำแล้วย้อนกลับซ้ำเทศน์ก่อนเดินหน้า บรรจุกำต่อไป การเทศน์ลักษณะนี้พระครูอดุลสีลิตีได้แสดงทัศนะไว้ว่า

ท่านองหมาไต่คั่นนากับท่านองไต่สับตั้งนั้นคล้ายกันมาก จังหวะเร็วเหมือนกัน จังหวะต้องเร็วกว่ามะนาวล่องโขง แต่ไต่สับตั้งนั้นจะย้อนกลับมา หมาไต่คั่นนาจะไม่ย้อนกลับ เดินหน้าอย่างเดียว หมาไต่คั่นนามีลักษณะเหมือนสุนัขเดินบนคั่นนา กระดือกระเดือก ท่านองไม่สม่ำเสมอ ส่วนไต่สับตั้งนั้นจิกลงบนกระดิ่งซ้ำ ๆ ทั้งสองระบำ คล้ายกันมาก ให้อาการซ้ำ ๆ เหมือนกัน แต่ต่างกันตรงนี้ (พระครูอดุลสีลิตี, สัมภาษณ์, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓)

นอกจากนี้ยังพบการใช้กลวิธี รัวสระ-รัวเสียงดังปรากฏตัวอย่างในบรรทัดที่ ๒๘๕ ในห้องที่ ๗-๘ ซึ่งเป็นการใช้กลวิธีทำวรรคก่อนจบวรรคนี้ในบรรทัดต่อไป ในวรรคนี้ใช้คำว่า ระ เป็นการรัวสระ แทรกระหว่างคำ ว่า พัน และ คำว่านุ่ม เสียงที่ใช้การรัวสระและการ รัวเสียงนั้นจะเป็นเสียงเดียวกันคือใช้เสียง ลุ และแทรกเสียงที่เป็นคู่ ๒ หรือเสียงที่สูงกว่า การแทรกระหว่งคำดังนี้

บรรทัดที่ ๒๘๕

- ตุ - -	-พราหมณ์ -	- ตา - -	- สมพราหมณ์	- - - ผิ	- ผุ - ตัน	- ระ - พัน	- ระ นุ่ม -
- ฑู# - -	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- ฑู - ลุ#	- - - ลุ	ลุ ฑู# - ลุ	- ลุ - ฑู	- ลุ ด# ด#

๕.๒.๖.๔ การเหินเสียง

ลักษณะสำคัญในการเทศน์กัณฑ์มหाराชในระหว่างการเดินทางของระบำคือการเหินเสียง หรือการใช้เสียงกระโดดที่เป็นลักษณะเด่นของกัณฑ์มหाराช การเดินทางนั้นประกอบด้วย จังหวะ ๔-๕ ห้อง เดินทางด้วยระดับเสียงเดียวกัน บรรจุกำเทศน์ ๑-๒ คำต่อหนึ่งห้องเพลง ดังเช่นในบรรทัดที่ ๑๗๑ ห้องที่ ๑-๔ บรรจุกำเทศน์คำว่า โกงปล้นเอาพราหมณ์เฒ่า เมื่อเดินเนื้อ ทำนองในลักษณะนี้จนถึงห้องที่ ๕ เปลี่ยนระดับเสียงเทศน์และเทศน์เนื้อทำนองโดยเปลี่ยน

ระดับเสียงไปเป็นคู่ ๖ พิเศษ จากเสียง ลุ ขึ้นไปเสียง ฟ# ถือเป็นคู่เสียงสำคัญที่พระนักเทศน์
กัณฑ์มหाराชต้องฝึกฝนให้ชำนาญ

บรรทัดที่ ๑๗๑

- - - โกง	- - - พลัน	- - - เอา	- - - พราหมณ์	เฒ่า- - -	- - - กีบ	- - - สอง	- - - หน่อ
- - - ชู#	- ชู - ลุ#	- - - ลุ	- - - ลุ#	- ลุ - ลุ	- ลุ - ฟ#	- ฟ - ลุ	- - - ชู

ลักษณะการเห็นเสียงดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการใช้คู่เสียงที่สำคัญ
ในการเทศน์กัณฑ์มหाराชและการใช้เสียงเดินทำนองเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและความขบขัน

๕.๒.๖.๕ การเปิดและการปิดวรรค

การปิดวรรคในกัณฑ์มหाराชเป็นการเปิดด้วยบทบุพพภาคนมการสวด นะโม ตัสสะ หรือ
เป็นที่รู้จักอีกนัยหนึ่งว่าบทนอบน้อมพระพุทธรเจ้า การขึ้นต้นเทศน์มหาชาติทุกกัณฑ์เริ่มต้นด้วยบทนี้
เป็นบทที่ใช้สวดแสดงความเคารพต่อพระพุทธรเจ้า แสดงความเคารพก่อนทำกิจอื่นใด อันเป็นขนบ
ปฏิบัติสำหรับชาวพุทธและเป็นขนบปฏิบัติเช่นกันสำหรับการเริ่มต้นเทศน์มหาชาติ

สำหรับการเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหाराช ใช้ระบำน่าน้ำตกตาดเป็นระบำเปิดทำนองกัณฑ์
เทศน์และใช้เป็นทำนองในการสวดบทนอบน้อมพระพุทธรเจ้า เริ่มต้นวรรคทุกวรรคด้วยคำเทศน์ หรือ
บทสวด ดังเช่นในวรรคที่ ๑ เริ่มต้นเทศน์คำแรกด้วยคำว่า นะ และเอื้อนเสียงเดิม ปิดวรรคด้วย
เสียง ลุ ดังนี้

บรรทัดที่ ๑ วรรคที่ ๑

- - - นะ	- - - โม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - (โอ)	- ตัส -
- - - ลุ	- - - ลุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - ทุ	- - - -	- - - ลุ#	- ลุ# - ลุ#

บรรทัดที่ ๕ ปิดวรรคที่ ๑

บรรทัดที่ ๕

- - - พุทธ	- - - ธิส	- - - สะ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ด#	- ด - ลุ#	- ลุ# - ล	- ด - -	- ด - -	- ด - -	- - - -	- ด - -

บรรทัดที่ ๖ เริ่มต้นวรรคที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - โฟ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ลุ#	- - - -	- ลุ - -	- - - ลุ	- - - ลุ

วรรคที่ ๑ มีความยาว ๕ บรรทัด ใช้ระบำน่าน้ำตกตาด เริ่มต้นและปิดวรรคด้วยคำเทศน์
สำหรับวรรคที่ ๑ ปิดเสียงเทศน์ด้วยคำสวดในบทสวดนอบน้อมพระพุทธรเจ้าคำว่า “สะ” ในบรรทัด

ที่ ๕ ห้องที่ ๓ และเอื้อนเสียงต่อไปอีก ๕ ห้องที่ระดับเสียง ค ถือเป็นลักษณะสำคัญของการปิดวรรคในระบำนำตกตาด

ในการเอื้อนเปิดวรรค นโม นี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้กล่าวถึงขั้นตอนการฝึกหัดเพื่อให้ได้เสียงเอื้อน การหายใจที่ถูกต้องจากฝึกหัดของท่านโดยพ่อนานบุญตา พรหมชัย และพระครูอมร ธรรมยุติ วัดแมริม จังหวัดเชียงใหม่เมื่อครั้งที่ท่านเป็นสามเณรอายุ ๑๑ ปีไว้ดังนี้ว่า

บทนโมนี้ใช้เวลาฝึก ๗ วัน ฝึกวันละ ๒-๓ ชั่วโมง มาฝึกคนเดียว พระอาจารย์ท่านจะว่าให้ฟัง เอื้อนตรงนี้ ลากเสียงตรงนี้ หายใจตรงนี้ นะโม ลากยาว ไม่เอื้อน จะลงเสียงธรรมดาเท่าไร คั้นแรกก็ยังไม่ได้ คั้นที่สองก็ยังไม่ได้ คั้นที่สามพอเป็นรูปเป็นร่าง คั้นที่สี่จึงจะเริ่มสังเกตได้เป็นรูปเป็นร่าง เห็นเค้าลางว่าเป็นอย่างไร จากเสียงธรรมดาลงไปอีกนิดหนึ่ง สอนตามความจำ และความเข้าใจไปด้วย ทำอย่างไรก็ไม่ถูก ทำจนกว่าพระครูจะพอใจ อยู่ที่ไหนก็ว่าไป ท่องไปเรื่อยเหมือนคนบ้า ตอนที่ยังทำไม่ได้ คนก็ว่า เพื่อนเอาก่อนดินปากก็มี อุปสรรคมากมาย ท่านสอนให้ไปกลั้นหายใจในโองบบ้าง เอน้ำใส่กอละมังแล้วเอาหน้าจุ่มลงไป กลั้นหายใจ เพิ่มขีดของการหายใจ ฝึกหายใจยาวไปเรื่อย ๆ (มณี พยอมยงค์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓)

สำหรับระบำนำหมาใต้คันทันนั้นมีการเปิดและการปิดวรรคเช่นเดียวกัน คือขึ้นต้นวรรคด้วยคำเทศน์ แต่ไม่มีการเอื้อนที่หัววรรค เนื่องจากระบำนำหมาใต้คันทันนี้นิยมใช้สำหรับเดินคำเทศน์ไม่นิยมเอื้อน บรรจุคำเทศน์ห้องละ ๒-๔ คำต่อหนึ่งห้อง แต่ทอดเสียงยาวปิดวรรคก่อนเริ่มต้นวรรคใหม่ นิยมปิดเสียงด้วย ลุ และขึ้นต้นด้วยเสียงเดิม หรือ เสียง ร ซึ่งเป็นคู่เสียงคู่ ๔ ดังเช่นตัวอย่างในวรรค ๕๕-๕๖ ดังนี้

บรรทัดที่ ๒๘๕

- ตุ - -	-พราหมณ์-	- ตา - -	- สม-พราหมณ์	- - - ฝิ	- ฝุ - ตัน	- ระ - พัน	- ระ นุ่ม -
- ฑู# - -	- ลุ# - -	- ลุ - ลุ	- ฑู - ลุ#	- - - ลุ	ลุ ฑู# - ลุ	- ลุ - ฑู	- ลุ ด# ด#

บรรทัดที่ ๒๘๖

จบวรรคที่ ๕๕

เริ่มต้นวรรคที่ ๖๒

- นวล - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - โบก	- - - โบก	- - - โค่ง
- ลุ# - ลุ	- - - ลุ	- - - ลุ	- ลุ - -	- - - -	- - - ร	- ร - ฑู#	- ฑู - ร#

บรรทัดที่ ๒๘๗

- - - เครือม	- - ไป -	- - - เอา	- - หมู -	- แขน - -	- หัก - -	- มา - -	- ตี - กลอง
- ร - ลุ#	- ล ล ล	- - - ลุ	- ล ล -	- ลุ# - -	- ฟ - ฟ	- ลุ - -	- ลุ - ลุ

บรรทัดที่ ๒๘๘

- - - ผู้	- - - ตา	--- พอง	- - - มา	- ตี - -	- เคาะ - -	- ผู้ - แขน	--- ส็อก
- - ลุ ชุ#	- - - ลุ	- ลุ # - ลุ	- - - ลุ#	- ชุ# - -	- ร - -	- ลุ - ลุ	- ลุ - ลุ#

บรรทัดที่ ๒๘๙

- - - ทือ	--- ไต่บ	--- แฉ่ง	- ผู้ - -	- ปาก - -	- แหว่ง - -	- เป่า - ปี่	--- แตร
- - - ลุ	- - - ฟ	- - - ชุ#	- ลุ - -	- ลุ - -	- ล ล -	- ชุ# - ลุ	- - ลุ ลุ#

บรรทัดที่ ๒๙๐

จบวรรคที่ ๕๖

- - - กะ	- แตร - คำ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ตี	- - - -
- - - ด	- ลุ - ลุ	- - - ลุ	- - - -	- ลุ# - -	- - - -	- - - ลุ	- - - -

ระดับเสียงที่ใช้การปิดวรรคนั้นพบว่ามักใช้เสียง ลุ และ ลุ# ในการปิดวรรคเพื่อเป็นระดับเสียงอ้างอิงสำหรับการขึ้นวรรคต่อไปในระบำมาไตคันทนา สำหรับทำนองน้ำตกตาดนั้นใช้เสียง ลุ และเสียง ด เป็นเสียงปิดวรรค

สำหรับการเปิดวรรคในระบำน้ำตกตาดนั้น ใช้เสียง ลุ และ ลุ# ส่วนระบำมาไตคันทนานั้น ใช้เสียง ลุ ลุ# ชุ# และเสียง ด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเสียงวรรณยุกต์ของคำเทศน์ที่ใช้เปิดวรรคด้วยเช่นกัน ดังนั้นพระนักเทศน์จะต้องเลือกระดับเสียงที่ขึ้นเพื่อเปิดวรรคทำนองให้สอดคล้องกับระบำและออกเสียงอักษรให้ชัดเจนด้วยเป็นสำคัญ

๕.๓ สรุบบทวิเคราะห์กัณฑ์มหาราช

กัณฑ์มหาราชใช้เสียงเทศน์ในระดับเสียงต่ำ คุณลักษณะสำคัญของเสียงพระนักเทศน์คือเสียงทุ้มต่ำ ใช้ระบำน้ำตกตาดเป็นสำคัญในการเดินทำนองแสดงอรรถรสสนุกสนาน ขำขัน ล้อเลียนอุปนิสัยของพราหมณ์เฒ่าซุก แสดงอาการตะกละรับประทานอาหาร พรรณนากับข้าวเครื่องคาวหวาน ผัก ผลไม้ให้เกิดจินตนาการว่าความตื่นเต็นของพราหมณ์ผู้ลำบากยากไร้ถึงกับต้องขอรับบริจาคสองกุมารเพื่อไปรับใช้งานบ้านให้กับภริยา ผู้มีเคยได้พบเห็นอาหารมากมายนั้นมีอาการเช่นไร ประชานเสียงสำคัญในกัณฑ์มหาราชคือเสียง ท่ ประกอบไปด้วยเสียง ฟุ ชุ ชุ# ลุ ลุ# ทุ ทุ# ด ด# ร ร# ม ฟ ฟ# ใช้จังหวะ ๒ ลักษณะคือ จังหวะอิสระและจังหวะควบคุมความยาวทั้งหมด ๓๓๙ บรรทัดแบ่งออกได้เป็น ๗๔ วรรคตามวิธีการกำหนดแบ่งลมหายใจของพระนักเทศน์ เริ่มต้นกัณฑ์เทศน์ด้วยการตั้งบทสวดนโม ๑ จบแล้วจึงดำเนินทำนองเทศน์ตามเนื้อเทศน์และปิดการจบกัณฑ์เทศน์ด้วยพระคาถาบาลี การเทศน์กัณฑ์มหาราชไม่ใช้เสียงเอื้อน แต่เน้นการซ้ำเสียง รัสสระ การจัดช่องไฟของจังหวะในการซ้ำเสียง การใช้เสียงหนัก การกระแทกเสียง การใช้เสียงต่ำ การหยุดเสียงเงียบ การใช้คู่เสียง ๖ พิเศษในการเหินเสียงเป็นคู่เสียงสำคัญในการเทศน์กัณฑ์มหาราชที่พระนักเทศน์ต้องฝึกฝนให้ชำนาญ

บทที่ ๖ สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องเทศน์มหาชาติล้านนา: ลักษณะเฉพาะทางดุริยางคศิลป์ที่พบในประเพณีศาสนาวิเวกประสงฆ์เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานเทศน์มหาชาติในสังคมและวัฒนธรรมล้านนา และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ทำนองตลอดจนกลวิธีที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติ อันแสดงให้เห็นถึงศิลปะการใช้เสียงทางพระพุทธศาสนา โดยมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๖.๑ บริบทที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานเทศน์มหาชาติล้านนา

การเทศน์มหาชาตินั้นประกอบไปด้วยความไพเราะอันเกิดจากกระแสเสียงทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ก่อให้เกิดความงามจับจิตผู้ฟัง ทำให้เกิดความนิยมชมชอบ ความเลื่อมใส เพื่อน้อมใจให้ถึงพระธรรมจนเกิดความเห็นงามในศีล ผู้ฟังจึงเกิดความชอบใจในการปฏิบัติในธรรมอันชอบเพื่อเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือพระนิพพาน

งานเทศน์มหาชาติของชาวล้านนานั้นมีชื่อเรียกว่าประเพณีตั้งธรรมหลวง ตามประเพณีนิยมแต่โบราณมักจัดในเดือนยี่เพือน ช้างขึ้น ๘-๑๕ ค่ำ ในปัจจุบันพบว่าการจัดงานเริ่มต้นในราวกลางเดือนธันวาคมจนกระทั่งถึงกลางเดือนมกราคมของทุกปี งานตั้งธรรมหลวงแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ กล่าวคืองานตั้งธรรมหลวงที่จัดขึ้นเพื่อประกอบการทำบุญฟังเทศน์มหาชาติเพียงวิเวกประสงฆ์เดียว ส่วนการจัดงานตั้งธรรมหลวงอีกประเภทหนึ่งเป็นการจัดงานเทศน์มหาชาติประกอบการสืบทอดประจําปีเกิดซึ่งพบเฉพาะในวัฒนธรรมชาวล้านนาเท่านั้น

จำนวนของวรรณกรรมมหาชาติในล้านนาจัดได้เป็น ๓ ประเภทตามความสั้น-ยาว มหาชาติฉบับขั้วคือฉบับที่มีการขยายความมาก มหาชาติฉบับกลางหมายถึงมหาชาติที่มีความยาวขนาดกลาง และมหาชาติฉบับก้อมเป็นมหาชาติฉบับย่อ ต้นฉบับที่สำคัญของวรรณกรรมเรื่องมหาชาติล้านนาได้แก่ มหาชาติฉบับไผ่แจ้เขียวแดง จำนวนสร้อยสังกร และจำนวนอินทร์ลงเหล่า จำนวนที่นิยมใช้เป็นคัมภีร์อ้างอิงสำหรับการเทศน์มหาชาติในล้านนาคือฉบับไผ่แจ้เขียวแดงและมหาชาติภาคพายัพฉบับสร้อยสังกรซึ่งได้รับการปรับปรุงให้มีความไพเราะเหมาะสำหรับการเทศน์มหาชาติ

ความสำคัญของมหาเวสสันดรชาดกถือเป็นส่วนหนึ่งของชาดกในพระไตรปิฎกหมวดขุททกนิกาย ฝ่ายสุตตันตปิฎก ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด ๕๔๗ เรื่อง เนื้อเรื่องที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องมหาชาติ การเทศน์มหาชาติเป็นการแสดงธรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงทานบารมีในพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า เรื่องราวทั้งหมด

แบ่งออกเป็น ๑๓ ตอนหรือ ๑๓ กัณฑ์ เพราะฉะนั้นการเทศน์มหาชาติจึงประกอบด้วยรายละเอียด ได้แก่ กัณฑ์ที่ ๑ กัณฑ์ทศพร มี ๑๙ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๒ กัณฑ์หิมพานต์ มี ๑๓๔ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๓ กัณฑ์ทานกัณฑ์ มี ๒๐๙ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๔ กัณฑ์วนประเวศน์ มี ๕๗ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๕ กัณฑ์ชูชก มี ๗๙ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๖ กัณฑ์จุลพน มี ๓๕ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๗ กัณฑ์มหาพน มี ๘๐ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร มี ๑๐๑ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี มี ๙๐ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๑๐ กัณฑ์สักกบรรพ มี ๔๓ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๑๑ กัณฑ์มหาราช มี ๖๙ พระคาถา กัณฑ์ที่ ๑๒ กัณฑ์ฉกษัตริย์ มี ๓๖ พระคาถา และกัณฑ์ที่ ๑๓ กัณฑ์นครกัณฑ์ มี ๔๘ พระคาถา

๖.๒ ประเพณีงานเทศน์มหาชาติในวันธรรมสวนะ

จากการวิจัยพบว่างานตั้งธรรมหลวงยังคงมีความสำคัญในวันธรรมสวนะ ประเพณีตั้งธรรมหลวงถือว่าเป็นประเพณีการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของหมู่บ้าน ศาสนิกชนมีความตั้งใจมาฟังเทศน์เพื่อให้ทานิสงส์ของการฟังเทศน์มหาชาติส่งผลให้มีชีวิตที่เป็นสุขและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้เหตุผลทางด้านความเชื่อ และโครงสร้างหน้าที่ทางสังคมแล้วนั้น ยังมีเหตุผลทางเศรษฐกิจซึ่งเชื่อมโยงทั้งเหตุผลในระดับปัจเจกเข้ากับเหตุผลระดับชุมชนอีกด้วย กล่าวคือ การจัดงานเทศน์มหาชาติในปัจจุบันเป็นการระดมทรัพย์จากญาติโยมผู้ศรัทธาในความเชื่อและทานิสงส์ของการฟังเทศน์และการเป็นเจ้าภาพ เพื่อจัดสร้างวิหาร โบสถ์ หอฉัน หรือนำรายได้จากการจัดงานเทศน์มหาชาติมาพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตามหากวัดมิได้เป็นที่ฟังและนำรายได้ทั้งหมดไปจัดสรรเพื่อประโยชน์ในระดับปัจเจก ชาวบ้านก็อาจจะไม่ให้ความร่วมมือในการจัดงาน เนื่องจากการจัดงานเทศน์มหาชาติจะต้องอาศัยกำลังสามัคคีจากหมู่บ้านและสมาชิกในสังคมระดมพลังกันเตรียมงานและแบ่งฝ่ายทั้งสงฆ์และฆราวาส

ขั้นตอนการเตรียมงานตั้งธรรมหลวงของชาวล้านนาจะจัดติดต่อกันเป็นเวลา ๓ วัน เพราะชาวบ้านถือว่างานเทศน์มหาชาติเป็นงานบุญใหญ่ประจำปี ในวันแรกจะเป็นวันเตรียมงานวันที่ ๒ เป็นพิธีแห่พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา และพระชาลิมาয়งศาลาวัดที่ตกแต่งไว้แต่วันแรก วันที่ ๓ ของงานเทศน์มหาชาติเป็นการฟังเทศน์มหาชาติ บางวัดจัดการอย่างย่อ แม้จะกระทำอยู่แต่ก็เป็นไปอย่างรวบรัด ไม่ได้จัดพิธีใหญ่เต็มรูปแบบ ปัจจุบันพบว่าย่านระยะเวลาเหลือการจัดงานอยู่เพียง ๑ วัน

ขนบปฏิบัติในการเทศน์มหาชาติและการฟังเทศน์มหาชาติในสังคมล้านนา การเทศน์มาลัยต้น มาลัยปลาย คาถาพันและทานิสงส์มหาเวสสันดรซึ่งเป็นรูปแบบการเริ่มต้นเทศน์มหาชาตินั้น ในวันธรรมสวนะการเทศน์ของพระภิกษุชาวล้านนานั้น มักนิยมเริ่มต้นการเทศน์ในแต่ละกัณฑ์ด้วยการเกริ่นนำเป็นทำนองเรียกว่ากาบแก้ว การจัดงานเทศน์มหาชาติเริ่มต้นด้วยการเทศน์กัณฑ์แรกด้วยพระประจำวัดที่จัดงานแล้วจึงนิมนต์พระจากวัดอื่นมาเทศน์กัณฑ์ในลำดับต่อไป

เนื่องจากการเทศน์แต่ละกัณฑ์ของพระนักเทศน์นั้นจะต้องอาศัยความถนัดและความสามารถพิเศษเฉพาะของแต่ละรูป

คณะกรรมการจัดงานเทศน์มหาชาตินั้นประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส ในการดำเนินงานฝ่ายสงฆ์นั้นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งคือการออกไปปฏิภาณนิมนต์พระเถระนักเทศน์ เมื่อกรรมการวัดตกลงกันได้ว่าจะจัดงานเทศน์มหาชาติและกำหนดวันเทศน์ได้แล้ว พระเจ้าอาวาสจะต้องออกไปปฏิภาณนิมนต์พระนักเทศน์ ในการนิมนต์พระนักเทศน์จะต้องกระทำล่วงหน้า เนื่องจากพระนักเทศน์บางรูปจะได้รับปฏิภาณนิมนต์มาก บางครั้งไม่อาจรับนิมนต์ได้ตามกำหนดการ อาจจะต้องเลื่อนงานออกไป

การเทศน์มหาชาติเริ่มต้นตั้งแต่เวลาหกนาฬิกา แต่ละกัณฑ์มีการจัดเตรียมเจ้าภาพ โดยมีชาวบ้านมารับเป็นเจ้าของกัณฑ์ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าในพุทธศาสนา หรือเป็นผู้มีฐานะในชุมชน ลักษณะสำคัญของการจัดเจ้าภาพประจำกัณฑ์ในวัฒนธรรมล้านนาคือการจัดให้เจ้าของชะตาประจำราศีเกิดเป็นเจ้าภาพแต่ละกัณฑ์ตรงกับราศีเกิด เรียงลำดับตั้งแต่กัณฑ์แรกไปจนลำดับที่ ๑๒ รวม ๑๒ ราศี ส่วนกัณฑ์ที่ ๑๓ เป็นการรวมเจ้าภาพจากทุกราศีที่เกิด

สถานที่จัดงานเทศน์มหาชาติ มีรูปแบบการจัดวางสถานที่ ตลอดจนพื้นที่การทำพิธีกรรม และพื้นที่ในการนั่งฟังธรรมออกเป็นสัดส่วน ซึ่งเน้นความสำคัญขององค์พระประธานเนื่องจากเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๖.๓ ลักษณะสำคัญทางดุริยางคศิลป์ที่พบในการเทศน์มหาชาติล้านนา

จากการวิเคราะห์เทศน์มหาชาติกัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี และกัณฑ์มหาพรตสรุปได้ว่าองค์ประกอบทางดุริยางคศิลป์ที่เป็นลักษณะเฉพาะในงานเทศน์มหาชาติล้านนามี ๖ ประการดังนี้

๑. มีการจัดแบ่งหมวดระบำเพื่อใช้เป็นการทอองในการเทศน์มหาชาติไว้โดยเฉพาะ
๒. มีการคัดเลือกพระนักเทศน์ที่มีคุณภาพเสียงและระดับเสียงที่เหมาะสมในการเทศน์มหาชาติ
๓. มีการกำหนดวรรคเทศน์โดยใช้ลมหายใจเป็นเกณฑ์
๔. มีการใช้เสียงขึ้นต้น ปิดท้ายวรรคโดยมีเสียงอ้ำอิงเป็นประธานในกลุ่มเสียง
๕. มีการใช้คู่เสียงที่เป็นลักษณะเฉพาะแสดงสำเนียงการเทศน์มหาชาติล้านนา ลักษณะการใช้คู่เสียงประเภทนี้จะต้องอาศัยการฝึกฝนลมหายใจ แม่นเสียง มีพรสวรรค์ในการใช้เสียงของพระนักเทศน์จึงจะเกิดความงามเป็นอันสงฆ์ในการเทศน์
๖. มีการจัดระเบียบ ลำดับ ขั้นตอนการผูกทำนองเทศน์และกลวิธีการใช้เสียงเทศน์อย่างชัดเจน

การใช้เสียงเป็นองค์ประกอบสำคัญในงานประเพณีเทศน์มหาชาติล้านนา จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทางดนตรีในงานเทศน์มหาชาติของชาวล้านนาพบว่าเสียงของพระนักเทศน์

ถือเป็นหัวใจสำคัญของงานเทศน์มหาชาติ องค์ประกอบที่สำคัญของพระนักเทศน์ได้แก่ การฝึกฝน น้ำเสียง ความจำ บุคลิก ปฏิภาณไหวพริบ ประสบการณ์เพื่อเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์ซึ่งแบ่งการใช้เสียงออกได้เป็น ๔ ระดับดังนี้

ระดับที่ ๑ ช่วงเสียงต่ำมาก มี ๑ กัณฑ์คือกัณฑ์ที่ ๑๑

ระดับที่ ๒ ช่วงเสียงต่ำ มี ๒ กัณฑ์คือกัณฑ์ที่ ๕ และ ๑๓

ระดับที่ ๓ ช่วงเสียงกลาง มี ๘ กัณฑ์ คือ กัณฑ์ที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๖, ๗, ๑๐ และ ๑๒

ระดับที่ ๔ ช่วงเสียงสูง มี ๒ กัณฑ์คือกัณฑ์ที่ ๘ และ ๙

ทำนองที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติเรียกว่าระบำ กัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรีนั้นใช้ระบำพริ้วไวโวกวโบในระดับเสียงสูง กัณฑ์มหาพรตใช้ระบำน้ำตกตาด หมาไต่คันทนา ไก่สับตั้งเป็นสำคัญ กัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรีมีวิธีใช้เสียงเอื้อน แต่กัณฑ์มหาพรตไม่ใช้เสียงเอื้อนแต่เน้นการซ้ำเสียง การกระแทกเสียงการรัวเสียง-รัวสระตามเนื้อหาและอารมณ์ของกัณฑ์เทศน์

การแบ่งวรรคของเทศน์มหาชาตินั้นใช้ลมหายใจเป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่งวรรคหลักเกณฑ์สำคัญในการใช้ลมหายใจคือห้ามหายใจที่สระเสียงสั้น เมื่อเทศน์คำที่มีสระเสียงยาวให้เอื้อนจนจบเสียงแล้วจึงหายใจใหม่ ด้วยหลักการดังกล่าวจึงเป็นวิธีการแบ่งวรรคในเทศน์มหาชาติ

๖.๔ ข้อเสนอแนะซึ่งได้มาจากการดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าการเทศน์มหาชาติเริ่มเสื่อมความนิยม พระนักเทศน์ไม่นิยมฝึกหัดเทศน์มหาชาติเนื่องจากใช้เวลาฝึกหัดนาน แต่มีโอกาสเทศน์เพียงปีละ ๑ ครั้งในงานประเพณี จึงทำให้การสวดเทศน์มหาชาติเริ่มสูญหายไป ถึงแม้การจัดงานเทศน์มหาชาติยังคงได้รับความนิยมแต่การฝึกหัดเพื่อให้เณรและพระนักเทศน์มีความชำนาญและใช้ระบำทำนองเทศน์อย่างถูกต้องนั้นเริ่มลดน้อยลง ความหลากหลายของทำนองเทศน์เหลือเพียงทำนองที่ได้รับการเผยแพร่อย่างแพร่หลายจากพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงและเป็นศูนย์กลางของการสืบสานการเทศน์มหาชาติในภูมิภาค ทำให้ระบำของแต่ละพื้นที่สูญหายไปไม่ได้รับการบันทึกไว้ จึงควรมีการวิจัยเพื่อประดิษฐ์ระบบการบันทึกทำนองเทศน์มหาชาติโดยอาศัยภูมิปัญญาจากพระนักเทศน์ร่วมกับนักวิจัย

การเทศน์มหาชาติของแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยมีเอกลักษณ์และแนวความคิดในการดำเนินกิจกรรมที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จของความเชื่อมั่น ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน งานวิจัยฉบับนี้พบว่าระบำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดน่านในการเทศน์มหาชาติกำลังได้รับการฟื้นฟูเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา รักษามรดกวัฒนธรรมโดยโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดนิโครธาราม ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่านซึ่งยังไม่มีผู้ดำเนินการวิจัยมาก่อน ด้วยเหตุดังกล่าวการศึกษาเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านเป็นการเฉพาะจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในลำดับต่อไป

รายการอ้างอิง

ข้อมูลเอกสาร

กั้ววล คัชชีมา. ๒๕๕๑. มหาชาติ ๔ ภาษา: ไทย ลาว เขมรและมอญ. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิชาการตะวันออก ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ ครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เขมานันทะ. ๒๕๕๔. เนื่องในความงาม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ.
ข้าคม พรประสิทธิ์. ๒๕๔๙. วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทย ภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: ทูนิวิจัย รัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๖๑. นิบาตชาดก. พระนคร: บำรุงบุญกุลกิจ.

เฉลิม สุขเกษม. ๒๕๐๙. สารานุกรมมหาเวสสันดรชาดก. กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา.

ชินวรสิริวัฒน์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวง สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (ผู้แปล). ๒๕๓๒. มหานิบาตชาดก ทศชาติฉบับชินวร ๒. พระนคร: กองบัญชาการทหารสูงสุดและกรมตำรวจ.

ชุมเดช เดชภิมล. ๒๕๒๑. ภาพสะท้อนชีวิตชาวอีสานจากหมอลำ. สารนิพนธ์อักษรศาสตร์บัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม.

ตรีศิลป์ บุญจรรย์. ๒๕๔๗. วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ท่วม ประสิทธิ์กุล. ม.ป.ป. หลักคีตศิลป์. ม.ป.ท.

ธวัชชัย ปุณโณทก. รายงานการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมโคราช เรื่อง มหาชาติฉบับโคราchkัณฑ์จุลพน. เสนอต่อที่ประชุมชมรมโพธิ์เยี่ยม วันที่ ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๒๐ ที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา).

ธนิต อยู่โพธิ์. ๒๕๐๑. ตำนานเทศน์มหาชาติ. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

ธิตินพล กันตวิวงศ์. ๒๕๔๕. ทำนองเทศน์มหาชาติ กัณฑ์มัทรี ในประเพณีตั้งรั้วมโหฬาง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

นิดดา หงส์วิวัฒน์. ๒๕๔๘. ทศชาติชาดกกับจิตรกรรมฝาผนัง เวสสันดรชาดก ภูริทัตตชาดก จันทรถุมารชาดก นารทชาดก วิรุทธชาดก. กรุงเทพมหานคร: แสงแดดเพื่อนเด็ก.

น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล. ๒๕๒๓. ฉันทลักษณ์ในมหาชาติคำหลวง: คำหลวง. ใน วารสารภาษาและวรรณคดีไทย, ปีที่ ๗ เล่มที่ ๓: ๕๒-๖๓.

ปรมิษฐ์ จารุวรรณ. ๒๕๔๒. การสืบทอดทำนองสวดและประเพณีสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ๒๕๕๕. พระบฏ: พลวัตของการใช้งานพุทธศิลป์เรื่องเวสสันดรในชุมชนหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี. (โครงการในแผนพัฒนาวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยและอนุรักษ์พระบฏเรื่องเวสสันดรในฐานะพุทธศิลป์พื้นบ้าน กลุ่มวิจัยพุทธศาสนาในภาษาและวรรณกรรมโลก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๒๖. มหาชาติลานนา: การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ประทุม สุวรรณคังคะ. ๒๕๒๖. การศึกษาเวสสันดรชาดกฉบับถิ่นใต้จากต้นฉบับวัดมัทธิมาวาส สงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. ๒๕๔๑. พระปัญญาบารมีของพระเวสสันดร. ใน วารสารอักษรศาสตร์, ปีที่ ๒๗ เล่มที่ ๒: ๑๑-๒๑.
- พรประพิตร์ เฝ่าสวัสดิ์. ๒๕๕๐. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เทศน์มหาชาติภาคอีสาน: ลักษณะเฉพาะทางศรียางคศิลป์ที่พบในประเพณีศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ทูวิจัย Rockefeller คณะจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระครูวินัยธร มานพ ปาละพันธ์. ๒๕๕๓. สืบสานการเทศน์มหาชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอดิชั่นเพรสโปรดัก จำกัด.
- พระครูอนุกุลธรรมวงส์ (ประยูร วิสารโท). ๒๕๕๓. ศึกษาวิเคราะห์ปมาณิกาในพระพุทธรูปศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธรูปศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอดุลสีลภิตต์. ๒๕๕๑. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความนิยมมหาชาติเวสสันดรชาดกในล้านนา. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมราชานุวัตร (ฟู อุตตสิวเถร). ๒๕๐๒. การฟังเทศน์มหาชาติ. ใน นิตยสารการพระศาสนา ภาคพายัพ, ปีที่ ๖ (เดือนพฤศจิกายน-เดือนธันวาคม): ๓๔.
- พระมหาธวัช เขมธโช (พุทธโส). ๒๕๔๕. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมชาติ นนุทรมุณีโก. ๒๕๕๐. ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิฑูร มลิวัลย์, ผู้ตรวจสอบชำระ. ๒๕๓๓. ถ้าพระเวส-เทศน์มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดก ภาคอีสาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (คณะสงฆ์หนตะวันออก จัดพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล ออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์

(อาจ อาสภมหาเถร) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๑๔

เมษายน ๒๕๓๓).

มณี พยอมยงค์. ๒๕๑๖. ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย. เชียงใหม่: สุวีริ่งศ์ บู้คเซนเตอร์.

_____. ๒๕๑๙. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

_____. ๒๕๒๙. วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

_____. ๒๕๓๘. เครื่องสักการะในล้านนาไทย. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

_____. ๒๕๔๖. สารพจนานุกรมล้านนา. เชียงใหม่: ดาวคอมพิวกราฟฟิก.

_____. ๒๕๔๘. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๕. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

มัชฌิมา วีรศิลป์. ๒๕๔๙. การศึกษาวรรณกรรมล้านนาเรื่องเวสสันดรชาดก จำนวนไม่แน่ชัด เรียบเรียง.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. ๒๕๔๒. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ.

กรุงเทพมหานคร: ธนาคารไทยพาณิชย์.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๔. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.

วัดยานนาวา. ๒๕๕๕. การแสดงพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดก ๔ ภาค สมโภชพุทธชยันตี

๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร: วัดยานนาวา.

วัฒนธรรม หนึ่งนึ่ง. ๒๕๕๕. วิเคราะห์การใช้ภาษาภาพพจน์ในมหาเวสสันดรชาดก (กัณฑ์ทานกัณฑ์)

ฉบับภาษาเขมร. ใน วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๙ เล่มที่ ๑: ๔๓-๕๖.

วัฒนธรรม, กระทรวง. ๒๕๕๕. ปกิณกวัฒนธรรมจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวัฒนธรรม

จังหวัดน่าน.

วาทีต ธรรมเชื้อ. ๒๕๕๕. การศึกษาวรรณกรรมล้านนาเรื่องมหาชาติ ภาคพายัพฉบับสร้อยสังกร.

วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศาสนา, กรม. ๒๕๓๙. พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๐.

กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา กระทรวงศึกษา.

ศิลปากร, กรม. ๒๕๐๑. สุจิตร์ดนตรีสำหรับประชาชนครั้งที่ ๒๔ ประจำปีที่ ๘ ของคณะศิษย์แก้ว

กัณฑ์เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ตอนชูชกทวงทอง ประจำปีวันอาทิตย์ที่ ๙ กุมภาพันธ์

๒๕๐๑. กรุงเทพมหานคร: กองการสังคีต กรมศิลปากร.

_____. ๒๕๑๖. มหาชาติคำหลวง. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

สงวน ชาติสุวรรณ์. ๒๕๕๓. ประเพณีไทยภาคเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ศรีปัญญา.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). ๒๕๔๐. ลักษณะพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมหมาย เปรมจิตต์. ๒๕๔๔. มหาเวสสันดรชาดก: วิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมาน โช๊ะเหม. ๒๕๒๘. มหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ชูชก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สาคร บุญเลิศ. ๒๕๔๘. พระมหาชาดก คำกาพย์: ฉบับวัดมณีมาวาส. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (หนังสือรวมชุด วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมคัตสร เล่มที่ ๙ จัดพิมพ์โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย).

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. สูจิบัตรเทศน์มหาชาติ ฉลองราชย์หกสิบทัศ สิริสวัสดิ์รัชสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สำราญ จรุงจิตระชากรมย์. ๒๕๔๒. บันทึกความทรงจำ. (เอกสารอัดสำเนา).

สุพรรณ ณ บางช้าง. ๒๕๒๔. มหาชาติและประเพณีการเทศน์มหาชาติ. ใน มหาชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หรีด เรืองฤทธิ์. ๒๕๙๘-๒๕๙๙. กลอนสด. ใน สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๑ (๒๕๙๘-๒๕๙๙). หน้า ๕๕๓-๕๕๖. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

อ. อนันท์ อาตมา. ๒๕๔๘. ศานติภาวนา: คู่มือการปฏิบัติวิปัสสนา ๑ โดยใช้บทสวดมนต์ (ฉบับแปลไทยของสวนโมกข์). (จัดพิมพ์เนื่องในวาระฉลอง ๑๐๐ ปีท่านพุทธทาส พุทธศักราช ๒๕๔๙)

อณูภา อัครปิยานนท์. ๒๕๒๘. การศึกษาเวสสันดรชาดกฉบับท้องถิ่นอีสาน จากต้นฉบับวัดกลางโคกค้อ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๕. เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสินในโครงการเครือข่ายสืบสานภูมิปัญญาล้านนาของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา.

ข้อมูลบุคคลสัมภาษณ์

- ญาณ สองเมืองแก่น. สัมภาษณ์, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖.
- ญาณ สองเมืองแก่น. สัมภาษณ์, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.
- พระกฤษณะ. สัมภาษณ์, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๒.
- พระครูอดุลสีลกิตติ. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๒.
- พระครูอดุลสีลกิตติ. สัมภาษณ์, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓.
- พระครูอดุลสีลกิตติ. สัมภาษณ์, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓.
- พระใบฎีกาชาญนรงค์ จันทสโร. สัมภาษณ์, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๑.
- พระใบฎีกาชาญนรงค์ จันทสโร. สัมภาษณ์, ๒ มีนาคม ๒๕๕๒.
- พระใบฎีกาชาญนรงค์ จันทสโร. สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๓.
- พระพนัส ทิพพะเมธี. สัมภาษณ์, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.
- พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุวรรณกิตติ. สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๔.
- มณี พยอมยงค์. สัมภาษณ์, ๘ มกราคม ๒๕๕๒.
- มณี พยอมยงค์. สัมภาษณ์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. สัมภาษณ์, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓.

ภาษาอังกฤษ

- Arai, Kojun. 1995. The Historical Development of Music Notation for Shomyo (Japanese Buddhist Chant): Centering on Hakase Graphs. Lux oriente: Begegnungen der Kulteren in der Musikforschung. 290:1-30.
- Bader, Rolf. 2011. Buddhism, Animism, and Entertainment in Cambodia Melismatic Chanting *smot* – History, and Tonal System in Systematic Musicology: Empirical and Theoretical Studies. Hamburg: University of Hamburg.
- Ellingson, Ter. 1979a. Don rta dbyangs gsum: Tibetan Chant and Melodic Categories. Asian Music. 10(2): 112-156.
- _____. 1979b. The Mathematics of Tibetan *Rol Mo*. Ethnomusicology. 23(2): 225-243.
- Greene, Paul. 2004. The Dhamma as Sonic Praxis: Paritta Chant in Burmese Theravada Buddhism. Asian Music. 35(2): 43-78.
- Hill, Jackson. 1982. Ritual Music in Japanese Esoteric Buddhism: Shingon Shomyo. Ethnomusicology. 26(1): 27-39.

- Kaufmann, Walter Arnold. 1975. Tibetan Buddhist Chant: Musical Notation and Interpretations of a Song Book by the Bkah Brgyud Pa and Sa Skya Pa Sects. Bloomington: Indiana University Press.
- Kullatillake, Cyril de Silva. 1982. Dahaṭṭa vannaṃ : Siṃhala vannaṃ, Draviḍa vannaṃ ha vannaṃ, vannaṃ vṛtta, ha śabda chandas gana karana vighrahaṃyaki. Colombo: Saṅgīta Paryeṣaṇa Aṃsaya, Śrī Lankā Guvan Viduli Saṃsthāva.
- Miller, Terry. 1985. Traditional Music of the Lao: Kaen Playing and Mawlum Singing in Northeast Thailand. Westport, Conn.: Greenwood Press.
- Peoples, Dion Oliver. 2012. Chanting the Sangiti Sutta. Ayuthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Perera, G. Ariyapala. 2000. Buddhist Paritta Chanting Ritual: A Comparative Study of the Buddhist Benedictory Ritual. Dehiwela: Buddhist Cultural Center.
- Piyadassi, Thera. 1999. The Book of Protection – Paritta. Colombo: Buddhist Publication Society.
- Tsukamoto, Atsuko. 1983. The Music of Tibetan Buddhism in Ladakh: The Musical Structure of Tibetan Buddhist Chan in the Ritual Bskan-gso of the Dge-Lugs-pa Sect. Yearbook of Traditional Music. 44(15): 126-140.

ภาคผนวก

นามานุกรมพระนักเทศน์

จังหวัดเชียงใหม่

ที่	นามฉายา	ชื่อวัด	ที่ตั้ง
๑	พระครูอดุลสีลภิตติ	วัดธาตุดำ	ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
๒	พระใบฎีกาชาญญณรงค์ จนฺทสุโร	วัดทุ่งหมื่นน้อย	๒๘๙ หมู่ ๙ บ้านทุ่งหมื่นน้อย ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๓	พระอธิการวัชชัย ถิรจิตฺโต	วัดป่าบง	ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๔	พระมหาชันทน์ ฤจฺกวโร	วัดทุ่งป่าเกิด	๖๖ หมู่ ๖ ตำบล หนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๕	พระณรงค์ฤทธิ์ ขตฺติโย	วัดศรีสุพรรณ	๑๐๐ ถนนวิวาลัย ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
๖	พระครูคำมูล วรธมฺโม	วัดโสภณาราม	๑๕๓ หมู่ ๓ ถนนโชตนา ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
๗	พระมหาบุญธรรม ธมฺมสิริ	วัดป่าลาน	๙๗ หมู่ ๒ ป่าลาน ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๘	พระครูวิสุทธิประกาศ	วัดหัวดง	๑ หมู่ ๗ ตำบลข้าวเม็ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
๙	พระธนากร อินทวโส	วัดศรีลังกา	๒๗๔ หมู่ ๑ บ้านต้นโชค สันป่าตอง-ลำพูน ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
๑๐	พระเสกสันต์ สุเมธี	วัดป่าจู้	๑๑๓ หมู่ ๔ ป่าจู้ ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดน่าน

ที่	นามฉายา	ชื่อวัด	ที่ตั้ง
๑	พระธรรมนันท์โสภณ	วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
๒	พระปลัดขวัญชัย สิริวฒโน	วัดกู่คำ	ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
๓	พระครูพระมหาณรงค์ศักดิ์ สุวรรณกิตติ	วัดพญาวัด	บ้านพญาวัด ตำบลดูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
๔	พระชยานันทมุนี	วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง	หมู่ ๓ บ้านหนองเต่า ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
๕	พระพนัส ทิพพยุเมธี	วัดน้ำลัด	บ้านน้ำลัด หมู่ ๖ ตำบลสถาน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

จังหวัดลำปาง

ที่	นามฉายา	ชื่อวัด	ที่ตั้ง
๑	พระครูอนุศาสน์กัวรรณ	วัดบุญวาทย์วิหาร	ถนนบุญวาทย์ ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๒	พระครูนิวริฐศาสนธรรม	วัดศรีบุญโยง	๕๙ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๓	พระจินดารัตนาภรณ์	วัดพระเจดีย์ขาวหลัง	ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๔	พระกมลธน อภัสสุโร	วัดจอมเมือง	หมู่ ๗ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๕	พระดนุพล มณีวิไล	วัดหัวข่วง	๑๕๑ ประตู่ม้า ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๖	สามเณรนรินทร์ มีกลิ่น	วัดม่อนกระตัง	๑๗๖ หมู่ ๖ ตำบลป่อแต้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๗	พระครูวาปีธรรมเกษม	วัดหนองร่อง	หมู่ ๕ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๘	พระสมฤทธิ กุศลจิตโต	วัดศรีภูมิมา	๑๓๕ หมู่ ๑ ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๙	พระกฤษณะ สุานสมฺปนฺโน	วัดนาก่วมเหนือ	๓๓ ชุมชนนาก่วมเหนือ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ที่	นามฉายา	ชื่อวัด	ที่ตั้ง
๑๐	พระฉัตรดณัย ปญฺญญาเมธี	วัดปงหอสกาล	หมู่ ๒ ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๑๑	พระศรีทน อนุจาวี	วัดสันนารินทร์	บ้านกิว หมู่ ๕ ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๑๒	พระสุรพล ทนฺตจิตฺโต	วัดศรีฮ้วน	๑๒๘ หมู่ ๓ ศรีฮ้วน แม่ทะ-ลำปาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๑๓	พระจักรกริช อนามโย	วัดหนองขาม	๒๑ บ้านหนองขาม หมู่ ๖ ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
๑๔	พระศุภเศียร จนฺทธมฺโม	วัดดอนหัววัง	ดอนหัววัง หมู่ ๕ ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
๑๕	พระครูพิสุทธ์พัฒนพิธาน	วัดศาลาดงลาน	๑๗๓ บ้านศาลาดงลาน หมู่ ๑ ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๑๖	พระเศวต ปญฺญาวิโร	วัดดอนไชย	๖๔ หมู่ ๕ บ้านกิว แม่สุก-บ้านขาม ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
๑๗	พระประเทือง ทีปกโร	สำนักปฏิบัติธรรม ท.แสงประทีปธรรม	ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง